

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

E x . A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1948:47
FINANSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
ANGÅENDE
PENSIONERING GENOM
STATENS PENSIONSANSTALT
AV VISSA ICKE-STATLIGA
BEFATTNINGSHAVARE

AVGIVET AV
1944 års pensionsutredning

S T O C K H O L M

1 9 4 8

Statens offentliga utredningar 1948

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag rörande organisation och avlöningsförhållanden m. m. vid lantmäteristyrelsen och länslantmäterikontoren. Idun. 120 s. Jo.
2. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering. Idun. 220 s. Jo.
3. Betänkande med förslag till ändrad butikstängningslagstiftning. Norstedt. 148 s. I.
4. Markutredningen. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i expropriationslagstiftningen. Marcus. 169 s. Ju.
5. Trädgårdsundervisningen. Norstedt. 200 s. Jo.
6. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:6—7. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Jönköpings län och Kronobergs län. Beckman. 75 s. K.
7. Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetstjänst. 3. Betänkande angående säkerhetstjänstens verksamhet. Norstedt. 490 s., 1 pl. I.
8. Betänkande med förslag till ny Kungl. Maj:ts förordning angående explosiva varor m. m. Norstedt. 231 s. H.
9. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 3. Smalspåriga järnvägar i Östra Småland och Östergötland. Idun. 243 s. K.
10. Betänkande angående skärgårdstrafiken m. m. V. Petterson. 424 s. K.
11. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 4. Förslag angående partiellt arbetsförs anställning i allmän tjänst. Katalog och Tidskriftstryck. 132 s. S.
12. Statens trädgårdsförsök. Norstedt. 75 s. Jo.
13. Betänkande angående statens järnvägars organisation. Del 1. Den centrala ledningen. Katalog och Tidskriftstryck. 55 s. K.
14. Den öppna läkarvården i riket. Idun. 411 s. I.
15. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:16. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Skaraborgs län. Beckman. 48 s. K.
16. Förslag till sjöarbetstidslag. Heggström. 101 s. H.
17. Betänkande angående utbildning av sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal. I. Kihlström. 228 s. I.
18. Betänkande rörande vägnämndernas och länsvägnämndernas arbetsuppgifter m. m. Beckman. 56 s. K.
19. Den svenska spritfabrikationen och dess avsättningsförhållanden. Marcus. 95 s. FI.
20. Betänkande med förslag till åtgärder för höjande av trafiksäkerheten. Kihlström. 413 s. K.
21. Ungdomen och arbetet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 6. Idun. 317 s. Ju.
22. 1944 Års allmänna skattekommitté. 2. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående beskattning av livförsäkringsanstalter och livförsäkringstagare m. m. Marcus. 227 s. FI.
23. Betänkande med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. Marcus. 334 s., 6 pl. I.
24. Bilagor till medicinalstyrelsens utredning om den öppna läkarvården i riket. Idun. 393 s. I.
25. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:5. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Östergötlands län. Beckman. 42 s. K.
26. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 11939 inträdda krisen. Del 8. Tiden juli 1946—juni 1947. Av K. Åmark. Idun. 394 s. Fo.
27. 1946 Års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. Heggström. xvj, 561 s. E.
28. Betänkande med förslag till nya mellaninstanser för folkskoleväsendet. Katalog och Tidskriftstryck. 129 s. E.
29. Betänkande rörande vissa uttrikeshandelsfrämjande åtgärder. Marcus. 96 s. H.
30. Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Del 2. Estetiskt folkbildningsarbete. Beckman 200 s. E.
31. Betänkande med förslag angående isbrytningens ordnande längs Norrlandskustens m. m. Idun. 100 s., 1 karta. H.
32. Utredning rörande skogstillgångarna och skogsindustriernas råvaruförsörjning i övre och mellersta Norrland m. m. Kihlström. 200 s. Jo
33. 1943 års sockersjukutredningens betänkande angående sockersjukvården i riket. Idun. 191 s. I.
34. Betänkande med förslag till vrägrafikförordning m. m. Marcus. 328 s. K.
35. Förslag rörande förbättring av statens järnvägars bostadsbestånd. V. Petterson. 100 s. K.
36. Betänkande med förslag angående artificiell inseminationsverksamhet bland nötkreatur. Katalog och Tidskriftstryck. 118 s. Jo.
37. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 4. Synpunkter och förslag rörande sinnessjukvården. Beckman. 195 s. I.
38. Betänkande med förslag till förordning angående kollekt. Beckman. 51 s. E.
39. Socialvårdskommitténs betänkande. 16. Utredning och förslag angående lag om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Beckman. 532 s. S.
40. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lagstiftning om domstols rätt att nedsätta eller eftergiva påföljd för brott samt om eftergift av åtal. Marcus. 43 s. Ju.
41. Betänkande med utredning och förslag rörande ortoped- och vanförevårdens organisation. Katalog och Tidskriftstryck. 192 s. I.
42. Betänkande och förslag angående studentsociala stödåtgärder. Katalog och Tidskriftstryck. 292 s. E.
43. Bilraktorn. En undersökning rörande ett för jordbruket och försvaret gemensamt drag-, last- och personfordon. Del 1. Idun. 1156 s., 4 pl. FÖ.
44. Betänkande med förslag till nya grunder för avlöningen av präster m. m. Del 1. Idun. 252 s. E.
45. Svenskt långtidsprogram 1947—1952/53. Beckman. 51 s. H.
46. Utredning och förslag rörande organisationen av den farmaceutiska undervisningen och därmed sammanhängande frågor. Gummeoson. 250 s. E.
47. Betänkande med förslag angående pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare. vij, 336 s. FI.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fettstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet. Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1948: 47
FINANSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG ANGÅENDE
PENSIONERING GENOM
STATENS PENSIONSANSALT
AV VISSA ICKE-STATLIGA
BEFATTNINGSHAVARE

AVGIVET AV
1944 års pensionsutredning

STOCKHOLM 1948
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
487969

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIEN 1942 17
TJÄNSTÅRSTÄMPLA

BETÄNKANDE

OM FÖRSLAG ÅNDRADE

PENSIONERING GENOM

STATENS PENSIONÄNSTÄTT

AV VISSA ICKE-STATLIGA

BESÄTTNINGSHAVARE

AV

ÅR 1942

1942

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIEN

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Genom beslut den 26 maj 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t Herr Statsrådet ått tillkalla högst 5 utredningsmän för att inom finansdepartementet biträda med utredning i fråga om statens pensionsanstalts verksamhet m. m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom utredningsmän generaldirektören E. V. Sverne, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, bibliotekarien Ebon Andersson, statskommissarien E. O. F. Björn, sekreteraren i Svenska landstingsförbundet I. Dahlgren samt dåvarande direktören i statens pensionsanstalt S. Lindstedt. Vidare förordnades dåvarande förste aktuarien, nuvarande direktören i statens pensionsanstalt T. B. Kjellén att såsom expert deltaga i utredningsarbetet.

Den 2 oktober 1944 förordnades förste byråsekreteraren hos statens pensionsanstalt N. P. E. Isoz såsom sekreterare och nuvarande e. o. fiskalen hos kammarkollegiet R. Sollander såsom biträdande sekreterare åt utredningsmännen.

Utredningen har antagit benämningen 1944 års pensionsutredning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 26 maj 1944 ha till pensionsutredningen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det givna utredningsuppdraget överlämnats:

1) en med skrivelse den 30 oktober 1926 från statens pensionsanstalt avlämnad utredning rörande ifrågasatt upphävande av bestämmelsen i § 34 mom. 1 b) i reglementet för pensionsanstalten;

2) ett med skrivelse från statens pensionsanstalt den 28 januari 1927 avlämnat förslag till reviderat reglemente för pensionsanstalten;

3) en med skrivelse den 7 augusti 1931 från statens pensionsanstalt överlämnad utredning angående lärarinnornas pensionsanstalts inordnande i statens pensionsanstalt samt beredande av pensionsrätt för manlig lärarpersonal vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m.;

4) en av styrelsen för de enskilda läroverkens förbund den 13 oktober 1931 gjord framställning i fråga om pensionering av den manliga lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna;

5) skrivelser den 13 juli 1935, den 16 juli 1938 och den 19 juli 1941 från revisorerna för granskning av lärarinnornas pensionsanstalts förvaltning och räkenskaper med berättelser över verkställd granskning och därvid framlagt förslag om pensionsanstaltens inordnande under statens pensionsanstalt m. m.;

6) en av styrelsen för Svenska vanförestälternas centralkommitté den 20 december 1938 gjord framställning om delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare vid statsunderstödda vanförestälster;

7) en av Svenska kustsanatoriernas samorganisation den 23 april 1939 gjord framställning om delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare vid kustsanatorierna;

8) en av Sveriges fjäderfäavelsförening den 21 juli 1941 gjord framställning i fråga om bland annat beredande av pensionsrätt för befattningshavare hos föreningen;

9) en av Sveriges fångvårdsmannaförbund den 1 december 1941 gjord framställning i fråga om bl. a. beredande av pensionsrätt för personalen vid erkända alkoholistanstalten Åsbrohemmet;

10) en av Svenska landstingsförbundets styrelse den 15 oktober 1942 gjord framställning om delaktighet i statens pensionsanstalt för köksföreståndarinna och biträdande köksföreståndarinna vid landstingens vårdanstalter;

11) en av rektorerna E. Gullberg och G. Björklund den 30 oktober 1942 gjord framställning om förbättrade pensionsförmåner åt ordinarie lärare vid de statsunderstödda handelsgymnasierna;

12) av Svensk sjuksköterskeförening och föreningens centralstyrelse den 28 oktober 1943 respektive den 7 februari 1944 gjorda framställningar i fråga om pensionsvillkoren för sjuksköterskor; samt

13) framställning av Svenska stadsförbundets styrelse den 8 november 1943 i fråga om pensionsåldern för sjuksköterskor och barnmorskor.

Härefter ha av Kungl. Maj:t till utredningen för att tagas i övervägande vid utredningsuppdragets fullgörande överlämnats följande framställningar och handlingar:

1) den 11 augusti 1944 revisionsberättelse över granskning av lärarinnornas pensionsanstalts räkenskaper och förvaltning under år 1944;

2) den 10 november 1944 framställning av styrelsen för Sveriges fjäderfäavelsförening om beredande av pensionsrätt för befattningshavare hos föreningen;

3) den 26 januari 1945 handlingar i visst mål rörande pensionsrätt i statens pensionsanstalt för föreståndarinnor eller husmödrar vid vissa ungdomsanstalter;

4) den 26 januari 1945 handlingar angående framställning av direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala om beredande av pensionsrätt för sociala kuratorer vid vissa sjukhus;

5) den 2 mars 1945 handlingar angående framställning av riksförbundet Sveriges seminföreningar om beredande av pensionsrätt för seminveterinärer;

6) den 2 mars 1945 handlingar angående framställning av Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet rörande viss ändring i reglementet för statens pensionsanstalt;

7) den 29 juni 1945 handlingar angående framställning av Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott om delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa sjukstugeläkare;

8) den 29 juni 1945 handlingar angående framställning av styrelsen för kungl. hovkapellet om vissa ändringar i reglementet för statens pensionsanstalt m. m.;

9) den 31 augusti 1945 riksdagens skrivelse den 2 maj 1945, nr 174, m. m. beträffande utredning om pensionsrätt för vissa underläkare;

10) den 19 september 1945 handlingar angående framställning av Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet om beredande av pensionsrätt för biträdande öreståndarinna vid ålderdomshem och barnhem;

11) den 19 september 1945 handlingar angående framställning av Sveriges grönom- och lantbrukslärareförbund i fråga om förbättrade pensionsförmåner för lantbruksundervisningsanstalternas och hushållningssällskapens befattningshavare;

12) den 19 september 1945 framställningar av styrelserna för vissa handelsgymnasier angående beredande av pensionsrätt för vaktmästare vid handelsgymnasium;

13) den 23 november 1945 handlingar angående framställning av direktionen för Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i fråga om pensionsrätt för innehavare av sysslomansbefattning vid sanatoriet;

14) den 21 december 1945 handlingar angående framställning av Sveriges tandläkareförbund i fråga om tjänstepensionsunderlaget för distriktstandläkare m. fl.;

15) den 12 januari 1946 handlingar angående framställning från styrelsen för Svenska folkhögskolans lärarförening om pensionsreglering för befattningshavare vid folkhögskolor;

16) den 5 april 1946 framställningar av Svenska barnmorskeförbundet om provisorisk förhöjning av tjänstepensionsunderlaget för barnmorska m. m.;

17) den 5 april 1946 framställning av f. d. konsertmästaren i kungl. hovkapellet Bror Persfelt om förbättrade pensioner åt hovkapellets medlemmar;

18) den 24 maj 1946 handlingar angående framställning om beredande av pension åt vissa befattningshavare vid August Abrahamsons stiftelse å Nääs;

19) den 30 augusti 1946 framställning av Göteborgs handelsinstitut i fråga om tjänstårsberäkning för ordinarie läraren vid institutet, docenten Ivar Sundbom;

20) den 4 oktober 1946 handlingar angående framställningar från kommunala gymnasier i Karlshamn m. fl. kommuner om beredande av pensionsrätt för lärarpersonal vid de kommunala gymnasier;

21) den 18 oktober 1946 framställning av Svenska lasarettläkarföreningen om revision av pensionsbestämmelserna för lasarettläkare;

22) den 8 november 1946 framställning av direktionen för kustsanatoriet Apelvikén rörande beredande av pensionsrätt för köksföreståndarinna vid sjukhus;

23) den 10 januari 1947 framställningar från Söderhamn m. fl. städer angående beredande av pensionsrätt för lärarpersonal vid de kommunala gymnasier;

24) den 23 maj 1947 framställning av Aktiebolaget Göteborgs lyriska teater om statsanslag för pensionsändamål;

25) den 27 juni 1947 framställning av styrelsen för Tornedalens bibliotek om beredande av pensionsrätt för bibliotekarien vid biblioteket;

26) den 27 februari 1948 handlingar angående framställning av kyrkorådet i Ulrika Eleonora svenska församling i London om beredande av pensionsrätt för diakonissor, sjuksköterskor och lärarinnor i svenska utlandsförsamlingar;

27) den 19 mars 1948 framställning av ömsesidiga försäkringsbolaget Protection och Indemnity om beredande av pensionsrätt för vissa sjuksköterskor hos bolaget; samt

28) den 30 juli 1948 framställning av Sveriges riksidrottsförbund om beredande av pensionsrätt för förbundets befattningshavare i statens pensionsanstalt.

Till utredningen ha vidare för att beaktas eller tagas i övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget överlämnats

den 18 februari 1947 från statsrådet och chefen för socialdepartementet handlingar avseende vissa framställningar om ändring i 1925 års polislöneförordning, samt

den 8 juli 1947 från inrikesdepartementet avskrifter av handlingar angående en framställning av Svenska stadsförbundets styrelse om vissa författningsändringar i syfte att ernå förenkling bl. a. rörande reglering i statens pensionsanstalt av vissa befattningar vid kommunala sjukvårdsinrättningar.

Genom beslut den 29 juni 1945 har Kungl. Maj:t uppdragit åt pensionsutredningen att i samband med fullgörandet av det utredningen lämnade

uppdraget till övervägande upptaga frågan om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt fast anställda lärare m. fl. befattningshavare vid socialinstituten.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 7 september 1945 har pensionsutredningen erhållit liknande uppdrag i fråga om beredande av pensionsrätt åt landsantikvarier.

Till utredningen ha inkommit följande framställningar:

1) från Svenska Israelsmissionens styrelse i fråga om beredande av familjepensionsrätt för vissa präster anställda i Svenska Israelsmissionens tjänst;

2) från Svenska barnavårdslärarinnornas förening rörande barnavårdslärarinnornas pensionsförhållanden;

3) från Sveriges länsskogvaktareförbund angående länsskogvaktarnas pensionsförhållanden;

4) från Svenska kyrkans diakonistyrelse angående pensionsförhållandena för styrelsens befattningshavare;

5) från Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse angående pensionsförhållandena för styrelsens befattningshavare;

6) från Svenska kyrkans missionsstyrelse angående pensionsförhållandena för styrelsens befattningshavare;

7) från Svenska sanatorieläkarföreningen angående pensionsförhållandena för sanatorieläkarna;

8) från Ericastiftelsens styrelse angående beredande av pensionsrätt för befattningshavare hos stiftelsen;

9) från representanter för kungl. teaterns kör angående beräkning av pensionerna för teaterns befattningshavare;

10) från styrelsen för folkliga musikskolan i Arvika i fråga om beredande av pensionsrätt för befattningshavare vid skolan;

11) från ordföranden i lokalstyrelsen för Katrineholms samrealskola och kommunala gymnasium i fråga om beredande av pensionsrätt för lärare vid gymnasiet m. m.;

12) från direktionen för Gillbergska barnhemmet i Uppsala i fråga om beredande av pensionsrätt för vissa lärarinnor i husligt arbete vid barnhem;

13) från styrelsen för Svenska röda korsets hem för barn med gomdefekter (Lidingöhemmet) angående beredande av pensionsrätt för vissa befattningshavare vid hemmet;

14) från föreningen för växtförädling av fruktträd i fråga om beredande av pensionsrätt åt föreningens befattningshavare; samt

15) från direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala i fråga om beredande av pension åt köksföreståndarinnor.

Med anledning av remisser har utredningen till Kungl. Maj:t avgivit följande utlåtanden:

1) den 6 februari 1948 med anledning av Kungl. Maj:ts remiss den 14 januari 1948 rörande omreglering i pensionshänseende av befattningen såsom rektor vid Råby skolhem och yrkesskola; samt

2) den 30 september 1948 utlåtande över ett av 1946 års alkoholistvårdsutredning avgivet betänkande (SOU 1948: 23).

Pensionsutredningen har beträffande pensionsförhållandena för befattningshavare inom folktandvården samrått med 1946 års folktandvårdssakkunniga.

Utredningen har vidare haft överläggningar med representanter för Tjåns-

teemännens Centralorganisation (TCO), Svensk sjuksköterskeförening, SBlöjd- och yrkesläraernas riksförbund, Socialtjänstemannaförbundet, Svenska poolisförbundet, Sveriges agronom- och lantbruksläraresförbund, Kvinnliga le-
gitymerade sjukgymnasters riksförbund samt Sveriges tandläkareförbund.

Sedan utredningsarbetets första del nu avslutats, får utredningen härmed överlämna »Betänkande med förslag angående pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare».

I betänkandet ha de till utredningen inkomna eller överlämnade framställningarna i flertalet fall tagits upp till särskild behandling. I en del fall ha dock framställningarna icke föranlett någon behandling från utredningens sida, enär i framställningarna avsedda spörsmål redan vunnit sin lösning genom att befattningshavargrupper, som beröras därav, inordnats under pensionsreglementena för folkskolan eller genom att pensionsförbättringar medgivits genom 1947 års omreglering av bl. a. vissa från statens pensionsanstalt utgående pensioner. I andra fall har utredningens ställningstagande till gjorda framställningar ansetts direkt följa av vad utredningen anfört och föreslagit beträffande de allmänna principspörsmål varmed framställningarna sammanhänga.

För utredningen har det icke varit möjligt att vid utredningsarbetet beakta andra författningsändringar, beslut och sakkunnigeförslag m. m. än sådana som offentliggjorts före den 1 oktober 1948.

Utredningen vill slutligen erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 1 oktober 1948 uppdragit åt utredningen att utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till pensionsreglering för befattningshavare vid statsunderstödda privatläroverk. Så snart uppdraget fullgjorts, kommer utredningen att med särskilt utlåtande överlämna förslag rörande denna fråga.

Särskilda yttranden av ledamöterna Andersson, Björn och Dahlgren äro bifogade betänkandet.

Stockholm den 30 oktober 1948.

ERIC SVERNE.

EBON ANDERSSON.

EVERT BJÖRN.

IVAR DAHLGREN.

SAM LINDSTEDT.

/ Nils Isoz.

hänriktens Centralstyrelsen (1907) och i hänriktens
Stads- och yrkesstyrelse och i hänriktens
polisförbundet. Styrelsen har även varit medlem i hänriktens
förenade sjukvårdsstyrelse och i hänriktens
i Söder till hänriktens församling och i hänriktens
överstyrelse. Hänriktens samtliga nämnder och styrelser
pensionärstall är dessa: Hälso- och sjukvårdsstyrelsen.

I hänriktens samtliga nämnder och styrelser har
ett stort antal hänriktens medlemmar varit verksamme
att utöfna i hänriktens nämnder och styrelser. I hänriktens
hänriktens nämnder och styrelser har ett stort antal hänriktens
medlemmar varit verksamme att utöfna i hänriktens
nämnder och styrelser. I hänriktens nämnder och styrelser
har ett stort antal hänriktens medlemmar varit verksamme
att utöfna i hänriktens nämnder och styrelser. I hänriktens
nämnder och styrelser har ett stort antal hänriktens
medlemmar varit verksamme att utöfna i hänriktens
nämnder och styrelser.

För nämnderna har det varit möjligt att utöfna i hänriktens
nämnder och styrelser. I hänriktens nämnder och styrelser
har ett stort antal hänriktens medlemmar varit verksamme
att utöfna i hänriktens nämnder och styrelser.

Utöver detta har hänriktens medlemmar varit verksamme
att utöfna i hänriktens nämnder och styrelser. I hänriktens
nämnder och styrelser har ett stort antal hänriktens
medlemmar varit verksamme att utöfna i hänriktens
nämnder och styrelser. I hänriktens nämnder och styrelser
har ett stort antal hänriktens medlemmar varit verksamme
att utöfna i hänriktens nämnder och styrelser.

Stockholm den 30 oktober 1918.

ERIC SVENNE

EVERT BLOM

ERON ANDERSSON

SAM LINDSTEDT

IVAR DAHLGREN

Mitt fört

KAP. I.

Utredningsuppdraget.

Direktiven för pensionsutredningens arbete framgå av statsrådets och chefens för finansdepartementet Ernst Wigforss yttrande till statsrådsprotokollet över finansärenden den 26 maj 1944.

I sitt yttrande erinrade statsrådet till en början, att de sakkunniga, som emligt Kungl. Maj:ts beslut den 17 juni 1938 tillkallats för att inom statens pensionsanstalt (SPA) verkställa utredning angående anstaltens fondställning m. m. i en den 30 december 1943 avgiven redogörelse framlagt resultatet av sin utredning. Utredningen utvisade bl. a. i vilken mån pensionskostnaderna för den av SPA omhändertagna pensioneringen då täcktes genom avgifter från befattningshavarna eller huvudmännen respektive krävde tillskott från staten. Storleken av statens kostnader för pensioneringen vid SPA belystes i redogörelsen vidare dels genom kalkyler över fondställningen, dels genom en översikt över pensioneringens framtida finansiering. Beräkningarna hade i fråga om avkastningen å fondmedlen skett med utgångspunkt från alternativa ränteantaganden. De av utredningsmännen tillämpade försäkringstekniska beräkningsgrunderna framginge jämväl i övrigt av redogörelsen.

Statsrådet anförde härefter följande:

Utredningen borde nu fullföljas med en översyn över grunderna för den av SPA omhändertagna pensionsverksamheten. Därvid borde till en början frågan om verksamhetens avgränsning övervägas. Denna fråga hade aktualiserats genom ett antal framställningar om pensionsrätt i anstalten för nya befattningshavargrupper. I detta avseende erfordrades närmast en omprövning av de allmänna förutsättningarna för statens omhändertagande av pensioneringen av icke-statliga befattningshavare. Detta spörsmål sammanhänge med olika frågor om statens förhållande till huvudmännen och dessas deltagande i kostnaderna för pensioneringen. I betraktande av de möjligheter till pensionsförsäkring i enskilda pensionskassor som numera föreläge vore statens medverkan icke i samma mån som tidigare erforderlig för att olika befattningshavargrupper pensionsfråga skulle kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt. Emellertid innefattade för närvarande statens medverkan beträffande den till SPA anslutna icke-statliga personalen i allmänhet även bestridande av en stor del av pensionskostnaderna. Detta torde även vara åsyftat med de framställningar om pensionsrätt i anstalten, som tid efter annan gjordes av personalgrupper respektive deras huvudmän. Vid övervägande av hitörande spörsmål borde uppmärksammas, att statens deltagande i pensionskostnaderna för icke-statlig personal vore att betrakta som en form av statsbidrag till den verksamhet i vilken personalen vore anställd. Frågan i vilken utsträckning staten i fortsättningen borde lämna bidrag till dylika pensionskostnader borde således bedömas även med hänsynstagande till i vad mån staten i de olika fallen hade anledning att ekonomiskt bidra till den av huvudmannen bedrivna verksamheten.

För lärare vid folk- och småskolor samt högre kommunala skolor hade vid 1942 och 1943 års riksdagar genomförts pensionsreglering i anslutning till de för statliga befattningshavare gällande allmänna grunderna. Jämväl den av SPA jämte de affärsdrivande verken omhändertagna pensioneringen av arbetare i statens tjänst hade år 1942 reglerats i viss anslutning till samma allmänna grunder. För de övriga befattningshavargrupper, vilkas tjänste- och familjepensionering ombesörjdes av SPA, gällde bestämmelserna i anstaltens reglemente av den 31 december 1919 med sedermera gjorda ändringar och tillägg. Dessa bestämmelser vore numera i väsentliga delar att anse som föråldrade, och en omarbetning av reglementet hade blivit alltmer av behovet påkallad. För ifrågakvarande personalgrupper erfordrades till en början en omprövning av de gällande principerna för avvägning av såväl pensionsunderlagens storlek som befattningshavarnas och huvudmännens bidrag till pensionskostnaderna. En närmare anpassning i vissa hänseenden efter de för statliga befattningshavare i allmänhet gällande grunderna vore vidaare önskvärd, t. ex. vad anginge förutsättningarna för avgångsskyldighet och pensionsrätt vid otjänstbarhet före pensionsåldern samt beräkandet av pensionsförmåån i fall, då befattningshavare avgått före pensionsålderns inträde utan rätt att omredelbart vid avgången komma i åtnjutande av tjänstepension. Till de angelägnaste utredningsuppgifterna hörde en omreglering av familjepensioneringen, vilken i sitt nuvarande skick vore mindre tillfredsställande, särskilt i jämförelse med familjepensioneringen enligt de nya reglementena för statliga befattningshavare m. fl. Översynen av pensioneringsgrunderna borde även avse en övergång från dyrtidstillägg till rörligt tillägg å pensionerna.

I enlighet med vad som åsyftades vid föranstaltandet om utredningen angående SPAs fondställning borde vidare till övervägande upptagas såväl fonderingsfrågan som övriga budgettekniska spörsmål avseende den framtida finansieringen av pensioneringen vid SPA. Därvid borde å ena sidan beaktas, hur fonderingsfrågan bedömts inom övriga delar av det statliga pensionsväsendet, men å andra sidan hänsyn tagas till de särskilda förhållanden, som föreläge med avseende å SPAs av icke-statliga huvudmän avlönade delägare.

I yttrandet fortsatte statsrådet:

För närvarande omhänderhades den pensionering som bedreves i statlig regi i huvudsak av dels statskontoret dels SPA, dels de affärsdrivande verken. De olika förvaltningsgrenarnas tjänstepensionsbestämmelser vore ursprungligen av skiftande innehåll. Under de senare åren hade pågått ett omregleringsarbete på pensionsväsendets område, innebärande en övergång till enhetliga pensioneringsgrunder för statsförvaltningen och det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Samtidigt hade den statliga pensionsverksamheten utvidgats i och med införandet av pensionsrätt för arbetare i statens tjänst och förstatligandet av familjepensionskassorna inom statsförvaltningen. Den i det föregående förordade utredningen åsyftade ett fullföljande av regleringsarbetet genom avgränsning av området för den av staten ombesörjda pensioneringen av icke-statlig personal samt modernisering av pensionsgrunderna för de delar av SPAs klientel, som vore underkastade anstaltens reglemente. Det syntes under sådana förhållanden lämpligt, att även en översyn av pensionsväsendet i organisatoriskt hänseende nu företoges. Därvid borde övervägas om anledning funnes att i fortsättningen låta den av staten omhändertagna personalpensioneringen i samma utsträckning som nu vara fördelad på skilda verk eller om icke en koncentration av verksamheten med fördel låte sig åvägbringa. Frågan om en dylik koncentration, vilken sålunda borde göras till föremål för en förutsättningslös undersökning, gällde, såsom av det förut anförda framginge, i främsta rummet den pensionsverksamhet som bedreves av statskontoret, SPA och de affärsdrivande verken. Emellertid borde även den statsunderstödda pensionsverksamhet som vore anförtrodd åt handelsflottans pensionsanstalt uppmärksammas i förevarande sammanhang. En på senare tid uppkom-

men fråga om formerna för det fortsatta bedrivandet av lärarinnornas pensionsanstalts verksamhet torde jämte därmed sammanhängande spörsmål likaledes böra inbegripas under utredningen.

Oavsett hurvida en större eller mindre koncentration av det statliga pensionsväsendets administration komme till stånd, torde förslag böra utarbetas beträffande de organisationsåtgärder som påkallades av utvecklingen inom SPAs verksamhetsområde under tiden efter det anstalten erhållit sin nuvarande organisation.

Det uppdrag pensionsutredningen erhållit avser alltså att *dels* företaga en översyn av grunderna för den enligt SPAs reglemente omhändertagna pensionsverksamheten, *dels* till övervägande upptaga såväl fonderingsfrågan som övriga budgettekniska spörsmål avseende den framtida pensioneringen vid SPA, *dels ock* företaga en översyn i organisatoriskt hänseende av den utav statskontoret, SPA och de affärsdrivande verken bedrivna pensionsverksamheten.

Utredningen har funnit, att frågorna om pensioneringsgrunderna och vad därmed sammanhänger mera tränga till en snabb lösning än organisationsfrågan. Utredningen har därför ansett sig böra lägga sitt arbete så att utredningen skulle kunna i ett första betänkande framlägga resultatet av sina undersökningar rörande grunderna för pensioneringen med de förslag som därav må föränledas. Efter hand som arbetet fortskridit, har utredningen blivit alltmera övertygad om det lämpliga i en sådan uppdelning av utredningsfrågorna. I detta betänkande upptar utredningen följaktligen icke organisationsfrågan till behandling. Den avses skola bliva föremål för utredningens övervägande efter det detta betänkande framlagts.

I betänkandet behandlas — sedan utredningen först lämnat en översikt av det svenska pensionsväsendets utveckling med huvudvikt på den statsunderstödda pensioneringen av icke-statliga befattningshavare — *dels* frågan om avgränsning av SPAs pensionsverksamhet såväl vad avser verksamhetsområden som inom dessa av befattningshavargrupper, *dels* de allmänna riktlinjer efter vilka de icke-statliga befattningshavarnas pensionering synes böra ordnas, *dels ock* finansieringsfrågan och vad därmed sammanhänger. Utredningen, som framlägger förslag till nytt pensionsreglemente, lämnar därefter en specialmotivering till bestämmelserna i reglementsförslaget med därav föränledda övergångsbestämmelser.

KAP. II.

Översikt av det svenska pensionsväsendets utveckling med huvudvikt på den statsunderstödda pensioneringen av icke-statliga befattningshavare m. m.

Med pension brukar i allmänhet förstås en livränta, som tilldelas en anställd, då han på grund av ålder eller sjukdom blivit oförmögen eller förutsättes vara oförmögen till arbete, eller en livränta, som efter en anställds död utgår till hans anhöriga. Dylik till viss tjänst eller anställning anknyten pension brukar antingen vara utfäst att erläggas direkt av arbetsgivaren eller ock vara ordnad genom försäkring i en från arbetsgivaren fristående pensionsinrättning, som åtagit sig att svara för pensionens utgörande. Vanligtvis bidrager arbetsgivaren till finansierandet av pensioneringen, och i den mån så sker är pensionen att betrakta som en särskild form av ersättning för arbete, som den anställde utfört åt arbetsgivaren.

Pensioneringen av statens tjänstemän.

En ordnad pensionering av anställda synes först ha uppkommit för *statens tjänstemän*. Utvecklingen av statstjänstemannapensioneringen har haft stor betydelse för uppkomsten av pensioneringsformer jämväl för icke-statliga befattningshavare. I det följande lämnas därför till att börja med en kortfattad redogörelse för hur systemet med en pensionering av statens tjänstemän uppkommit och utvecklats. Pensionsutredningen anser sig härvid kunna begränsa sig till att huvudsakligen beröra pensioneringen av statens civila befattningshavare och behandlar härvid först tjänstepensioneringen.

Den numera i grundlag fastslagna principen att statstjänstemän, fränsett förtroendeämbetsmän, äro »oavsättliga» hade sin motsvarighet redan i frihetstidens konungaförsäkringar. I 1772 års regeringsform fanns intet direkt stadgande därom, men vid 1786 års riksdag beslöto ständerna med Konungens samtycke en förklaring av innehåll, att förbudet för Konungen att fördärva någon »till liv och ära, lem och välfärd» även skulle innefata förbud att avsätta ämbets- eller tjänsteman utan laga rannsaking och döm vid behörig domstol.

En befattningshavares rätt att behålla ett statligt ämbete, vartill han utnämnts, varade i princip hela livstiden. Någon avgångsskyldighet vid viss ålder var ej föreskriven. Frivillig avgång från befattningar torde i allmän-

het icke ha varit att påräkna med hänsyn till vederbörande befattningshavares beroende av inkomsterna från tjänsten för sin försörjning. Systemets konsekvenser belysas av rikets ständer i en den 30 januari 1770 avlåten skrivelse till Kungl. Maj:t, vari de framhöllo, »att ålderstigne ämbetsmän, till huru hög ålder de ock hunnit eller vad bräcklighet dem påkomma kunnat, icke voro i stånd i anseende till bristande nödig utkomst gå ur tjänsten utan måste därvid, ehuru oftast med ringa krafter och uttröttade sinnen, till sin död kvarbliva». För att få till stånd en förändring av dessa förhållanden funno ständerna det »för det allmännas härunder beroende förmåns skull bäst och skäligt, att när en ämbetsman uppnått 70 års ålder honom hellre måtte tillåtas taga avsked med bibehållande av hela lönen än att han i avseende på sin utkomst skulle nödgas stå kvar i Kungl. Maj:ts och kronans tjänst». Att entlediga ämbetsmannen utan att bereda honom sådana förmåner syntes ständerna ej kunna komma i fråga, enär »både lag och billighet, ja själva mänskligheten förbjöde att skilja en gammal ämbetsman, vilken redligen och väl tjänt från den syssla till vars värdiga bestridande han sin bästa ålder och styrka använt». Ständernas förslag förverkligades genom en Kungl. Maj:ts förordning den 24 januari 1778, varigenom stadgades att ämbetsman, som uppnått 70 års ålder, kunde få avsked, om han det åstundade, med hela lönen. Därmed hade ett viktigt steg tagits i riktning mot införande av en pensionering av statens befattningshavare.

Det genom 1778 års förordning tillskapade systemet medförde den olägenheten, att en avgången befattningshavares efterträdare icke kunde komma i åtnjutande av den med befattningen förenade lönen, förrän den tidigare befattningshavaren avlidit. För att avhjälpa detta beslöt 1809—10 års riksdag, att pensionsbeloppen för de civila ämbets- och tjänstemän vilka dittills erhållit avsked med fulla lönen i pension skulle uppföras i riksstaten under särskild avdelning, benämnd allmänna indragningsstaten. År 1812 förordnades att samma förfarande skulle iakttagas jämväl i fråga om de tjänstemän som därefter fingo avsked med lönen i pension.

Under 1870-talet skedde en omfattande nyreglering av statstjänstemännens avlöningsförhållanden. Genomgående tillämpades härvid det systemet, att avlöningen fördelades i lön och tjänstgöringspengar. I anslutning därtill stadgades genom kungl. brev den 1 juni 1877, att de ämbets- och tjänstemän samt betjante för vilka dylik uppdelning av avlöningen skett skulle — såvida ej för särskilda fall andra bestämmelser voro eller blevo meddelade — från allmänna indragningsstaten erhålla pension till lörens hela belopp vid avskedstagande från tjänsten, då de uppnått 65 levnads- och minst 35 tjänstår. I samband med 1870-talets löneregleringar meddelades vidare föreskrifter om skyldighet för befattningshavare att vid viss ålder avgå från innehavd befattning. Bland de vilkor som stipulerades för åtnjutande av de vid löneregleringen bestämda avlöningsförmånerna intogs nämligen i de flesta fall ett stadgande om sådan skyldighet. Genom anordnandet av ålderspensioner åt statens tjänstemän hade sålunda åstadkommits ett viktigt undantag från principen om statstjänstemännens oavsättlighet.

I detta sammanhang må även omnämnas den pensionering som omhändrades av *civilstatens pensionsinrättning*. Denna inrättning, som enligt beslut vid 1823 års riksdag åtnjöt bidrag av statsmedel och som erhöll sitt första reglemente år 1826, var ursprungligen avsedd att övertaga all tjäns-
 tepensionering inom civilstaten men kom närmast att få till uppgift att ombesörja viss förtidspensionering.

På begäran av 1889 års riksdag gjordes frågan om nya bestämmelser om pensionering av befattningshavare inom civilstaten till föremål för utredning. Sedan utredning verkstälts av en för ändamålet tillsatt kommitté, framlade Kungl. Maj:t år 1899 proposition med förslag till riksdagen. Förslaget byggde på pensionering utan avgiftsskyldighet för befattningshavarna och avvisades på den grund av riksdagen. En ny kommitté tillsattes. Sedan denna år 1902 slutfört sin utredning, framlade Kungl. Maj:t till 1907 års riksdag proposition (nr 18) med förslag till lag angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension. Lagförslaget antogs av riksdagen med vissa jämkningar och tillägg, varefter lagen den 11 oktober 1907 utfärdades.

Genom 1907 års civila pensionslag tillskapades enhetliga tjänstepensionsbestämmelser för större delen av den civila statsförvaltningen. Bestämmelserna i lagen grundade sig på principen om avgiftsskyldighet för befattningshavarna och avgifternas fondering. Pensionsunderlaget skulle motsvara lönen i fall då jämte lön även utgick tjänstgöringspengar eller ortstillägg. I andra fall skulle det utgöra två tredjedelar av lönen. Det fick dock icke uppgå till mer än 6 000 kronor. Pensionsåldern, som tidigare normalt varit 65 år, framflyttades beträffande manliga tjänstemän i regel till 67 år. För kvinnliga befattningshavare bestämdes pensionsåldern till i regel 60 år. Förutom vid uppnående av viss ålder kunde avgångsskyldighet och pensionsrätt uppkomma till följd av sjukdom eller olycksfall.

Den efterföljande utvecklingen på tjänstepensioneringens område har bl. a. medfört i stort sett enhetliga pensionsbestämmelser ej blott för den egentliga civilförvaltningen utan även för de affärsdrivande verken och försvarsväsendet. Den omarbetning av pensionsbestämmelserna som därvid förekommit har i allmänhet skett i anslutning till nyregleringar av befattningshavarnas avlöningsförhållanden. Vad beträffar omfattningen av pensioneringen har utvecklingen inneburit en utvidgning av densamma till att omfatta ej blott ordinarie utan även extra ordinarie befattningshavare. Denna utvidgning skedde genom tillkomsten av 1934 års civila tjänstepensionsreglemente, vilket bland andra nyheter medförde en genomgående sänkning av pensionsåldrarna. Även arbetare med statlig anställning ha erhållit pensionsrätt, ehuru enligt särskilda efter deras anställningsförhållande avpassade reglementsbestämmelser. Det första tjänstepensionsreglementet för arbetare i statens tjänst tillkom år 1934.

Efter det att under några år tillämpats reviderade reglementen av år 1941 gälla för närvarande för huvudparten av statens tjänstemän 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente samt för arbetare med statlig anställning 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare.

Till principerna för de bestämmelser som gälla enligt 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente återkommer utredningen i det följande.

Medan staten sedan gammalt ansett sig böra ombesörja och till betydande del bekosta de ordinarie statstjänstemännens egen pensionering har i fråga om pensioneringen av samma befattningshavares efterlevande (familjepensioneringen) såsom en allmän grundsats gällt, att pensioneringskostnaderna borde bestridas väsentligen genom befattningshavarnas egna avgifter och att staten borde inskränka sig till att medverka vid bildande och upprätthållande av anstalter för pensioneringens handhavande.

Intill början av 1800-talet, då ännu inga pensionsinrättningar för civila tjänstemäns änkor och barn bildats, hade de efterlevande ej att påräkna annat understöd än den begravningshjälp eller s. k. nådårsbesparing som av den avlidne tjänstemannen under livstiden intjänats; befunno de sig i synnerligen behövande omständigheter, kunde de stundom efter särskild framställning hos Kungl. Maj:t eller riksdagen erhålla mindre belopp å de s. k. beneficii- och benådningsstaterna eller från särskilda smärre anslag.

Sedan försäkringstanken börjat tränga igenom, framstod tydligare än förut behovet att sörja för tjänstemännens efterlevande på ett effektivare och mera tillfredsställande sätt än som kunnat ske genom nämnda anordningar. Sålunda började man — på initiativ i vissa fall av staten och i andra fall av tjänstemännen själva — bilda föreningar eller kassor för pensionering av efterlevande änkor och barn; till dessa pensionsinrättningar lämnades i viss utsträckning bidrag av statsmedel för att det med dem avsedda syftet skulle kunna förverkligas.

År 1826 bildades under namn av *civilstatens enskilda änke- och pupillfond* en pensionskassa, som förenades med den samtidigt grundade, för tjänstepensionering avsedda civilstatens pensionsinrättning. Fondens uppgift var att genom avgifter och erforderliga tillskott från pensionsinrättningen bestrida familjepensionering av civila befattningshavare. När år 1908 pensionsinrättningen avvecklades, ombildades änke- och pupillfonden till *civilstatens änke- och pupillkassa*.

Förutom sistnämnda pensionsinrättning funnos för familjepensionering beträffande vissa grupper statstjänstemän särskilda kassor eller anstalter, som förbigås i detta sammanhang.

Frågan om beredande av möjlighet till familjepension under statens medverkan även för extra ordinarie tjänstemän samt frågan om tillskapande av enhetliga grunder för familjepensionering för olika tjänstemannagrupper erhöi efter vissa utredningar sin lösning genom utfärdandet av Kungl. Maj:ts reglemente angående familjepension för efterlevande till befattningshavare i statens tjänst den 16 oktober 1936 (allmänna familjepensionsreglementet). Detta reglemente blev tillämpligt å såväl civila som militära befattningshavare, allteftersom staten övertog de ovan omnämnda familjepensionskassorna.

Genom reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare i statens tjänst, givet den 16 oktober 1936, ha arbetare, som lödo under då

gällande tjänstepensionsreglemente för arbetare eller som avgått från sådan arbetaranställning, som där avses, fått pension ordnad för sina efterlevande efter mönster av bestämmelserna i allmänna familjepensionsreglementet.

1936 års familjepensionsreglementen ha sedermera år 1942 ersatts av nya familjepensionsreglementen, som tillkommit i samband med nya tjänstepensionsbestämmelser. För närvarande gäller för huvudparten av statens befattningshavare 1947 års allmänna familjepensionsreglemente. För arbetare i statens tjänst gäller ett samma år utfärdat familjepensionsreglemente för arbetare.

De regler som gälla om statens befattningshavares pensionering enligt de allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena kunna sammanfattas på följande sätt.

Av pensioneringen omfattas huvudsakligen innehavare av befattningar, för vilka gälla vissa i statens allmänna avlöningsreglemente angivna lönegradsbeteckningar. Avgränsningen innebär i stort sett, att ordinarie och extra ordinarie tjänstemän åtnjuta pensionsrätt, medan aspiranter och extra tjänstemän lämnats utanför pensioneringen. Rätten till tjänstepension avser ej blott pension vid viss ålder (ålderspension) utan även pension vid tidigare på grund av sjukdom, vanförhet eller lyte inträffad oförmåga till tjänstgöring. Familjepensionsrätten innefattar pension till efterlevande änka eller änklings samt underåriga barn och kan under vissa förutsättningar avse jämväl fränskild maka eller make. Å pensionerna utgå rörliga tillägg. Den som avgår i förtid från sin tjänst utan rätt till pension bevarar under förutsättning bl. a. att anställningen varat minst tre år viss rätt till pensionsförmåner såväl för sin egen del som för sina efterlevande. Dessa förmåner benämnas tjänstelivränta respektive familjelivränta. Några pensionsavgifter eller pensionsavdrag förekomma icke längre. Pensionsavgifternas borttagande i samband med nettolönesystemets införande samt skapandet av viss samordning av tjänstepension och folkpension tillhöra de viktigaste nyheterna i 1947 års pensionsreglementen.

Till innebörden av de allmänna tjänste- och familjepensionsbestämmelserna återkommer utredningen i Kap. VI i samband med behandling av olika principspörsmål rörande pensioneringen genom SPA.

Rätt till pension enligt pensionsreglementena för arbetare har medgivits för arbetare med anställning inom arbetsområde, vari föreligger »ett fortlöpande om ock endast för viss del av året förefintligt behov av arbetskraft» under förutsättning bl. a. att för anställningen gäller en arbetstid av »normal omfattning». För andra arbetare finns möjlighet att erhålla pension enligt de mera summariska bestämmelser som meddelats i kungörelse med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst den 30 juni 1947.

Pensionering av icke-statliga befattningshavare.

När under 1800-talet det kommunala undervisningsväsendet och den kommunala hälso- och sjukvården började organiseras i fastare former, uppkommo även frågor om huru pensioneringen för de till dessa verksamhetsgrenar hörande befattningshavarna skulle ordnas. Verksamhetsgrenarnas betydelse för det allmänna hade föranlett, att staten meddelat föreskrifter om verksamhetens organisation och bedrivande samt på olika sätt lämnat sitt stöd. Det kom också snart att höjas röster för att staten även med avseende å *icke-statliga befattningshavares pensionering* borde lämna sin medverkan.

Inom det kommunala undervisningsväsendet var det först beträffande folkskolans lärare, som fråga uppkom om pensioneringens ordnande. Redan i 1842 års folkskolestadga bringades lärarnas pensionsfråga på tal genom ett uttalande av innebörd, att det skulle bero av församlingens eller skolstyrelsens prövning att då lärare på grund av ålderdom eller sjuklighet var urståndsatt att sköta sin tjänst, »i mån av hans behov och av den längre eller kortare tid han tjänstgjort» tilldela honom större eller mindre del av lönen i pension. Sedan olika förslag framkommit om ordnande av folkskollärarnas pensionsfråga utan något egentligt resultat, begärde rikets ständer år 1863 hos Kungl. Maj:t en utredning därom. Ständerna anförde som motiv för ett ändamålsenligt ordnande av folkskollärarnas pensionering *dels* billighets-skäl (»billigheten fordrade, att en skollärare efter en mannaålder full av möda, ej måtte för sin nödtorftiga bärgning på ålderdomen vara beroende av godtycket eller fattigvårdens tillgångar»), *dels ock* vikten för skolväsendet av att avgångsskyldighet för lärarna ordnades (»att i de förtröttade och åldrade lärarnas ställe kunde användas friska och nya krafter»). Den statliga kommitté som därefter tillsattes föreslog, att pensioneringen skulle ordnas genom en särskild pensionsinrättning och med statligt stöd. Som motive-ring för statens bidrag till pensioneringen anförde kommittén, att enligt dess åsikt statens bidrag vore ett oundgängligt villkor för åstadkommande av en ändamålsenlig pensionsinrättning för folkskollärare. Kommittén anförde vidare, att folkskolan genom den allmänna bildning den hade till uppgift att befrämja icke vore att betrakta allenast som en kommunernas utan även som en statens angelägenhet, vilket bl. a. bekräftats därigenom att staten beviljat understöd för lärarnas avlönande.

Förslag om bildande av en *folkskollärarnas pensionsinrättning* antogs av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1866 och reglemente för inrättningen utfärdades av Kungl. Maj:t den 30 november samma år.

Delaktighet i pensionsinrättningen åtnjöts från början av ordinarie lärare vid egentlig folkskola och lärare vid högre folkskola. Pensionerna bekostades genom årsavgifter av skolområde eller skoldistrikt och tjänstnehavare och genom de statliga bidragen.

Delaktigheten utsträcktes sedermera till lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor, lärare och lärarinnor vid vissa av lands-

tingen, staten och enskilda inrättade småskoleseminarier, ordinarie ämneslärare vid kommunal mellanskola samt lärare och lärarinnor vid vissa enskilda skolor, barnhem och skyddshem.

För ordnande av folkskollärarnas familjepensionering tillkom efter initiativ av riksdagen år 1875 *folkskollärarnas änke- och pupillkassa*. Kungl. Maj:ts reglemente för kassan utfärdades den 15 oktober samma år. Kassans ekonomiska underlag utgjordes av statens bidrag och delägarnas årsavgifter. Som motiv för de statliga bidragen anfördes även nu statens intresse av folkundervisningens befrämjande. Delaktiga i folkskollärarnas änke- och pupillkassa blevo förutom lärare, som voro delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning, bl. a. vissa lärare vid dövstumskolor och folkskolor, lantmannaskolor, sinnesslöanstalter och anstalter för vanföra.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen bildades för pensionering av vissa lärare inom folkundervisningen, vilka icke vunnit anslutning till folkskollärarnas pensionsinrättning, *småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt*. Anstaltens reglemente utfärdades den 22 juni 1892. Anstalten fick till uppgift att bereda ålderdomsunderstöd åt de lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt de icke ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, för vilkas avlönande tillskott av allmänna medel lämnades. I ålderdomsunderstödsanstalten upptogos efter hand även andra lärargrupper. Genom beslut vid 1901 års riksdag beviljades sålunda delaktighet för småskollärare vid landstingsseminarium, för vilkas avlönande bidrag av allmänna medel utgick. År 1912 medgavs att lärare och lärarinnor i slöjd, vilka erhöilo minst samma avlöning som småskollärare, skulle ha rätt till understöd från anstalten. Genom beslut av 1913 års riksdag medgavs vidare inträde för lärare vid sådana av enskilda underhållna skolor, vilka tjänade samma ändamål som de i reglementet avsedda, till den allmänna folkundervisningen hörande skolorna. Detta beslut innefattade en ändring av anstaltens reglemente av principiellt intresse.

Som motivering för att pensionsrätten utsträcktes till enskilda icke statsunderstödda skolor anfördes i proposition i ämnet, att på åtskilliga ställen i landet skolor funnos, vilka fyllde samma uppgift som de av stat och kommun underhållna skolorna men vilka helt bekostades med enskilda medel exempelvis genom donationer, anslag av industriella verk eller av enskilda personer. En uttrycklig bestämmelse i reglementet om att delaktighet i anstalten endast finge åtnjutas av lärare, till vilkas avlönande tillskott av allmänna medel lämnades, hindrade, att lärare vid dessa enskilda skolor medtogos i anstalten utan reglementsändring. Där emot hade Kungl. Maj:t i liknande fall under särskilda villkor beviljat inträde i folkskollärarnas pensionsinrättning för lärare vid enskild skola. Till stöd för en ändring av reglementet, varigenom även lärare vid av enskilda underhållna skolor kunde erhålla pensionsrätt i ålderdomsunderstödsanstalten, anfördes i propositionen vidare bl. a., att dessa skolor fyllde alldeles samma behov, för vilkas tillgodoseende eljest stat och kommun måst bevilja erforderliga medel. Det kunde då icke betraktas såsom någon för stor uppoffring från statens sida, om sådana skolor, därest deras verksamhet befundes tillfredsställande, mot inbetalande av stadgade avgifter erhöille för sina lärare samma rätt till understöd, som skulle tillkommit de av det allmänna bekostade skolor, vilka de ersatte. Om stadgandet i pensionsreglementet bibehölles oförändrat, bleve det vidare i längden allt svä-

rare för dylika skolor att förvärva och framför allt att bevara goda lärarkrafter. Och för de lärare som längre tid nitiskt tjänstgjort i skolor av detta slag måste det kännas som en orättvisa att på ålderns dagar antingen fullständigt gå miste om understöd eller erhålla ett avkortat sådant, trots det att deras arbete varit av samma betydelse som det vilket utförts av deras kamrater i statsunderstödda skolor.

Även *dövstumlärarnas pensionsanstalt* tillkom jämlikt beslut av Kungl. Maj:t och riksdag. Anstalten inrättades år 1905 och avsåg ålders- och sjukpensionering för ordinarie föreståndare, lärare och lärarinnor (med undantag för övningslärare) i de jämlikt lagen om dövstumundervisningen den 31 maj 1889 inrättade skoldistriktet. I anstalten upptogos sedermera lärare vid vissa andra undervisningsanstalter såsom folkhögskolor, lantmannaskolor, sinnesslöanstalter och vanförestalter.

Slutligen må inom undervisningsväsendet nämnas *lärarinnornas pensionsanstalt*, för vilken Kungl. Maj:t fastställt reglemente den 23 december 1910. Denna pensionsanstalt inrättades för kvinnlig lärarpersonal vid statsunderstödda privatläroverk och avlöste den på detta område tidigare förekommande statsunderstödda pensioneringen genom Svenska lärarinnornas pensionsförening och pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom.

Statens medverkan till pensionering av befattningshavare inom hälso- och sjukvården skedde under liknande former och med liknande motivering som beträffande undervisningsväsendet.

På hälso- och sjukvårdens område inrättades *barnmorskornas pensionsanstalt*, *lasarettsläkarnas pensionskassa*, *extra provinsialläkarnas pensionskassa* samt vissa *antal* för pensionering av *sjuksköterskor*.

Barnmorskornas pensionsanstalt tillkom år 1904 efter beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Den 31 december samma år utfärdade Kungl. Maj:t reglemente för anstalten. Denna fick till uppgift att bereda ålderdomsunderstöd åt i riket legitimerade barnmorskor med anställning hos kommun eller å barnbördshus. Från och med år 1905 trädde anstalten i verksamhet. Anstaltens verksamhetsområde ändrades i vissa avseenden år 1910, då nytt reglemente för anstalten utfärdades. Enligt detta reglemente skulle anstalten bereda ålderdomsunderstöd åt i riket legitimerade barnmorskor, vilka utövade yrkesmässig verksamhet överhuvud. Pensioneringen avsågs skola finansieras förutom med avgifter av delägarna bl. a. med bidrag av staten.

Frågan om staten borde bidra till pensionskostnaderna för barnmorskorna hade varit föremål för olika meningar, när den vid åtskilliga tillfällen behandlades omkring och före sekelskiftet.

Då riksdagen i skrivelse den 5 maj 1888 anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta förslag till en allmän pensionsinrättning för barnmorskor m. m., framhölls, att Kungl. Maj:t genom att år 1856 utfärda ett barnmorskereglemente erkänt, att barnmorskeväsendets ändamålsenliga ordnande vore en angelägenhet, som ålåg staten. Då borde staten också sörja för att barnmorskorna bleve bättre tillgodosedda i ekonomiskt hänseende och ej skulle behöva motse att tillbringa ålderdomen i nöd. Blott på sådant sätt kunde man nämligen begära ett fullt tillfreds-

ställande uppfyllande av de med yrket förenade plikter och hindra, att dugliga och för yrket lämpliga kvinnor avskräcktes att ägna sig åt barnmorskekallet. Ett ingripande från statens sida vore därvid av desto större vikt som barnmorskorna i allmänhet ej kunde, utan att det goda ändamålet med ett väl ordnat barnmorskeväsen till en del ginge förlorat, fortsätta att tjänstgöra allt för långt in på ålderdomen.

En motsatt mening kom däremot fram i ett av statsutskottet till 1895 års riksdag avgivet yttrande över ett av Kungl. Maj:t då framlagt förslag i frågan. Utskottet anförde, att den omständigheten, att barnmorskorna varken vore av staten anställda eller till större eller mindre del avlönade, innebure tillräckligt skäl för att staten icke borde medverka till deras ålderdomsförsörjning. Det borde enligt utskottets mening ankomma på vederbörande kommuner att bereda ålderdomsförsörjning åt de i kommunal tjänst anställda barnmorskorna. De enskilt praktiserande barnmorskorna borde genom egna besparingar bereda sig medel till sin ålderdomsförsörjning.

Frågan om barnmorskornas pensionering föll vid 1895 års riksdag på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut.

I 1904 års proposition till riksdagen i fråga om bildande av barnmorskornas pensionsanstalt sades statens medverkan till barnmorskornas pensionering vara »lämplig och med billighet överensstämmande». Propositionen bifölls såsom förut nämnts av riksdagen.

Lasarettsläkarnas pensionskassa bildades genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1903. Reglemente för kassan utfärdades av Kungl. Maj:t den 13 november samma år. Kassan fick till uppgift att bereda pension åt ordinarie lasarettsläkare vid länslasarett eller på likartat sätt anordnad sjukvårdsinrättning, vilken ägdes och helt eller delvis underhölls av landsting eller stad utanför landsting. Finansieringen av pensionskostnaderna skedde genom delägarnas avgifter och bidrag av huvudmännen och staten. Statens medverkan till pensioneringen motiverades bl. a. med statens intresse av lasarettssjukvården och den statliga kontrollen av densamma.

Extra provinsialläkarnas pensionskassa tillkom enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens år 1911 meddelade beslut och reglemente för kassan utfärdades av Kungl. Maj:t den 30 december samma år.

Flertalet av de ovan nämnda pensionsanstalterna och pensionskassorna ställdes under förvaltning av *direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning*.

Statlig medverkan till *sjuksköterskornas pensionering* tillkom från och med år 1902, då statsbidrag beviljades till sådan pensionering på villkor att bidrag endast skulle utgå till teoretiskt och praktiskt utbildad sjuksköterska, som var delägare i någon för ändamålet inrättad pensionsanstalt. Sådana pensionsanstalter voro *pensionskassan för Sophiahemmets sjuksköterskor och Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening*. Som motiv för statens bidrag till pensioneringen framhölls förutom skäl av mera allmänt humanitär art vissa synpunkter på rekryterings underlättande.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår huru den statsunderstödda pensioneringsverksamheten utgrenade sig till alltfler verksamhetsgrenar och befattningshavargrupper. Systemet att för varje nytillkommen befattnings-

havargrupp tillskapa en särskild pensionsinrättning började emellertid snart visa sig mindre ändamålsenligt. En *centralisering av den statsunderstödda pensioneringsverksamheten* började nu att bli aktuell.

Fråga om en sådan centralisering uppkom först i samband med frågan om beredande av pensionsmöjligheter för vissa veterinärer.

I en proposition till 1912 års riksdag (nr 222) hade Kungl. Maj:t föreslagit inrättande av en särskild pensionsanstalt för beredande av tjänstepensioner åt distriktsveterinärer, till vilkas avlöning staten lämnade bidrag. Riksdagen avlog propositionen men anhöll därvid, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning, huruvida och på vilka grunder en centralisering av statsunderstödda pensionsanstalter lämpligen kunde genomföras samt att därefter framlägga förslag i ämnet till riksdagen.

Den av riksdagen begärda utredningen utmynnade i ett förslag till pensioneringens ordnande i anslutning till bildande av statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

De veterinärer som föreslogos till delaktighet i statsanstalten voro dels distriktsveterinärer, som avlönades av landsting med bidrag av staten, dels även andra kommunalt anställda veterinärer samt vissa besiktningsveterinärer vid slakterier.

Reglementet för *statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.* utfärdades av Kungl. Maj:t den 31 december 1919. I den nya anstalten upptogs folkskollärarnas pensionsinrättning, folkskollärarnas änke- och pupillkassa, småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt samt barnmorskornas pensionsanstalt. Vidare upptogs i anstalten, förutom veterinärerna, bl. a. distriktsjuksköterskor och andra sjuksköterskor samt husmödrar i av staten, landsting, kommun eller annan samfällighet anordnad vård av sjuka, barn eller åldringar eller ock i stiftelse av allmännyttig natur, vilken övade dylik vård, ävensom föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskebyrå. Vad beträffar barnmorskornas pensionering må nämnas att endast distriktsbarnmorska samt annan barnmorska anställd hos kommun eller å barnbördshus erhöll pensionsrätt i den nya anstalten.

I reglementet för pensionsanstalten angåvos de grupper av befattningar som anslötos till pensioneringen i skilda kapitel, lärarna i kap. IV, veterinärerna i kap. V samt sjuksköterskor och barnmorskor m. fl. i kap. VI. Pensioneringen ordnades nu efter enhetligare grunder än tidigare för de olika grupperna. De för pensioneringsverksamheten gällande gemensamma bestämmelserna meddelades i kap. I—III i reglementet och erforderliga specialbestämmelser för de olika grupperna gåvos i efterföljande kapitel. För alla grupperna stadgades såväl tjänste- som familjepensionsrätt.

Genom bildandet av statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. hade ett viktigt steg tagits i riktning mot en centralisering av den statsunderstödda pensioneringsverksamheten.

Redan under det första året av den statliga pensionsanstaltens verksamhet beslutades en principiellt viktig utvidgning av anstaltens klientel. Efter beslut av 1920 års riksdag medgavs, med ändring av anstaltens reglemente,

pensionsrätt för befattningshavare vid hushållningssällskap och dem underlydande institutioner, skogsvårdsstyrelser, lantbruksakademien, vissa anstalter på försöksväsendets område, nämligen Sveriges utsädesförening, Svenska mosskulturföreningen, kemisk-växtbiologiska anstalten i Norrbottens län samt statsunderstödda skolor för lantbruket och närstående näringar. Någon närmare specificering av vilka befattningar hos dessa institutioner som skulle förenas med pensionsrätt gjordes därvid icke annat än för skolorna, som endast erhöilo anslutning för sina lärare. Prövningsrätten med avseende därå överläts därigenom — i den mån minimiärsavlöning ej fastställts för befattningarna, då anslutningen var obligatorisk — på viss statlig myndighet. Befattningarna vid de nämnda institutionerna sammanfördes under ett särskilt kapitel (kap. VII) i anstaltens reglemente.

Före år 1920 var det av de på jordbrukets och skogshushållningens område verksamma befattningshavarna endast lärarna vid lantmannaskolorna som tillerkänts rätt att efter avgång från tjänsten erhålla pension. Dessa hade pensionsrätt i dövtumlärarnas pensionsanstalt.

Någon utförligare motivering för medgivande av pensionsrätt åt befattningshavare på lantbruksnäringens område lämnades icke i propositionen eller i vederbörande utskotts utlåtande. Beträffande samtliga befattningshavare gällde, att statsbidrag utgick till den verksamhet i vilken de voro anställda.

Jämlikt en år 1925 beslutad ändring av anstaltens reglemente beviljades pensionsrätt i densamma för ännu en betydande grupp befattningshavare, nämligen befattningshavare tillhörande sådana polisdistrikt å landsbygden, som åtnjöto statsbidrag. Pensionsrätten avsåg till en början endast tjänstepension men utvidgades sedermera till att avse även familjepension.

År 1926 beslutades införlivning med anstalten av ännu några förut fristående pensionsinrättningar, nämligen lasarettsläkarnas pensionskassa, dövtumlärarnas pensionsanstalt och lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa. I anslutning till denna utvidgning av anstaltens verksamhetsområde ändrades dess namn till *statens pensionsanstalt*.

I samband med 1926 års ändringar i pensionsanstaltens reglemente medgavs pensionsmöjligheter för åtskilliga nya befattningshavargrupper. Elande befattningshavare som, förutom delägarna i de införlivade pensionskassorna, därvid fingo möjlighet att erhålla anslutning till pensionsanstalten må nämnas lärare vid fortsättningsskolor och yrkesundervisningsanstalter samt föreståndare och viss annan vårdpersonal vid vårdinrättningar. Med hänsyn till det intresse som utvecklingen av vårdpersonalens pensionsfråga äger ur principiell synpunkt, lämnas här nedan en kortfattad redogörelse för densamma.

År 1921 hade Kungl. Maj:t lämnat tillkallade sakkunniga i uppdrag att tillsammans med statens fattigvårdsinspektör verkställa utredning och avgiva förslag i fråga om pensionering av manliga föreståndare vid av staten, landsting, kommun eller annan samfällighet inrättad anstalt för vård av fattiga, sjuka, barn eller åldringar eller för sådant ändamål, som omförmäldes i 33 § lagen om fattigvården

den 14 juni 1918, eller ock vid stiftelse av allmännyttig natur, som idkade dylik vård, ävensom beträffande i vad mån andra befattningshavare vid dessa anstalter och kommunernas fattigvård i övrigt borde bli delaktiga av pension genom statens försorg. De sakkunniga avgåvo yttrande och förslag i ämnet den 10 december 1921 samt, med anledning av de mot detta förslag gjorda erinringarna, nytt förslag den 13 december 1922. Det förra avsåg pensionsrätt för i princip samtliga fast anställda befattningshavare vid dessa anstalter, det senare pensionsrätt för endast föreståndare och föreståndarinnor.

I anledning av väckta motioner anhöll 1925 års riksdag, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägande frågan om utsträckt pensionsrätt för befattningshavare inom fattigvård och barnavård samt efter den ytterligare utredning som kunde finnas erforderlig för riksdagen framlägga det förslag vartill omständigheterna kunde föranleda. Riksdagen framhöll, att det såväl ur statsfinansiell synpunkt som med hänsyn till organisatoriska förhållanden syntes försiktigast att ej utsträcka pensioneringen till andra befattningshavare vid dessa anstalter än föreståndare och föreståndarinnor.

Sedan viss ytterligare utredning i ämnet verkställdes, medgavs av 1926 års riksdag pensionsrätt för föreståndare och föreståndarinna vid av staten, landsting, kommun och annan samfällighet anordnad vård av fattiga, sjuka, alkoholister, invalider, barn eller åldringar eller ock vid stiftelse av allmännyttig natur, vilken övade dylik vård. Önskvärdheten att underlätta en god rekrytering synes ha utgjort ett av motiven till pensionsrättens medgivande.

Samtidigt härmed skedde en utvidgning av husmödrarnas och sjuksköterskornas pensionsrätt, varigenom husmödrar och sjuksköterskor vid vårdanstalter, vilkas föreståndare eller föreståndarinna kunde vinna pensionsrätt, erhöillo samma förmån.

I detta sammanhang må även nämnas att riksdagen år 1925 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 84) beslutat medgiva rätt till delaktighet i pensionsanstalten även för sjuksköterska, anställd i sjukvård, som anordnats av bruk, fabrik eller därmed jämförligt företag för därstädes anställd personal och dess familjer.

Av förändringarna i sammansättningen av SPAs klientel efter år 1926 må följande omnämnas.

År 1928 införlivades med SPA den år 1911 bildade extra provinsialläkarnas pensionskassa.

Med SPA har härefter införlivats kungl. hovkapellet pensionsinrättning år 1938 och de kungl. teatrarnas pensionsinrättning m. fl. till de kungl. teatrarne anknutna pensionskassor år 1943.

Skälet för sistnämnda pensionsinrättningars införlivning med SPA synes främst ha varit, att den förbättring av pensionsförhållandena som ansågs påkallad för teatrarnas personal icke kunde komma till stånd utan väsentliga bidrag av det allmänna.

Bestämmelser angående befattningshavare vid hovkapellet ha intagits i kapitel X i SPAs reglemente. Angående befattningshavare vid de kungl. teatrarne ha bestämmelser meddelats i kap. XII.

I anslutning till den år 1942 genomförda indragningen av prästerskapets änke- och pupillkassa och nyordningen av familjepensionering för kyrkans prästerskap ha innehavare av vissa prästerliga befattningar inom bl. a. mis-

sionen och diakonien i familjepensionshänseende anslutits till SPA. De särskilda bestämmelser som påkallades härav ha intagits i ett kapitel XI i SPAs reglemente.

Bland övriga förändringar som skett beträffande omfattningen av SPAs verksamhet må nämnas, att genom tillägg till kapitel IV i reglementet pensionsrätt beviljats lärare vid handelsgymnasium (1929 och 1943) samt lärare vid vävskolan i Borås (1939). Genom tillägg till kap. VI i reglementet har pensionsrätt medgivits läkare vid statsunderstött kustsanatorium (1927), vid vanförestalter (1935), vid pensionsstyrelsens kuranstalter (1939) och vid fristående centraldispensär (1943), samt tandläkare och tandsköterskor inom folktandvården (1938), sjukgymnaster vid vissa sjukvårdsinrättningar (1938) och hemvårdarinnor (1945).

Genom tillägg till kap. VII i reglementet har pensionsrätt bl. a. medgivits lärare vid bergsskolorna (1923), befattningshavare hos Svenska smörprovingarna (1928), hos Weibullsholms växtförädlingsanstalt (1937) och hos sjömanshusen (1938). Liksom de tidigare enligt detta kapitel pensionsberättigade befattningshavarna voro de nu nämnda nytillkomna grupperna anställda i en med statsmedel understödd verksamhet. Beträffande befattningshavarna hos Weibullsholms växtförädlingsanstalt, som drives av ett aktiebolag, voro meningarna i riksdagen delade, huruvida statsunderstödd pensionering borde ifrågakomma. Enligt särskilt förbehåll i reglementet fortbestår pensionsrätten för anställda vid förädlingsanstalten endast så länge statsbidrag utgår till densamma.

Förändringar i SPAs verksamhetsområde ha även skett genom att befattningshavare, som åtnjutit pensionsrätt i anstalten, sedermera avskilts från densamma. Detta har t. ex. skett med de statstjänstemän som genom införlivning av lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa tillförts anstalten men som sedermera i anslutning till ändringen i ordningen för familjepensioneringen av statens befattningshavare kommit över på de statliga familjepensionsreglementena. Andra exempel på dylika förändringar utgöra distriktsveterinärer, lärare vid dövstumskolorna och vissa befattningshavare vid vägväsendet, vilka efter att ha anslutits till SPA utbrutits på grund av respektive verksamhetsgrenars förstatligande.

En liknande utveckling har skett med huvudparten av folkskolans och de högre kommunala skolornas lärare, som överförts på särskilda efter mönster av de statliga pensionsbestämmelserna utarbetade särskilda reglementen, ehuru handhavandet av pensioneringen beträffande dessa alltfört är knutet till SPA. För denna pensionering gälla nu 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för folkskolan respektive 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna. Pensionsreglementena för folkskolan ha vidare genom särskilda i anslutning till omorganisation av sinnesslöundervisningen, skogsvårdsstyrelserna och hushållningssällskapen meddelade bestämmelser givits tillämplighet på vissa lärare vid anstalter för bildbara sinnesslöa, skogsvårdsstyrelsernas ordinarie befattningshavare, samt på en stor del av hushållningssällskapens befattningshavare.

En närmare redogörelse för SPAs nuvarande verksamhet lämnas här nedan under rubriken »Statens pensionsanstalt».

Av ovanstående redogörelse framgår huru SPA bildats och utvecklats till en pensionsinrättning speciellt för befattningshavare inom vissa verksamhetsgrenar, som, ehuru de administreras av kommunala eller enskilda organ, kunna sägas stå statsverksamheten nära.

Även för sådana befattningshavare i kommunal eller enskild tjänst, vilka icke erhållit pensionsrätt i statlig anstalt, har emellertid pensionering i allt större utsträckning ordnats. Detta har skett på olika sätt och i regel utan statlig medverkan. De vanligast förekommande pensioneringsformerna ha varit försäkring i enskild pensionskassa eller i annat enskilt försäkringsföretag, anlåtande av för ändamålet bildade understödsföreningar eller stiftelser, s. k. direktpensionering med eller utan utfästelse av arbetsgivaren att vid inträffat pensionsfall utgiva pension och med eller utan avsättning till pensionsfonder ävensom anlåtande av pensionsstyrelsens frivilliga försäkring. Det må nämnas, att undantag från regeln, att statlig medverkan till pensionering av här senast avsedda anställda icke brukar förekomma, så tillvida gjorts, som staten i några fall beviljat bidrag till pensionskostnader även när pensioneringen ordnats i enskild pensionskassa. Ett speciellt undantag från nämnda regel utgör vidare den sedan år 1864 av handelsflottans pensionsanstalt ombesörjda sjömanspensioneringen, vilken handhas enligt reglementsbestämmelser, utfärdade av Kungl. Maj:t, och även delvis finansieras med statsanslag.

Beträffande såväl kommunalt som enskilt anställda tjänstemän har det blivit vanligt, att anställdas pensionering ordnas försäkringsmässigt. Kommunalt anställda befattningshavare ha härvid i allmänhet anslutits till Sveriges kommunalanställdas pensionskassa, medan anställda i privat tjänst i regel beretts anslutning till Svenska personal-pensionskassan. Såväl Sveriges kommunalanställdas pensionskassa som Svenska personal-pensionskassan meddela kollektiv tjänstepensionsförsäkring, varmed avses en försäkring som tages av arbetsgivare eller för dennes räkning till förmån för en grupp personer, vilka äro eller varit anställda hos arbetsgivaren.

Svenska personal-pensionskassan bildades år 1917 på initiativ av Sveriges industriförbund samt handelskamrarna i landet och sammanslogs år 1929 med en likartad institution, pensionsanstalten Sverige, som år 1925 stiftats av ett antal svenska livförsäkringsbolag. Kassan är organiserad som ömsesidigt försäkringsbolag. Den har till ändamål att meddela pensionsförsäkring åt arbetsgivare för hos dem anställda, som icke äro kroppsarbetare. Om pensionskassan gäller i huvudsak följande.

Kassans medlemmar äro dels passiva dels aktiva. De förra utgöras av arbetsgivare, vilka som försäkringstagare anslutit sig till kassan för sina anställdas räkning, de senare av anställda, vilka av de passiva medlemmarna anmälas till inträde i kassan. Har anslutning godkänts av pensionskassan, skall överenskommelse träffas med denna om anslutningsplan, innehållande uppgifter om de grupper anställda, som skola försäkras, om de förmåner anslutningen avser samt om pen-

sioneringsvillkoren i övrigt. Passiv medlem är skyldig att till inträde i kassan anmäla de personer som omfattas av anslutningsplanen.

Medlemskap i kassan kan avse: pension vid viss ålder åt den aktive medlemmen själv (ålderspension), pension åt den aktive medlemmen själv vid inträffad varaktig arbetsförmåga före pensionsåldern (invalidpension) samt pension åt manlig aktiv medlems efterlevande hustru, eventuellt fränskild hustru, samt barn (familjepension).

Därjämte kan förekomma engångsbelopp, som utfalla i samband med att ålders-, invalid- eller familjepension tillträdes (kapitalunderstöd).

Pensionsförmånerna avvägas i relation till den anställdes lön. I regel medräknas endast lönebelopp intill en viss storlek. Olika arbetsgivare tillämpa härvid olika gränser.

Familjepensionens storlek ökar efter antalet familjemedlemmar enligt vissa regler.

Grundläggande för den genom Svenska personal-pensionskassan meddelade tjänstepensioneringen är att den anställda betraktas som ägare till den pensionsrätt som vid varje tillfälle svarar mot erlagda avgifter. Vid avgång ur tjänst i förtid beräknas sålunda den intjänade pensionen på basis av de avgifter som erlagts av såväl arbetsgivare som den anställda. Denna princip för pensionernas beräkning brukar benämnas »oantastbarhetsprincipen». Aktiv medlem, som lämnat en anställning och tillträtt ny sådan hos annan arbetsgivare, kan — även om denne ej är medlem i kassan — upprätthålla försäkringen i full omfattning genom egna avgifter. Därest premiebetalningen avbrytes, erhålles fribrev å den intjänade pensionsrättens värde. Den anställda äger däremot i regel icke påfordra återköp av försäkringen.

Antalet till Svenska personal-pensionskassan anslutna passiva medlemmar (arbetsgivare) utgjorde vid 1947 års utgång 3 928, med ett antal aktiva medlemmar överstigande 88 000.

Tanken på en gemensam pensionskassa för svenska kommuner uppkom tidigt. Redan år 1909 föreslogs bildande av en gemensam pensionskassa för de svenska städerna. Förslaget strandade dock på grund av en allt för ringa anslutning. Först år 1922 kunde planerna på en speciell pensionsinrättning för kommunala befattningshavare realiseras genom bildandet av *Sveriges kommunalanställdas pensionskassa*.

Om denna pensionskassa gäller i huvudsak följande.

Administrationn av kassans verksamhet ombesörjes av Svenska personal-pensionskassan mot viss överenskommen avgift.

Sveriges kommunalanställdas pensionskassa är inregistrerad enligt lagen om understödsföreningar och är därigenom underställd statlig tillsyn, som utövas av kungl. pensionsstyrelsen. Kassans verksamhet regleras vidare genom stadgar, som godkänts av tillsynsmyndigheten.

Vid kommuns anslutning till kassan ingår den som s. k. passiv medlem. De bestämmelser som skola tillämpas beträffande kommunen sammanföras i en anslutningsplan, varom överenskommelse träffas mellan kommunen och kassan. Av praktiska skäl ges planen ofta formen av pensionsreglemente. Vid planens upprättande råder viss valfrihet med avseende å de grupper av befattningshavare som skola medtagas i pensioneringen och beträffande pensionsvillkoren.

Pensioneringen i Sveriges kommunalanställdas pensionskassa är i många avseenden ordnad på liknande sätt som pensioneringen i Svenska personal-pensionskassan. Avvikelser förekomma dock. Ett visst närmande av pensioneringen i kassan till de statliga pensionsbestämmelserna har under senare tid skett. Detta sammanhänger med att de statliga avlöningsreglementenas principer i åtskilliga av-

senden t. ex. beträffande löneplaner och nettolönesystem upptagits i de kommunala avlöningsreglementena.

Sveriges kommunalanställdas pensionskassas verksamhet omfattade vid utgången av år 1947 9 landsting, 101 städer, 69 köpingar, 19 municipalsamhällen, 161 landskommuner, 8 stift, 140 församlingar, 41 skoldistrikt, 13 tingslag samt ett antal kommunalförbund och kommunala företag och organisationer. Allt som allt uppgick antalet passiva medlemmar till 607 och antalet aktiva till 11 264. Som jämförelse kan nämnas att år 1930 motsvarande antal utgjorde 66 respektive 1 741 och 1940 230 respektive 4 433.

Landstingen och städerna sörja numera tämligen allmänt för pensionering av sina tjänstemän antingen detta nu sker genom anslutning till SPA, till Sveriges kommunalanställdas pensionskassa eller på annat sätt. Landstingen synas för de befattningshavare som ej tillhöra SPAs klientel i flertalet fall tillämpa direktpensionering, medan städerna i motsvarande fall oftast ha sina befattningshavare anslutna till Sveriges kommunalanställdas pensionskassa. Landskommunerna synas icke ha vidtagit åtgärder för pensionering av sådana befattningshavare, som ej kunna anslutas till SPA, i fullt samma utsträckning som städer och landsting.

Inom det enskilda näringslivet har tjänstemannapensioneringen under senare år undergått en snabb utveckling. Det må nämnas, att minst $\frac{2}{3}$ av den inom industri och hantverk sysselsatta förvaltningspersonalen beräknas ha fått sin pensionering ordnad (jfr Tjänstepensionsutredningens år 1946 avgivna betänkande SOU 1946: 26 s. 69).

För den icke statliga arbetarpersonalens vidkommande synes pensionering icke ha ordnats i motsvarande omfattning som för tjänstemannapersonalen. Flertalet städer ha dock lämnat pensionsutfästelser även till sina arbetare. För landstingens vidkommande gäller att någon särskild arbetarpensionering icke förekommer. Personal i arbetarställning har i stället kommit att inbegripas i tjänstemannapensioneringen. Inom det enskilda näringslivet förekommer endast i förhållandevis ringa omfattning försäkringsmässigt ordnad pensionering för arbetare. Till den centrala pensionskassan för kroppsarbetare — Arbetarnas pensionskassa — synes endast ett par större industriföretag ha anslutit sig. Några företag ha egna pensionskassor eller pensionsstiftelser för arbetare och några ha slutligen ordnat pensionering för sina arbetare genom pensionsstyrelsens frivilliga försäkring.

I detta sammanhang må erinras om den särskilda utredning som inom handelsdepartementet pågår rörande pensionering av anställda i enskild tjänst. Denna utredning gäller åtgärder för främjande av en mer allmän pensionering av såväl tjänstemän som arbetare och avser frågor rörande såväl pensioneringens utformning som pensioneringsverksamhetens organisation.

Folkpensioneringen.

En pensionering av annat slag än de här ovan behandlade pensioneringsformerna är *folkpensioneringen*. Denna utgör en form av socialförsäkring. Den syftar till ett ekonomiskt skydd vid ålderdom och invaliditet samt innefattar även för vissa fall pensioner åt änkor. Försäkringen omfattar i princip hela befolkningen. Folkpensioneringen infördes i vårt land genom lag den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring. Nu gällande lag om folkpensionering är av den 29 juni 1946. En av de mest betydelsefulla nyheterna i den nya folkpensioneringslagen är, att allmän ålderspension (1 000 kronor till ensamstående och 1 600 kronor till äkta makar) utgår oavkortad vid uppnådd föreskriven pensionsålder utan inkomstprövning.

I 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente samt 1947 års tjänstepensionsreglementen för folkskolan respektive de högre kommunala skolorna ävensom 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare har vid utformningen av bestämmelserna om pensionsförmånernas beräkning viss hänsyn tagits till folkpensionerna.

Pensionsstyrelsens frivilliga försäkring utgör en påbyggnad å folkpensionerna. Denna försäkringsform omfattade vid 1947 års utgång något mer än 60 000 försäkrade. Ett betydande antal av de försäkrade utgöres av anställda, som anmälts till försäkringen av sina arbetsgivare. Försäkringsverksamheten bedrivs under medverkan av postverket. Å den försäkrade utfärdas en försäkringsbok, i vilken avgiftsinbetalningarna antecknas. Avgifterna kunna inbetalas å varje postanstalt i riket. Den försäkrade behöver ej förbinda sig att erlægga avgifter med något visst belopp. Varje inbetalad avgift behandlas försäkringstekniskt som engångsavgift. Försäkringen kan avse pension att omedelbart utgå eller pension att utgå vid viss ålder, tidigast vid fyllda 55 år och senast vid fyllda 67 år. Försäkringen kan innefatta rätt till förtidspension vid varaktig arbetsoförmåga. Möjlighet finns ej att genom denna försäkringsform erhålla pension åt efterlevande.

Statens pensionsanstalt.

Pensionsverksamheten vid pensionsanstalten avser *dels* pensionering jämlikt SPAs reglemente, *dels* pensionering jämlikt folkskolans och de högre kommunala skolornas pensionsreglementen *och dels* pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst. Organisatoriskt samordnad med SPA är vidare pensioneringen jämlikt reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt, i det att SPAs styrelse såsom direktionshandhar denna pensionering.

Den efterföljande redogörelsen avser huvudsakligen den pensionering varå reglementet för SPA är tillämpligt.

För att belysa sammansättningen av det klientel, å vilket SPAs reglemente har tillämplighet, angivas i nedanstående sammanställning de olika grupper av befattningshavare som för närvarande äro anslutna till SPA. Därvid

lämnas även uppgift på det ungefärliga antalet befattningshavare, som ha pensionsrätt inom respektive grupper.

Till SPA äro anslutna:

1. lärare vid vissa kommunala och enskilda i regel statsunderstödda skolor, såsom övningslärare vid folkskolor och högre kommunala skolor, lärare vid fortsättningsskolor, folkhögskolor, vissa yrkesundervisningsanstalter, handelsgymnasier och vissa skolor för undervisning i lantbruk o. d. ävensom vissa lärare inom sinnesslö-, vanföre- och dövstumundervisningen (antalet befattningshavare är omkring 2 600),

2. kommunalt anställda veterinärer och besiktningsveterinärer vid kontrollslakterier (antalet befattningshavare är omkring 80),

3. lasarettsläkare, sanatorieläkare, överläkare vid vanförestalter, vissa läkare vid till pensionsstyrelsen anknutna kuranstalter, läkare vid fristående centraldispensärer samt extra provinsialläkare (antalet befattningshavare är omkring 370),

4. distriktsbarnmorskor och vissa andra barnmorskor anställda hos kommuner eller å barnbördshus (antalet befattningshavare är omkring 1 380),

5. distriktssköterskor, sjuksköterskor vid kommunala och vissa enskilda sjukvårdsinrättningar samt sjuksköterskor i viss öppen vård m. m. (antalet befattningshavare är omkring 8 300),

6. föreståndare, föreståndarinnor och husmödrar i av kommuner och vissa slag av enskilda huvudmän bedriven vård av fattiga, sjuka, alkoholister, invalider, barn eller åldringar (antalet befattningshavare är omkring 1 600),

7. sjukgymnaster vid lasarett och sjukstugor m. fl. vårdinrättningar (antalet befattningshavare är omkring 100),

8. tandläkare inom den statsunderstödda folktandvården (antalet befattningshavare är omkring 300),

9. tandsköterskor inom den statsunderstödda folktandvården (antalet befattningshavare är omkring 450),

10. hemvårdarinnor med heltidsanställning (antalet befattningshavare är omkring 2 180),

11. polismän anställda inom det statsunderstödda polisväsendet å landsbygden (antalet befattningshavare är omkring 1 450),

12. vissa befattningshavare hos hushållningssällskap, befattningshavare hos statsunderstödda lokala lantbrukskemiska kontrollstationer och frökontrollanstalter, befattningshavare hos lantbruksakademien, Sveriges utsädesförening och Svenska smörprovningarna, vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt ävensom vissa mejerikon konsulenter, vilka avlönas med bidrag av statsmedel (antalet befattningshavare i denna grupp är omkring 200),

13. befattningshavare vid sjömanshus (antalet befattningshavare är omkring 70),

14. befattningshavare vid de kungl. teatrarna och hovkapellet (antalet befattningshavare är omkring 310), samt

15. prästerliga befattningshavare inom missionen och diakonien och liknande verksamhet (antalet befattningshavare är omkring 40).

Sammanlagt uppgår antalet till SPA anslutna befattningshavare till omkring 19 000. Det kan nämnas, att motsvarande antal år 1939 endast uppgick till omkring 12 800. En betydande utvidgning av SPAs pensionsverksamhet har sålunda skett under senare år. Denna ökning har varit särskilt påtaglig beträffande de till SPA anslutna sjuksköterskorna, vilkas antal ökat med omkring 3 000 befattningshavare. Såsom av sammanställningen framgår domineras SPAs klientel av befattningshavare inom de typiskt kommunala verksamhetsgrenarna: undervisningen, hälso-, sjuk- och socialvården samt polisväsendet. Karakteristiskt för SPAs klientel är vidare att antalet kvinnliga befattningshavare är förhållandevis stort. Sålunda uppgår detta antal enbart inom hälso-, sjuk- och socialvården till omkring 75 procent av hela antalet till SPA anslutna befattningshavare.

Enligt bestämmelserna i reglementet för SPA kan däri upptagen befattning vara förenad med pensionsrätt antingen obligatoriskt enligt föreskrift i författning eller också efter framställning av vederbörande huvudman samt efterföljande beslut av pensionsanstalten. Beträffande formerna för anslutningen av befattningar till SPA hänvisas vidare till därom lämnad redogörelse i Kap. VI avdelningen »Ordningen för icke-statliga befattningshavares anslutning till statens pensionsanstalt».

Rörande de för befattningshavare, anslutna till SPA, gällande pensionsgrunderna hänvisas till den redogörelse härför som lämnas i Kap. VI avdelningen »Allmänt».

De tjänstepensioner som utgå enligt SPAs reglemente ha i princip beräknats skola uppgå till $\frac{2}{3}$ av befattningshavarens lön under förutsättning att befattningshavaren har fullt antal tjänstår. Denna relation mellan pension och lön överensstämmer i stort sett med vad som gäller för statens tjänstemän. Utvecklingen har emellertid, vad SPAs klientel beträffar, medfört, att relationen mellan lön och pension i praktiken ej blivit den som från början avsetts. Detta sammanhänger med att ändringar i lönenivån — under senare år har det i regel varit fråga om höjningar — långt ifrån alltid kommit att medföra motsvarande ändringar i pensionsnivån. I pensionshänseende har sålunda ofta en lön eller minimiårslönen, som för länge sedan förlorat sin aktualitet, alltfört kommit att vara bestämmande vid pensionens beräkning. Bristande överensstämmelse mellan den faktiska lönen och den pensionsgrundande lönen förekommer ej blott i de fall, då pensionsunderlagen fixerats i reglementet, utan även i många fall, då den pensionsgrundande lönen utgöres av ett av huvudmannen i verkställd tjänstereglering angivet belopp. I sistnämnda fall har en höjning av pensionsunderlagen väl i regel kunnat åvägabringas efter ändring av tjänsteregleringen, men det krav som för sådant fall uppställts på engångsavgifter har föranlett, att huvudmännen icke alltid varit benägna att föranstalta om en omreglering i pensionshänseende. För befattningshavare i högre löneställning har vidare

föreskriven maximering av pensionsunderlagen till 6 000 kronor utgjort ett hinder för anpassning av pensionerna efter lönerna.

Som exempel på enligt SPAs reglemente utgående pensionsbelopp kan nämnas att sjuksköterskor i allmänhet enligt reglementet ha tjänstepensionsunderlag å 1 560 kronor. Därest sjuksköterska har fullt antal tjänstår, kan hon efter den år 1947 genomförda tekniska omräkningen av pensionerna påräkna en tjänstepension, som inberäknat pensionsförbättring uppgår till 2 676 kronor för år, vartill kommer rörligt tillägg med för närvarande 12 procent. Denna pension motsvarar närmast den som tillkommer stats-tjänsteman i lönegrad Ca 5.

Det högsta belopp en tjänstepension enligt SPAs reglemente i regel (bortsett från teaterpersonalen) kan uppgå till är efter den år 1947 genomförda tekniska omräkningen 7 860 kronor för år jämte rörligt tillägg. Nu angivna maximipension, som gäller för bl. a. lasarets- m. fl. läkare, motsvarar närmast den tjänstepension som tillkommer en statstjänsteman i lönegrad Ca 25.

Vad beträffar familjepensionerna enligt reglementet för SPA ha dessa utgått med i förhållande till tjänstepensionerna lägre belopp än vad som gäller enligt familjepensionsbestämmelserna för statens tjänstemän. I samband med den år 1947 företagna tekniska omräkningen av familjepensionerna ha dock dessa förbättrats så, att relationen mellan tjänste- och familjepension blivit i stort sett densamma som enligt 1941 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen.

Beträffande de principer som enligt SPAs reglemente tillämpas vid beräkning av pensionsförmåner i fall, då vederbörande befattningshavare lämnat sin befattning före uppnådd pensionsålder, gäller, att vederbörande i allmänhet endast tillgodoräknas en förhållandevis ringa del av vad som av pensionens värde skulle tillkommit honom, därest den s. k. oantastbarhetsprincipen tillämpats. Beräkningsgrunderna äro på denna punkt oförmånligare enligt SPAs reglemente (bortsett från vissa grupper, för vilka särbestämmelser meddelats) än enligt de statliga allmänna pensionsreglementena.

Pensioneringen enligt SPAs reglemente finansieras med avgifter av hufvudmannen och befattningshavaren samt med statsmedel. Staten betalar numera inga avgifter utan anslår de medel som beräknas erforderliga för att täcka anstaltens löpande utgifter utan anlitan av kapitaltillgångar. Fonderingen av inflytande avgiftsmedel är för närvarande provisoriskt inställd. Förhållandena ha medfört, att statens ekonomiska bidrag till pensionsverksamheten kommit att få allt större betydelse. Särskilt har härvid statens åtagande att utgiva tillägg å pensionerna blivit kostsam för staten.

Den pensionering som sker med tillämpning av *1947 års pensionsreglementen för folkskolan* omfattar förutom ordinarie och extra ordinarie lärare, som äro underkastade avlöningsreglementet för folkskolan, vissa lärare vid sjukvårdsanstalter och barnhem, anställda för undervisning å folk- och småskolestadiet, föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor

m. fl. vid skolhem tillhörigt skoldistrikt eller Skytteanska skolan i Tärna, vid skolhem tillhörigt nomadskoleväsendet eller vid arbetsstuga tillhörande någon av stiftelserna Västerbottens läns eller Norrbottens läns arbetsstugor ävensom ordinarie och extra ordinarie lärare, som äro underkastade avlöningsreglementet för nomadlärare.

Enligt kungörelse den 30 juni 1947 angående utsträckt tillämpning av 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för folkskolan i den ändrade lydelse kungörelsen erhållit jämlikt kungörelse den 19 december 1947 (nr 985) skola, såsom förut nämnts, 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för folkskolan med vissa tillägg och undantag äga tillämpning jämväl å ordinarie och extra ordinarie befattningshavare vid sinnesslöskolor eller epileptikerskolor, ordinarie befattningshavare vid skogsvårdsstyrelser samt ordinarie och extra ordinarie befattningshavare vid hushållnings-sällskap, allt i den mån de underkastats statliga avlöningsbestämmelser.

Sammanlagt torde pensionsreglementena för folkskolan äga tillämpning å närmare 30 000 befattningshavare.

1947 års pensionsreglementen för de högre kommunala skolorna äga tillämplighet å ordinarie och extra ordinarie lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor (de högre kommunala skolorna) med undantag för övningslärare. De befattningshavare som äro underkastade dessa reglementen torde uppgå till omkring 1 000.

Såväl pensionsreglementena för folkskolan som pensionsreglementena för de högre kommunala skolorna ansluta sig nära till bestämmelserna i 1947 års allmänna pensionsreglementen.

Den till pensionsanstalten anknutna verksamheten avseende pensionering av *arbetare* i statens tjänst omfattar arbetare anställda utanför de affärsdrivande verken. Det synes icke finnas anledning att här närmare gå in på denna pensionsverksamhet.

Bestämmelser angående statens pensionsanstalts organisation ha meddelats i en den 28 oktober 1927 (nr 396) utfärdad instruktion med ändringar den 7 december 1934 (nr 592), den 11 december 1936 (nr 633), den 17 juni 1938 (nr 504) och den 22 juni 1939 (nr 459). Instruktionen innehåller bl. a. föreskrifter om anstaltens styrelse och dess ämbetsbefattning, om anstaltens befattningshavare samt om formerna för ärendenas handläggning. Anstaltens styrelse består enligt instruktionen av ordförande och två ledamöter, av vilka en tillika är direktör för anstalten.

KAP. III.

**Omfattningen av pensionsverksamheten enligt det för
statens pensionsanstalt nu gällande reglementet.****Allmänt.**

Såsom av föregående kapitel framgår omfattar pensionsverksamheten vid SPA ej endast pensionering av befattningshavare, å vilka reglementet för SPA är tillämpligt, utan även pensionering av vissa kategorier befattningshavare och anställda, som äro underkastade andra pensionsbestämmelser. I det följande behandlas endast den pensionsverksamhet som sker enligt reglementet för SPA.

De befattningar som förenats med pensionsrätt enligt reglementet för SPA kunna efter den verksamhet, vartill de höra, indelas i följande huvudgrupper, nämligen befattningar inom undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården, socialvården, polisväsendet, jordbruket med binäringar och kyrkoväsendet samt befattningar vid sjömanshusen och de kungl. teatrarna.

Huvudmännen för de befattningar som äro eller kunna bliva förenade med pensionsrätt enligt SPAs reglemente utgöras fränsett några undantagsfall av icke statliga subjekt. För befattningarna inom sådana verksamhetsområden som undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården samt socialvården utgöras huvudmännen i flertalet fall av kommuner men även enskilda subjekt såsom stiftelser och föreningar förekomma som huvudmän. Befattningarna inom polisväsendet bilda en rent kommunal grupp. Inom övriga områden utgöras de till SPA anslutna huvudmännen huvudsakligen av offentligrättsliga anstalter, stiftelser, föreningar och därmed jämförliga sammanslutningar. I några fall är aktiebolag huvudman.

Till belysning av den utsträckning i vilken statsmakterna för närvarande medverka till pensionering av icke-statliga befattningshavare enligt reglementet för SPA lämnas här nedan i avdelningen »Huvudmannaskapet» en redogörelse för hur befattningshavarna fördela sig på olika slag av huvudmän m. m. samt i avdelningen »Statsbidragsförhållandena» redogörelse för i vad mån och på vad sätt huvudmännen erhålla statsbidrag för sin verksamhet.

Huvudmannskapet.

Huvudman för en verksamhet eller en befattning är den som har att såväl förvaltningsmässigt handha verksamheten som att ekonomiskt ansvara för densamma. Huvudmannen kan vara bunden i sin förvaltning genom författningsbestämmelser och genom föreskriven skyldighet att underkasta sig statlig kontroll. Det ekonomiska ansvaret för verksamheten innebär närmast ett formellt juridiskt ansvar. Det reella ekonomiska ansvaret för verksamheten kan däremot vara och är oftast fördelat mellan huvudman och annan t. ex. mellan kommun och staten. Såsom närmare framgår av avdelningen »Statsbidragsförhållandena» förekommer det i flera fall, att verksamheten bekostas huvudsakligen av statsmedel.

Här nedan redovisas de grupper av befattningar som förenats med pensionsrätt enligt SPAs reglemente med angivande av, huruvida huvudmännen äro kommuner eller självständiga anstalter, inrättningar, stiftelser, föreningar, aktiebolag etc.

Undervisningsväsendet.

1. Lärare vid folk- och fortsättningsskolor.

Folk- och fortsättningsskoleundervisningen är en uppgift, som det i princip ålagts kommunerna att ombesörja jämlikt därom i gällande folkskolestadga m. fl. författningar meddelade föreskrifter. Det ekonomiska ansvaret för verksamheten är dock, såsom närmare framgår av efterföljande redogörelse för statsbidragsförhållandena, fördelat mellan stat och kommun (skoldistrikt) med huvudparten av kostnaderna förlagd på staten.

Undervisning på folkskolestadiet med bidrag av statsmedel förekommer även vid vissa sjukvårdsanstalter och barnhem. Detta gäller såväl kommunala som enskilda anstalter och hem. Folkskoleundervisning förekommer vidare vid de av staten drivna nomadskolorna.

Huvudparten av lärarna vid folkskolorna och i den till sjukvårdsanstalter och barnhem bedrivna folkskoleundervisningen ävensom lärarna vid nomadskolorna ha numera pensionsrätt enligt de särskilda pensionsreglementena för folkskolan.

Endast folkskolornas övningslärare och lärarna vid fortsättningsskolorna kunna bli underkastade reglementet för SPA.

Fråga om ändrade pensionsförhållanden för övningslärare vid folk- och fortsättningsskolor är föremål för utredning av 1947 års lärarpensionssakkunniga.

Enligt SPAs reglemente föreligger för närvarande även möjlighet att till SPA ansluta lärare vid enskilda skolor, som prövats fylla samma uppgift som folk- eller fortsättningsskola, även om statsbidrag icke utgår till desamma. I enlighet härmed äro vissa lärarbefattningar vid skola tillhörig Stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet och skola tillhörig Philipsenska skolinrättningen förenade med pensionsrätt i SPA.

2. Lärare vid högre kommunala skolor (kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor).

Dessa skolor, som samtliga äro statsunderstödda, bedriva en verksamhet som är att hänföra till kommunala uppgifter av frivillig art. Även beträffande lärarna vid dessa skolor gäller det, att huvudparten av lärarna (ämneslärarna) under-

kastats särskilda pensionsreglementen. Under reglementet för statens pensionsanstalt lyda endast övningslärarna. Den av 1947 års lärarpensionskommitté bedrivna utredningen om övningslärarnas pensionsförhållanden avser även övningslärarna vid de högre kommunala skolorna.

3. Lärare vid statsunderstödda folkhögskolor.

Folkhögskoleverksamheten har icke särskilt förbehållits kommunerna. Men åtskilliga av de statsunderstödda folkhögskolorna drivas dock av kommunala subjekt, i allmänhet då landsting. Folkhögskola drivas vidare av vissa stiftelser och särskilda för ändamålet bildade föreningar m. fl. enskilda subjekt.

Endast folkhögskolor som erhålla statsbidrag ha erhållit pensionsrätt för vissa lärare i SPA. Som villkor för statsbidrag till folkhögskola gäller att bidrag även skall utgå av landsting eller icke-landstingsstad eller att skolan av skolöverstyrelsen vitsordats vara till allmänt gagn.

Rektor och lärare samt husmoder vid elevhushåll, vilken tillika tjänstgör som lärarinna ha beviljats pensionsrätt i SPA. För befattningar som rektor och ämneslärare är anslutningen till pensioneringen obligatorisk. Övriga befattningar kunna anslutas efter särskild reglering och framställning av huvudmannen.

4. Lärare vid specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstudier.

Undervisningen är ansluten till en icke-kommunal folkhögskola. Fast anställda lärare vid skolan kunna få pensionsrätt i SPA.

5. Lärare vid statsunderstödda undervisningsanstalter för lantbruket och närstående näringar.

Här förmärkas främst lantbruks-, lantmanna- och lantbrukshållsskolor, varå stadgan den 21 juni 1940 för statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter är tillämplig.

Bland de skolor för vilka denna stadga gäller finnas såväl skolor under huvudmannaskap av kommuner (landsting) som skolor under enskilt huvudmannaskap. Föreståndare, ämneslärare och extra ordinarie ämneslärare vid lantbruks-, lantmanna- och lantbrukshållsskolor ha beviljats pensionsrätt med obligatorisk delaktighet i SPA.

Obligatoriskt delaktiga i SPA äro även föreståndare och ordinarie lärare vid trädgårdsskola, varå reglementet den 31 december 1924 för vissa med statsmedel understödda trädgårdsskolor är tillämplig, samt vid fruktodlingsskola. De trädgårdsskolor, som för närvarande ha befattningshavare anslutna till SPA, tillhöra i allmänhet icke-kommunala huvudmän. En skola har övertagits av landsting.

Möjlighet att erhålla pensionsrätt i SPA ha även lärare vid sådana andra statsunderstödda skolor för lantbruket och närstående näringar som ha av Kungl. Maj:ts fastställda reglementen. Denna möjlighet har tagits i anspråk av det Fredrika-Bremerförbundet tillhöriga lantbrukshållningsseminariet å Rimforså.

I detta sammanhang må också omnämnas att två statsunderstödda underhållningssällskap lydande yrkesskolor för jordbruket erhållit anslutning till SPA.

6. Lärare vid statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning.

Här förmärkas de kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning som erhålla statsbidrag enligt kungörelse den 4 november 1921 (lärlingsskolor, yrkesskolor, verkstadsskolor, handelsskolor och hushållsskolor). Till denna grupp höra även de statsunderstödda centrala verkstadsskolorna, för vilka gälla särskilda författningsbestämmelser. Sistnämnda skolor ha förutsatts i allmänhet skola dri-

vas under landstings huvudmannaskap. Möjlighet att vinna pensionsrätt i SPA föreligger för lärare vid här avsedda yrkesundervisningsanstalter.

Möjlighet att erhålla pensionsrätt i SPA har vidare medgivits för lärare vid följande i statsbidragshänseende såsom *särskilda anstalter för yrkesundervisning* betecknade skolor, nämligen bergsskolan i Filipstad, som äges av järnkontoret samt Lennings textiltkniska institut i Norrköping och textilinstitutet i Borås, vilka institut synas ha karaktär av självständiga anstalter.

7. *Lärare vid statsunderstött seminarium för utbildning av lärare för yrkesundervisning eller undervisning i hushållsgöromål eller i kvinnlig slöjd.*

Bland utbildningsanstalter tillhörande denna grupp finnes en kommunal sådan nämligen den av Göteborgs allmänna folkskolestyrelse anordnade utbildningen för lärarinnor i hushållsgöromål.

Följande enskilda undervisningsanstalter ha begagnat sig av möjligheten att ansluta lärarpersonal till SPA nämligen Maria Nordenfelts högre handarbetslärarinneseminarium i Göteborg, Föreningen Handarbetets vänner och Andrea Ene-roths högre handarbetsseminarium i Stockholm, Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala samt Atenums skolköksseminarium. Sistnämnda undervisningsanstalt har helt nyligen upphört med sin verksamhet.

Viss lärarutbildning bedrivs även vid August Abrahamsons stiftelse. Den slöjdlärover utbildning som bedrivs å stiftelsens egendom å Nääs sker dock endast genom kortare kurser, och heltidsanställda lärare ha icke anställts i verksamheten. Enligt särskild föreskrift i SPAs reglemente har föreståndaren för stiftelsen anslutits till SPA med avseende å familjepensionsrätt. Föreståndarbefattningen är dock numera vakant.

August Abrahamsons stiftelse har genom gåva överlämnats till staten.

8. *Lärare vid statsunderstödda handelsgymnasier.*

Här avses sådana utbildningsanstalter, varå kungörelsen den 30 juni 1938 angående statsunderstödda handelsgymnasier är tillämplig. Handelsgymnasier finnas i Stockholm (2 st.), Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Örebro, Norrköping, Gävle, Sundsvall och Umeå.

Vissa av dessa stå under kommunalt, medan andra stå under enskilt huvudmannaskap. Ordinarie och extra ordinarie lärare kunna beredas pensionsrätt efter vederbörlig framställning.

Det må erinras om att frågor rörande handelsgymnasierna ingå bland de utredningsuppgifter som äro föremål för behandling av handelsutbildningskommittén.

9. *Lärare vid anstalter för sinnesslöa.*

För sinnesslöa ha inrättats olika slag av anstalter av vilka vissa äro avsedda för bildbara sinnesslöa och andra för obildbara sinnesslöa. För bildbara sinnesslöa har numera införts skolplikt. Undervisningen av dem regleras jämlikt en särskild lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa den 30 juni 1944 (nr 477). Denna lag bygger på att det i princip skall ankomma på landsting och säder, som icke tillhöra landsting, att ombesörja verksamheten å för ändamålet inrättade centralanstalter.

Bland sinnesslöanstalterna förekomma såväl sådana som drivas av kommuner som sådana som drivas av enskilda. Särskilt anstalterna för obildbara sinnesslöa stå ofta under enskilt huvudmannaskap (föreningar, stiftelser och enskilda personer).

Huvudparten av lärarna vid anstalterna för bildbara sinnesslöa är numera underkastad de särskilda pensionsreglementena för folkskolan. Andra lärare kunna efter vederbörlig framställning få pensionsrätt i SPA.

10. *Lärare vid statsunderstödda dövstumskolor.*

Dövstumsundervisningen är numera liksom blindundervisningen i princip statlig. I kategorien statsunderstödda anstalter finnas här endast sådana förskolor och skolhem för dövstumma småbarn, som av Kungl. Maj:t godkänts enligt en kungörelse den 20 maj 1938 (nr 343). Kommunala bidrag ha förutsatts skola utgå till ifrågasvarande skolor och hem. Två sådana skolor och hem finnas för närvarande, ett i Stockholm och ett i Göteborg. De innehavas av föreningar.

Lärarebefattning kan förenas med pensionsrätt efter vederbörlig framställning.

11. *Lärare vid skolor tillhörande barn- och ungdomsvården.*

Verksamheten vid dessa skolor motsvarar verksamheten vid de tidigare skyddshemmen.

Skyddshemsverksamheten, som tidigare var en landstingsuppgift, har i princip övertagits av staten från den 1 januari 1938. Stockholm och Göteborg ha dock alltjämt att draga försorg om denna verksamhet inom respektive städer med bidrag av statsmedel och med möjlighet att ansluta befattningshavare till SPA.

Ehuru staten i princip övertagit verksamheten finnes alltjämt ett antal enskilda huvudmän (stiftelser, föreningar m. fl.) som driver verksamhet inom detta område. Även dessa kunna få ansluta lärare till SPA.

12. *Vissa lärare vid vanförestalter.*

Vanförestaltelserna innehas i regel av särskilt för ändamålet bildade föreningar. För den yrkesundervisning som bedrivs vid anstalterna finnes särskilda yrkeslärare som kunna få pensionsrätt i SPA efter vederbörlig framställning.

Hälso- och sjukvården.

1. *Vissa befattningshavare vid lasarett, sanatorier och sjukstugor.*

Enligt lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus den 20 december 1940 åligger det i princip landsting och stad, som icke deltagit i landsting, att inom sina respektive områden ombesörja anstaltsvård för sjukdom, skada och kroppsfel, i den mån icke annan drager försorg om sådan vård. Sådan vård har i allmänhet ombesörjts genom anordnande av länslasarett och sanatorier samt sjukstugor. Av Konungen utnämnda ordinarie läkare vid lasarett (lasarettsläkare) och sanatorier (sanatorieläkare) ha med några undantag pensionsrätt i SPA och äro då obligatoriskt anslutna till pensioneringen. Husmödrar, sjuksköterskor vid lasarett, sanatorier och sjukstugor samt i förekommande fall barnmorskor och sjukgymnaster vid lasarett och sjukstugor kunna erhålla pensionsrätt i SPA.

2. *Vissa befattningshavare vid enskilda anstalter för kirurgisk tuberkulos (kustsanatorier), vanförestalter samt till pensionsstyrelsen anknutna kuranstalter.*

Dessa vårdinrättningar stå formellt under enskilt huvudmannaskap. Kustsanatorierna och vanförestalterna drivas av stiftelser eller föreningar. Kuranstalternas verksamhet har organiserats i aktiebolagsform. I realiteten ha de emellertid närmast fått karaktär av statliga institutioner, enär staten så gott som helt övertagit det ekonomiska ansvaret för verksamheten.

Vid vårdinrättningarna har såväl överläkare som husmödrar och sjuksköterskor och i förekommande fall föreståndarinnor beviljats pensionsrätt i SPA. Dessutom ha biträdande överläkare vid kuranstalter samt sjukgymnaster vid kustsanatorier, vanförestalter och kuranstalter erhållit pensionsrätt. Överläkarbefattningarna vid vanförestalterna och kustsanatorierna ha i princip erhållit obligatorisk anslut-

ning till pensioneringen i SPA. I övriga fall sker anslutning av befattningar till SPA efter vederbörlig framställning.

3. *Vissa befattningshavare vid andra inrättningar för sjukvård.*

Bland dessa vårdinrättningar förekomma skilda slag av sjukhus och vårdhem, drivna av olika slag av kommunala och enskilda huvudmän.

Som villkor för att pensionsrätt skall medgivas i SPA för befattningshavare vid dessa vårdinrättningar har föreskrivits, att huvudmannen för verksamheten skall vara antingen staten (förekommer numera endast undantagsvis inom SPAs pensionsverksamhet), kommun, annan samfällighet eller ock stiftelse av allmännyttig karaktär.

Bland vårdinrättningar under kommunalt huvudmannaskap märkas — förutom lasarett, sanatorier eller sjukstugor — epidemisjukhus, vissa sinnessjukhus, vårdhem för kroniskt sjuka, sinnesslöanstalter m. fl. Under huvudmannaskap av föreningar, stiftelser och dylika drivas sjuk- och vårdhem, som på skilda områden komplettera den allmänna sjukvården.

Vid de här behandlade sjukvårdsinrättningarna kan efter vederbörlig framställning pensionsrätt medgivas för befattningar såsom sjuksköterska, föreståndare, föreståndarinna och husmoder.

4. *Vissa befattningshavare vid akademiska sjukhuset i Uppsala.*

Detta sjukhus intager i viss mån en särställning bland sjukvårdsinrättningarna. Sjukhuset är närmast att betrakta som en statsinstitution, ehuru speciella omständigheter föranlett att sjukhusets befattningshavare icke erhållit sina anställnings- och pensionsförhållanden ordnade enligt de grunder som i allmänhet tillämpas för statens tjänstemän.

Pensionsrätt i SPA kan efter vederbörlig framställning beviljas husmoder, sjuksköterska, barnmorska och sjukgymnast vid sjukhuset.

5. *Vissa befattningshavare anställda i dispensärverksamhet.*

Dispensärverksamheten utgör en angelägenhet för landstingen och de städer som icke tillhöra landsting.

Läkare vid fristående statsunderstödd centraldispensär ha (obligatoriskt) pensionsrätt i SPA. Möjlighet föreligger att till pensioneringen ansluta även sjuksköterska inom dispensärvården.

6. *Barnmorskor anställda i förlossningsvård.*

Vad den slutna förlossningsvården beträffar äro landstingen och städerna utanför landstingen principiellt att betrakta som vårdverksamhetens legala huvudmän. Även enskilda vårdanstalter förekomma dock. Barnmorskor vid förlossningsanstalter ha möjlighet att erhålla pensionsrätt i SPA. Detta har även gällt de icke-kommunala vårdanstalterna.

För att tillgodose behovet av förlossningsvård utanför vårdanstalterna har riket enligt därom gällande bestämmelser indelats i barnmorskedistrikt, i regel motsvarande ett landstingsområde respektive icke-landstingsstad. De i dessa distrikt anställda distriktsbarnmorskorna äro obligatoriskt anslutna till SPA. Andra kommunalt anställda barnmorskor kunna anslutas till SPA efter vederbörlig framställning.

7. *Extra provinsialläkare.*

Landstingen äro i regel huvudmän för dessa läkare. Delaktighet i SPA är obligatorisk för av landsting avlönade extra provinsialläkare.

8. *Sjuksköterskor anställda i öppen vård.*

De i öppen vård verksamma distriktssköterskorna, vilka anställas av landstingen, äro obligatoriskt anslutna till SPA.

Möjlighet att erhålla anslutning till SPA har även sjuksköterska i annan öppen sjukvård, som ej är att hänföra till någon här ovan behandlad vårdverksamhet, under förutsättning att vården bedrivs av stat, kommun, annan samfällighet eller stiftelse av allmännyttig karaktär.

Dessutom kan på grund av särskilt stadgande i SPAs reglemente pensionsrätt medgivnas sjuksköterska anställd i sjukvård, som anordnats vid bruk, fabrik eller därmed jämförligt företag för där anställd personal eller dess familjer.

9. *Vissa sjukgymnaster.*

Möjlighet att erhålla anslutning till SPA föreligger även för sjukgymnast, vilken är anställd vid för sjukgymnastik och massage inrättad poliklinik, som äges och helt eller delvis underhålles av landsting eller stad som icke deltagar i landsting.

10. *Föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskebyrå.*

Sjuksköterskebyråerna verka som arbetsförmedlingsanstalter för sjuksköterskor. De bruka drivas i anslutning till sjuksköterskeföreningar. Föreståndarinna vid byrå, som godkänts av medicinalstyrelsen, erhåller pensionsrätt i SPA efter vederbörlig framställning.

11. *Föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskeskola och sjuksköterska, som är anställd som lärarinna vid sådan skola.*

De av medicinalstyrelsen godkända sjuksköterskeskolorna äro i allmänhet knutna till verksamheten vid större sjukvårdsinrättning. Huvudman för verksamheten kan vara kommunalt eller enskilt subjekt. Anslutning av här avsedda befattningar kan ske efter vederbörlig framställning.

12. *Vissa befattningshavare inom folktandvården.*

Bestämmelser angående organisationen av folktandvården har meddelats i kungörelse den 3 juni 1938 angående statsbidrag till folktandvård. Ordinarie distriktstandläkare och distriktstandsköterskor ha obligatoriskt pensionsrätt i SPA och möjlighet föreligger att till pensioneringen ansluta även motsvarande befattningshavare vid landstingsområdes centraltandpoliklinik och vid statsunderstödd folktandvård i stad som icke tillhör landsting.

13. *Vissa kommunalt anställda veterinärer och besiktningsveterinärer.*

I nära samband med den allmänna hälsovården står även sådan verksamhet som avser födoämnes- och köttkontroll.

Enligt lagen den 11 maj 1934 angående köttbesiktning och slakthus gäller köttbesiktningstvång inom större och medelstora städer och samhällen. För andra orter kan sådant besiktningstvång införas frivilligt. Där köttbesiktningstvång gäller, har samhället eller kommunen i princip att anställa nödigt antal besiktningsveterinärer och vidtagna övriga åtgärder för besiktningens ordnande å köttbesiktningebyråer eller offentliga slakthus. Besiktningens verksamhet sker dock ofta även vid enskilda slakterier. Härför fordras dock att vederbörlig slakteri blivit av veterinärstyrelsen ställt under offentlig kontroll (kontrollslakteri).

Kommunalt anställda veterinärer (stadsveterinärer eller besiktningsveterinärer) samt besiktningmän (veterinärer) vid enskilda kontrollslakterier ha pensionsrätt i SPA, de sistnämnda med obligatorisk anslutning.

Socialvården.

1. Vissa befattningshavare i vård av alkoholister, fattiga, åldringar och barn.

I de fall då huvudmannen för här avsedd verksamhet är kommun, annan samfällighet eller stiftelse av allmännyttig natur kan anslutning till SPA ifrågakomma beträffande i verksamheten anställd föreståndare, föreståndarinna, husmoder och sjuksköterska efter vederbörlig framställning av huvudmannen.

Ehuru alkoholistvården närmast är att betrakta som en rent statlig verksamhet finnas för densamma även icke-statliga anstalter. Dessa ha i allmänhet godkänts som allmänna alkoholistanstalter (s. k. erkända alkoholistanstalter) och åtnjuta statsbidrag. Som huvudman för de statsunderstödda alkoholistanstalterna kunna förekomma landsting, primärkommuner, föreningar, stiftelser och jämväl enskilda personer.

Vården av fattiga utgör en verksamhet som primärkommunerna i princip har att svara för. För fattiga, som äro i behov av anstaltsvård, ha de kommunala ålderdomshemmen hittills närmast varit avsedda. Ålderdomshemmens karaktär av fattigvårdsanstalter är emellertid avsedd att upphöra. Enligt beslut av 1947 års riksdag komma ålderdomshemmen i framtiden att bli vårdinrättningar för vårdbehövande åldringar i allmänhet.

För vissa slag av understödstagare som lämpligen ej kunna mottagas å ålderdomshem och för försumliga försörjningspliktiga skola vidare enligt fattigvårdslagen finnas s. k. arbetshem. För sådant hem skall vederbörande landsting i regel vara huvudman.

Hem för fattiga eller behövande åldringar ha även inrättats av stiftelser, välgörenhetsföreningar och andra liknande sammanslutningar.

Enligt de år 1945 vidtagna ändringarna i barnavårdslagen ha landsting och icke-landstingsstäder blivit legala huvudmän för barnhemsvården. Sålunda skall det i den mån annan icke drager försorg därom, åligga landsting att anordna och driva barnhem enligt av Kungl. Maj:t fastställd plan för landstingsområdet. Att barnhemsverksamheten även förutsatts bedrivas av andra än de legala huvudmännen framgår emellertid av statsbidragsbestämmelserna, som medge statsbidrag till såväl kommuner som föreningar, stiftelser eller andra för sådana hem, som upptagas i fastställd plan.

En särskild form av barnhem utgöra sådana hem till vilka förut nämnda skolor tillhörande barna- och ungdomsvården äro knutna (skyddshemmen).

Förutom hem för den slutna barnavården finnas även institutioner, ofta kommunala, avsedda för s. k. halvöppen barnavård (t. ex. daghem).

2. Heltidsanställda hemvårdarinnor, vilka avlönas med bidrag av statsmedel.

Den sociala hemhjälpverksamhet som jämlikt kungörelsen den 31 december 1943 bedrivs av med bidrag av statsmedel avlönade hemvårdarinnor har i allmänhet organiserats kommunalt.

I de kommuner där kommun själv ej bedriver social hemhjälpverksamhet kan statsbidrag dock i stället lämnas till enskild sammanslutning som anordnar tylik verksamhet, med iakttagande av därom gällande bestämmelser. Verksamheten står under vederbörande landstings ledning och landstingsbidrag ha förutsatts skola utgå till verksamheten.

Här avsedd hemvårdarinna äger åtnjuta författningens fastställda löreförmaner och är obligatoriskt ansluten till SPA.

Polisväsendet.

Den till SPA anslutna polispersonalen utgör en rent kommunal grupp. Pensionsrätten är begränsad till att avse endast polispersonal, till vars avlönande staten bidrager, och omfattar därför endast personal tillhörande landsbygdens polisväsende. Anslutning sker efter vederbörlig framställning från huvudmannen.

Jordbruket med binärningar.

1. *Befattningshavare vid hushållningssällskap.*

Hushållningssällskapen äro sammanslutningar med egen rättssubjektivitet. De flesta av de vid sällskapen inrättade befattningarna äro nu förenade med pensionsrätt enligt pensionsreglementena för folkskolan. Av dem som stå kvar på SPAs reglemente äro hemkonsulentbefattningarna obligatoriskt anslutna till SPA.

2. *Befattningshavare vid statsunderstödda lokala lantbrukskemiska kontrollstationer och statsunderstödda lokala frökontrollanstalter.*

Här avsedda stationer och anstalter äro att betrakta som självständiga inrättningar. Anslutning av stationernas och anstalernas befattningar till SPA sker ej obligatoriskt.

3. *Befattningshavare hos lantbruksakademien.*

Lantbruksakademien har egen rättssubjektivitet. Vissa befattningshavare vid akademien ha erhållit statsanställning och pensionsrätt enligt de statliga allmänna pensionsreglementena. Övriga befattningshavare kunna erhålla pensionsrätt i SPA.

4. *Befattningshavare hos Sveriges utsädesförening.*

Befattningar vid Sveriges utsädesförening anslutas till SPA efter vederbörlig framställning.

5. *Befattningshavare vid Svenska smörprovningarna.*

Svenska smörprovningarna äro en självständig inrättning. Befattningar vid den samma anslutas till SPA efter vederbörlig framställning.

6. *Vissa mejerikonsulenter till vilkas avlöning staten bidrager.*

Här avsedda mejerikonsulenter äro anställda hos Svenska mejeriernas riksförening, som äro en ekonomisk förening. De äro obligatoriskt anslutna till SPA.

7. *Vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt.*

Växtförädlingsanstalten tillhör ett aktiebolag, ehuru den i vissa avseenden äro friställd från bolaget.

Förädlings- och försöksledare vid förädlingsanstalten kunna erhålla pensionsrätt i SPA.

Kyrkoväsendet.

1. *Vissa prästerliga befattningshavare hos Svenska kyrkans diakonistyrelse, Svenska kyrkans missionsstyrelse och Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse.*

Här ovan nämnda centrala kyrkliga styrelser äro självständiga institutioner men äga viss anslutning till Svenska kyrkan i övrigt och dess organ.

2. *Föreståndare och pastorer vid vissa diakon- och diakonissanstalter.*

Även diakon- och diakonissanstalterna äro självständiga inrättningar.

3. *Föreståndaren för Stockholms stadsmission.*

Stockholms stadsmission är att betrakta som en självständig inrättning.

4. *Predikanter vid Blasieholmskyrkan i Stockholm och S:t Johanneskyrkan i Göteborg.*

Dessa kyrkor äro stiftelsekyrkor.

5. *Domkyrkosysslomän.*

Huvudmän för dessa äro domkyrkorna.

6. *Brukspräster.*

Denna grupp har numera ingen praktisk betydelse.

Här ovan under 1—6 angivna befattningshavare kunna erhålla pensionsrätt i SPA endast i familjepensionshänseende.

Sjömanshusen.

Sjömanshusen äro självständiga inrättningar med offentligrättslig karaktär.

Befattningshavare vid sjömanshusen kunna erhålla pensionsrätt i SPA.

De kungl. teatrarna.

De kungl. teatrarna drivas av tvenne aktiebolag (kungl. teaterns aktiebolag och kungl. dramatiska teaterns aktiebolag), i vilka statens inflytande är betydande.

Anslutning av teaterpersonalen är obligatorisk.

Den ovan i denna avdelning lämnade redogörelsen visar, att det i ett betydande antal fall är kommuner, som äro huvudmän för de verksamhetsgrenar, vilkas befattningshavare vunnit anslutning till SPA. Inom undervisningsväsendet äro primärkommunerna dominerande, medan däremot i fråga om hälso- och sjukvården huvudmannaskapet vanligen tillkommer landsting och städer, som icke äga deltaga i landsting.

Det må i detta sammanhang anmärkas, att ehuru pensioneringen i SPA numera icke är avsedd för statliga befattningshavare några fall av rent statligt huvudmannaskap likväl förekomma.

Statsbidragsförhållandena.

De befattningshavare som beviljats pensionsrätt i SPA tillhöra i allmänhet verksamhetsgrenar, som till större eller mindre del finansieras genom bidrag av statsmedel. Det kan i dessa fall sägas, att den allmännyttan som genomgående präglar de till SPA anslutna befattningshavarnas verksamhet dokumenterats genom att staten påtagit sig åtminstone någon del av det ekonomiska ansvaret för verksamheten.

Fall förekomma emellertid även då befattningshavare anslutits till SPA utan att något särskilt statsbidrag lämnas till verksamheten. Detta gäller särskilt befattningshavare inom hälso-, sjuk- och socialvården, där krav på statsbidrag i allmänhet ej uppställts som villkor för pensionsrätt. Sålunda åtnjuta överläkare med flera befattningshavare vid länslasaretten, extra provinsialläkare som avlönas av annan än landsting, tandläkare och tandsköterskor vid landstingens centraltandpolikliniker, sjuksköterska vid bruk, föreståndarinnor vid sjuksköterskebyråer, sjuksköterskor och föreståndarinnor med flera vid ålderdomshem och vissa andra kommunala vårdanstalter, kommunalt anställda veterinärer samt besiktningsmän vid under offentlig kontroll ställt slakteri pensionsrätt, oaktat att statsbidrag — fränsett statsbidrag till viss specialvård vid lasaretten — icke utgå till verksamheten. Samma är förhållandet beträffande övningslärare vid folkskola i andra ämnen än slöjd och hushållsgöromål samt lärare vid vissa enskilda läroanstalter, som tjäna samma ändamål som folkskola.

Motivet för att sistnämnda grupper av befattningshavare beviljats pensionsrätt torde närmast ha varit, att statens intresse av verksamheten, trots att statsbidrag ej lämnas, ansetts så betydande, att statligt stöd till pensioneringen, som i dessa fall fått karaktären av en särskild form av statsbidrag, lämnas.

I de fall då särskilt statsbidrag lämnas till verksamheten utgår bidraget antingen så, att det får tillföras verksamhetsgrenens driftskostnader i allmänhet eller också med det uttryckliga förbehållet, att det skall användas på visst sätt, t. ex. till bestridande av befattningshavarens löner. Statsbidragens storlek kan i viss mån sägas utgöra ett mått på den allmännyttan som verksamheten tillmätas av statsmakterna, ehuru givetvis i många fall även behovsynpunkter och, vad beträffar kommuner, skatteutjämningsynpunkter kunnat inverka. Särskilt då statsbidrag i större omfattning lämnas, ha statsmakterna ansett sig böra för verksamheten meddela föreskrifter, som tillförsäkra staten medinflytande i fråga om verksamhetens anordnande och bedrivande. Då statsbidrag lämnas till lönerna har detta ofta medfört en mer ingående reglering av anställningsförhållandena för befattningshavarna än vad eljest varit fallet, t. ex. genom föreskrift att viss minimiårslön skall utgå.

Här nedan lämnas en summarisk redogörelse för vad som i statsbidragshänseende gäller för de verksamhetsgrenar vilkas befattningshavare erhållit pensionsrätt i SPA.

Undervisningsväsendet.

De grenar av undervisningen som ha befattningshavare anslutna till SPA stödjas i regel i betydande utsträckning ekonomiskt av staten. Närmare gäller härom följande.

Statsbidrag utgå till täckande av huvudparten av lönerna till lärarna vid

a) *folkskolorna* (av övningslärarna avlönas dock för närvarande endast lärare i slöjd och lärarinnor i hushållsgöromål med bidrag av statsmedel; till sistnämnda lärares avlönande lämnas statsbidrag med belopp som motsvarar föreskrivna minimiarvoden; folk- och småskollärare avlönas så gott som helt av statsmedel)

b) *högre kommunala skolor* (statsbidrag utgår till täckande av huvudparten av lärarnas författningsenligt bestämda löner)

c) *lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskolor* (statsbidrag utgår enligt kungörelsen den 5 september 1942 [nr 807] med belopp motsvarande föreskrivna minimiärlöner, ålderstillägg och rörliga tillägg m. m. ävensom till driftskostnader, allt under villkor, att meddelade bestämmelser om verksamheten iakttagas)

d) *trädgårdsskolor och fruktodlingsskolor* (statsbidrag utgår numera efter liknande grunder som beträffande förenämnda lantbruksundervisningsanstalter)

e) *lanthushållningsseminariet å Rimforsa* (statsbidrag utgår till bekostande av utav Kungl. Maj:t föreskrivna minimiärlöner till föreståndarinna och lärarinnor m. m.)

f) *folkhögskolor* (statsbidrag utgår enligt kungörelsen den 5 september 1942 [nr 801] angående avlöning åt lärare vid folkhögskola samt statsbidrag till sådan skola; de ha beräknats täcka huvudparten av föreskrivna minimiärlöner m. m.)

g) *specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande* (kostnaderna för verksamheten, som är knuten till Hvilans folkhögskola, synas i stort sett bestridas av statsmedel)

h) *handelsgymnasier* (bestämmelser angående villkoren för statsbidrags åtnjutande m. m. ha meddelats i kungörelsen den 30 september 1938 [nr 529] angående statsunderstödda handelsgymnasier; bidragen torde i allmänhet täcka huvudparten av kostnaderna för lärarnas löner)

i) *centrala verkstadsskolor* (statsbidrag utgår dels till lönekostnader m. m. enligt kung. den 30 augusti 1941 [nr 716] angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor dels till undervisningsmaterial)

Icke obetydliga bidrag av statsmedel, huvudsakligen avseende lönekostnader, lämnas vidare till

a) *kommunala anstalter för yrkesundervisning* (statsbidrag utgår enligt kung. den 4 november 1921 [nr 705] och beräknas i relation till lärararvodena per timme räknat)

b) *enskilda anstalter för yrkesundervisning* (i anslagstekniskt hänseende indelas dessa numera i två grupper, av vilka en större grupp innefattar anstalter, som i fråga om anslag helt likställas med de kommunala anstalterna, och en andra mindre grupp anstalter, som få bidrag efter prövning i varje särskilt fall med ett för varje anstalt maximerat belopp)

c) *bergsskolan i Filipstad* (som villkor för statsbidrag till kostnaderna — vilka i övrigt gäldas av Järnkontoret — har föreskrivits bl. a. att lärare och vaktmästare skola avlönas med minst samma belopp som motsvarande befattningshavare vid de tekniska fackskolorna)

d) *fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, Göteborgs folkskolestyrelsens anstalt för utbildning av skolkökslärarinnor samt Maria Nordenfelts högre hand-*

arbetsseminarium och Föreningen Handarbetets vänner och Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium i Stockholm (som villkor för statsbidrag gälla bl. a. vissa av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser om lärarinnornas löner)

e) *textilinstitutet i Borås* (utgående statsbidrag ha beräknats bl. a. till halva kostnaden för löner och dyrtidstillägg)

I följande fall lämnas statsbidrag till den allmänna verksamheten utan att bidragen särskilt avse lönekostnader och utan att de kunna sägas täcka huvudparten av kostnaden för verksamheten:

a) *Lennings textiltekniska institut i Norrköping* (statsbidraget utgår med visst belopp som endast synes täcka en mindre del av kostnaderna för verksamheten)

b) *förskolor och skolhem för dövstumma småbarn* (statsbidrag utgår enligt kung. den 20 maj 1938 [nr 343] med visst belopp för mottaget barn).

Som förut nämnts utgå inga statsbidrag till kostnaderna för undervisning vid de enskilda skolor tillhörande folkundervisningen (stiftelsen Sunnerdahls hemskolor och Philipsenska skolinrättningen) som ha lärare anslutna till SPA.

Hälso- och sjukvården.

Inom de till detta område hänförliga verksamhetsgrenarna förekommer såväl statsunderstödd som icke statsunderstödd verksamhet.

I följande fall ha statsbidragen så stor betydelse för verksamheten, att staten kan sägas ha övertagit det ekonomiska ansvaret för densamma, nämligen beträffande

a) *vanförestalterna* (statsbidrag utgår till driften av kliniker, skolhem och yrkeshem med högst vissa belopp per dag och patient; därjämte har Kungl. Maj:t bemyndigats att bevilja erforderligt fyllnadsbidrag vid uppkommande driftsunderskott under vissa villkor)

b) *enskilda kustsanatorier* — anstalter för kirurgisk tuberkulos — (statsbidrag utgår enligt kungörelsen den 23 april 1937 [nr 209] med visst belopp per dag och vårdplats. Liksom beträffande vanförestalterna har i fråga om de enskilda kustsanatorierna Kungl. Maj:t bemyndigats medge vissa fyllnadsbidrag)

c) *de till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalterna i Åre, Nynäs och Tranås* (driftkostnaderna vid anstalterna gäldas i stort sett, förutom med patientavgifter, av pensionsstyrelsen från ett å femte huvudtiteln uppfört reservationsanslag för åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet)

Beträffande följande befattningshavare, utgår statsbidrag, som avsetts täcka omkring hälften av vederbörande befattningshavares kontanta löneförmåner, nämligen

a) *distriktsbarnmorskor* (statsbidrag utgår till avlöning m. m. enligt kungörelsen den 30 juni 1947 [nr 429] med belopp motsvarande hälften av föreskrivna kontanta löneförmåner)

b) *distriktssköterskor* (statsbidrag utgår enligt kungörelsen den 28 juni 1935 (nr 428), ändrad bland annat genom kungörelsen den 30 juni 1947 [nr 428], till belopp motsvarande hälften av föreskrivna kontanta löneförmåner)

c) *heltidsanställda barnmorskor och sjuksköterskor* vid mödra- och barnavårdscentraler tillhörande vissa typer (i fall som närmare angivas i kungörelsen den 30 juni 1947 [nr 433] utgå statsbidrag för här avsedda befattningshavare på motsvarande sätt som för distriktssköterska)

d) *distriktstandläkare* (enligt kungörelsen den 3 juni 1938 [nr 358] angående statsbidrag till folktandvård utgår till avlönande av distriktstandläkare bidrag med 3 000 kronor per år jämte ålderstillägg; enligt samma kungörelse skall den kontanta minimiårslönen utgöra 7 800 kronor; i verkligheten ha utgående löner avsevärt överstigit detta belopp)

e) *distriktstandsköterskor* (enligt kungörelsen den 3 juni 1938 [nr 358] utgår statsbidrag till distriktstandsköterskas avlönande med 1 000 kronor per år jämte ålderstillägg; föreskriven minimiårslön uppgår till 2 000 kronor)

Statsbidrag med visst belopp till lönekostnader utgår vidare till *extra provinsialläkare*, som avlönas av landsting.

Statsbidrag efter andra grunder utgå beträffande

a) *kommunalt drivna sanatorier, epidemisjukhus, hem för kroniskt sjuka, vårdhem för lättskötta sinnessjuka, förlossningsanstalter* m. fl. vårdinrättningar (statsbidrag utgå i regel med vissa belopp per dag och vårdad)

b) *fristående centraldispensärer* (enligt kungörelsen den 18 juni 1937 [nr 400] angående statsbidrag till dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande utgår statsbidrag med högst hälften av vissa särskilt angivna utgifter avseende bl. a. drift och underhåll av centraldispensär, minskade med influtna bidrag från primärkommuner och riksorganisationer)

c) *folktandvård i stad* (statsbidrag utgår med visst belopp för vårdat barn).

Som förut nämnts förekomma åtskilliga fall, då befattningshavare inom hälso- och sjukvården ha pensionsrätt i SPA utan att statsbidrag utgår till den verksamhet i vilken befattningshavaren är anställd.

Socialvården.

Inom de grenar av socialvården som ha befattningshavare anslutna till pensioneringen i SPA förekommer såväl statsunderstödd som icke-statsunderstödd verksamhet.

I statsbidragshänseende nära jämförliga med vanföoreanstalterna och de enskilda kustsanatorierna äro *alkoholistanstalterna*.

Statsbidrag till de icke-statliga alkoholistanstalterna utgå nu dels i form av garantibidrag och dels i form av beläggningsbidrag med vissa från och med den 1 januari 1947 förhöjda belopp. Med hänsyn till vissa anstalters dåliga ekonomi har dessutom statsbidrag lämnats till täckande av driftsförluster. Förslag om ytterligare förstärkt ekonomiskt stöd åt dessa anstalter har framlagts i 1946 års alkoholistutrednings år 1948 (SOU: 23) avgivna förslag till lag om nykterhetsvård m. m.

Statsbidrag till täckande av en del av i författning föreskrivna löneförhöjningar utgår beträffande

a) *hemvårdarinnorna* (statsbidraget motsvarar ungefär hälften av lönen)

b) *föreståndarinnor* m. fl. *anställda med viss föreskriven kompetens vid institutioner för halvöppen barnavård* (statsbidrag utgår efter provisoriska regler, se Socialstyrelsens kungörelse den 4 januari 1944 [nr 1]; bidragen få i princip icke överstiga $\frac{1}{3}$ av vissa beräknade lönebelopp).

Andra statsbidragsformer gälla för övriga till socialvård hänförliga verksamhetsgrenar. Så är förhållandet med

a) *skolor tillhörande barna- och ungdomsvården* (statsbidrag utgår efter avtal mellan staten och vederbörande huvudman)

- b) *barnhem* (till driften utgår statsbidrag enligt kungörelsen den 22 juni 1945 [nr 508]; statsbidragen utgå med vissa belopp per dag och vårdat barn)
- c) *arbetshem* (till driften utgår statsbidrag i förhållande till antalet vårdade).

Polisväsendet.

Beträffande de befattningshavare vid landsbygdens polisväsende som ha pensionsrätt i SPA utgår statsbidrag enligt kungörelsen den 24 november 1932 (nr 532) till täckande av bl. a. halva lönekostnaden.

Jordbruket med binärningar.

De institutioner på detta område som erhållit pensionsrätt för befattningshavare i SPA stödjas samtliga ehuru i olika grad av statsmedel.

Följande institutioners verksamhet finansieras så gott som helt eller huvudsakligen med statsmedel, nämligen

a) *hushållningssällskapen* (bidrag utgå dels från ett avlöningsanslag och dels från ett omkostnadsanslag; avlöningsanslaget är avsett att helt täcka lönerna till huvudparten av sällskapens befattningshavare, nämligen de å vilka pensionsreglementena för folkskolan äro tillämpliga; bland de befattningshavare som stå kvar på SPAs reglemente förekomma dels befattningshavare som avlönas av medel från statsanslaget [hemkonsulenter och fiskeritjänstemän] och dels befattningshavare som avlönas av hushållningssällskapens egna medel)

b) *Sveriges utsädesförening* (huvudparten av kostnaderna för föreningens verksamhet täckes av statsbidrag; såsom villkor för statsbidragets tillgodonjutande gälla vissa villkor och bestämmelser i fråga om verksamheten och dess organisation samt rörande befattningshavarnas löner)

c) *Svenska mejeriernas riksförening*, såvitt rör den verksamhet som bedrivs av vissa mejerikonsulenter (statsbidrag utgå som täcka i kungörelse den 20 juni 1941 [nr 609] föreskrivna minimiårslöner till distrikts- och mejerikonsulenter).

Statsbidrag understigande hälften av kostnaderna för verksamheten utgå till

a) *Weibullsholms växtförädlingsanstalt* (statsbidrag tilldelas W. Weibull aktiebolag för växtförädlingsverksamhet under vissa föreskrivna villkor i fråga om kontroll och inspektion m. m.)

b) *Lantbruksakademien* (till akademien utgår dels statsanslag till lönekostnader för viss statsanställd personal och dels ett särskilt bidrag till museum och bibliotek m. m.)

c) *lokala frökontrollanstalter och lokala lantbrukskemiska kontrollstationer* (statsbidrag utgå med förhållandevis små belopp; förutsättningarna för statsbidragens utgående ha angivits i kungörelserna den 18 juni 1926 [nr 260] och den 15 juni 1939 [nr 420])

d) *Svenska smörprovningarna* (det statsbidrag som utgår till verksamheten är i förhållande till smörprovningarnas övriga inkomster mindre betydande).

Kyrkoväsendet.

Den verksamhet som bedrivs av de befattningshavare inom missionen och diakonien och därmed jämförliga verksamhetsgrenar, vilka ha familjepensionsrätt i SPA, finansieras utan bidrag av statsmedel. Vissa bidrag av kyr-

kofondsmedel utgå dock dels till sjömansvårdsstyrelsen till avlönande av sjömanspräster och dels i mån av tillgång till diakoniststyrelsen. I övrigt bestridas kostnaderna för verksamheten av donerade medel, kollekter o. d.

Sjömanshusen.

Av sjömanshusens driftskostnader ha i allmänhet omkring 75 procent brukat täckas av statsmedel. Sjömanshusen ha dessutom att tillgå s. k. tonavgifter, som fördelas av kommerskollegium. Kommerskollegium fastställer inkomst- och utgiftsstat för sjömanshusen.

De kungl. teatrarna.

Verksamheten vid dessa uppehålles till väsentlig del genom ekonomiskt stöd av det allmänna genom årliga anslag av lotterimedel.

Av den ovan lämnade redogörelsen för de verksamhetsgrenar som erhållit statsunderstödd pensionering för dem tillhörande befattningshavare framgår, att verksamheten i regel av statsmakterna understötts även med särskilda statsbidrag. Statsbidraget har dock i många fall icke varit den huvudsakliga inkomstkällan för verksamheten och det har i allmänhet ej heller, fränsett då det lämnats som bidrag till gäldande av befattningshavarnas löner, anvisats så, att det kan sägas, att statsmakterna velat efter enhetliga linjer främja vissa särskilt angivna arbetsuppgifter, som åvila verksamhetsgrenarna. Oenhetlighet föreligger vidare därutinnan, att medan i vissa fall pensionsrätt i SPA medgivits, oaktat något som helst statsbidrag ej utgår till verksamheten, verksamhetsgrenar finnas som väl erhålla statsbidrag men ej tillerkänts statsunderstödd pensionering. Exempel härpå utgöra de statsunderstödda privatläroverken vad de manliga lärarna beträffar, folkbiblioteksväsendet, det statsunderstödda sjukkasheväsendet samt vissa statsunderstödda museer. För ordnande av pensioneringen vid dessa institutioner har därför anslutning till kommunala eller enskilda pensionskassor måst ske. Det kan i detta sammanhang vidare erinras om att även de statliga monopolbolagen och andra statsägda bolag, i den mån de icke ordnat pensionering genom egna anordningar, i allmänhet varit hänvisade till privata pensionskassor för sina anställdas pensionering.

Att statsbidrag lämnas till viss verksamhet synes sålunda icke ensamt ha varit avgörande för anslutning av befattningshavare till SPA.

KAP. IV.

Allmänna riktlinjer för en avgränsning av verksamheten vid statens pensionsanstalt.

Verksamhetsområdena.

Såsom framgår av den redogörelse som ovan i Kap. II lämnats rörande pensionsväsendets utveckling började staten tidigt vidtaga anordningar för pensionering ej blott av sina egna tjänstemän utan även av befattningshavare, som ehuru icke statsanställda likväl fullgjorde uppgifter inom verksamhetsområden, som stodo staten och det allmänna nära. När en lösning av pensionsfrågan för dessa befattningshavare först började bli aktuell, var det knappast möjligt att för dem åstadkomma en ordnad pensionering på ett tillfredsställande sätt utan statens medverkan i såväl organisatoriskt som ekonomiskt hänseende. Vad de organisatoriska möjligheterna beträffar må nämnas att det på den tiden icke såsom nu fanns pensionskassor, hos vilka pensionering kunde erhållas genom pensionsförsäkring. Ej heller kunde man räkna med att huvudmännen, företrädesvis kommuner och lands- ting, med de begränsade resurser och den ringa erfarenhet ifråga om pensionering dessa då i allmänhet ägde skulle kunna lösa pensionsfrågan tillfredsställande i någon nämnvärd utsträckning genom direkt pensionering i egen regi. I ekonomiskt hänseende ansågs statens medverkan motiverad av att det gällde verksamhet, som jämväl kunde betraktas som en statens angelägenhet, vilket också i vissa fall dokumenterats genom statsbidrag till befattningshavarnas löner. Vid angivna förhållanden var det naturligt, att staten fann sig föranlåten lämna sin medverkan till pensionsfrågans ordnande. Detta skedde, såsom förut nämnts, genom bildandet av pensionskassor, särskilda för skilda slag av befattningshavare, vilka kassor bedrevo sin verksamhet med bidrag av statsmedel och med tillämpning av reglementen, som fastställdes av Kungl. Maj:t. I realiteten om ock icke till namnet hade dessa pensionskassor redan från början närmast karaktären av statliga inrättningar. Men först i och med bildandet av statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. eller, som anstalten numera heter, statens pensionsanstalt skapades för icke-statliga befattningshavares pensionering ett rent statligt organ.

Vid den anslutning av nya grupper befattningshavare till SPA som tid efter annan skett har i allmänhet endast en mycket kortfattad motivering lämnats. I regel har betydelsen för det allmänna av de ifrågakomna be-

fattningshavarnas verksamhet särskilt framhållits. Ofta ha tidigare medgivanden av pensionsrätt för en grupp av befattningshavare åberopats som stöd för anslutning till anstalten av nya grupper befattningshavare med närbesläktade arbetsuppgifter och liknande ställning i förhållande till det allmänna.

Under senare år har SPAs verksamhet visat tendenser att utvidgas såväl till nya verksamhetsområden som till nya kategorier befattningshavare inom redan anslutna verksamhetsområden. Åtskilliga av de anslutningsfrågor som uppkommit till behandling ha varit av principiell betydelse och därför ansetts böra lösas i ett större sammanhang. Den översyn beträffande de allmänna förutsättningarna för statens medverkan till pensionering av icke-statliga befattningshavare, som härvid befunnits nödvändig, har inbegripits som ett led i den utredning rörande SPAs verksamhet som uppdragits åt pensionsutredningen att fullgöra.

I de direktiv som intagits i statsrådsprotokollet i anslutning till utredningsuppdraget angivas vissa riktlinjer till ledning för avgränsningen av SPAs verksamhet. Härvid har erinrats bl. a. om de pensionsmöjligheter i enskilda pensionskassor som numera föreligga, något som kunde medföra, att statens medverkan nu icke i samma mån som tidigare varit fallet erfordrades för ordnande av olika befattningshavares pensionsfrågor. I fråga om den ekonomiska innebörden för staten av pensionering av befattningshavare genom SPA har anmärkts att statens medverkan till pensioneringen i allmänhet även innefattar bestridande av en stor del av pensionskostnaderna och att detta jämväl torde vara åsyftat med de framställningar om pensionsrätt som tid efter annan förekomma. I samband härmed har uppmärksamheten fästs vid att statens deltagande i pensionskostnaderna för icke statlig personal är att betrakta som en form av statsbidrag till den verksamhet, i vilken personalen är anställd. Frågan i vilken utsträckning staten i fortsättningen borde lämna bidrag till dylika pensionskostnader har enligt direktiven synts böra bedömas även med hänsynstagande till i vad mån staten i de olika fallen har anledning att ekonomiskt bidra till verksamheten.

Sedan staten började sin pensioneringsverksamhet beträffande icke-statliga befattningshavare, ha förhållandena i många avseenden väsentligt ändrats.

Såsom i direktiven framhållits äro möjligheterna att ordna en tillfredsställande tjänstemannapensionering utan statens medverkan numera helt andra än förr. Pensionering kan nu försäkringsmässigt ordnas för befattningshavare i allmänhet hos Svenska personal-pensionskassan och för kommunernas befattningshavare dessutom hos Sveriges kommunalanställdas pensionskassa. Även beträffande vederbörandes möjligheter att bära kostnaderna för en pensionering utan det statliga stöd i ekonomiskt hänseende, som en anslutning till SPA brukar innebära, ha förhållandena under senare tid förändrats. Detta gäller särskilt de huvudmän som utgöras av kommuner. Den ekonomiska utvecklingen i landet har medfört en icke obetyd-

lig ökning av kommunernas skatteunderlag. Redan på grund härav torde numera i allmänhet inga större svårigheter föreligga för landsting, städer eller större landskommuner att bära de pensionskostnader som vid en försäkringsmässigt ordnad pensionering av deras anställda skulle komma att åvila dem såsom huvudmän. I detta sammanhang må erinras om att arbete för närvarande pågår för sammanslagning i stor utsträckning av två eller flera kommuner till större kommunala enheter. Härigenom komma inom de närmaste åren många av de mindre kommunerna att upplösas för att ingå i en ekonomiskt mera bärkraftig kommun.

Ehuru, såsom ovan framhållits, behovet av statlig medverkan till pensionering av icke-statliga befattningshavare i vissa hänseenden minskats, lärer dock alltjämt anledning finnas för staten att på liknande sätt som hittills bereda möjlighet till statsunderstödd pensionering i statlig anstalt för åtskilliga kategorier befattningshavare inom staten eller det allmänna närstående verksamhetsområden. En sådan statlig medverkan till pensionering av befattningshavarna är närmast motiverad av statens intresse för viss verksamhetsgrens upprätthållande. Det må härvid erinras om att staten genom att själv taga hand om pensioneringen av dessa befattningshavare får större möjlighet att reglera pensionsförmånerna i anslutning till de principer som staten uppställt för pensioneringen av sina egna tjänstemän. I samband med pensionsregleringen får staten också inflytande på bestämmelserna om befattningshavarnas pensionsåldrar, avgångsskyldighet o. d., vilka faktorer ju tidigt observerats såsom av betydelse för en verksamhetsgrens effektivitet. Statens intresse av en verksamhetsgren kan också ha föranlett statsbidrag till verksamhetens bedrivande. Detta bidrag behöver ej ha karaktären av understöd betingat av några behovssynpunkter utan kan vara att betrakta mera som ett bidrag med hänsyn till verksamhetens nytta för det allmänna. Det synes i sådana fall rimligt, att staten bidrager även till pensionskostnaden. Dylikt bidrag synes som hittills i allmänhet böra lämnas genom anslutning till den av SPA omhändertagna statsunderstödda pensioneringen.

I fråga om vilka kategorier befattningshavare som böra få möjlighet att vinna anslutning till SPA tager utredningen i det följande upp till behandling vissa allmänna riktlinjer, som, om de godkännas av statsmakterna, synes kunna tjäna till ledning, när det gäller ställningstagandet till frågan om rätt för icke-statliga befattningshavare att vinna delaktighet i SPA.

Det synes härvid angeläget att erhålla en så markerad gräns som möjligt mellan området för SPAs pensionsverksamhet och området för den enskilda pensionsverksamheten. En så vitt möjligt klar gränsdragning är påkallad bl. a. av statsekonomiska skäl i betraktande av de kostnader för staten som pensioneringen i SPA medför.

Såsom redan ovan framhållits sammanhånga motiven för statlig medverkan till vissa icke-statliga befattningshavares pensionering genom anslutning till statlig pensionsanstalt nära med statens intresse för upprätt-

hållandet av den verksamhet i vilken de ifrågavarande befattningshavarna äro anställda. Man torde därför för anslutning till SPA såsom allmän regel kunna uppställa det kravet, att staten och det allmänna har ett verkligt påtagligt intresse av den ifrågavarande verksamheten. Detta intresse bör vara av den art, att verksamheten kan sägas falla inom ramen för den offentliga samhällsverksamheten. Det är särskilt nödvändigt att särskilja den offentliga verksamhet som här avses från den privata verksamhet som, om ock av stor betydelse i och för sig, normalt handhas av enskilda och finansieras med enskilda medel.

I åtskilliga fall måste stora svårigheter dock uppstå att med ledning av en allmänt formulerad sats bedöma om viss verksamhet är sådan, att pensionsrätt för till densamma knutna befattningshavare i princip bör beviljas i statlig pensionsanstalt. På åtskilliga områden är gränsen flytande mellan verksamhet av övervägande offentligt och sådan av övervägande enskilt intresse. Fall finnas, där staten på olika sätt stödjer och uppmuntrar verksamhet, som likväl i detta sammanhang närmast synes hänförlig till verksamhet av enskild natur.

I många fall kunna statsbidragsförhållandena giva vägledning, när det gäller att bedöma ifrågavarande spörsmål.

I de fall, då staten lämnar så avsevärda bidrag till verksamheten, att densamma till huvudsaklig del bygger på statsmedel och bidragen tillika fått mera permanent karaktär t. ex. genom att grunderna för desamma reglerats i författningar eller på liknande sätt, torde det i allmänhet finnas anledning att anse, att verksamheten har sådan offentlig natur, att pensionsrätt skulle kunna tillerkännas dess befattningshavare i SPA.

Särskilda skäl att bevilja pensionsrätt i statlig pensionsanstalt kunna också anses föreligga i de fall, då statsbidrag utgår till bestridande av befattningshavares i författning reglerade löner eller minimilöner. I sådana fall gäller för närvarande i regel obligatorisk delaktighet i SPA. Liknande skäl som föranlett statsmakterna att reglera samt bidraga till befattningshavares löneförmåner kunna även åberopas till stöd för en reglering av pensionerna, som ju få sägas utgöra en del av ersättningen för arbetet.

Däremot synes den omständigheten, att en verksamhet understödjes med statsmedel, icke ensamt för sig böra motivera, att vid verksamheten sysselsätta befattningshavare principiellt må komma i åtnjutande av statlig medverkan till pensioneringen. Statsbidragen äro nämligen, såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen i Kap. III avdelningen »Statsbidragsförhållandena», så olikartade till natur och syfte och av så skiftande storlek och betydelse, att det framstår som nödvändigt att i varje särskilt fall pröva, i vad mån därav kunna dragas några slutsatser i fråga om skälen för stöd till pensioneringen. I sådana fall då statsbidrag lämnats endast i syfte att mer eller mindre tillfälligt stödja eller uppmuntra en verksamhet, som eljest icke är att betrakta såsom en huvudsakligen allmän angelägenhet, synes anledning icke föreligga att öppna möjlighet till pensionering av befattningshavarna genom SPA. Härvid bör jämväl beaktas, att det stöd till en

verksamhet, som pensionsrätt i SPA för verksamhetens befattningshavare innebär, ej kan avvecklas lika lätt som ett vanligt statsbidrag.

Även om statsbidrag till en verksamhet utgör ett viktigt förhållande att beakta vid avgränsningen av de statliga åtgärderna beträffande pensioneringen av icke-statliga befattningshavare, synes dock den omständigheten att inga eller endast obetydliga statliga bidrag utgå till viss verksamhet icke alltid böra utesluta statlig medverkan till pensioneringen. Fall finnas, där verksamheten står staten mycket nära men statsbidraget ändock motsvarar en mycket ringa del av driftskostnaderna. Exempel härå utgöra de lokala lantbrukskemiska kontrollstationerna samt de lokala frökontrollanstalterna. Behovet av statsbidrag är för deras vidkommande relativt obetydligt tack vare avsevärda inkomster av analysavgifter m. m. I andra fall kunna donationsmedel finnas, som väsentligt minska det behov av statsbidrag som eljest skulle förelegat och sannolikt blivit tillgodosett. Anledning kan för övrigt finnas att låta ett i och för sig motiverat statligt stöd till viss verksamhetsgren få just formen av medverkan till pensionering av till denna hörande befattningshavare.

Spörsmålen rörande de allmänna förutsättningarna för pensionsrätt i SPA te sig vidare något olika i de fall då huvudmannskapet åvilar ett kommunalt subjekt och i de fall då enskilt subjekt är huvudman för en verksamhet.

Vid sidan av staten utgöra numera även kommunerna samhällsverksamhetens naturliga subjekt. Såsom utvecklingen gestaltat sig ha samhällsuppgifternas fördelning mellan stat och kommun kommit att bero mera av praktiska överväganden än av en teoretisk gränsdragning mellan uppgifter av kommunalt och av statligt intresse. Organisatoriska och ekonomiska skäl ha i många fall föranlett, att uppgifter, som i betraktande av verksamhetens betydelse för landet i dess helhet närmast äro av statlig karaktär, anförtrots åt kommunerna att ombesörja. I vissa fall ha kommunerna genom lagstiftning ålagts att handha allmänna uppgifter. I andra fall har staten nöjt sig med att på olika sätt söka uppmuntra kommunerna att taga befattning med uppgifterna ifråga. Ofta har staten i dessa fall beviljat statsbidrag till verksamheten i större eller mindre omfattning. I de fall då pensionsrätt i SPA hittills förekommit för kommunala befattningshavare har det varit inom sådana kommunala verksamhetsgrenar, som innefattat uppgifter av sådan statlig karaktär som ovan sagts.

Redan med hänsyn till angivna förhållanden har utredningen funnit en sådan avgränsning av SPAs verksamhet icke kunna förordas, som från delaktighet i SPA skulle utesluta kommunala befattningshavare med arbetsuppgifter inom de ovan angivna staten närstående verksamhetsområdena. Oaktat kommunernas ekonomiska bärkraft förbättrats och efter den allmänna kommunindelningen sannolikt ytterligare kommer att i många fall stärkas, så att dessa utan större svårigheter skulle kunna bära kostnaderna för pensionering av här avsedda befattningshavare utan statens medverkan, lärer fog dock finnas för, att staten ekonomiskt bidrager till pensioneringen

i betraktande av uppgifternas art och dessas alltmer ökade betydelse för landet i dess helhet. Detta gäller icke endast i de fall där staten påtagit sig kostnader för själva verksamheten utan även i vissa fall där några statsbidrag icke utgå.

Vid sidan av stat och kommun fullgöra även allmänna inrättningar och anstalter, stiftelser samt enskilda sammanslutningar och personer inom åtskilliga områden uppgifter av offentlig natur. Därest denna verksamhet ej förekomme, skulle detta föranleda, att staten eller kommunerna skulle nödgas utvidga sin verksamhet på dessa områden. Det allmänna har därför anledning att stödja den av dylika inrättningar drivna verksamheten. Detta har ofta skett genom statsbidrag. I anslutning härtill kan verksamheten även ha blivit föremål för statliga regleringsåtgärder i olika hänseenden. Även för befattningshavarnas pensionering ha statsmakterna kommit att intressera sig och därvid har anslutning till SPA i flera fall medgivits. I de fall då pensionsrätt hittills förekommit i SPA för befattningshavare, anställda hos enskilda huvudmän, har det i regel gällt befattningshavare i sådan verksamhet, som kompletterar det allmännas verksamhet på näraliggande områden. I flertalet fall har som villkor för pensionsrätt föreskrivits att statsbidrag skall utgå. I vissa fall, t. ex. på sjukvårdens område, har emellertid såsom förut nämnts kravet på statsbidrag som villkor för pensionsrätt icke uppställts. En garanti för att pensioneringen i sådana fall ej skall få en icke avsedd omfattning har skapats genom att krav i stället uppställts på att huvudmannen för verksamheten, där denna ej är en kommunal sammanslutning, skall vara av sådant slag, att åtminstone verksamhet i rent privatekonomiskt syfte uteslutes.

Utredningen har vid sina överväganden rörande de allmänna förutsättningarna för anslutning till SPA av icke-statliga befattningshavare stannat för att vilja förorda tillämpning av följande huvudregel:

I princip bör pensionering genom SPAs försorg förbehållas befattningshavare inom sådan verksamhet eller gren av verksamhet, som står staten nära och som genom statsmakternas åtgärder av ena eller andra slaget särskilt utmärkts såsom en på staten ankommande angelägenhet, ehuru den handhas av icke-statligt förvaltningsorgan.

Med tillämpning av denna huvudregel och på skäl som här nedan i Kap. V närmare angivas synes det utredningen, som om pensionering i SPA av icke-statliga befattningshavare skulle kunna begränsas liksom hittills till befattningshavare inom följande verksamhetsområden, nämligen

*undervisningsväsendet,
hälso- och sjukvården,
socialvården,
polisväsendet,
jordbruket med bönäringar,
kyrkoväsendet,*

*sjömanshusen samt
de kungl. teatrarna.*

Den verksamhet som bedrivs inom de nu nämnda områdena är av mycket skiftande art och betydelse. All denna verksamhet kan ej heller sägas uppfylla de krav som ovan uppställts som villkor för pensionering med statens medverkan. Avgränsningsfrågan måste därför fullföljas ytterligare med en genomgång av de inom respektive verksamhetsområden förekommande verksamhetsformerna, institutionerna och inrättningarna samt granskning av dessa med utgångspunkt från de allmänna förutsättningar som utredningen ovan uppställt. Härvid synes uppmärksamhet även böra ägnas frågan, huruvida verksamheten har en tillräcklig fasthet i organisationen och huruvida även i övrigt garantier finnas för verksamhetens fortbestånd. Sedan utredningen här nedan under rubriken »Befattningshavargrupperna inom verksamhetsområdena» till behandling upptagit vissa allmänna spörsmål om avgränsningen av befattningshavargrupperna, återkommer utredningen i Kap. V till frågan om avgränsningen inom verksamhetsområdena.

Befattningshavargrupperna inom verksamhetsområdena.

Enligt SPAs nuvarande reglemente hänför sig pensionsrätten i princip till innehavet av viss befattning. Enligt reglementet kan dock den som övergått till en med delaktighet i SPA ej förenad befattning hos statsunderstödd institution på vissa villkor få bibehålla tidigare förvärvad delaktighet. Genom de bestämmelser som meddelats angående särskild reglering av anställningsförhållandena vid de befattningar som — utan att vara obligatoriskt förenade med pensionsrätt — må anslutas till SPA, ha garantier skapats för att ansluten befattning kan antagas motsvara ett varaktigt behov samt avse tjänstgöring av viss, ej alltför ringa omfattning. Härigenom har den begränsningen i fråga om möjligheterna att ansluta personal till SPA åstadkommits, att personal i arbetaranställning, vikarier och tillfälligt anställda befattningshavare i princip lämnats utanför pensioneringen. Bortsett från vissa vikarierande lärare, vilka kunna vinna delaktighet i SPA, förekommer icke något undantag härifrån. Visserligen har den vid de kungl. teatrarna anställda tekniska personalen blivit obligatoriskt ansluten till SPA, ehuru den bl. a. har att fullgöra vissa arbetaruppgifter. I betraktande av de särskilda förhållanden som råda i fråga om denna personal har anslutningen emellertid ansetts icke innebära något principiellt avsteg från de allmänna reglerna för SPA-pensioneringen.

Enligt utredningens mening bör pensioneringen i SPA för framtiden utan undantag *begränsas till att avse innehavare av befattningar*. Nu föreliggande föga utnyttjade möjlighet att bibehållas vid delaktighet i SPA efter övergång till befattning, som ej är förenad med sådan delaktighet, bör sålunda upphöra liksom även den motsvarande statstjänstemän icke till buds stående möjligheten för vikarierande lärare att erhålla pensionsrätt. Vad per-

sonal i egentlig arbetaranställning beträffar har någon anslutning till SPA av densamma icke ifrågasatts i de utredningen meddelade direktiven. Frågan om en eventuell pensionering av icke-statlig arbetarpersonal faller sålunda utom ramen för utredningsuppdraget. Då härtill kommer, att arbetarpersonalen ej lämpligen kan inordnas i samma reglemente som befattningshavarna, att beträffande densamma de av utredningen i det följande angivna allmänna förutsättningarna för pensionering med statens medverkan av personal inom de olika verksamhetsområdena i regel icke kunna anses föreligga samt att anordnande av sådan pensionering för vissa icke-statliga arbetare skulle verka prejudicerande och medföra särskilda pensioneringskostnader för staten, har utredningen utgått från att arbetarpersonalen framdeles liksom hittills varit fallet skall vara utesluten från SPA-pensioneringen. Skulle statsmakterna anse statlig pensionering böra ordnas för någon eller några grupper icke-statliga arbetare, synes närmast böra övervägas att inordna dithörande arbetare i särskilt tjänste- och familjepensionsreglemente.

Först sedan en inom en verksamhetsgren anställds arbetsuppgifter och anställningsförhållanden blivit fixerade och reglerade, synes det utredningen, att den anställde kan sägas inneha sådan anställning i befattning, som motiverar anslutning till SPA. Att generellt närmare angiva, hur fast en anställning bör vara, för att pensionsrätt skall kunna beviljas vid densamma, synes icke vara möjligt. I fråga om befattningar, som obligatoriskt skulle kunna anslutas till SPA, böra dock som hittills några större svårigheter icke möta att låta författningsbestämmelser i ämnet närmare karakterisera befattningen. För andra befattningar, där fråga kan bli om anslutning till anstalten, torde böra fordras, att reglerande föreskrifter om arbetsuppgifterna samt avlönings- och övriga anställningsförhållanden vid befattningen meddelas. I såväl ena som andra fallet bör därvid iakttagas, att befattningen erhållit en mera fast karaktär och att det för den däri anställde ej är fråga om ett tillfälligt bestridande av densamma. I detta senare hänseende synes det i allmänhet kunna vara tillräckligt, att för befattningen lämnats föreskrift om viss uppsägningstid.

Inom flertalet av de verksamhetsområden som omfattas av pensioneringen i SPA ha endast innehavare av vissa i reglementet särskilt angivna befattningar beretts möjlighet att få pensionsrätt i pensionsanstalten, medan andra grupper av befattningshavare inom områdena lämnats utanför pensioneringen. Detta gäller särskilt inom undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården samt socialvården, eller alltså inom tre av de typiskt kommunala verksamhetsområdena. Inom dessa senare verksamhetsområden ha i stort sett endast lärare, respektive vårdpersonal med speciell utbildning och kompetens beretts pensionsrätt i SPA. Att så blivit fallet kan i viss mån ha betingats av historiska förhållanden men torde främst ha föranletts av att statlig medverkan till pensioneringen av befattningshavare befunnits mer eller mindre motiverad alltefter arten och betydelsen av de uppgifter som ankomma på de olika befattningarna. Utredningen har ovan föreslagit, att

pensioneringen i SPA i princip begränsas till befattningshavare i verksamhet, varav staten och det allmänna har ett mera påtagligt intresse. Det synes väl överensstämma med denna princip för avgränsningen, att betydelsen för det allmänna av de uppgifter som ankomma på varje särskild befattning beaktas vid avgränsning inom verksamhetsgrenarna av befattningshavargrupperna. Enligt utredningens mening synes alltså den statliga pensioneringen av icke-statliga befattningshavare i princip endast böra omfatta sådana befattningshavare, på vilkas arbetsinsats den verksamhet som staten vill främja är mera direkt beroende och beträffande vilka inflytande på kompetens och anställningsvillkor är önskvärd från statens sida. I konsekvens härmed synes det utredningen, som om pensioneringen av personal, vars uppgifter främst gälla upprätthållandet av en för viss verksamhet anordnad yttre apparat, i regel bör liksom hittills få ordnas av huvudmannen utan statens medverkan. Personal av sådant slag (t. ex. vaktmästare vid skolor, ekonomi- och kontorspersonal vid sjukhus) kan visserligen vara nödvändig för verksamhetens bedrivande men arten av dess arbetsuppgifter har i allmänhet icke föranlett någon enhetlig reglering av personalens utbildning och kompetens och i stort sett har det överlämnats åt huvudmannen att fritt bestämma organisationen av den del av verksamheten som ankommer på här avsedd personal. Det kan alltså icke sägas, att statsmakterna i allmänhet beträffande den här senast berörda personalens verksamhet vidtagit några sådana åtgärder, att den utmärkts som en statlig angelägenhet. Med hänsyn till anförda omständigheter har utredningen funnit sig böra förorda en avgränsning beträffande befattningshavargrupperna, som tar sikte på de olika befattningshavargruppernas förhållande till staten och det allmänna. En sådan avgränsning synes leda till en liknande begränsning som hittills skett vid pensionering av befattningshavare särskilt inom undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården samt socialvården. Endast beräffande sådan verksamhet som anknutits till institutioner, vilka organisatoriskt och ekonomiskt stå staten särskilt nära, har utredningen funnit sig böra föreslå en mindre restriktiv linje. I fråga om institutioner av sistnämnda slag anser utredningen, att staten bör påtaga sig ett vidsträcktare ansvar för lösandet av personalens pensionsfråga, varvid i stort sett förhållandena vid jämförbara statliga institutioner synas kunna efterbildas. Till dessa och andra liknande spörsmål återkommer utredningen i det följande vid behandlingen av de särskilda verksamhetsområdena och befattningshavargrupperna inom dessa.

I detta sammanhang vill utredningen framhålla, att den omständigheten att vissa kategorier befattningshavare, anställda vid eljest i princip till den statsunderstödda pensioneringen ansluten verksamhetsgren, lämnats utanför denna pensionering icke behöver innebära, att utredningen anser, att dessa befattningshavare ej böra komma i åtnjutande av pension. Det bör i dessa fall, synes det utredningen, ankomma på vederbörande huvudman att själv med anlitande av andra förefintliga möjligheter lösa pensionsfrågan.

Beträffande vissa till SPA anslutna institutioner har pensioneringens omfattning befunnits böra bestämmas generellt d. v. s. utan någon uppräknig i reglementet av de olika slag av befattningar, som må förenas med

pensionsrätt. Därmed får emellertid ej anses definitivt avgjort, att alla anställda vid sådan institution må erhålla pensionsrätt i SPA. Liksom hittills varit fallet lärer det även i fortsättningen böra få ankomma på vederbörande myndigheter att när frågor uppkomma om befattningars förenande med pensionsrätt i SPA taga ställning till, huruvida befattningarna äro av den art att pensionsrätt i SPA bör medgivas. Härvid kan det bl. a. ställa sig vanskligt att avgöra, huruvida fråga är om verklig befattning eller om arbetaranställning, beträffande vilken delaktighet i SPA är utesluten. Avgörandet synes böra göras beroende av huruvida anställningsförhållandena blivit reglerade i överensstämmelse med vad för anslutning till SPA av befattning i allmänhet är föreskrivet samt huruvida motsvarande statliga anställning är förenad med pensionsrätt enligt det statliga allmänna tjänstepensionsreglementet. Endast där så är fallet, synes anställningen kunna hänföras till befattning.

Vid sin behandling av frågan om de allmänna förutsättningarna för avgränsningen av SPAs pensionsverksamhet har utredningen givetvis tagit hänsyn till att denna verksamhet är kostsam för staten. I anslutning till direktiven har utredningen därför sökt avgränsa pensionsverksamheten så, att endast sådana befattningshavare medtagas i pensioneringen, vilkas verksamhet är av den art och den betydelse för det allmänna att staten har anledning att ekonomiskt bidraga till densamma. En sådan avgränsning medför bl. a. att åfskilliga kommunala huvudmän måste vidtaga särskilda anordningar för att personal, som icke kan få pensionsrätt i SPA, på annat sätt skall få sin pensionsfråga ordnad. Detsamma kan även komma att gälla för andra huvudmän, som hittills haft några av sina befattningshavare pensionerade i SPA.

I allmänhet torde väl huvudmännens intresse av att få sina befattningshavare anslutna till SPA bero på, att staten påtager sig en del av kostnaderna och att därför denna pensionering blir för huvudmannen billigare än annan pensionering. Det har emellertid inom utredningen framhållits, att särskilt de kommunala huvudmännen skulle kunna ha intresse av att få begagna SPA för pensionering av sina anställda även om de skulle få helt gälda kostnaderna för pensioneringen. De skulle därigenom lätt kunna ordna pensioneringen för sina anställda efter enhetliga grunder och slipa ha sina anställda fördelade på olika pensionsinrättningar och pensionsystem.

Utredningen, som övertägt den sålunda framförda tanken på en sådan utvidgning av SPA, att denna i vissa fall skulle komma att handha även en frivillig pensionsförsäkring byggd på att kostnaderna härför skulle helt täckas av huvudmännen, har stannat för att icke vilja förorda en dylik utvidgning.

Följande omständigheter ha varit bestämmande för utredningens ståndpunktstagande i denna fråga.

Ett medgivande för kommuner och vissa enskilda huvudmän att ansuta befattningshavare till SPA utan någon egentlig begränsning till sida-

na kategorier befattningshavare, som stå statsverksamheten nära, torde kunna antagas medföra en betydande utvidgning av SPAs verksamhet. Den utvidgning skulle kunna bli av den storleksordningen, att pensionsverksamhetens organisation och administration komme att påverkas därav. Sammansättningen av SPAs klientel, som redan nu är mycket skiftande, skulle bli än mer heterogen, och behovet av invecklade särbestämmelser för pensioneringen skulle öka. Själva pensionssystemet skulle därmed i hög grad kompliceras. Särskilda svårigheter skulle uppstå vid beräkning av de verkliga pensionskostnaderna för respektive befattningar och vid bestämmandet av de pensionsavgifter som erfordras för kostnadernas täckande. De hittillsvarande erfarenheterna från SPAs verksamhet giva anledning till farhågor för att oförutsedda kostnader skulle kunna uppstå för staten. I all synnerhet kan detta tänkas bli fallet, om pensioneringen ordnas så, att staten i sista hand får svara för dyrtidskompenserande tilllägg å pensionerna även för de befattningshavare som anslutits till pensioneringen mot försäkringsmässigt beräknade avgifter. Visserligen kunna dessa risker minskas genom att huvudmannen åtager sig att själv utbetala dyrtidstilllägg å pensionerna för här avsedda befattningshavare, men därmed skulle man å andra sidan förlora mycket av den enhetlighet i pensioneringen som angivits som ett av huvudmotiven för befattningshavarnas anslutning till SPA.

Utredningen har vidare icke ansett något mer framträdande behov föreligga för de kommunala huvudmännen att få till stånd en mera allmän anslutning av sina befattningshavare till SPA. Behovet av en försäkringsmässig pensionering för deras befattningshavare kan säkerligen på ett i stort sett tillfredsställande sätt nu tillgodoses genom de försäkringsanstalter, speciellt Sveriges kommunalanställdas pensionskassa och även Svenska personal-pensionskassan, som nu finnas. Ej heller för andra huvudmän än kommunala torde det vara behöfligt att på dylikt sätt utvidga anstaltens verksamhet. I viss mån skulle en sådan utvidgning av SPA även komma att verka föregripande på den utredning som för närvarande pågår inom handelsdepartementet rörande pensionering av anställda i privat tjänst och frågan om statens medverkan därtill.

De förutsättningar som enligt pensionsutredningens mening böra uppställas som villkor för anslutning av befattningshavare inom ovan angivna verksamhetsområden till pensioneringen i SPA kunna sammanfattas på följande sätt.

Pensionsrätt må i allmänhet endast tillkomma innehavare av befattning, som inrättats för stadigvarande behov, och som avser tjänsteåligganden av mera direkt betydelse för sådan verksamhet eller gren av verksamhet, som staten genom särskilt vidtagna åtgärder visat sig vilja befrämja.

Endast där en dylik verksamhet eller gren av verksamhet ekonomiskt och organisatoriskt står staten särskilt nära, må undantag härifrån förekomma och pensionsrätt i SPA medgivnas även för befattningshavare, som icke ha direkt betydelse för verksamhetens bedrivande.

KAP. V.

Avgränsning av pensionsverksamheten inom de skilda verksamhetsområdena.

Undervisningsväsendet.

Upprätthållandet av ett undervisningsväsende utgör en samhällelig angelägenhet av mycket stor betydelse. Det ankommer därför på staten att sörja för att behovet av utbildningsanordningar blir tillräckligt tillgodosett. Endast inom vissa grenar av undervisningsväsendet har dock staten själv genom egna organ direkt sådan verksamhet om hand. Inom övriga grenar ombesörjes verksamheten av icke-statliga, företrädesvis kommunala institutioner.

Den uppdelning av undervisningsverksamheten som kommit till stånd mellan stat och kommun torde i allmänhet ha skett efter vad som i de olika fallen befunnits praktiskt och ur organisatorisk synpunkt ändamålsenligt och icke efter någon gradering av verksamheten med hänsyn till dess betydelse för det allmänna. Den omständigheten att viss undervisningsverksamhet gjorts till en kommunal uppgift torde därför icke kunna sägas innebära, att verksamheten skulle för staten och det allmänna vara av mindre betydelse än den statligt bedrivna verksamheten. Å andra sidan kan självfallet icke utan vidare all kommunal verksamhet på undervisningsområdet sägas ha en med den statliga verksamheten jämförlig betydelse. I den mån staten mera ingående reglerat verksamheten genom författningsbestämmelser eller i anslutning till beviljande av statsbidrag samt underkastat densamma en fortlöpande kontroll av statliga myndigheter, framstår det dock såsom klart, att man har att göra med en verksamhet, som materiellt sett närmast är av statlig karaktär. Detta bestyrkes ytterligare av de avsevärda statsbidrag, ofta till lönekostnader för lärarpersonalen, som lämnas till den kommunala undervisningsverksamheten.

Den av enskilda huvudmän såsom stiftelser, föreningar o. d. bedrivna verksamheten på undervisningsområdet utgör en betydelsefull komplettering av statens och kommunernas verksamhet. Även om denna privata verksamhet gäller det, att den ofta gjorts till föremål för statliga reglerings- och stödåtgärder och på så sätt samordnats med det statliga undervisningsväsendet.

Av det anförda torde framgå, att inom undervisningsväsendet verksamhet förekommer av sådan betydelse för det allmänna, att till verksamheten hörande befattningshavare böra kunna erhålla pensionsrätt i SPA enligt

de allmänna grunder för en avgränsning av anstaltens pensioneringsverksamhet som utredningen föreslagit i Kap. IV.

Utredningen övergår härefter till frågan om vilka olika grenar av undervisningsväsendet som må anses uppfylla de krav som uppställts för anslutning till SPA samt vilka befattningshavargrupper som bära ifrågakomma för dylik anslutning. Härvid upptager utredningen först till behandling de grenar av undervisningsväsendet som för närvarande ha befattningshavare anslutna till pensioneringen.

Enligt utredningens mening lär någon tvekan icke kunna råda därom, att undervisningen vid *folkskolorna och fortsättningsskolorna* uppfylla förutsättningarna för statlig medverkan till pensionering av de till undervisningen knutna befattningshavarna. Denna undervisning har genom lagstiftning ålagts kommunerna som en obligatorisk uppgift. De kommunala organen äro vid undervisningens handhavande bundna av författningsbestämmelser, som ingående reglera verksamheten. I viktigare frågor tillkommer beslutanderätten statliga myndigheter, som tillika utöva en fortlöpande kontroll av verksamheten. Man torde med skäl kunna säga att föga utrymme lämnats åt kommunernas självbestämmanderätt på detta område. Kommunerna ha därför beträffande verksamheten fått en ställning, som mer liknar statliga organs än självstyrande subjekts. Staten har i konsekvens därmed numera också påtagit sig huvudparten av kostnaderna för undervisningen bland annat genom statsbidrag till lönekostnader för lärarpersonalen.

Angivna förhållanden ha beträffande lärarpersonalen inverkat så, att denna alltmer kommit att få en ställning liknande den som statens tjänstemän intaga. Huvudparten av lärarna vid folkskolorna ha även i löne- och pensionshänseende i stort sett fått samma villkor som statstjänstemännen, i det att de, som förut i andra sammanhang nämnts, underkastats särskilda avlönings- och pensionsreglementen, som anpassats efter de för statstjänstemännen gällande motsvarande reglementen. Reglementet för SPA gäller för närvarande endast för övningslärare vid folkskolorna samt lärare vid fortsättningsskolorna.

Frågan om pensionsförhållandena för folkskolans övningslärare har, såsom förut nämnts, gjorts till föremål för särskild utredning. Det är möjligt, att denna utredning kan föranleda, att övningslärarna erhålla pensionsrätt enligt annat reglemente än SPAs. Med hänsyn härtill har pensionsutredningen icke ansett sig bära upptaga övningslärarna vid folkskolorna bland de befattningshavare som föreslås erhålla pensionsrätt enligt de reglementsbestämmelser, som utredningen kommer att förorda. Övergångsvis synas övningslärarna dock tills vidare bära bibehållas vid sin möjlighet att erhålla pensionsrätt enligt det nuvarande reglementet för SPA. Detta synes även bära gälla nytillträdande befattningshavare.

Fortsättningsskolans lärare synas liksom hittills bära ha möjlighet att erhålla pensionsrätt i SPA.

Utsträckning av pensioneringen till andra befattningshavare tillhörande

folkskole- och fortsättningsskoleundervisningen än lärare har, såvitt för utredningen är känt, hittills icke ifrågasatts. Enligt utredningens mening är det av den vid folk- och fortsättningsskolorna anställda personalen, endast lärarna, som ha en sådan betydelse för det allmänna undervisningsväsendet, att pensionering med statlig medverkan bör ifrågakomma. Utredningen får härvid hänvisa till de allmänna principer för avgränsningen som utredningen ovan i Kap. IV angivit. I den mån särskilda skolsköterskebefattningar förekomma vid skolorna äro dessa närmast hänförliga till hälso- och sjukvården och behandlas i det sammanhanget.

Enligt nu gällande reglemente för SPA ha lärare vid enskild läroanstalt, som enligt skolöverstyrelsens beprövande tjäna samma ändamål som folkskola, fortsättningsskola, småskoleseminarium eller skyddshem fått möjlighet att erhålla pensionsrätt i SPA. Denna pensioneringsmöjlighet har dock alltmer förlorat i praktisk betydelse. Med den utbyggnad som numera skett av den allmänna folkundervisningen har utrymmet för en privat verksamhet på detta område minskat. Det finns för närvarande endast två skolor tillhörande denna grupp, som alltfört ha lärare anslutna till pensioneringen i SPA, nämligen en skola tillhörig stiftelsen Sunnerdahls hemsolor på landet, kallad *Sunnerdahls praktiska ungdomsskola*, och en skola tillhörig stiftelsen Philipsenska skolinrättningen, kallad *Philipsenska skolan*. Sunnerdahls praktiska ungdomsskola har av skolöverstyrelsen ansetts tjäna samma ändamål som en i praktisk riktning utvidgad folkskola av den art som benämnes högre avdelning av folkskola. Planer ha på den senaste tiden uppkommit att ombilda skolan till en yrkesundervisningsanstalt. Philipsenska skolan, som tidigare mottagit flickor med avgångsbetyg från Maria eller Högalids folkskolor i Stockholm till fortsatt undervisning i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd m. fl. ämnen, har av skolöverstyrelsen förklarats tjäna samma ändamål som fortsättningsskola. Numera har skolan emellertid avbrutit sin egentliga skolverksamhet. Frågan om formerna för stiftelsens fortsatta verksamhet synes ännu icke ha avgjorts. För närvarande bedriver stiftelsen barnträdgårdsverksamhet samt meddelar vissa fritidskurser i hushållsgöromål.

Anledning synes pensionsutredningen icke längre föreligga att hålla möjligheten öppen för generell anslutning till SPA av lärare vid skola, som prövas tjäna samma ändamål som folkskola, fortsättningsskola eller småskoleseminarium. Vad beträffar de båda skolor tillhörande denna grupp som för närvarande ha lärare anslutna till SPA får utredningen anföra följande.

Philipsenska skolan synes icke längre driva en verksamhet av det slag som ursprungligen föranledde skolans anslutning till SPA, och utredningen har icke funnit skolans nya verksamhet äga den fasthet och ställning till det allmänna undervisningsväsendet, att fortsatt anslutning av skolans lärarpersonal till SPA är motiverad. I den mån verksamheten vid skolan uppehålls i sådan omfattning, att lärarpersonal med full sysselsättning vid skolan erfordras, synas de befattningshavare som för närvarande äro anställda vid skolan dock övergångsvis böra få bibehållas vid sin pensionsrätt.

Sunnerdahls praktiska ungdomsskola synes alltjämt driva en verksamhet, som kan motivera statlig medverkan till lärarnas pensionering. Den omständigheten, att skolan under senare tid synes något mera ha närmat sig den allmänna yrkesundervisningen, bör enligt utredningens förmenande icke medföra, att staten indrager det stöd till verksamheten som anslutningen till SPA torde ha inneburit. Skolan torde också — oaktat några statsbidrag icke utgå till skolan — kunna sägas intaga en sådan ställning i förhållande till det allmänna, att anslutning till SPA redan därav kan synas motiverad. Skolans officiella ställning kommer bl. a. till uttryck däri, att skolans direktion, frånsett en ledamot och en suppleant, vilka utses av stadsfullmäktige i Stockholm, förordnas av Kungl. Maj:t. Utredningen har med hänsyn till anförda omständigheter ansett, att lärare vid Sunnerdahls praktiska ungdomsskola alltfort böra ha möjlighet att erhålla pensionsrätt i SPA.

Till frågan om pensionsrätt för lärare vid skolor, som fylla samma uppgift som skyddshemmen, återkommer utredningen i samband med skyddshemsundervisningen.

Även på det undervisningsstadium som följer närmast efter folkskolestadiet och som närmast motsvarar undervisningen i de statliga realskolorna finnas kommunalt organiserade skolformer. Dessa utgöras av *kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor*. Dessa högre kommunala skolor ha till skillnad från folkskolorna tillkommit genom kommunernas frivilliga åtgärder, men de betydande statsbidragen till lärarnas löner, den författningsmässiga regleringen av såväl verksamheten som lärarnas löne- och anställningsförhållanden ådagalägger dock klart, att verksamheten av statsmakterna tillmätts mycket stor betydelse för det allmänna.

Liksom huvudparten av folkskolans lärare har också huvudparten av lärarna vid de högre kommunala skolorna fått sina löner och pensioner reglerade enligt särskilda reglementen, som anpassats efter motsvarande för statens tjänstemän gällande. Det är endast övningslärarna, som närmast av lönetekniska skäl ännu stå kvar under det nuvarande reglementet för SPA. Även frågan om övningslärarnas vid de högre kommunala skolorna pensionsförhållanden har blivit föremål för särskild utredning. Av liknande skäl, som ovan anförts beträffande övningslärarna vid folkskolorna, har utredningen icke ansett sig böra upptaga övningslärarna vid de högre kommunala skolorna bland de befattningshavare som föreslås erhålla pensionsrätt enligt de nya reglementsbestämmelserna. Övergångsvis synas övningslärarna dock tills vidare böra bibehållas vid sin pensionsrätt enligt det nuvarande reglementet för SPA. Detta synes även böra gälla nytillträdande befattningshavare.

De statsunderstödda *folkhögskolorna* ha enligt den av Kungl. Maj:t utfärdade stadgan för dessa skolor till uppgift att åt vuxen ungdom meddela allmän medborgerlig bildning, varvid väsentlig vikt skall läggas vid en väckande, till personligt tankeliv och sedlig styrka fostrande undervisning.

Undervisningen har därjämte till uppgift att bibringa eleverna sådana praktiska kunskaper och färdigheter, som kunna giva dem ökad duglighet för deras levnadsyrke. Undervisningen står under offentlig kontroll och statsbidragen till verksamheten, som kan bedrivas såväl av kommunal huvudman, i regel då landsting, som av enskild huvudman t. ex. en för ändamålet bildad förening eller stiftelse, äro betydande.

Enligt utredningens mening intaga de statsunderstödda folkhögskolorna en sådan ställning i förhållande till det allmänna, att förutsättningarna för anslutning av deras lärarpersonal till SPA äro uppfyllda.

Utöver den egentliga lärarpersonalen synes även husmoder vid elevhushåll, om hon tillika är lärarinna vid skolan, liksom hittills böra kunna erhålla pensionsrätt i SPA.

Även i fråga om *yrkesundervisningen* har staten visat ett sådant intresse för verksamheten, att dess karaktär av statlig angelägenhet klart ådagalagts. Detta har skett dels genom statsbidrag och dels genom statlig reglering och kontroll av verksamheten. Detta gäller främst de kommunala men även de enskilda anstalter som åtnjuta statsbidrag. Även den speciella undervisning som meddelas i de s. k. särskilda anstalterna för yrkesundervisning, vilka nu äro anslutna till SPA, nämligen bergsskolan i Filipstad, Lennings textiltkniska institut i Norrköping och textilinstitutet i Borås, synes intaga en med den kommunala yrkesundervisningen i stort sett jämförbar ställning. Detta gäller även de seminarier, avsedda för utbildande av lärare för yrkesundervisning eller undervisning i hushållsgöromål eller i kvinnlig slöjd, som anslutits till den statsunderstödda pensioneringen, nämligen Maria Nordenfels handarbetsseminarium i Göteborg, föreningen handarbetets vänners och Andrea Eneroths handarbetsseminarium i Stockholm, fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala samt Göteborgs skolköksseminarium. Någon anledning att i dessa fall minska de statliga stödåtgärderna i pensionshänseende synes icke föreligga. Som hittills torde pensioneringen böra begränsas till lärarpersonalen.

Handelsgymnasiernas verksamhet på undervisningens område kan sägas intaga en mellanställning mellan den i princip statliga läroverksundervisningen och den mera kommunalt betonade yrkesundervisningen. Betydande statsbidrag utgå till verksamheten, som reglerats av statsmakterna genom en särskild för de statsunderstödda handelsgymnasierna av Kungl. Maj:t utfärdad stadga. De allmänna förutsättningarna för anslutning till SPA synas vara för handen jämväl beträffande handelsgymnasierna.

Beträffande handelsgymnasierna har fråga även väckts om pensionsrätt i SPA för vaktmästarpersonal.

En framställning därom av rektorer vid vissa handelsgymnasier har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 19 september 1945 överlämnats till pensionsutredningen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Vid de statliga läroanstalter med vilka handelsgymnasierna närmast äro jämförliga, nämligen de högre allmänna läroverken samt de högre tekniska läroverken, har vaktmästarpersonalen erhållit pensionsreglerade tjäns-

ter. Det kan därför synas rimligt, att även vaktmästarbefattningarna vid handelsgymnasierna — sådana förekomma vid de flesta av handelsgymnasierna — förenas med pensionsrätt. Enligt utredningens mening synes pensioneringen av dessa befattningshavare dock främst böra betraktas som en angelägenhet för de städer där handelsgymnasierna äro belägna, vilka även i vissa övriga hänseenden ha att sörja för de yttre anordningarna för undervisningen, vartill vaktmästargöromålen närmast äro att hänföra. Sålunda må erinras om att det ankommer på vederbörande städer att själva eller genom enskilda donatorer tillhandahålla för undervisningen erforderliga och tjänliga lokaler.

Utredningen har på anförda skäl icke funnit sig böra tillstyrka, att vaktmästare vid handelsgymnasierna må erhålla pensionsrätt i SPA. Inga andra av handelsgymnasiernas befattningshavare än lärare böra enligt utredningens mening få komma in åtnjutande av anslutning till SPA.

I nära samband med yrkesundervisningen står den undervisning som lämnas vid *lantmanna-, lantbruks- och lanthushållsskolorna* samt de övriga statsunderstödda statligt reglerade skolor för utbildning inom lantbruket och närstående näringar (trädgårds- och fruktodlingsskolor samt lanthushållningsseminariet å Rimforsa) som nu äro anslutna till SPA. Även beträffande dessa skolor synas förutsättningarna vara uppfyllda för anslutning av lärarpersonal till pensionsanstalten i motsvarande omfattning som hittills. Jämförliga med denna grupp synas även vara de statsunderstödda yrkesskolorna för jordbruket, av vilka två under hushållningssällskap lydande skolor erhållit anslutning för sina lärare till SPA.

En mellanställning mellan folkhögskolorna och lantbruksundervisningsanstalterna intager den utbildningsverksamhet som i SPAs reglemente betecknats *folkhögskolans specialkurs för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande*. Denna »kurs» benämnes numera enligt av Kungl. Maj:t fastställt reglemente för verksamheten »*specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande*». Verksamheten grundar sig huvudsakligen på statsmedel och torde få anses utgöra ett så pass viktigt led i den allmänna utbildningsverksamheten, att de allmänna förutsättningarna för anslutning till SPA kunna anses uppfyllda.

Verksamheten vid gymnasiet uppehålls för närvarande med vikarier och timlärare och ingen befattningshavare vid gymnasiet har ännu erhållit sådan anställning vid skolan, som förenats med pensionsrätt. Möjligheterna att bereda lärare vid gymnasiet pensionsrätt i SPA böra dock hållas öppna, för den händelse i framtiden fast anställda lärare tillsätts vid detsamma.

Enligt föreskrift i nu gällande reglemente för SPA har familjepensionsrätt i pensionsanstalten medgivits föreståndare vid *August Abrahamsons stiftelse å Näås*. Denna stiftelses verksamhet har främst avsett slöjdläro-utbildning. Pensionsrätten för föreståndaren har för närvarande ej någon praktisk betydelse, enär föreståndarbefattningen nu hålles vakant och dess återbesättande ej synes vara aktuellt. Fråga har dock väckts om en utvidgning av pensionsmöjligheterna beträffande stiftelsens personal till andra befatt-

ningar nämligen till befattningarna som förvaltare och som husmoder. Här- om får utredningen anföra följande.

I en jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 24 maj 1946 till pensionsutredningen överlämnad framställning har styrelsen för stiftelsen anhållit, att pension vid avgång från tjänsten måtte beredas såväl åt förvaltaren vid stiftelsen Gustaf Rydley, född 1885, som åt husmodern därstädes Elisabeth Suhr, född år 1888.

Statskontoret har i utlåtande över ansökningen den 1 mars 1946 funnit sig icke kunna tillstyrka, att staten påtager sig kostnaderna för pensioneringen av de i framställningen avsedda befattningshavarna hos stiftelsen. Frågan i vad mån en pensionering borde ordnas för stiftelsens personal, borde enligt statskontorets mening i första hand bli beroende av möjligheterna för stiftelsen att inom ramen för dess tillgångar bereda personalen sagda förmån, och borde pensionsvillkoren även avvägas med beaktande av stiftelsens ekonomiska bärkraft och anställningshavarnas egna pensionsbidrag. Vad beträffar de nämnda befattningarna borde enligt statskontorets mening undersökas möjligheten att för dem vinna delaktighet i SPA.

Om stiftelsen har utredningen inhämtat följande.

Abrahamsons stiftelse å Nääs grundades genom ett av grosshandlaren August Abrahamson den 7 april 1891 upprättat testamente med därtill sedermera gjorda tillägg. Därigenom förordnades, att ett av honom inrättat slöjdseminarium i all framtid skulle uppehållas på hans egendom Nääs i Skallsjö socken. Stiftelsen skulle »ha till ändamål att genom fortsatt utbildning av lärare och lärarinnor, som redan ägnat sig åt undervisning, verka för uppfostran i allmänhet och särskilt för användandet därvid av den pedagogiska slöjden». Av testators kvarlåtenskap överlämnades jämlikt testamentet till stiftelsen vissa jordegendomar samt kontanta medel å tillhoppa 380 000 kronor. Stiftelsen jämte alla dess tillgångar överlämnades till svenska staten att lyda under Kungl. Maj:t i det departement, som handlade undervisningen i allmänhet. Genom beslut den 28 april 1899 förordnade Kungl. Maj:t, att stiftelsen med dess tillgångar skulle av svenska staten emottagas på i donationsurkunden stadgade villkor. Kungl. Maj:t föreskrev tillika, att de kontanta medlen skulle överlämnas till statskontoret för att där förvaltas. Enligt av Kungl. Maj:t fastställt reglemente för stiftelsen skulle dess förvaltning i övrigt handhas av en av Kungl. Maj:t för tre år i sänder utsedd styrelse. Den närmaste tillsynen av stiftelsen skulle utövas av en föreståndare, tillsatt av Kungl. Maj:t efter förslag av styrelsen medelst förordnande och med viss tids uppsägning.

Riksdagen har vid olika tillfällen anslagit medel till stiftelsen bl. a. för reparationskostnader. Statsbidrag till vissa driftskostnader ha beviljats från och med budgetåret 1941/42.

Vid behandling av frågan om anslag till stiftelsen uttalade 1942 års riksdag, att med den betydelse slöjdundervisningen numera hade för vårt skolväsen det syntes i hög grad angeläget, att stiftelsen, som utgjorde vår enda utbildningsanstalt för lärare i manlig slöjd, utrustades med ekonomiska förutsättningar för att fylla sin betydelsefulla uppgift. Riksdagen underströk vikten av att en av departementschefen i utsikt ställd utredning snarast komme till stånd. Sedan två sakkunniga tillkallats att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag angående verksamheten vid stiftelsen samt angående läroanstaltens ställning och de ekonomiska förutsättningarna för dess upprätthållande m. m. avgåvo dessa sakkunniga den 3 februari 1943 utredning i ämnet.

Efter en redogörelse för stiftelsens verksamhet, utvisande bl. a., att läroanstal-

ten endast hade sommarkurser fördelade i två perioder om 5 till 6 veckor vardera, och att läroanstalten alltmer inriktats på lärarutbildning, gingo de sakkunniga in på läroanstaltens ekonomiska ställning. I detta hänseendet framhöll de såsom anmärkningsvärt, att föreståndaren, trots det att läroanstaltens verksamhet under mer än nio månader av året låg nere, åtnjöt avlöning för helt år (8 800 kronor jämte dyrtidstillägg, fri bostad, m. m.). Till lärarna utgick ett med hänsyn till den föregående anställningstidens längd avpassat arvode av 400, 350 eller 300 kronor. Överlärare åtnjöt arvode å 500 kronor. Samtliga lärare hade fritt vivre. De sakkunniga föreslogo i ekonomiskt hänseende bland annat en avsevärd reduktion av föreståndarens avlöningsförmåner och utarrendering av stiftelsens jordbruk. Därjämte föreslogs statsbidrag till stiftelsen med 8 500 kronor per år samt lån för vissa ombyggnadsarbeten. Enligt prop. nr 215/1943 hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte anvisa statsbidrag och lån till stiftelsen med av de sakkunniga föreslagna belopp. Riksdagen biföll propositionen.

Genom beslut den 17 juni 1943 har Kungl. Maj:t härefter meddelat närmare bestämmelser om berörda statsanslag och lån. Kungl. Maj:t har därvid även förordnat, att föreståndarbefattningen tills vidare skall vakanssättas samt meddelat vissa ändrade bestämmelser i stiftelsens reglemente. Uttrycklig föreskrift har därvid bland annat meddelats om att skolöverstyrelsen skall ha inseende över läroanstalten.

August Abrahamsons stiftelse å Nääs åtnjuter för budgetåret 1948/49 ett statsbidrag å 10 700 kronor avsett att användas till avlöande av lärare för undervisning i manlig slöjd. I övrigt finansieras verksamheten med räntemedel, undervisningsavgifter, inkomster från lanthuset och hushållet m. m.

Det synes utredningen, att stiftelsens verksamhet onekligen varit av betydelse för landets undervisningsväsende. Särskilt dess verksamhet såsom fortbildningsanstalt för folkskolans lärare inom skolslöjdens område synes ha fyllt en viktig uppgift. Statens under senare år vittagna stödåtgärder synas ha avsett att bidraga till att stärka den förankring inom folk- och småskollärarkåren som stiftelsen haft och därmed göra denna till en central fortbildningsanstalt för folkskolans lärare med tyngdpunkten på den pedagogiska slöjdens område.

Även om verksamheten skulle kunna anses ha med övrig statsunderstödd yrkesundervisning jämförlig betydelse för det allmänna, synes det med hänsyn till det sätt varpå verksamheten är organiserad tveksamt, om pensionsrätt för någon dess befattningshavare bör ifrågakomma. Såsom undervisningsverksamheten vid stiftelsen är anordnad — utredningen avser härvid närmast de korta undervisningstiderna för år räknat — kan lärarpersonalen vid stiftelsen knappast ifrågakomma för anslutning till SPA. Lärarverksamheten vid stiftelsen måste uppenbarligen betraktas som bisysslor för lärarna. Möjligen skulle de befattningshavare som höra till den övriga verksamheten därvid, vilken synes gå ut på att genom jordbruksdrift och annan ekonomisk verksamhet skapa ekonomiskt underlag för undervisningsverksamheten, kunna komma i fråga för anslutning till SPA. Det förefaller emellertid som om även stiftelsens ekonomiska verksamhet saknar den fasthet i organisationen som bör utgöra ett villkor för anslutning till den statliga pensioneringen. Det kan ej heller bortses från att de befattningshavare som äro knutna till den rent ekonomiska verksamheten — dit torde

förvaltaren samt husmodern närmast vara att hänföra — i viss mån falla utom ramen för de av utredningen uppdragna gränserna för SPAs pensionsverksamhet.

Under återopande av det anförda anser sig utredningen icke kunna förorda pensionsrätt i SPA för befattningshavare hos August Abrahamsons stiftelse.

Till undervisningsväsendet torde jämväl kunna hänföras *sjuksköterskeutbildningen*. I betraktande av dennas nära organisatoriska samband med verksamheten vid sjukvårdsanstalterna behandlar utredningen denna verksamhetsgren först här nedan i avdelningen om sjukvårdsverksamheten i allmänhet.

Det torde ligga i sakens natur, att de utbildningsanstalter som avpassats för elever med normala sinnesfunktioner och själsförmögenheter icke äro lämpade för elever, som i angivna avseenden förete mera nämnvärda brister. Beträffande dylika elever har därför ett speciellt utbildningsbehov uppkommit, vars tillgodoseende synes motiverat såväl av nationalekonomiska som av sociala skäl. Här avses närmast *undervisning för blinda och dövstumma samt för sinnesslöa*.

Vad undervisning av blinda och dövstumma beträffar omhänderhas denna uppgift i princip av staten och den därmed sysselsatta personalen har därför i stort sett fått sina löne- och pensionsförhållanden reglerade enligt de statliga reglementena. Endast de icke-statliga *förskolor och skolor för dövstumma småbarn*, som åtnjuta statsbidrag enligt kungörelsen den 20 maj 1938 (nr 343), ha för närvarande anslutning till SPA. Statligt ordnad pensionering av lärare vid dessa förskolor, som kunna sägas komplettera den statliga dövstumundervisningen, synes alltfört motiverad.

Ifråga om den statsunderstödda *sinnesslöundervisningen* har vad beträffar s. k. bildbara sinnesslöa en motsvarande utveckling ifråga om förhållandet till staten och det allmänna ägt rum som beträffande folkskoleundervisningen. I nära anslutning till en författningsmässig reglering av undervisningen av de bildbara sinnesslöa, varigenom skolplikt föreskrivits och landstingen i princip gjorts till huvudmän för verksamheten, har huvudparten av lärarepersonalen (föreståndare, lärare i kunskapsämnen och i kvinnlig slöjd) befunnits böra inordnas under statliga avlöningsbestämmelser. Samtidigt ha de i pensionshänseende underkastats samma bestämmelser som folkskolans lärare. Till lärarnas avlöning utgå statsbidrag, som täcka huvudparten av kostnaderna. Undervisningens betydelse för det allmänna har därmed klart ådagalagts. Beträffande undervisningen vid de statsunderstödda epileptikeranstalterna gälla liknande förhållanden som vid anstalterna för bildbara sinnesslöa. Även sådan lärare vid statsunderstödd sinnesslöundervisning eller epileptikerundervisning som ej underkastats ovan nämnda löne- och pensionsbestämmelser synes böra erhålla möjlighet till statligt ordnad pensionering, vilket alltfört torde böra ske genom anslutning till SPA. Till frågan om pensioneringen av den till skolorna knutna vårdpersonalen återkommer utredningen nedan i avdelningen »Hälsö- och sjukvården».

Enligt nu gällande reglemente för SPA ha lärare vid icke statliga men med statsmedel understödda *skyddshem* kunnat erhålla pensionsrätt i SPA. Även lärare vid enskild skola, som enligt skolöverstyrelsens beprövande tjänar samma ändamål som skyddshem, ha kunnat erhålla pensionsrätt i SPA och detta oavsett huruvida statsbidrag utgår till skolan eller ej. Någon befattning vid skola av sistnämnda slag är emellertid för närvarande icke ansluten till pensioneringen.

Skyddshemmen motsvaras numera av *skolorna tillhörande barna- och ungdomsvården*. Bestämmelser om dessa skolor, som närmast ha karaktär av folkskole- och yrkesskoleinternat för skyddshemsklientel ha meddelats i kungl. stadga den 28 juni 1946 (nr 582). Som förut nämnts är skyddshemsverksamheten eller ungdomsvårdsskoleverksamheten i princip övertagen av staten efter att tidigare ha varit en uppgift för landstingen. Icke-statlig verksamhet på området bedrivs dock alltjämt dels av städerna Stockholm och Göteborg, som själva omhänderha vården av huvudparten av sina ungdomsvårdsskoleelever, och dels av ett flertal sammanslutningar och stiftelser. Ovannämnda stadga innehåller bestämmelser såväl om den statliga som den icke-statliga verksamheten. Verksamheten vid de icke-statliga skolorna regleras vidare av avtal mellan staten och huvudmännen. Dessa avtal innehålla bestämmelser om statsbidrag, anställnings- och lönevillkor för ordinarie befattningshavare, skolstyrelsernas sammansättning m. m. Verksamheten vid de icke-statliga skolorna kan sägas bedrivas helt för statens räkning och förutsättningarna för anslutning till SPA av dessas lärarpersonal äro utan tvekan för handen. Till frågan om vårdpersonalens pensionering återkommer utredningen nedan i avdelningen »Socialvården».

Den möjlighet till pensionsrätt efter skolöverstyrelsens prövning som enligt gällande reglemente öppnats för lärare vid enskild skola, som fyller samma uppgift som skyddshem, saknar som ovan antytts numera praktisk betydelse och bör kunna upphävas.

Den speciella yrkesbetonade undervisning som vid sidan av vanlig folkskoleundervisning förekommer vid *vanförestalterna* torde liksom verksamheten vid vanförestalterna över huvud få betraktas som en övervägande statlig angelägenhet. Beträffande vanförestalternas ställning i förhållande till det allmänna hänvisas vidare till redogörelsen i avdelningen »Hälsa- och sjukvården» här nedan. Tillräckliga skäl för en statsunderstödd pensionering av den med här nämnda undervisning sysselsatta lärarpersonalen torde utan tvekan föreligga.

Såsom framgår av vad utredningen här ovan anfört har utredningen i stort sett funnit, att de befattningar inom undervisningsväsendet som äro anslutna till SPA enligt gällande reglemente alltfört böra vara anslutna till pensionsanstalten.

Pensioneringen i SPA torde kunna sägas i huvudsak omspanna de viktigaste grenarna av den statsunderstödda kommunala och enskilda under-

visningsverksamheten. Vissa icke-statliga undervisningsanstalter stå dock fortfarande utanför pensioneringen genom SPA. Utredningen övergår nu till att behandla frågan i vad mån några av dessa senare undervisningsanstalter böra komma i åtnjutande av statlig medverkan till pensioneringen.

Kommunalt organiserad undervisning förekommer även på gymnasiet nämligen vid s. k. *kommunala gymnasier*. I motsats mot övriga ovan behandlade högre kommunala skolor ha de kommunala gymnasierna icke erhållit anslutning till den statliga pensioneringen för sina lärare.

I några till utredningen jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 4 oktober 1946 och 10 januari 1947 överlämnade framställningar har fråga väckts om statlig medverkan till pensionering jämväl av de kommunala gymnasiernas lärare.

Kommunala gymnasier finnas för närvarande i Arvika, Söderhamn, Kiruna, Karlshamn, Karlskoga, Mariestad, Katrineholm, Lidköping och Oskarshamn.

Om de kommunala gymnasierna har utredningen inhämtat följande:

Gymnasierna ha enligt Kungl. Maj:ts medgivande anknutits till allmänt läroverk (realskola). De ha därmed underkastats vissa av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser angående gymnasieundervisningens organisation. Enligt Kungl. Maj:ts brev den 24 september 1937, ändrat 1939 och 1947, gäller därom i huvudsak följande. Närmaste ledningen av gymnasiet skall utövas av rektor vid vederbörande allmänna läroverk. Denne förordnas av skolöverstyrelsen att för viss tid vara rektor jämväl vid det kommunala gymnasiet. Vid sidan av rektor kan även studierektor av skolöverstyrelsen förordnas för ledningen av själva undervisningsarbetet. Undervisningen skötes av lektorer till det antal, som av skolöverstyrelsen eller, därest läroanstalten åtnjuter rätt att med sina lärjungar anställa studentexamen, av Kungl. Maj:t bestämmes samt i övrigt av extra lärare och timlärare. Samtliga lärare förordnas av skolöverstyrelsen. I fråga om lärarnas kompetens gäller, att lektor skall vara filosofie licentiat och ha genomgått provårskurs. Någon av lärarna skall ha behörighet till lektorstjänst vid allmänt läroverk. Överstyrelsen har dock rätt att i särskilda fall på grund av förekomna omständigheter förordna lektor utan hinder därav, att föreskrivna villkor icke äro uppfyllda. Lärare vid det kommunala gymnasiet må erhålla en del av sin tjänstgöring förlagd till realskolan liksom och lärare vid realskolan må erhålla en del av sin undervisning förlagd till det kommunala gymnasiet, dock under förutsättning att särskilda kostnader ej härigenom åsamkas statsverket. Storleken av terminsavgifter skall underställas överstyrelsens prövning. Inspektor samt lokalstyrelse för realskolan skall tjänstgöra som inspektor respektive lokalstyrelse jämväl för det därmed förenade gymnasiet. För undervisningen vid kommunalt gymnasium skall i princip de för rikets allmänna läroverk stadgade tim- och undervisningsplanerna följas. Det åligger gymnasiet rektor och studierektor att lämna de upplysningar rörande läroanstalten som chefen för ecklesiastikdepartementet eller skolöverstyrelsen finner nödigt infordra.

Med avseende å avlöningsförhållandena har föreskrivits, att rektor och studierektor skola erhålla av skolöverstyrelsen godkänd ersättning, att lektor, vilken är behörig till befattning som extra ordinarie adjunkt vid rikets allmänna läroverk skall avlönas med ett årligt belopp, som med minst 1 000 kronor överstiger den avlöning som skulle tillkomma honom om han vore extra ordinarie adjunkt vid den med gymnasiet förenade realskolan samt att annan lektor skall erhålla avlöning med ett årligt belopp som med minst 1 000 kronor överstiger den avlöning, som skulle tillkomma honom, därest han vore extra adjunkt vid den med gymnasiet förenade realskolan. Det åligger lektor att undervisa 20—24 timmar i veckan vid läroanstalten. Extra lärare och timlärare avlönas i enlighet med de be-

stämmelser som gälla för motsvarande lärare vid de allmänna läroverken. Övningslärare avlönas efter samma grunder som vid motsvarande undervisning vid den med gymnasiet förenade realskolan.

I princip ankommer det på vederbörande kommun att svara för alla kostnader för verksamheten vid de kommunala gymnasierna. Särskild föreskrift härom har intagits bland de bestämmelser som meddelats av Kungl. Maj:t beträffande i förening med allmänt läroverk stående kommunalt gymnasium. Under senare år har staten dock börjat lämna bidrag till verksamheten vid vissa av de kommunala gymnasierna. Under de närmast föregående budgetåren ha gymnasierna i Arvika och Söderhamn erhållit statsbidrag och för budgetåret 1947/48 ha, samtidigt som bidragen till gymnasierna i Arvika och Söderhamn höjts, statsbidrag även beviljats de kommunala gymnasierna i Kiruna och Karlshamn. För sistnämnda budgetår ha statsbidragen beräknats till 30 000 kronor för ett vart av gymnasierna i Arvika, Söderhamn och Kiruna samt till 15 000 kronor för gymnasiet i Karlshamn. För budgetåret 1948/49 ha upptagits bidragsbelopp med 60 000 kronor till gymnasiet i Kiruna, 45 000 kronor till gymnasierna i Arvika och Söderhamn, 30 000 kronor till gymnasiet i Karlshamn samt 15 000 kronor till gymnasiet i Karlskoga.

Det ökade deltagandet från statens sida i kostnaderna för de kommunala gymnasierna sammanhänger i viss mån med den återhållsamhet som under senare år iakttagits i fråga om inrättande av nya statliga gymnasier. Denna återhållsamhet torde bland annat ha berott på en önskan att så litet som möjligt föregripa en allmän översyn av gymnasieorganisationen i samband med en kommande skolreform. I och med att de statliga gymnasierna kommit att bli alltmer otillräckliga för att motsvara behovet har den kommunalt organiserade gymnasieundervisningen fått ökad betydelse. Det torde då också ha ansetts rimligt, att de kommuner som själva nödgats svara för undervisningen på gymnasiestadiet borde erhålla bidrag av statsmedel till kostnaderna, intill dess undervisningen eventuellt förstatligades. Statsbidragen till de kommunala gymnasierna kunna därför i viss mån betecknas som en provisorisk anordning i avvaktan på en slutlig lösning genom statens försorg av gymnasiefrågan i respektive städer.

Att icke alla kommunala gymnasier kommit i åtnjutande av statsbidrag torde, såvitt framgår av ett av vederbörande departementschef vid proposition nr 151 till 1947 års riksdag, s. 18, gjort uttalande, bero på att någon erfarenhet ansetts böra vinnas rörande ett kommunalt gymnasiums verksamhet innan frågan om statsbidrag till detsamma toges upp till övervägande. Det må nämnas, att kommunala gymnasier, som icke erhållit statsbidrag, ha varit verksamma förhållandevis kort tid.

Av det ovan anförda framgår, att undervisningen vid de kommunala gymnasierna blivit föremål för en ingående statlig reglering, varigenom den kan sägas ha inordnats som ett led i det allmänna undervisningsväsendet. Med hänsyn till detta förhållande och till verksamhetens allt mer ökade betydelse för det allmänna, har utredningen för sin del funnit starka skäl tala för att möjlighet bör beredas lärare vid kommunalt gymnasium att erhålla pensionsrätt i SPA.

Mot anslutning av de kommunala gymnasiernas lärare till SPA skulle möjligen kunna tala den omständigheten att de kommunala gymnasiernas framtida ställning för närvarande icke klart kan bedömas. En eventuell utbyggnad av den statliga gymnasieundervisningen genom förstatligande av de viktigaste kommunala gymnasierna eller på annat sätt skulle kunna förändra, att i framtiden förekommande kommunala gymnasier uteslutande

borde betraktas som en angelägenhet för vederbörande kommuner. Enligt utredningens mening torde man dock, om man begränsar pensioneringen till de statsunderstödda kommunala gymnasierna, erhålla en tillräcklig garanti för att endast sådana gymnasier, som från det allmännas synpunkt sett tillgodose ett verkligt och varaktigt behov och vilka knappast torde upphöra på annat sätt än genom förstaltigande, bli ingripna i pensioneringen.

Utredningen föreslår därför, att pensionsrätt i SPA må medgivnas lärare vid statsunderstött kommunalt gymnasium, som är förenat med allmänt läroverk.

Utredningen förutsätter, att endast sådana lärarebefattningar regleras för pension, som i betraktande av kompetenskrav o. d. äro jämförliga med pensionsreglerade tjänster vid det läroverk varmed gymnasiet är förenat. Anslutningen torde för närvarande kunna begränsas till att avse ämneslärare.

Undervisning på läroverksstadiet bedrivs även av vissa *statsunderstödda enskilda skolor eller privatläroverk*. Dessa utgöras dels av goss- och samskolor (motsvarande de högre allmänna läroverken), dels högre flickskolor (motsvarande de kommunala flickskolorna) och dels enskilda mellanskolor (motsvarande de kommunala mellanskolorna).

Tidigare dominerade bland de statsunderstödda privatläroverken de högre flickskolorna. Huvudparten av dessa ha emellertid numera ombildats till kommunala flickskolor. Medan omkring sekelskiftet antalet högre flickskolor uppgick till omkring ett hundra finnas för närvarande endast sju sådana skolor kvar. Antalet högre goss- och samskolor uppgår till tolv. Endast två enskilda mellanskolor finnas. Det sammanlagda lärjungeantalet vid de statsunderstödda privatläroverken är inemot 7 000.

Några av privatläroverken ägas av kommuner. De övriga ägas av stiftelser, föreningar eller aktiebolag.

Bestämmelser om statsbidrag till privatläroverken ha meddelats i kungörelsen den 29 oktober 1909 (nr 154) angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. ävensom i vissa andra författningar. Statsbidragen till skolorna utgå dels med vissa maximerade grundunderstöd och dels med vissa tillägg avseende bl. a. löneförbättring åt lärarpersonalen. I nämnda kungörelse ha även bestämmelser givits om lärarinnornas minimiavlöning.

I pensionshänseende gäller för närvarande att föreståndarinnor, ämneslärarinnor med fast anställning samt andra lärarinnor med tjänstgöring av viss omfattning äro skyldiga att vara delägare i den av styrelsen för statens pensionsanstalt i egenskap av direktions förvaltade lärarinnornas pensionsanstalt. De åtnjuta därigenom ålderspension med bidrag av statsmedel. För de manliga lärarnas pensionering ha hittills från statens sida inga åtgärder vidtagits. I åtskilliga fall torde dock pensionering för dessa ha ordnats med huvudmannens medverkan genom anslutning till enskild pensionskassa eller på annat sätt.

Frågan om ett fullständigare ordnande av pensionsförhållandena för privatläroverkens lärare har under de två senaste decennierna varit föremål för ett flertal framställningar och förslag.

I anslutning därtill har förordats bl. a. en införlivning av lärarinnornas pensionsanstalt med SPA och pensionsrätt i SPA enligt dess reglemente för såväl de manliga som de kvinnliga lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken. Några ärenden, vari förslag därom framställdes, ha jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 26 maj 1944 överlämnats till utredningen för att tagas i övervägande vid utredningsuppdragets fullgörande.

Frågan om ordnande av pensionsförhållandena för de statsunderstödda privatläroverkens lärarpersonal har nu kommit i något annat läge genom det förslag angående löne reglering för denna personal som nyligen framlagts av 1944 års lönekommitté för privatläroverken. I detta förslag har kommittén förordat en reglering av lärarnas löner i anslutning till vad som i lönehänseende gäller för lärare vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. De ökade kostnader som skulle komma att föräledas av en sådan löne reglering ha i princip avsetts skola täckas med ökade statsbidrag.

I pensionshänseende har kommittén förutsatt, att en pensionsreglering skulle ske för privatläroverkens lärare i anslutning till det pensionssystem som gäller för de allmänna läroverkens och de högre kommunala skolornas lärare.

Den närmare utredning som erfordras för pensionsregleringen och vad därmed sammanhänger har kommittén ansett böra få ankomma på pensionsutredningen. Kommittén har därför hemställt, att det måtte uppdragas åt pensionsutredningen att utarbeta förslag i denna fråga.

Därest det förslag som 1944 års lönekommitté för privatläroverken framlagt rörande ökat ekonomiskt stöd till privatläroverken och rörande reglering av deras lärares löner kommer att genomföras, synes bärande motiv jämväl föreligga för statlig medverkan i någon form till ett enhetligt ordnande av lärarpersonalens — såväl de manliga som de kvinnliga lärarnas — pensionsförhållanden.

Närmast torde härvid komma i fråga att, såsom lönekommittén även synes ha tänkt sig, ordna pensioneringen efter samma grunder, som tillämpas för lärarna vid de högre kommunala skolorna enligt de för dessa skolor gällande pensionsreglementena. Frågan härom tarvar emellertid särskild utredning, varför något förslag till pensioneringens ordnande nu icke kan framläggas.

De organisatoriska och ekonomiska spörsmål som avse lärarinnornas pensionsanstalt och dess fonder har utredningen för avsikt att upptaga till behandling i samband med frågorna om det statliga pensionsväsendets organisation i övrigt.

Det moderna samhällets utveckling har medfört en stark utvidgning av den offentliga förvaltningen. Detta gäller även de på kommunerna ankom-

mande uppgifterna. I alltmer ökad omfattning ha kommunerna för dessa uppgifters handhavande måst anställa tjänstemän. Ej minst har detta varit fallet på socialvårdens område. Denna utveckling har föranlett ett speciellt utbildningsbehov, som i allt högre grad kommit att tillgodoses av institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning (*socialinstituten*.)

Socialinstitut finnas nu i Stockholm, Göteborg och Lund. Institutet i Stockholm upprättades år 1920, institutet i Göteborg år 1944 och institutet i Lund år 1947.

Samtliga dessa institut ha karaktären av självständiga stiftelser. Statsbidrag till verksamheten började lämnas till Stockholmsinstitutet budgetåret 1938/39. Göteborgsinstitutet erhöll statsbidrag alltifrån institutets tillkomst år 1944. För närvarande åtnjuta alla instituten statsbidrag. Dessa utgå numera efter vissa av 1945 års riksdag godkända normer.

Till grund för sistnämnda riksdags beslut låg en av Kungl. Maj:t framlagd proposition (nr 153) innefattande ett förslag rörande socialinstitutens verksamhet och organisation, som förutsatte en omfattande ökning av statens bidrag till instituten. En sådan ökning av det allmännas stöd ansågs befogad med hänsyn till de betydelsefulla uppgifter som åvilade instituten. I samband med behandlingen av dessa spörsmål sattes det i fråga om icke instituten borde förstatligas. Häremot ansågs emellertid tala den omständigheten, att möjligheterna att erhålla bidrag av kommunala och enskilda medel till verksamheten kunde förminskas eller bortfalla vid verksamhetens förstatligande. För att rätt fylla sina betydelsefulla uppgifter borde instituten, ansågs det, vidare äga möjlighet till en smidig anpassning efter skiftande krav med hänsyn till kursernas omfattning m. m. Institutens styrelser borde därför äga en tämligen vittgående självbestämmanderätt med avseende på medelsförvaltning, administration och undervisningens anordnande. Staten ansågs dock böra få visst inflytande på institutens ledning samt betryggande ekonomisk kontroll över verksamheten.

Enligt de grunder för verksamhetens finansiering efter omorganisationen som angivits i propositionen skulle staten i princip svara för institutens kostnader i den mån de icke täckas av institutens egna inkomster eller kommunala bidrag. Beträffande socialinstitutet i Stockholm har statens bidrag beräknats motsvara två tredjedelar av kostnaderna för själva undervisningen (löner m. m.), en tredjedel av bibliotekskostnaderna, lokalkostnaderna i deras helhet, samt viss beräknad ersättning för elevavgifter. Beträffande institutet i Göteborg, som saknar egna fonder, har statsanslaget ansetts böra beräknas efter fem sjättedelar av undervisningskostnaderna men i övrigt efter samma grunder som vid Stockholmsinstitutet. Även driftkostnaderna vid institutet i Lund täckas till huvudsaklig del av statsmedel.

Kungl. Maj:t har som villkor för statsbidrag till instituten bl. a. föreskrivit, att beslut dels rörande tillsättning av befattning såsom rektor (föreståndare), dels beträffande ämnesområde och undervisningsskyldighet för fast anställd lärare i examensämne dels ock angående tillsättande av fast lärarbefattning skola underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse. Vidare har Kungl. Maj:t beträffande fast anställda befattningshavare meddelat föreskrift av innebörd, att de skola komma i samma löneläge som om de vore befattningshavare i statens tjänst i befattning med arbetsuppgifter, närmast motsvarande uppgifter, som vid institutet åligga dem. Det ankommer vidare på Kungl. Maj:t att meddela beslut rörande löneställning för befattningshavare med lön enligt lönegraderna Ca, Ce, Cf eller Cg 13 eller högre lönegrad samt beslut angående grunderna för beräkning av arvoden till andra än fast anställda lärare.

I anslutning till de i brev den 29 juni 1945 meddelade föreskrifter beträffande statsbidrag till instituten för budgetåret 1945/46 har Kungl. Maj:t anbefallt pensionsutredningen att till övervägande upptaga frågan om beredande av pensionsrätt i SPA för fast anställda lärare m. fl. befattningshavare vid socialinstituten.

Med hänsyn till socialinstitutens för landet i dess helhet betydelsefulla verksamhet på undervisningens område samt till deras ställning i förhållande till det allmänna föreligga enligt pensionsutredningens mening starka skäl att i princip betrakta det som en statlig angelägenhet att medverka till pensioneringen av de fast anställda befattningshavarna vid instituten. Då dessa befattningshavares löneförhållanden anpassats efter de för statens tjänstemän i allmänhet gällande bestämmelserna, synes en motsvarande anpassning även böra ske i pensionshänseende. Detta kan lämpligen ske genom anslutning till SPA, vilket utredningen alltså anser sig böra förorda.

Såsom framgår av det ovan anförda har på undervisningsväsendets område för närvarande endast lärarpersonal pensionsrätt i SPA. Även i utredningens förslag har hittills den principen följts vid avgränsningen beträffande skolornas befattningshavare. De skäl som härvid varit avgörande ha varit, att det närmast är lärarnas verksamhet som det allmänna haft anledning att intressera sig för, vilket även bestyrkts av utgående statsbidrags utformning och den statliga regleringen av verksamheten.

Beträffande socialinstitutens personal gäller härutinnan speciella förhållanden. Statsbidragen beräknas för dessa även med hänsyn tagen till lönerna åt annan personal än lärare, och även beträffande icke-lärare sker en reglering av lönerna efter mönster av de för statstjänstemännen meddelade lönebestämmelserna. Dessa förhållanden sammanhånga med att verksamheten vid ifrågavarande institut, som ju avse att betjäna landet i dess helhet, står statsverksamheten särskilt nära. Måhända har den omständigheten, att verksamheten av vissa praktiska skäl ej formellt förstatligats, ansetts icke böra föranleda sämre anställningsförhållanden för befattningshavarna än om de varit i statens tjänst.

Utredningen har med hänsyn till de särskilda förhållanden som råda beträffande socialinstituten och deras personal ansett sig böra föreslå, att i princip alla befattningshavare, vilkas löner anpassats efter lönerna för statliga ordinarie eller extra ordinarie tjänstemän, erhålla pensionsrätt i SPA. Förutom lärare är det här biblioteks-, kontors- samt vaktmästarpersonal, som kunna ifrågakomma till pensioneringen.

Vidkommande högskoleundervisningen i vårt land har utvecklingen gått i riktning mot verksamhetens förstatligande. *Stockholms och Göteborgs högskolor* ha dock hittills i stort sett bibehållit sin ställning av självständiga enskilda institutioner. På senaste tiden ha emellertid frågor uppkommit om vidgad statlig medverkan och däremot svarande statligt medinflytande även vad beträffar verksamheten vid *Stockholms och Göteborgs högskolor*. Beslut om sådan statlig medverkan har fattats av 1948 års riksdag.

Det närmande av högskolorna i organisatoriskt och ekonomiskt hänseende till staten som därigenom kommer till stånd torde kunna åberopas som mo-

tiv jämväl för statlig medverkan till pensioneringen av skolornas befattningshavare genom anslutning till SPA. Då emellertid ställning ännu icke synes ha tagits till frågorna om en reglering av avlöningsförhållandena för befattningshavarna, har utredningen icke ansett sig böra framlägga något förslag om befattningshavarnas pensionering.

Viss utbildningsverksamhet förekommer vid *Ericastiftelsen* i Stockholm, som vid ett ettårigt seminarium bedriver undervisning i den moderna läkepedagogiken och dess arbetsmetoder. Stiftelsen bedriver dessutom en socialt betonad verksamhet på den psykiska hälsovårdens och barnavårdens område. Stiftelsens olika verksamhetsfält synas lämpligen böra behandlas i ett sammanhang och utredningen har funnit sig böra upptaga de frågor som uppkommit om pensionering för stiftelsens personal till behandling i avdelningen »Hälso- och sjukvården» här nedan.

Under en följd av år ha enskilda institut varit verksamma i vårt land för *utbildning av personal till småbarnsinstitutioner* såsom barntädgårdar o. d. Det är dock först under de allra senaste åren som från det allmännas sida ådagalagts något större intresse för denna utbildningsverksamhet. Vid den omfattande utbyggnad av olika institutioner på den halvöppna barnavårdens område som på sista tiden skett ha ökade utbildningsmöjligheter visat sig erforderliga för att tillgodose sagda institutioners behov av lämplig ledande personal. I proposition nr 214 till 1945 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag om åtgärder i nämnda hänseende, som gingo ut på att genom statsbidrag till redan befintliga utbildningsanstalter (förskoleseminarier) bereda dessa större kapacitet och bättre standard. Sedan riksdagen godkänt de av Kungl. Maj:t förordade grunderna för statsbidragen har Kungl. Maj:t meddelat närmare föreskrifter därom. Enligt dessa föreskrifter gäller i huvudsak följande.

Statsbidrag må utgå till förskoleseminarium som av socialstyrelsen efter verkställd inspektion av seminariet befinnes driva sin undervisningsverksamhet på sådant sätt att statsbidrag skäligen anses böra utgå. Statsbidrag utgår till avlönande av rektor och föreståndare för praktikhandledning med 2 000 kronor för vardera, till lektioner och föreläsningar i princip motsvarande två tredjedelar av de verkliga kostnaderna, dock högst 10 700 kronor för varje seminarium, samt till avlönande av grupphandledare med högst 1 000 kronor för varje grupphandledare och högst 6 000 à 7 000 kronor för varje seminarium. Som villkor för erhållande av statsbidrag gäller att seminariet skall stå under tillsyn av socialstyrelsen samt att detsamma vid höstterminens början har minst 35 elever, fördelade på två årskurser.

Statsbidrag synas utgå till följande institut, nämligen Fröbelinstitutet i Norrköping, Pedagogiska institutet i Uppsala, Södra K.F.U.K:s pedagogiska institut i Stockholm, Socialpedagogiska seminariet i Stockholm, Örebro socialpedagogiska institut samt Göteborgs förskoleseminarium.

I avgivna yttranden över det förslag som låg till grund för ovannämnda proposition nr 214 år 1945 berördes från olika håll även frågan om seminarielärarnas avlönings- och pensionsförhållanden. I departementschefsyttandet till propositionen anfördes emellertid i detta hänseende, att frågan

om och i vad mån en reglering kunde ske av löne- och pensionsvillkoren för seminariernas personal borde upptagas till prövning i samband med ett av befolkningsutredningen bebadat övervägande om den halvöppna barnavårdens ställning i samhället. Något slutligt övervägande av sistberörda spörsmål synes ännu icke ha skett. Frågan om eventuell statlig medverkan till pensionering av förskoleseminariernas lärare synes pensionsutredningen därför ännu icke kunna avgöras.

I skrivelse till pensionsutredningen den 7 maj 1948 har styrelsen för *Svenska röda korsets hem för gomdefekter* (Lidingöhemmet) hemställt, att utredningen ville överväga, huruvida möjlighet kunde beredas för vissa befattningshavare vid hemmet att erhålla pensionsrätt i SPA. Framställningen avsåg dels talläraryrarna vid hemmet och dels en befattning som husmor (kokerska). Föreståndarinnan vid hemmet (sjuusköterska) har redan vunnit delaktighet i SPA. Då det syntes utredningen, som om verksamheten vid detta hem mer vore inriktad på utbildning än på vård, har utredningen upptagit frågan om pensionsrätt för hemmets befattningshavare till behandling i samband med institutionerna på undervisningsområde. Ehuru allmännyttan av hemmets verksamhet synes klart ådagalagd, har utredningen för sin del, enär statsbidrag icke utgår till verksamheten och hemmets framtida ställning i förhållande till det allmänna icke synes fullt klar, icke funnit sig böra föreslå pensionsrätt i SPA för befattningshavarna vid hemmet.

Samtliga ovan berörda undervisnings- och utbildningsanstalter ha avsett verksamhet inom landet. Även utomlands finnas emellertid svenska skolor — närmast då avsedda för barn till svenska föräldrar — beträffande vilka statligt stöd i pensionshänseende skulle kunna vara motiverat. Frågan om statlig medverkan till pensionering av lärare vid *svenska skolor i utlandet* har vid olika tillfällen varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. I beslut den 19 maj 1933 fann Kungl. Maj:t en framställning om delaktighet i SPA närmast avseende lärare vid svenska skolan i Berlin ej föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I yttrande med anledning av framställningen hade skolöverstyrelsen hemställt, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att bereda lärare vid statsunderstödd svensk skola i utlandet pensionsrätt i SPA. Statskontoret och pensionsanstalten hade tillstyrkt pensionsrätt i SPA för lärare vid statsunderstödd svensk folkskola i utlandet. Anledningen till att pensionsrätt icke kommit att i något fall medgivas för lärare i svensk skola i utlandet torde närmast vara den, att man i princip ställt sig tveksam till en utsträckning av den statsunderstödda pensioneringen till befattningshavare stationerade i utlandet.

I en till pensionsutredningen jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 27 februari 1948 överlämnad ansökan har kyrkorådet i Ulrika Eleonora svenska församling i London anhållit om sådan ändring av reglementet för SPA att, förutom vissa andra anställda beträffande vilka utredningen återkommer i avdelningen »Hälso- och sjukvården», lärarinnor i svenska utlandsförsamlingarnas tjänst skola kunna vinna delaktighet i SPA.

Av anslaget till avlöning åt lärare vid folkskolorna har för budgetåret 1948/49 en delpost å 45 000 kronor upptagits för undervisning åt svenska barn i utlandet.

Av denna delpost har 8 200 kronor avsetts för svenska skolan i Berlin, 4 600 kronor för svenska skolan i Hamburg, 7 600 kronor för svenska skolan i Paris, 4 500 kronor för svenska skolan i Madrid och 6 500 kronor för svenska skolan i London.

Hela de anvisade beloppen skola användas till bestridande av vederbörande lärarinnors kontanta avlöning.

Det ankommer på huvudmännen för verksamheten nämligen svenska Viktoriaförsamlingen i Berlin, svenska skol- och föreläsningsföreningen i Hamburg, svenska Sofiaförsamlingen i Paris, svenska skolföreningen i Madrid och svenska föreläsnings- och skolföreningen i London att bestrida de kostnader för respektive skolor som ej täckas av statsbidragen.

Som villkor för statsbidragen gäller bl. a. att undervisningen pågår minst åtta månader årligen samt att skolöverstyrelsen må äga förordna inspektor för skolorna.

Av ifrågavarande delpost må vidare ett belopp av 3 000 kronor utgå till svenska kyrkans missionsstyrelse för svenska skolan i Kodailkanal i Sydindien, i första hand avsett för nedsättning i ömmande fall av avgifterna vid skolan. Som villkor för bidragets åtnjutande gäller att verksamhetsberättelse skall avgivas till skolöverstyrelsen samt att skolöverstyrelsen må äga förordna inspektor för skolan.

Slutligen må av delposten utgå ett bidrag av 5 000 kronor till avlöning av svensk lärare vid skola i Addis Abeba. Bidrag med samma belopp har även lämnats till en skola i Pointe Noire i Franska Ekvatorial-Afrika.

Enligt pensionsutredningens mening tala många skäl för en statlig medverkan till pensionering av lärare vid statsunderstödda svenska skolor i utlandet. Därmed skulle det bland annat underlättas för skolorna att rekrytera lärarbefattningarna på ett för undervisningen tillfredsställande sätt. Särskilda skäl synas tala för pensionsrätt för lärare vid skolor, som erhålla statsbidrag med föreskrift, att de skola användas för lärarnas löner. Viss tveksamhet lär dock råda beträffande det framtida behovet av och beträffande möjligheterna för en svensk undervisning i utlandet. Med hänsyn härtill har utredningen icke ansett sig nu böra framlägga något förslag om pensionsrätt i SPA för ifrågavarande lärare.

De kunskaps- och bildningsbehov som föreligga i det nutida svenska samhället ha ej helt kunnat tillgodoses inom ramen för det egentliga skolväsendet. Den komplettering av skolornas verksamhet, som sålunda blivit behövlig, har skett genom ett bildningsarbete av mera frivillig karaktär. Ledningen av detta arbete har, fränsett de fall då kommunalt organiserad verksamhet förekommer, tagits om hand av enskilda sammanslutningar av olika slag. I betydande omfattning har bildningsarbetet erhållit anslutning till folkrorelserna. Ifrågavarande bildningsarbete, oftast benämnt *det fria folkbildningsarbetet*, omfattar huvudsakligast biblioteksverksamhet, föreläsningverksamhet, kursverksamhet samt studiecirkelverksamhet.

Biblioteksväsendets nära samband med och betydelse för bildningsverksamheten över huvud är uppenbar. Särskilt *folkbiblioteksväsendet* har utgjort ett viktigt led i det bildningsarbete som utförts i vårt land. Landsbygdens bibliotek erhöilo tidigt anknytning till kommunerna eller socknarna. Betydelsen av dessa bibliotek kom till direkt uttryck i 1842 års folkskolestadga, som innehöll en formlig föreskrift om att prästerskapet skulle

uppmuntra till inrättande och begagnande av sockenbibliotek. Ett betydande antal sockenbibliotek upprättades också under de närmast efterföljande årtiondena även om verksamheten under 1800-talets senare del började stagnera. Statsbidrag till folkbibliotek började lämnas år 1905. Detta föranledde ett förnyat uppsving i verksamheten.

De egentliga *folkbiblioteken* utgöras numera dels av kommunala folkbibliotek och dels av med dem likställda bibliotek, som upprättats av lokala föreningar. Ifrågavarande bibliotek åtnjuta på vissa villkor bidrag av statsmedel enligt kungörelse den 24 januari 1930 (nr 15) med däri senare gjorda ändringar och tillägg. Statsbidragen uppgå i regel till högst ett belopp motsvarande ortens eget bidrag till verksamheten.

Bibliotek förekomma nu i de flesta kommunerna. Bibliotekens storlek och formerna för verksamheten växla dock. Endast större bibliotek torde ha heltidsanställd bibliotekspersonal. Några författningsbestämmelser om bibliotekspersonalens kompetens och anställningsförhållanden ha icke meddelats. Staten har dock i viss mån ådagalagt sitt intresse i nämnda hänseenden genom att lämna tilläggsunderstöd till bibliotek, som anställt personal med viss kompetens. Sådant understöd kan uppgå till högst $\frac{1}{3}$ av utgående lönebelopp.

För att bättre tillgodose de lokala bibliotekens behov av böcker ha supplerande *centralbibliotek* inrättats. Centralbibliotek har länet som verksamhetsområde och organiseras i anslutning till ett vanligt kommunalt bibliotek, i regel i någon stad. För närvarande finnas 20 centralbibliotek. I två län finnes i stället för centralbibliotek landsbibliotek (f. d. stiftsbibliotek) med statsanställd bibliotekspersonal.

Centralbiblioteken åtnjuta utöver understöd, som tillkommer dem i deras egenskap av vanliga kommunala bibliotek, vartdera ett årligt statsanslag å 25 000 kronor. Därav skall visst belopp användas till inköp och bindning av böcker för ett vandringsbiblioteksförråd. Återstoden skall användas till bl. a. avlöning av befattningshavare i centralbiblioteksverksamheten (centralbiblioteksassistenter).

De vanliga kommunala och därmed jämställda biblioteken torde enligt utredningens mening i allt för hög grad vara präglade av de lokala förhållandena för att statlig medverkan till pensioneringen av deras befattningshavare genom anslutning till SPA skall vara motiverad. Möjligen kunde beträffande centralbibliotekens personal vissa skäl tala för anslutning till SPA. Några önskemål om dylik anslutning ha dock icke kommit till utredningens kännedom och utredningen har för sin del ej funnit sig böra framlägga förslag därom.

Förutom kommunala och med dem likställda lokala bibliotek bruka till folkbiblioteksväsendet även hänföras vissa andra statsunderstödda bibliotek såsom *studiecirkelbibliotek* m. fl. Därest anslutning till SPA icke medges befattningshavare vid de kommunala biblioteken torde anledning knappast föreligga att till övervägande upptaga frågan om pensionsrätt för befattningshavare vid studiecirkelbiblioteken.

En folkbiblioteksväsendet närstående verksamhet, som dock präglas av särskilda förhållanden, är den *statsunderstödda biblioteksverksamheten i Tornedalen*. Beträffande en bibliotekariebefattning vid denna har fråga uppkommit om pensionsrätt i SPA.

Ifrågavarande verksamhet står under förvaltning av en särskild styrelse och finansieras med medel från förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. I anslutning till prövningen av anslagsbehovet till verksamheten för budgetåret 1946/47 anförde statskontoret med avseende å ett av styrelsen för biblioteket upprättat statförslag, vari pensionsavgifter för bibliotekarien vid huvudbiblioteket upptagits för avsedd anslutning till Svenska personalpensionskassan, att frågan om anslutning av befattningen till SPA borde prövas, varför i avvaktan därpå medel icke borde anvisas för pensionsavgifter. Handlingarna i berörda ärende ha överlämnats till pensionsutredningen för att tagas i övervägande vid utredningsuppdragets fullgörande. Till utredningen har sedermera även överlämnats en till Kungl. Maj:t ställd framställning från styrelsen för Tornedalens bibliotek om beredande av pensionsrätt i SPA.

Biblioteksverksamheten i Tornedalen har med bidrag av statsmedel pågått alltsedan 1928. För verksamheten finnas anställda dels en bibliotekarie vid huvudbiblioteket och dels bibliotekarier vid ett antal grenbibliotek. Den förstnämnde åtnjuter lön, som synes beräknad för heltidstjänst, medan de sistnämnda endast ha smärre arvoden som ersättning för sitt arbete.

Betydelsen av denna verksamhet sammanhänger nära med de speciella förhållanden med avseende å språket m. m. som råda i bygderna omkring Tornedalen. Verksamheten torde närmast få betraktas som en statsangelägenhet. Detta har också kommit till uttryck däri, att verksamheten så gott som helt finansieras med statsmedel. Med hänsyn till angivna förhållanden synas enligt utredningens mening starka skäl tala för anslutning av bibliotekariebefattningen vid huvudbiblioteket till pensioneringen i SPA. Då vidare det i detta fall icke finns någon kommunal huvudman, som rimligen kan anses böra svara för en pensionering av befattningshavaren, har utredningen stannat för att föreslå befattningsanslutning till SPA.

Även till det fria folkbildningsarbete som har formen av populär vetenskaplig föreläsningsverksamhet, studiecirkelverksamhet och kursverksamhet utgår numera statligt ekonomiskt stöd. Detta stöd har från och med budgetåret 1947/48 avsevärt förstärkts. Bestämmelser i ämnet ha meddelats i kungörelse den 30 juni 1947 (nr 508) angående statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Den statsunderstödda *populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten* bedrivs i anslutning dels till lokala föreläsningsanstalter (föreläsningsföreningar) och dels till riksförbunden för studiecirkelverksamhet.

De lokala anstalterna ha inom vissa större områden, ofta länsvis, sammanlutit sig till föreläsningsförbund, som i huvudsak förmedla föreläsningar. Dessutom finnas i Lund, Stockholm och Göteborg centralbyråer eller därmed jämförliga anstalter, som verka som särskilda förmedlingsorgan. De fungera därjämte som föreläsningsförbund för vissa län. Föreläsningsförbunden äro sammanslutna i Föreläsningsförbundens riksorganisation och de äro genom denna även anknutna till Folkbildningsförbundet. Statsbidrag

utgå ej blott till de lokala anstalterna utan även till föreläsningsförbunden och centralbyråerna.

Inom varje föreläsningsförbund ombesörjas de löpande ärendena av en föreståndare. Föreståndarskapet är i allmänhet ordnat som en arvodesbefattning med karaktär av bisyssla. Vid centralbyråerna synes behovet av tjänstemän ha föranlett tillsättande av befattningshavare med mera omfattande tjänstgöring. Möjligen skulle ett behov av pensionering med statens medverkan kunna tänkas föreligga beträffande dessa. Det synes dock tveksamt, om de allmänna förutsättningar som utredningen uppställt för anslutning till SPA här äro förhanden. Utredningen har därför icke funnit sig böra framlägga förslag om pensionsrätt i SPA för sistberörda befattningshavare.

För föreläsningsverksamhet, som bedrivs i samband med studiecirkelarbete, utgår statsbidrag till riksförbund för studiecirkelverksamhet. För denna verksamhet, som främst avser föreläsningar i anslutning till lokalt organiserat studiearbete, fungerar Arbetarnas bildningsförbund som förmedlingsanstalt.

Som namnet antyder bedriva riksförbunden även verksamhet för anordnande av *studiecirklar*. Sådant riksförbund för studiecirkelverksamhet, som har visst minsta antal medlemmar och som huvuduppgift bedriver studie- och bildningsverksamhet av riksomspännande karaktär, kan numera erhålla statsbidrag för studiecirkelars anordnande. Som villkor gäller dock att förbundet godkänts av skolöverstyrelsen och att dess bildningsverksamhet står under överinseende av en av förbundet utsedd studierektor, vars kompetens för befattningen godkänts av skolöverstyrelsen. Statsbidrag kan även lämnas till fristående studiecirklar. Bidragets storlek står i princip i relation till de verkliga kostnaderna för cirkelverksamheten.

Förutom de statsunderstöd som riksförbunden erhålla till anordnande av föreläsningar och studiecirklar kunna de komma i åtnjutande av statligt understöd för organisations- och administrationskostnader med högst hälften av utgifterna härför, däri inräknade bl. a. kostnaderna för av förbundet anställda instruktörer och konsulenter. För innevarande budgetår åtnjuta följande förbund statsbidrag till sina organisations- och administrationskostnader, nämligen Arbetarnas bildningsförbund, Godtemplarordens studieförbund, Jordbrukarungdomens förbund, Nationaltemplarordens studieförbund, Studieförbundet medborgarskolan, Svenska landsbygdens studieförbund, Sveriges blåbandsförenings studieförbund, Sveriges kyrkliga studieförbund, Frikyrkliga studieförbundet, K.F.U.K:s och K.F.U.M:s studieförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet samt Folkuniversitetet.

Med hänsyn till den ställning som riksförbunden erhållit inom folkbildningsarbetet och formerna för statens medverkan till deras verksamhet kan ifrågasättas, huruvida möjlighet borde öppnas för förbunden att ansluta befattningshavare till SPA. Närmast borde då studierektorerna, vilka äro de som å det allmännas vägnar närmast ha att utöva kontroll över den statsunderstödda studieverksamheten inom respektive förbund, ifrågakomma för

anslutning. Vid sina överväganden härom har utredningen emellertid kommit fram till att tillräckliga skäl knappast föreligga för anslutning av ifrågavarande befattningshavare till SPA. Flertalet av riksförbunden synas i sin verksamhet vara speciellt inriktade på att tillgodose bildningsbehov inom antingen vissa speciella socialgrupper i samhället eller bland personer tillhörande vissa ideella eller religiösa riktningar. Verksamheten kan knappast sägas vara av sådan allmän natur som de verksamhetsgrenar som hittills kunnat anslutas till SPA. I olika sammanhang har också betonats vikten av att det fria folkbildningsarbetet och icke minst då det arbete som utföres av enskilda organisationer sådana som riksförbunden få behålla sin frihet obesuren så mycket som möjligt och det har därför ansetts angeläget, att den statliga regleringen och kontrollen av verksamheten ej måtte bli för ingående.

En anslutning till den statliga pensioneringen med därav följande enhetlig reglering av anställningsförhållandena vid respektive befattningar är måhända även från förbundens egen synpunkt mindre lämplig. Något önskemål om anslutning av studieförbundens befattningshavare till SPA har ej heller så vitt utredningen har sig bekant framställts. Däremot har 1944 års folkbildningsutredning (SOU 1946:68) föreslagit rätt för statsanställd lärare att såsom tjänstår tillgodoräkna arbete som studierektor, instruktör eller konsulent inom det fria folkbildningsarbetet. Fråga därom har enligt vad som framgår av Kungl. Maj:ts proposition nr 204 till 1947 års riksdag avsetts skola upptagas till övervägande i särskilt sammanhang. Pensionsutredningen har för sin del icke ansett sig böra föreslå pensionsrätt i SPA för ifrågavarande befattningshavare.

Till frågan om pensionsrätt för vissa befattningshavare hos Jordbrukarungdomens förbund, som även bedriver en verksamhet av i viss mån annan karaktär än den här behandlade, återkommer utredningen i ett senare sammanhang.

Här må även omnämnas den kursverksamhet som särskilda *folkbildningskursföreningar* (folkhögskolekursföreningar, folkbildningsförbund, bildningsförbund) med bidrag av statsmedel anordna i de olika orterna. Som regel utgöres sådan förenings verksamhetsområde av ett län eller landskap. Föreningarna ingå som medlemmar i Folkbildningsförbundet. Av särskilt intresse i förevarande sammanhang är, att statsbidrag numera utgår till avlönande av bildningskonsulenter i folkbildningsarbetet. Anslag för ändamålet har ställts till folkbildningsförbundets förfogande i dettas egenskap av samarbetsorgan för länens folkbildningsförbund och anslagen synas ha beräknats täcka ungefär hälften av avlöningskostnaden. 1944 års folkbildningsutredning var inne på frågan om möjligheten att inom de olika länen statsavlönade tjänstemän skulle anställas för kursverksamheten men avvisade denna tanke, då det syntes olämpligt, att staten på detta sätt direkt engagerade sig i det fria bildningsarbetet. En statsunderstödd konsulentverksamhet ansågs lämpligare för ändamålet. Då en anslutning till den statliga pensioneringen med en därav följande enhetlig reglering av anställningsförhål-

landena även torde kunna medföra en icke önskvärd bundenhet i verksamheten, har utredningen icke ansett sig böra förorda pensionsrätt i SPA för de till verksamheten hörande befattningshavarna.

Inom det fria folkbildningsarbetet förekommer även verksamhet, som avser att främja en folklig konstuppfostran. Till verksamhet av detta slag torde kunna hänföras den av *Folkliga Musikskolan i Arvika* bedrivna verksamheten.

I skrivelse till pensionsutredningen den 8 december 1947 har styrelsen för musikskolan hemställt, att utredningen måtte föreslå pensionsrätt i SPA för lärare och övrig personal (vaktmästare) vid skolan.

Folkliga Musikskolan i Arvika började sin verksamhet år 1923. Som huvudman för skolan inträdde snart Föreningen för det folkliga musiklivets främjande. Till skolans verksamhet har under en följd av år utgått bidrag av statsmedel. Även vederbörande landsting samt Arvika stad ha lämnat bidrag till verksamheten. Undervisningen vid skolan har i allmänhet pågått 21 veckor om året. Undervisningsämnena ha varit individuell instrumentspelning, ensemblespelning och sång samt allmän musikleära och musikhistoria m. m.

Frågan om musikskolans framtida ställning inom det fria folkbildningsarbetet har behandlats av 1944 års folkbildningsutredning i ett av denna nyligen avgivet betänkande, (Del II. Estetiskt folkbildningsarbete, SOU 1948: 30). Folkbildningsutredningen har föreslagit att skolan, under vissa angivna förutsättningar, skall ombildas till en skola av ny typ, kallad statsunderstödd folklig musikskola med uppgift att verka för utbildning av lärare i det musikaliska folkbildningsarbetet.

Folkbildningsutredningen har beträffande dessa nya skolor föreslagit stadga samt avlönings- och statsbidragsbestämmelser i nära anslutning till motsvarande stadga och bestämmelser för folkhögskolorna.

Därest en eller flera statsunderstödda folkliga musikskolor av sådan typ som folkbildningsutredningen föreslagit skulle komma till stånd, synas många skäl tala för att skolornas lärare erhålla pensionsrätt i SPA.

Huruvida redan nu förutsättningar kunna anses föreligga för anslutning av musikskolans i Arvika lärare till SPA synes däremot tveksamt bl. a. med hänsyn till den relativt korta tid varunder undervisning årligen bedrivs vid skolan.

Enligt pensionsutredningens mening torde med ordnande av pensioneringen av musikskolans befattningshavare böra anstå till dess frågan om skolans framtida ställning avgjorts.

I nära samband med folkbildningsarbetet står den *undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* som med stöd av statsmedel bedrivs av olika nykterhetsföreningar och nykterhetsorganisationer. Å åttonde huvudtiteln har under rubriken »folkbildningsåtgärder i övrigt m. m.» under en lång följd av år statsanslag anvisats för detta ändamål.

En av de största posterna av berörda anslag avser särskilt bidrag till

Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Detta utgör en sammanslutning mellan i Sverige arbetande nykterhetssällskap eller andra organisationer, som förklarar sin anslutning till förbundets syften och som i viss ordning erhållit representationsrätt i förbundet.

Anslutning till SPA har tidigare ifrågasatts beträffande en befattning som direktör hos förbundet. Frågan därom väcktes av förbundet i en till Kungl. Maj:t ställd ansökning den 26 januari 1942. Förbundet åberopade därvid sin sedan årtionden tillbaka bedrivna statsunderstödda, av skolöverstyrelsen kontrollerade verksamhet på nykterhetsupplysningens område. I fråga om personalens tidigare pensionsförhållanden upplystes, att dessa varit ordnade genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan. Särskilt för direktörsbefattningen hade dock denna pensioneringsform visat sig dyrbar.

I avgivet utlåtande över förbundets framställning den 20 februari 1942 anförde statens pensionsanstalt i huvudsak följande.

Bland förbundets uppgifter ingå i avsevärd omfattning sådana — för närvarande innefattande föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande — vilka anförtrots förbundet av statsmakterna och för vilka särskilt statsanslag utgår. Kostnaderna för förbundets verksamhet bestridas i huvudsak genom för ändamålet anvisat statsanslag. Verksamheten är ställd under statsmakternas kontroll bl. a. i så måtto, att förbundet har att ställa sig till efterrättelse de anvisningar rörande statsbidragens användning, vilka skolöverstyrelsen kan finna påkallade, att förbundets bibliotek skall stå under överstyrelsens inseende och hållas tillgängligt för allmänheten enligt av överstyrelsen meddelade föreskrifter, att instruktion för ledaren skall fastställas av överstyrelsen, att förbundet skall till överstyrelsen avgiva redogörelse för den verksamhet, vartill anslag beviljats, ävensom redovisning för de anvisade beloppen samt att en ledamot av förbundets styrelse och suppleant för denne samt en revisor jämte suppleant för denne utses av Kungl. Maj:t.

Med hänsyn till ovannämnda förhållanden skulle delaktighet i SPA för sådana befattningshavare hos förbundet, möjligen kunna anses motiverad. Emellertid torde liknande förhållanden kunna åberopas som skäl för delaktighet i pensionsanstalten för befattningshavare inom en del andra områden, vilka liksom det nu ifrågavarande ligga utanför ramen för pensionsanstaltens verksamhet. Ett bifall till den föreliggande framställningen, vilken för övrigt allenast avser den hos centralförbundet för nykterhetsundervisning anställde ledaren (i framställningen benämnd direktör) och ej övriga befattningshavare hos förbundet, skulle därför kunna åberopas som stöd för liknande framställningar rörande befattningshavare inom andra för pensionsanstaltens verksamhet hittills främmande områden. Därav skulle kunna följa en del konsekvenser, vilkas räckvidd icke så lätt kunna på förhand överblickas men vilka sannolikt kunna föranleda en icke obetydlig ökning av statens pensionsutgifter. Detta finner pensionsanstalten — särskilt i nuvarande tidsläge — betänkligt.

Enligt pensionsanstaltens mening bör SPAs pensionering helst icke utvidgas till nya områden utan en föregående allmän omprövning av gränsdragningen för SPAs verksamhet.

Anstalten ansåge sig därför icke böra tillstyrka, att framställningen då bifölles.

Statskontoret anslöt sig i utlåtande den 10 mars 1942 i stort sett till de av pensionsanstalten uttalade betänkligheterna mot ansökningens beviljande.

Jämlikt beslut den 12 februari 1943 fann Kungl. Maj:t centralförbundets ansökan icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning åtnjuter som ovan nämnts väsentliga bidrag av statsmedel till sin verksamhet. Som villkor därför gäller att förbundet såsom föreläsningsbyrå i den omfattning skolöverstyrelsen påkallar ombesörjer den statsunderstödda föreläsnings- och instruktionsverksamheten för nykterhetens främjande samt att förbundet underkastar sig statligt medinflytande på och kontroll av verksamheten. Även om centralförbundet med hänsyn härtill i viss mån kan sägas representera staten och det allmänna inom nykterhetsrörelsen, synes förbundet dock i första hand bära betraktas som en topporganisation för de olika föreningarna inom nykterhetsrörelsen. Det intager därför knappast den ställning av organ för statlig verksamhet som utredningen i princip uppställt som förutsättning för anslutning till en statsunderstödd pensionering i statlig anstalt.

Utredningen har därför för sin del icke ansett sig bära föreslå pensionsrätt för centralförbundets befattningshavare i SPA.

I ett visst samband med undervisning och folkbildning står även *museiverksamheten*. De samlingar av konstnärlig, kulturell och naturhistorisk art som museerna innehålla kunna i viss mån sägas komplettera boken som kunskapskälla. Det synes därför naturligt att upptaga frågan om pensionering av befattningshavare inom museiverksamheten till behandling i detta sammanhang.

Inom museiväsendet i vårt land förekomma såväl statliga som enskilda institutioner. De statliga institutionerna utgöras i stort sett av till huvudstaden förlagda centrala museer. De enskilda institutionerna utgöras dels av vissa centrala museer och dels av mera provinsbetonade museer. Av de icke-statliga museerna åtnjuta de större och betydelsefullare bidrag av statsmedel.

Ett av de mest betydelsefulla och största statsunderstödda centrala museerna är *Nordiska museet*.

Detta museum innehas av en för ändamålet bildad stiftelse grundad år 1880 av A. Hazelius, som dittills varit ägare av vissa samlingar, vilka vid museets tillkomst införlivades med detta. Enligt ett nämnda år utfärdat överlåtelsebrev skulle stiftelsen under namn av Nordiska museet »såsom en självständig anstalt under en särskild styrelse under all framtid och i alla väsentliga delar orubbad uti Sveriges huvudstad förvaras, vårdas och förevisas». Enligt stadgarna för stiftelsen skulle museet styras av en nämnd av vars ledamöter en skulle tillsättas av Kungl. Maj:t. Kostnaderna för museets uppförande kommo i huvudsak att bestridas med lotteri-medel. I anslutning till Nordiska museet anlades även ett särskilt friluftsmuseum, Skansen.

Nordiska museet, vars verksamhet huvudsakligen är av kulturhistorisk art, erhöll redan i början av sin verksamhet ekonomiskt stöd av staten. För budgetåret 1948/49 har ett statsanslag å 275 000 kronor beviljats museet. Huvudparten därav är avsett som bidrag till avlöningar åt museets tjänstemän. Som villkor för statsbidragens åtnjutande gäller, att såväl de i museets tjänst anställda tjänstemän, vilka tillhöra den grupp befattningshavare som uppehålla museets verksamhet som museiinstitution, som ock den vaktmästar- och eldarpersonal, vilken tjänstgör i museibyggnaden, av museet avlönas efter samma grunder, som gälla för motsvarande tjänstemän vid de statliga museerna. Vidare ha vissa föreskrifter an-

gående redovisningsskyldighet och ekonomisk kontroll uppställts som villkor. Bidrag till museets verksamhet ha även brukat lämnas av Stockholms stad och av enskilda. Dessutom har museet egna inkomster särskilt från verksamheten vid Skansen.

Frågan om Nordiska museets förhållande till staten och principerna för statens deltagande i kostnaderna för museets verksamhet har vid olika tillfällen varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens ställningstaganden. I 1929 års statsverksproposition hade en beräkning av anslaget för Nordiska museet skett med utgångspunkt från att statens understöd till museet i princip borde — i den mån så kunde befinnas skäligt i jämförelse med motsvarande förhållanden vid de egentliga statsinstitutionerna — omfatta avlöning, inklusive dyrtidstillägg, dels till i museets tjänst anställda tjänstemän, vilka tillhörde den grupp befattningshavare som uppehöll museets verksamhet som museiinstitution och följaktligen utgjorde de vetenskapliga och administrativa krafter, som voro behövlige för den museala verksamheten, och dels till den vaktmästar- och eldarpersonal, som tjänstgjorde i museibygnaden. Mot detta Kungl. Maj:ts förslag, som ansågs innebära att staten förpliktade sig att ekonomiskt svara för en viss del av museets organisation, riktade riksdagen principiella invändningar (riksdagens skrivelse nr 8 A).

Riksdagen återopade därvid vissa av besparingssakkunniga gjorda uttalanden rörande museets självständiga ställning och det organisatoriska och ekonomiska samband som förefanns mellan museet och verksamheten å Skansen. Riksdagen hyste den uppfattningen, att museets fria ställning erbjöd åtskilliga fördelar med hänsyn till de syften, för vilka museet hade att verka. Därutinnan önskade riksdagen därför ingen förändring. Men riksdagen fann det under sådana förhållanden lämpligare, att omfattningen av statens ekonomiska understöd åt museet alljämt bestämdes efter en årligen återkommande prövning av vad som i betraktande av museets allmänna ekonomiska läge och föreliggande behov kunde anses skäligt och för staten med tanke på övriga anslagsbehov lämpligt eller möjligt att presteras. [Jfr proposition 1946: 311 (s. 88 ff) och 1947 års statsverksproposition VIII s. 87].

Pensionsförhållandena för Nordiska museets befattningshavare äro, enligt vad som uppgivits, för vissa befattningshavare ordnade genom museets egna fonder och för andra befattningshavare genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan. Någon framställning om statlig medverkan till ordnande av pensioneringen för museets personal har såvitt för utredningen är känt icke skett. Enligt utredningens mening tala dock vissa skäl för att möjlighet borde öppnas för Nordiska museet att ansluta personal till SPA. Även om staten icke direkt förbundit sig att bestrida någon viss del av museets kostnader har dock under en följd av år staten genom anslag till museet medverkat till att de till museet närmast knutna befattningshavarna åtnjuta samma löner som motsvarande statliga tjänstemän. En liknande anpassning av pensionsförhållandena efter de statliga grunderna genom anslutning till SPA kan därför synas naturlig. Utredningen har emellertid ej ansett sig kunna bortse från att en viss oklarhet alljämt präglar förhållandet mellan museet och staten särskilt med avseende å sambandet med verksamheten å Skansen. Med hänsyn härtill och till det förhållandet, att något egentligt behov av statlig medverkan till pensionering ej synes föreligga, har utredningen ej ansett sig böra föreslå, att pensionsrätt för närvarande medges för museets befattningshavare genom anslutning till SPA.

Även vissa andra museer åtnjuta statsbidrag till avlöningskostnader under villkor bl. a. att vissa befattningshavare avlönas lika med statliga tjänstemän i motsvarande ställning. Detta gäller t. ex. *kulturhistoriska museet i Lund*.

Så länge icke Nordiska museets befattningshavare ha pensionsrätt i SPA torde ej heller befattningshavare vid dessa museer böra erhålla sådan rätt.

I förevarande sammanhang må erinras om en år 1938 gjord framställning om delaktighet i SPA för befattningshavare (föreståndarinna) vid *Hallwylska museet* i Stockholm. Denna framställning lämnades utan åtgärd av Kungl. Maj:t enligt beslut den 1 mars 1940.

Hallwylska museet har genom donation överlämnats till Svenska staten. Museets verksamhet bekostas helt med för ändamålet donerade medel och i donationsbrevet har förutsatts, att museets befattningshavare skola få pensioner genom avkastning av donationsmedlen. Pensionsutredningen anser, att anslutning av museets befattningshavare till SPA ej är motiverad.

Förutom ovan berörda icke-statliga museer finnas i landet ett betydande antal museer med samlingar särskilt av kulturhistoriskt intresse. Provinsmuseerna drivas i allmänhet av museiföreningar eller liknande sammanslutningar. Av stor betydelse för utvecklingen på detta område ha de hos länens eller landskapens fornminnesföreningar anställda *landsantikvarierna* varit. Dessa handha inom respektive områden vissa kulturminnesvårdande uppgifter. De skola därvid även tillse, att gällande författningar rörande fornminnes- och kulturminnesvård efterlevas.

Ehuru anställda hos enskilda lokala föreningar ha de att ställa sig till efter rättelse de direktiv som riksantikvarieämbetet och i förekommande fall chefen för nationalmuseum meddela. Deras avlöning har intill senaste tid i första hand utgått av avkastningen av särskilda lönefonder, som tillkommit genom tilldelningar av lotterimedel. Därtill ha kommit lokala tillskott. Sedan Kungl. Maj:t i prop. (nr 223) till 1945 års riksdag föreslagit statliga bidrag efter vissa grunder till landsantikvariernas avlöning, har riksdagen, som i huvudsak bifallit vad i prop. förordats, beviljat särskilda anslag för ändamålet. Som norm för statsbidragets beräkning har i propositionen angivits, att statsbidraget jämte avkastningen av vederbörande lönefond under nästföregående räkenskapsår skall uppgå till två tredjedelar av befattningshavarens avlöning, dock att summan av lönefondsavkastningen och statsbidraget icke per år må överstiga 8 000 kronor för varje befattningshavare. Enligt i anslutning till statsbidragets beviljande meddelade föreskrifter skall avlöningens storlek till skäligheten prövas av riksantikvarieämbetet. Ledigbliven befattning skall tillsättas efter ansökningsförfarande. Kompetensen hos befattningshavaren skall vara godkänd av riksantikvarieämbetet, som jämväl i övrigt tillagts vissa kontrollbefogenheter beträffande verksamheten.

Genom beslut den 7 september 1945 har Kungl. Maj:t uppdragit åt pensionsutredningen att upptaga frågan om beredande av pensionsrätt i SPA åt landsantikvarierna till övervägande.

I och med den i anslutning till 1945 års riksdagsbeslut skedda regleringen av landsantikvariernas anställnings- och avlöningsförhållanden synas befattningarna ha erhållit sådan karaktär, att en anslutning av desamma till SPA synes motiverad.

Utredningen föreslår därför, att landsantikvarie, som avlönas med bidrag av statsmedel, skall beredas pensionsrätt i SPA.

Ett visst samband med undervisningsväsendet ha vidare de olika slag av *akademier och lärda samfund* som verka för främjande av vetenskap och forskning. Dessa akademier och samfund intaga i regel en viss officiell ställning genom de kulturvårdande uppgifter som anförtrotts dem och genom att de ofta stå under Konungens beskydd.

Den forskningsverksamhet som är mera direkt inriktad på att nå praktiska resultat, vilka kunna utnyttjas i näringslivet, sammanhänger nära med övrig verksamhet för näringslivets befrämjande och synes lämpligen böra behandlas i samband därmed i en senare avdelning. Som exempel på sådan verksamhet må nämnas lantbruksakademiens verksamhet.

Vad beträffar de mera betydelsefulla allmänt vetenskapligt eller kulturellt inriktade akademierna såsom Svenska akademien, Vetenskapsakademien samt Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien synes behov av statlig medverkan till pensioneringen genom anslutning till SPA för närvarande knappast föreligga. Såvitt för utredningen är känt ha några önskemål om sådan pensionsrätt från ledningen för nämnda akademier icke heller framställts. Ej heller såvitt rör andra med dessa akademier jämförliga lärda samfund och institutioner har någon framställning om anslutning till SPA gjorts. Beträffande viss kameral och administrativ personal hos Nobelstiftelsen har dock till utredningen under hand riktats en förfrågan om möjligheterna att vinna anslutning till SPA. Då de allmänna förutsättningar som utredningen uppställt som villkor för pensionsrätt i SPA knappast kunna anses vara uppfyllda beträffande denna stiftelse, vars verksamhet helt bekostas av stiftelsens egna tillgångar, finner sig utredningen icke kunna föreslå pensionsrätt i SPA för stiftelsens befattningshavare.

Enligt vad utredningen här ovan förordat skulle omfattningen av SPAs pensionering på undervisningsväsendets område i jämförelse med vad nu gäller komma att undergå följande förändringar.

Den nuvarande möjligheten att till SPA ansluta befattningshavare vid de enskilda icke statsunderstödda skolor, som fylla samma uppgift som folkskola och fortsättningskola m. fl., skulle komma att kvarstå endast för lärare vid skola tillhörig stiftelsen Sunnerdahls hemsolor på landet. Lärare vid skola tillhörig stiftelsen Philipsenska skolinrättningen skulle dock under vissa ovan angivna förutsättningar övergångsvis kunna få bibehålla sin pensionsrätt i SPA. Vidare skulle befattningen som föreståndare vid August Abrahamsons stiftelse å Näås icke kunna beredas pension i SPA.

Följande befattningshavare, som för närvarande icke äro anslutna till SPA, föreslås av utredningen skola erhålla sådan anslutning, nämligen ämneslärare vid statsunderstödda med allmänt läroverk förenade kommunala gymnasier, befattningshavare vid de statsunderstödda instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning (socialinstituten), bibliote-

karie vid den statsunderstödda biblioteksverksamheten i Tornedalen (huvudbiblioteket) samt landsantikvarier till vilkas avlönande staten bidrager.

Pensionsutredningen föreslår alltså beträffande de i denna avdelning behandlade verksamhetsgrenarna, att här nedan uppräknade befattningshavare grupper skola få pensionsrätt i SPA, nämligen

- 1) lärare vid fortsättningsskola,
- 2) lärare vid stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet tillhörig läroanstalt, som tjänar samma ändamål som folkskola,
- 3) lärare samt sådan husmoder vid elevhushåll, som tillika är lärarinna, vid statsunderstödd folkhögskola,
- 4) vissa fast anställda befattningshavare vid institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning (socialinstitut),
- 5) ämneslärare vid statsunderstött med allmänt läroverk förenat kommunalt gymnasium,
- 6) ämneslärare vid specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande,
- 7) lärare vid statsunderstödd kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning,
- 8) lärare vid kommunalt eller enskilt statsunderstött seminarium för utbildande av lärare för yrkesundervisning eller undervisning i hushållsöromål eller kvinnlig slöjd,
- 9) lärare vid bergsskolan i Filipstad, Lennings textiltekniska institut i Norrköping och textilinstitutet i Borås,
- 10) lärare vid statsunderstött handelsgymnasium,
- 11) föreståndare och lärare vid statsunderstödd lantbruks-, lantmanna- eller lanthushållsskola, statsunderstödd trädgårdsskola (fruktodlingsskola), lanthushållningsseminariet å Rimforsa ävensom vid statsunderstödd yrkesskola för jordbruket,
- 12) lärare vid statsunderstödd skola tillhörande barna- och ungdomsvården, vissa lärare vid statsunderstödd sinnesslöskola eller epileptikerskola, lärare vid statsunderstödd förskola för dövstumma barn samt vissa lärare vid statsunderstödd vanförestalt,
- 13) bibliotekarie vid den statsunderstödda biblioteksverksamheten i Tornedalen (huvudbiblioteket), samt
- 14) landsantikvarie, till vilkens avlönande staten bidrager.

Hälso- och sjukvården.

Betydelsen av ett ordnat hälso- och sjukvårdsväsende, som på ett tillfredsställande sätt och till en rimlig kostnad kan tillgodose allmänhetens behov av vårdmöjligheter, har föranlett, att hälso- och sjukvårdsverksamheten alltmör kommit att betraktas som en samhällsuppgift. Vid sidan av den statligt och kommunalt organiserade verksamheten på detta område förekommer dock allttjämt en enskild sådan av icke ringa omfattning.

Den direkt statliga verksamheten inom hälso- och sjukvården omfattar, förutom en allmän uppsikt och kontroll genom statliga myndigheter, i huvudsak tjänsteläkarorganisationen i provinsialläkardistriktet, sinnessjukvården samt den militära sjukvården. I övrigt har det i stort sett fått ankomma på kommunerna, särskilt landstingen, att organisera och handha hälso- och sjukvårdsuppgifterna med eller utan bidrag av statsmedel. Att även den kommunalt organiserade verksamheten dock tillmätts betydelse för staten framgår bland annat av den reglering av verksamheten som skett genom sjukhuslagstiftningen och genom verksamhetens inbegripande i den statliga kontrollen.

Den privat organiserade vårdverksamheten kan vara av olika karaktär och inriktning. Dels förekommer en verksamhet, som drives förvärvsmässigt, och där de avgifter som upptagas av patienterna avses helt täcka omkostnaderna och dessutom lämna vinst och dels förekommer en verksamhet, som till sitt syfte och till sin allmänna inriktning är mera ideellt betonad och därför nära jämförlig med det allmännas verksamhet.

Helt allmänt torde hälso- och sjukvårdsväsendet kunna sägas utgöra en lika betydelsefull gren av samhällsverksamheten som undervisningsväsendet. De förutsättningar med avseende å verksamhetens allmänna karaktär som av utredningen i det föregående uppställts som villkor för anslutning till den statsunderstödda pensioneringen torde därför också få anses föreligga beträffande hälso- och sjukvården.

Liksom inom undervisningsväsendet blir det emellertid även inom hälso- och sjukvårdsväsendet nödvändigt med en avgränsning i fråga om olika grenar av verksamheten och olika grupper av befattningshavare inom densamma.

Pensionsrätt i SPA förekommer för närvarande för befattningshavare vid såväl kommunal som enskild vårdverksamhet och i allmänhet oavsett huruvida statsbidrag utgår till verksamheten eller ej. Det har inom utredningen övertvägts, huruvida icke statens medverkan till pensioneringen på liknande sätt som skett beträffande befattningshavarna inom undervisningsväsendet borde begränsas till i stort sett de grenar av hälso- och sjukvården, till vilka staten i mera nämnvärd utsträckning ekonomiskt bidrager. En ganska avsevärd begränsning av den statsunderstödda pensioneringen skulle därigenom åvägabringas. Utredningen har dock för sin del funnit övertvägande skäl tala mot en sådan genomgripande begränsning av statens medverkan till pensioneringen av denna personal. Oaktat statsbidragen på t. ex. den allmänna kroppssjukvårdens område för närvarande ha en ganska ringa omfattning, har dock verksamhetens allmänintresse icke minst beträffande de områden, som landstingen i huvudsak ha att ekonomiskt svara för, tydligt ådagalagts. Härtill kommer att frågor om ändrade grunder för statsbidragen till sjukvården för närvarande äro föremål för utredning av särskilda sakkunniga. Det har därför även på denna grund synts mindre lämpligt att med utgångspunkt från statsbidragsförhållandena nu göra mer väsentliga inskränkningar av omfattningen av statens medverkan till pensioneringen av ifrågakvarande personal.

Hälso- och sjukvårdsväsendet kan indelas i dels *slutna sjuk- och förlösningsvård* — till sjukvården torde även invalidvården kunna hänföras — dels *öppen eller halvöppen sjukvård* och därmed jämförlig förebyggande hälsovård och dels *övrig hälsovård*.

Då avgränsning av pensioneringen hittills skett och även för framtiden synes böra ske efter olika principer beträffande olika kategorier av befattningshavare, behandlas avgränsningsfrågorna i det följande särskilt för varje befattningshavarkategori.

För närvarande äro inom den *slutna sjukvården* följande slag av befattningshavare pensionsberättigade enligt SPAs reglemente, nämligen läkare, sjuksköterskor, föreståndare, föreståndarinnor, husmödrar, barnmorskor och sjukgymnaster.

Vad först läkarnas pensionering beträffar är det inom den slutna vården endast följande grupper, som ha pensionsrätt i SPA, nämligen av Kungl. Maj:t efter utgången av år 1926 utnämnd *ordinarie lasarettsläkare* vid länslasarett eller på likartat sätt anordnad sjukvårdsinrättning, vilken äges och helt eller delvis underhålles av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, dock ej vid sjukstuga; av Kungl. Maj:t utnämnd *överläkare (sanatorieläkare)* vid statsunderstödd vårdanstalt av det slag som avsetts i tuberkulossjukhusstadgan och som äges samt helt eller delvis underhålles av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting; av Kungl. Maj:t utnämnd *överläkare vid statsunderstött kustsanatorium* (anstalt för kirurgisk tuberkulos); *överläkare vid vänföreanstalt*, såvitt gäller överläkare som tillträtt sin tjänst efter utgången av år 1935 under villkor att han utnämnts av Kungl. Maj:t; *överläkare och förste underläkare, tillika biträdande överläkare, vid till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalter*. Till SPA har även varit ansluten överläkare vid sanatorium tillhörigt Svenska livförsäkringsbolags sanatorieförening. Numa- ra finnes emellertid icke något sådant sanatorium.

Genom uttrycklig föreskrift i pensionsreglementet har från pensionering- en tills vidare undantagits läkarna vid de kommunala sjukvårdsinrättning- arna i Stockholm, vid Stockholms stads och läns sjukhus Eira, vid sjukhu- sen i Uppsala och Lund ävensom överläkarna vid av Stockholms stad under- hållen vårdanstalt för lungtuberkulösa och vid de sanatorier som ägas av Konung Oscar II:s jubileumsfond.

Av det anförda framgår att omfattningen av den statsunderstödda pensio- neringen vad läkarna inom den slutna sjukvården beträffar erhållit en för- hållandevis snäv avgränsning. I stort sett har endast den fast anställda över- ordnade läkarpersonalen vid de större kommunala och statsunderstödda en- skilda sjukvårdsinrättningarna medtagits i pensioneringen.

Den omständigheten att statsbidrag icke utgår beträffande länslasarett- en och de därmed jämförliga kommunala sjukvårdsinrättningarna har som ovan redan framhållits icke synt utredningen böra utgöra något hinder mot statlig pensionering av vissa av deras befattningshavare. Lasarettssjukvård- dens karaktär av offentlig förvaltningsuppgift synes klart ådagalagd genom

det sätt varpå staten reglerat verksamheten genom författningsbestämmelser, och för lasarettsläkarnas del torde redan deras utnämning av Kungl. Maj:t utvisa, att de intaga en statstjänsten närstående ställning. Liknande förhållanden råda beträffande de övriga statsunderstödda sjukvårdsinrättningar vilkas läkare beviljats pensionsrätt i SPA.

Vid sina överväganden i vad mån anledning må föreligga för en utvidgad statlig medverkan till pensionering av läkare vid kommunala och enskilda sjukvårdsinrättningar har utredningen haft att utgå ifrån åtskilliga framställningar och förslag, som i berörda hänseenden under senare år från skilda håll framkommit.

Dessa framställningar och förslag ha huvudsakligen avsett dels en utvidgning av pensioneringen till att omfatta läkare vid sjukvårdsinrättningar, som för närvarande icke ha möjlighet att ansluta läkare till pensioneringen i SPA, och dels en utvidgning av pensioneringens omfattning även till yngre underordnade sjukhusläkare särskilt då vid de sjukhus vilkas överläkare redan ha pensionsrätt i SPA.

Till att börja med har inom utredningen diskuterats i vad mån anledning alltjämt föreligger att från pensioneringen i SPA undantaga läkarbefattningar vid ovanberörda sjukvårdsinrättningar i Stockholm, Uppsala och Lund samt vid Oscar II:s jubileumsfonds sanatorier.

Vidkommande Stockholms stads sjukhus och de därvid anställda läkarna ha gällt och gälla i viss mån särskilda förhållanden. Till skillnad från lasarett- och sanatorieläkare i allmänhet, vilka utnämns och alltfört utnämns av Kungl. Maj:t med fullmakt, ha Stockholms stads motsvarande läkare tidigare tillsatts av stadens egna organ. Detta förhållande har numera ändrats och för närvarande tillsätts även Stockholms stads lasarett- och sanatorieläkare av Kungl. Maj:t. Tillsättningen sker dock icke genom fullmakt såsom beträffande lasarettsläkare i allmänhet utan genom förordnande på viss tid. Det kan ifrågasättas, huruvida icke den omständigheten att Stockholms stads ifrågavarande läkare numera tillsätts av Kungl. Maj:t, om ock med förordnande, borde föranleda, att jämväl dessa läkare erhålla pensionsrätt i SPA. Så vitt utredningen har sig bekant torde emellertid pensionsfrågan för dem redan på ett tillfredsställande sätt ha lösts genom stadens egen försorg. Vid sådant förhållande och då någon framställning icke gjorts från något håll om ändring därutinnan, har utredningen icke ansett sig ha anledning föreslå någon statlig medverkan till dessa läkares pensionering.

Vad beträffar sjukhuset Eira må nämnas att detta torde komma att nedläggas som sjukhus, åtminstone i dess nuvarande form, varför någon anledning icke torde finnas att nu överväga pensionsrätt i SPA för dess läkare.

Undantagandet av läkarna vid sjukhusen i Uppsala och Lund, varmed torde avsetts akademiska sjukhuset i Uppsala och Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, från pensioneringen i SPA torde ha föranletts av att de läkare som skulle kunna ifrågakomma till denna pensionering beräknats ha fått sin pensionsfråga ordnad i egenskap av akademiska lärare. I några fall

har dock förekommit, att överläkartjänst vid sistnämnda sjukhus icke varit förenad med akademisk lärarbefattning eller att innehavd sådan befattning medfört förhållandevis små pensionsförmåner. Detta har på sin tid framhållits i en framställning till Kungl. Maj:t av Malmöhus läns landsting, som därvid anhållit, att pensionsrätt måtte beviljas, bl. a., vissa överläkare beträffande vilka nyss angivna förhållande förelåg. Denna framställning föranledde emellertid ingen Kungl. Maj:ts åtgärd. Sedan under senare tid föranstaltats om inrättande av nya lärarbefattningar vid de medicinska fakulteterna torde tidigare föreliggande behov av pensionsrätt i SPA för överläkare vid universitetssjukhus ha förminskats. Alltjämt läser dock en eller annan överläkare vid sjukhuset i Lund sakna statlig pensionsrätt och utslutet synes ej vara att så kan komma att bli fallet även vid sjukhuset i Uppsala. Sådan överläkare torde ej böra vara sämre ställd i pensionshänseende än andra lasarettsläkare. Utredningen har därför ansett, att överläkare vid ifrågavarande sjukhus bör erhålla samma pensionsrätt som lasarettsläkare i allmänhet. I överensstämmelse med vad i Kap. VI föreslås skulle dock läkare, vilken äger pensionsrätt för universitetslärarbefattning, vara undantagen från pensionsrätt i SPA, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar.

Vad beträffar Oscar II:s jubileumsfonds sanatorier (Hålahult, Österåsen, Hessleby och Spenshult) har under hand till utredningen framförts förfrågningar angående möjligheterna att erhålla anslutning till SPA för sanatoriernas överläkare. Då dessa sanatorier synas fullt jämförliga med de sanatorier vilkas överläkare eller sanatorieläkare redan tillhöra SPA och då de dessutom i stort sett finansieras med statliga eller allmänna medel, har utredningen ansett sig böra förorda en anslutning av dem till SPA.

Som förut nämnts ha läkare vid sjukstugor icke medtagits i pensionering enligt SPAs reglemente. Vissa framställningar ha dock gjorts om att även sjukstugeläkare, som äro anställda vid större sjukstugor, må beviljas pensionsrätt. En sådan framställning, närmast avseende en sjukstuga i Bäcke-fors i Älvsborgs län, har av Kungl. Maj:t överlämnats till utredningen för att övervägas vid utredningsuppdragets fullgörande.

Enligt bestämmelserna i lagen den 20 december 1940 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus må sjukstuga i regel ej vara försedd med mer än 30 vårdplatser. Medicinalstyrelsen äger dock medgiva, att ytterligare 20 vårdplatser må inrättas. Vid sådana större sjukstugor, för närvarande omkring fem till antalet, skall sjukstugeläkaren utnämnas av Kungl. Maj:t. Utredningen anser, att några principiella skäl icke kunna anföras mot att av Kungl. Maj:t utnämnd läkare vid större sjukstuga erhåller pensionsrätt i SPA. Utredningen föreslår därför, att sådan rätt medgives.

Frågan om beredande av pensionsrätt för *sjukhusens underläkare* har i olika sammanhang varit föremål för framställningar och förslag.

Ett förslag om beredande av pensionsrätt åt underläkare vid statliga och kommunala sjukhus framlades av 1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga i deras den 10 februari 1942 avgivna betänkande rörande de yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. Förslaget innebar i fråga om pensioneringen, att

denna skulle ordnas för de kommunalt anställda läkarnas del genom anslutning till SPA. Förslaget tillstyrktes i denna del av pensionsanstalten under förutsättning att de icke-statliga läkarnas anställningsförhållanden ordnades på sätt de sakkunniga föreslagit. Något definitivt uppordnande av vare sig de icke-statliga underläkarnas eller de statliga underläkarnas anställningsförhållanden har emellertid hittills icke kunnat åvägbringas, varför även pensionsfrågan ännu i stort sett är olöst. För närvarande torde endast förste underläkare i Stockholms stads tjänst samt vid Malmö stads sjukvårdsinrättningar ha beviljats pensionsförmåner.

Senast har frågan om underläkarnas pensionsförhållanden med anledning av i ämnet väckta motioner behandlats av 1945 års riksdag. I berörda motioner hemställdes efter en redogörelse för de särskilda förhållanden som gällde beträffande ifrågavarande läkare, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning jämte därav föranledda förslag i syfte att tillförsäkra underläkarna vid statens, landstingens och de utanför landstingen stående städernas sjukvårdsinrättningar pensionsrätt.

Sedan bankoutskottet i utlåtande (nr 22) tillstyrkt utredning i ämnet, har riksdagen, som godkänt utskottets utlåtande, i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 maj 1945 (nr 174) anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om beredande av pensionsrätt för underläkare vid statens, landstingens och de utanför landstingen stående städernas sjukvårdsinrättningar samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Jämlikt beslut av Kungl. Maj:t har riksdagens skrivelse samt bankoutskottets däri åberopade utlåtande överlämnats till pensionsutredningen för att tagas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag.

Det torde ankomma på utredningen att närmast såvitt rör de kommunala sjukvårdsinrättningarna överväga en lösning av underläkarnas pensionsfråga. Utredningen torde dock därvid även ha att ägna uppmärksamhet åt pensionsfrågan för underläkare i statstjänst.

Som skäl för en lösning av underläkarnas pensionsfråga har anförts, att läkare, som inriktat sig på befattning som sjukhus- eller tjänsteläkare, nå fram till pensionsreglerad befattning först i 40—45-års åldern. De kunna på grund därav sällan få tillräckligt antal tjänstår för full pension. Även om denna fråga kunde lösas genom en minskning av antalet erforderliga tjänstår, kvarstår dock den otrygghet för dem som föranledes av att de under hela tiden som underläkare sakna pensionsrätt. I motionerna har påpekats att vissa fördelar skulle vinnas genom anslutning till Svenska personalpensionskassan med hänsyn till att läkarna då kunde taga med sig och fortbevåra pensionsrätten vid ombyte av huvudman.

Underläkarnas anställnings- och avlöningsförhållanden ha som ovan nämnts under en längre tid varit föremål för utredningar och överväganden, utan att någon slutlig lösning av förhållandena ännu uppnåtts. Alltjämt intaga underläkarna — i den mån de skola betraktas som tjänstemän i vanlig mening — mera ställning av arvodesanställda än av fast anställda befattningshavare motsvarande t. ex. extra ordinarie statstjänstemän. En anslutning av underläkarna till SPA skulle därför innefatta en avvikelse från de principer som eljest ansetts böra tillämpas vid avgränsningen av den statliga pensioneringens omfattning. Mot statlig pensionering av underläkare talar vidare den omständigheten, att ett icke obetydligt antal av underlä-

karna brukar övergå till verksamhet som privatpraktiserande läkare. I denna egenskap torde de knappast böra bibehållas vid en anslutning till SPA. En lösning av de icke-statligt anställda underläkarnas pensionsfråga synes för övrigt knappast böra ske med statens medverkan, så länge de statsanställda underläkarna icke fått sin pensionsfråga ordnad. Utredningen har vid angivna förhållanden, oaktat ett ordnande av underläkarnas pensionsfråga även ur det allmännas synpunkt kunde synas önskvärd, icke velat förorda, att underläkare för närvarande erhålla pensionsrätt i SPA.

En särskild kategori underläkare utgöres av de förste underläkare som av medicinalstyrelsen förordnas att tillika vara biträdande lasarets- eller sanatorieläkare. Bestämmelser om sådana förordnanden ha meddelats i 17 § lagen den 20 december 1940 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. Enligt dessa bestämmelser gäller att underläkare, som är anställd å odelat lasarett eller viss under särskild lasarettsläkare ställd avdelning av lasarett, må av medicinalstyrelsen efter därom av vederbörande lasaretsläkare gjord, av sjukvårdsberedningen och direktionen tillstyrkt framställning förordnas att, med bibehållande av sina åligganden som underläkare, i egenskap av *biträdande lasarettsläkare* på eget ansvar handha vården av de sjuka å visst eller vissa sjukrum. Motsvarande gäller även vid sanatorierna, där *biträdande sanatorieläkare* under liknande omständigheter kunna förordnas.

Frågan om dessa biträdande läkares pensionsförhållanden har varit föremål för särskilda framställningar och överväganden.

I en skrivelse den 15 oktober 1940 anhöll direktionen för Apelvikens kustsanatorium dels om medgivande till inrättande vid sanatoriet av en med tjänstårsberäkning förenad tjänst såsom förste underläkare och biträdande överläkare och dels om vidtagande av åtgärder i syfte att den föreslagna tjänsten måtte bli förenad med pensionsrätt hos SPA. Med skrivelse den 14 november 1940 överlämnade medicinalstyrelsen denna framställning till Kungl. Maj:t och framhöll därvid bland annat, att styrelsen erfarit, att inrättandet av likartade tjänster även vid andra sjukvårdsinrättningar och särskilt vid vissa lasarett ansågs vara ett viktigt önskemål, vars förverkligande skulle vara ägnat att befrämja sjukvårdsarbetet och giva anstalterna utsikt att under längre tidsperioder än vad dittills plägat vara fallet få behålla väl kvalificerade läkarkrafter. Styrelsen framhöll därjämte, att därest pensionsrätt för biträdande lasarets- och sanatorieläkare medgaves, detta mången gång skulle komma att medföra den fördelen, att hel pension komme att utgå till lasarets- och sanatorieläkare, vilka eljest icke skulle komma i åtnjutande därav. Medicinalstyrelsen tillstyrkte därför, att biträdande lasarets- och sanatorieläkare vid sjukvårdsinrättning som ägdes och helt eller delvis underhölls av landsting eller stad, som ej deltog i landsting, eller vid statsunderstödd anstalt för kirurgisk tuberkulos (kustsanatorium), måtte tillerkännas pensionsrätt hos SPA.

Pensionsanstalten hemställde i avgivet yttrande i ärendet — under hänvisning till då pågående utredning i fråga om underläkarnas anställningsförhållanden genom 1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga — att framställningen för det dåvarande icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Genom beslut den 13 juni 1941 fann Kungl. Maj:t, som ansåg att förordnande för underläkare att tjänstgöra jämväl såsom biträdande lasarets- eller sanatorieläkare icke lämpligen kunde förenas med pensionsrätt, framställningen ej föranleda annan åtgärd än att handlingarna skulle överlämnas till medicinalstyrelsen

för närmare utredande av frågan om behovet av inrättande av sådana med pensionsrätt förenade befattningar som biträdande lasarets- och sanatorieläkare. Styrelsen anbefalldes därvid att till Kungl. Maj:t inkomma med den sålunda verkställda utredningen ävensom, om av densamma behov av inrättande av befattningar av angivet slag framginge, med förslag till de författningsändringar som för dylikt ändamål befunnas erforderliga.

Sedan 1938 års hälso- och sjukvårdssakkunniga år 1942 avgivit sitt förslag rörande de yngre sjukhusläkarnas avlönings- och arbetsförhållanden m. m. och därvid även föreslagit pensionsrätt i SPA i viss omfattning för underläkare vid de kommunala sjukvårdsanstalterna, har medicinalstyrelsen med utlåtande den 4 februari 1942 överlämnat handlingarna i ärendet angående pensioneringen av biträdande lasarets- och sanatorieläkare till Kungl. Maj:t samt anfört, att ett bifall till de sakkunnigas förslag skulle lösa även sistnämnda biträdande läkares pensionsfrågor.

Ärendet har därefter ännu icke blivit föremål för några åtgärder eller något beslut i vidare mån än att handlingarna i ärendet under hand överlämnats till pensionsutredningen.

Frågan om de biträdande lasaretsläkarnas pensionsförhållanden har även berörts i en den 27 februari 1946 av Svenska lasaretsläkarföreningen gjord framställning, som jämte till densamma hörande handlingar jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 18 oktober 1946 överlämnats till pensionsutredningen. I ett med anledning av denna framställning avgivet yttrande har medicinalstyrelsen bl. a. föreslagit, att om icke underläkarnas i gemen pensionsfråga snarast löstes, pensionsrätt likväl ordnades för de biträdande lasaretsläkarna.

I en till pensionsutredningen ställd, den 13 oktober 1946 dagtecknad skrivelse har Svenska sanatorieläkarföreningen bland annat uttalat sig för en lösning av de biträdande sanatorieläkarnas pensionsfråga.

Såsom förut nämnts har pensionsrätt i SPA redan beviljats innehavare av befattning som förste underläkare tillika biträdande överläkare vid till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalter. Detta har möjliggjorts genom en år 1945 beslutad ändring av SPAs reglemente. Det kunde vid sådant förhållande synas naturligt, att motsvarande läkare vid lasaretten och sanatorierna även beviljades pensionsrätt. Vad beträffar dessa läkare föreligga dock särskilda svårigheter med hänsyn till det sätt varpå de organisatoriska förhållandena reglerats i gällande sjukhuslagstiftning. Ett inrättande av formliga tjänster som biträdande läkare skulle knappast stå i full överensstämmelse med denna lagstiftning. Det förordnande som meddelas underläkare att vara biträdande lasarets- eller sanatorieläkare är nämligen av personlig art och sammanhänger mera med kvalifikationerna hos vederbörande läkare än med speciella förhållanden vid de sjukvårdsanstalter vid vilka läkarna tjänstgöra. Det skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke lämpligen en sådan ändring av sjukhuslagens föreskrifter borde åvägbringas, att Kungl. Maj:t skulle kunna föreskriva, att vissa tjänster som förste underläkare tills vidare skola vara förenade med förordnande som biträdande lasarets- respektive sanatorieläkare. Om en sådan anordning genomfördes, skulle ifrågavarande läkares pensionsfråga kunna lösas genom deras anslutning till SPA utan några

större svårigheter eller olägenheter. Det är möjligt att även i andra hänseenden t. ex. med avseende å tjänsternas rekrytering en fastare anknytning mellan underläkartjänster och förordnande som biträdande läkare skulle vara till fördel.

En anslutning till SPA av förste underläkare, som förordnats som biträdande lasarets- eller sanatorieläkare, utan att denna kombinerade anställning konstrueras som en befattning vid vederbörande sjukvårdsinrättning skulle däremot i viss mån strida mot de principer som av utredningen ansetts böra tillämpas för pensioneringen i SPA. Utredningen har därför icke ansett sig böra förorda, att sådan anslutning medgives. Vid sådant förhållande har utredningen ansett det mest konsekvent att från pensionsrätt i SPA undantaga jämväl underläkare tillika biträdande överläkare vid de till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalterna. Nuvarande tjänstnehavare, som redan förvärvat delaktighet i SPA, synes dock personligen böra bibehållas därvid.

Med hänsyn till en under år 1946 gjord ändring i sjukhuslagen, enligt vilken även epidemisjukvården inbegripits i densamma och epidemisjukhusläkare erhållit en med lasaretsläkare jämförlig ställning, synes även av Kungl. Maj:t utnämnd epidemisjukhusläkare böra erhålla pensionsrätt i SPA på liknande villkor som gälla för lasaretsläkare.

För närvarande ha i princip befattningshavare, som äro hänförliga till någon av grupperna *husmödrar, föreståndare, föreståndarinnor* och *sjuksköterskor*, pensionsrätt i SPA, om de äro anställda vid sjukvårdsanstalt som drives av stat, kommun, samfällighet eller ock av stiftelse av allmännyttig natur. Något villkor om att statsbidrag skall utgå till verksamheten har icke uppställts. En relativt vid gränsdragning för SPAs pensionering har sålunda skett på detta område. Begränsningen till verksamhet, som bedrivs av vissa slag av huvudmän, innebär dock såtillvida en avgränsning, att av enskilda subjekt driven verksamhet avskiljes och därmed riskerna minskas för att verksamhet i vinstsyfte skall komma i åtnjutande av statligt stöd till pensioneringen.

Vidkommande de statliga sjukvårdsanstalterna har deras vårdpersonal i stort sett numera fått sina anställnings-, avlönings- och pensionsförhållanden ordnade enligt de för statstjänstemän i allmänhet gällande grunderna. Endast i några enstaka fall äro statligt anställda sjuksköterskor nu anslutna till SPA. För framtiden torde något egentligt behov för staten att ansluta sjuksköterskepersonal till SPA ej förefinnas, varför möjligheten därtill torde böra avvecklas. De statligt anställda sjuksköterskor som nu ha pensionsrätt i SPA böra dock övergångsvis bibehållas därvid.

Då akademiska sjukhuset i Uppsala närmast synes ha ställning av statlig institution har i olika sammanhang föreslagits, att personalen vid detta sjukhus borde beredas statsanställning och rent statlig pensionering. Formellt har sjukhuset dock alltfört i viss mån karaktär av en fristående institution och sjukhusets sjuksköterskor m. fl., som för närvarande ha pensionsrätt i SPA, torde böra bibehållas därvid intill dess en omreglering av deras an-

ställningsförhållanden i antydd riktning kommer till stånd. Till frågan om akademiska sjukhusets särskilda förhållanden återkommer utredningen vidare här nedan i samband med behandlingen av viss fråga om utvidgning av möjligheterna att ansluta sjukhusets befattningshavare till SPA.

Beträffande de kommunala sjukvårdsinrättningarnas möjligheter att ansluta sjuksköterske- och annan ledande sjukvårdspersonal till den statsunderstödda pensioneringen har utredningen icke ansett sig ha anledning ifrågasätta någon inskränkning.

Vad beträffar de enskilda sjukvårdsinrättningar, som ha möjlighet att erhålla pensionsrätt för sjuksköterskor m. fl. i SPA, har inom utredningen övervägts lämpligheten av en avgränsning efter principer, som något avvika från de hittills tillämpade. Härvid har diskuterats huruvida icke vidkommande de icke-statsunderstödda vårdinrättningarna en prövning borde ske för varje särskild inrättning i vad mån statligt stöd till pensioneringen och därmed indirekt till verksamheten vore motiverat med hänsyn till verksamhetens syftemål och inriktning samt dess betydelse för den allmänna sjukvården. Under frågans behandling har emellertid utredningen kommit till den uppfattningen, att en sådan ingående prövning i varje särskilt fall bör kunna undvikas. Vid en begränsning av pensioneringen till sådana vårdinrättningar, som åtnjuta statsbidrag eller till vilkas drivande medicinalstyrelsen meddelat tillstånd med tillämpning av bestämmelserna i stadgan den 29 maj 1931 (SFS nr 172) angående enskilda sjukhem och förlossningshem eller andra därom meddelade bestämmelser, synas tillräckliga garantier erhållas åtminstone för beskaffenheten av den lämnade vården. Utredningen föreslår därför, att sådant tillstånd i princip fordras för de icke statsunderstödda vårdinrättningarnas vidkommande. I fall då vårdinrättning tillkommit före den 1 juli 1931 och enligt sistnämnda stadga ingen skyldighet föreligger att inhämta medicinalstyrelsens tillstånd till inrättningens drivande, synes beslut om tillstånd kunna ersättas med medicinalstyrelsens utlåtande om att förutsättningar för sådant tillsånd äro för handen.

Det har ej ansetts behövt att bland de befattningshavare vid den slutna sjukvården som skola erhålla anslutning till SPA särskilt upptaga föreståndare och föreståndarinnor. Någon föreståndare i sådan vård har nämligen hittills icke ifrågakommit till erhållande av pensionsrätt och vad föreståndarinnorna beträffar äro alla till SPA anslutna befattningshavare, som kunna betraktas som dylika, sjuksköterskor och skulle kunna i sådan egenkap få en efter avlöningen avpassad tillfredsställande pensionsrätt.

I fråga om vilka huvudmän som må ha rätt att ansluta här avsedd sjukvårdspersonal till SPA synes ett förtydligande av de nuvarande bestämmelserna erforderligt. Uttrycket »samfällighet» har nämligen föranlett en viss osäkerhet vid bestämmelsernas tolkande och vissa tider synes begreppet ha givits en väl vidsträckt innebörd. Utredningen föreslår, att »samfällighet» ersättes med »sammanslutning» med tillägget »allmännyttig».

Det skulle sålunda bli kommunala subjekt (jämväl innefattande landsting) samt allmännyttiga sammanslutningar och stiftelser, som skulle komma i fråga som huvudmän.

Barnmorskorna i den slutna förlossningsvården ha enligt nuvarande bestämmelser, såsom dessa tolkats, erhållit pensionsrätt i ungefär motsvarande omfattning som sjuksköterskor. De ha sålunda erhållit delaktighet i SPA såväl vid anställning i kommunal som enskild vård och oavsett om statsbidrag beviljats eller ej.

De principer utredningen ovan föreslagit beträffande omfattningen av sjuksköterskepensioneringen i den slutna sjukvården synas lämpliga även beträffande avgränsningen av pensioneringen av barnmorskor i den slutna förlossningsvården å barnbördshus, barnbördsavdelningar och förlossningshem.

Sjukgymnaster, som äro anställda i slutna vård, synas böra erhålla pensionsrätt i hittillsvarande omfattning, d. v. s. om de äro anställda vid lasarett, sjukstugor, vid statsunderstödda vanförestalter, vid till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalter, vid statsunderstödda kustsanatorier och vid akademiska sjukhuset i Uppsala.

På den slutna sjukvårdens område finnas förutom de befattningshavare vilkas pensionsfråga här ovan behandlats även andra slag av anställda, som hittills icke haft möjlighet att vinna anslutning till SPA. I den mån deras pensionsfrågor ordnats, har detta skett uteslutande genom vederbörande huvudmäns medverkan genom försäkring i enskild pensionsinrättning eller på annat sätt. Dessa befattningshavare utgöras huvudsakligen dels av vårdpersonal tillhörande *biträdesklassen* och dels av *kontorspersonal* och *ekonomipersonal*.

I olika framställningar ha under senare år frågor väckts om en utvidgning av möjligheterna att bereda pensionsrätt i SPA även för befattningshavare av sistberörda slag.

Av dessa framställningar ha några avsett vissa särskilda befattningar, medan andra avsett en mera generell utvidgning av pensioneringen inom viss inrättning.

De först berörda framställningarna utgöras *dels* av en framställning av direktionen för Apelvikens kustsanatorium om pensionsrätt för *köksföreståndarinnor*, *dels* av en framställning från Svenska landstingsförbundets styrelse om pensionsrätt för *köksföreståndarinnor* och *biträdande köksföreståndarinnor* vid landstingens vårdanstalter, *dels* av en framställning av direktionen för Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra om pensionsrätt för *sysloman* vid sanatoriet, *dels* ock av en framställning från direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala om pensionsrätt för vid sjukhus i allmänhet anställda *sociala kuratorer*.

Samtliga dessa till Kungl. Maj:t ställda eller inkomna framställningar ha överlämnats till pensionsutredningen att tagas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag.

Framställningar om en mera generell utvidgning av pensioneringens omfattning vid respektive vårdinrättningar ha gjorts *dels* av Svenska landstingsförbundet beträffande landstingens sjukvårdsinrättningar, *dels* av direktionen för akademiska sjukhuset i Uppsala beträffande nämnda sjukhus,

dels i fråga om allmänna barnbördshuset, *dels* av pensionsstyrelsen beträffande dess kuranstalter, *dels* av Svenska kustsanatoriernas samorganisation beträffande kustsanatorierna, *dels ock* av Svenska vanförestaltnernas centralkommitté beträffande vanförestaltnerna.

Av dessa framställningar ha de två sistnämnda jämlikt beslut av Kungl. Maj:t överlämnats till pensionsutredningen för att tagas i övervägande vid utredningsuppdragets fullgörande. De övriga framställningarna, som äro av äldre datum, ha lämnats utan åtgärd i här ifrågasvarande avseenden eller icke föranlett något Kungl. Maj:ts beslut.

Vad först beträffar den av direktionen för akademiska sjukhuset gjorda framställningen om pensionsrätt för *sociala kuratorer* vid sjukhusen får utredningen anföra följande.

Såsom i framställningen anförts har vid landets sjukhus under senare år i allt större utsträckning inrättats kuratorsbefattningar. Kuratorerna ha huvudsakligen att förmedla förbindelserna mellan hjälpbehövande sjuka och statliga eller kommunala myndigheter samt välfärdsinstitutioner av skilda slag ävensom att därvid bistå patienterna med råd och hjälp i deras angelägenheter. Kuratorerna måste för att kunna fylla sina uppgifter ha social utbildning, inhämtad t. ex. vid något av socialinstituten.

Framställningen har tillstyrkts av medicinalstyrelsen. Pensionsanstalten och statskontoret ha icke i vidare mån haft något att erinra mot bifall till densamma än att de ifrågasatt, huruvida icke pensionsutredningens förslag till avgränsning av SPAs verksamhet borde avvaktas. Vid ett omedelbart genomförande av förslaget borde enligt pensionsanstaltens och statskontorets mening pensioneringen begränsas till vissa större sjukvårdsinrättningar.

Enligt utredningens mening torde de allmänna förutsättningar som utredningen uppställt för en anslutning till SPA få anses uppfyllda beträffande de sociala kuratorerna. Deras verksamhet faller måhända materiellt sett mera in under socialvården men det organisatoriska samband som deras verksamhet har med sjukvården gör, att verksamheten i detta sammanhang lämpligen synes kunna hänföras till denna. Arbete i tillräcklig omfattning för social kurator torde dock som regel endast finnas vid större sjukvårdsinrättningar. Utredningen förordar, att pensionsrätt i SPA medges för kuratorerna vid länslasarett och andra kommunala sjukvårdsinrättningar samt statsunderstödda enskilda sådana inrättningar.

Vad beträffar de frågor som uppkommit om en utvidgning av den statsunderstödda pensioneringen med avseende å befattningshavare vid *landstingens vårdinrättningar* får utredningen anföra följande.

I en skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 juni 1937 hemställde svenska landstingsförbundets styrelse att möjlighet måtte beredas landstingen att på i huvudsak liknande villkor som beträffande sjuksköterskorna m. fl. få ansluta ytterligare befattningshavare till SPA. I skrivelsen, som jämväl avsåg personal utanför sjukhusen, angavs icke exakt vilka befattningshavare inom sjukvården som åsyftades men som exempel omnämndes sysslomän och kontorspersonal, maskinister, eldare, vaktmästare, gårdskarlar, tvättföre-

ständerinnor och kokerskor. Anställda som endast brukade stanna kortare tid å sina platser, såsom den kvinnliga biträdespersonalen, ansågs dock böra pensioneras på annat sätt. Framställningen avstyrktes av pensionsanstalten, som bl. a. framhöll, att de arbetsuppgifter som ålåg ifrågavarande befattningshavare icke voro av den art, att statens medverkan till befattningshavarnas pensionering kunde med hänsyn därtill anses särskilt påkallad.

I beslut den 20 december 1940 förklarade Kungl. Maj:t framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I en särskild framställning av den 15 oktober 1945 har landstingsförbundets styrelse härefter hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att *köksföreståndarinnor* och *biträdande köksföreståndarinnor* vid landstingens vårdanstalter kunde få sin pensionsfråga ordnad genom anslutning till SPA.

I framställningen har anförts att köksföreståndarinnor enligt tidigare praxis i flera fall fått anslutning till SPA och att de därvid ansetts inneha husmodersbefattningar. Till »föreståndarinnor» i den mening detta begrepp givits vid tolkningen av SPAs reglemente ha de ej ansetts kunna hänföras, enär de ej kunde betraktas som föreståndarinnor »i vård». Sedan särskild bestämmelse om husmodersbefattningar införts i sjukhusstadgan, hade befattningshavare med en köksföreståndarinna åligganden ej heller ansetts kunna betraktas som »husmoder». Vid sådant förhållande kunde köksföreståndarinna ej såsom tidigare beredas pensionsrätt i SPA.

Medicinalstyrelsen tillstyrkte i avgivet utlåtande bifall till framställningen.

Pensionsanstalten framhöll i sitt utlåtande i ärendet, att framställningen skulle innebära en utvidgning av principiell och efter all sannolikhet prejudicerande innebörd av pensioneringen enligt anstaltens reglemente. Enligt anstaltens mening borde en sådan utvidgning icke ske innan frågan om gränserna för berörda pensionering blivit avgjord.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 26 maj 1944 har sistnämnda ärende överlämnats till pensionsutredningen att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Statens medverkan till pensionering av befattningshavare vid landstingens sjukvårdsinrättningar har som framgår av det ovan anförda hittills begränsats till personal, som har mera direkt betydelse för själva sjukvården. Ekonomipersonal och kontorspersonal har därför kommit att lämnas utanför pensioneringen. En utvidgning av statens medverkan till pensioneringen även till denna senare, till antalet mycket stora personal — dit även köksföreståndarinnor äro att hänföra — skulle innebära en avvikelse från de hittills tillämpade principerna för omfattningen av SPAs verksamhet med betydande ekonomiska konsekvenser för staten. På grund härav och under hänvisning till vad utredningen rörande principerna för avgränsning inom befattningshavaregrupperna anført i Kap. IV har utredningen icke ansett sig böra förorda en dylik principiell utvidgning av statens medverkan till pensioneringen av landstingens befattningshavare.

Det torde liksom hittills böra få ankomma på landstingen att sörja för ifrågavarande personals pensionering utan statens medverkan. I fråga om en eventuell medverkan från statens sida till pensioneringen enligt speciella

grunder, innebärande att landstingen själva i princip skulle svara för pensionskostnaderna, har utredningen i avstyrkande riktning yttrat sig i Kap. IV.

Vad beträffar framställningen om pensionering av befattningshavare vid *akademiska sjukhuset i Uppsala* må följande anföras.

I en framställning den 22 mars 1935 hemställde direktionen för akademiska sjukhuset, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för beredande av pensionsrätt i SPA för befattningshavare, som skolat hänföras till civila tjänstepensionsreglementet, därest deras avlöningsförhållanden reglerats efter de för statstjänstemän gällande grunderna (kontorspersonal, maskinmästare, vaktmästare och telefonister).

Över framställningen avgåvos utlåtanden av medicinalstyrelsen, statens pensionsanstalt och statskontoret.

I sitt utlåtande framhöll medicinalstyrelsen, att befattningshavare vid sjukhuset i vissa andra sammanhang betraktats som anställda vid statlig institution. De borde därför i pensionshänseende likställas med statstjänstemän och i sådan egenskap beredas pensionsrätt. Styrelsen ifrågasatte om inte detta lämpligen kunde ske genom tillämpning av det civila tjänstepensionsreglementet. Styrelsen tillstyrkte härefter, att de nämnda befattningarna vid sjukhuset måtte förenas med pensionsrätt på med hänsyn till gällande lagstiftning lämpligaste sätt.

Pensionsanstalten anförde i sitt utlåtande, att det i första hand borde undersökas, om icke akademiska sjukhusets befattningshavare kunde få sin pensionsfråga löst genom tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet och ansåg sig därför icke då böra ingå på en närmare behandling av frågan om en eventuell anslutning av dessa befattningshavare till SPA.

Statskontoret anförde i avgivet utlåtande att, även om sjukhusets befattningshavare med fog kunde anses vara statsanställda, det vore uteslutet att giva civila tjänstepensionsreglementet tillämpning å dem, så länge den dåvarande förvaltningsorganisationen vid sjukhuset bibehölls. Det föreföll därför statskontoret lämpligast, att med pensionsfrågans lösande finge anstå och att en pensionering i förekommande fall liksom dittills skedde genom hänvändelse till riksdagen.

Genom beslut den 14 februari 1936 fann Kungl. Maj:t direktionens framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Någon ändring av akademiska sjukhusets förvaltningsorganisation i av statskontoret förordad riktning har ännu icke vidtagits och pensionsfrågan för de nu berörda befattningshavarna är alltjämt olöst. Endast den utvidgning av statens medverkan till pensionering av sjukhusets befattningshavare har under senare år företagits, att sjukgymnaster vid sjukhuset beretts pensionsrätt i SPA.

Utredningen får i detta sammanhang vidare erinra om utredningens härövan framställda förslag om pensionsrätt för sociala kuratorer samt vissa läkare vid sjukhuset.

Akademiska sjukhuset i Uppsala utgör en till universitetet hörande institution med uppgift dels att vara en vårdanstalt för sjuka och dels att vara en medicinsk utbildningsanstalt. Såsom vårdanstalt fyller sjukhuset en uppgift motsvarande ett lasarett för orsbefolkningen och Uppsala läns landsting har att bidra till kostnaderna efter vissa grunder.

Liksom universitetet torde även sjukhuset numera få betraktas som en statlig institution. Detta har kommit till uttryck i olika sammanhang. Bl. a. må nämnas att arbetare anställda vid sjukhuset betraktas som arbetare i statens tjänst och förty äro underkastade pensionsbestämmelser, som gälla för statens arbetare.

Med hänsyn till anförda omständigheter synes det pensionsutredningen, som om en anpassning av akademiska sjukhusets befattningshavares anställningsförhållanden och därmed även pensionsförhållanden lämpligast borde ske efter de för statstjänstemän i allmänhet gällande grunderna. Pensionsutredningen vill därför föreslå, att frågan därom göres till föremål för särskild utredning. Det motstånd som från vederbörande landstings sida, närmast av kostnadsskäl, tidigare rests mot en tillämpning av statliga anställningsformer och statliga lönevillkor för personalen vid sjukhuset torde numera icke vara så stort, eftersom den landstingsanställda sjukvårdspersonalens löner äro reglerade i nära anslutning till vad som gäller för motsvarande statliga personal. Då det emellertid är antagligt, att en ändring av personalens anställningsförhållanden i antydd riktning icke kan åvägbringas utan dröjsmål, föreslår utredningen, att befattningshavare vid sjukhuset tillsvidare erhålla pensionsrätt i SPA i samma utsträckning som pensionsrätt beretts befattningshavare inom det statliga sjukhusväsendet enligt de allmänna pensionsreglementena.

I fråga om den föreslagna utvidgningen av pensioneringen vid *allmänna barnbördshuset i Stockholm* må följande anföras.

Statens bidrag till allmänna barnbördshuset har lämnats efter förmånligare grunder än till barnbördshus i allmänhet. Detta sammanhänger dels med att allmänna barnbördshuset även tjänar som en medicinsk undervisningsanstalt och dels med att allmänna barnbördshuset även i övrigt i viss mån ansetts ha karaktär liknande en statsinstitution (se proposition 1945: 1, VII s. 222). Vissa skäl skulle därför kunna anses tala för en frikostigare medverkan från statens sida till pensioneringen vid allmänna barnbördshuset än vid andra liknande vårdinrättningar. Då emellertid allmänna barnbördshuset till icke ringa del bekostas även av kommunala medel och då fråga om barnbördshusets indragning är aktuell, har utredningen icke funnit sig böra föreslå någon utvidgning av statens medverkan till pensioneringen beträffande allmänna barnbördshusets personal.

Vad beträffar frågan om en generell utvidgning av pensioneringen vid de till pensionsstyrelsen anslutna *kuranstalterna* (Åre, Nynäs och Tranås) må följande anföras.

I skrivelse den 20 december 1938 gjorde pensionsstyrelsen framställning om pensionsrätt i SPA för såväl överläkare och sjukgymnaster som kamrere, arbetsledare, arbetsledarinnor och kuratorer vid ifrågavarande kuranstalter. Efter förslag av Kungl. Maj:t (prop. 1939: 195) beviljades därefter överläkare och sjukgymnaster pensionsrätt i SPA. Sedermera har, som ovan nämnts, även biträdande överläkare erhållit sådan pensionsrätt. Vad beträffar den övriga personalen (sjuksköterskor ha pensionsrätt enligt de

allmänna reglerna) anförde departementschefen i anslutning till propositionen, att delaktighet »icke åtminstone för närvarande» borde ifrågakomma för dessa. Sistnämnda uttalande torde ha skett med tanke på att en allmän översyn beträffande pensionsanstaltens verksamhet ej borde föregripas.

Det må här erinras om att ifrågavarande kuranstalter, ehuru de drivas av ett särskilt aktiebolag (aktiebolaget Kurortsverksamhet), få sina driftskostnader i stort sett bestridda av pensionsstyrelsen från ett å femte huvudtiteln uppfört reservationsanslag för åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet. De ha därför i viss mån fått karaktär av statsinstitutioner.

Med sistnämnda framställning jämförliga äro de till utredningen i samband med utredningsuppdraget överlämnade framställningarna från Svenska kustsanatoriernas samorganisation och Svenska vanförestalternas centralkommitté rörande utvidgad statlig medverkan till pensioneringen av befattningshavare vid kustsanatorierna och vanförestalterna.

I en skrivelse den 23 april 1939 till chefen för socialdepartementet anhöll Svenska kustsanatoriernas samorganisation (omfattande Apelvikens och Styrso kustsanatorier, Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra samt Solhems barnsjukhus i Borås) om ordnande av pensioneringen för de befattningshavare vid kustsanatorierna som ännu icke erhållit rätt till anslutning till SPA. I en vid skrivelsen fogad PM angåvos följande slag av befattningshavare böra erhålla pensionsrätt, nämligen syssloman, bokhållare, (första) kontorsbiträde, maskinmästare, (förste) maskinist, (förste) eldare, (förste) vaktmästare, chaufför, bandagearbetare, sadelmakare, trädgårdsmästare, snickare, gårdskar, maskintvättare, baderska, kokerska, tvättföreständerska, klädesföreständerska och telefonföreständerska.

I avgivet utlåtande i ärendet den 30 juni 1941 har pensionsanstalten anförts i huvudsak följande.

De i framställningen berörda anstalterna, vilka äro avsedda för hela rikets behov, intaga så tillvida en särställning i jämförelse med flertalet övriga statsunderstödda sjukvårdsinrättningar, att staten bland annat påtagit sig — åtminstone tillsvidare — det huvudsakliga ekonomiska ansvaret för driften och förbehållit sig inflytande å ledningen genom att utse halva antalet ledamöter, däribland ordföranden, i styrelserna för de sammanslutningar, som äro anstalternas ägare. Härtill kommer, att dessa sammanslutningar, vilka icke synas åtnjuta kommunala driftkostnadsbidrag, i motsats till exempelvis landstingen torde sakna möjlighet, utan höjning av vårdavgifterna, att finansiera en utvidgad pensionering av kontors-, ekonomi- och arbetarpersonalen under annan förutsättning, än att därav föranledd driftkostnadsökning praktiskt taget helt bestrides genom ökning av statsbidragen. En rationellt ordnad pensionering av sagda personal eller del därav lär därför näppeligen kunna åvägbringas utan statens medverkan i en eller annan form.

I betraktande av nu berörda omständigheter och då det icke utan vidare lär kunna anses motiverat, att — såsom nu torde vara fallet — de flesta av de i framställningen avsedda befattningshavarna intaga en väsentligt sämre ställning i pensionshänseende än motsvarande befattningshavare vid kommunala sjukvårdsinrättningar, kunde det synas i viss mån befogat att pensionsfrågan för förstnämnda befattningshavare gjordes till föremål för statlig utredning. Det må emellertid framhållas, att även andra institutioner finnas, t. ex. vanförestalterna,

vilka i fråga om statligt inflytande å ledningen samt i fråga om statsbidrag till driftkostnaderna äro principiellt likställda med kustsanatorierna och för vilkas personal utsträckt pensionering genom statens medverkan därför kan komma i fråga. Vidare är att märka, att här uppträder spörsmålet, huruvida och enligt vilka grunder genom statens försorg bör anordnas pensionering av arbetare vid statsunderstödda institutioner. Föreliggande pensioneringsfråga är därför enligt pensionsanstaltens mening av den ekonomiska räckvidd och principiella innebörd, att den ej torde böra upptagas till behandling förrän i samband med den generella omprövning av frågan om gränsdragning för SPAs verksamhetsområde, som synes vara att motse. Även ett mera slutgiltigt ställningstagande från statsmakternas sida till frågan om de statliga bidragen till här förevarande vårdanstalter synes böra avvaktas.

Pensionsanstalten hemställde därför, att framställningen ej måtte för det dåvarande föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Ärendet har härefter jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 26 maj 1944 överlämnats till pensionsutredningen att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

I detta sammanhang må även erinras om en av direktionen för Apelvikens kustsanatorium gjord framställning om pensionsrätt i SPA för köksföreståndarinnan vid sjukhus samt en av direktionen för Kronprinsessan Victorias kustsanatorium gjord framställning i fråga om pensionsrätt i SPA för innehavare av sysslomansbefattning vid sanatoriet, vilka båda framställningar jämlikt Kungl. Maj:ts beslut respektive den 8 november 1946 och den 23 november 1945 överlämnats till pensionsutredningen att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Alltfort gäller att en betydande del av kostnaderna för de s. k. kustsanatorierna (enskilda anstalter för kirurgisk tuberkulos) åvilar statsverket. Förutom statsbidrag med vissa belopp per vårdplats och visst statsbidrag av annat slag må Kungl. Maj:t enligt särskilt medgivande av riksdagen på framställning av vederbörande sanatorium bevilja erforderligt fyllnadsbidrag i den mån summan av statsbidraget och patientavgifterna icke förslår till bestridande av de enligt vederbörligen granskade räkenskaper funna verkliga driftkostnaderna samt underskottet icke kan täckas av andra tillgängliga medel. Som villkor härför gäller dock, att anstaltens inkomst- och utgiftsstat för budgetåret i fråga godkänts av medicinalstyrelsen. Statsbidragsförhållandena torde kunna sägas visa, att kustsanatoriernas verksamhet är en statlig angelägenhet.

Ovanberörda framställning av Svenska vanförestaltningscentralens angående utvidgad statlig medverkan till lösandet av *vanförestaltningscentralens* pensionsfråga genom anslutning av ytterligare befattningshavare till SPA avgavs den 20 december 1938. Framställningen avsåg kurator, biträdande kurator, ungdomsledare, föreståndarinneassistent, bandageföreståndare, bandagist och ortopedskomakarmästare.

I avgivet utlåtande över framställningen tillstyrkte medicinalstyrelsen pensionsrätt för kurator, föreståndarinneassistent och ungdomsledare. Pensionsanstalten däremot ansåg frågan om en utvidgad pensionering av vanförestaltningscentralens personal böra avgöras i ett större sammanhang.

Även vanförestalterna ha blivit alltmer beroende av statligt ekonomiskt stöd. De åtnjuta statsbidrag efter liknande grunder som kustsanatorierna och ha liksom dessa i förekommande fall fått sina driftunderskott täckta genom statliga fyllnadsbidrag.

De tre härovan senast behandlade inrättningarna, kuranstalerna, kustsanatorierna och vanförestalterna, äro, som av det anförda torde ha framgått, i realiteten närmast av statlig karaktär. I ekonomiskt hänseende är det i sista hand staten som bär ansvaret för verksamheten och några nämnvärda kommunala bidrag utgå ej.

Enligt utredningens mening synes en generell utvidgning av möjligheterna att få anslutning till SPA motiverad beträffande ifrågavarande tre inrättningar. Pensioneringen synes böra i princip omfatta alla befattningshavare, vilkas tjänster efter vederbörlig prövning befinnas böra regleras för pension. Härvid synes omfattningen av pensioneringen vid de statliga sjukhusen kunna ge viss ledning. I varje fall bör pensioneringen icke göras vidsträcktare än vid det statliga sjukhusväsendet.

Utredningen föreslår sålunda, att befattningshavare vid de till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalerna, de statsunderstödda vanförestalterna samt de statsunderstödda kustsanatorierna i princip må erhålla pensionsrätt i SPA.

Utredningen förutsätter, att de för närvarande pågående utredningarna angående ortoped- och vanförestårdens organisation icke kommer att medföra någon sådan omläggning av verksamheten vid vanförestalterna och kustsanatorierna, att de förhållanden varpå utredningen stött sitt förslag till utvidgad statlig medverkan till pensioneringen väsentligt rubbas.

Även den öppna sjukvården och den därmed jämförliga förebyggande hälsovården utgör ett område, som blivit föremål för samhälleliga åtgärder och regleringar. Hit höra tjänsteläkarorganisationen (statligt anställda provinsialläkare, kommunalt anställda extra provinsialläkare samt stads-, köpings- och municipalsamhällesläkare), den kommunalt organiserade distriktssköterskevården och distriktsbarnmorskevården eller därmed jämförlig verksamhet, dispensärvården, den förebyggande mödra- och barnavården samt folktandvården.

De befattningshavare som kunna ifrågakomma för anslutning till SPA inom den öppna sjuk- och hälsovården utgöras i stort sett av läkare, sjuksköterskor, barnmorskor, sjukgymnaster, tandläkare samt tandsköterskor.

De läkare inom den öppna sjuk- och hälsovården som för närvarande ha pensionsrätt i SPA utgöras av dels extra provinsialläkare och dels av läkare vid fristående centraldispensärer.

Extra provinsialläkare kallas sådana läkare, som enligt Kungl. Maj:ts tillstånd anställts för handhavande av sjukvården inom en eller flera kommuner (extra provinsialläkardistrikt) med rätt att vid befordran räkna tjänstår lika med civila läkare i statens tjänst.

De extra provinsialläkarna ha hittills i pensionshänseende varit inelade i två grupper. Till den ena gruppen har hänförts extra provinsialläkare till

vilkas avlönande landsting bidrager, och till den andra gruppen extra provinsialläkare som avlönats utan sådant bidrag. För närvarande torde det endast vara den första gruppen, som har någon praktisk betydelse.

Enligt bestämmelserna om extra provinsialläkare i allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930 (SFS nr 442) ankommer det på vederbörande landsting att i förekommande fall hos Kungl. Maj:t göra framställning om inrättande av extra provinsialläkardistrikt. Det synes också ha förutsetts, att landsting skall utfästa sig att erlagga visst belopp till läkarens avlöning.

Extra provinsialläkare förordnas av medicinalstyrelsen, som även har att meddela beslut om entledigande från extra provinsialläkartjänst.

Under villkor bl. a. att landsting utfäst sig betala avlöning med visst belopp till extra provinsialläkare, kan till avlöningen lämnas statsbidrag, i regel dock ej överstigande 1 500 kronor för varje tjänst och år.

Extra provinsialläkareinstitutionen torde vara en institution stadd på avskrivning. I samband med den statliga provinsialläkarorganisationens utbyggande har ett betydande antal extra provinsialläkardistrikt fått en förstatligad organisation. Denna utveckling pågår alltjämt. Ännu fylla dock extra provinsialläkarbefattningarna en icke oviktig uppgift, vilket bl. a. kommer till uttryck däri, att staten alltfort såvitt gäller landstingsdistrikt bidrager till läkarnas avlönande. Tillräckliga skäl torde därför alltjämt föreligga för statlig medverkan till pensionering av de extra provinsialläkare till vilkas avlönande landsting — och därmed i allmänhet även staten — bidrager.

Av extra provinsialläkare, tillhörande den grupp som avlönas utan tillskott av landsting, finnes numera endast en kvar under SPAs reglemente. Utredningen föreslår, att denne övergångsvis bibehålles vid sin pensionsrätt i SPA.

Till dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande utgår statsbidrag till landsting enligt särskilda därom meddelade föreskrifter.

Verksamheten bedrivs bl. a. vid centralsdispensärer försedda med röntgenutrustning och läkare med sanatorieläkarkompetens. Sådant centralsdispensär kan antingen vara fristående eller förlagd till sjukvårdsanstalt.

Läkare vid fristående centralsdispensär, för vilken befattningen vid dispensären är huvudsyssla, har anslutits till pensionering i SPA genom en år 1943 beslutad ändring av pensionsreglementet. Skäl för statlig medverkan till pensioneringen av dessa med sanatorieläkarna jämförliga läkare torde alltjämt vara för handen.

I samband med behandlingen av omfattningen av statens medverkan till pensionering av läkare inom den öppna sjukvården har inom utredningen diskuterats i vad mån skäl föreligga att utsträcka denna medverkan även till *städernas och de stadsliknande samhällenas civila tjänsteläkare*.

Fråga om ordnande av dessa läkares pensionsfråga har i olika sammanhang varit föremål för utredningar och överväganden.

I ett av stadsläkarsakkunniga avgivet betänkande (SOU 1932:23) angående de civila tjänsteläkarnas ställning i städer och stadsliknande samhällen föreslogos åtgärder för ordnande av stadsläkares pensionering genom anslutning till

statens pensionsanstalt. Härefter har pensionsfrågan berörts i samband med vissa frågor om stadsläkarorganisationen i en proposition till 1939 års riksdag angående anslag till förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: avlöningar m. m. (nr 237), vilken proposition i huvudsak bifallits av riksdagen. Därvid föreslogs bl. a. att städer med mindre invånarantal än 5 000 och samtliga köpingar och municipalsamhällen skulle omfattas av indelningen i provinsialläkardistrikt. Beträffande stadsläkarna i städerna utanför provinsialläkardistriktet ansågs ytterligare utredning böra ske, varvid bl. a. borde undersökas, huruvida icke önskvärd enhetlighet och kontroll på förevarande område skulle kunna vinnas utan statens medverkan. Vad beträffar stadsläkarnas pensionering uttalades att en undersökning vore påkallad, huruvida icke denna fråga kommit i ett annat läge, sedan städerna under senare år i allt större omfattning själva vidtagit anordningar i syfte att tillförsäkra sina tjänsteläkare en skälig pension.

För ytterligare utredning av frågan rörande stadsläkarnas anställningsförhållanden tillkallades därefter sakkunniga som antogo benämningen 1939 års stadsläkarutredning. Denna utredning har emellertid jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1939 varit vilande.

De civila tjänsteläkarna i städerna eller stadsläkarna fullgöra inom de städer som ej ingå i provinsialläkardistrikt liknande uppgifter inom den öppna sjuk- och hälsovården som provinsialläkarna och extra provinsialläkarna fullgöra inom provinsialläkardistriktet. Åtminstone en stadsläkare i varje stad har i princip rätt att räkna tjänstår lika med civila läkare i statens tjänst, vilket innebär ett visst erkännande av befattningens officiella karaktär. I övriga avseenden synes stadsläkarnas ställning dock vara mera kommunalt betonad än extra provinsialläkarnas. Sälunda tillsätts stadsläkare av vederbörande stad, om ock bland sökande som medicinalstyrelsen funnit behöriga, i motsats mot extra provinsialläkarna som förordnas av medicinalstyrelsen. Vidare avlönas stadsläkarna i princip helt av stadens medel medan till extra provinsialläkarnas löner i allmänhet utgå statsbidrag. Emellertid må i detta sammanhang erinras om, att stadsläkare som tillika är sundhetsinspektör enligt lagen angående åtgärder mot utbredning av könsjukdomar den 20 juni 1918 för denna syssla äger åtnjuta arvode till vars bestridande statsbidrag utgår enligt i författning bestämda grunder.

Innan frågorna om stadsläkarnas ställning inom den öppna hälso- och sjukvården definitivt lösts, synes enligt utredningens mening tillräckliga skäl icke föreligga att utvidga den statsunderstödda pensioneringen till att avse stadsläkarna. Det torde därför åtminstone tills vidare böra få ankomma på städerna själva att ordna stadsläkarnas pensionsfråga, där så befinnes böra ske. Detsamma torde böra gälla även beträffande de stadsläkande samhällenas läkare.

Sjuksköterskor, anställda inom den öppna sjukvården, kunna för närvarande få pensionsrätt i SPA under liknande förutsättningar som gälla beträffande sjuksköterskor i sluten vård, alltså under villkor att verksamheten drives av huvudman av visst slag. Förutom de med bidrag av statsmedel avlönade, landstingsanställda distriktssköterskorna, vilka för närvarande ha obligatorisk delaktighet i SPA, höra till denna kategori kommunalt anställda sjuksköterskor samt sjuksköterskor anställda hos föreningar eller stiftelser, som driva en sjukvårdande verksamhet.

Till denna grupp kunna även hänföras sjuksköterskebefattningarna inom dispensärvården, den förebyggande mödra- och barnavården samt vid vissa

skolor. Denna verksamhet innefattar ej vård av sjuka i egentlig mening utan mera en hälsovård av förebyggande karaktär.

Även beträffande den öppna sjukvården synes rätten att ansluta vårdpersonal till SPA böra begränsas till huvudmän av visst slag (kommunala subjekt, allmännyttiga sammanslutningar och stiftelser) på liknande sätt som föreslagits beträffande den slutna vårdverksamheten. I övrigt har utredningen beträffande här ovan avsedda sjuksköterskor icke funnit anledning att föreslå några ändrade riktlinjer för pensioneringens omfattning.

En speciell form av sjukvårdsverksamhet är den *sjukvård som anordnats av bruk, fabriker eller därmed jämförliga företag* för anställd personal och dess familjer. Pensionsrätt i SPA har medgivits för sjuksköterskor i sådan vård, under villkor dock att sjukvårdens organisation godkänts av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnat (medicinalstyrelsen), samt att i samband med sådant godkännande skälig garanti för vårdens upprätthållande prövats vara för handen.

Ett icke obetydligt antal företag har anordnat sjukvård av detta slag samt erhållit pensionsrätt för i vården anställda sjuksköterskor. Detta gäller ej blott fabriksföretag i smärre samhällen (brukssamhällen) i landsorten utan även affärsföretag med större antal anställda t. ex. i Stockholm.

Även om anordnande av en sådan särskild brukssjukvård, som ovan nämnts, i vissa fall kan medföra en organisatorisk lättnad för den allmänna sjukvården, torde brukssjukvården dock enligt utredningens mening närmast få betraktas som en angelägenhet för vederbörande företag. I många fall åsyftar denna sjukvård närmast att bereda vederbörande anställda en extra förmån, vars bekostande helt bör åvila vederbörande företag och icke till någon del det allmänna.

Utredningen har med anledning härav ansett, att tillräckliga skäl icke föreligga för statlig medverkan till pensionering av sjuksköterskor i sådan vård som här senast nämnts. Däremot torde de befattningshavare som redan vunnit delaktighet i SPA övergångsvis böra få bibehållas vid sin pensionsrätt.

Fråga har i olika sammanhang uppkommit om utsträckning av den statligt understödda pensioneringen även till *sjuksköterskor, som arbeta i privatvård genom förmedling av sjuksköterskebyråer*.

En anslutning av dessa sjuksköterskor till SPA har emellertid ansetts icke kunna medgivas, enär privatsköterskorna ej inneha anställning hos någon huvudman, som organiserar och ekonomiskt svarar för deras verksamhet. Sjuksköterskebyråerna medverka närmast såsom arbetsförmedlingsanstalter beträffande verksamheten och ersättningen för arbetet uppbäres i allmänhet direkt av den allmänhet som anlitar vården.

En förutsättning för att anslutning till SPA av sjuksköterskor i s. k. privatvård skall kunna komma i fråga är, att vården organiseras på annat sätt än för närvarande, t. ex. så att den samordnas med den kommunala distriktsvården. Det lär emellertid icke ankomma på utredningen att framställa något förslag i detta hänseende.

En speciell verksamhet på hälso- och sjukvårdens område är den verksamhet för läkarundersökning och behandling av sjömän som bedrivs av *ömsesidiga försäkringsbolaget Protektion och Indemnity i Göteborg*. I en till Kungl. Maj:t inkommen till pensionsutredningen den 19 mars 1948 överlämnad framställning har bolaget anhållit om pensionsrätt i SPA för tre sjuksköterskebefattningar hos bolaget. Innehavarna av dessa befattningar, av vilka två äro mottagningsssköterskor och en röntgensköterska, biträda vid bolagets personalmottagningar med uppgift att medverka vid undersökning och behandling av sjuka sjömän, som äro försäkrade i bolaget, samt vid undersökning och skärmbildsfotografering av de sjömän som skola mönstra å fartyg. Arbetet uppgives kräva sköterskornas hela arbetstid. I ansökningen framhålles vidare att bolaget ej har någon inkomst av sköterskornas arbete.

Behovet av särskilda hälsocentraler för undersökning av sjöfolket har framhållits bl. a. av 1946 års sjömanskommitté i dess år 1947 avgivna betänkande om välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn.

Frågan om organisationen av en verksamhet för hälsokontroll av sjömän är för närvarande föremål för utredning av kommerskollegium och medicinalstyrelsen.

Det synes utredningen tveksamt, huruvida anslutning till SPA av befattningshavare i här avsedd verksamhet bör ske innan formerna utbildats för verksamhetens framtida organisation. Utredningen har därför icke ansett sig böra förorda, att pensionsrätt nu medgives dessa befattningshavare.

I detta sammanhang synes också böra upptagas till behandling pensionsrätten för vissa befattningshavare, anställda i *verksamhet för sjuksköterskeutbildning*. Denna verksamhet hör nämligen organisatoriskt närmast samman med sjukhusväsendet.

Sjuksköterskeutbildningen ombesörjes dels genom statens sjuksköterskeskola och dels genom de s. k. godkända sjuksköterskeskolorna som inrättats i anslutning till kommunala eller privata sjukhus och som erhållit medicinalstyrelsens godkännande.

De godkända sjuksköterskeskolornas sjuksköterskeutbildade föreståndarinnor och lärarinnor kunna för närvarande erhålla pensionsrätt i SPA Därvid ha de, i betraktande av anknytningen till sjukhusen, i pensionshänseende mera kommit att jämföras med sjukvårdsinrättningarnas än med utbildningsanstaltens personal. Att staten har intresse av verksamheten framgår redan därav att även en statlig sjuksköterskeskola anordnats. Tillräckliga skäl för fortsatt statlig medverkan till pensionering av sjuksköterskeskolornas föreståndarinnor och lärarinnor synas vara förhanden.

Av medicinalstyrelsen godkända *sjuksköterskebyråer* fungera alltjämt som speciella arbetsförmedlingsanstalter för sjuksköterskor, särskilt s. k. privata sköterskor. En omläggning av denna verksamhet med dess anknytning till den allmänna arbetsförmedlingsverksamheten är att emotse, men så länge icke detta skett synas de godkända sjuksköterskebyråernas föreståndarinnor som hittills böra ha pensionsrätt i SPA.

Pensionsrätt i SPA har även varit ifrågasatt för *sjuksköterskor i svenska församlingar i utländska städer*.

Framställningar, som på sin tid gjorts om sådan rätt vid befattningar hos Svenska Viktoriaförsamlingen i Berlin och Svenska församlingen i London, ha lämnats utan åtgärd av Kungl. Maj:t jämlikt beslut den 19 maj 1933.

I en till pensionsutredningen jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 27 februari 1948 överlämnad ansökan har kyrkorådet i Ulrika Eleonora svenska församling i London hemställt om pensionsrätt i SPA för bl. a. *diakonissor och sjuksköterskor i svenska utlandsförsamlingars tjänst*. Som motiv för ansökningsen har framhållits, att den omständigheten att sagda befattningshavare icke nu hade pensionsrätt i SPA föranledde alltför täta byten av platsinnehavare.

Pensionsutredningen får i detta sammanhang hänvisa till vad utredningen här ovan beträffande »Undervisningsväsendet» anført i fråga om pensionsrätt för lärare vid svenska skolor i utlandet. Därest i enlighet med utredningens förslag pensionsrätt i SPA icke medgives sagda lärare, synes anledning icke heller föreligga att medgiva sådan rätt för sjukvårdspersonal i utlandet, vilken för övrigt — till skillnad mot lärarna — torde avlönas utan bidrag av statsmedel.

Barnmorskor inom den öppna hälso- och sjukvården med pensionsrätt i SPA utgöras dels av med bidrag av statsmedel avlönade distriktsbarnmorskor, vilka äro obligatoriskt delaktiga i SPA, och dels av andra kommunalt anställda barnmorskor, företrädesvis då inom den förebyggande mödra- och barnavården.

Utredningen har icke ansett sig böra föreslå vare sig någon inskränkning eller någon utvidgning av pensionsrätten för barnmorskor inom den öppna hälso- och sjukvården.

Det enda slag av *sjukgymnaster* med pensionsrätt i SPA som kan hänföras till den öppna vården, äro de sjukgymnaster som äro anställda vid för sjukgymnastik och massage inrättad poliklinik, som äges och underhålles av landsting eller stad, som icke deltagar i landsting. Dessa synas alltfört böra få vara anslutna till SPA.

En verksamhet på hälsovårdens område av alldeles speciellt slag är den *psykiska barn- och ungdomsvård* som med bidrag av statsmedel under senare år börjat upporganiseras.

Enligt gällande statsbidragsbestämmelser (SFS nr 489/1945) må statsbidrag utgå till landsting eller stad, som icke deltagar i landsting för anordnande av sådan vård, innefattande undersökning och behandling av psykiska rubbningar hos barn och ungdom samt rådgivning i uppfostringsfrågor. Sådan verksamhet må även anordnas gemensamt av två eller flera landsting eller av landsting och stad, som icke deltagar i landsting. Verksamheten skall vara anordnad enligt en av medicinalstyrelsen godkänd plan och inom varje verksamhetsområde utövas vid minst en central samt eventuellt vid en eller flera filialstationer. I varje verksamhetsområde skola finnas anställda en eller flera specialutbildade läkare samt en eller flera assistenter.

Som villkor för åtnjutande av statsbidrag gäller, att avgifter icke upptagas i verksamheten.

Statsbidrag utgår bl. a. till kostnaderna för avlöning av läkare och assistent i regel motsvarande hälften av de verkliga kostnaderna, dock högst respektive 6 000 och 3 000 kronor.

Det är ännu endast ett fåtal landsting, som börjat bedriva statsbidragsberättigad verksamhet på detta område.

Någon anslutning av befattningshavare i denna vårdverksamhet till SPA har såvitt utredningen har sig bekant ännu icke från något håll ifrågasatts. Verksamheten, som närmast har karaktär av försöksverksamhet, synes också befinna sig i ett sådant begynnelsestadium, att med pensionsfrågans lösande — åtminstone med statlig medverkan — torde kunna anstå. Därest verksamheten, sedan försöksstadiet passerats, visar sig få en allmännare omfattning i landet lär kunna övervägas, huruvida icke en anslutning till SPA vore lämplig.

En verksamhet av delvis liknande karaktär som den nysnämnda bedrivs av *Ericastiftelsens läkepedagogiska institut i Stockholm*.

Institutet, som åtnjuter statsbidrag till sin verksamhet med visst belopp omfattar följande avdelningar, nämligen en avdelning för psykisk hälsovård bland barn och ungdom grundad 1934, en rådgivningsbyrå grundad 1936 samt ett läkepedagogiskt seminarium grundat 1937. Den hälsovårdande och rådgivande verksamheten avser fall av psykiska rubbningar hos barn och ungdom. Seminarieundervisningen, som ovan i korthet berörts i samband med »Undervisningsväsendet», sker genom en ettårig utbildningskurs närmast avsedd för personer, som i sin verksamhet har behov av läkepedagogisk utbildning. Ett förslag om en utbyggnad av utbildningen med en ettårig påbyggnadskurs bl. a. avsedd för blivande psykologi- och psykoterapiassistenter vid de barnpsykiatriska länscentralerna har utarbetats av stiftelsen. Förslaget har dock — då statsbidrag till påbyggnadskursen ej kunnat utverkas — ej genomförts.

Statsbidragen till Ericastiftelsens verksamhet uppgingo under budgetåret 1945/46 till 20 000 kronor och under budgetåret 1946/47 till 25 000 kronor. För budgetåren 1947/48 och 1948/49 ha anslagen uppgått till 35 000 kronor. En viss statlig kontroll av verksamheten äger rum. Ordförande och en ledamot i styrelsen för stiftelsen skola tillsättas av Kungl. Maj:t. Verksamhetens planläggning skall godkännas av såväl medicinalstyrelsen som socialstyrelsen och skolöverstyrelsen och stiftelsens verksamhet kontrolleras genom inspektioner av medicinalstyrelsen samt skolöverstyrelsen. I ekonomiskt avseende kontrolleras verksamheten av riksräkenskapsverket, dit redovisning för förvaltningen skall lämnas.

En framställning om pensionsrätt i SPA för rektor vid stiftelsen lämnades av Kungl. Maj:t genom beslut den 12 februari 1943 utan åtgärd. Ett av skälen för att pensionsrätt ej då medgavs synes ha varit, att verksamheten icke syntes besitta den fasthet som borde utgöra villkor för beviljande av sådan rätt för befattningshavare i verksamheten.

Befattningshavarna vid stiftelsen utgöras numera av en läkare tillika föreståndare, en rektor, ett antal assistenter, kanslipersonal samt husmoder.

Verksamheten finansieras förutom med bidrag av staten med bidrag av Stockholms stad och avgifter i verksamheten m. m.

Det torde vara allmänt erkänt, att Ericastiftelsens banbrytande verksamhet på läkepedagogikens område varit av stor betydelse. Genom att statsbidrag lämnats till verksamheten och genom att verksamheten gjorts till föremål för statlig kontroll har det ådagalagts, att verksamhetens uppehållande betraktats som ett allmänt intresse. Vissa skäl kunna därför tala

för en statlig medverkan även till pensioneringen av de till verksamheten knutna befattningshavarna genom anslutning till SPA. Det synes dock utredningen alltfört kunna ifrågasättas, huruvida den av stiftelsen bedrivna verksamheten vunnit sådan stadga och fasthet, att pensionsrätt i SPA bör ifrågakomma. Såsom ovan nämnts har under senaste tid en kommunalt organiserad avgiftsfri verksamhet för psykisk hälsovård bland barn och ungdom med stöd av statsmedel börjat komma till stånd. Det torde som redan ovan antytts vara svårt att för närvarande bedöma, vilken omfattning och betydelse denna verksamhet kan komma att få. Man kan dock ej bortse från möjligheten, att en kommunalt organiserad verksamhet på detta område kan inverka på omfattningen och betydelsen av motsvarande verksamhet vid Ericastiftelsens läkepedagogiska institut. Vad beträffar verksamheten vid institutets seminarium är den framtida omfattningen och betydelsen därav bl. a. beroende av huru utbildningen av assistentpersonalen vid den statsunderstödda kommunala psykiska barna- och ungdomsvården kan komma att ordnas. Denna fråga synes ännu icke vara löst.

Med hänsyn till anförda omständigheter har utredningen icke ansett sig böra föreslå, att Ericastiftelsens läkepedagogiska institut nu upptages bland de anstalter vilkas befattningshavare må anslutas till SPA.

En särskild gren av den kommunalt organiserade statsunderstödda hälsovården utgör den s. k. *folktandvården*. Folktandvården har i princip gjorts till en uppgift för landstingen samt de städer som icke tillhöra landsting.

Pensionsrätt i SPA förekommer för närvarande för såväl ordinarie distriktstandläkare och ordinarie distriktstandsköterska som för fast anställd tandläkare och tandsköterska vid landstingsområdes centraltandpoliklinik och i statsunderstödd folktandvård i stad, som ej deltagar i landsting, under vissa villkor beträffande tjänstgöringens omfattning.

Distriktstandläkare och distriktstandsköterskor åtnjuta statligt fastställda minimiårslöner, till vilka staten bidrager, och äro obligatoriskt delaktiga i SPA.

Möjlighet för tandläkare och tandsköterskor i den statsunderstödda tandvården i städerna utanför landstingen att erhålla pensionsrätt i SPA tillkom först genom en år 1945 beslutad ändring av SPAs reglemente.

En översyn av folktandvårdsorganisationen pågår för närvarande genom 1946 års folktandvårdssakkunniga. Visst samråd har förekommit mellan dessa sakkunniga och pensionsutredningen.

Folktandvården synes utredningen innefatta sådan verksamhet som uppfyller förutsättningarna för anslutning till SPA av till verksamheten hörande befattningshavare. I första hand ifrågakomma härvid tandläkare och tandsköterskor med viss minimitjänstgöring, vilka redan nu i pensionshänseende äro anslutna till SPA. Det har emellertid inom utredningen övervägts, huruvida icke jämväl tandtekniker borde kunna få pensionsrätt i SPA. Utredningen har härvid kommit till den uppfattningen, att detta bör medgivas. Tandteknikerna synas nämligen fylla en så viktig uppgift inom

folktandvården, att anledning icke finnes att lämna dem utanför pensioneringen i SPA.

De grenar av hälsovården som ovan behandlats ha liksom sjukvården i stort sett varit inriktade på en mera direkt personlig vård. På hälsovårdens område förekommer emellertid även verksamhet av annan, mera allmänt hygienisk karaktär.

Anslutning till SPA av befattningshavare inom denna gren av hälsovården förekommer endast beträffande vissa *kommunalt anställda veterinärer samt besiktningsveterinärer*.

Tidigare var huvudparten av landets veterinärer delaktiga i SPA. Kärnan i denna grupp utgjordes då av de i landstingens tjänst anställda distriktsveterinärerna. Sedermera har distriktsveterinärväsendet förstatligats och distriktsveterinärerna ha fått sina avlönings- och pensionsförhållanden ordnade efter de för statstjänstemän i allmänhet gällande grunderna. Frånsett vissa veterinärer, som erhållit anslutning till SPA såsom tjänstemän hos hushållningssällskap — dessa lämnas här å sido — kunna numera endast kommunalt anställda veterinärer samt besiktningsveterinärer vid enskilda kontrollslakterier, som ställts under offentlig kontroll, få pensionsrätt i SPA.

De kommunalt anställda veterinärerna utgöras dels av stadsveterinärer av vilka huvudparten synes vara knuten till vederbörande hälsovårdsnämnders anstalter för födoämneskontroll och dels av besiktningsveterinärer vid de kommunala köttbesiktningsbyråerna och slakthusen.

Anslutning av de kommunalt anställda veterinärerna har enligt gällande reglemente för SPA skett efter vederbörlig reglering av varje särskild tjänst samt framställning av huvudmannen. Möjligheterna att ansluta de kommunalt anställda veterinärerna till SPA har utnyttjats i ganska ringa utsträckning. Detta torde delvis sammanhånga med att i allmänhet besiktningsveterinärtjänsterna vid den kommunala köttbesiktningen, vilka utgöra huvudparten av de kommunalt anställda veterinärerna, innehas av veterinärer, som dessutom inneha annan pensionsreglerad tjänst exempelvis distriktsveterinärtjänst.

Stadsveterinärerna äro förhållandevis fåtaliga och det är möjligt, att vederbörande städer för dessa ordnat pensionering på annat sätt än genom anslutning till SPA.

De veterinärer vilka äro förste besiktningsmän vid de enskilda kontrollslakterierna äro obligatoriskt anslutna till SPA i de fall där de icke ha pensionsrätt enligt statliga pensionsbestämmelser för annan innehavd tjänst. För närvarande finnas ett 70-tal kontrollslakterier, som ha veterinärer anställda. I några fall synes dock tjänsten som besiktningsman innehas av distriktsveterinär.

Om köttbesiktningsverksamheten och formerna för dess bedrivande må i detta sammanhang följande anföras.

Köttbesiktningsväsendet har sin grund i lagen den 11 maj 1934 angående köttbesiktning och slakthus. Enligt denna lag gäller köttbesiktningstvång i städer och samhällen som ha ett invånarantal av 4 000 eller därutöver. I mindre städer och samhällen kan köttbesiktningstvång på framställning av staden eller samhället föreskrivas av länsstyrelsen.

Där köttbesiktningstvång gäller ankommer det i princip på vederbörande kommun eller samhälle att draga försorg om samt bekosta nödigt antal besiktningsveterinärer och vidtaga övriga anordningar för besiktningsverksamheten.

I stad där s. k. slakthustvång införts sker besiktningen i offentligt slakthus.

Därest köttbesiktning utan olägenhet kan ske inom annat samhälle eller kommun eller i enskilt slakteri, som av respektive innehavare blivit av veterinärstyrelsen ställt under offentlig kontroll (kontrollslakteri) kan vederbörande kommun eller samhälle befrias från skyldigheten att anordna besiktning i egen regi.

Den kommunala besiktningsverksamheten finansieras genom taxor, som ej få bestämmas högre än att de täcka kostnaderna.

Kontrollslakterierna ägas i allmänhet av jordbrukarnas producentföreningar. Till följd av utvecklingen av dessa föreningar har slakten vid kontrollslakterierna fått en alltmer dominerande betydelse. Därigenom har köttbesiktningsverksamheten i riket kommit att till större delen förläggas till dessa slakterier.

Besiktningsveterinär vid kommunal besiktningsbyrå eller offentligt slakthus förordnas av veterinärstyrelsen. Han skall avlönas med av vederbörande kommunala myndighet bestämt och av veterinärstyrelsen godkänt belopp.

Även besiktningsveterinärerna vid kontrollslakterierna förordnas av veterinärstyrelsen. Dessa skola beredas ersättning som bestämmas av veterinärstyrelsen efter hörande av slakteriinnrättningens innehavare.

I ett år 1946 avgivet betänkande har 1946 års köttbesiktningskommitté framlagt förslag om ändrade grunder beträffande köttbesiktningsväsendet. Det principiellt viktigaste i detta förslag är att köttbesiktningstvång avsetts skola komma att gälla riket i dess helhet i de fall då undantag icke i särskild ordning medgivits. Detta förslag har ännu ej blivit föremål för något slutligt ställningstagande.

Frågan i vad mån ifrågavarande veterinärbefattningar alltfört böra vara förenade med pensionsrätt i SPA bör bedömas med utgångspunkt från samma allmänna principer, som befunnits böra vara vägledande vid avgränsningen av SPAs verksamhet i övrigt.

Vad först beträffar de kommunalt anställda veterinärer (stadsveterinärer) som icke äro besiktningsveterinärer anser utredningen, att några skäl av vikt numera knappast kunna anföras som motiv för en statlig medverkan till pensioneringen.

I fråga om besiktningsveterinärerna — såväl de kommunalt anställda som de i enskild tjänst varande — finnas däremot alltjämt åtskilliga skäl, som tala för fortsatt statligt stöd till pensioneringen. Sålunda innefattar köttbesiktningen en verksamhet, vars betydelse för det allmänna klart ådagalagts genom dess författningsmässiga reglering. Vidare ha vederbörande befattningshavare på grund av att de förordnas av veterinärstyrelsen, som jämväl har det avgörande inflytandet på deras löner, en officiell mot statstjänst i viss mån svarande ställning.

Utredningen har dock icke ansett sig kunna bortse från att köttbesiktningsverksamheten såväl när den bedrivs i kommunal som i enskild regi

i princip synes ha avsetts att själv bära sina kostnader. Det synes utredningen vid sådant förhållande mest konsekvent att även låta pensionskostnaderna helt belasta verksamheten i den mån de ej täckas av befattningshavaravgifter. Det må erinras om att pensionsrätten i SPA för ifrågavarande befattningshavare — denna tillkom i samband med att distriktsveterinärerna anslötos till pensioneringen — från början icke avsetts skola medföra några kostnader för annan än huvudmannen och befattningshavaren. Att likväl en betydande del av pensionskostnaderna kommit att åvila staten beror av omständigheter, som utredningen icke anser sig ha anledning ingå på i detta sammanhang.

Mot statligt stöd till pensioneringen talar vidare den omständigheten, att köttbesiktningens verksamheten åtminstone ännu så länge är en angelägenhet huvudsakligen för tätorterna. Även om ett genomförande av köttbesiktningens kommitténs förslag skulle medföra, att besiktningens verksamheten i princip skulle komma att utsträckas till landet i dess helhet, torde dock verksamhetens omfattning på olika orter och i olika delar av landet komma att starkt variera.

Något behov av statlig medverkan till pensioneringen torde vidare knappast föreligga i förevarande fall. De kommunala tjänsterna äro som ovan nämnts i allmänhet förenade med andra pensionsreglerade tjänster och befattningarna vid kontrollslakterierna torde kunna förenas med pensionsrätt exempelvis genom försäkring i Svenska personal-pensionskassan enligt grunder, som dock torde böra godkännas av veterinärstyrelsen.

Utredningen föreslår under åberopande av det anförda, att den medverkan som staten lämnat till pensioneringen av ifrågavarande kommunalt och enskilt anställda veterinärer genom anslutning till SPA avvecklas.

Vad utredningen ovan föreslagit rörande statens medverkan till pensioneringen av befattningshavare inom hälso- och sjukvården innebär såväl vissa utvidgningar som vissa begränsningar av SPAs pensionsverksamhet. Enligt förslaget skulle sålunda följande befattningshavare, som hittills icke omfattats av SPAs pensionering, nu komma att upptagas i denna, nämligen överläkare vid epidemisjukhus, vid akademiska sjukhuset i Uppsala, vid lasarettet i Lund och vid de s. k. jubileumssanatorierna, vissa läkare vid sjukstugor, vissa kuratorer samt vissa andra befattningshavare vid akademiska sjukhuset i Uppsala, vid kuranstalterna, kustsanatorierna och vanförestalterna ävensom tandtekniker inom folktandvården. Å andra sidan skulle biträdande överläkare vid kuranstalt, extra provinsialläkare till vars avlönande ej utgår statsbidrag samt de kommunalt anställda veterinärerna och besiktningveterinärerna vid kontrollslakterier förlora sin anslutningsrätt till pensioneringen i SPA i den mån de ej övergångsvis personligen få stå kvar i pensioneringen.

Följande befattningshavaregrupper inom hälso- och sjukvården skulle enligt utredningens förslag erhålla anslutning vid SPA, nämligen

I sluten vård.

1. Vid vårdanstalt, varå lagen den 20 december 1940 om vissa av lands-
ting eller kommun drivna sjukhus äger tillämpning, med undantag av
akademiska sjukhuset i Uppsala:

- a) av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid lasarett (lasarettsläkare),
sanatorium (sanatorieläkare) och epidemisjukhus (epidemisjukhusläkare),
- b) av Kungl. Maj:t utnämnd läkare vid sjukstuga (sjukstugeläkare),
- c) barnmorska, husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator.

2. Vid kuranstalt, ansluten till pensionsstyrelsen, statsunderstödd enskild
anstalt för kirurgisk tuberkulos (kustsanatorium) och statsunderstödd van-
förestalt:

- a) av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid kustsanatorium och vanföre-
anstalt samt överläkare vid kuranstalt,
- b) husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator,
- c) annan till läkarpersonal ej hänförlig befattningshavare.

3. Vid sanatorium tillhörande Konung Oscar II:s jubileumsfond:

- a) överläkare,
- b) husmoder, sjuksköterska och social kurator.

4. Vid sinnessjukhus, inrättat av stad som åtnjuter statsbidrag för av
staden ombesörjd sinnessjukvård, ävensom annan här ovan ej upptagen
statsunderstödd kommunal eller enskild för hälso- eller sjukvård (förloss-
ningsvård) avsedd vårdinrättning:

- barnmorska, husmoder, sjuksköterska och social kurator.

5. Vid enskild, icke statsunderstödd med vederbörligt tillstånd driven
inrättning för förlossningsvård eller sjukvård:

- barnmorska, husmoder och sjuksköterska.

6. Vid akademiska sjukhuset i Uppsala:

- a) överläkare,
- b) barnmorska, husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kura-
tor samt
- c) annan till läkarpersonal ej hänförlig befattningshavare.

I öppen vård.

1. I allmän hälso- och sjukvård m. m.
 - a) extra provinsialläkare, avlönad med bidrag av staten,
 - b) distriktsbarnmorska, avlönad med bidrag av staten,
 - c) distriktssköterska, avlönad med bidrag av staten,
 - d) annan kommunalt anställd barnmorska eller sjuksköterska,
 - e) sjukgymnast vid särskild poliklinik för sjukgymnastik och massage,
som drives av landsting eller stad utanför landsting.
2. I statsunderstödd dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande:
 - a) av medicinalstyrelsen förordnad läkare vid fristående centraldispensär,
 - b) sjuksköterska.
3. I vård, som bedrivs av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse:
 - sjuksköterska.

4. I statsunderstödd folktandvård:

- a) föreståndare för centraltandpoliklinik,
- b) distriktstandläkare, distriktstandsköterska samt annan fast anställd tandläkare och tandsköterska med tjänstgöring av viss omfattning,
- c) tandtekniker.

I utbildning av och arbetsförmedling för sjuksköterskor.

1. Föreståndarinna och lärarinna (instruktionssköterska) vid godkänd sjuksköterskeskola.

2. Föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskebyrå.

Socialvården.

Som socialvård brukar i allmänhet betecknas åtgärder avsedda att tillgodose vissa hjälp- eller vårdbehov bland medborgarna i ett samhälle ävensom vissa åtgärder i övrigt som avse att förebygga uppkomsten av sådana behov.

Till de viktigaste grenarna av socialvården höra *fattigvården* och *vården av gamla, barnavården* samt *alkoholistvården*.

Att samtliga nu nämnda verksamhetsgrenar utgöra samhällsangelägenheter av med undervisning och sjukvård jämförlig vikt torde utan vidare vara klart. Om man bortser från alkoholistvården samt viss gren av barnavården, som blivit föremål för rent statlig verksamhet, ha ifrågavarande grenar av socialvården i stort sett överlämnats åt kommunerna. Även stiftelser, enskilda föreningar och andra liknande sammanslutningar driva dock på detta område en ganska omfattande verksamhet. Den kommunala och enskilda verksamheten är föremål för uppsikt från statens sida och denna har anordnats på sådant sätt, att verksamhetens karaktär av statlig angelägenhet tydligt framträder. De allmänna förutsättningar som utredningen uppställt i fråga om de verksamhetsgrenar, vilkas befattningshavare må anslutas till SPA, synas alltså vara uppfyllda beträffande nu berörda grenar av socialvården.

Statlig medverkan till pensionering av befattningshavare inom socialvården förekom till år 1926 endast för husmödrar och sjuksköterskor i viss vård av *barn* och *åldringar*. Genom samma år vidtagna ändringar i pensionsanstaltens reglemente utvidgades den statsunderstödda pensioneringen till att omfatta husmödrar, sjuksköterskor, föreståndare och föreståndarinnor i förutom vård, som nyss nämnts, jämväl vård av *fattiga* och *alkoholister*.

På liknande sätt som inom sjukvården har även inom här ifrågavarande vårdverksamhet pensionsrätt medgivits endast under förutsättning, att verksamheten bedrivs av stat, kommun, samfällighet eller av stiftelse av allmännyttig natur. Det må anmärkas, att befattningshavare i statlig social

verksamhet ha pensionsrätt enligt de statliga allmänna pensionsreglementena.

En verksamhet, som torde böra behandlas i detta sammanhang, är även dem statsunderstödda *sociala hemhjälpverksamheten* genom hemvårdarinnor. Denna verksamhet avser biträde under kortare tid med skötseln av hem, särskilt i fall då husmodern på grund av sjukdom, barnsbörd eller andra jämförliga omständigheter förlorat sin arbetsförmåga. Verksamheten är närmast att karakterisera som förebyggande socialvård och är i fråga om betydelse för det allmänna jämförlig med övriga här ovan nämnda grenar av socialvården. Genom ett år 1945 infört tillägg i SPAs reglemente har pensionsrätt i SPA medgivits hemvårdarinna, som avlönas med bidrag av statsmedel.

Den inom socialvården mest omfattande hjälpformen är *fattigvården*. Denna är knuten till fattigvårdssamhället, som i regel utgöres av en primärkommun men även kan bestå av flera sådana kommuner. Fattigvård kan lämnas i skiftande former. Huvudformerna äro hemunderstöd och anstaltsvård. Vård å anstalt skall meddelas sådana understödstagare, vilka äro i behov av vård samt ej lämpligen kunna understödjas i hemmet. Enligt gällande fattigvårdslag åligger det fattigvårdssamhälle att ha »ålderdomshem, försörjningshem, vårdhem». Understödstagare, som på grund av sjukdom, vanförhet eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet är i behov av vård å särskild anstalt, skall såvitt ske kan erhålla dylik särskild vård.

De egentliga fattigvårdsanstalterna ha främst fått betydelse för sådana fattiga, som på grund av hög ålder blivit i behov av vård. De ha i konsekvens härmed också i allmänhet benämnts ålderdomshem. Behovet av hem även för åldringar, som ej tillhöra fattigvårdsklientelet, har föranlett, att det börjat bli allt vanligare, att gamla mottagas i ålderdomshem mot ersättning för kostnaderna för uppehälle och vård. Den senaste folkpensioneringsreformen har medfört nya möjligheter att för gamla i allmänhet ordna en vård, som i princip helt är grundad på vederbörandes egna avgifter.

En förändring av de nuvarande ålderdomshemmens karaktär i denna riktning har i princip beslutats av 1947 års riksdag efter förslag av Kungl. Maj:t (prop. nr 243). De nya grunderna för ålderdomshemsvården innebära, att ålderdomshemmen komma att förlora sin karaktär av fattigvårdsanstalter och i stället bli kommunala inackorderingshem för gamla, som äro i behov av omvårdnad och tillsyn. En nödvändig förutsättning för genomförandet av berörda reform har dock ansetts vara, att ålderdomshemmen i huvudsak befrias från olika kategorier av sjuka och lytesbehäftade personer, som för närvarande utgöra en betydande del av deras klientel.

Närmare bestämmelser om ålderdomshemsvården ha ännu ej meddelats och reformens fullständiga genomförande torde komma att dröja.

Den i princip beslutade förändringen av de kommunala ålderdomshemmens karaktär, varigenom hemmen komma att ombildas från fattigvårdsanstalter till vårdanstalter för gamla, torde ej böra föranleda någon in-

skränkning i det statliga stödet till pensioneringen av hemmens befattningshavare.

Pensionsrätt i SPA tillkommer, som förut nämnts, för närvarande följande befattningshavare vid kommunalt ålderdomshem, nämligen föreståndare eller föreståndarinna, husmoder samt sjuksköterska.

Enligt hittillsvarande praxis har i allmänhet pensionsrätt i SPA endast medgivits för föreståndare eller föreståndarinna, som utövat ett verkligt chefskap för vårdverksamheten vid hemmet. Sålunda har en som föreståndare betecknad befattningshavare, som i realiteten uteslutande varit förman för ett till hemmet hörande jordbruk, icke brukat få anslutning till pensioneringen i SPA. Föreståndarskapet har ansetts endast kunna utövas av *en* person vid varje hem (föreståndaren eller föreståndarinnan för hemmet), och pensionsrätt har därför brukat beviljas endast en föreståndare eller en föreståndarinna vid samma hem. Detta har dock icke utgjort hinder mot att en som föreståndarinna betecknad befattningshavare kunnat erhålla pensionsrätt i SPA såsom husmoder, därest hennes huvudsakliga arbetsuppgifter varit sådana som vanligen tillkomma dylik befattningshavare.

I en till Kungl. Maj:t ställd, till utredningen överlämnad ansökning har Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet (numera Svenska socialförbundet) hemställt om pensionsrätt i SPA jämväl för biträdande föreståndarinna vid ålderdomshem.

Förbundet har till stöd för sin framställning bl. a. anfört, att det på större ålderdomshem, där det blivit allt vanligare med särskilda sjukavdelningar, visat sig lämpligt att anställa biträdande föreståndarinna med uppgift att utöva ledningen av hemmet under den ordinarie föreståndarinnans ledighet ävensom att till viss grad självständigt sköta sjukavdelningen. Enligt förbundets uppfattning borde anledning finnas för staten att stimulera anställandet av biträdande föreståndarinna på de större ålderdomshemmen, varigenom de intagna skulle kunna påräkna bättre vård.

Ehuru den ovan berörda omläggningen av ålderdomshemsvården torde föranleda, att den hittills för personalen betungande klientelblandningen i hemmen småningom kommer att minskas, torde behov av biträdande föreståndarinna vid större ålderdomshem alltjämt kunna komma att förefinnas.

I de fall det kan visas, att konstant behov vid ålderdomshem föreligger av biträdande föreståndarinna med samma utbildning som föreståndarinna, synes enligt utredningens mening övervägande skäl tala för att, förutom föreståndare eller föreståndarinna i hittills vedertagen mening, även biträdande föreståndarinna erhåller pensionsrätt i SPA. Det torde få ankomma på vederbörande myndigheter att, när fråga uppkommer om anslutning av biträdande föreståndarinna till pensioneringen, tillse, att behovet av befattningen ej är beroende på en tillfällig anhopning vid hemmet av vårdbehövande tillhörande det klientel som avses komma att hänföras till vård i annan form.

Husmoder vid ålderdomshem har brukat finnas särskilt i sådana fall då

föreståndarbefattningen vid hemmet innehafts av manlig befattningshåvare. Behov av pensionsreglerade husmodersbefattningar torde även i framtiden kunna komma att föreligga vid ålderdomshemmen, varför utredningen föreslår, att sådana befattningar även i fortsättningen må anslutas till SPA.

I och med att sjuka personer i framtiden i större utsträckning än hittills torde komma att hänvisas till särskilda sjukvårdsanstalter, kommer måhända behovet av sjuksköterskor vid hemmen att minska, men möjlighet torde dock alltjämt böra stå öppen för innehavare av sjuksköterskebefattningar vid ålderdomshemmen att få pensionsrätt i SPA, om sådana befattningar även framdeles komma att finnas vid dessa hem.

Med ålderdomshem synas i ifrågavarande hänseenden även böra jämföras andra liknande kommunala anstalter eller hem för vård av fattiga eller gamla.

Hem, som äro att hänföra till s. k. *pensionärshem* och vilka äro avsedda för åldringar, som äro i behov av hjälp att ordna sin bostadsfråga, men som kunna taga vård om sig själva, äro däremot knappast att hänföra till vårdanstalter i egentlig mening. Med utgångspunkt från de principer som utredningen följt vid avgränsningen av SPAs pensionsverksamhet på sjuk- samt socialvårdens område torde några befattningshavare tillhörande pensionärshemmen icke böra erhålla anslutning till SPA.

Vid sidan av de kommunala vårdanstalterna för åldringar finnas liknande inrättningar, som drivas av stiftelser, föreningar m. fl. enskilda subjekt. Sådana vårdanstalter finansieras i allmänhet genom avkastning av donationer, andra gåvomedel eller genom vårdavgifter. I regel äro de avsedda för obemedlade eller mindre bemedlade.

Pensionsrätt för föreståndare, föreståndarinnor, husmödrar och sjuksköterskor vid enskilda inrättningar för vård av åldringar bör liksom hittills kunna beredas i SPA under liknande villkor beträffande huvudmannaskapet för vården, som uppställts för sjukvårdsinrättningarna. Det bör sålunda fordras, att vården drivas av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse.

Liksom i fråga om de kommunala anstalterna måste beträffande motsvarande enskilda anstalter en gränsdragning ske mellan anstalter, som avse vård i egentlig mening, och anstalter av typen pensionärshem. Anstalter av sistnämnda slag böra som ovan nämnts icke erhålla anslutning till SPA.

Ett speciellt slag av fattigvårdsanstalter utgöra *arbetshemmen*. Dessa äro avsedda för omhändertagande av dels i någon mån arbetsföra, vilka äro i behov av anstaltsvård men som ej lämpligen kunna mottagas eller behållas å vanligt ålderdomshem, dels ock försumligen försörjningspliktiga, vilka enligt fattigvårdslagens bestämmelser förelagts arbete. Det åligger i princip landsting och stad, som icke deltagar i landsting, att inrätta arbetshem. Frågan om arbetshemmens fortbestånd är föremål för utredning och det har övervägts att ersätta arbetshemmen med andra anordningar. Pensionsrätt i SPA synes dock alltfört böra medgivas i hittillsvarande omfattning.

Vid sidan av de kommunalt drivna arbetshemmen finnas även enskilda

arbetshem. I pensionshänseende ha dessa hittills behandlats lika med de kommunala och detta synes även böra få ske i fortsättningen, så länge arbetshemmen bibehålla sin nuvarande karaktär av inrättningar enligt fattigvårdslagstiftningen.

Det torde liksom hittills få ankomma på vederbörande kommuner att själva utan statlig medverkan sörja för pensionering av de tjänstemän och funktionärer som i övrigt i skiftande omfattning finnas inom den kommunala fattigvården såsom fattigvårds- eller socialvårdssysslomän, kontorspersonal och ekonomipersonal.

Liksom fattigvården är även *barnavården* i första hand en obligatorisk uppgift för primärkommunerna. Dessa ha att genom sina barnavårdsnämnder vaka över att barn och ungdom erhålla erforderlig tillsyn och vård samt att, när så påkallas, ingripa med samhällseliga åtgärder av olika slag enligt de bestämmelser som meddelats i barnavårdslagen.

Barnavårdslagen förutsätter i likhet med fattigvårdslagen tillvaron av anstalter av skilda slag. Vid anstalterna omhändertagas barn eller ungdomar upp till viss ålder, vilka av olika anledningar äro i behov av vård eller tillsyn å anstalt.

De viktigaste anstalterna på barnavårdens område äro dels de egentliga barnavårdsanstalterna, *barnhem* av olika slag, *barnkolonier* samt vissa *anstalter för halvöppen barnavård* såsom daghem, lekskolor och eftermiddagshem och dels de institutioner som tidigare benämnts skyddshem men som nu benämnas *skolor tillhörande barn- och ungdomsvården* (ungdomsvårdsskolor).

Liksom inom fattig- och ålderdomsvården har även på barnavårdens område statens medverkan till pensioneringen kommit att begränsas till den personal som knutits till den direkta vårdverksamheten vid respektive anstalter eller institutioner och avgränsningen har skett på liknande sätt som inom fattig- och ålderdomsvården. Sålunda ha endast föreståndare, föreståndarinna, husmoder och sjuksköterska i sådan barnavård, som anordnas av stat, kommun, annan samfällighet eller stiftelse av allmännyttig natur, möjlighet att få pensionsrätt i SPA.

Barnhem kunna vara av flera slag. Följande former av barnhemsverksamhet förekomma numera: spädbarnshem, mödrahem, upptagningshem och barnhem för varaktig vård. Intill senare år har barnhemsvården till huvudsaklig del ombesörjts av stiftelser och föreningar, som för sin verksamhet i större eller mindre mån varit beroende av enskildas offervilja. Samhället har kontrollerat verksamheten men har icke förrän under senare år genom positiva åtgärder sörjt för en barnhemsverksamhet, som motsvarar samhällets behov.

I samband med år 1945 genomförda ändringar i barnavårdslagen ha landstingen och städerna utanför landstingen blivit legala huvudmän för barnhemsverksamheten. De ha att uppgöra förslag till plan för barnhemsvårdens ordnande inom respektive områden samt att underställa denna plan Kungl. Maj:t för fastställelse. I den mån icke genom andras försorg till-

räckligt antal barnhem av skilda slag anordnas, ankommer det på landstingen och de städer, som ej ingå i landsting, att själva ombesörja en tillräcklig utbyggnad av barnhemsvården.

Staten bidrager efter vissa grunder till verksamheten vid sådant hem, som upptages i fastställd plan, oavsett om hemmet drives av landsting, primärkommun, förening, stiftelse eller annan. Även åt hem, som ej ingår i planen, kan där särskilda skäl därtill föreligga beviljas statsbidrag, om hemmet finnes tillgodose ett allmänt behov. Ansökningar om statsbidrag prövas av socialstyrelsen.

Innan barnhem upprättas erfordras att Kungl. Maj:t eller socialstyrelsen godkänt plan för hemmet eller lämnat tillstånd till hemmets upprättande.

Förutsättningarna för statlig medverkan till pensioneringen av befattningshavare vid barnhemmen synas utan tvekan föreligga beträffande sådana hem, som ingå i vederbörligen fastställd plan för barnhemsvårdens ordnande inom respektive områden, oavsett huruvida dessa hem äro kommunala eller enskilda. Med dessa hem torde i här ifrågakomna hänseende kunna jämföras sådana hem, som av socialstyrelsen prövats tillgodose ett allmänt behov och som på grund av särskilda skäl erhållit statsbidrag. Däremot synes det enligt utredningens mening knappast föreligga tillräckliga skäl för utsträckning av den statsunderstödda pensioneringen till andra barnhem. I den mån befattningshavare vid hem av sistnämnda slag för närvarande ha pensionsrätt i SPA, böra dessa befattningshavare dock övergångsvis bibehållas vid sin pensionsrätt.

Liksom beträffande sjukvårdsanstalter samt fattigvårds- och ålderdomsvårdsanstalter bör för pensionsrätt uppställas det villkoret, att huvudmannskapet för verksamheten innehas av kommun, allmännyttig sammanslutning eller stiftelse.

Förutom föreståndare, föreståndarinna, husmoder och sjuksköterska synes även biträdande föreståndarinna, som har med föreståndarinna jämförlik kompetens och som anställts för permanenta arbetsuppgifter, böra få pensionsrätt i SPA.

De anstalter för sluten barnavård som betecknas *barnkolonier* avse vård av barn under en begränsad del av året, i regel sommaren. Den personal som är anställd i denna vårdverksamhet torde knappast ha en tjänstgöring av den omfattning som bör fordras för pensionering av här avsett slag. Förutsättningar för anslutning av personal vid barnkolonier till SPA torde vid sådant förhållande icke föreligga.

Den verksamhet som bedrivs vid *anstalterna för halvöppen barnavård* avser vård av barn under en begränsad del av dygnet.

Sådana anstalter utgöras dels av *daghem* för heldagsvård av barn, *lek-skolor* för beredande av vistelse åt och fostran av barn under begränsad tid av dagen samt *eftermiddagshem* för beredande åt skolbarn av vistelse under tillsyn efter skolarbetets slut för dagen.

Något koncessionstvång beträffande anstalterna för halvöppen barnavård har ej ansetts erforderligt. Däremot har skyldighet att anmäla påbörjad

verksamhet till vederbörande barnvårdsnämnd samt till socialstyrelsen föreskrivits.

Pensionsrätt i SPA har enligt nu gällande bestämmelser ansetts kunna beviljas även befattningshavare vid vissa anstalter för halvöppen barnavård. De anstalter av sistnämnda slag, vilkas anställda hittills kommit i åtnjutande av sådan pensionsrätt, synas huvudsakligen ha utgjorts av sådana institutioner som brukat betecknas som »barnkrubbor». Dessa institutioner, i vilkas verksamhet själva vårdmomentet är förhållandevis starkt framträdande, synas närmast motsvara de anstalter som enligt modernare terminologi kallas daghem, Lekskolor eller s. k. barnträdgårdar ha däremot i allmänhet icke ansetts innefatta en sådan verksamhet för vård av barn som i SPAs nu gällande reglemente avses. Hem, som uteslutande fungerat som eftermiddagshem, torde knappast ha kunnat medföra tjänstgöring i tillräcklig omfattning för att pensionsrätt skulle ha kunnat beredas vederbörande befattningshavare.

Utvecklingen av anstaltsväsendet inom den halvöppna barnavården har främst betingats av de arbetsmarknadspolitiska förhållandena. Icke obetydliga statsbidrag utgå numera till verksamheten. Såväl kommuner som stiftelser, föreningar och industriföretag kunna få bidrag. Bidragen beviljas av socialstyrelsen och utgå dels som bidrag till lön åt föreståndarinnan, som har viss kompetens, och till annan personal med samma kompetens och dels som bidrag till bespisning. Den nuvarande statsbidragsgivningen till de anstalter, varom nu är fråga, har karaktären av ett provisorium i avvaktan på en förordad prövning i hela dess vidd av frågan om denna vårdforms ställning i samhället. Denna fråga är nu föremål för utredning av 1946 års kommitté för den halvöppna barnavården. Innan densamma avgjorts, kan slutlig ställning till spörsmålet om statens medverkan till pensionering av befattningshavare i verksamheten knappast tagas. Om även i fortsättningen statsbidrag kommer att lämnas till löner åt sådan personal i verksamheten, som har särskilt föreskriven utbildning, synas dock enligt utredningens mening starka skäl tala för att statlig medverkan till pensioneringen av samma personal lämnas, åtminstone vad beträffar heltidsanställda befattningshavare.

Enligt vad utredningen inhämtat kommer ovannämnda kommitté för den halvöppna barnavården att till behandling upptaga även frågan om barnavårdspersonalens pensionsförhållanden. Vid sådant förhållande har pensionsutredningen icke funnit sig böra ingå på närmare prövning av denna fråga. Utredningen föreslår därför såsom ett provisorium, att de befattningshavare vid anstalter för halvöppen barnavård som beviljats pensionsrätt enligt SPAs nuvarande reglemente skola bibehållas vid denna sin rätt tills vidare.

I detta sammanhang må omnämnas att Svenska barnavårdslärarinnornas förening i skrivelse till pensionsutredningen den 28 juni 1945 framlagt vissa synpunkter och önskemål i fråga om pensionsförhållandena för barnavårdslärarinnor. Föreningen har därvid hemställt, att pensionsrätt i SPA

mätte medgivas barnavårdslärlarinna med viss fastställd utbildning, vare sig hon är anställd vid offentlig eller privat institution.

Utbildning av barnavårdslärlarinnor sker för närvarande vid Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Barnavårdslärlarinnor finnas anställda vid olika slags institutioner på barnavårdens område såsom vid barnhem och daghem samt vid husmoderskolor. Befattningshavare med dylik utbildning finnas även anställda hos Svenska socialvårdsförbundet i den av förbundet anordnade statsunderstödda utbildnings- och instruktionsverksamheten samt vid några barnavårdscentraler. De barnavårdslärlarinnor som äro anställda vid barnhem samt daghem ha enligt nuvarande bestämmelser kunnat få sin pensionsfråga ordnad genom anslutning till SPA, om de innehaft sådan befattning (husmoders- eller föreståndarinnebefattning), som är förenad med pensionsrätt. Enligt utredningens förslag skulle barnavårdslärlarinna även kunna komma att erhålla pensionsrätt i SPA såsom biträdande föreståndarinna vid barnhem.

Även barnavårdslärlarinna, som är anställd vid husmodersskola tillhörande den statsunderstödda yrkesundervisningen, kan få pensionsrätt i SPA. Däremot föreligger icke sådan rätt för barnavårdslärlarinna anställd vid barnavårdscentral eller för barnavårdslärlarinna, anställd hos Svenska socialvårdsförbundet i utbildnings- och instruktionsverksamhet, som anordnas av förbundet.

Enligt utredningens mening synes enbart den omständigheten, att en person har utbildning som barnavårdslärlarinna icke böra medföra, att hon vid anställning i till barnavården hörande verksamhet må komma i åtnjutande av statlig medverkan till pensioneringen. För anslutning till den statsunderstödda pensioneringen bör karaktären av verksamheten och tjänsten samt densammas förhållande till staten och det allmänna främst vara avgörande.

Vid barnavårdscentralerna utgöres den kvalificerade, heltidstjänstgörande personalen i stort sett av sjuksköterskor, vilka, såsom förut i annat sammanhang nämnts, avlönas med bidrag av statsmedel. Det synes endast vara i undantagsfall, som barnavårdslärlarinna erhållit anställning vid barnavårdscentral. Anledning att med hänsyn till dessa fall skapa särskilda pensionsmöjligheter synes icke föreligga.

Vad beträffar de barnavårdslärlarinnor som finnas anställda hos Svenska socialvårdsförbundet i den av förbundet anordnade och med statsmedel understödda kurs- och föreläsningsverksamheten å olika orter i landet kunna skäl möjligen synas föreligga för anslutning till SPA. Då befattningarna emellertid i regel bruka innehavas endast ett fåtal år och knappast torde komma att i något fall bli befattningshavarens slutsyssla, har utredningen icke ansett tillräckliga skäl föreligga för pensionsrätt i SPA för sådana befattningshavare.

Däremot kan enligt utredningens mening skäl föreligga att bereda pensionsrätt i SPA för lärlarinna vid barnhem (mödrahem) i de fall statsbidragsförhöjning med anledning av undervisningsverksamheten beviljats enligt bestämmelsen i 2 § andra stycket kungörelsen den 22 juni 1945 om

statsbidrag till driften av barnhem, givetvis dock under förutsättning att verksamheten ensamt för sig eller i kombination med verksamheten i annan befattning, som kan förenas med pensionsrätt i SPA, bereder befattningshavaren full sysselsättning.

Under samma förutsättningar synes pensionsrätt även böra få beviljas lärarinna i hushållsgöromål anställd i undervisning, som avses i 2 § nämnda kungörelse. Önskemål om pensionsrätt för lärarinna i hushållsgöromål i sådan undervisning ha framförts i en till pensionsutredningen ställd, den 11 februari 1948 dagtecknad skrivelse från direktionen för Gillbergska barnhemmet i Uppsala.

Vid skyddshemmen eller *skolorna tillhörande barna- och ungdomsvården* mottagas sådana barn, som på grund av vanart eller liknande anledning befunnits i behov av s. k. skyddsuppfostran.

Skyddshemsverksamheten har, som i tidigare sammanhang redan nämnts, med undantag för verksamheten i städerna Stockholm och Göteborg i princip förstatligats, ehuru vid sidan av de statliga hemmen finnas enskilda hem, som komplettera den statliga verksamheten.

Såväl de kommunala som de enskilda hemmen åtnjuta statsbidrag enligt bestämmelser, som intagits i avtal mellan staten och huvudmannen. Verksamheten regleras vidare genom en av Kungl. Maj:t utfärdad stadga.

Enligt nu gällande regler ha av befattningshavare vid icke statlig ungdomsvårdsskoleverksamhet — förutom lärarpersonalen, vars pensionsfråga behandlats i en tidigare avdelning — föreståndare, föreståndarinna, husmoder samt i förekommande fall sjuksköterska pensionsrätt i SPA under motsvarande villkor beträffande huvudmannaskapet för verksamheten som gäller beträffande barnavård, varom ovan nämnts.

Någon anledning att inskränka statens medverkan till pensioneringen av den till de icke-statliga ungdomsvårdsskolorna hörande vårdpersonalen torde icke föreligga. Tvärtom kunde för de enskilda skolornas vidkommande en utvidgning av pensioneringen även till vissa andra grupper befattningshavare förefalla rimlig. Det har nämligen visat sig vara svårt för de enskilda skolorna att utan statlig medverkan ordna en lämplig pensionering av viss personal, arbetsledarpersonal m. fl., som icke kunnat anslutas till SPA.

Med hänsyn till att fråga föreligger om avveckling av åtminstone vissa av de enskilda ungdomsvårdsskolorna och då det för närvarande knappast är möjligt att bedöma i vad mån enskilda skolor av detta slag komma att fortbestå i framtiden, synes det utredningen lämpligast att tillsvidare i stort sett bibehålla den nuvarande avgränsningen av den statsunderstödda pensioneringen på detta område.

I framställningar, som tidigare varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning — dock utan att därvid ha föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd — har fråga väckts om pensionsrätt även för vissa kategorier av befattningshavare inom sådan till barnavården hörande verksamhet, som icke är knuten till vårdanstalter i egentlig mening. Framställningarna avsågo de dåvarande befattningarna som *barnavårdsombud* samt vissa andra befattningshavare i

öppem barnavård, såsom *fosterbarnsinspektriser m. fl.* Befattningarna som barnavårdsombud ha sedermera inordnats i den statliga organisationen och motsvaras nu av befattningarna som barnavårdsassistenter vid rikets länsstyrelser. Innehavare av sistnämnda befattningar ha i och med förstatligandet fått sin pensionsfråga ordnad. Vad beträffar övriga i sistnämnda framställningar avsedda befattningar inom den öppna barnavården synas enligt utredningens mening tillräckliga skäl icke föreligga för statlig medverkan till pensionering av till vården hörande befattningshavare.

Vård av *alkoholister* lämnas numera dels vid statliga alkoholistanstalter och dels vid icke-statliga s. k. erkända alkoholistanstalter. I fall, då huvudmannen för anstalt är ett kommunalt subjekt eller utgöres av »samfällighet» eller av stiftelse av allmännyttig karaktär, kan anstalten erhålla anslutning av föreståndare, föreståndarinna, husmoder och i förekommande fall sjuksköterska till SPA. Även enskild icke erkänd alkoholistanstalt kan erhålla anslutning till SPA av befattningshavare av ovan angivna slag och under ovan nämnda villkor. För närvarande synes det finnas fjorton erkända alkoholistanstalter samt en enskild alkoholistanstalt, vilka samtliga åtnjuta statsbidrag.

Förutsättningar för delaktighet i SPA för de icke-statliga alkoholistanstalternas befattningshavare synas alltjämt vara för handen.

Enligt nuvarande avgränsningsregler falla ett betydande antal anställda vid alkoholistanstalterna utanför pensioneringen i SPA. Detta gäller såväl befattningshavare med central betydelse för vårdverksamheten, assistentpersonal o. d., som kontorspersonal och ekonomipersonal. Dessa förhållanden ha framhållits i ett till pensionsutredningen överlämnat ärende angående en framställning från Sveriges fångvårdsmannaförbund rörande erkända alkoholistanstalten Åsbrohemmet. Framställningen avsåg i första hand förstatligande av alkoholistanstalten och i andra hand, att personalen vid anstalten i löne- och pensionshänseende skulle få likställighet med motsvarande personal vid de statliga alkoholistanstalterna.

I avgivet yttrande över framställningen har socialstyrelsen med avstyrkande av förslaget om förstatligandet hemställt, att utredning rörande pensionering i SPA av befattningshavare vid samtliga erkända alkoholistanstalter måtte åvägbringas. Socialstyrelsen har därvid framhållit, att det i betraktande av den allmänna funktion som anstalterna fullgjorde måste anses otillfredsställande, att det övervägande antalet befattningshavare icke fått sin pensionsfråga ordnad.

I ett av 1946 års alkoholistvårdsutredning nyligen avgivet betänkande med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. (SOU 1948: 23) har förslag bl. a. framlagts till förstärkt statligt ekonomiskt stöd till de erkända alkoholistanstalterna och till en löne- och pensionsreglering för dessas befattningshavare. Den ordinarie personalens pensionering har förordats bäras genom SPA, och därvid har uttalats, att det torde ankomma på pensionsutredningen att utarbeta förslag till pensioneringens ordnande.

Då utan statens medverkan, åtminstone ekonomiskt, en rimlig lösning av pensionsfrågan för befattningshavarna vid de erkända alkoholistanstal-

terna knappast torde kunna ske, synes enligt utredningens mening starka skäl tala för en utvidgning av pensioneringen till att avse befattningshavare i allmänhet vid anstalterna på liknande sätt som ovan föreslagits beträffande t. ex. vanförearanstaltens befattningshavare.

Utredningen föreslår därför, att pensionsrätt beviljas befattningshavare vid erkänd alkoholistanstalt genom SPA utan begränsning till vissa befattningshavare. Utredningen vill dock framhålla, att om statens allmänna avlöningsreglemente — såsom alkoholistvårdsutredningen ifrågasatt — göres tillämpligt å några av anstaltens befattningshavare, dessa synas böra överföras å pensionsreglementen, som gälla för folkskolan.

Vad beträffar enskild, icke erkänd alkoholistanstalt synas skäl icke föreligga för någon utvidgning av pensioneringen.

Hemvårdarinnor, som äro heltidsanställda inom den statsunderstödda sociala hemhjälpverksamheten och som avlönas med bidrag av statsmedel böra som hittills ha pensionsrätt i SPA.

Till den sociala vårdverksamheten torde även närmast vara att hänföra vissa grenar av fångvården, som omhänderhas av icke-statliga organ. Ehhuru fångvården utgör en uppgift av sådan karaktär, att den i allmänhet endast kan anförtros statliga organ, har dock beträffande verkställigheten av *ungdomsfängelse* enligt lagen den 15 juni 1935 undantag från denna regel skett. Vad beträffar ungdomsfängelse för kvinnor har verkställigheten i regel anförtrots anstalter, som drivas av Svenska diakonissällskapet. Verksamheten har ordnats genom avtal mellan fångvårdsstyrelsen och diakonissällskapet om att sällskapet skall omhändertaga kvinnor, som ådömts ungdomsfängelse vid vissa av sällskapets anstalter bl. a. Lannaskede i Jönköpings län mot ersättning av statsmedel.

Ett ärende angående ifrågasatt delaktighet i SPA för föreståndarinnor eller husmödrar vid sådana anstalter, som omhändertaga till ungdomsfängelse dömda kvinnor, har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 26 januari 1945 överlämnats till utredningen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag. Ärendet avser i första hand diakonissällskapets anstalt i Lannaskede.

Ifrågavarande verksamhet, som står på gränsen mellan socialvård och fångvård, måste självfallet hänföras till statsuppgifterna. De enskilda anstaltens karaktär av statsorgan kommer här klart till synes. Det är dock svårt att för närvarande avgöra om verksamhetens anknytning till enskilda anstalter skall betraktas som en tillfällig företeelse eller om den kommer att bli en permanent institution. Det må framhållas, att avtalen mellan fångvårdsstyrelsen och diakonissällskapet beträffande anstalten i Lannaskede träffas för perioder om endast ett år. Då det ännu icke synes kunna med säkerhet avgöras, om ifrågavarande verksamhet kommer att bli av sådan beständig art som i allmänhet bör fordras för att pensionsrätt i SPA skall ifrågakomma, finner sig utredningen icke kunna tillstyrka att rätt till delaktighet i SPA nu beviljas befattningshavare vid anstalter av ifrågavarande slag. Skulle den kommande utvecklingen på området giva vid handen, att

verksamheten blir en bestående institution torde hinder emellertid icke böra möta mot att befattningshavare i verksamheten anslutas till SPA i motsvarande omfattning som inom socialvården i allmänhet.

I detta sammanhang må vidare omnämnas den socialt betonade verksamhet, som av enskilda till Svenska skyddsförbundet anslutna föreningar bedrivs bland frigivna fångar, villkorligt dömda och liknande kategorier. Till Svenska skyddsförbundet har för budgetåret 1948/49 anvisats ett anslag av 100 000 kronor till skyddsförbundets verksamhet. Huvudparten av anslaget har beräknats för de till förbundet anslutna föreningarna.

Denna verksamhet kan sägas stå på gränsen mellan sådan offentlig verksamhet, som staten bör ha sin hand över, och sådan ideell verksamhet, som lämpligen bör ha frihet och obundenhet.

Fråga om en rationalisering av det frivilliga hjälparbetet bland frigivna fångar och liknande kategorier är för närvarande föremål för utredning inom fångvårdsstyrelsen. Innan denna utredning föreligger färdig, synes någon slutlig ställning icke kunna tagas till frågan i vad mån anslutning av befattningshavare inom berörda verksamhetsområde till SPA möjligen kan vara motiverad. Någon framställning om sådan anslutning synes för övrigt icke ha gjorts. Det må i detta sammanhang erinras om att Stockholms stadsmission, som är ansluten till Svenska skyddsförbundet och som bedriver en verksamhet som delvis faller inom förevarande område, har beviljats anslutning i familjepensionshänseende för föreståndaren, som är prästman.

En särskild form av förebyggande socialvård utgör *socialförsäkringsverksamheten*. Vissa grenar av denna verksamhet — exempelvis folkpensioneringen — är statligt organiserad, medan andra grenar ombesörjas av enskilda organisationer. Den viktigaste av de senare grenarna torde vara sjukkasseverksamheten.

Fråga om pensionsrätt för befattningshavare hos *sjukkassa* har tidigare varit föremål för prövning med avseende å sjuksköterskeutbildade sjukkontrollanter vid kassorna. En framställning om pensionsrätt för sådana befattningshavare föranledde enligt beslut av Kungl. Maj:t den 20 december 1940 ej någon åtgärd. I samband med att frågan om SPAs verksamhetsområde nu upptages till en allsidig undersökning, synes frågan om möjligheten för sjukkassorna att ansluta befattningshavare till SPA ånyo böra övervägas.

Enligt utredningens mening föreligger knappast anledning att bereda sjukkontrollanter hos sjukkassorna olika pensionsmöjligheter efter deras olika utbildning. I den mån kontrollverksamhet kan fullgöras av icke sjuksköterskeutbildad personal, är det ur allmän synpunkt av mindre intresse att uppmuntra anställning av just sjuksköterskor för denna verksamhet, särskilt i betraktande av det behov av sådan personal som finnes inom den egentliga sjukvården. Anledning finnes knappast heller att låta sjukkontrollanter i allmänhet intaga en särställning i fråga om statlig medverkan till pensioneringen i förhållande till övriga anställda. Frågan blir då om tillräckliga skäl finnas att rent principiellt bereda sjukkassorna pensionsmöjligheter för befattningshavare genom anslutning till SPA.

Av betydelse för denna fråga synes vara den i viss mån ändrade ställning som sjukkassorna komma att få, sedan den obligatoriska sjukförsäkring som föreskrivits jämlikt lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring genomförts.

Det har uppdragits åt de allmänna sjukkassorna (centralsjukkassorna och de lokala sjukkassorna) att omhänderha sagda försäkringsverksamhet. Om verksamheten har bl. a. följande föreskrifter meddelats.

Centralsjukkassa skall i regel ha ett verksamhetsområde omfattande landstingsområde eller område för stad som ej deltagar i landsting. Lokalsjukkasseområdena skola omfatta en eller flera kommuner efter Kungl. Maj:ts eller myndighets bestämmande. Sjukförsäkringsverksamheten skall finansieras dels med avgifter av medlemmarna (sjukförsäkringsavgift) och dels med statsbidrag som utgår i form av sjukhjälpbidrag, medlemsbidrag och avgiftsbidrag. Försäkringsavgifterna skola vara så avvägda, att de i förening med andra för vederbörande allmänna sjukkassa tillgängliga medel må antagas förslå till infriande av kassans förfallna utfästelser, förvaltningskostnader och övriga utgifter ävensom till erforderlig fondbildning. Avgifterna skola fastställas av tillsynsmyndigheten.

De allmänna sjukkassornas angelägenheter skola handhas av ett ombudsmöte samt en styrelse. Därest ej tillsynsmyndigheten annat medgiver skall hos allmän sjukkassa vara anställd en verkställande tjänsteman, som i enlighet med styrelsens anvisningar har att leda arbetet inom kassan. Sådan tjänsteman tillsättes och entledigas i centralsjukkassa av tillsynsmyndigheten och i lokalsjukkassa av centralsjukkassans styrelse. Verkställande tjänstemans avlönings- och pensionförhållanden skola på förslag av kassans styrelse bestämmas av tillsynsmyndigheten.

Annan befattningshavare hos allmän sjukkassa än verkställande tjänsteman tillsättes och entledigas av kassans styrelse.

Efter den allmänna sjukförsäkringens genomförande komma de allmänna sjukassorna i högre grad än de hittillsvarande sjukkassorna att få en officiell, statsverksamheten närstående ställning. Utredningen anser med hänsyn därtill starka skäl tala för att möjlighet bör beredas för allmän sjukkassa att ansluta befattningshavare till SPA. Intill dess någon erfarenhet vunnits av den nya organisationen, synes dock anslutningen lämpligen kunna begränsas till verkställande tjänsteman. Endast i de fall, då sådan tjänsteman är heltidsanställd, torde emellertid pensionsrätt böra medgivas. Utredningen föreslår alltså, att i och med den allmänna sjukförsäkringens genomförande pensionsrätt må beviljas verkställande tjänsteman hos allmän sjukkassa.

Enligt pensionsutredningens förslag till avgränsning av SPAs pensionsverksamhet på socialvårdens område skulle pensioneringen komma att omfatta följande grupper:

1 anstaltsvård.

Vid av kommun, allmännyttig sammanslutning eller stiftelse bedriven vårdinrättning av följande slag, nämligen statsunderstött vårdhem för barn (barnhem), statsunderstödd skola tillhörande barna- och ungdomsvården, statsunderstödd erkänd eller enskild alkoholistanstalt, i fattigvårds-

gen avsett statsunderstött arbetshem samt vårdhem för åldringar (ålderdomshem):

- a) föreståndare för vårdanstalt,
- b) föreståndarinna för vårdanstalt, biträdande föreståndarinna vid barnhem eller kommunalt ålderdomshem, husmoder och sjuksköterska,
- c) lärarinna vid barnhem (mödrahem) för meddelande av särskild utbildning i barnavård eller husligt arbete under förutsättning att statsbidraget beräknats med hänsyn till dylik utbildning, samt
- d) annan befattningshavare vid erkänd alkoholistanstalt.

I social hemhjälpsverksamhet.

Heltidsanställd hemvårdarinna, till vilkens avlöning staten bidrager.

I sjukförsäkringsverksamhet.

Verkställande tjänsteman hos sådan allmän sjukkasse, som omförmäles i lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring.

Polisväsendet.

Enligt lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket skall riket vara indelat i polisdistrikt. Stad, så ock köping, som enligt särskild bestämmelse är pliktig bekosta för köpingen erforderlig polispersonal, skall utgöra särskilt polisdistrikt. Sådan skyldighet föreligger i fråga om alla köpingar, för vilka köpingsbrev utfärdats efter år 1864. I övrigt skall landsfiskalsdistrikt eller del därav, bestämd i den ordning som i lagen närmare anges, utgöra polisdistrikt.

Polisdistrikt är pliktigt att skäligen avlöna de fjärdingsmän, ordningsmän eller andra polismän, vilka skola finnas anställda i distriktet, samt de övriga befattningshavare, som för polisverksamhetens upprätthållande äro erforderliga, att med skäligen pension förse innehavare av befattning, som är av stadigvarande beskaffenhet och av vilken befattningshavaren kan antagas bliva helt sysselsatt (ordinarie befattning), samt att då befattningshavaren avlidit i följd av skada, som åsamkats i tjänsten, till hans änka och barn utgiva skäligen familjeunderstöd ävensom till dödsboet utbetala skäligen begravningshjälp. Motsvarande skyldigheter åvila landsting beträffande dess polispersonal. Beslut om polismans avlöning, pensionering m. m. skall underställas länsstyrelsens prövning.

Enligt 15 § 2 mom. ovannämnda lag utgår statsbidrag med halva kostnaden för avlöning av befattningshavare, vilken anställts för landstingsområde eller som i egentligt landsbygdsdistrikt innehar eller uppehåller ordinarie befattning. Efter enahanda grund utger statsverket bidrag till landstings eller egentligt landsbygdsdistrikts kostnad för familjeunderstöd och begravningshjälp. Till kostnaden för avlöning av den som i polisdistrikt av nyss berört slag innehar eller uppehåller icke ordinarie befattning bidra-

ger statsverket med en femtedel. I 15 § 3 mom. stadgas att ordinarie befattningshavare, vilken anställts för landstingsområde eller i egentligt landsbygdsdistrikt, må pensionsförsäkras i statsanstalt enligt vad därom finnes särskilt stadgat. Vill landsting eller polisdistrikt som nyss nämnts på annat sätt ombesörja pensionering av sådan befattningshavare, bidrager statsverket med en tredjedel av utgående pension.

Stad ävensom köping, som själv bekostar sitt polisväsen, äger i regel icke åtnjuta statsbidrag till polispersonalens avlöning och pensionering.

Genom kungörelse den 6 juni 1925 (nr 173) fogades till SPAs reglemente ett särskilt kapitel (VIII) med bestämmelser angående rätt till tjänstepension för ordinarie befattningshavare vid polisväsendet, anställda i polisdistrikt, till vars polisväsen statsbidrag utgår jämlikt 15 § 2 mom. i ovan nämnda lag.

Sedan Svenska polisförbundet i en till chefen för socialdepartementet ställd, den 20 januari 1933 dagtecknad skrift gjort framställning i syfte att genom statens försorg åtgärder måtte vidtagas för beredande åt polismännen av familjepensionsrätt, föranstaltades om utredning därom. Genom proposition nr 256: 2 till 1938 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till bestämmelser angående familjepension för befattningshavare vid de polisdistrikt vilka för sina anställda kunde förvärva delaktighet i SPA i tjänstepensionshänseende. Propositionen bifölls av riksdagen, varefter genom kungörelse den 17 juni 1938 (nr 518) bestämmelser i ämnet utfärdades.

Polismans anslutning till SPA kan nu icke begränsas till att avse allenast tjänstepensionsrätt utan måste alltid omfatta även familjepensionsrätt.

För polispersonalen i städerna har hittills anledning icke ansetts föreligga att ordna pensionering i SPA. För pensionering av denna personal ha städerna i allmänhet själva sört genom egna kassor, genom anslutning till Sveriges kommunalanställdas pensionskassa eller på annat sätt. Det må i detta sammanhang anmärkas, att städer, som enligt vad därom är stadgat, äro skyldiga att hålla s. k. stats- och reservpolis, erhålla gottgörelse av statsmedel för så stor del av stadens kostnader för avlöning och pensionering e. d. åt polispersonalen, som belöper på antalet statspolismän enligt av Kungl. Maj:t fastställda beräkningsgrunder.

Vad den rent statliga verksamheten inom polisväsendet beträffar må förutom den här ovan berörda statspolisorganisationen för riket nämnas den statligt anställda och avlönade poliskåren i Boden.

I likhet med undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården samt socialvården synes även polisväsendet utgöra ett staten i sådan grad närstående verksamhetsområde att beträffande detta de förutsättningar som utredningen uppställt för anslutning av befattningshavare till SPA få anses uppfyllda. Utredningen får i detta sammanhang erinra om de planer på ett förstatligande av verksamheten som förelegat.

Städer och samhällen, som för närvarande i princip ha att själva utan

bidrag av statsmedel avlöna och pensionera sin polispersonal, har pensionsutredningen ansett alltfört själva böra få dra försorg om sin polispersonals pensionering.

Utredningen förordar sålunda anslutning till SPA av polispersonal i samma omfattning som hittills.

Jordbruket med binärningar m. m.

Det allmännas intresse av näringslivet har föranlett staten att genom åtgärder av olika slag främja dess utveckling. Särskilt ha lantmannanärningarna blivit föremål härför. De åtgärder som vidtagits ha bestått dels i igångsättande av rent statlig verksamhet genom statliga organ och dels i ekonomiskt stöd åt icke-statliga anstalter eller sammanslutningar, som bedriva verksamhet på området i fråga. I den mån den av icke-statliga anstalter och sammanslutningar bedrivna verksamheten är av sådan betydelse för det allmänna, att den materiellt sett kan anses hänförlig till statsuppgifterna, torde de allmänna förutsättningarna för anslutning av verksamhetens befattningshavare till SPA få anses föreligga.

Genom den 22 juli 1920 utfärdad tillägg till SPAs reglemente erhöles första gången vissa grupper av befattningshavare inom nu ifrågakomna verksamhetsområde pensionsrätt i SPA. De grupper som då anslötes till pensioneringen utgjordes bl. a. av befattningshavare hos hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser. De befattningar vilkas innehavare erhöles möjlighet till pensionsrätt angåvos i ett särskilt kapitel, betecknat VII, i reglementet. Genom senare skedda ändringar av reglementet ha vissa grupper av befattningar tillkommit och andra bortfallit.

I samband med en omorganisation av skogsvårdsstyrelserna i riket och löneroglering för deras personal genomfördes år 1946 den förändringen av pensionsförhållandena för skogsvårdsstyrelsernas ordinarie befattningshavare, att de hänfördes under folkskolans pensionsreglementen. Numera gälla för dem, enligt kungörelse den 30 juni 1947 (nr 695) angående utsträckt tillämpning av 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för folkskolan, sistnämnda reglementen. En liknande utveckling har härefter skett beträffande de av hushållningssällskapens befattningshavare, som i anslutning till den år 1947 beslutade omorganisationen av sällskapen blivit underkastade pensionsreglementena för folkskolan.

För närvarande äro följande grupper av befattningshavare på näringslivets område anslutna till SPA nämligen: vissa befattningshavare anställda hos hushållningssällskap och dem underlydande institutioner, befattningshavare hos statsunderstödda lantbrukskemiska kontrollstationer och statsunderstödda frökontrollanstalter, befattningshavare anställd hos lantbruksakademien (därest befattningshavaren icke har pensionsrätt enligt statens allmänna pensionsreglementen), befattningshavare hos Sveriges utsädesförening och Svenska smörprovningarna, med bidrag av statsmedel avlönade mejerikonstulenter anställda hos Svenska mejeriernas riksförening

samt fast anställd förädlings- och försöksledare (med full sysselsättning) vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt, så länge statsbidrag utgår till anstalten.

Intill den 1 januari 1948 gällde beträffande *hushållningssällskapens* befattningshavare en generell föreskrift om pensionsrätt i SPA. De befattningshavare vilkas minimiårslön fastställts i författning voro obligatoriskt anslutna till SPA, medan övriga befattningshavare kunde erhålla sådan anslutning, om deras befattningar reglerats av sällskapet och lantbruksstyrelsen godkänt regleringen.

Sedan av 1947 års riksdag beslut fattats om en omorganisation av hushållningssällskapen bl. a. innebärande nya grunder för statsbidragen till sällskapen och en nyreglering av befattningshavarnas anställnings- och avlöningsförhållanden, har från och med år 1948, som ovan berörts, den förändringen skett i fråga om befattningshavarnas pensionsförhållanden, att vissa befattningshavare, nämligen de som avlönas med bidrag av statsmedel och med tillämpning av statliga avlöningsbestämmelser (sekreterare, jordbrukskonsulenter, husdjurskonsulenter, trädgårdskonsulenter, maskinkonsulenter, jordbruksinstruktörer, kamrerare, kansli-, kontors- och skrivbiträden), hänförts under folkskolans pensionsreglementen (kungörelsen den 19 dec. 1947, nr 985). De övriga befattningshavarna hos sällskapen och dem underlydande institutioner, å vilka sagda avlöningsbestämmelser icke gjorts tillämpliga och vilka, fränsett fiskeritjänstemän, överkontrollassistenter och hemkonsulenter, i allmänhet avlönas utan bidrag av statsmedel, ha däremot bibehållits vid möjligheten att erhålla pensionsrätt enligt SPAs reglemente.

Det har inom utredningen förelegat viss tvekan, om anledning finnes för staten att medverka till pensionering av sådana befattningshavare hos hushållningssällskap, som sällskapen äga att utan bidrag av staten fritt och uteslutande efter eget bedömande anställa. Då emellertid även de icke statsunderstödda grenarna av hushållningssällskapens verksamhet torde få anses ha allmännyttig karaktär och då de nuvarande möjligheterna att ansluta här senast avsedda befattningshavare till SPA grunda sig på ett statsmakternas ställningstagande till frågan så sent som under år 1947, har utredningen icke ansett sig böra föreslå någon principiell inskränkning av möjligheten att ansluta hushållningssällskapens befattningshavare till SPA.

Något motsvarande behov av att till SPA ansluta sådana befattningar vid *skogsvårdsstyrelserna*, som ej förenats med pensionsrätt enligt folkskolans pensionsreglementen, torde icke föreligga.

De *lokala lantbrukskemiska kontrollstationerna* ha till uppgift att vid sidan av statens lantbrukskemiska station ombesörja analys och kontroll för jordbrukets behov.

Verksamheten avser bl. a. analys av handelsvaror av betydelse för jordbruket och dess binäringar samt kontrollundersökning av konstgödselmedel och fodermedel. Att verksamheten ansetts av betydelse för det allmänna framgår redan därav att statligt organ inrättats på området. De lokala stationer, som erhålla statsbidrag till verksamheten, äro fem till antalet. Såväl verksamheten som statsbidragsrätten har författningsmässigt reglerats genom ett reglemente den 15 juni

1939 (nr 419) och en kungörelse samma dag (nr 420). För budgetåret 1948/49 har anslag till stationerna upptagits med 27 000 kronor, varav belöpa 3 000 kronor på stationen i Visby och 6 000 kronor på var och en av de övriga stationerna. Som villkor för statsbidrag gäller att motsvarande bidrag lämnas av landsting eller hushållningssällskap. Utöver nämnda bidrag ha kontrollstationerna egna inkomster av verksamheten enligt en taxa, som fastställts av lantbruksstyrelsen. Beträffande stationernas organisation har föreskrivits, att station skall stå under ledning av särskild styrelse, vars ordförande utses av Kungl. Maj:t. Även beträffande befattningshavarnas åligganden, kompetensfordringar, tillsättning m. m. ha bestämmelser meddelats. Skyldighet har vidare föreskrivits dels för vederbörande styrelse att till delaktighet i SPA anmäla föreståndare, förste kemist och assistent och dels för dessa befattningshavare att vara delägare i anstalten. De statsunderstödda stationerna stå under lantbruksstyrelsens tillsyn.

Förutsättningarna för anslutning av befattningshavare vid de statsunderstödda lantbrukskemiska kontrollstationerna synas alltså vara för handen. Möjligheten att erhålla pensionsrätt bör stå öppen för kontrollstationernas befattningshavare i allmänhet, i den mån motsvarande kategorier statstjänstemän åtnjuta pensionsrätt.

I likhet med den lantbrukskemiska analysverksamheten är även den allmänna *frökontrollverksamheten* ordnad dels genom en statlig anstalt och dels genom ett antal lokala statsunderstödda anstalter. Verksamheten avser analys av frövaror samt s.k. statsplombering.

De lokala statsunderstödda anstalterna äro fem till antalet och statsbidrag utgår för närvarande med 1 000 kronor till var och en av anstalterna. Som villkor för statsbidrag gäller att landsting eller hushållningssällskap lämna motsvarande bidrag. I övrigt finansieras verksamheten med inkomster enligt av lantbruksstyrelsen fastställd taxa. I organisatoriskt avseende gäller enligt av Kungl. Maj:t fastställt reglemente för anstalterna den 18 juni 1926 (nr 259), att anstalterna skola stå under ledning av en på visst sätt sammansatt styrelse (i allmänhet utsedd av landsting eller hushållningssällskap). Även befattningshavarnas åligganden, kompetens och tillsättning regleras av reglementet. Föreskrifter om verksamheten ha även lämnats i kungörelse angående statsbidrag till lokala frökontrollanstalter den 18 juni 1926 (nr 260). Enligt kungörelsen har förutsatts, att föreståndare och assistent skall beredas pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Verksamheten står under lantbruksstyrelsens inseeende.

Enligt utredningens mening torde förutsättningarna för statsunderstödd pensionering av befattningshavarna vid frökontrollanstalterna få anses uppfyllda, oaktat statsbidragen till verksamheten äro förhållandevis obetydliga. Möjlighet att erhålla pensionsrätt bör stå öppen för befattningshavare i ungefär motsvarande utsträckning som vid den statliga anstalten.

Lantbruksakademien stiftades år 1811. Enligt de av Kungl. Maj:t senast den 8 december 1944 fastställda stadgarna för akademien har denna till uppgift att verka för svenska lantbrukets och angränsande näringars utveckling och förkovran.

Akademien har i detta syfte bl. a. att anordna och stödja vetenskaplig och praktisk forskning, att utgiva skrifter, att belöna framstående insatser inom dess verksamhetsområde, och att följa utvecklingen på lantbrukets område såväl inom som utom landet.

Akademiens angelägenheter handhas av preses, vice preses samt en förvalt-

ningskommitté. Preses och vice preses förordnas av Kungl. Maj:t på viss tid efter förslag av akademien. Sekreterare utnämnes av Kungl. Maj:t efter förslag av akademien. Akademien åtnjuter ekonomiskt stöd av staten dels i form av ett anslag till avlöning av sekreteraren och kamreraren, vilka avlönas som statstjänstemän, och även i pensionshänseende äro underkastade samma bestämmelser som gälla för statstjänstemän i allmänhet och dels i form av ett statsbidrag till museum och bibliotek. Dessutom utgår till akademien ett särskilt bidrag för bestridande av kostnader för jordbrukets forskningsråd.

Av akademiens befattningshavare ha för närvarande bibliotekspersonal, vaktmästare och kontorsbiträde anslutning till SPA.

Enligt utredningens mening intager lantbruksakademien en sådan ställning som ett av det allmännas organ för lantbruksnäringens befrämjande, att förutsättningarna för statlig medverkan till pensioneringen av akademiens befattningshavare få anses föreligga. Pensionsrätt torde böra medgivas i ungefär motsvarande omfattning som vid jämförliga statliga institutioner.

Sveriges utsädesförening fick sin nuvarande form år 1894. Sedan år 1905 har föreningen åtnjutit statsbidrag. Enligt stadgarna har föreningen bl. a. till ändamål att verka för odling och utveckling av förbättrade sädeslag och frösorter.

Föreningens främsta arbetsuppgifter avse förädling av åkerbruksväxterna och behandling av odlingsproblem i anslutning till vetenskaplig forskning samt upplysande och rådgivande verksamhet. Föreningens angelägenheter handhas av en styrelse, som består av åtta ledamöter, av vilka ordföranden och fyra ledamöter utses av Kungl. Maj:t. Verksamheten är förlagd dels till Svalöv och dels till filialstationer i olika delar av landet. De bidrag av statsmedel som för närvarande lämnas till föreningens allmänna verksamhet utgå med betydande belopp och torde kunna sägas utgöra en förutsättning för verksamhetens bedrivande på nuvarande sätt och i oförminskad omfattning. Statsbidragen till föreningen ha förbundits med sådana villkor, att verksamheten därigenom förts in under det allmännas inflytande och kontroll. Föreningens befattningshavare avlönas efter grunder, som statsmakterna godkänt. I stort sett ha därvid statstjänstemännens löneförhållanden varit normerande.

De allmänna förutsättningar som utredningen uppställt för anslutning till SPA synas vara uppfyllda beträffande föreningens fast anställda befattningshavare.

Svenska smörprovningarna utövar en självständig verksamhet, som står under ledning av en styrelse, utsedd delvis av lantbruksstyrelsen och delvis av hushållningssällskapens förbund. Smörprovningarnas uppgift är att verka för åstadkommande av ett fullgott smör. Mejerier, vilkas smör godkännes, erhålla rätt att föra smörprovningarnas inregistrerade varumärke »runmärket». I de bestämmelser som gälla rörande utförsel ur riket av smör har föreskrivits som villkor, att smöret skall uppfylla de anspråk i fråga om kvalitet och hållbarhet som lantbruksstyrelsen fastställt för runmärkets bibehållande. Smörprovningarna ha numera fått sig ålagda jämväl uppgifter avseende äggkontroll och kvalitetsmärkning av ost.

Smörprovningarnas verksamhet står under lantbruksstyrelsens inseende och kontroll.

Statsbidrag utgår till verksamheten. Detta uppgick för budgetåret 1947/48 till 18 600 kronor. Som villkor för statsbidrags åtnjutande har tidigare bl. a. gällt, att stat för verksamheten fastställes av lantbruksstyrelsen. För budgetåret 1948/49 har statsbidraget till smörprovningarna beräknats till 14,700 kronor. Under den punkt i statsverkspropositionen där anslaget till smörprovningarna behandlas har vederbörande departementschef uttalat, att det, enär verksamheten endast i mycke ringa utsträckning finansieras genom statsmedel, syntes böra få ankomma på smörprovningarna att från och med den 1 juli 1948 själv fastställa stat för sin verksamhet och bestämma sina befattningshavares avlöningsförmåner. Lantbruksstyrelsens hittillsvarande befattning därmed borde alltså upphöra. Det förutsattes dock, att de dispositioner som vidtoges icke skulle föranleda krav på ökade statsbidrag. Det må anmärkas, att smörprovningarnas utgifter för budgetåret 1948/49 beräknats överstiga 600 000 kronor.

Det kan med hänsyn till att Svenska smörprovningarnas verksamhet endast obetydligt bekostas av statsmedel ifrågasättas, om tillräckliga skäl numera finnas för att medgiva anslutning till SPA av befattningshavare hos smörprovningarna. Även om verksamheten är av nationalekonomisk betydelse kan det vidare sättas i fråga om icke verksamheten främst bör betraktas som en angelägenhet för vederbörande producenter.

Utredningen anser med hänsyn härtill, att smörprovningarnas befattningshavare böra pensioneras utan statens medverkan. Övergångsvis böra nuvarande befattningshavare få bibehållas vid sin pensionsrätt i SPA.

De konsulenter på mejerihanteringsområdet (distrikts- och specialkonsulenter) till vilkas avlönande statsbidrag utgår och vilka ha pensionsrätt i SPA äro anställda hos Svenska mejeriernas riksförening u. p. a., som är en sammanslutning av olika fusionsbildningar och förbund av mejerier.

Bestämmelser om grunderna och villkoren för statsbidrag till konsulentverksamheten ha meddelats i kungörelse den 20 juni 1941 (nr 609). Statsbidragen till konsulenternas löner utgå med vissa fixerade belopp, som tillika utgöra befattningshavarnas minimiårslöner. Konsulenterna ha till uppgift att tillhandagå mejerierna med råd och upplysningar m. m. Specialkonsulent finnes såväl för produktberedning som för värme- och kraftteknik. Distriktskonsulent har att inom ett honom tilldelat distrikt verka för ändamålsenlig behandling av mjölk och mejeriprodukter.

Konsulentverksamheten har tidigare varit anknuten till hushållningssällskapen och konsulenterna hade då pensionsrätt i egenskap av befattningshavare hos hushållningssällskap. Den år 1936 i samband med omorganisationen av mejerikonsulentverksamheten gjorda överflyttningen av verksamheten till riksföreningen ansågs då ej böra föranleda någon inskränkning i befattningshavarnas möjligheter att vinna anslutning till SPA.

Ehuru utredningen väl beaktar, att en rationell drift av mejerihanteringen torde befämjas av konsulentverksamheten till båtnad även för det allmänna, synes det enligt utredningens mening kunna ifrågasättas, huruvida icke verksamheten är av den art, att den utgör en angelägenhet främst för respektive mejerierorganisationer. Skäl tala för att statsbidraget snarast bör betraktas som ett mera temporärt stöd till viss verksamhet, som så småningom kan antagas bli övertagen av de närmaste intressenterna.

Så länge statsbidrag till verksamheten utgår i form av bidrag till författ-

ningsenligt bestämda minimiårslöner och befattningshavarna sålunda avlönas av statsmedel, finner sig utredningen emellertid icke böra föreslå någon indragning av det statliga stödet till befattningshavarnas pensionering.

En växtförädlingsverksamhet av liknande slag som Sveriges utsädesför- enings bedrivs även vid *Weibullsholms växtförädlingsanstalt*, som är en del av W. Weibull aktiebolag i Landskrona. Verksamheten omfattade från bör- jan endast fröodlingsförsök och förädlingsarbeten med foderfrukter men har efterhand utvidgats till såväl vallväxter som sädeslagen och senare även till grönsaks- och blomsterväxter. För sin verksamhet åtnjuter anstalten statsunderstöd med betydande belopp. Som villkor för statsbidragens er- hållande har föreskrivits bl. a., att anstaltens verksamhet skall stå under kontroll av statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för lantbrukshög- skolan samt statens lantbruksförsök.

Karakteristiskt för verksamheten vid anstalten är att såväl själva föräd- lingsarbetet som det affärsmässiga exploaterandet av de nya förädlingspro- dukterna bedrivs av en och samma juridiska person. I räkenskapsavse- ende är dock förädlingsverksamheten skild från den merkantila verksam- heten.

Delaktighet i SPA för vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtför- ädlingsanstalt beviljades av 1937 års riksdag i enlighet med en av Kungl. Maj:t framlagd proposition (nr 258).

I yttranden över bolagets framställning om anslutning av befattningshavare hos bolaget till SPA hade från olika håll betänkligheter anförts. Sålunda avstyrkte såväl lantbruksstyrelsen som pensionsanstalten och statskontoret förslaget om så- dan anslutning. Pensionsanstalten anförde därvid bl. a.

'Man synes såsom grundregel kunna uppställa, att statlig pensionering bör ifråga- komma allenast för befattningshavare vid sådan verksamhet som väsentligen är av allmänt samhällelig natur och därför egentligen borde ankomma på det allmän- na att handhava men som befunnits lämpligen böra — med stöd av statsbidrag — ombesörjas av något icke statligt organ. Statlig pensionering synes däremot i regel ej böra anordnas i sådana fall där verksamheten knappast är att betrakta såsom huvudsakligen allmän angelägenhet och där beviljandet av statsbidrag därför är att anse mera såsom en uppmuntran från statens sida åt en i huvudsak icke statlig verksamhet än som ett anslag för handhavande av en samhällelig uppgift. — Pen- sionsanstalten vill därjämte understryka, att ett bifall skulle kunna medföra vitt- gående verkningar i det detsamma kunde åberopas som stöd för liknande framställ- ningar rörande befattningshavare inom ett flertal andra områden, där verksam- heten icke är av allmänt samhällelig art men dock uppmuntras genom statsunder- stöd.'

Departementschefen förklarade vid föredragningen av ärendet bl. a., att med hänsyn till den betydelse, som verksamheten vid växtförädlingsanstalten ägde ur det allmännas synpunkt — vilket föranlett statsmakterna att sedan en följd av år fortlöpande genom statsanslag understödda verksamheten — ävensom till den av det allmännas organ i väsentliga hänseenden kontrollerade ställning, som anstalten kommit att intaga genom de i samband med anslagsbeviljandet stadgade villkoren och föreskrifterna, tillräckliga skäl av principiell art icke vore för handen för avvísande av den gjorda framställningen. Då därjämte en under statens medver- kan ordnad pensionering, på skäl som i framställningen åberopats, syntes vara ägnad att i sin mån främja arbetsresultatet vid växtförädlingsanstalten och där- med även syftet för statens ekonomiska insatser i anstaltens verksamhet, förordade

han att möjlighet bereddes bolaget att vinna delaktighet i SPA för de för växtförädlingsverksamheten anställda förädlings- och försöksledarna.

Bankoutskottet förklarade efter behandlingen av propositionen, att det icke funnit de principiella betänkligheter, som av de i ärendet hörda myndigheterna anförts mot beredande av pensionsrätt i SPA för här ifrågavarande befattningshavare vara av den art, att det föreliggande förslaget med hänsyn härtill borde avvisas.

Propositionen bifölls, som förut nämnts, men föranledde debatt i första kammaren (Bankoutskottets utlåtande nr 52; första kammarens protokoll nr 28).

Frågan huruvida staten bör medverka till ordnande av pensioneringen för de befattningshavare som äro knutna till Weibullsholms växtförädlingsanstalt synes enligt utredningens mening, oaktat den betydelse för det allmänna verksamheten har, synnerligen tveksam. Ehuru växtförädlingsverksamheten enligt statsbidragsvillkoren skall i görligaste mån särskiljas från bolagets merkantila verksamhet och bolaget är skyldigt att underkasta sig ingående statlig kontroll även i ekonomiskt hänseende, kan dock ej bortses från att verksamheten även ingår som ett led i ett aktiebolags i övrigt merkantilt inriktade verksamhet. Med utgångspunkt från de allmänna riktlinjer som utredningen sökt uppdraga för en avgränsning av SPAs verksamhet, har utredningen kommit till den uppfattningen, att anslutning till SPA icke bör ske beträffande befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt. Fortsatt anslutning av växtförädlingsanstaltens befattningshavare torde kunna medföra svårigheter att upprätthålla en fast gränslinje mot de områden av näringsväsendet som hittills ombesörjt och enligt utredningens mening även i fortsättningen böra ombesörja pensionering av sina anställda utan statlig medverkan. De befattningshavare som redan vunnit anslutning till SPA böra dock personligen få bibehålla sin pensionsrätt.

Anslutning till SPA av befattningshavare på näringsväsendets område har ifrågasatts även för andra inrättningar än de här ovan nämnda.

Fråga om pensionsrätt i SPA för befattningshavare hos *Sveriges fjäderfäavelsförening* väcktes redan år 1936 i en framställning från föreningen till Kungl. Maj:t.

Framställningen tillstyrktes av lantbruksstyrelsen, men pensionsanstalten hemställde, att densamma ej för det dåvarande måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Enligt beslut den 20 december 1940 fann Kungl. Maj:t, att frågan om pensionsrätt i SPA för föreningens befattningshavare icke för det dåvarande borde företagas till avgörande.

I framställning till Kungl. Maj:t om anslag för fjäderfäskötselns främjande för budgetåret 1942/43 upptogs frågan om ordnande av pensionering för befattningshavarna hos Sveriges fjäderfäavelsförening ånyo till behandling. I det förslag till inkomst- och utgiftsstat för sistnämnda budgetår som intogs i framställningen beräknades av de till 53 400 kronor upptagna utgifterna 20 500 kronor åtgå till avlöning åt 1 sekreterare och 2 konsulenter samt 4 500 kronor till pensionskostnader för sagda befattningshavare jämte en förman och ett kontorsbiträde. På inkomstsidan upptogs 11 000 kronor i medlemsavgifter och 1 000 kronor i inkomster av räntor och försäljningar. I övrigt beräknades utgifterna täckas av statsanslag. I fråga om pensionskostnaderna anfördes, att föreningens anställda icke hade fått ordnad pension, varför de hade väsentligt sämre ställning än hushållningssällska-

pens befattningshavare. I statförslaget upptagna pensionsutgifter avsågo beräknade kostnader för pensionering genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan.

I yttrande över framställningen anförde lantbruksstyrelsen under hänvisning till sitt tidigare yttrande i frågan, att lantbruksstyrelsen ansåg, att fast anställda befattningshavare hos föreningen borde få komma i åtnjutande av pensionsrätt i SPA. Lantbruksstyrelsen åberopade som skäl härför det gagn föreningens verksamhet tillskyndade det allmänna samt de förhållanden att föreningen, som sedan år 1904 åtnjtit statsunderstöd, vore en institution av stadigvarande karaktär, att föreningen för sin verksamhet vore i hög grad beroende av statsunderstöd samt att Kungl. Maj:t tillsatte viss del av föreningens styrelse och en revisor. Föreningen kunde enligt lantbruksstyrelsens mening jämföras med t. ex. Sveriges utsädesförening.

Statens pensionsanstalt avgav utlåtande i ärendet den 3 oktober 1941. Anstalten fann sig därvid — under hänvisning till att befattningshavarna vid Weibullholms växtförädlingsanstalt erhållit pensionsrätt i SPA — icke längre böra motsätta sig, att pensionsrätt i anstalten beredd hos fjäderfäavelsföreningen fast anställda befattningshavare med full sysselsättning.

Statskontoret föreslog i utlåtande den 12 januari 1943, att det väckta spörsmålet om pensionsrätt i SPA måtte få anstå tillsvidare för att upptagas till behandling först i samband med den undersökning om gränsdragningen för SPAs verksamhetsområde, som väntades komma till stånd.

Kungl. Maj:t beslöt den 26 maj 1944 överlämna framställningen till pensionsutredningen att tagas i övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

Härefter har styrelsen för fjäderfäavelsföreningen i en till Kungl. Maj:t ställd skrift den 9 augusti 1944 ånyo hemställt om befattningshavarnas anslutning till SPA. Denna senare framställning jämte ett av lantbruksstyrelsen avgivet tillstyrkande yttrande har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 10 november 1944 överlämnats till pensionsutredningen.

Enligt stadgarna för Sveriges fjäderfäavelsförening har denna till ändamål att vara ett föreningsband mellan fjäderfäavelsföreningarna för de olika länen eller hushållningssällskapsområdena (länsföreningar). Verksamheten bedrivs genom föredrag, konsulterande verksamhet, kurser, utställningar och propaganda, genom tillhandahållande av normalritningar till hönsgårdsanläggningar, genom värpkontrollstationer och avelscentra. Vidare verkar föreningen för tillkomsten av äggförsäljningsföreningar och liknande sammanslutningar och genom att vid handel med fjäderfäprodukter söka lämna anvisningar eller erforderliga förslag. Föreningens styrelse utgöres av ordförande jämte sex ledamöter. Av dessa utses ordförande och fyra ledamöter av föreningsstämman och två ledamöter av Kungl. Maj:t.

Statsbidraget till fjäderfäavelns främjande — detta tillgodonjutes helt av fjäderfäavelsföreningen — har för budgetåret 1948/49 beräknats till 38 500 kronor. För samma budgetår har föreningen i upprättat statförslag beräknat medlemsavgifterna till 36 000 kronor, avelsavgifter till 8 000 kronor, anslag från Svenska ägghandelsförbundet till 2 500 kronor samt diverse inkomster till 3 000 kronor. Det erforderliga statsbidraget hade föreningen beräknat till 42 000 kronor.

Som villkor för statsbidraget har uppställts, att statlig kontroll och inspektion av verksamheten skall ske.

Enligt utredningens mening synes den av Sveriges fjäderfäavelsförening bedrivna verksamheten ligga på gränsen mellan sådan verksamhet av allmän natur, som kan motivera pensionering av verksamhetens befattningshavare i statlig anstalt, och sådan enskild verksamhet, som principiellt ej bör stödjas i form av statligt ordnad pensionering.

Såvitt utredningen kunnat bedöma synes verksamheten dock vara så pass nära jämförlig med t. ex. Sveriges utsädesförenings samt vissa grenar av hushållningssällskapens verksamhet, att tillräckliga skäl torde få anses föreliggande för statlig medverkan till pensionering av föreningens befattningshavare genom anslutning till SPA. För anslutning till SPA talar vidare den omständigheten, att föreningen synes vara så beroende av statsbidrag för sin verksamhet, att det kan ifrågasättas, om ordnande av pensionering av föreningens anställda är möjlig utan statlig medverkan i någon form. Utredningen föreslår med hänsyn härtill, att befattningshavare hos föreningen må kunna erhålla pensionsrätt i SPA.

Södra Sveriges fiskeriförening anhöll i en framställning till Kungl. Maj:t år 1936 om vidtagande av åtgärder för sådan ändring i SPAs reglemente, att vissa befattningshavare hos föreningen kunde erhålla delaktighet i SPA på samma villkor som tjänstemän hos Sveriges utsädesförening m. fl.

Till stöd för sin framställning åberopade föreningen sin trettioåriga, av statsmedel understödda försöks- och upplysningsverksamhet på sötvattenfiskets område.

De befattningar som borde ifrågakomma till pensionsrätt voro en föreståndarbefattning, två fiskmästarbefattningar och en arbetsförmansbefattning.

Lantbruksstyrelsen anförde i avgivet utlåtande den 24 oktober 1936 bl. a. följande. Södra Sveriges fiskeriförening bildades år 1906. Den hade formen av en ekonomisk förening u. p. a., ehuru verksamhetens syfte var av helt allmännyttig natur. Föreningen hade tagit till uppgift bl. a., att genom anställande av planmässiga fiske- och fiskodlingsförsök i arrenderade eller egna vattendrag och dammar utbilda rationella brukningsmetoder för insjö- och dammkultur samt att inrätta och underhålla en skola för utbildande av insjöfiskare och fiskodlare. Föreningens fortbestånd vore ur allmännyttans synpunkt synnerligen önskvärt. Föreningen hade alltsedan sin tillkomst åtnjutit statsbidrag. Föreningen hade därjämte inkomster genom medlemsavgifter, genom smärre bidrag från vissa hushållningssällskap samt genom försäljning av fiskyngel och dammfisk. Till övervägande del upprätthölls emellertid verksamheten genom statsmedel. Som villkor för statsbidragen hade gällt, att verksamheten skulle stå under lantbruksstyrelsens överinseende.

Pensionsanstalten avgav utlåtande i ärendet till Kungl. Maj:t den 16 november 1936 och hemställde — under åberopande av ett tidigare utlåtande beträffande Sveriges fjäderfäavelsförening — att framställningen ej för det dåvarande måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Den 20 december 1940 beslöt Kungl. Maj:t, att fiskeriföreningens framställning ej för det dåvarande skulle upptagas till avgörande.

För budgetåret 1948/49 har av anslaget till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen å 45 000 kronor ett belopp av 34 000 kronor beräknats för Södra Sveriges fiskeriförening, varav 15 035 kronor till föreningens fiskeribiologiska undersöknings- och försöksverksamhet samt 18 965 kronor till dess upplysningsverksamhet. Föreningens verksamhet är i huvudsak förlagd till Aneboda i Kronobergs län, där föreningen vartannat år anordnar fiskeriskola för utbildning av länsfiskeritjänstemän. En fastare anknytning av utbildningsverksamheten beträffande länsfiskeritjänstemännen till föreningen är ifrågasatt. Något ställningstagande därtill från statsmakternas sida har dock ännu icke skett.

Beträffande Södra Sveriges fiskeriförening gäller i stort sett liknande förhållanden som beträffande Sveriges fjäderfäavelsförening. Utredningen

har dock med hänsyn till att det syntts något oklart, vilken ställning föreningen kan komma att få i framtiden, icke ansett sig böra föreslå anslutning till SPA för föreningens befattningshavare.

En framställning av *riksförbundet Sveriges seminföreningar* har gjorts om åtgärder i syfte, att ordinarie seminveterinärer måtte få delaktighet i SPA. Framställningen jämte däröver avgivna yttranden ha jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 2 mars 1945 överlämnats till utredningen för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Seminförening utgör en sammanslutning av jordägare inom ett visst begränsat område för att genom seminering bidra till nötkreaturavelns höjande inom föreningens verksamhetsområde. Föreningarna, enligt uppgift elva till antalet, äro anslutna till riksorganisationen Sveriges seminföreningar. Enligt vad som inhämtats åtnjuta de ej statsbidrag.

Frågan om inseminationsverksamheten har behandlats av utredningen rörande ladugårdskontroll m. m. i ett nyligen avgivet betänkande angående artificiell inseminationsverksamhet bland nötkreatur (SOU 1948: 36). Därvid har förslag framlagts till vissa föreskrifter rörande verksamheten. Tillsyn av verksamheten har föreslagits skola handhas av en särskild lantbruksstyrelsen underställd inseminationsnämnd. Några statsbidrag för att underlätta djurägars anslutning till inseminationsverksamheten har utredningen icke ansett sig böra föreslå. Utredningen har ej heller ansett anledning för närvarande föreligga att från statsmakternas sida utfärda några föreskrifter om de i verksamheten anställas lönevillkor och övriga anställningsförhållanden.

För närvarande torde seminföreningarnas verksamhet icke kunna sägas ha en sådan ställning i förhållande till det allmänna och en sådan organisation att delaktighet i SPA för befattningshavare i verksamheten kan ifrågakomma.

Föreningen för växtförädling av fruktträd har i skrivelse den 9 juni 1948 till utredningen framställt förfrågan, huruvida anslutning för dess befattningshavare till SPA kunde möjliggöras. Föreningen har därvid anfört, att föreningens organisation och arbetsuppgifter beträffande förädling av fruktträd bildade en motsvarighet till Sveriges utsädesförenings och Weibullsholms växtförädlingsanstalts verksamhet. Enligt utredningens uppfattning har föreningen för växtförädling av fruktträd icke en ställning i förhållande till det allmänna, som är jämförlig med de institutioner på jordbrukets område som utredningen föreslagit skola erhålla anslutning till SPA. Utredningen har därför icke ansett sig böra föreslå pensionsrätt i SPA för föreningens befattningshavare.

Även befattningshavare hos *Jordbrukarungdomens förbund* har ifrågasatts böra anslutas till SPA.

Framställning om sådan anslutning för sekreteraren tillika föreståndare för centralbyrån hos jordbrukarungdomens förbund gjordes i motion till riksdagen år 1932. Bankoutskottet anförde i yttrande över motionen, att det med hänsyn till de konsekvenser som sannolikt skulle kunna föranledas av ett beslut om delaktighet i SPA för den avsedda befattningen vore tveksamt, huruvida delaktighet

borde medgivas. I varje fall ansåg utskottet, att frågan icke borde av riksdagen avgöras utan att ärendet först varit föremål för prövning av vederbörande myndigheter och Kungl. Maj:t. Motionen föranledde ingen riksdagens åtgärd.

Framställning om delaktighet för ovannämnda befattningshavare i SPA har här efter gjorts hos Kungl. Maj:t av styrelsen för Jordbrukarungdomens förbund.

Statskontoret tillstyrkte den 14 februari 1933, att befattningshavaren erhöll anslutning till SPA med hänsyn till den ställning jordbrukareungdomens förbund intog såsom statsunderstödd, med hushållningssällskapen samarbetande och av statliga myndigheter kontrollerad institution.

Pensionsanstalten åberopade i yttrande den 27 januari 1933 bankoutskottets utlåtande i fråga om befattningens förenande med pensionsrätt i SPA.

Enligt beslut den 7 juni 1934 föranledde framställningen ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.

Enligt samma dag beslutad ändring av SPAs reglemente skapades emellertid möjlighet för befattningshavare som från tjänst med delaktighet i SPA övergått till en med dylik delaktighet icke förenad befattning hos statsunderstödd institution att under vissa villkor få bibehålla delaktighet i SPA. På grund av berörda bestämmelse har nuvarande innehavaren av ifrågavarande befattning hos Jordbrukarungdomens förbund personligen delaktighet i SPA.

Enligt stadgarna för Jordbrukarungdomens förbund utgör detta en sammanslutning av jordbrukarklassens ungdom samt av annan ungdom på landsbygden ävensom av andra personer intresserade för förbundets syften. Förbundet har till uppgift att till fromma för jordbrukets sunda utveckling stärka lantungdomens håg för och höja dess duglighet i jordbrukaryrket. Verksamheten bedrivs bl. a. genom praktisk undervisning bland jordbrukarungdomen i samband med arbetstävlingar och genom studieverksamhet av olika slag i anslutning till lokala klubbar. Den av förbundet ledda praktiska ungdomsverksamheten eller den s. k. klubbverksamheten på jordbrukets område avsågs enligt av riksdagen år 1944 meddelat principbeslut angående omorganisationen av hushållningssällskapen skola överflyttas till hushållningssällskapen. Detta betraktades dock icke såsom något steg i riktning mot upplösning av förbundet, för vilket ändock betydelsefulla uppgifter ansågos kvarstå. Av Kungl. Maj:ts proposition nr 76 till 1947 års riksdag angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m. framgår, att Jordbrukarungdomens förbund gjort framställning om att förbundet måtte få bibehållas vid sin uppgift att handha ledningen av klubbverksamheten. Frågan om gränsdragningen mellan hushållningssällskapens och förbundets uppgifter och frågan om klubbverksamhetens ledning torde enligt vad av propositionen framgår bli föremål för ytterligare överväganden och utredning och kan därför icke betraktas som definitivt avgjord.

För budgetåret 1948/49 har upptagits ett statsbidrag av 160 000 kronor till förbundets allmänna verksamhet, under villkor, bl. a., att förbundets verksamhet underkastas statlig inspektion.

Förbundets verksamhet har uppenbarligen ansetts ha stor betydelse för lantbruksnäringen. Den synes dock ligga på gränsen till sådan ideell verksamhet på kulturlivets område, som enligt vad utredningen tidigare under avdelningen »Undervisningsväsendet» framhållit, i första hand synes få betraktas som en uppgift för föreningslivet. Då därtill kommer att frågan om förbundets framtida ställning och arbetsuppgifter för närvarande synes något oklar, har utredningen icke ansett sig böra föreslå anslutning av förbundets befattningshavare till SPA. Den personliga pensionsrätt i SPA som nuvarande föreståndaren för förbundets centralbyrå förvärvat bör denne dock givetvis få behålla.

I detta sammanhang må vidare erinras om en på sin tid av *Svenska jägarförbundet* gjord framställning om anslutning till SPA av befattningshavare hos förbundet. Framställningen, som bl. a. motiverades med förbundets ställning på jaktvårdens område, föranledde enligt beslut den 24 mars 1939 ej någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Till förbundet, som räknar omkring 60 000 medlemmar, äro anslutna 25 länsjaktvårdsföreningar. Förbundets verksamhet bekostas till huvudsaklig del av jaktvårdsfonden. Enligt uppgift äro befattningshavarna hos förbundet nu anslutna till pensionering i Svenska personal-pensionskassan.

Den omständigheten att förbundets verksamhet till övervägande del bekostas av allmänna medel utgör ett visst stöd för anslutning av dess befattningshavare till SPA. Enligt utredningens mening äro dock från utredningens principiella utgångspunkter skälen för en dylik anslutning otillräckliga.

Under senare år ha några nya halvstatliga institutioner för praktisktvetenskaplig forskning på näringslivets område tillkommit, vilka äro av intresse i detta sammanhang.

Först må nämnas *Svenska träforskningsinstitutet*. Detta institut har bildats genom samverkan mellan en för ändamålet bildad stiftelse »Svensk Träforskning» samt svenska staten. Förhållandet mellan stiftelsen och staten regleras genom ett mellan Kungl. Maj:t och stiftelsen träffat, av riksdagen godkänt avtal av den 24 februari 1942 (riksdagens skrivelse nr 397/1942). För stiftelsens verksamhet gälla vidare av Kungl. Maj:t fastställda stadgar.

Svenska träforskningsinstitutet har till ändamål att i nära samarbete med tekniska högskolan i Stockholm bedriva teknisk-vetenskaplig forskning rörande skogens produkter, dess sammansättning och egenskaper samt rationella förädling och utnyttjande ävensom att i samband härmed medverka till utbildning av tekniker inom av institutets verksamhet berörda områden. Institutets angelägenheter handhas av en styrelse bestående av ordförande och tio ledamöter. Av dessa förordnar Kungl. Maj:t ordförande samt fem ledamöter. I ekonomiskt avseende gäller enligt avtalet, att Kungl. Maj:t förbundit sig att genom årliga anslag bidra till kostnaderna för den grundläggande forskningen vid institutet ävensom för dettas allmänna administration. Bland de poster till vilka staten sålunda skall bidra har i avtalet angivits lönekostnader för i viss personalplan angivna befattningshavare samt kostnader, som förorsakas institutet genom dessa befattningshavares anslutning till Svenska personal-pensionskassan i de fall de enligt bedömande av institutets styrelse böra erhålla pensionsrätt.

I sitt yttrande över det förslag som låg till grund för statsmakternas beslut om Svenska träforskningsinstitutets tillkomst (se prop. nr 284/1942) anförde statskontoret rörande pensionsfrågan för institutets befattningshavare, att statsbidrag för pensionering genom enskild pensionskassa av befattningshavare vid en statsunderstödd inrättning icke borde medgivas. Pensionering borde i sådant fall enligt statskontorets mening ordnas genom SPA. Vederbörande departementschef anförde till statsrådsprotokollet i detta hänseende, att en ändring av avtalet på denna punkt icke borde uppställas som villkor för dess godkännande. Om en fortsatt undersökning gav vid handen, att anslutning till SPA ställde sig förmånligare, finge Kungl. Maj:t överenskomma med stiftelsen om ändring av avtalet i detta hänseende.

Frågan om en överflyttning av den statsunderstödda pensioneringen av befattningshavare vid Svenska träforskningsinstitutet till SPA upptogs sedermera till

prövning inom handelsdepartementet. En promemoria upprättades i ämnet och yttranden däröver inhämtades från träforskningsinstitutet, personal-pensionskassan, pensionsanstalten och statskontoret. Träforskningsinstitutet anförde bl. a., att om den personal som avlönades med bidrag av statsmedel skulle anslutas till SPA, den övriga personalen i varje fall måste pensioneras på annat sätt, varför två pensionssystem måste tillämpas. Man hade vidare att räkna med ett visst utbyte av teknisk personal mellan industrien och institutet. För sådan personal vore det lämpligt med anslutning till personal-pensionskassan (SPP). Institutet pekade vidare på att SPAs reglemente tillämpade oförmånliga grunder vid förtidsavgång ur tjänst. Möjligheterna till förtidspensionering på grund av sjukdom syntes vidare institutet alltför beskurna. Svenska träforskningsinstitutet avstyrkte under åberopande av anförda skäl en överflyttning av pensioneringen för institutets personal. Svenska personal-pensionskassan gjorde i sitt yttrande en jämförelse i vissa hänseenden mellan pensioneringen i pensionskassan och SPA, därvid kassan bl. a. framhöll liknande synpunkter som träforskningsinstitutet givit uttryck åt. Pensionsanstalten framhöll rent principiellt att, då fråga var om pensionering under statens medverkan av icke-statliga befattningshavare, till vilkas avlönande staten lämnade bidrag, sådan pensionering, om ej särskilda skäl annat föranledde, borde ske genom SPA, vars huvuduppgift var att omhänderha den statsunderstödda pensioneringen. Bortsett från principfrågan talade härför enligt pensionsanstaltens mening i första hand den för pensioneringens effektivitet betydelsefulla omständigheten, att efter levnadskostnaderna avpassade rörliga tillägg utgingo vid pensionering i SPA. Enligt pensionsanstaltens mening borde staten i allmänhet icke bidra till avgifter i enskild pensionsrättning för pensionering av med statsbidrag avlönade befattningshavare även om, såsom fallet finge anses vara beträffande Svenska personal-pensionskassan, kostnaderna för pensionsförsäkring i den enskilda pensionsrättningen i stort sett voro likvärdiga med kostnaderna för en rent statlig pensionering. Pensionsanstalten ansåg dock att vissa skäl talade för att i förevarande fall pensioneringen borde få ske genom anslutning till Svenska personalpensionskassan. Pensionsanstalten fann sig därför närmast benägen att förorda, att pensioneringen finge ske genom pensionsförsäkring i Svenska personal-pensionskassan.

Statskontoret vidhöll de principiella synpunkter på frågan som statskontoret tidigare givit uttryck åt och ansåg alltfört, att pensioneringen av ifrågavarande personal borde ske genom SPA. Någon ändring har sedermera ej skett i fråga om pensioneringssystemet för träforskningsinstitutets befattningshavare.

En revision av SPAs reglemente enligt det förslag pensionsutredningen framlägger i Kap. VI skulle medföra, att flera av de skäl som åberopats mot en anslutning av Svenska träforskningsinstitutets befattningshavare till SPA skulle komma att förlora i betydelse. Detta gäller bl. a. vad som sagts om möjligheterna till förtidspensionering på grund av sjukdom samt om pensionsrätten vid annan förtidsavgång. Vissa av de skäl som anförts till stöd för en anslutning till Svenska personal-pensionskassan synas dock kvarstå. Utredningen har för sin del icke ansett sig böra framlägga något förslag till ändring av de former för pensionering av träforskningsinstitutets befattningshavare som bestämts i ovannämnda avtal. Utredningen vill dock göra det uttalandet, att träforskningsinstitutets verksamhet i och för sig är av sådan beskaffenhet, att befattningshavarnas anslutning till SPA bör kunna ske med utgångspunkt från de allmänna förutsättningar som utredningen i sådant hänseende uppställt.

Svenska textilforskningsinstitutet är en institution av liknande karaktär som Svenska träforskningsinstitutet. Textilforskningsinstitutet har till ändamål att i nära samarbete med Chalmers tekniska högskola och under samverkan med andra vetenskapliga institutioner bedriva forskning och följa utvecklingen inom de forskningsområden, som röra textila produkter, deras framställning och användning ävensom att i samband härmed medverka till utbildning av tekniker och forskare på dessa områden. Jämlikt avtal, som träffats med stiftelsen Svensk textilforskning, har staten förbundit sig bl. a. att genom årliga anslag bidra till kostnaderna för den grundläggande forskningen vid institutet ävensom dettas administration (se prop. år 1943 nr 201). Dessa bidrag avse förutom avlöningskostnader kostnader, som förorsakas institutet genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan för befattningshavarnas pensionering.

Vad utredningen ovan anfört i fråga om pensioneringen av befattningshavare vid Svenska träforskningsinstitutet torde äga giltighet även beträffande pensioneringen av textilforskningsinstitutets befattningshavare.

Ett institut av samma typ som Svenska träforskningsinstitutet och Svenska textilforskningsinstitutet är vidare det år 1945 grundade *jordbrukstekniska institutet*.

Detta institut har fått till uppgift att i nära samarbete med lantbrukshögskolan och statens maskin- och redskapsprovningsanstalter samt under samverkan med andra vetenskapliga institutioner och undervisningsanstalter bedriva tekniskt-vetenskaplig forskning och följa utvecklingen inom de forskningsområden som röra jordbrukstekniken, främst jordbrukets maskiner, redskap och andra mekaniska och elektriska hjälpmedel, ävensom bedriva upplysningsverksamhet angående de tekniska hjälpmedlens rationella användning i jordbruket. Verksamheten har närmare reglerats genom ett avtal mellan Kungl. Maj:t och jordbrukstekniska föreningen. Staten har enligt detta avtal förbundit sig att genom årliga anslag bidra till bestridande av kostnaderna för verksamheten vid institutet ävensom för dettas allmänna administration.

I det förslag av 1942 års jordbrukskommitté som lagts till grund för statsmakternas beslut rörande institutets inrättande förordade kommittén bl. a., att institutets personal borde pensioneras genom Svenska personal-pensionskassan. Mot detta förslag framställdes erinringar från statskontoret, som föreslog, att personalen borde anslutas till SPA. Tekniska högskolans lärarkollegium och styrelse tillstyrkte däremot kommitténs förslag i fråga om formerna för pensioneringen och uttalade att därigenom institutets rekryteringsproblem i icke oväsentlig grad skulle förenklas. Vederbörande departementschef uttalade i denna fråga (prop. nr 37/1945) att slutlig ståndpunkt icke då borde tagas i detta hänseende. Om en fortsatt undersökning gav vid handen, att anslutning till SPA ställde sig förmånligare och kunde ske utan olägenhet för institutet, kunde beslut därom få meddelas framdeles.

Pensionsfrågan för institutets befattningshavare synes numera ha lösts genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan.

Utredningen har för sin del icke funnit sig böra nu förorda någon ändring beträffande formerna för statens medverkan till pensioneringen av jordbrukstekniska institutets befattningshavare av liknande skäl, som anförts beträffande träforsknings- och textilforskningsinstitutet.

I detta sammanhang må även nämnas den verksamhet som med bidrag av statsmedel drives vid det år 1946 grundade *institutet för konserveringsforskning*. Även detta institut synes ha bildats efter mönster av Svenska träforskningsinstitutet och Svenska textilforskningsinstitutet. Verksamheten bedrivs i samarbete med bl. a. Chalmers tekniska högskola. Enligt ett avtal mellan stiftelsen »Svensk konserveringsforskning» och staten har staten förbundit sig att bidra till kostnaderna för verksamheten på visst sätt. Bidragen avse bl. a. lönekostnader samt bidrag till pensioneringskostnader genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan.

Vad i pensionshänseende sagts om de förut här ovan nämnda forskningsinstituteten gäller även institutet för konserveringsforskning.

En mera allmänt betonad verksamhet av teknisk-vetenskaplig karaktär handhas av *ingenjörsvetenskapsakademien*. Verksamheten bedrivs enligt av Kungl. Maj:t fastställda stadgar och med bidrag av statsmedel. Enligt stadgarna har akademien till syfte att befordra teknisk-vetenskaplig forskning samt att därigenom främja den svenska industrien och tillvaratagan- det av landets naturtillgångar. De statsbidrag som utgå till akademien synas för närvarande täcka ungefär hälften av utgifterna enligt av Kungl. Maj:t fastställd stat.

Liksom akademier i allmänhet står ingenjörsakademien under ledning av ett presidium. Preses och vice preses förordnas för en tid av tre år av Kungl. Maj:t efter förslag av akademien. Kungl. Maj:t har även att förordna verkställande direktör för akademien.

Den av Kungl. Maj:t fastställda staten för akademien upptager även en post avseende pensionskostnader. Pensionsfrågan för akademiens personal synes ha lösts genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan.

Utredningen har för sin del icke ansett sig böra föreslå någon ändring därutinnan.

Av stor betydelse för jordbruksnäringen är den verksamhet som enligt avtal med staten bedrivs av *Svenska spannmålsaktiebolaget*. Bolaget har enligt detta avtal att medverka till reglering av spannmålsmarknaden. Enligt avtalet äger bolaget rätt till ersättning av statsmedel för kostnaderna för sin verksamhet. Då bolagets verksamhet sker i det allmännas intresse och finansieras med statsmedel kunde anslutning till SPA av vissa befattningshavare möjligen kunna tänkas ifrågakomma. Pensioneringen av bolagets anställda synes emellertid numera vara ordnad, för vissa befattningshavare genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan och för andra genom anlitan- de av pensionsstyrelsens frivilliga försäkring. Det torde vidare vara tveksamt, huruvida en anslutning till SPA lämpligen bör ifrågakomma för befattningshavare anställda i ekonomisk verksamhet, som bedrivs i aktiebolags form.

Utredningen har med hänsyn till anförda omständigheter icke funnit sig böra föreslå anslutning av spannmålsbolagets befattningshavare till SPA.

Vad beträffar sådana statliga aktiebolag, som bedriva en verksamhet jämförlig med privata industrier eller affärsföretag t. ex. *aktiebolaget Statens*

skogsindustrier, har utredningen funnit ännu mindre skäl föreligga för anslutning till SPA. Då det här gäller en verksamhet som mera faller inom den enskilda företagarverksamhetens område än inom området för statens allmänna verksamhet, synes ordnande av pensioneringen för befattningshavare i verksamheten, i likhet med vad hittills i regel skett, böra anknyta till de vid enskilda företag brukliga formerna. Därmed erhåller bolaget också en friare ställning när det gäller att ordna anställningsförhållandena i varje särskilt fall.

En viss särställning bland de statliga eller staten närstående bolagen intaga aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet, aktiebolaget Vin- & Spritcentralen samt de lokala systembolagen.

Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet har enligt avtal mellan staten och bolaget till ändamål att utöva svenska statens monopol å tobakstillverkning samt idka handel med tobaksvaror. Statens inflytande över bolaget har säkrats genom rätt för Kungl. Maj:t att utse visst antal ledamöter i bolagets styrelse. Inkomster av bolagets verksamhet utöver viss maximerad utdelning tillgodoföras staten som stamaktieägare.

Aktiebolaget tobaksmonopolet har ett stort antal anställda. Såväl tjänstemän som arbetare ha fått sin pensionsfråga ordnad genom särskilda för ändamålet bildade pensionskassor.

Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen har enligt gällande bolagsordning att framställa, förädla eller på annat sätt bereda sprit, brännvin och andra alkoholhaltiga drycker, att driva handel med dylika drycker samt att handha i sammanhang därmed stående rörelse. Verksamheten grundar sig på avtal mellan staten och bolaget. Aktiemajoriteten är i statens hand. Vinst utöver viss utdelning skall inlevereras till statsverket.

Pensionsfrågan för tjänstemännen har lösts genom anslutning till Svenska personal-pensionskassan och för arbetarna genom anlitande av pensionsstyrelsens frivilliga försäkring.

Detaljhandeln med rusdrycker omhänderhas av utav länsstyrelse antaget *systembolag*, ett för varje detaljhandelsområde. I fråga om affärsdriften ha systembolagen blivit underkastade kontrollstyrelsens tillsyn och direktiv. I bolagsstyrelsen skola finnas representanter för såväl landsting som kontrollstyrelsen. Vinst utöver viss utdelning ingår till statsverket.

I princip fordras kontrollstyrelsens samtycke till beslut rörande personalens löner och pensioner. Systembolagens befattningshavare åtnjuta för närvarande löner och pensioner enligt av kontrollstyrelsen godkända normalreglementen, som utarbetats i nära anslutning till motsvarande statliga bestämmelser.

Enligt vad utredningen kunnat finna föreligger knappast något behov av nya pensionsmöjligheter för monopolbolagens befattningshavare.

Sammanfattningsvis skulle de förändringar utredningen här ovan i denna avdelning föreslagit innebära, att befattningshavare hos Svenska smörprovningarna samt hos Weibullsholms växtförädlingsanstalt för framtiden

ej skulle få pensionsrätt i SPA, samt att till pensioneringen skulle få anslutas befattningshavare hos Sveriges fjäderfäavelsförening.

Följande befattningshavare, tillhörande de i denna avdelning behandlade verksamhetsgrenarna, skulle alltså erhålla pensionsrätt i SPA, nämligen

1. vissa fast anställda befattningshavare hos hushållningssällskap i verksamhet till främjande av jordbruket och därtill hörande binäringar samt fiske och hemslöjd ävensom vissa hemkonsulenter hos hushållningssällskapen;
2. vid mejerisammanslutning anställda special- och distriktskonsulenter, vilka avlönas med bidrag av statsmedel;
3. vissa fast anställda befattningshavare vid lantbruksakademien;
4. fast anställda befattningshavare vid statsunderstödda lokala frökontrollanstalter och statsunderstödda lokala lantbrukskemiska kontrollstationer; samt
5. fast anställda befattningshavare hos Sveriges utsädesförening och Sveriges fjäderfäavelsförening.

Kyrkoväsendet.

Enligt ett genom kungörelse den 19 juni 1942 gjort tillägg till SPA:s reglemente har möjlighet beretts *prästerliga befattningshavare* vid vissa den svenska kyrkan närstående institutioner att erhålla *familjepensionsrätt i SPA*. Denna möjlighet tillkom i anslutning till statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa och den därvid genomförda omregleringen av pensionsförhållandena för prästerskapet i allmänhet.

I prästerskapets änke- och pupillkassa voro i princip alla, vilka inom svenska kyrkan vigts till prästämbetet, såväl berättigade som förpliktade till delaktighet. Kassans verksamhet inbegrep sålunda ej blott präster i den till svenska kyrkan hörande egentliga församlingstvården utan omfattade även andra kategorier prästerliga befattningshavare i verksamhet av kyrklig art.

Den i samband med änke- och pupillkassans övertagande av statsverket skedda omregleringen av prästerskapets familjepensionsförhållanden avsåg i första hand biskoparna och prästerna i de territoriella församlingarna och vissa andra i fråga om verksamhet samt anställnings- och avlöningsförhållanden jämförliga befattningshavare. Enligt reglementet den 28 november 1941 angående familjepension för efterlevande till präster (familjepensionsreglementet för prästerskapet), vilket reglemente trädde i kraft den 1 januari 1942, infördes för sistberörda grupper av befattningshavare en familjepensionering i statlig (statskontorets) regi grundad på avgifter av befattningshavarna samt bidrag av kyrkofonden. Övriga präster blevo i de fall de vid kalenderårsskiftet 1941/42 varit delägare i prästänkekassan personligen för sina efterlevande tillförsäkrade rätt till familjepension ur kyrkofonden. Detta gällde oavsett vilka befattningar de innehade. Vad be-

träffar vissa av de grupper prästerliga befattningar som lämnats utanför pensioneringen enligt familjepensionsreglementet för prästerskapet, ansågs fortsatt statlig medverkan till familjepensioneringen böra lämnas jämväl för framtida befattningshavare. Härvid avsågos sådana befattningshavare, som innehade en mera markerat publik anställning eller eljest en fast prästerlig anställning i allmännyttiga om än mer eller mindre friställda inrättningar inom den kyrkliga organisationen. Efter därom verkställd särskild utredning föreslogs i proposition till 1942 års riksdag (nr 273), att delaktighet i SPA i familjepensionshänseende skulle beredas vissa befattningshavare av sistnämnda slag. Propositionen upptog följande institutioner och befattningshavare:

Svenska kyrkans diakonistyrelse: vissa sekreterare, föreståndare vid svenska kyrkans lekmannaskola;

Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse: vissa sekreterare, sjömanspräster;

Svenska kyrkans missionsstyrelse: vissa sekreterare;

Diakonissanstalten å Ersta, Stockholm: föreståndare och biträdande pastorer;

Vårsta diakonissanstalt, Härnösand: föreståndare;

Göteborgs diakonissanstalt: föreståndare;

Samariterhemmet i Uppsala: föreståndare och biträdande pastor;

Svenska diakonanstalten å Stora Sköndal: föreståndare och biträdande pastor;

Stockholms stadsmission: föreståndare;

Blasieholmskyrkan, Stockholm: predikant;

S:t Johanneskyrkan i Göteborg: predikant;

Bruk eller större industriföretag: i 47 § 2 mom. prästvalslagen avsedd präst. Domkyrkostyrelserna: domkyrkosysslomän, som icke samtidigt innehade

annan med rätt till statlig familjepension förenad befattning; Beträffande innehavare av sekreterarbefattning vid ovan nämnda centrala kyrkliga styrelser uppställdes som villkor för pensionsrätt, att befattningshavaren vid övergången till befattningen var underkastad familjepensionsreglementet för prästerskapet.

Med hänsyn till att spørsmålet om gränsdragningen för SPAs verksamhetsområde väntades snart bliva föremål för särskild utredning ansågos åtgärder för beredande av familjepensionsrätt åt vissa befattningshavare inom kyrkoväsendet böra begränsas till vad som direkt påkallades av den nya familjepensioneringen för prästerskapet. Någon utvidgning av familjepensionsrätten till befattningshavare, som tidigare icke ägt delaktighet i prästänkekassan, syntes icke böra komma i fråga. Det torde främst ha varit med hänsyn därtill som innehavare av sekreterarbefattning vid diakoni-, missions- samt sjömansvårdsstyrelserna lämnats utanför pensioneringen i de fall de voro lekmän (icke präster).

Beträffande de hos sjömansvårdsstyrelsen anställda sjömanspräster samt de av missionsstyrelsen anställda missionärerna framhölls i propositionen att själva det förhållandet, att de voro stationerade på främmande

ort, måste för en verksamhet som SPAs antagas i regel komma att medföra ej oväsentlig omgång och besvär med avseende å pensioneringen såsom i fråga om uppbörderna av pensionsavgifter, konstaterandet och utredningen av inträffade pensionsfall samt utbetalningen av ifrågakommande pensioner. Det befanns därför lämpligt, att av förenämnda utom landet stationerade befattningshavare endast medtaga sjömanspräster, vilkas antal var jämförelsevis ringa och beträffande vilka de nyssberörda olägenheterna i administrativt hänseende voro mindre framträdande. Frågan om missionärernas inordnande i SPA finge överbågas i samband med den kommande utredningen om SPAs verksamhet.

Anslutning till SPA hade även ifrågasatts böra medgivas befattningshavare vid Svenska Israelsmissionen. Enär denna institutions verksamhet icke reglerats i något av Kungl. Maj:t utfärdat reglemente och icke heller vore inställd svensk kyrklig statsmyndighets tillsyn, ansågs någon delaktighet i SPA ej för det dåvarande böra ifrågakomma.

Sedan riksdagen bifallit propositionen gjordes enligt kungörelsen den 19 juni 1942 (nr 474) det tillägg till SPAs reglemente (kap. XI), varigenom de befattningar som i propositionen förordats till familjepensionsrätt i SPA förenades med sådan rätt.

Den redan tidigare väckta frågan om en utvidgning av pensioneringen till att jämväl omfatta icke prästerliga befattningshavare vid diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna samt de hos missionsstyrelsen anställda missionärerna ävensom vissa befattningshavare hos Israelsmissionen har utredningen i detta sammanhang upptagit till förnyad behandling. Härvid har utredningen haft att beakta till utredningen inkomna framställningar från såväl diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna som från styrelsen för Israelsmissionen.

Såväl *diakonistyrelsen* som *missionsstyrelsen* och *sjömansvårdsstyrelsen* utgöra officiella organ för den svenska kyrkans verksamhet. Styrelsernas verksamhet regleras av stadgar, som fastställts av Kungl. Maj:t. Ledamöterna i styrelserna utgöras av, förutom ärkebiskopen som självskrivnen ordförande i styrelserna, utav kyrkomötet valda representanter. Styrelserna ha att avgiva berättelse rörande sin verksamhet till varje kyrkomöte. Verksamheten finansieras i huvudsak med kollekter, som insamlas i rikets kyrkor samt med andra frivilliga gåvor. Av kyrkofonden lämnas bidrag till avlöning av sjömanspräster anställda hos sjömansvårdsstyrelsen. Även till missionsstyrelsen har under några år bidrag av kyrkofondens medel anvisats.

Enligt stadgarna har *diakonistyrelsen* till uppgift att i samarbete med präster och lekmän inom församlingarna och i samförstånd med stiftsstyrelser verka för en rikare utveckling av församlingslivet och den kristliga kärleksverksamheten inom den svenska kyrkan. För denna sin verksamhet har styrelsen ett sekretariat, bestående av direktor (förste sekreterare), byråsekreterare samt ett antal sekreterare för de särskilda grenarna av styrelsens verksamhet såsom folkbildningssekreterare, ungdomssekreterare,

socialsekreterare, söndagsskolesekreterare, biträdande söndagsskolesekreterare, skol- och seminaristsekreterare, biträdande skol- och seminaristsekreterare, kvinnlig församlingssekreterare, scoutsekreterare, flickscoutsekreterare, sångsekreterare samt idrottssekreterare ävensom en byrå för de löpande expeditionsgöromålen m. m. Dessutom är styrelsen verksam genom utskott och delegationer samt genom ombud i de olika stiftet.

I svenska kyrkans lekmannaskola, som är diakonistyrelsens organ för kyrklig instruktionsverksamhet, anordnas såväl längre kurser i skollokalerna i Sigtuna som kortare dylika i olika delar av landet. I första hand har skolan att utbilda sådana lekmannakrafter, som bedriva kyrklig verksamhet bredvid sin borgerliga gärning.

Missionsstyrelsen har enligt sina stadgar att utöva svenska kyrkans verksamhet för evangeliets spridning bland icke kristna folk. Missionsstyrelsen utsänder och underhåller missionärer bland icke kristna folk samt understödjer och vårdar de kristna församlingar vilka bildats genom dessa missionärers verksamhet. Styrelsen utbildar missionärer, understödjer missionsföreningar, utger missionsskrifter samt vidtager i övrigt sådana åtgärder, som kunna leda till missionssakens främjande.

Missionsstyrelsens verksamhet i hemlandet handhas dels av tjänstemän, som utgöras av missionsdirektor, ett antal sekreterare, kamrerare, kontorspersonal samt vaktmästare och dels av utskott för beredning av ärenden, reseombud ävensom missionsråd i de olika stiftet.

Verksamheten i utlandet beskrives av missionärer fördelade å olika missionsfält. Missionärerna utgöras såväl av präster som av lekmän. Lönerna ha differentierats med hänsyn till kön och civilstånd.

Sjömansvårdsstyrelsen har till uppgift att utöva svenska kyrkans verksamhet bland svenska sjömän och andra landsmän i utlandet med undantag för vården av de utländska svenska församlingar vilka erhållit av Kungl. Maj:t godkänd kyrkoordning. Styrelsen har utbrutits ur missionsstyrelsen och motsvarar dennas förutvarande sjömansvårdsutskott. Styrelsen äger förordna och avlöna en sekreterare (generalsekreterare), en kassaförvaltare och i mån av behov övriga tjänstemän och biträden. Förutom generalsekreterare och kassaförvaltare (kassakamrerare) finnas hos styrelsen anställda 2:e och 3:e sekreterare ävensom amanuens, assistent, kassörska samt kvinnliga korrespondenter. Arbetet å de olika stationerna i utlandet bedrives av sjömanspräster och assistenter.

I sina ovan berörda framställningar till pensionsutredningen ha diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna under åberopande av vad styrelserna i tidigare sammanhang anfört och föreslagit i fråga om ordnande av deras befattningshavares pensionsfråga uttalat sig för, att möjligheterna att ansluta befattningshavare till SPA måtte utvidgas till att även gälla icke prästerliga befattningshavare hos styrelserna. De synas härvid ha avsett anslutning i fråga om såväl tjänste- som familjepension. Diakonistyrelsen har jämväl berört tjänstepensionsförhållandena för de prästerliga befattningshavarna och synes därvid ha ifrågasatt, att även för dessa möjlighet borde beredas till tjänstepension i SPA.

Missionsstyrelsen har i sin framställning även framhållit önskvärdheten av statlig medverkan till missionärernas pensionering.

Diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna utgöra officiella institutioner av sådant slag, att förutsättningarna för anslutning av deras befattningshavare till SPA i princip synas föreligga. I betraktande av den relativt fria ställning i ekonomiskt och organisatoriskt hänseende som styrelserna intaga i förhållande till staten synes anslutningen till SPA dock endast böra omfatta sådana befattningshavare vid styrelserna, som ha centrala och allmänna uppgifter och särskild för dessa uppgifter avpassad kompetens. Något villkor att vederbörande befattningshavare skall vara prästman (i likhet med vad som nu gäller för anslutning till SPA i familjepensionshänseende av befattningshavare inom missionen och diakonien) synes däremot icke böra uppställas. Det må för övrigt anmärkas, att det i många fall berott på tillfälligheter om befattningar vid styrelserna kommit att innehåsa av präster eller av lekmän. Endast för ett fåtal befattningar har nämligen teologisk utbildning och prästvigning uttryckligen angivits som anställningsvillkor.

De befattningar vid diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna som enligt utredningens mening böra få anslutas till pensioneringen i SPA äro direktors- och sekreterarbefattningarna vid styrelserna samt dessutom föreståndarbefattningen vid diakonistyrelsens lekmannaskola i Sigtuna, befattningar som sjömanspräst hos sjömansvårdsstyrelsen och som missionär hos missionsstyrelsen. Av dessa befattningar kunna för närvarande (i de fall de innehåsa av prästman) samtliga utom missionärsbefattningarna i familjepensionshänseende anslutas till SPA. Att missionärsbefattningarna, även i de fall de innehåsa av präster, hittills helt lämnats utanför pensioneringen i SPA, synes främst ha berott på att deras anslutning till pensioneringen befarats medföra administrativa olägenheter i olika hänseenden, exempelvis i fråga om uppbörd av pensionsavgifter och utredande av pensionsfall. Dessa olägenheter torde dock bli mindre framträdande med det pensionssystem som utredningen i det följande föreslår, och utredningen har icke ansett, att med hänsyn till desamma hinder bör möta mot befattningshavarnas anslutning till SPA.

I likhet med vad som är fallet beträffande de till SPA anslutna befattningshavarna i allmänhet synas även befattningshavarna vid här avsedda kyrkliga styrelser böra erhålla både tjänste- och familjepensionsrätt i SPA.

Vad beträffar de befattningshavare som äro präster bör härvid beaktas de möjligheter dessa ha att komma i åtnjutande av emeritilön. Vissa befattningshavare i ledande ställning vid diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna och inom missionen och diakonien i övrigt kunna i denna sin egenskap tilldelas emeritilön enligt därom gällande särskilda bestämmelser. Andra prästerliga befattningshavare, om vilka här är fråga, kunna erhålla emeritilön som extra ordinarie prästmän, därest de ha tillräckligt antal prästerliga tjänstår. Det kunde därför förefalla, som om något behov av

tjänstepensionsrätt icke skulle föreligga för de prästerliga befattningshavarernas del. Prästerskapets avlönings- och pensionsförhållanden äro emellertid nu föremål för utredning av 1946 års prästlönekommitté och det är att förvänta, att denna kommitté kommer att för församlingsprästernas och andra med dessa jämförliga prästers del framlägga förslag om reglering av löne- och pensionsförhållandena i anslutning till det statliga löne- och pensions-systemet. I samband med genomförande av ett sådant förslag torde emeritilöneinstitutet komma att upphävas.

Under sådana förhållanden har pensionsutredningen ansett, att jämväl för de prästerliga befattningshavare som äro anställda vid ifrågavarande kyrkliga styrelser anslutning till SPA bör genomföras även i tjänstepensionshänseende. Utredningen förutsätter, att det iakttages, att emeritilön icke beviljas i fall då tjänstepension kommer att utgå.

Vad beträffar *diakonissanstalterna vid Ersta, i Härnösand och i Göteborg, samariterhemmet i Uppsala, Svenska diakonsällskapets anstalt i Sköndal samt Stockholms stadsmision* får utredningen anföra följande.

Dessa institutioner tillmätas central betydelse för svenskt kyrkoliv. De bedriva sin verksamhet enligt stadgar, som fastställts av Kungl. Maj:t. Deras föreståndare kunna få emeritilön enligt bestämmelserna om emeritilöner för vissa prästmän i ledande ställning i missionens och diakoniens tjänst. Av liknande skäl som ovan anförts i fråga om pensionsförhållandena för präster anställda vid diakoni-, missions- och sjömansvårdsstyrelserna synas därför föreståndarna vid anstalterna inom diakonien (dit räknas även samariterhemmet i Uppsala) och Stockholms stadsmision böra erhålla rätt ej blott till familjepension utan även till tjänstepension genom anslutning till SPA. Även biträdande pastor vid anstalt tillhörande diakonien föreslås komma i åtnjutande av sådan rätt.

Enligt SPAs nuvarande reglemente kan predikant vid *Blasieholmskyrkan i Stockholm* och *S:t Johanneskyrkan i Göteborg* erhålla familjepensionsrätt i SPA. Denna möjlighet är numera icke utnyttjad. Det synes utredningen, som om nämnda kyrkor, vilka ha karaktär av stiftelsekyrkor, icke intaga samma ställning inom svenskt kyrkoliv som t. ex. diakonianstalterna. Predikanterna vid kyrkorna ha ej heller i denna egenskap beviljats möjlighet att erhålla emeritilön. Det må för övrigt nämnas, att Blasieholmskyrkan, som under senare tid i viss mån synes ha ändrat karaktär, för närvarande endast har deltidsanställd predikant.

Utredningen har med hänsyn till anförda omständigheter ansett, att predikanterna vid nämnda stiftelsekyrkor icke böra erhålla pensionsrätt i SPA. Utredningen vill dock framhålla, att någon tvekan möjligen kan råda i fråga om S:t Johanneskyrkan i Göteborg med hänsyn till att kyrkan i viss mån är anknuten till sjömansvården i staden.

Pensionsrätt för s. k. *brukspräster* i SPA synes icke böra medgivas. Några sådana präster torde för övrigt numera knappast längre finnas.

Nuvarande möjlighet för *domkyrkosyssломän* att erhålla familjepensionsrätt i SPA synes endast övergångsvis böra finnas kvar, varvid nu gäl-

lande bestämmelser därom böra tillämpas. Det är nämligen sannolikt, att de nuvarande domkyrkosysslomannabefattningarna komma att indragas eller förändra karaktär i samband med genomförande av en planerad omorganisation av domkyrkornas styrelser. Utredning om sådan omorganisation pågår genom domkyrkosakkunniga av år 1946.

Vad beträffar frågan om pensionsrätt för prästerliga befattningshavare hos *Israelsmissionen* ha som skäl mot anslutning av dessa till SPA anförts, att verksamheten icke vore reglerad av något av Kungl. Maj:ts utfärdade reglemente och att den ej vore underställd statlig myndighets tillsyn. Dessa skäl mot anslutning till SPA synas alltjämt föreligga och utredningen anser sig därför icke böra förorda pensionsrätt i SPA för någon befattningshavare hos *Israelsmissionen*.

Utredningens förslag i fråga om kyrkoväsendet innebär sammanfattningsvis, att pensionsrätt i SPA skulle tillkomma följande befattningshavare vid nedan angivna institutioner, nämligen:

1. vid *Svenska kyrkans diakonistyrelse*
förste sekreterare (direktor),
annan sekreterare samt
föreståndare för lekmannaskolan i Sigtuna;
2. vid *Svenska kyrkans missionsstyrelse*
svenska kyrkans missionsdirektor,
sekreterare, samt
missionär;
3. vid *Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse*
sjömanspräst samt
sekreterare;
4. vid *diakonissanstalterna vid Ersta, i Härnösand och i Göteborg, diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala, Svenska diakonsällskapets anstalt å Sköndal samt Stockholms stadsmission*
föreståndare för eller biträdande pastor vid diakon- eller diakonissanstalt samt
föreståndare för Stockholms stadsmission.

Utredningen vill i detta sammanhang även beröra den planerade organisationen av *kyrkomusikertjänsterna i församlingarna*. Denna organisation, vars grunder godkänts av riksdag och kyrkomöte innebär, att de nuvarande klockar-, organist- och kyrkosångarbefattningarna skola avvecklas och att i dessa befattningars ställe skola inrättas nya kyrkomusikertjänster.

Rörande kyrkomusikernas pensionsförhållanden har förslag framkommit om att vissa av dem skola anslutas till SPA. Frågan därom är dock föremål för särskild utredning och pensionsutredningen anser sig därför icke ha anledning framlägga något förslag härvidlag.

Sjömanshusen.

Sjömanshusen äro anstalter med tydlig offentligrättslig ställning. De ha bland annat att föra register över svenska sjömän, som sysselsättas å svenska handelsfartyg, att verkställa på- och avmönstring av sjömän, att tillhandaga i ärenden, som röra sjömännens värnpliktsförhållanden m. m. Kungl. Maj:t bestämmer var sjömanshus skall finnas, och verksamheten bedrivs inom distrikt, vilkas omfattning fastställas av Kungl. Maj:t. Verksamheten finansieras i huvudsak av allmänna medel, och befattningshavarna i densamma avlönas enligt av kommerskollegium utfärdade avlöningsreglementen. Sjömanshusen torde uppfylla de förutsättningar som enligt pensionsutredningens mening böra uppställas för anslutning till den statsunderstödda pensioneringen, och anslutning av deras befattningshavare till SPA torde för framtiden böra få ske i samma omfattning som hittills.

De kungl. teatrarna.

Med befattningshavare vid de kungl. teatrarna avses här personal dels vid kungl. teatern (operan) och dels vid kungl. dramatiska teatern samt musikutövande befattningshavare vid hovkapellet.

Hovkapellets ordinarie personal tillhörde tidigare »Kungl. hovkapellets pensionsinrättning». Delaktigheten i sagda inrättning var i princip obligatorisk. Pensioneringen avsåg såväl tjänste- som familjepension. Statsbidrag till kostnaderna för pensioneringen beviljades under en följd av år, varjämte pensionsinrättningen åtnjöt bidrag av lotterimedel.

Då en förbättring av pensionerna för befattningshavarna ansågs böra åvägbringas, gjorde år 1937 hovkapellets medlemmar framställning hos Kungl. Maj:t om åtgärder i sådant avseende.

Sedan utredning i ärendet förebragts genom pensionsanstalten och förslag avlämnats, varöver yttranden inhämtats, avlät Kungl. Maj:t proposition i ämnet till 1938 års riksdag (nr 256: 3), vari hemställdes om bemyndigande för Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse om övertagande av kungl. hovkapellets pensionsinrättning ävensom att utfärda bestämmelser angående delaktighet i SPA för befattningshavare vid hovkapellet m. m.

Departementschefen hade i ärendet bl. a. anfört följande:

Såsom i ärendet framhållits äro de nuvarande pensionsförhållandena för befattningshavarna vid hovkapellet ur flera synpunkter otillfredsställande, och en omläggning av pensioneringen måste anses påkallad. Det synes mig även skäligt, att staten, som under en följd av år genom direkta statsanslag och bidrag av lotterimedel givit sitt stöd åt den nuvarande pensionsinrättningens verksamhet, lämnar sin medverkan till den nyordning av pensionsförhållandena, som sålunda bör ske. Beträffande formen för denna nyordning, i samband med vilken nyssnämnda pensionsinrättning förutsättes komma att upphöra, har från hovkapellets sida först framförts tanken på anslutning till Svenska personalpensionskassan och statens medverkan härtill genom beviljande av bidrag av lotterimedel med belopp av be-

tydande storlek. En lösning av pensionsfrågan enligt denna linje har avstyrkts av de hörda ämbetsverken och torde icke böra ifrågakomma. Däremot synes det i ärendet föreliggande förslaget om beredande åt befattningshavarna vid hovkapellet av delaktighet i statens pensionsanstalt innebära en framkomlig väg för pensionsfrågans ordnande.

Riksdagen biföll propositionen, varefter Kungl. Maj:t den 17 juni 1938 utfärdade kungörelse i ämnet.

Befattningshavare med fast anställning å aktörs-, balett-, kor- eller tjänstemannastaten vid de kungl. teatrarna (operan och dramatiska teatern) hade tidigare sina pensionsförhållanden ordnade genom anslutning till »Kungl. teatrarnas pensionsinrättning». I regel förelåg skyldighet för vederbörande att ingå som delägare i kassan. Pensionsförmånerna omfattade icke rätt till familjepension. Pensionskostnaderna finansierades bl. a. med statsunderstöd.

Den tekniska personalen vid teatrarna tillhörde i pensionshänseende kungl. teaterns (operans) arbetares pensionskassa respektive kungl. dramatiska teaterns arbetares pensionskassa.

Då teaterpersonalens pensionsförhållanden icke ansågos tillfredsställande tillsattes på sin tid en särskild utredning (teaterpensionsutredningen) att utreda frågan om åvägbringande av en pensionsreglering för personalen. Denna utredning föreslog, att personalen vid de kungl. teatrarna skulle anslutas till SPA. Som motiv härför anfördes bl. a.

Relationen mellan tjänstepension och avlöning var för teaterpersonalen i åtskilliga fall betydligt ogynnsammare än för befattningshavare med statligt ordnad pensionering. Pensionerna voro icke förenade med några tilläggsförmåner, som stode i förhållande till levnadskostnadernas växlingar. Vidare saknades familjepensionsrätt. Erforderlig omläggning av pensioneringen kunde icke åvägbringas utan statens bidrag, då arbetsgivarna icke utan särskilda tillskott kunde gälda merkostnaderna som en pensionsreglering medförde. Statens medverkan motive-rades också av att både operans och dramatiska teaterns verksamhet sedan länge i väsentlig grad var beroende av statligt understöd i form av bidrag med lotteri-medel. Därtill kom, att staten genom teaterstyrelsernas sammansättning förskaffat sig ett avgörande inflytande på ledningen av teatrarnas verksamhet.

En viss tvekan yppades i fråga om den tekniska personalens anslutning till pensionsanstalten. Frågan härom berördes bl. a. av pensionsanstalten, som i avgivet utlåtande över förslaget därom anförde:

Med hänsyn till de av utredningen lämnade upplysningarna angående den ställning den tekniska personalen vid de kungl. teatrarna intager lärer ett beslut om denna personals anslutning till statens pensionsanstalt icke kunna fattas såsom ett ståndpunktstagande i fråga om pensionering av arbetare vid statsunderstödda institutioner. Visserligen torde ifrågavarande personalgrupp till viss del inrymma anställningshavare, som närmast äro att betrakta såsom arbetare, men ostridigt lärer vara, att gruppen jämväl omfattar personal, som svårigen kan hänföras under arbetarbegreppet i egentlig mening. I varje fall torde det på grund av förhållanden, som utredningen berört, möta svårigheter att här uppdraga en klar gräns mellan arbetarpersonal och andra anställningshavare. Härtill kommer, att anställningshavarna vid teatrarna kunna sägas i allmänhet stå staten närmare än många av de till anstalten nu anslutna befattningshavarna. På grund härav anser sig pensionsanstalten — om än med en viss tvekan — kunna godtaga utredningens

förslag, att den tekniska personalen skall inordnas under i stort sett samma pensionsbestämmelser i reglementet för anstalten som den övriga teaterpersonalen.

Proposition med förslag i ämnet avgavs till 1943 års riksdag (nr 34). Vederbörande departementschef anförde i ärendet till statsrådsprotokollet bl. a. följande:

Såsom i ärendet framhållits, kunna pensionsförhållandena för de kungl. teatrar-
nas personal icke anses vara på tillfredsställande sätt ordnade. En reglering av
pensionsförhållandena är därför påkallad. Med hänsyn till de kungl. teatrar-
nas karaktär av statsunderstödda institutioner finner jag det skäligt, att staten lämnar
sin medverkan till pensionsfrågans lösande genom att medgiva anslutning till sta-
tens pensionsanstalt, såsom tidigare skett beträffande hovkapellet medlemmar. På
grund av vad i ärendet blivit upplyst om den tekniska personalens ställning och
arbetsuppgifter anser jag hinder icke böra möta för genomförande av anslutning
även såvitt angår denna personal.

Sedan riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts förslag om anslutning av de kungl.
teatrar-
nas anställda till SPA, har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 14
maj 1943 föreskrivit därav påkallat tillägg till SPAs reglemente.

Utredningen anser sig icke ha anledning att ifrågasätta någon inskrän-
kning av den förhållandevis nyligen beslutade anslutningen av här ifråga-
varande personal till pensioneringen i SPA.

I likhet med de kungl. teatrar-
nas stödjas följande teatrar i landsortsstäder
genom regelbundna bidrag av lotterimedel, nämligen Göteborgs lyriska teater,
Göteborgs stadsteater, Malmö stadsteater och Hälsingborgs stadsteater. Vad
beträffar Göteborgs lyriska teater har det aktiebolag som driver denna teater
hos Kungl. Maj:t anhållit om ett årligt statsanslag å 61 000 kronor för ord-
nande av pensionsfrågan för teaterns personal. De beräknade kostnaderna
hänföra sig till avsedd anslutning till Svenska personal-pensionskassan.
Framställningen, varöver statens pensionsanstalt yttrat sig, har enligt beslut
den 23 maj 1947 icke föranlett någon annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att den
överlämnats till pensionsutredningen att tagas i övervägande vid fullgöran-
det av dess uppdrag.

Enligt utredningens mening synes anslutningen av de kungliga teatrar-
nas personal till SPA ej behöva föranleda att även andra med lotterimedel under-
stödda teatrar skola anslutas till SPA. De kungl. teatrar-
nas torde nämligen
kunna sägas intaga en officiell ställning på ett annat sätt än de övriga teat-
rar-
na. Den omständigheten att ganska betydande bidrag av lotterimedel utgå
— under år 1947 beviljades Göteborgs lyriska teater 412 700 kronor, Göte-
borgs stadsteater 308 000 kronor, Malmö stadsteater 397 000 kronor och
Hälsingborgs stadsteater 82 000 kronor — till teatrar-
na i de större städerna
kan måhända sägas innebära, att det allmänna påtagit sig en del av det
ekonomiska ansvaret för verksamheten, varför vissa skäl skulle kunna tala
för statlig medverkan även i fråga om pensioneringen. För sådan medver-
kan skulle möjligen även kunna tala den omständigheten, att viss cirkula-
tion mellan de kungl. teatrar-
na och andra större teatrar av befattningshavarna

torde förekomma, varför en enhetligt ordnad pensionering av teaterpersonal i och för sig skulle kunna medföra vissa fördelar.

Med utgångspunkt från de allmänna förutsättningar som utredningen i det föregående angivit i fråga om anslutning till SPA synas emellertid dessa skäl knappast fullt tillräckliga för anslutning i ifrågavarande fall. Utredningen anser därför, att en anslutning till SPA ej bör ske beträffande andra teatrar än de kungl. teatrarna. Utredningen får i detta sammanhang framhålla, att medgivande av anslutning till SPA av med lotterimedel understödda teatrar måhända även skulle föranleda, att motsvarande möjligheter finge beredas andra institutioner på närliggande områden, som åtnjuta bidrag av lotterimedel, såsom konsertföreningen i Stockholm samt orkesterföreningarna i de större städerna.

Rättsväsendet.

Ehuru domstolsväsendet materiellt sett är en typisk statlig angelägenhet förekommer även på detta område verksamhet av icke-statliga organ.

Sålunda ankommer det alltjämt på åtskilliga städer att själva ombesörja och bekosta sitt domstolsväsende. Städernas egen jurisdiktion har närmast haft karaktären av ett privilegium för städerna. Något statligt bidrag till kostnaderna för städernas eget domstolsväsende utgår ej. Anledning för staten att lämna sin medverkan till befattningshavarnas pensionering synes vid sådant förhållande knappast föreligga, särskilt som de städer, varom det här är fråga, torde ha möjligheter att själva ordna pensionsfrågan tillfredsställande.

De enda statsunderstödda inrättningar som förekomma inom det egentliga rättsväsendet äro de offentliga rättshjälpsanstalterna. Enligt kungörelse den 12 september 1919 (nr 639) må understöd av statsmedel tilldelas anstalt, som av landsting eller kommun anordnats för fri rättshjälp, under villkor bl. a. att anstalten står under ledning av en styrelse, vars ordförande förordnats av länsstyrelsen, och att verksamheten bedrivs enligt av Kungl. Maj:t utfärdat reglemente. Statsunderstöd kan erhållas dels till bestridande av samtliga för verksamheten nödvändiga utgifter för postporto, abonnemang å rikstelefon samt telegram och interurbana telefonsamtal dels ock till resekostnadsersättning för vissa resor å statens järnvägar. Därutöver kan ersättning beredas för intill hälften av det belopp som återstår sedan från anstaltens sammanlagda årsutgifter för avlöningar, skrivmaterialier och tryckningskostnader dragits ersättningsbelopp, som under året av hjälpsökande återgäldats till anstalten eller på grund av domstols beslut influiter till anstaltens personal för lämnat biträde i rättegång.

Ansökningar om statsbidrag prövas av Kungl. Maj:t.

För närvarande finnas i landet tio anstalter. Av dessa äro fem inrättade av städer (Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg), medan de fem övriga anstalterna ha inrättats av landsting (i Stockholms, Älvsborgs — två anstalter — Örebro och Västmanlands län).

I vissa län t. ex. Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län har juridisk biträdes hjälp åt mindre bemedlade ordnats genom avtal mellan landsting och vederbörande avdelning av Sveriges advokatsamfund, varigenom samfundsledamöter inom länet åtagit sig att mot ett visst kollektivt bestämt ersättningsbelopp biträda mindre bemedlade. Även till sådan verksamhet utgår statsbidrag. Bestämmelser därom ha meddelats i kungörelse den 20 september 1946 (nr 619).

För budgetåret 1948/49 har beräknats ett förslagsanslag av 160 000 kronor till understöd för utomprocessuell rättshjälp, avseende ovanberörda rättshjälpsanstalter och därmed jämförlig verksamhet.

En allmän utbyggnad av rättshjälpsanstaltsorganisationen har föreslagits i ett av en särskilt tillkallad sakkunnig år 1940 framlagt förslag rörande offentliga rättshjälpsanstalter (SOU 1940:11). Enligt förslaget avsågos anstalterna bära bibehållas vid den blandat statligt-kommunala formen men med betydligt ökat statligt ekonomiskt stöd. I fråga om statsbidraget föreslogs en gradering efter behovet med växlande procentsatser allt efter områdenas olika ekonomiska bärkraft, rättshjälpsbehovet och stundom föreliggande speciella faktorer. Kommunerna skulle enligt förslaget alltjämt vara huvudmän för verksamheten. Statsbidragen föreslogos något förmånligare för de fall då rättshjälpsanstalt inrättats av landsting än då anstalt inrättats av stad.

Enligt förslaget skulle i regel rättshjälpsanstalt finnas för varje landstingsområde och för varje stad, som ej deltager i landsting, ehuru gemensam anstalt för flera områden även skulle kunna inrättas.

Frågan om en utbyggnad av rättshjälpsorganisationen har ännu icke upptagits till slutlig prövning.

Det må anmärkas, att en statlig rättshjälpsanstalt finnes, nämligen Torneadalens rättshjälpsanstalt.

Innan slutlig ställning ännu tagits till frågan om rättshjälpsverksamhetens framtida organisation synas några åtgärder för statlig medverkan till pensioneringen av befattningshavare inom verksamheten ej böra vidtagas.

Verksamhet av ideell karaktär inom andra områden än de ovan behandlade.

Även inom andra områden än de ovan behandlade förekommer ideell, av enskilda institutioner av olika slag frivilligt bedriven verksamhet av mer eller mindre allmännyttig karaktär. I några fall har statlig medverkan till pensionering av befattningshavare i sådan verksamhet tidigare ifrågasatts. För att belysa konsekvenserna av en utsträckning av den statliga pensioneringen i detta hänseende beröres i det följande även vissa dessa fall angränsande verksamhetsgrenar.

Inom försvarsväsendet har frivillig verksamhet länge bedrivits genom enskilda föreningar och sammanslutningar. Denna verksamhet har tillmätts

stor betydelse ur allmän synpunkt, och betydande statsbidrag ha beviljats för ändamålet. Verksamheten har bl. a. avsett skjutskicklighetens uppövan- de och utbildning för försvarsändamål.

Det av staten understödda frivilliga skytteväsendet har sina rötter i sam- manslutningar, som under 1800-talet bildats för skjutskicklighetens höjan- de. För närvarande utövas närmast under Kungl. Maj:t ledningen av det frivilliga skytteväsendet av *skytteförbundens överstyrelse*. Under överstyrel- sen sortera ett antal skytteförbund, i regel omfattande skytteföreningarna inom ett län.

För budgetåret 1948/49 har till frivilliga skytteväsendets befrämjande anvisats ett reservationsanslag å 1 440 000 kronor. Huvudparten av detta anslag har be- räknats för de under skytteförbundens överstyrelse sorterande skytteförbunden och skytteföreningarna för dessas omkostnader för skjutningars anordnande, am- munitionskostnader, priser, underhåll av skjutbanor m. m. Dessa bidrag utbetalas av överstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t föreskrivna grunder. Ett belopp av cirka 100 000 kronor har beräknats för överstyrelsens egna administrationskostnader, därav löner till expeditionspersonal å 35 000 kronor. Till överstyrelsens verksam- het i övrigt utgår ett särskilt bidrag å 96 500 kronor.

För pensionering av befattningshavare hos överstyrelsen finnes en särskild pensionsfond, som på sin tid tillkommit genom anordnande av ett lotteri. Det har tidigare ifrågasatts, att staten skulle övertaga denna pensionsfond och överstyrel- sens tjänstemän i stället pensioneras genom statens försorg. I ett av arméförvalt- ningens civila departement den 5 december 1941 i anslutning därtill avgivet ut- låtande till Kungl. Maj:t förordade departementet befattningshavarnas anslutning till SPA. Statskontoret ansåg sig i sitt yttrande i ärendet däremot icke kunna till- styrka sådan anslutning, innan mera bestämda riktlinjer för SPAs framtida verk- samhet kommit att uppdragas. Pensionsanstalten instämde i statskontorets yttrande.

Enligt beslut den 27 mars 1942 fann Kungl. Maj:t de framförda förslagen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Det frivilliga skytteväsendet betraktas som ett viktigt led i landets för- svarsorganisation. Skytteförbundens överstyrelse synes med avseende å denna verksamhet intaga en ställning, som i viss mån påminner om ett statligt organ. Skytteverksamhetens helt frivilliga inriktning torde dock förläna verksamheten en annan karaktär än den som vanligen kännetecknar verksamhetsgrenar, som fått befattningshavare anslutna till SPA. På grund härav och då om pensionsrätt i SPA skulle tillerkännas befattningshavare inom skytterörelsens administration detta skulle enligt utredningens me- ning kunna medföra ej önskvärda konsekvenser för avgränsningen av SPAs verksamhet på andra områden, anser sig utredningen ej böra föreslå pensionsrätt i SPA för befattningshavare hos skytteförbundens överstyrelse.

Även *Svenska pistolskytteförbundet* och *Svenska sportskytteförbundet* åt- njuta statsbidrag med särskilda poster till administrationskostnader. Dessa förbunds verksamhet synes dock ej till omfattning eller i andra hänseenden vara fullt jämförlig med den verksamhet som skytteförbundens översty- relse bedriver. Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att en sam- ordning i en och samma organisation av alla krafter, som verka för ökad skjutfärdighet, på sin tid förordats av 1941 års försvarsutredning. Om pen- sionsrätt i SPA icke medgives befattningshavare hos skytteförbundens över-

styrelse, synes ej heller befattningshavare hos de här senast nämnda förbunden böra erhålla sådan rätt.

Jämväl inom försvaret i övrigt finnas sammanslutningar, som bedriva en verksamhet jämförlig med den av skytteförbundens överstyrelse handhavda. Härvid må nämnas *centralförbundet för befälsutbildning*, som i samförstånd med försvarets myndigheter bedriver en omfattande och betydelsefull utbildningsverksamhet. Till utbildningsverksamheten utgå betydande bidrag av statsmedel. Särskilt bidrag till organisationskostnader anvisades för budgetåret 1946/47 men endast med 5 700 kronor. För senare budgetår har denna anslagspost strukits i samband med ökning av anslaget till förbundets allmänna verksamhet. Förutom statsmedel har förbundet i sin verksamhet tillgång till egna inkomster bl. a. av donationer. Förbundets grundstadgar ha fastställts av Kungl. Maj:t den 4 juni 1943. Till centralförbundet äro anslutna 26 befälsutbildningsförbund omfattande ett betydande antal befälsutbildningsföreningar och ungdomsavdelningar.

Om pensionsrätt i SPA skulle beviljas för befattningshavare tillhörande skytteförbundens överstyrelse, skulle skäl även tala för att samma förmån medgäves befattningshavare hos centralförbundet för befälsutbildning. De befattningshavare som härvid skulle komma i fråga — vissa av förbundets befattningshavare utgöras av pensionerade officerare — tillhöra sekreterare- och expeditiionspersonalen, som enligt uppgift för närvarande är ansluten till Svenska personal-pensionskassan.

En frivillig försvarsorganisation jämförlig med de här ovan nämnda är *sjövärnskåren*, vars verksamhet avser utbildning inom marinen. Statsbidraget till denna verksamhet avser numera även vissa lönekostnader. Något behov av statlig pensionering av anställda inom kåren torde knappast finnas.

Till *Sveriges lottakärer* utgår statsbidrag till utbildningsverksamhet. Lottakärernas verksamhet bygger i stor utsträckning på frivilliga krafter. Hos riksförbundet Sveriges lottakärer finnas dock vissa fast anställda avlönade befattningshavare. Dessa avlönas emellertid ej med bidrag av statsmedel och de ha, enligt vad som under hand uppgivits, fått sin pensionering ordnad hos ett försäkringsbolag. Anledning för utredningen att föreslå anslutning av denna personal till SPA synes icke föreligga.

Ej heller den verksamhet som avser frivilliga sjukvården i krig (*Svenska röda korset*) och frivilliga djursjukvården i krig (*Svenska blå stjärnan*) synes böra omfattas av den statliga pensioneringen.

En annan försvaret närstående institution är *Svenska aeroklubbens centralorganisation*. Denna åtnjuter bidrag av statsmedel från ett anslag för understöd åt privatflyget för budgetåret 1948/49 uppgående till 350 000 kronor. I statsbidraget ingår en särskild post lönekostnader, som för samma budgetår, inberäknat arvoden till instruktionspersonal, uppgår till cirka 119 000 kronor. Den av Svenska aeroklubben bedrivna verksamheten synes icke intaga en sådan för landets försvar central ställning, att den framför de verksamhetsgrenar som stå under ledning av centralförbundet för befäls-

utbildning och Sveriges lottakärer bör gynnas med statlig medverkan till pensioneringen av befattningshavare.

Sveriges riksidrottsförbund har i en den 21 juni 1948 dagtecknad framställning hos Kungl. Maj:t anhållit, att pensionsfrågan för riksidrottsförbundets befattningshavare måtte ordnas genom anslutning till SPA eller på annat sätt genom statens försorg. Denna framställning har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juli 1948 överlämnats till pensionsutredningen för att övervägas vid fullgörande av utredningens uppdrag.

Till kostnaderna för främjande av *idrott* och för befordrande av *friluftsliv* utgå bidrag av s. k. tipsmedel.

Jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade beslut har aktiebolaget Tipstjänst att för allmänheten anordna vadhållning i samband med vissa idrottstävlingar. Såsom villkor för att bolaget må åtnjuta tillstånd härtill är föreskrivet bl. a., att vad som återstår av bolagets årsvinst efter avsättning till reservfonden och efter viss utdelning m. m. skall insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken. Dessa statsverket tillgodoförda inkomster fördelas mellan fonden för idrottens befrämjande, fonden för friluftslivets befrämjande samt alltmänt budgetära ändamål. Av fonden för idrottens befrämjande bestridas de anslag som Kungl. Maj:t anvisar till främjande av gymnastik och idrott. Huvudparten av de medel som anvisas ur fonden för idrottens befrämjande utgår till riksidrottsförbundet, som äger disponera visst belopp för egna förvaltningsutgifter och i övrigt har att fördela medlen enligt de villkor och bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelat. Belopp, som utgår ur fonden för friluftslivets befrämjande, fördelas av statens friluftsnämnd till skilda ändamål. Bl. a. bruka Svenska turistföreningen och skidfrämjandet komma i åtnjutande av bidrag.

Det har inom utredningen övervägts, huruvida pensionsrätt i SPA skulle kunna beviljas befattningshavare hos riksidrottsförbundet utan avsteg från de allmänna principer som utredningen uppställt för sådan pensionsrätt. Det har närmast varit de omständigheterna, att riksidrottsförbundets administration helt bekostas av allmänna medel, förbundets befattning med fördelning av sådana medel ur fonden för idrottens befrämjande samt visst statligt medinflytande på förbundets ledning, som ansetts utgöra motiv för anslutning av förbundets befattningshavare till SPA.

Utredningen har om riksidrottsförbundet inhämtat följande.

Den svenska idrottsrörelsen är uppbyggd på idrottsföreningarna såsom den grundläggande organisatoriska enheten. De flesta idrottsföreningarna i landet äro sammanslutna i Sveriges riksidrottsförbund. Inträde i detta förbund kan envar gymnastik- eller idrottsförening erhålla, som uppfyller vissa föreskrivna villkor. Förbundet utgör en enhetlig överledning för den svenska idrotten. Mellan förbundet och de till detsamma anslutna föreningarna finnas vissa organisatoriska mellanled, nämligen specialförbund och distriktsförbund.

Riksidrottsförbundet har till huvudändamål att genom en allmänt utbredd folkidrott, som tillika är ägnad att främja friluftsliv i olika former, medverka till det svenska folkets fysiska och andliga fostran. Enligt förbundets stadgar är dess ändamål i första hand att befrämja utövandet av gymnastik och de idrottsgrenar för vilka specialförbund upprättats, ävensom att eljest befrämja kroppsövningar till

höjande av det svenska folkets fysiska och andliga kraft. I övrigt har förbundet till ändamål att bereda föreningarna fördelen av gemensamma bestämmelser och enhetlig överledning, att befordra enigt samarbete mellan föreningarna samt att representera den svenska gymnastiken och idrotten gentemot utlandet.

Det högsta organet inom riksidsrottsförbundet är riksförbundsmötet, den s. k. idrottsriksdagen, som sammanträder en gång om året och består av ombud för varje specialförbund och för de till riksidsrottsförbundet anslutna föreningarna.

Riksförbundsmötet fastställer de stadgar som skola gälla för riksidsrottsförbundet i dess helhet och avgör i övrigt alla viktigare frågor inom förbundet. Förslag (motion) till riksförbundsmöte må avgivas av specialförbunds- och distriktsförbundsstyrelser samt av förening.

Riksförbundsmötet utser en överstyrelse, bestående av 30 ledamöter. Riksförbundsmötets ordförande är tillika ordförande i överstyrelsen. Överstyrelsen åligger bl. a. att å riksidsrottsförbundets vägnar besluta rörande sådana ärenden, som ej skola hänskjutas till riksförbundsmötets avgörande, att granska specialförbundens stadgar, arbetsordningar, instruktioner, amatör-, rekord-, mästerskaps-, medalj- och märkesbestämmelser och tävlingsregler samt att såsom högsta instans avgöra till överstyrelsen hänskjutna tvister mellan föreningar eller mellan förening och föreningsmedlemmar, ävensom frågor om amatörbestämmelsernas tolkning. Överstyrelsen har även att särskilt vaka över den frivilliga gymnastikens och idrottens utveckling inom landet.

Överstyrelsen, som sammanträder minst fyra gånger om året, utser dels inom sig ett förvaltningsutskott och dels en idrottsnämnd.

Förvaltningsutskottet, som består av ordförande och sex ledamöter, ombesörjer genom sitt kansli med fast anställd personal under en verkställande direktörs ledning alla löpande ärenden, bereder de ärenden, som skola föreläggas överstyrelsen, samt handhar riksidsrottsförbundets ekonomi.

Kostnaderna för riksidsrottsförbundets administration bestridas av anvisade tipsmedel.

Det är otvivelaktigt ett statsintresse, att en sund utveckling av idrottsrörelsen främjas. Detta möjliggöres bl. a. genom de bidrag som lämnas av tipsmedel till verksamheten och genom den statliga kontroll som i anslutning därtill sker. Det synes dock tveksamt, om tillräckliga skäl föreligga för anslutning av riksidsrottsförbundets befattningshavare till SPA. Riksförbundets ställning till det allmänna påminner i viss mån om centralförbundets för nykterhetsundervisning och skytteförbundens överstyrelse. Om möjligheter till pensionsrätt för befattningshavare hos riksidsrottsförbundet öppnas, torde detta icke kunna ske utan prejudicerande verkningar i fråga om pensionsrätten på andra områden. Pensionsutredningen anser sig därför icke kunna tillstyrka pensionsrätt i SPA för befattningshavare hos riksidsrottsförbundet.

Om pensionsrätt icke medges för riksidsrottsförbundets befattningshavare synas skäl icke heller föreligga att medge sådan förmån för befattningshavare vid andra institutioner på idrottens och friluftslivets område såsom t. ex. *Svenska turistföreningen* och *skidfrämjandet*.

KAP. VI.

Allmänna riktlinjer för ordnande av icke-statliga befattningshavares pensionering.**Allmänt.**

Enligt reglementet för SPA gälla för närvarande, om man bortser från de specialbestämmelser som äro tillämpliga å vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna (härom se Kap. VIII »3 avd. Tillämplighetsområdet m. m.»), pensioneringsgrunder av i stort sett följande innehåll.

Tjänstepensionsunderlaget för befattning, vilket ej får överstiga 6 000 kronor, är för vissa befattningar till beloppet fixerat i reglementet för SPA och bestämmes för övriga befattningar i förhållande till avlöningen.

Familjepensionsunderlaget är lika med det belopp som med 300 kronor överstiger 20 procent av tjänstepensionsunderlaget.

Sådan höjning av pensionsunderlagen, som icke är föranledd av en utav statsmakterna beslutad lönerreglering, blir gällande för den vid höjningstillfället anställda befattningshavaren endast under förutsättning, att viss engångsavgift erlägges.

Pensioneringen är förbunden med avgiftsplikt för befattningshavaren och i allmänhet för vederbörande huvudman. Avgifterna utgå i förhållande till pensionsunderlagen efter olika procentsatser för olika befattningshavaregrupper.

Bestämmelser finnas om avgångsskyldighet. Enligt dessa gäller bland annat att den som på grund av sjukdom blivit för framtiden oförmögen att sköta sin tjänst blir avgångsskyldig först sedan han under fem år i följd varit oförmögen att tjänstgöra under mer än $\frac{1}{6}$ av den föreskrivna tjänstgöringstiden.

Anstånd med avgång efter uppnådd pensionsålder kan medgivas befattningshavare under fem år eller i fråga om vissa befattningar under två år.

Befattningshavare äger komma i åtnjutande av tjänstepension (genast börjande tjänstepension) vid avgång, när han uppnått pensionsåldern eller avgångsskyldighet eljest inträtt, samt i avseende å vissa befattningar, därest högst fem år återstå till pensionsåldern, vid frivillig avgång på grund av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga eller vid avgång efter uppsägning av sådan anledning.

Pensionsåldern är oberoende av befattningshavarens löneställning och beträffande vissa befattningar lägre för kvinnlig än för manlig befattningshavare. Följande pensionsåldrar förekomma, nämligen 65, 63, 60 och 55 år.

Storleken av genast börjande tjänstepension vid avgång före pensionsåldern på grund av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga beräknas på sådant sätt, att pensionens kapitalvärde är lika med den fond som beräknas vara samlad för den avgående genom honom tillgodoräknade, i reglementet bestämda försäkringsavgifter för tjänstepension.

Genast börjande tjänstepension i annat fall är hel eller avkortad. Hel tjänstepension motsvarar tjänstepensionsunderlaget och i vissa fall medeltalet av tjänstepensionsunderlagen under de sista fem eller tio åren.

För hel tjänstepension fordras ett visst, i reglementets särskilda bestämmelser

för befattningen föreskrivet minsta antal tjänstår. Vid avgång på grund av olycksfall i tjänsten m. m. får den till pensionsåldern återstående tiden medräknas i den intjänade tjänstetiden.

Tjänstår tillgodoräknas i allmänhet för tid under vilken med pensionsrätt förenad anställning innehafts. Den som innehar befattning, då denna anslutes till SPA, kan under vissa förutsättningar därjämte mot särskild avgift (engångsavgift) erhålla rätt till s. k. retroaktiv tjänstårsberäkning.

Avkortad tjänstepension bestämmes genom försäkringsteknisk beräkning, om antalet tjänstår vid pensionsåldern eller det till nämnda ålder uppnåeliga antalet tjänstår ej uppgår till tio. För vissa befattningar tillämpas sådan beräkning alltid, när nämnda antal understiger det för hel tjänstepension föreskrivna antalet.

Avkortad tjänstepension i annat fall motsvarar lika stor del av hel tjänstepension som antalet fulla tjänstår utgör av det för hel tjänstepension föreskrivna antalet tjänstår.

Antalet för hel tjänstepension föreskrivna tjänstår är för befattningshavare med 55 års pensionsålder 25 år och för övriga befattningshavare 30 år. För vissa befattningshavare med 60 eller 65 års pensionsålder fordras dock 33 tjänstår.

Befattningshavare, som avgått utan att vara berättigad till genast börjande tjänstepension, äger erhålla uppskjuten tjänstepension, när han uppnår pensionsåldern eller dessförinnan blir varaktigt oförmögen till arbete.

Rätten till uppskjuten tjänstepension förloras, om den avgångne, när pensionen skulle börja utgå, innehar annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning eller åtnjuter genast börjande tjänstepension, vid vilkens beräkning tillgodoräknats den tjänstgöring, varpå rätten till uppskjuten pension skulle grunda sig.

Storleken av uppskjuten, vid pensionsåldern börjande tjänstepension beräknas försäkringstekniskt på samma sätt som genast börjande tjänstepension vid avgång före pensionsåldern på grund av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga, varvid emellertid, där avgången ej föranletts av befattningens indragning, i allmänhet ej får tillgodoräknas högre försäkringsavgift än den tjänstepensionsavgift som enligt reglementet ålegat befattningshavaren.

Sådan uppskjuten tjänstepension, som börjar utgå före pensionsåldern, motsvarar $\frac{3}{4}$ av den pension som skulle ha utgått efter pensionsålderns inträde.

Familjepensionsrätt efter befattningshavare tillkommer änka och egna arvsberättigade barn.

Äktenskap grundlägger icke pensionsrätt, om det ingås efter det mannen fyllt 65 år, eller, i vissa fall, under det han lider av sjukdom, som inom 6 månader efter äktenskapets ingående medför hans död.

Familjepension till barn utgår tills det uppnår 21 års ålder eller dessförinnan träder i äktenskap.

Familjepensionsberättigat barn, som vid nämnda ålder befinnes varaktigt oförmöget till arbete, bibehåller sin rätt till pension, så länge arbetsoförmågan fortfar.

Om den avlidne vid frånfallet kvarstod i tjänst eller åtnjöt tjänstepension efter inträdd avgångsskyldighet och om han vid pensionsålderns uppnående räknade eller vid kvarstående i tjänst till pensionsåldern skulle kunnat räkna minst det antal tjänstår som fordras för hel tjänstepension, bestämmes familjepensionens belopp efter familjepensionsunderlaget för den senast innehavda befattningen.

I annat fall bestämmes familjepensionens belopp efter ett försäkringstekniskt beräknat familjepensionsunderlag.

Familjepensionen utgår med belopp, som motsvarar följande procenttal av familjepensionsunderlaget, nämligen

för ett barn 50 procent,

för änka eller två barn 100 procent,

för änka jämte ett barn eller för tre barn 140 procent samt, om barnen äro flera än ett respektive tre, därutöver 10 procent av familjepensionsunderlaget för varje ytterligare barn.

De i reglementet för SPA meddelade här ovan sammanfattningsvis angivna pensionsbestämmelserna ansluta sig i viss mån till de bestämmelser som vid reglementets tillkomst (år 1919) gällde för civila statstjänstemän enligt 1907 års civila pensionslag samt enligt reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa. Ehuru genomgripande ändringar av pensioneringsgrunderna för statstjänstemännen sedermera skett, har reglementet för SPA förblivit i huvudsak oförändrat.

I de för pensionsutredningen meddelade statsrådsdirektiven har bland annat framhållits önskvärdheten av en närmare anpassning av pensionsbestämmelserna för SPAs klientel efter de för statliga befattningshavare i allmänhet gällande grunderna, exempelvis i avseende å förutsättningarna för avgångsskyldighet och pensionsrätt vid otjänstbarhet före pensionsåldern samt beräkning av pensionsförmån, då befattningshavare avgått före pensionsåldern utan rätt att vid avgången erhålla tjänstepension. Härjämte har i direktiven såsom särskilt angeläget framhållits behovet av en omreglering av familjepensioneringen.

Pensionsutredningen har i Kap. IV uppdragit de allmänna riktlinjer efter vilka en avgränsning av statens medverkan till icke-statliga befattningshavares pensionering synes böra ske. Utredningen har därvid föreslagit, att staten skall medverka till pensionering av befattningshavare endast inom sådana verksamhetsgrenar, som kunna anses stå staten nära, samt i fråga om dylika befattningshavare som regel endast sådana, som inneha befattning, som inrättats för stadigvarande behov och som ha tjänsteåligganden av mera direkt betydelse för verksamheten. Därest en dylik avgränsning av SPAs verksamhetsområde genomföres, synes det utredningen naturligt, att i konsekvens härmed pensioneringsgrunderna för de befattningar som kunna anslutas till SPA så nära som möjligt anpassas efter de för de statliga befattningshavarna gällande pensioneringsgrunderna, för så vitt icke på grund av särskilda förhållanden en avvikelse därifrån kan anses motiverad. Detta innebär icke, att utredningen anser, att de pensioneringsgrunder som nu gälla för statens tjänstemän äro i alla avseenden tillfredsställande. Inom utredningen har också diskuterats, huruvida icke i vissa hänseenden andra grunder än de för statstjänstemännen gällande borde förordas för pensionering av de befattningshavare som skola vara anslutna till SPA. Utredningen har emellertid stannat för att modifikationer i dessa hänseenden lämpligen icke böra företagas annat än i samband med ändringar av de för statstjänstemännen gällande pensionsbestämmelserna.

De ändringar som efter tillkomsten av reglementet för SPA vidtagits i pensioneringsgrunderna för statens tjänstemän ha i allmänhet möjliggjorts genom samtida löneregleringar. Så var också fallet med de betydelsefulla ändringar som tillkommo i och med 1947 års pensionsreglementen och som inneburo bl. a. införande av nettolönesystemet och samordning med folkpensioneringen.

I fråga om befattningshavare, anslutna till SPA, kan man ej räkna med någon allmän lönereglering som grund för en pensionsreglering. De svårig-

heter, delvis av teknisk natur, som till följd härav kunna möta vid genomförande för dessa befattningshavare av en pensionsreglering, som skulle innebära en anpassning efter de för statstjänstemännen nu gällande pensioneringsgrunderna, har dock synts pensionsutredningen vara överkomliga.

Pensionsutredningen förordar alltså, att pensioneringsgrunderna för de icke-statliga befattningshavare som skola anslutas till SPA i princip anpassas efter de för de statliga befattningshavarna gällande pensioneringsgrunderna.

Pensionsutredningen återkommer dels här nedan i detta kapitel dels ock i Kap. VIII till de spörsmål beträffande vilka i förhållande till de statliga befattningshavarna avvikande pensioneringsgrunder kunna anses påkallade för SPAs klientel.

I de för statstjänstemännen gällande tjänste- och familjepensionsreglementena, här nedan kallade Atregl. respektive Afregl., göres viss åtskillnad mellan tjänstemän i allmänhet och tjänstemän, som tillsätts medelst förordnande. Dessa senare tjänstemän utgöras huvudsakligen av ordinarie tjänstemän, som tillsätts antingen medelst förordnande på viss tid eller medelst förordnande för begränsad anställningstid.

Enligt Atregl. äro de till gruppen »tjänstemän i allmänhet» hörande tjänstemännen — bortsett från fall av inträdande otjänstbarhet eller i särskild ordning medgiven rätt till förtidspension — icke berättigade att avgå med tjänstepension före uppnående av viss levnadsålder. Tjänstepensionsrätten för dessa tjänstemän kan sägas i stort sett motsvara rätten till genast börjande tjänstepension enligt nu gällande reglemente för SPA.

För teatercheferna, vilka förordnas av Kungl. Maj:t för viss tid — för närvarande två år i sänder — har pensionsrätten reglerats i huvudsaklig överensstämmelse med bestämmelserna i Atregl. för de ordinarie tjänstemän som tillsätts medelst förordnande för viss tid. Som främsta särmerken för den i fråga om dessa tjänstemän tillämpade pensionsformen framstå, att tjänstepensionsrätten (förordnandepension) ej är avhängig av levnadsåldern vid avgången och att även efter kort tjänstetid pensionsbeloppet blir jämförelsevis stort.

Huvudmotivet för införandet av denna förordnandepensionsform här varit, att anställningen kan komma att upphöra efter förhållandevis kort tjänstetid och att möjlighet ansetts böra finnas att för befattningarna förvärva personer, som fört ej varit i statens tjänst och som efter det förordnandet utgått icke alltid kunna förutsättas i fortsättningen bliva tagna i anspråk för statsförvaltningen. Liknande skäl anfördes av 1941 års teaterpensionsutredning, på vars förslag förordnandepensionsformen infördes för teatercheferna. Nämnda utredning framhöll härvid bl. a. också, att teaterchefernas befattningarna medförde stora personliga påfrestningar för sina innehavare.

För sin del anser 1944 års pensionsutredning, att de skäl som anförts för tillämpning av förordnandepensionsformen för teatercheferna alltjämt äro bärande. Då det är tänkbart, att den för teatercheferna tillämpade pensionsformen kan komma att av statsmakterna befinnas lämplig även i fråga

om andra befattningshavare, som anslutas till SPA, anser utredningen, att denna pensionsform bör medtagas bland de pensionsformer som skola förekomma i SPA.

För ordinarie statstjänsteman, som tillsatts medelst förordnande för begränsad anställningstid — i regel för 10 år eller för sammanlagt högst 10 år, efter vilken tid utlupet förordnande ej får förnyas — tillämpas enligt Atregl. tjänstepensionsformen uppskjuten pension, vilken pension utgår från 65 års ålder. Sådan tjänsteman är sålunda icke berättigad att komma i åtnjutande av pension vid avgången, såvida han icke är avgångsskyldig på grund av framtida otjänstbarhet.

Någon motsvarighet till de speciella förhållanden som föranlett, att statstjänstemän kunna tillsättas för begränsad anställningstid, finnes såvitt pensionsutredningen kunnat utröna icke för närvarande på SPA-området. Ej heller synes antagligt att sådana förhållanden kunna framdeles där uppkomma. På grund härav har utredningen icke ansett det påkallat att för SPA-pensioneringen införa tjänstepensionsformen uppskjuten pension med däremot svarande familjepension.

Ordningen för icke-statliga befattningshavares anslutning till statens pensionsanstalt.

Enligt nu gällande reglemente för SPA föreligger beträffande vissa befattningar *skyldighet* för befattningshavaren att tillhöra SPA. Så är förhållandet dels i allmänhet i fråga om sådana befattningar, för vilka minimiårsavlöning finnes fastställd i författning, dels ock i fråga om de befattningar för vilka dylik skyldighet särskilt stadgas i reglementet.

Beträffande övriga befattningar är reglementets tillämplighet beroende på *frivillig anslutning*, d. v. s. på huvudmannens framställning om pensionsrätt för befattningshavaren och pensionsanstaltens bifall därtill. Såsom villkor för bifall gäller, bortsett allenast från befattningar vid polisväsendet,

a) att huvudmannen verkställt reglering av befattningen i avseende å behörighetsvillkor, den ordning i vilken befattningshavaren tillsättes och entledigas, tjänstgöringens art och omfattning samt minimiavlöning,

b) att regleringen godkänts av Kungl. Maj:t eller den myndighet, Kungl. Maj:t förordnar,

c) att godkänd reglering genomförts beträffande alla de befattningar hos huvudmannen som kunna förenas med pensionsrätt enligt reglementet och enligt Kungl. Maj:ts eller vederbörande myndighets beprövande lämpligen böra regleras, samt

d) att samtliga sålunda reglerade befattningar av huvudmannen anmälas för erhållande av pensionsrätt.

Befogenheten att godkänna reglering har, med undantag dock i fråga om befattningar vid lantbruksakademien samt diakonistyrelsen jämte vissa andra kyrkliga institutioner, genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t överlämnats till central myndighet eller beträffande vissa befattningar till vederbörande länsstyrelse.

I det betänkande, avgivet den 11 februari 1919, som ligger till grund för SPAs nu gällande reglemente, anförde de sakkunniga som motiv för kravet på reglering, att det ansetts, att de förhållanden som avse befattningshavernas behörighet, tjänstgöringsskyldighet, avlöning och rättsliga ställning borde vara på lämpligt sätt ordnade, innan pensionsrätt beviljades. Därigenom att regleringen gjordes så fullständig, borde enligt samma sakkunniga garantier vinnas för att befattningarna erhöles den fasthet och stadga som erfordrades för deras förenande med pensionsrätt.

Pensionsutredningen har ej funnit anledning frånga den i nu gällande reglemente för SPA fastslagna uppdelningen av befattningarna i sådana med obligatorisk anslutning till SPA och sådana beträffande vilka anslutningen skall vara frivillig.

Befattningar med obligatorisk anslutning torde med undantag av teaterchefsbeftattningarna böra i pensionsreglementet hänföras till en grupp, grupp A, och de beträffande vilka anslutningen skall vara frivillig till en grupp, grupp B. Teaterchefsbeftattningarna, vilka förutsättas skola bli förenade med rätt till förordnandepension, torde liksom de beftattningar vilka enligt statsmakternas beslut framdeles möjligen kunna komma att förenas med sådan pensionsrätt kunna hänföras till en särskild grupp, grupp C.

Till A-gruppen böra i första hand hänföras för närvarande obligatoriskt anslutna beftattningar med undantag av teaterchefsbeftattningarna samt övningläroarbefattningar vid högre kommunala skolor och veterinärbefattningar vid kontrollslakterier, vilka senare två kategorier beftattningar förutsatts icke skola vara förenade med pensionsrätt i SPA. Gruppen skulle härigenom komma att omfatta dels vissa beftattningar med i författning bestämd avlöning eller minimiärsavlöning — rektors- och ämnesläroarbefattningar vid folkhögskolor, lantmannaskolor, lantbruksskolor, trädgårdsskolor, fruktodlingsskolor samt lantushållsskolor, distriktssköterske-, distriktsbarnmorske-, distriktstandläkar-, distriktstandsköterske-, hemvårdarinne- och hemkonsulentbeftattningar ävensom vissa konsulentbeftattningar inom mejerihanteringen — dels ock lasarettläkar- och sanatorieläkar- samt överläkarbeftattningar vid kustsanatorier och vanförestalter, vilkas innehavare utnämnts av Kungl. Maj:t, vissa extra provinsialläkar- och dispensärläkarbeftattningar samt beftattningar vid hovkapellet ävensom andra beftattningar vid de kungl. teatrarne. Till A-gruppen synas vidare böra föras dels vissa beftattningar med för närvarande frivillig anslutning, nämligen rektors- och ordinarie ämnesläroarbefattningar vid handelsgymnasier, för vilka minimiärsavlöning finnes fastställd i författning, dels ock vissa till nyanslutning förordade beftattningar, nämligen sådana beftattningar vid socialinstitutet, för vilka beslut om beftattningshavarens löneställning skola underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse, ävensom genom utnämning av Kungl. Maj:t tillsatta överläkarbeftattningar vid epidemisjukhus och sjukstuguläkarbeftattningar.

I fråga om förfarandet vid frivillig anslutning av beftattning till SPA anser pensionsutredningen, att detta bör bestå i en registrering av beftattning-

en hos SPA. Registreringen bör ske efter framställning av vederbörande huvudman och genom beslut av pensionsanstalten. Såsom villkor för registreringen bör bland annat i allmänhet uppställas, att huvudmannen reglerat befattningen i avseende å anställnings- och avlöningsförhållanden m. m. och att registreringen tillstyrkts av den statliga myndighet som har att öva tillsyn över den verksamhet vid vilken befattningen är inrättad eller som eljest står verksamheten närmast. Vid en sådan ordning kommer pensionsanstalten — såsom den myndighet som har att pröva frågor om tjänstårsberäkning och, där fråga är om frivilligt anslutna befattningar, fortfarande i allmänhet bör ha att bestämma tjänstepensionsunderlagen — att kunna övervaka, att vid regleringen föreskrifter meddelas i de hänseenden som ur pensioneringssynpunkt äro av särskild betydelse och att regleringsföreskrifterna erhålla en lämplig utformning. Genom fordran på vederbörande myndighets tillstyrkande av registreringen kommer att vinnas att nödig prövning företages i fråga om lämpligheten av behörighetsvillkor och tjänstgöringsföreskrifter m. m. samt i fråga om behovet för huvudmannens verksamhet av befattningen ävensom i övrigt rörande sådana i regleringen avsedda förhållanden, som undandra sig pensionsanstaltens omedelbara bedömande.

Prövning av frågan huruvida befattning kan anses behöflig för verksamheten synes särskilt kunna vara påkallad beträffande sådana till registrering anmälda befattningar, för vilka i regleringsbestämmelserna särskild utbildning föreskrivits såsom behörighetsvillkor. I fråga om dylik befattning torde böra undersökas, huruvida bland befattningshavarens tjänsteåligganden i större utsträckning än som vid en rationell organisation av verksamheten kan anses betingat ingå arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande den föreskrivna utbildningen icke är att anse såsom nödvändig. Där så befinnes vara händelsen, torde registreringen böra av vederbörande myndighet avstyrkas eller tillstyrkas allenast för de andra befattningar, varom kan vara fråga.

Här må framhållas att den föreslagna ordningen för huvudmännens del skulle komma att innebära en förenkling av förfarandet för erhållande av frivillig anslutning till SPA, i det att härför endast skulle erfordras en framställning till SPA, under det att för närvarande dessutom fordras en framställning till vederbörande myndighet om godkännande av befattningens reglering.

Inom pensionsutredningen har jämsides med övervägandet av det här ovan framlagda förslaget om ordningen för erhållande av pensionsrätt för frivilligt anslutna befattningar, vilket förslag kan sägas i stort sett innebära ett bibehållande av vad nu gäller, diskuterats ett system av delvis annan innebörd. Enligt detta system skulle pensionsrätten för varje särskild befattningshavare vara beroende av att denne personligen av huvudmannen anmälts hos SPA såsom innehavare av sådan befattning, vilken avses i vissa på ansökan av huvudmannen hos SPA inregistrerade bestämmelser. Syftet med ett anordnande av pensionsrätten enligt ett sådant personligt system

skulle främst vara, att därigenom kunde skapas en grund för utövande av kontroll till förhindrande av att SPA nödgas bevilja pension med hänsyn till tjänstgöring i befattning, som icke varit förenad med pensionsrätt, eller för anställningstid, för vilken anstalten eljest icke uppburit någon avgift. Systemet skulle emellertid vara förenat med vissa olägenheter och innebära ett i och för sig ej motiverat särställande av dessa befattningshavare i förhållande till övriga till SPA anslutna befattningshavare. Vid sådant förhållande och då berörda syfte i den mån så finnes påkallat torde kunna tillgodoses genom införande av skyldighet för huvudmännen att till SPA i samband med avgiftsleverans eller eljest avlämna fortlöpande uppgifter beträffande anställda befattningshavare och deras tjänstgöringsförhållanden har utredningen avstått från tanken på att förorda ett dylikt system.

Såsom villkor för beviljande av pensionsrätt i SPA har som förut nämnts i det nu gällande reglementet för SPA föreskrivits, att huvudmannen skall ha genomfört reglering av och ansökt om pensionsrätt för *samtliga* befattningar, som enligt reglementet kunna förenas med sådan rätt. Såsom motiv för detta villkor har angivits, att så många befattningshavare som möjligt på så sätt skulle kunna erhålla pensionsrätt samt att ett uppskov med ingivande av ansökning om pensionsrätt för en eller annan befattning skulle medföra förlust av pensionsavgifter för SPA. Enligt vad pensionsutredningen inhämtat, har det emellertid visat sig, att villkoret, som i viss mån har med det ovan diskuterade kontrollsystemet att göra, svårligen kan upprätthållas och att det därför saknar praktisk betydelse. Utredningen anser vid sådana förhållanden, att detta villkor ej längre bör uppställas för rätt till pension genom SPA.

Avgångsskyldighet. Pensionsåldrar.

I såväl reglementet för SPA som Atregl. finnas bestämmelser om befattningshavares skyldighet att avgå från tjänsten.

Atregl. skiljer mellan ordinarie tjänstemän, för vilka avgångsskyldighet stadgas, och icke-ordinarie tjänstemän, för vilka anges den tidpunkt efter vilken de icke må bibehållas i tjänsten. Någon dylik åtskillnad göres däremot icke i reglementet för SPA.

Enligt båda reglementena inträder avgångsskyldighet för befattningshavaren, då viss levnadsålder (pensionsåldern) uppnås och dessförinnan i vissa fall vid inträffad otjänstbarhet.

I reglementet för SPA återfinnas föreskrifterna om pensionsåldrar i de för de olika befattningshavargrupperna meddelade särskilda bestämmelserna. Fortsett allenast från övningslärare vid högre kommunala skolor och viss teaterpersonal inträder pensionsåldern den dag, då den i reglementet stadgade levnadsåldern uppnås. För nämnda lärare och teaterpersonalen inträder pensionsåldern vid utgången av det kalenderhalvår respektive spelår varunder den i reglementet fastställda levnadsåldern uppnås. Pensionsåldern är beträffande vissa befattningar lägre för kvinnliga än för manliga befattningshavare. Något samband mellan en befattningshavares pensionsålder och storleken av det för honom gällande pensionsunder-

laget finnes ej. De mera allmänt förekommande pensionsåldrarna äro levnadsåldrarna 55, 60, 63 och 65 år. För viss teaterpersonal gälla dock levnadsåldrarna 41, 45, 50 och 53 år såsom pensionsåldrar.

I Atregl. äro bestämmelser om pensionsåldrar meddelade i samband med föreskrifterna om avgångsskyldighet. Pensionsåldern inträder i regel vid utgången av den kalendermånad under vilken i reglementet stadgad levnadsålder uppnås. För beställningshavare vid försvaret och, enligt Atregl:s särskilda bestämmelser, för vissa andra befattningshavare inträder pensionsåldern dock halvårsvis. Pensionsåldern är lika för manlig och kvinnlig befattningshavare. Vad angår sådana befattningar med lönegradsbeteckningen Ca eller Ce, vilka närmast komma i fråga vid jämförelser med de till SPA anslutna befattningarna, är pensionsåldern 60 år i de 16 lägsta lönegraderna och 65 år i övriga lönegrader. För vissa ordinarie befattningar gälla dock de särskilda pensionsåldrar som bestämts av Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut. Särskild pensionsålder kan också av Kungl. Maj:t fastställas för icke-ordinarie befattning. De levnadsåldrar vilka för närvarande förekomma såsom särskilda pensionsåldrar äro 55, 57, 60 och 63 år.

Liksom i reglementet för SPA finnas även i Atregl. bestämmelser, som möjliggöra för tjänsteduglig befattningshavare att erhålla anstånd med avgång efter uppnådd pensionsålder. Enligt reglementet för SPA kan huvudmannen efter tillstyrkan eller tillstånd av i reglementet angiven statlig myndighet bevilja anstånd för högst fem eller, såvitt angår vissa läkare, högst två år efter pensionsåldern. I Atregl. är möjligheten att erhålla anstånd begränsad till tre år.

I de för pensionsutredningen meddelade statsrådsdirektiven har såsom förut angivits en närmare anpassning av förutsättningarna för avgångsskyldighet efter de för statstjänstemän i allmänhet gällande bestämmelserna angivits vara önskvärd. Utredningen har funnit en sådan anpassning kunna ske och vill förordna, att Atregl:s ovan återgivna allmänna bestämmelser om pensionsåldrar och avgångsskyldighet göras i princip tillämpliga även å de befattningshavare som skola vara anslutna till SPA.

Det stora flertalet av de under reglementet för SPA lydande befattningshavarna äro med avseende å anställningsformen närmast jämförliga med extra ordinarie statstjänstemän. Reglementets bestämmelser om avgångsskyldighet äro emellertid gemensamma för samtliga befattningshavare. Detta har dock, enligt vad pensionsutredningen inhämtat, icke vållat någon olägenhet. Vid nu angivna förhållande anser utredningen, att någon ändring i reglementets bestämmelser i detta hänseende ej bör vidtagas, ehuru därmed någon avvikelse sker från Atregl.

Enligt reglementet för SPA äro för några befattningar pensionsåldrarna andra än som gälla för liknande befattningar, å vilka Atregl. eller liknande tjänstepensionsbestämmelser äro tillämpliga. Pensionsutredningen förordnar i enlighet med sin principiella inställning även här en närmare anpassning efter vad som gäller för sistnämnda befattningar. 1947 års riksdag har emellertid i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 329. s. 58 o. f.) anhållit om utredning rörande ett av 1946 års riksdagsrevisorer behandlat spörsmål angående utnyttjande av äldre arbetskraft inom statsförvaltningen. Då detta spörsmål även omfattar fråga om höjning av pensionsåldrarna för vissa personalgrupper, vilken fråga numera är föremål för särskild utredning, anser pensionsutredningen, att där en anpassning av pensionsåldern efter Atregl:s bestäm-

melser skulle medföra, att pensionsåldern skulle sänkas, denna tills vidare i allmänhet bör lämnas oförändrad. Eljest synes avvikelse från den enligt Atregl. för jämförlig befattning fastställda pensionsåldern endast böra ske, där särskilda skäl härför föreligga. Att i överensstämmelse med Atregl:s huvudregel pensionsålderns inträde i allmänhet bestämmes till utgången av den månad under vilken föreskriven ålder uppnås, torde icke behöva närmare motiveras.

Vad slutligen angår möjligheten att erhålla anstånd med avgång efter uppnådd pensionsålder, torde denna i anslutning till vad som gäller enligt Atregl. böra begränsas till att avse sammanlagt högst tre år.

Beträffande vissa av de under reglementet för SPA inordnade befattningshavarna ankommer beviljandet av avsked på statlig myndighet. För sådan befattning bör enligt pensionsutredningens mening fråga om anstånd beviljande ankomma på samma myndighet.

I fråga om övriga befattningar torde det böra ankomma å vederbörande huvudman att taga ställning till fråga om anstånd med avskedet. I allmänhet bör det dock därvid fordras, att anståndet tillstyrkts av den statliga myndighet som har att öva tillsyn över den verksamhet vid vilken befattningen är inrättad eller som eljest står verksamheten närmast.

I fråga om avgångsskyldighet till följd av otjänstbarhet skiljer Atregl. mellan avgångsskyldighet, som betingas av förhandenvaron av någon av de i reglementet därför angivna förutsättningarna, och avgångsskyldighet, som för särskilda fall föreskrives av Kungl. Maj:t. Avgångsskyldighet av sistnämnda slag är ej förutsatt i reglementet för SPA. För först angivna avgångsskyldighet kunna betingelserna i stort sett anses vara desamma enligt båda reglementena. En olikhet föreligger dock i fråga om tidpunkten för avgångsskyldighetens inträdande. I reglementet för SPA föreskrives nämligen i fråga om andra befattningshavare än viss teaterpersonal, att i andra fall av otjänstbarhet än sådan, som uppkommit till följd av olycksfall i tjänsten eller vad därmed kan likställas, avgångsskyldigheten inträder först sedan befattningshavaren varit oförmögen till tjänstgöring under minst 4 år av en 5-årsperiod. Någon motsvarande bestämmelse finnes icke i Atregl.

Även i ovan angivna hänseende bör, synes det utredningen, reglementet för SPA i huvudsak anpassas efter motsvarande bestämmelser i Atregl.

Tjänstepensionsunderlag och familjepensionsunderlag.

Enligt reglementet för SPA gäller i fråga om en befattnings tjänste- och familjepensionsunderlag i huvudsak följande.

Befattnings *tjänstepensionsunderlag* motsvarar enligt huvudregeln $\frac{2}{3}$ av den för befattningen i författning eller av huvudmannen fastställda minimislutavlöningen. Tjänstepensionsunderlaget får ej överstiga 6 000 kronor. Av olika anledningar ha dock i reglementet stadgats åtskilliga undantag från dessa regler. Sålunda utgör tjänstepensionsunderlaget för vissa befattningar med författningssänkt minimiavlöning 60 procent av slutavlöningen. För vissa andra befattningar är tjänstepensionsunderlagets belopp fastställt i reglementet. Däribland förekomma såväl sådana befattningar, för vilka minimiavlöning finnes fastställd i författning, som sådana befattningar, beträffande vilka huvudmannen vid avlöningens bestämmande icke är bunden av några författningsföreskrifter. I fråga om viss teaterpersonal gäller, att tjänstepensionsunderlaget kan uppgå till 8 000 kronor. Detta belopp är i reglementet fastställt såsom tjänstepensionsunderlag för teaterchef.

Beträffande befattningar, för vilka varken minimiärsavlöning finnes fastställd i författning eller tjänstepensionsunderlagets belopp är angivet i reglementet, ankommer det på SPA att bestämma tjänstepensionsunderlaget. Om underlaget med beräkning enligt förenämnda huvudregel skulle bliva så högt att det prövas icke stå i skäligt förhållande till pensionsunderlaget för jämförlig befattning i statens tjänst eller annan med statlig pensionsrätt förenad befattning, skall underlaget minskas i den omfattning vilken finnes erforderlig med hänsyn till pensionsunderlaget för den jämförliga befattningen. Såsom bestämmelsen nu tillämpas av SPA, kan den i stort sett sägas innebära, att en befattnings tjänstepensionsunderlag jämte därå vid visst indexläge belöpande tilläggsförmåner icke tillåtes överstiga tjänstepensionsförmånerna vid samma indexläge för en å tjänstgöringsorten för befattningen stationerad statstjänsteman, vars slutavlöning närmast överensstämmer med den för befattningen gällande slutavlöningen. Med hänsyn till att statstjänstemannens avlöning är en nettolön och alltså är minskad med ett belopp motsvarande pensionsavgift, under det att reglementet för SPA stadgar avgiftsplikt för befattningshavarna, göres dock härvid visst avdrag för pensionsavgiften. Tjänstepensionsförmånerna enligt Atragl. antagas såväl före som efter 67 års ålder utgå efter ett tjänstepensionsunderlag motsvarande det med utjämningsstillägget minskade begynnelseunderlaget.

Vad nu sagts gäller dock icke i fråga om teaterpersonalen. För denna personal utgör tjänstepensionsunderlaget för varje spelår 50 procent av årsavlöningens grundbelopp. Därvid förstås med grundbelopp avlöningen under spelåret minskad med så stor del, som skulle utgjort rörligt tillägg och kristillägg, därest avlöningen utgått enligt 1939 års civila avlöningsreglemente.

Beträffande de befattningar för vilka tjänstepensionsunderlagets belopp angivits i reglementet för SPA gäller i allmänhet, att underlaget fastställts med hänsyn till befattningarnas löneställning vid tiden för fastställandet samt på sådant sätt att relationen mellan tjänstepension och avlöning kommit att bliva ungefär densamma som den då för statstjänstemän i motsvarande löneläge gällande.

Familjepensionsunderlaget motsvarar ett belopp, som med 300 kronor överstiger 20 procent av tjänstepensionsunderlaget.

Då det, såsom pensionsutredningen tidigare framhållit, synes utredningen önskvärt, att reglementet för SPA så vitt möjligt anpassas efter vad i Atragl. och Afregl. är föreskrivet, lämnar utredningen här nedan en sam-

manfattande redogörelse för vad som i här ovan angivna hänseenden gäller enligt sistnämnda reglementen.

Tillämplighetsområdet för Atregl. avser i huvudsak tjänstemän, å vilka statens allmänna avlöningsreglemente äger tillämpning och vilka inneha ordinarie eller extra ordinarie anställningar med vissa lönegradsbeteckningar. Avlöningen utgår med tillämpning av någon av de i statens löneplansförordning fastställda löneplanerna. Av dessa löneplaner, fem till antalet, äro de allmänna löneplanerna, betecknade nr 1 och nr 2, av särskilt intresse i förevarande sammanhang.

I löneplan nr 1 äro årslönerna för var och en av de förekommande ortsgrupperna 1—5 bestämda för 40 särskilda löneklasser, betecknade med nummer från och med 1 till och med 40. För civil befattningshavare, å vilken löneplan 1 är tillämplig, omfattar lönegraden för den innehavda tjänsten i allmänhet fyra löneklasser i följd. Befattningshavaren kan sålunda erhålla tre löneklassuppflyttningar inom lönegraden. Den lägsta såsom slutlöneklass förekommande löneklassen är följaktligen nr 4.

I löneplan nr 2 äro årslönerna, oberoende av dyrortsgrupperingen, enhetligt bestämda för 24 särskilda löneklasser. Lönegraderna omfatta var för sig allenast en löneklass.

I Atregl. är tjänstepensionsunderlaget (begynnelseunderlaget) till beloppet angivet för varje löneklass (slutlöneklass). Beträffande befattningshavare med 50 års pensionsålder gäller emellertid att de sålunda angivna tjänstepensionsunderlagen skola minskas med vissa i reglementet löneklassvis bestämda belopp. Slutunderlaget, vilket tillämpas för tid efter 67 års ålder, erhålles genom minskning av begynnelseunderlaget med 792 kronor.

De enligt Atregl. gällande tjänstepensionsunderlagen, vilka överensstämja med de av 1946 års pensionssakkunniga förslagna, äro beräknade på grundval av $\frac{2}{3}$ av 2-ortslönen i vederbörande löneklass (slutlöneklass) och med hänsynstagande till samordnandet mellan tjänstepensioneringen och folkpensioneringen. Vad angår löneklass, som avses i löneplan 2, har härvid förfarits som om årslönen vore en till löneplan 1 hörande 5-ortslön. Vidare har beträffande löneplan 2 det för löneklass 20 bestämda tjänstepensionsunderlaget fastställts även för löneplanens högre löneklasser.

I likhet med tjänstepensionsunderlagen i Atregl. äro familjepensionsunderlagen i Afregl. till beloppen löneklassvis fastställda. De till löneplan 1 hänförliga familjepensionsunderlagen ha i princip bestämts så, att de stå i samma relation till 2-ortslönerna som familjepensionsunderlagen enligt 1941 års allmänna familjepensionsreglemente till motsvarande nettogrundlöner på C-ort enligt civila avlöningsreglementet. För de lägsta löneklasserna t. o. m. 7 löneklassen gäller ett gemensamt familjepensionsunderlag. De till löneplan 2 hörande familjepensionsunderlagen ha bestämts på i huvudsak samma sätt som de till löneplanen hörande tjänstepensionsunderlagen. Någon reduktion av familjepensionsunderlagen med hänsyn till folkpensionerna har ej vidtagits. Ej heller i övrigt har samordnande med folkpensioneringen genomförts. Anledningen härtill är enligt 1946 års pensionsakkunniga, att ett sådant utjämningsförfarande, som tillämpats i fråga om tjänstepensionsunderlagen, icke ansetts böra förekomma bland annat på grund av det ur arbetsmarknadssynpunkt ogynnsamma resultat, som skulle inträda för unga efterlevande maka utan barn. Någon sådan enkel relation mellan storleken av familje- och tjänstepensionsunderlagen som den i reglementet för SPA stadgade låter sig ej uppställas.

Å tjänste- och familjepensionsbelopp, som fastställas på grundval av de enligt Atregl. och Afregl. gällande pensionsunderlagen, utgår rörligt tillägg under samma förutsättningar och med beräkning enligt samma procenttal, som gälla angående höjning av månadslön, angiven i de i statens löneplansförordning intagna grundlönstabellerna.

De grunder som tillämpats vid beräkning av de i Atregl. för löneplan 1 fastställda tjänstepensionsunderlagen innebära, att de grundläggande underlagen, vilka motsvara två tredjedelar av 2-ortslönerna, först reducerats med belopp, som beräknats motsvara en från 67 års ålder utgående folkpension å 200 kronor, samt därefter ökats med belopp (utjämningsstillägg), som beräknats motsvara en dylik pension å 792 kronor. Reduktionsbeloppen och utjämningsstilläggen ha för varje pensionsålder beräknats på så sätt, att deras kapitalvärden jämte visst rörligt tillägg därå vid en genomsnittlig inträdesålder samt med tillämpning av vissa antaganden i fråga om räntefot, dödlighet och invaliditet motsvara kapitalvärdena vid samma ålder av förenämnda från 67 års ålder utgående årliga folkpensionsbelopp. Därefter har för varje löneklass beräknats medeltalet av reduktionsbeloppen och utjämningsstilläggen med hänsyn till hela det antal befattningshavare för vilka löneklassen är slutlöneklass och fördelningen av detta antal på de för befattningshavarna gällande pensionsålderna. Sedan de grundläggande underlagen minskats, respektive ökats med de sålunda beräknade genomsnittliga reduktionsbeloppen och utjämningsstilläggen, torde de resulterande beloppen ha underkastats viss utjämnning, varigenom den slutgiltiga underlagsskalan för pensionsåldrar högre än 50 år framkommit. För 50 års pensionsålder har med hänsyn till de för denna pensionsålder beräknade lägre utjämningsstilläggen fastställts en särskild underlagsskala med något lägre pensionsunderlag.

De för de olika pensionsåldrarna beräknade reduktionsbeloppen och utjämningsstilläggen ha av 1946 års pensionsakkunniga angivits allenast för vissa pensionsåldrar. För övriga pensionsåldrar kunna reduktionsbeloppen och utjämningsstilläggen beräknas med ledning av de sakkunnigas siffror. De av de sakkunniga angivna beloppen jämte därur beräknade belopp följa här nedan, de senare beloppen inom parentes.

Pensionsålder	Reduktionsbelopp	Utgjämningstillägg
50	55	(218)
55	(75)	298
60	(102)	403
63	(123)	486
65	139	550

Som skäl för reduktionen av de grundläggande pensionsunderlagen har anförts att det ändrade ekonomiska läge som uppkommit för pensionstagarna genom de förhöjda folkpensionerna icke kunde fränkännas inflytande på avvägningen av tjänstepensionsnivån. Utjämningsstilläggen, vilka avsetts skola för pensionstagarna medföra en utjämnning av de samlade förmånerna av tjänste- och folkpension, ha motiverats med att det såväl ur allmän synpunkt som med hänsyn till befattningshavarnas intressen ansetts fördelaktigt, att de totala pensionsbeloppen bliva åtminstone i stort sett oförändrade under hela tiden efter uppnådd tjänstepensionsålder.

1946 års pensionsakkunniga ha som sin mening uttalat, att underlagsbeloppen med hänsyn till det sätt, varpå de beräknats böra omräknas för den händelse en mera allmän eller omfattande ändring av pensionsåldrarna skulle beslutas för de anställningshavare som omfattas av pensioneringen, så ock om folkpensioneringen skulle undergå en mera väsentlig förändring. Däremot ha de sakkunniga icke angivit, huruvida sådan omräkning avsetts skola kunna föranledas av med tiden eventuellt skeende förskjutningar i fråga om fördelningen av befattningshavarna på de olika pensionsålderna eller av ändringar i fråga om de förhållanden på vilka de gjorda antagandena om räntefot, dödlighet och invaliditet äro grundade.

I fråga om tjänstepensionsunderlagen uppställer sig spørsmålet, huruvida de belopp varmed de i Atregl. fastställda tjänstepensionsunderlagen över-

stiga de grundläggande tjänstepensionsunderlagen och som delvis äro beroende av medelpensionsåldern inom varje slutlöneklass böra utan vidare godtagas för de till SPA anslutna befattningshavarna med deras i avseende å pensionsåldrar något avvikande sammansättning. Om även dessa befattningshavare medtagits vid beräkningen av de genomsnittliga utjämnings-tillägg, som tillämpats i Atregl., skulle de resulterande för statstjänstemän och SPA-delägare gemensamt beräknade pensionsunderlagen ha blivit i stort sett desamma. Vid sådant förhållande synes det pensionsutredningen, även om en del skulle kunna vara att erinra mot det sätt varpå samordningen av tjänstepensionen för statstjänstemännen med folkpensionen skett, att tillräcklig anledning icke förefinnes att härutinnan föreslå någon avvikelse från Atregl.

Vid en anpassning av pensioneringsgrunderna för befattningshavare med pensionsrätt enligt reglementet för SPA till de för statstjänstemän enligt Atregl. och Afregl. gällande pensioneringsgrunderna bör enligt pensionsutredningens mening som riktlinje bland annat gälla den principen, att likställighet med statstjänstemännen i lönehänseende bör motsvaras av likställighet i pensionshänseende. Viss löneställning för befattningshavare med pensionsrätt enligt reglementet för SPA bör sålunda i princip berättiga till samma tjänste- och familjepensionsunderlag som för statstjänsteman i motsvarande löneställning. Avsteg härifrån bör dock göras, om och i den mån så erfordras för att pensionsunderlagen för en befattningshavare, ansluten till SPA, icke skola överstiga underlagen för en statstjänsteman med motsvarande eller jämförliga arbetsuppgifter.

Med hänsyn till det nu anförda förordar pensionsutredningen, att de enligt Atregl. för löneplanerna 1 och 2 gällande pensionsunderlagsskalorna införas i reglementet för SPA samt att pensionsunderlagen därvid inordnas i ett system med pensionsklasser, avsedda att motsvara löneklasserna i nämnda löneplaner.

De till löneplan 2 hörande underlagsskalorna anser utredningen böra tillämpas endast i fråga om befattningar, som skola vara förenade med rätt till förordnandepension. I betraktande av att de för de fem högsta löneklasserna i Atregl. och Afregl. för denna löneplan fastställda enhetliga pensionsunderlagen endast gälla befattningshavare i sådan ställning, som icke kan antagas komma att erhålla motsvarighet inom tillämplighetsområdet för reglementet för SPA, vill utredningen föreslå, att dessa pensionsunderlag ej medtagas.

Även i fråga om underlagsskalorna för löneplan 1 ha vissa smärre modifierationer befunnits påkallade. Enligt lönebestämmelser, som tillämpas å befattningar för vilka nämnda skalor äro avsedda, äro de nu utgående slutlönerna för vissa befattningar lägre än lönerna enligt löneklass 4 i nämnda löneplan. I vissa fall är skillnaden så stor, att fastställande av ett tjänstepensionsunderlag motsvarande det enligt Atregl. för sagda löneklass gällande skulle innebära, att relationen mellan pension och avlöning bleve alltför gynnsam i jämförelse med vad som eljest gäller i fråga om statlig

tjänstepensionering. Ett uppställande av krav på slutlöner minst motsvarande löneklass 4 såsom villkor för pensionsrätt i SPA skulle återigen medföra en ur andra synpunkter icke motiverad inskränkning av pensioneringen. Vid nu angivna förhållanden anser sig pensionsutredningen böra föreslå, att underlagsskalan för tjänstepension i reglementet för SPA utbygges med underlag, beräknade efter lönerna för de tre lägsta löneklasserna i löneplan 1. Ett införande av ytterligare än lägre tjänstepensionsunderlag har däremot ansetts icke böra ifrågakomma bland annat för att undvika alltför små slutunderlag. Det för första löneklassen beräknade tjänstepensionsunderlaget skulle sålunda komma att bli minimiunderlag.

I Afregl. är ett enhetligt familjepensionsunderlag fastställt för löneklasserna med nr 4—7 i löneplan 1. Därest detta familjepensionsunderlag för SPAs del fastställdes för de lägsta pensionsklasserna, skulle en i sådan pensionsklass sjukpensionerad befattningshavare kunna komma att efter fyllda 67 år uppbära lägre pension än änkan efter en samtidigt med sjukpensioneringen avliden jämnårig befattningshavare i samma pensionsklass och med samma tjänstetid. En dylik ordning har för pensionsutredningen framstått såsom otillfredsställande. På grund härav anser sig utredningen böra föreslå, att familjepensionsunderlagen för de sex lägsta pensionsklasserna bestämmas så, att relationen till motsvarande lönebelopp blir densamma som i 7:e pensionsklassen.

Såsom förut nämnts äro i reglementet för SPA tjänstepensionsunderlagen till beloppen fastställda för åtskilliga befattningar. Enligt det av pensionsutredningen förordade systemet med pensionsklasser skulle denna ordning komma att ersättas med att pensionsklassen för befattningen blir fastställd. För sin del anser utredningen, att detta bör ske i fråga om befattning, som skall vara förenad med rätt till förordnandepension, och annan befattning, därest en högre pensionsklass än den mot 34:e löneklassen svarande anses böra ifrågakomma. I övrigt anser utredningen, att pensionsklassen i allmänhet bör angivas i reglementet i fråga om befattningar, för vilka avlöningsbestämmelser finnas meddelade i författning eller för vilka eljest enhetliga bestämmelser om avlöningens storlek tillämpas. Där pensionsklass icke lämpligen låter sig på sådant sätt fastställas, bör det enligt utredningens mening tillkomma SPA att bestämma den pensionsklass till vilken befattning skall vara hänförd. Detta skulle sålunda i stort sett behöva tillämpas i fråga om sådana grupper av befattningar, för vilka avlöningsförmåner av olika anledningar icke utgå efter enhetliga normer. Men även i fråga om befattningar eller grupper av befattningar hos huvudmän, beträffande vilka pensionsrätten icke är begränsad till att avse allenast vissa särskilda slag av befattningar, synes det, för att i pensionsreglementet icke skall i allt för stor omfattning behöva uppräknas de särskilda slagen av förekommande befattningar, vara lämpligt att åt pensionsanstalten överlämnas att bestämma pensionsklassen.

Enligt Atregl. är tjänstepensionsunderlaget för tjänst beroende av slutlöneklassen för tjänstens lönegrad. Åsättandet av lönegradsbeteckning och

lönegradsnummer innebär sålunda indirekt även fastställande av tjänstepensionsunderlaget. Enligt statens allmänna avlöningsreglemente gäller att ordinarie tjänst och sådan extra ordinarie tjänst, som skall tillhöra någon av lönegraderna Ce 25—37 eller Cs 1—24, åsättes lönegradsbeteckning och lönegradsnummer av Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut. Annan extra ordinarie tjänst åsättes lönegradsbeteckning och lönegradsnummer av vederbörande myndighet i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

Med hänsyn till vad sålunda är förhållandet i fråga om tjänstepensionsunderlag för de statliga tjänsterna kan det ifrågasättas, huruvida icke den pensionsanstalten för närvarande tillkommande befogenheten att bestämma tjänstepensionsunderlag borde begränsas till att avse högst 27:e pensionsklassen. Pensionsutredningen har emellertid stannat för att som här ovan angivits vilja föreslå, att pensionsanstalten vid bestämmande av pensionsklass får gå upp till 34:e pensionsklassen. Detta skulle med hänsyn till storleken av begynnelseunderlaget för denna pensionsklass, å ena sidan, och det med utjämningsstillägg ökade grundbeloppet av det enligt kungörelsen den 30 juni 1947 tekniskt omräknade nu gällande maximala tjänstepensionsunderlaget (8 000 kronor), å andra sidan, kunna anses innebära, att vad i förevarande hänseende för närvarande gäller bibehålles.

I fråga om befattning, vars avlöning reglerats i anslutning till löneplan 1 i statens löneplansförordning och med motsvarande rörlighet, som enligt förordningen gäller för lön, blir uppgiften att bestämma befattningens pensionsklass i allmänhet icke förknippad med någon svårighet. Där icke pensionsunderlaget för annan jämförlig befattning bör föranleda till annat resultat, är den löneklass efter vilken slutavlöningen utgår avgörande för pensionsklassen. Vid befattningen tillämpade grunder för uttagande av ersättning för tjänstebostad eller andra av huvudmannen vid befattningen tillhandahållna motsvarande förmåner kunna undantagsvis tänkas vara sådana, att de böra föranleda pensionsklassens bestämmande efter annan löneklass. I förevarande sammanhang bör med begreppet jämförlig befattning, såvitt fråga är om befattning av samma slag, i allmänhet få förstås sådana befattningar, för vilka avlöningen utgår efter samma löneklass. Eljest skulle nämligen i fråga om befattningar, vilka äro likartade men beträffande vilka olika huvudmän tillämpa skilda lönenivåer, den lägsta förekommande lönenivån kunna bliva avgörande för pensionsklassen för samtliga ifrågavarande befattningar.

Vad härefter angår befattningar, för vilka tillämpas andra lönesystem än det statliga, förutsätter befattningarnas infogande i det av pensionsutredningen förordade pensionsklasssystemet, att befattningshavarnas löneställning kan anses likvärdig eller jämförlig med den löneställning som innehas av statstjänsteman i viss lönegrad. Vid en sådan jämförelse kunna åtskilliga vanskligheter möta, däribland icke blott sådana, som sammanhänga med olikheter i löneskalans uppbyggnad eller antalet av och tidsintervallen mellan förekommande uppflyttningar till högre lönebelopp,

utan även sådana, som sammanhånga med möjligheterna av förskjutningar i ortsgrupperingen och i de allmänna levnadskostnaderna eller andra löners rörlighet i olika grad påverkande förhållanden. Endast de med dylika förskjutningar sammanhängande vanskligheterna torde emellertid vara av större praktisk betydelse.

För att i någon mån belysa det nu sagda ha här nedan sammanställts de löneklasser ur löneplan 1 med vilka avlöningen för en befattning i ett tänkt fall bör anses jämförlig vid olika procenttal för rörligt tillägg för statstjänstemän och vid hänförande av stationeringsorten för befattningen till olika ortsgrupper. Avlöningen har därvid antagits utgå med ett av ändringar i fråga om rörligt tillägg och ortsgrupp oberoende belopp av 5 376 kronor.

Ortsgrupp	Procenttal för rörligt tillägg						
	0	3	6	9	12	15	18
1	14	13	12	12	11	11	10
2	13	12	11	11	10	10	9
3	12	11	10	10	9	9	8
4	11	10	10	9	9	8	8
5	10	9	9	8	8	7	7

Av sammanställningen framgår exempelvis att avlöningen i befattningen är jämförlig med lönen i löneklass 9, om befattningshavarens stationeringsort tillhör ortsgrupp 4 och om procenttalet för rörligt tillägg för statstjänstemännen är 12. Om ortsgrupperingen ändras så, att stationsorten kommer att tillhöra ortsgrupp 5 eller procenttalet för rörligt tillägg ändras till 15, blir avlöningen jämförlig med lönen i löneklass 8 och om båda nämnda förändringar inträffat med lönen i löneklass 7.

Av det anförda exemplet framgår att bestämmandet av den jämförliga statliga löneklassen kan röna väsentlig inverkan av ändringar i fråga om ortsgruppering och levnadskostnader. Ett avlöningsbelopp, som vid viss tidpunkt är jämförligt med lönen i viss löneklass, kan sålunda vid en senare tidpunkt befinnas jämförlig med lönen i en annan lägre eller högre löneklass. Pensionsklassen skulle på så sätt kunna bliva beroende av tidpunkten för densammas bestämmande. En huvudman skulle följaktligen genom att välja lämplig tidpunkt för framställning om en befattnings förenande med pensionsrätt eller om bestämmande av ändrad pensionsklass kunna i viss mån påverka befattningshavarens pensionsrätt. En sådan ordning kan knappast betraktas som tillfredsställande. Till undvikande härav kunde tänkas att pensionsanstalten borde få möjlighet att bestämma pensionsklassen antingen så, att den skall gälla under förutsättning av oförändrade dyrorts- och levnadskostnadsförhållanden, eller så, att förskjutningar i dyrorts- och levnadskostnaderna ej skola medföra ändring i densamma.

Den förstnämnda möjligheten skulle förutsätta, att pensionsanstalten skulle ha att vid ändringar i ortsgrupperingen eller förskjutningar i levnads-

kostnaderna taga de tidigare fastställda pensionsklasserna under omprövning. Då emellertid ett dylikt förfarande skulle kunna leda till friktioner mellan pensionsanstalten, å ena sidan, samt huvudmännen och befattningshavarna, å andra sidan, har pensionsutredningen ansett sig icke kunna förorda, att frågan löses på sålunda angivet sätt.

En anordning, åsyftande att i största möjliga mån göra pensionsklassbestämmandet oberoende av förskjutningar i dyrorts- och levnadskostnadsförhållandena, förutsätter, att avlöningen alltid skall betraktas såsom 5-ortslön samt att lönen inom området för dess rörlighet å ena sidan enligt det statliga lönesystemet och å andra sidan enligt de för vederbörande befattning gällande lönebestämmelserna skall antagas vara bestämd efter sådan levnadskostnadsnivå, att den löneklass som skall anses motsvara befattningshavarens avlöning blir så låg som möjligt. Mot denna lösning kan visserligen anmärkas att den kan leda till pensionsklasser, vilkas pensionsunderlag kunna anses såsom oskäligt låga. Härvid bör emellertid ihåggkommas att huvudmännen ha möjlighet att anpassa lönebestämmelserna till löneplan 1, varigenom olägenhet av för låga pensionsunderlag skulle kunna undvikas. Då en dylik anpassning i allmänhet torde kunna ske utan ökade lönekostnader, synes det kunna förväntas, att flertalet huvudmän komma att anlita denna utväg. Mot bakgrunden av principerna för den av pensionsutredningen förordade gränsdragningen för SPAs pensionsverksamhet framstår också en sådan anpassning såsom naturlig.

Pensionsutredningen anser sig böra förorda, att det senare av de båda angivna förfaringssätten i allmänhet tillämpas. Vid val av pensionsklass för befattningar, för vilka pensionsklass skall angivas i pensionsreglementet, synes det dock ej nödvändigt att tillämpa detta förfaringssätt. För dylika befattningar kan nämligen anledning föreligga, att bestämma pensionsklassen exempelvis med hänsyn till en i författning fastställd avlöning, vilken är undandragen huvudmannens bestämmande, eller med hänsyn till pensionsunderlaget för annan jämförlig befattning.

Tjänstepension och tjänstelivränta.

Genast börjande tjänstepension. Enligt reglementet för SPA inträder rätt till genast börjande tjänstepension vid avgång från befattning för befattningshavare, som uppnått pensionsåldern eller som eljest är avgångsskyldig enligt reglementet. För flertalet befattningshavaregrupper gäller att genast börjande tjänstepension kan erhållas vid avgång även i annat fall dock tidigast fem år före pensionsålderns inträde. Förutsättning härför är i allmänhet, att avgången, oavsett om den sker frivilligt eller på grund av uppsägning, föranletts av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga.

Såsom tidigare angivits inträder i allmänhet enligt reglementet för SPA avgångsskyldighet på grund av otjänstbarhet före pensionsåldern av annan anledning än olycksfall i tjänsten eller därmed jämförlig orsak först sedan

befattningshavaren under minst 4 år av en 5-årsperiod varit oförmögen att tjänstgöra. Rätten att erhålla sjukpension inträder alltså vanligen först efter en längre tids sjukledighet. Den sålunda gällande inskränknigen i rätten att erhålla sjukpension kan ha inneburit viss garanti för att otjänstbara eller till snar otjänstbarhet predestinerade befattningshavare icke anställas i uteslutande eller huvudsakligt syfte att bereda befattningshavaren möjlighet att erhålla pension. En liknande garanti kan i fråga om invalidpension ha legat däri, att avgångsskyldigheten och den därav betingade pensionsrätten är begränsad till olycksfall, som inträffar i den vid avgång- en med pension innehavda befattningen.

Atregl. stadgar rätt för befattningshavare att komma i åtnjutande av tjänstepension vid avgång efter uppnådd pensionsålder (ålderspension) eller på grund av dessförinnan inträdd avgångsskyldighet (invalidpension eller sjukpension). Efter medgivande i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t kan befattningshavare, som har högst fem år kvar till pensionsåldern, vid frivillig avgång erhålla tjänstepension (förtidspension). Såsom förutsättning för sådant medgivande gäller, att avgången skall befinnas icke vara stridande mot statens intressen samt att befattningshavaren skall inneha visst lägsta antal tjänstår, i regel det för hel ålderspension föreskrivna.

I fråga om rätt att vid avgång komma i åtnjutande av invalid- eller sjukpension gäller emellertid enligt Atregl. såsom särskild förutsättning, att befattningshavaren i därför stadgad ordning prövats icke lämpligen böra förflyttas till annan befattning. Sådan prövning, vilken ankommer på Kungl. Maj:t, skall företagas, där den pensionsbeviljande myndigheten finner anledning antaga, att befattningshavaren kan tjänstgöra i sådan annan befattning, till vilken han må vara pliktig att låta förflytta sig.

De för rätt till invalid- eller sjukpension enligt reglementet för SPA gällande, här ovan angivna inskränkningarna ha icke någon motsvarighet i Atregl. Det synes emellertid pensionsutredningen som om en anpassning i detta hänseende till Atregl:s bestämmelser skulle utan olägenhet kunna ske. En fullständig anpassning skulle dock förutsätta, att föreskrifter meddelades om förflyttningsskyldighet för befattningshavarna i likhet med vad därom gäller för statens tjänstemän. Dylika föreskrifter skulle emellertid få större praktisk betydelse blott om föreskrift samtidigt meddelas om skyldighet för huvudmännen att i sin tjänst från annan huvudman övertaga befattningshavare, som befunnits otjänstbar i sin befattning. Någon generell föreskrift om dylik skyldighet torde dock icke kunna meddelas för de huvudmän av olika slag, varom här är fråga. Vid sådant förhållande och då såvitt utredningen har sig bekant Atregl:s bestämmelser om prövning av förflyttningsskyldighet fått en synnerligen begränsad tillämpning, anser sig utredningen icke böra föreslå, att i pensionsreglementet intages någon motsvarighet till Atregl:s bestämmelse i detta hänseende.

Vid övervägande inom pensionsutredningen av spörsmålet, huruvida rätt till förtidspension enligt bestämmelserna i Atregl. bör införas i ett nytt pensionsreglemente har en viss tvekan gjort sig gällande. Anledningen härtill

har i huvudsak varit den, att förtidspensionen synt utredningen vara en förman av sådan beskaffenhet, att därmed förbundna särskilda kostnader närmast borde bestridas av vederbörande huvudman och att sålunda som villkor för rätt till förtidspension borde uppställas, att huvudmannen åtager sig att till SPA utgiva mot dessa kostnader svarande vederlag. Då emellertid rätten till förtidspensionen bör vara beroende av Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall, har det synt utredningen, som om därmed skulle vinnas tillräckliga garantier för att nödig återhållsamhet kommer att iakttagas samt att utgifterna för statsverket för denna pensionsform icke skola bli särskilt betungande. På grund härav har utredningen icke ansett sig böra vad denna pensionsform angår föreslå någon avvikelse från Atregl:s bestämmelser.

Enligt Atregl. må pension ej tillkomma den som blivit dömd till avsättning eller till följd av tjänstefel skild från befattning i statens tjänst eller från annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning eller för förbrytelse i tidigare innehavd befattning blivit dömd, i stället för till avsättning till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen. Någon motsvarighet till denna bestämmelse finnes ej i reglementet för SPA. Det har synt pensionsutredningen ej finnas skäl för att i detta hänseende göra någon avvikelse från Atregl:s bestämmelser.

De faktorer som äro avgörande för storleken av ålderspension (grundbelopp) enligt Atregl. och däremot svarande genast börjande tjänstepension enligt reglementet för SPA utgöras av antalet av de befattningshavaren tillgodoräknade tjänståren, det för hel pension föreskrivna antalet tjänstår (tjänståldern) samt tjänstepensionsunderlaget.

Bestämmelserna i reglementet för SPA och i Atregl. om tjänstårsberäkning kunna, såvitt angår tid under vilken befattningshavare innehaft med tjänstepensionsrätt förenad befattning, sägas ha i stort sett samma innehåll. Att märka är emellertid att enligt reglementet för SPA till skillnad från Atregl. tjänstårsberäkningen fortgår även vid kvarstående i tjänst efter pensionsålderns uppnående.

I fråga om tjänstårsberäkning för annan tid gäller enligt reglementet för SPA följande.

Pensionsanstalten kan på framställning av vederbörande huvudman medgiva tjänstårsberäkning (retroaktiv tjänstårsberäkning) för tid, varunder befattningshavaren tjänstgjort i befattning, som med avseende å tjänstgöringens art och omfattning varit sådan, att den kunnat förenas med pensionsrätt enligt reglementet. Möjligheten att medgiva retroaktiv tjänstårsberäkning är dock begränsad till att avse befattningshavare, som innehar befattning vid den tidpunkt, då befattningen förenas med pensionsrätt enligt reglementet. Den som senare anställes å befattningen kan således ej erhålla retroaktiv tjänstårsberäkning i den befattningen. Berörda möjlighet är beskuren även såtillvida, att tjänstårsberäkning ej kan medgivas i större omfattning än som vid nämnda tidpunkt beräknas erforderligt för att befattningshavaren vid pensionsålderns uppnående skall kunna inneha för hel tjänstepension föreskrivet antal tjänstår. Uppkommande avbrott i tjänstårsberäkningen efter inträdet i SPA kan följaktligen i regel icke kompenseras genom medgivande av ytterligare retroaktiv tjänstårsberäkning.

Enligt Atregl. beror på prövning i den ordning, Kungl. Maj:t föreskriver, om och i vad mån tid, varunder tjänsteman fullgjort arbete eller uppdrag i eller utom statens tjänst, må tillgodoräknas såsom tjänstår, där sådan tillgodoräkning ej må ske enligt vad i reglementets huvudregler stadgas. I tillämpningen har tjänstårsberäkningen i regel begränsats till att avse $\frac{2}{3}$ av den ifrågakommande tiden samt i vissa fall till så lång tid, som erfordras för att befattningshavaren skall kunna uppnå det för hel ålderspension föreskrivna antalet tjänstår. Begränsningen till $\frac{2}{3}$ har föranletts av att befattningshavaren icke under avsedd tid behövt vidkännas några pensionsbidrag.

Vad angår tjänståldern är denna i reglementet för SPA bestämd i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna. Såsom tjänståldrar förekomma 33, 30 och 25 år samt, för vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna, 22 och 20 år. Enligt Atregl. gäller i allmänhet såsom tjänstålder 30 år eller för befattningar, upptagna i en såsom bilaga till tillämpningsföreskrifterna fogad tjänståldersförteckning, 25 år.

Enligt reglementet för SPA är årsbeloppet av genast börjande tjänstepension i allmänhet lika med det för befattningshavaren vid avgången gällande tjänstepensionsunderlaget (avgångsunderlaget), därest befattningshavaren innehar det för hel tjänstepension stadgade antalet tjänstår.

Härvid är emellertid att märka, att — för det fall tjänstepensionsunderlaget för den vid avgången innehavda befattningen under tiden för den avgående befattningshavarens anställning i densamma höjts, utan att detta skett på grund av en av statsmakterna beslutad löneregleryng — det nya underlaget endast under förutsättning att huvudmannen erlagt enligt reglementet ifrågakommande engångsavgift för höjningen blivit gällande för befattningshavaren.

Där befattningshavaren icke innehar det för hel tjänstepension föreskrivna antalet tjänstår gälla i viss mån olika regler för pensionsberäkningen, allteftersom fråga är om ålderspension, invalidpension eller sjukpension.

Vad angår ålderspensionen gäller att pensionen beräknas försäkringstekniskt (försäkringsteknisk pension), där den avgående vid pensionsåldern icke räknade minst 10 tjänstår så ock i annat fall, där befattningshavaren vid nämnda ålder icke räknade minst det antal tjänstår som motsvarar tjänståldern, om sådan beräkning stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna. Eljest är ålderspensionen lika med avgångsunderlaget avkortat i förhållande till antalet bristande tjänstår (proportionellt avkortad pension).

I tillämpningen anses vid beräkning av proportionellt avkortad pension endast antalet fulla tjänstår kunna medräknas. Ett underskott på tjänstår av exempelvis allenast ett fåtal dagar föranleder sålunda samma avkortning som ett helt års underskott.

Försäkringsteknisk pension bestämmas på samma sätt som proportionellt avkortad pension, dock efter ett tjänstepensionsunderlag, som beräknas enligt i reglementet angivna grunder. Enligt dessa grunder anses tjänstepensionsunderlaget, efter vilket pensionen skall bestämmas, uppbyggt genom tillgodoräkning av vissa i reglementet definierade på varje del av tjänstetiden belöpande försäkringsavgifter av sådan storlek, att de beräknas motsvara den förväntade proportionellt avkortade pensionen. Härvid gäller emellertid att försäkringsavgiften icke må överstiga den som skulle tillgodoräknats, därest befattningshavaren tillträtt befattningen så lång tid före pensionsåldern som motsvarar tjänståldern. På grund av denna begränsning blir det tjänstepensionsunderlag efter vilket försäkringsteknisk

pension bestämmes endast undantagsvis lika stort som det efter vilket proportionellt avkortad pension beräknas. Om underskottet på tjänstår är mera avsevärt eller om befattningshavaren en eller flera gånger övergått från befattning med lägre till befattning med högre tjänstepensionsunderlag, kan skillnaden mellan det för proportionellt avkortad pension å ena sidan och det för försäkringsteknisk pension å andra sidan bestämmande tjänstepensionsunderlaget och följaktligen också skillnaden mellan pensionerna bli av betydande storlek.

Till belysning av det nu sagda kunna tjäna följande tvenne exempel, båda avseende befattningshavare med 65 års pensionsålder och en tjänstålder av 30 år.

Exempel 1. Om avgångsunderlaget utgör 3 000 kronor och varit gällande hela tjänstetiden, blir försäkringsteknisk pension för 29 tjänstår 2 817 kronor och för 15 tjänstår 969 kronor. Proportionellt avkortad pension blir 2 900 respektive 1 500 kronor eller sålunda 83 respektive 531 kronor större.

Exempel 2. Om avgångsunderlaget utgör 4 500 kronor och varit gällande 15 år samt om dessförinnan under 14 år innehafts befattning med ett tjänstepensionsunderlag av 3 000 kronor, blir den försäkringstekniska pensionen 3 301 kronor. Den proportionellt avkortade pensionen blir 4 350 kronor eller sålunda 1 049 kronor större.

Här må anmärkas att det vid beräkning av försäkringsteknisk pension icke anses föreligga hinder mot att medräkna delar av tjänstår. Detta kan under vissa mera sällan förekommande förhållanden leda till att försäkringsteknisk pension blir något större än motsvarande proportionellt avkortade pension.

I fråga om invalidpension gäller att denna oberoende av antalet vid avgången intjänade tjänstår i allmänhet motsvarar den ålderspension som den avgående skulle erhålla, därest han kvarstode i befattningen till pensionsåldern.

Sjukpensionen beräknas på samma sätt som ålderspension. Den skall dock motsvara minst $\frac{3}{4}$ av hel pension eller den mindre ålderspension som den avgående skulle erhålla, därest han kvarstode i befattningen till pensionsåldern.

Enligt Atregl. gäller i motsvarande hänseenden i huvudsak följande.

Ålderspensionen bestämmes i praktiskt taget varje fall efter avgångsunderlaget. Om befattningshavaren innehar minst det antal tjänstår som motsvarar tjänståldern är ålderspensionens grundbelopp lika med avgångsunderlaget (hel pension). Vid mindre antal tjänstår utgår avkortad pension. Dennas grundbelopp motsvarar avgångsunderlaget minskat, om tjänståldern är 30 år, med $\frac{1}{120}$ och, om tjänståldern är 25 år, med $\frac{1}{100}$ för varje full fjärdedel av år, varmed antalet tjänstår understiger tjänståldern.

Grundbeloppet av invalidpension motsvarar avgångsunderlaget. Grundbeloppet av sjukpension bestämmes på samma sätt som grundbeloppet av ålderspension, dock skall grundbeloppet av sjukpension motsvara minst 75 procent av avgångsunderlaget, i den mån grundbeloppet icke härigenom överstiger grundbeloppet av den ålderspension som den avgående kunnat erhålla, därest han under oförändrade förhållanden kunnat kvarstå i sin befattning till pensionsålderns inträde.

Grundbeloppet av förtidspension beräknas på samma sätt som grundbeloppet av ålderspension. Förtidspensionen skall dock under den från avgången till pensionsålderns inträde återstående tiden vara minskad, om tjänståldern är 30 år, med $\frac{1}{180}$ och, där tjänståldern är 25 år, med $\frac{1}{150}$ för varje fullt eller påbörjat kvartal av den återstående tiden.

Vad angår reglerna för tjänstårsberäkning för tid, varunder befattningshavare innehaft med tjänstepensionsrätt förenad anställning, synes det enligt pensionsutredningens mening i stort sett icke finnas anledning att göra någon avvikelse från vad i sådant hänseende gäller enligt Atregl. i

vidare mån än som betingas av här nedan föreslagna förfarande för beräkning av pension i fall, då underlagshöjning förekommit.

Den enligt reglementet för SPA förefintliga möjligheten att mot en engångsavgift bereda befattningshavare rätt att i viss omfattning räkna tjänst-år för tid, under vilken han icke ägt pensionsrätt, anser pensionsutredningen böra bibehållas. Nu gällande inskränkning, enligt vilken berörda möjlighet står öppen allenast i fråga om befattningshavare, som innehar befattning, då den anslutes till SPA, synes emellertid böra slopas. Därjämte bör tid kunna få tillgodoräknas som kompensation för sådant avbrott i tjänstårsberäkningen, som inträffat efter inträdet i SPA.

Ovan angivna tjänstårsberäkning avser tid för anställning i befattning, som kunnat förenas med pensionsrätt enligt reglementet för SPA, om det samma varit gällande. Den enligt Atregl. på Kungl. Maj:ts prövning beroende tjänstårsberäkningen kan avse varje tid, varunder tjänstemannen fullgjort arbete eller uppdrag i eller utom statens tjänst. Det synes pensionsutredningen icke vara befogat att i ett reglemente för befattningshavare i staten närstående verksamhet göra avvikelse från vad sålunda gäller enligt Atregl. Även för här avsedd tjänstårsberäkning torde emellertid särskild avgift böra av huvudmannen erläggas. Hinder synes vid sådant förhållande icke behöva möta för medgivande av tjänstårsberäkning i samma omfattning, som kunnat ifrågakomma, om det gällt anställningstid i befattning, som kunnat förenas med pensionsrätt.

Tjänstaldern synes böra, i likhet med vad som gäller enligt Atregl:s bestämmelser, i allmänhet utgöra 30 år. Där särskilda skäl därtill äro torde tjänstaldern emellertid böra bestämmas till 25 år eller, såvitt angår vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna, till 22 eller 20 år. Tjänstaldern 33 år synes icke vidare böra förekomma.

Med utgångspunkt från pensionsutredningens principiella inställning till pensioneringen genom SPA har det synts utredningen naturligt att i fråga om beräkningen av pensions storlek eftersträva en sådan ordning, som medger utmätande av samma pension åt en icke-statlig befattningshavare som åt en befattningshavare i statens tjänst med eljest jämförliga anställningsförhållanden m. m. Samtidigt härmed har emellertid för utredningen som en angelägenhet av vikt framstått, att staten icke i det särskilda fallet belastas med kostnader utöver det bidrag staten i princip anses böra lämna till pensioneringen. De kostnader som härvid närmast åsyftas äro sådana, vilka sammanhånga med förhöjning av det för befattning gällande pensionsunderlaget och befordringar eller eljest övergång från befattning med lägre till befattning med högre pensionsunderlag, eller sålunda sådana förhållanden, varöver staten icke kan antagas ha samma inflytande, när det gäller icke-statliga befattningshavare som i fråga om statens egna anställningshavare. För att dessa kostnader icke skola drabba staten i större omfattning än kostnaderna i övrigt för befattningshavarens pensionering, synes det utredningen erforderligt, att rätten till viss del av pensionen göres beroende av att huvudmannen erlägger en särskild avgift. Denna avgift

torde böra motsvara kapitalvärdet vid avgiftsbetalningen av berörda pensionsdel med avdrag för det bidrag staten torde böra lämna.

Vad angår spørsmålet om storleken av den pensionsdel som enligt det nu sagda skulle bli beroende av särskild avgiftsbetalning, har inom pensionsutredningen till en början övervägts möjligheten av att bestämma pensionsdelen genom försäkringsteknisk beräkning. Då emellertid en sådan lösning för att i praktiken icke leda till alltför stora ojämnheter skulle kräva övrig hövnan omständliga bestämmelser och beloppet endast i sällsynta undantagsfall skulle kunna ens tillnärmelsevis beräknas av befattningshavaren eller huvudmannen utan tillgång till sakkunnigt biträde, har utredningen avstått från tanken härpå.

Spørsmålet om storleken av den av särskild avgiftsbetalning beroende pensionsdelen blir löst i och med att den av sådan betalning icke beroende pensionsdelen bestämts.

Som grund för bestämmande av sistnämnda pensionsdel har det synts pensionsutredningen naturligt att till en början i princip betrakta denna pensionsdel såsom sammansatt av lika många pensionsstycken som antalet av de olika tjänstepensionsunderlag som varit för befattningshavaren gällande. Första pensionsstycket skulle därvid beräknas efter det lägsta tjänstepensionsunderlag, som varit för befattningshavaren gällande, och i förhållande till samtliga tjänstår. Andra pensionsstycket skulle beräknas efter ett tjänstepensionsunderlag motsvarande beloppet av förhöjningen från det lägsta till det näst lägsta tjänstepensionsunderlaget och med hänsyn till den tjänstetid varunder sistnämnda eller högre tjänstepensionsunderlag varit gällande. Därest flera än två tjänstepensionsunderlag förekommit, bör förfaras på motsvarande sätt vid beräkning av pensionsstycket för varje ytterligare förhöjning av tjänstepensionsunderlaget.

Tillvägagångssättet belyses av följande exempel, där för enkelhets skull tjänstepensionsunderlagen antagits utgöra vissa mera lätthanterliga belopp än de i verkligheten förekommande.

Exempel 1. Antag att tjänstepensionsunderlagen varit 3 000, 4 500 och 6 000 kronor under respektive 5, 10 och 15 år. Sammanlagd tjänstetid således 30 år. Antag vidare att tjänstaldern är 30 år. Första pensionsstycket blir 3 000 kronor, andra pensionsstycket 1 250 kronor ($= \frac{25}{30}$ av första förhöjningen eller 1 500 kronor) och

tredje pensionsstycket 750 kronor ($= \frac{15}{30}$ av andra förhöjningen också lika med 1 500 kronor). Den sammanlagda av särskild avgiftsbetalning icke beroende pensionsdelen blir sålunda 5 000 ($= 3 000 + 1 250 + 750$) kronor. Därav följer att den av sådan betalning beroende pensionsdelen är 1 000 ($= 6 000 - 5 000$) kronor.

Exempel 2. Om tjänstetiden med det lägsta underlaget antages vara 10 år men förhållandena i övrigt äro lika med föregående exempel, blir den sammanlagda av särskild avgiftsbetalning icke beroende pensionsdelen också 5 000 kronor.

I de anförda exemplen utgör den av särskild avgiftsbetalning beroende pensionsdelen $\frac{1}{6}$ av den efter avgångsunderlaget och med hänsyn till hela tjänstetiden beräknade pensionen. Nämnda pensionsdel motsvarar således den avkortning ($\frac{1}{6} = \frac{5}{30} = \frac{20}{120}$), som skulle betingas av ett underskott av 5 tjänstår.

Om i exempel 1 tjänstetiderna med lägre tjänstepensionsunderlag minskas med så stor del, som svarar mot förhållandet mellan, å ena sidan, skillnaden mellan avgångsunderlaget och respektive lägre underlag samt, å andra sidan, avgångsunderlaget, erhåller man som återstod 25 tjänstår eller sålunda ett underskott av 5

($= \frac{3\ 000}{6\ 000} \cdot 5 + \frac{1\ 500}{6\ 000} \cdot 10$) tjänstår. I detta exempel leder sålunda det angivna för-

farande för beräkning av den av särskild avgiftsbetalning icke beroende pensionsdelen till samma resultat, som om pensionsdelen beräknats efter avgångsunderlaget och därvid av varje särskild tjänstetid, då lägre underlag gällt, tillgodoräknas allenast så stor del, som det lägre underlaget utgör av avgångsunderlaget.

Den sålunda i det valda exemplet förefintliga överensstämmelsen mellan de båda nu angivna beräkningssätten gäller i alla fall, där den sammanlagda tjänstetiden ej överstiger tjänståldern.

En tillämpning av det sist angivna beräkningssättet i fall, där den sammanlagda tjänstetiden överstiger tjänståldern, skulle medföra viss ökning (i exempel 2 från 5 000 till 5 500 kronor) av den av särskild avgiftsbetalning icke beroende pensionsdelen. Denna ökning skulle i avseende å statens relativa kostnadsandel innebära viss utjämning mellan å ena sidan befattningshavare, vilkas tjänstetid icke överstiger tjänståldern, och å andra sidan övriga befattningshavare.

Pensionsutredningen anser det tillräckligt motiverat, att den i förevarande sammanhang inledningsvis uppställda principen modifieras i ovan angiven riktning. Härtill kommer att de för det föreliggande spørsmålets reglering erforderliga bestämmelserna skulle bli avsevärt omständligare och mera komplicerade, om ej sådan modifikation vidtages.

De i tjänstepensionsunderlagen ingående utjämningstilläggen kunna såsom i annat sammanhang angivits komma att ändras av skilda anledningar. Med hänsyn härtill och då dessa utjämningstillägg i viss mån inverka på beräkning av de olika pensionsdelarna, har pensionsutredningen övervägt, huruvida icke — i syfte att frigöra beräkningarna från dylik i och för sig knappast motiverad inverkan — i desamma i stället för tjänstepensionsunderlag borde ingå det utan utjämningstillägg beräknade så kallade grundläggande tjänstepensionsunderlaget eller annat lämpligt vid beräkningen likaverkande belopp. Då emellertid utjämningstilläggens inverkan är relativt obetydlig och vid ändringar i desamma eventuellt uppkommande icke önskvärda verkningar torde kunna förebyggas genom lämpliga övergångsanordningar, anser utredningen, att de reglementsensliga tjänstepensionsunderlagen kunna läggas till grund för de nu ifrågakommande beräkningarna.

Mot den skisserade anordningen kan möjligen invändas att den kan tänkas medföra en mera tidskrävande och kvalificerad utredning liksom en mera omständlig tjänstårsberäkning i de särskilda pensionsfallen samt att anordningen i sådana fall, där försäkringsteknisk pensionsberäkning icke för närvarande förekommer, innebär en skärpning av pensionsvillkoren. Här emot kan då erinras att anordningen är avsedd att helt ersätta den nuvarande försäkringstekniska pensionsberäkningen, vilken ställer minst samma krav på utredning och arbetsinsats samt — förutom att den för huvudman och befattningshavare praktisk taget omöjliggör att bedöma pensionsrätten

— vanligen leder till låga pensioner och mången gång till avsevärda ojämnheter mellan till synes jämförliga fall. Vidare bör bland annat uppmärksammas att enligt förslaget befattningshavare i händelse av tjänstepensionsunderlagets höjning alltid erhåller någon pensionsökning även utan erläggande av engångsavgift, vilket i vissa fall innebär en förbättring i jämförelse med vad nu gäller.

Med hänsyn till det anförda föreslår pensionsutredningen, att rätten till tjänstårsberäkning vid höjning av tjänstepensionsunderlag i den omfattning utredningen här ovan angivit göres beroende av betalning av särskild avgift.

I fråga om storleken av grundbeloppet av invalidpension gäller enligt Atregl. såsom förut angivits, att beloppet oberoende av antalet tjänstår motsvarar hel pension. Enligt pensionsutredningens mening synas tillräckliga skäl ej föreligga för att gå lika långt i ett reglemente för icke-statliga befattningshavare. Det synes sålunda utredningen, att den i reglementet för SPA fastställda begränsningsregeln, enligt vilken invalidpension ej får överstiga den ålderspension, som skulle kunnat intjänas, bör bibehållas.

Vad angår grundbeloppet av sjukpension, i vilket avseende bestämmelserna i reglementet för SPA och Atregl. ha samma innebörd, har inom pensionsutredningen övervägts ett förslag, enligt vilket grundbeloppet alltid skulle motsvara grundbeloppet av den ålderspension, som skulle kunnat intjänas intill pensionsåldern. Enligt utredningens mening synas starka skäl tala för en dylik bestämmelse. Utredningen anser emellertid, att en sådan förbättring av pensionsförmånerna för icke-statliga befattningshavare ej bör genomföras förrän motsvarande förbättring tillerkänts statens egna anställningshavare.

Den i Atregl. fastställda regeln för beräkning av förtidspension, enligt vilken pensionens belopp är lägre under tid före pensionsåldern än under tid därefter, kan sägas i viss mån strida mot den tanke, som utgjort bakgrund till samordningen med folkpensioneringen och som innebär, att tjänstepensionstagares samlade pensionsinkomst bör avse samma belopp under hela pensionstiden. Med anledning härav har inom pensionsutredningen diskuterats en från Atregl. avvikande reglering av förevarande spørsmål. Därvid har närmast ifrågasatts att förtidspensionen skulle så beräknas, att den — bortsett från samordningen med folkpensioneringen — kunde utgå med oföränderligt belopp. Detta belopp kunde då bestämmas något högre än det vartill regeln i Atregl. leder. Härvid kunde tänkas en tillämpning av de i reglementet för SPA intagna bestämmelserna för beräkning av förtidspension för viss teaterpersonal. Dessa bestämmelser innebära, att förtidspensionen motsvarar den enligt ålderspensionsreglerna beräknade pensionen minskad med $\frac{1}{200}$ för varje hel eller påbörjad fjärdedel av år, som återstår till pensionsåldern. Det har emellertid synt utredningen, att en från nu gällande Atregl. avvikande reglering av förtidspensionsgrunderna i ett reglemente för icke-statliga befattningshavare icke bör genomföras förrän i samband med en eventuell revision av motsvarande grunder i Atregl.

Uppskjuten tjänstepension. Den som avgår från befattning, förenad med pensionsrätt enligt reglementet för SPA, utan att vid avgången erhålla genast börjande tjänstepension är berättigad att vid uppnående av den för befattningen stadgade pensionsåldern eller från den tidigare tidpunkt, då han blivit varaktigt oförmögen till arbete, komma i åtnjutande av uppskjuten tjänstepension. Rätten till uppskjuten pension förloras dock, därest den avgångne vid den tidpunkt, då pensionen skulle börja utgå, innehar annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning eller för sådan befattning åtnjuter tjänstepension, vid vilkens beräkning tillgodoräknats den tjänstgöring på vilken rätten till uppskjuten tjänstepension skulle ha grundats.

Motsvarigheten till uppskjuten tjänstepension benämnes i Atregl. tjänstelivränta. Såsom förutsättning för rätt till tjänstelivränta gäller, att befattningshavaren under minst tre års tid före avgången innehaft anställning, som vid avgångstillfället var förenad med tjänstepensionsrätt, samt att han icke därefter innehaft annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning.

Tjänstelivränta utgår antingen såsom uppskjuten livränta tidigast från och med månaden näst efter den varunder befattningshavaren uppnått 65 års ålder, eller såsom förtidslivränta tidigast från den tidpunkt från vilken folkpension erhållits på grund av varaktig oförmåga till arbete.

Uppskjuten tjänstepension, som börjar vid pensionsåldern, beräknas så, att dess kapitalvärde vid avgången motsvarar kapitalvärdet av de tjänstepensionsavgifter, befattningshavaren haft att erlægga enligt reglementet. Om avgången föranletts av befattningens indragning medräknas jämväl de avgifter som huvudmannen haft att erlægga ävensom de avgifter som ankommit på staten. Sådant medräknande sker, oberoende av anledningen till avgången, alltid i fråga om befattningshavare vid polisväsendet ävensom för vissa andra befattningshavare i särskilda fall. För teaterpersonalen gälla särskilda regler.

Uppskjuten tjänstepension, som börjar före pensionsåldern, motsvarar $\frac{3}{4}$ av det för sagda ålder beräknade beloppet.

Uppskjuten livränta beräknas enligt Atregl. på samma sätt som grundbeloppet av ålderspension. Härvid tillämpas dock såsom tjänstålder alltid 30 år eller den längre tid som motsvarar antalet tjänstår, utökat med den vid avgången till 65 års ålder återstående tiden. I fråga om den som innehar mindre än 30 tjänstår gäller härutöver att det enligt nu angivna grunder beräknade beloppet minskas med $\frac{1}{10}$ procent för varje bristande fjärdedels tjänstår.

Förtidslivränta bestämmes på så sätt, att dess kapitalvärde vid den tidpunkt, då livräntan vidtager, enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder motsvarar kapitalvärdet vid samma tidpunkt av den uppskjutna livräntan. Förtidslivräntan skall dock motsvara lägst 10 procent av den uppskjutna livräntans begynnelsebelopp.

I detta sammanhang får pensionsutredningen erinra om följande.

I motioner till 1945 års riksdag (I: 177, II: 291) hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om till-

lämpning i full utsträckning inom det statliga pensionsväsendet av grundsatsen om pensionernas oantastbarhet ävensom för riksdagen framlägga det förslag som föranleddes av utredningen.

I motionerna hävdades, att inom det statliga pensionsväsendet förefunnes vissa avvikelser från principen om pensionernas oantastbarhet. Därvid framhölls bland annat, att befattningshavare, som avgår innan han under minst tre år innehaft pensionsberättigande befattning, går helt förlustig rätten till uppskjuten livränta och familjelivränta, samt att den uppskjutna livränta, som tjänstemannen erhåller, genomgående gäller från en pensionsålder av 65 år även i det fall att pensionsåldern för den tjänst han innehaft varit lägre. Vidare skulle den uppskjutna livräntan enligt motionärerna motsvara endast en del av den intjänta pensionsrätten.

I skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 348) anhöll riksdagen i enlighet med bankoutskottets hemställan (utl. nr 49) om den begärda utredningen. Utskottet föreställde sig, att utredningen lämpligen borde verkställas i sammanhang med en blivande allmän översyn av pensionslagstiftningen.

Lösningen av frågan om livränterättens framtida gestaltning inom det statliga pensionsväsendet och därmed frågan om pensionsrättens oantastbarhet torde komma att bli föremål för särskild utredning. Vid sådant förhållande har pensionsutredningen icke ansett sig böra för befattningshavare, anslutna till SPA, föreslå några principiella avvikelser från Afregl:s och Afregl:s livräntebestämmelser, varigenom lösningen av dessa frågor skulle kunna föregripas.

Familjepension och familjelivränta.

Enligt reglementet för SPA äro, när innehavare av eller förutvarande innehavare av befattning, förenad med familjepensionsrätt, avlider, dennes efterlämnade änka och arvsberättigade egna barn under vissa villkor berättigade till familjepension. Äktenskap grundlägger dock icke pensionsrätt, om det ingås efter det mannen fyllt 65 år eller under det han lider av sjukdom, som inom 6 månader efter äktenskapets ingående medför hans död, och utan att genom äktenskapet barn legitimeras. Skulle anledning finnas till antagande, att sjukdomens livsfarliga beskaffenhet vid äktenskapets ingående icke varit för någon av makarna bekant, har dock pensionsanstalten rätt medgiva, att familjepension må utgå. Familjepensionen utgår till änka, så länge hon lever ogift, och till barn till dess det uppnår 21 års ålder eller dessförinnan träder i äktenskap. Om barnet vid uppnåendet av 21 års ålder befinnes varaktigt oförmöget till arbete, bibehåller det dock rätten till familjepension, så länge arbetsoförmågan fortfar.

I olikhet mot vad härom gäller enligt reglementet för SPA äro enligt Afregl. även änkling och adoptivbarn samt i vissa fall frånskild make berättigade till familjepension. Enligt Afregl. gäller dessutom beträffande barnen, att pensionsrätten avser icke allenast arvsberättigat barn utan även utomäktenskapligt barn efter manlig befattningshavare. Make (änka, änkling eller frånskild make) är enligt Afregl. ej berättigad till pension, om

äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren fyllt 60 år. Barn, som fyllt 19 år, är ej heller pensionsberättigat. I fråga om befattningshavares adoptivbarn gäller enligt samma reglemente, att barnet ej blir pensionsberättigat, om adoptionen ägt rum efter det befattningshavaren fyllt 50 år.

Enligt reglementet för SPA utgår familjepension, oavsett om den avlidne befattningshavaren vid sitt frånfälle innehade med pensionsrätt förenad befattning eller åtnjöt genast börjande eller uppskjuten tjänstepension eller om han dessförinnan avgått med rätt att framdeles erhålla tjänstepension av sist angivet slag.

Familjepension efter den som vid frånfallet innehade med pensionsrätt förenad befattning eller åtnjöt genast börjande tjänstepension bestämmes enligt reglementet för SPA till sitt belopp efter det för befattningshavaren senast gällande familjepensionsunderlaget. Om antalet tjänstår eller, såvitt angår den som avgått eller avlidit före pensionsålderns uppnående, tjänståren utökade med den från avgången eller dödsfallet till pensionsåldern återstående tiden understiger tjänståldern, gäller dock att familjepensionen bestämmes efter ett försäkringstekniskt beräknat familjepensionsunderlag. Därest för avliden manlig befattningshavare under hans hela tjänstetid gällt samma familjepensionsunderlag, leder den försäkringstekniska beräkningen i allmänhet till ungefär samma resultat, som en proportionell beräkning i förhållande till tjänstetiden eller den utökade tjänstetiden. I fråga om sådana manliga befattningshavare, vilka ha att erlægga familjepensionsavgift jämväl efter avgång med genast börjande tjänstepension, kan emellertid den försäkringstekniska beräkningen — särskilt om befattningshavaren trätt sent i tjänst — leda till ett gynnsammare resultat. Har den avlidne tidigare under avsevärd tid innehaft befattning med lägre familjepensionsunderlag än det för honom senast gällande, blir det försäkringstekniskt beräknade underlaget i allmänhet betydligt lägre än om det beräknats proportionellt i förhållande till tjänståren. För de kvinnliga befattningshavarna är den försäkringstekniska beräkningen vanligen förmånligare än proportionell beräkning.

Där den avlidne befattningshavaren åtnjöt eller ägde rätt att erhålla uppskjuten tjänstepension, bestämmes familjepensionens belopp alltid efter ett försäkringstekniskt beräknat familjepensionsunderlag, vilket för manlig befattningshavare i de flesta fall något understiger det underlag som skulle erhållits genom proportionell beräkning. I fråga om kvinnlig befattningshavare ger den försäkringstekniska beräkningen mycket ojämnt resultat.

Enligt Afregl. utgår familjepension i allmänhet endast efter den som vid frånfallet innehade med pensionsrätt enligt Afregl. förenad befattning eller åtnjöt tjänstepension för sådan befattning. Om den avlidne, där rätt till familjepension ej föreligger, under sammanlagt minst tre år innehaft med tjänstepensionsrätt förenad anställning, utgår familjelivränta.

Familjepensionens grundbelopp bestämmes enligt Afregl. efter ett familjepensionstal, vilket beräknas ur det för den avlidne senast gällande familjepensionsunderlaget med tillämpning i övrigt av samma grunder, som enligt Afregl. gälla för beräkning av ålderspensionens grundbelopp. I fråga om den som avlidit eller avgått före pensionsåldern tillgodoräknas härvid såsom tjänstår även den vid dödsfallet eller avgången till nämnda ålder återstående tiden.

Familjelivräntans belopp bestämmes också enligt Afregl. efter ett på liknande sätt beräknat familjepensionstal. Vid dettas beräkning tillämpas alltid en tjänst-ålder av 30 år, dock minst den tid som motsvarar tjänståren, utökade med den vid avgången till pensionsåldern återstående tiden.

Där enbart änka är pensionsberättigad motsvarar familjepensionen enligt reglementet för SPA och familjepensionens grundbelopp enligt Afregl. familjepensionsunderlaget respektive familjepensionstalet. I händelse av lika stora familjepensionsunderlag och familjepensionstal bli sålunda änkepen- sionernas reglementsensliga belopp (grundbelopp) också lika stora. Där en- bart barn eller änka jämte barn äro pensionsberättigade blir emellertid för- hållandet härutinnan helt olika såsom närmare belyses av följande samman- ställning.

Antal pensions- berättigade (fränskild make ej medräknad)	Familjepensionens belopp (grundbelopp) i procent av		
	familjepensionsunderlaget enligt reglementet för SPA, om bland de pensionsberättigade		familjepensions- talet enligt Afregl.
	änka förekommer	änka ej före- kommer	
1	100	50	100
2	140	100	150
3	150	140	170
4	160	150	190
5	170	160	210
6	180	170	230

Av de i sammanställningen anförda procenttalen framgår hurusom beho- vet av barnpensioneringen enligt reglementet för SPA är tillgodosett i för- hållandevis mindre grad än enligt Afregl.

I reglementet för SPA meddelas bestämmelser om tjänstårsberäkning för bestämmande av familjepension endast i fråga om de med enbart familje- pensionsrätt förenade befattningarna vid vissa kyrkliga institutioner samt övergångsvis i fråga om polispersonal och viss teaterpersonal. Bestämmel- serna om fastställande av storleken av det familjepensionsunderlag efter vil- ket familjepensionen skall beräknas ha emellertid en sådan innebörd, att de kunna anses inbegripa en tjänstårsberäkning motsvarande den enligt Afregl. gällande.

En anpassning i fråga om familjepensionsrättens omfattning för de under reglementet för SPA inordnade befattningshavarna efter vad därutinnan enligt Afregl. gäller för statens tjänstemän skulle, som av den ovan lämnade redogörelsen framgår, bland annat innebära utvidgning av kvinnlig befatt- ningshavares familjepensionsrätt till att omfatta förutom barn även efterle- vande make (änkling).

Pensionsrätt för make till kvinnlig befattningshavare i statens tjänst in- fördes med 1936 års allmänna familjepensionsreglemente. Detta föranleddes närmast av lönetekniska skäl. Utan sådan pensionsrätt ansågs nämligen de enligt Afregl. utgående familjepensionsavdragen icke kunna fastställas till enhetliga belopp för män och kvinnor. Med skilda avdragsbelopp skulle män och kvinnor i samma löneställning komma i åtnjutande av till beloppen olika behållen lön, vilket ansågs icke böra ifrågakomma.

I och med övergången till det för statens tjänstemän nu tillämpade lönesystemet, vilket karakteriserats som ett nettolönesystem av den anledningen att de i löneförfattningarna fastställda lönebeloppen skola utgå utan avdrag motsvarande de tidigare pensionsavdragen, synas ovan omnämnda skäl för pensionsrätt åt änkring ha helt bortfallit. Å andra sidan synes den numera allt vanligare företeelsen, att båda makarna genom förvärvsarbete utom hemmet bidra till eget och familjens uppehälle, ha medfört en viss utjämning i fråga om behovet av pension för manlig och kvinnlig befattningshavares efterlevande make. Det kan vid sådant förhållande tänkas, att icke blott spörsmålet om familjepension åt änkring utan även frågan om efterlevande makes pensionsrätt i hela dess vidd kan finnas snart nog böra bli föremål för omprövning av statsmakterna. Med hänsyn härtill synes det utredningen icke vara tillrådligt, att för närvarande utvidga den rätt till familjepension för efterlevande make, som nu gäller enligt reglementet för SPA. Utredningen anser sig därför icke böra föreslå, att familjepensionsrätten utsträcker till att avse änkring efter avliden befattningshavare.

I övrigt anser sig pensionsutredningen ej böra för familjepensionsrätten föreslå några principiella avvikelser från vad därom gäller enligt Afregl. Det förutsättes dock därvid, att det av utredningen för tjänstepension föreslagna villkoret rörande tjänstårsberäkningen vid höjning av tjänstepensionsunderlag även skall gälla, då fråga blir om familjepension.

Pensionsavgifter.

För pensionsrätt i SPA skola pensionsavgifter erläggas.

I reglementet för SPA är förutsatt att pensionsavgifterna skola utgå såsom årsavgifter, som angivas i de för befattningarna gällande särskilda bestämmelserna. Årsavgift erlägges av befattningshavaren och i regel även av huvudmannen. Vad som stadgas angående huvudmans avgifter gäller icke för staten såsom huvudman. Huvudmannen har att gentemot SPA svara även för befattningshavarens avgifter med rätt för huvudmannen att vid avlöningens utbetalande avdraga de avgifter som belöpa på den tid som avlöningen avser. I reglementet har därjämte utsagts att staten skall erlägga den årliga avgift som enligt försäkringsteknisk beräkning erfordras för att tillsammans med huvudmannens och befattningshavarens årsavgifter bereda pension enligt reglementet. Någon dylik statlig årsavgift utgår emellertid för närvarande icke.

Den årsavgift som befattningshavaren skall ha att erlägga består av tjänste- och familjepensionsavgifter, vilka i regel bestämmas i förhållande till befattningens tjänste- respektive familjepensionsunderlag och efter procentuella avgiftssatser, som angivas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna. Avgiftssatserna ha i stort sett fastställts efter beräkningar, som grundats på principen, att avgifterna för de särskilda befattningshavargrupperna skola motsvara viss del, vanligen en tredjedel, av tjänstepensionsförmånens matematiska värde samt hela värdet av familjepensionsförmånen. I huvudsak till följd av skiljaktigheterna i fråga om pensions- och inträdesåldrar befattningshavaregrupperna emellan ha dessa beräkningar lett till avgiftssatser, vilka till storleken utvisa betydande avvikelser från varandra.

Huvudmannens årsavgift är, där sådan avgift förekommer, i regel lika stor som befattningshavarens tjänstepensionsavgift. Beträffande vissa befattningshavare gäller dock att huvudmannens årsavgift är dubbelt så stor.

Atregl. och Afregl. stadga icke någon avgiftsskyldighet för befattningshavarna. Detta sammanhänger med, att dessa pensionsreglementen liksom de för befattningshavarna gällande avlöningsbestämmelserna äro grundade på det s. k. nettolönesystemet. Utmärkande för detta system är att de i vederbörande löneplaner fastställda lönerna utgå utan avdrag för pensionsavgifter. Med hänsyn härtill ha lönerna satts lägre än som skolat ske, om ett bruttolönesystem med särskilda avgifter från befattningshavarna tillämpats.

Nettolönesystemet innebär, att staten av de mot nettolönerna svarande bruttolönerna för pensioneringsändamål innehåller så mycket, som skulle ha utgjort befattningshavarnas pensionsavgift vid ett bruttolönesystem. Härigenom blir statens egentliga bidrag till pensioneringen begränsat till att motsvara den del av pensionskostnaderna som icke täckes av de av bruttolönerna innehållna beloppen.

En avgränsning av den av SPA omhändertagna pensioneringen av icke-statliga befattningshavare i enlighet med vad pensionsutredningen i Kap. IV förordnat skulle innebära, att pensioneringen komme att omfatta befattningshavare med anställning i sådan verksamhet, som närmast är att anse som en på staten ankommande angelägenhet men som överlämnats till kommunalt eller annat icke-statligt organ att ombesörja. I betraktande härav synes det pensionsutredningen rimligt, att staten bidrager till denna pensionering efter ungefär samma grunder som till pensioneringen av sina egna tjänstemän. För de befattningshavare som skola vara anslutna till SPA torde därför böra erläggas pensionsavgifter med belopp motsvarande skillnaderna mellan vederbörande brutto- och nettolöner.

En mot löneplan 1 i statens löneplansförordning svarande bruttolöneplan har framlagts av 1946 års pensionssakkunniga. Denna bruttolöneplan, vilken av statsmakterna lämnats utan erinran, upptager de belopp som framkommit när till nettolönerna lagts pensionsavgifter, som beräknats med hänsyn till vad på den allmänna arbetsmarknaden är brukligt i fråga om pensionsavgifter enligt avtal mellan arbetsgivare och anställda. Rörande bruttolöneplanens uppbyggnad anförde de sakkunniga följande.

Bruttolöneplanen hade konstruerats sålunda, att de i löneplan nr 1 upptagna nettolönebeloppen ökats med vissa för de särskilda löneklasserna enhetliga belopp. Dessa tänkta avgiftsbelopp hade beräknats med antagande, att de skulle genomsnittligt för manlig och kvinnlig befattningshavare motsvara sju procent av bruttoårslönen, därvid till grund för beräkningarna lagts lönen å 2-ort. Bruttolönebeloppen å 2-ort hade följaktligen erhållits genom att dividera de för ortgruppen gällande löneklassbeloppen med 0,93. Den antagna pensionsavgiften motsvarade skillnaden mellan brutto- och nettolönebeloppen. För övriga ortsgupper erhållas bruttolönebeloppen i varje särskild löneklass såsom summan av det för respektive ortsgrupp gällande löneklassbeloppet och de enligt det föregående framräknade avgiftsbeloppen.

Då den av 1946 års pensionssakkunniga framlagda bruttolöneplanen beräknats med hänsyn till förhållandena på allmänna arbetsmarknaden, bör

densamma enligt pensionsutredningens mening kunna godtagas även i fråga om de befattningshavaregrupper vilka anslutas till SPA och hänföras till pensionsklasser med pensionsunderlag, beräknade efter lönerna i löneplan 1.

Någon mot statens löneplan 2 svarande bruttolöneplan finnes icke. En dylik bruttolöneplan synes dock kunna upprättas efter samma grunder, som de av 1946 års pensionssakkunniga tillämpade. Med hänsyn till att tjänstepensionsunderlagen för löneplan 2 i Atregl. fastställts under antagande att lönebeloppen genomgående äro 5-ortslöner, torde samma antagande böra göras vid bruttolönebeloppens beräkning.

I anslutning till det nu anförda vill pensionsutredningen föreslå, att pensionsavgifter för de befattningshavare som skola vinna anslutning till SPA skola erläggas med belopp svarande mot förenämnda tänkta pensionsavgifter för de löneklasser med hänsyn till vilka pensionsklasserna för vederbörande befattningar bestämts. De tänkta avgifterna böra därvid fastställas såsom avgiftsunderlag för vederbörande pensionsklasser.

Den förhöjning som en statstjänstemans lön undergår vid stigande levnadskostnader beräknas i förhållande till den i statens löneplansförordning angivna nettolönen. Statstjänstemannen erhåller alltså icke dylik förhöjning å den del av lönen som innehållits såsom beräknad pensionsavgift. Detta kan också uttryckas så, att den pensionsavgift, statstjänstemannen beräknas erlägga, vid ökning av levnadskostnaderna höjes på samma sätt som lönen (här bortses från den modifikation som inträder i de lönelägen där maximering av dyrtidskompensationen förekommer). Med hänsyn härtill bör avgiften för befattningshavare, anslutna till SPA, enligt utredningens mening bestå av grundavgift, beräknad efter avgiftsunderlaget, samt — för tid, under vilken den tänkta avgiften för statstjänstemännen i enlighet med vad förut sagts får anses förhöjd och sålunda rörligt tillägg utgår å pensionen — rörlig tilläggsavgift, beräknad å grundavgiften och efter samma procenttal som förhöjningen av lönen.

De av pensionsutredningen för SPA-pensioneringen föreslagna pensionsunderlagsskalorna överensstämma i huvudsak med de i Atregl. och Afregl. fastställda underlagsskalorna. Dessa senare skalor bygga på nettolönesystemet. Det synes vid sådant förhållande icke böra ifrågakomma, att de pensionsavgifter som skola utgå för pensionering i SPA uttagas av befattningshavarna genom avdrag från den nettolön efter vilken pensionsklassen bestämts. Ett sådant uttagande av avgift skulle nämligen innebära, att befattningshavaren finge vidkännas dubbelt så stor avgift till pensioneringen som den vid nettolönesystemet tänkta. Avgifterna böra därför i sin helhet åvila huvudmännen. Detta bör emellertid icke utgöra hinder för huvudmännen att tillämpa ett bruttolönesystem och därvid från lönen avdraga mot avgiften eller del av avgiften svarande belopp, där hinder för sådant avdrag ej möter på grund av gällande lönebestämmelser. I fråga om befattningar, för vilka sådant avdrag göres och för vilka statens pensionsanstalt har att bestämma pensionsklassen, bör vid pensionsklassbestämningen såsom nettolön anses det belopp som återstår efter verkställt avdrag.

Det av pensionsutredningen här ovan förordade avgiftssystemet innebär, att grundavgiften för samtliga befattningshavare, hänförda till en och samma pensionsklass, kommer att utgå efter en enhetlig procentsats i förhållande till tjänstepensionsunderlagen. Denna procentsats, som skulle komma att ersätta samtliga enligt nu gällande reglemente för SPA förekommande motsvarande procentsatser, är för flertalet befattningar ungefär densamma eller lägre än den som motsvarar huvudmannens och befattningshavarernas nuvarande sammanlagda avgifter i förhållande till tjänstepensionsunderlaget. Genom att de för närvarande vid sidan av de reglementsensliga pensionerna av statsmedel utgående tilläggsförmånerna i sin helhet komma att utgöra grund för avgiftsberäkningen, bli emellertid avgiftsbeloppen vid lika sammanlagda tjänstepensionsförmåner i allmänhet större än de nu gällande motsvarande beloppen. En höjning av de nuvarande avgifterna är i och för sig befogad med hänsyn till inträffade förändringar i vissa på pensionskostnaderna inverkan faktorer, särskilt räntan och dödligheten. För några mindre grupper av befattningar, för vilka nuvarande avgifter äro förhållandevis höga och beträffande vilka 1947 års pensionsreglering i fråga om tjänstepension endast innebär en teknisk omräkning, kunna dock de nya avgifterna — om hänsyn toges till kostnaden för familjepensionens förbättring dels genom nämnda pensionsreglering dels ock i samband med övergång till nytt pensionsreglemente — anses något lägre än de nu gällande.

I fråga om befattningar, för vilka huvudmannen enligt nuvarande reglemente icke har att erlägga årligt avgift, skulle det av pensionsutredningen förordade avgiftssystemet leda till en högre avgiftshöjning än för övriga befattningar. Detta bör emellertid enligt utredningens mening icke föranleda, att för dessa huvudmän införes en särskild lägre avgiftsskala. Befinnes sådan huvudman böra beredas lindring i sin avgiftsplikt, synes detta kunna ske genom anvisande av direkta statsbidrag för ändamålet.

Enligt vad pensionsutredningen i annat sammanhang förordat skulle, till skillnad från vad som gäller enligt Afregl., kvinnlig befattningshavares efterlevande make icke bli berättigad att åtnjuta familjepension. Utredningen har dock med hänsyn särskilt till pensioneringens kollektiva karaktär icke ansett detta böra föranleda skilda avgiftsskalor för manliga och kvinnliga befattningshavare.

Enligt reglementet för SPA förekomma särskilda engångsavgifter i samband med s. k. retroaktiv tjänstårsberäkning samt i vissa fall vid höjning av befattnings pensionsunderlag.

Engångsavgiften för retroaktiv tjänstårsberäkning skall vara lika med den försäkringsfond som beräknas ha blivit uppsamlad genom de årsavgifter som skulle erlagts, om reglementet för SPA varit gällande under den tid, tjänstårsberäkningen avser. Därvid anses pensionsunderlagen ha varit lika med pensionsunderlagen för befattningshavaren, när reglementet börjar tillämpas på honom. Härjämte antages att staten under tiden för tjänstårsberäkningen erlagt den avgift som förutsatts i reglementet. Engångsavgift för höjning av pensionsunderlag beräknas på motsvarande sätt i förhållande till höjningen av årsavgifterna och pensionsunderlagen. Dylik avgift förutsattes i reglementet skola erläggas av huvudmannen med rätt för

denne att hos befattningshavaren genom löneavdrag, som beräknas av pensionsanstalten, uttaga ersättning för den del av engångsavgiften som motsvarar befattningshavarens årsavgifter.

Beträffande befattningshavare vid polisväsendet gäller enligt reglementet för SPA att engångsavgift, som avser tjänstepension, skall motsvara $\frac{2}{3}$ av försäkringsfonden för sådan pension. I fråga om åtskilliga andra befattningar har genom särskilda övergångsbestämmelser medgivits lindring i engångsavgiften, i allmänhet dock endast under förutsättning att anslutning av befattningen till SPA skett före viss i övergångsbestämmelserna angiven tidpunkt. Denna lindring har inneburit en nedsättning av den del av engångsavgiften för vilken huvudmannen icke äger uttaga ersättning av befattningshavaren. Nedsättningen har i några fall motsvarat hela och i andra fall hälften av berörda del av engångsavgiften.

Någon motsvarighet till engångsavgifterna förekommer ej i Atregl. eller Afregl.

Pensionsutredningen har i samband med behandlingen av spörsmålet om bestämmande av pensionens storlek föreslagit, att särskild avgift skall av huvudmannen erläggas för retroaktiv tjänstårsberäkning. Vidare har sådan avgift avsetts kunna få erläggas för att bereda befattningshavaren utfyllnad av tjänstårsberäkningen för tid, varunder lägre tjänstepensionsunderlag än avgångsunderlaget gällt. För sådan tid skulle eljest såsom tjänstår få tillgodoräknas allenast så stor del, som det lägre underlaget utgör av avgångsunderlaget.

Vad angår storleken av den särskilda avgiften anser pensionsutredningen, att avgiften i princip bör avvägas så, att förhållandet mellan densamma och den försäkringstekniskt beräknade kostnaden för de ökningar av tjänste- och familjepensionsförmånerna som hänföra sig till den genom avgiftens erläggande förvärvade tjänstårsberäkningen, blir detsamma som förhållandet mellan den föreslagna årliga avgiften och den för täckande av pensionsförmånerna i övrigt erforderliga årliga försäkringsavgiften. Staten torde alltså böra bidra till pensionskostnaderna i stort sett i samma omfattning, vare sig huvudmannen bestrider sin andel däri genom årlig avgift eller genom särskild avgift.

De årliga avgifterna kunna i skilda fall täcka olika stor del av pensionskostnaderna, vilket sammanhänger med att avgifterna avses skola utgå efter en enhetlig avgiftsskala, ehuru på grund av skiljaktighet i pensionsåldrar m. m. pensionskostnaderna för befattningshavare i samma pensionsklass kunna variera högst avsevärt. Den för de särskilda avgifterna sålunda uppställda principen skulle i tillämpningen komma att innebära, att dessa avgifter också skulle komma att motsvara olika stora delar av kostnaderna för pensionsökningarna. Enligt pensionsutredningens mening böra emellertid de särskilda avgifterna bestämmas enhetligt, såtillvida att de alltid skola täcka en och samma del av nämnda kostnader. Den särskilda avgiften bör avvägas så, att staten regelmässigt icke kommer att lämna större bidrag till pensionsökningen än till pensionen i övrigt. Med hänsyn härtill och till resultat av verkställda undersökningar rörande täckningsprocenten i olika fall har utredningen stannat för att vilja föreslå, att den särskilda avgiften skall bestämmas till hälften av kostnaderna för pensionsökningarna.

Om på grund av speciella förhållanden vid inordnande i pensioneringen av nya befattningshavargrupper eller eljest lindring i fråga om engångsavgift skulle anses behövlig, synes det böra ankomma å statsmakterna att fatta särskilt beslut därom.

Rörligt tillägg.

Å tjänstepension, som avses i reglementet för SPA, utgingo intill den 1 juli 1947 dyrtids- och kristillägg. Beträffande ett fåtal befattningar förekom även pensionsförhöjning och för vissa av dessa jämväl pensionstillägg. De sålunda utgående sammanlagda pensionsförmånerna, beräknade med tillämpning av de under andra kvartalet 1946 gällande procenttalen för bestämmande av rörliga tilläggsförmåner, skola enligt kungörelse den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. tills vidare utbytas mot förbättrad eller tekniskt omräknad tjänstepension. Dylik pension består enligt kungörelsen av grundbelopp och rörligt tillägg. Det rörliga tillägget utgår under samma förutsättningar och med beräkning enligt samma procenttal, som gälla angående höjning av månadslön, angiven i de i statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna. Rörligt tillägg utgår icke å del av grundbelopp, som överstiger 800 kronor för månad. Grundbeloppet innefattar, förutom den reglementsensliga pensionen, förekommande pensionstillägg, pensionsförhöjning och förbättring samt så mycket av dyrtids- och kristilläggen som erfordras för att de sammanlagda pensionsförmånerna, bortsett från förbättringen, med de tillämpade procenttalen bli av samma storlek före och efter utbytet.

Å familjepension, omräknad enligt kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 508), angående ny familjepension i vissa fall, utgingo procentuellt tillägg och kristillägg. Dessa pensionsförmåner skola enligt förenämnda kungörelse den 30 juni 1947 tills vidare utbytas mot förbättrad eller, såvitt angår överåriga barn, tekniskt omräknad familjepension. Dylik pension består liksom förbättrad eller tekniskt omräknad tjänstepension av grundbelopp och rörligt tillägg.

Pension, som utgår enligt Atregl. eller Afregl., utgöres av grundbelopp och i förekommande fall rörligt tillägg. Bestämmelserna i dessa reglementen om rörligt tillägg ha tjänat som förebild vid utformande av bestämmelserna om rörligt tillägg å förbättrad eller tekniskt omräknad tjänste- eller familjepension.

Enligt pensionsutredningens mening bör anpassningen av pensioneringsgrunderna för befattningshavare, anslutna till SPA, efter de för statens befattningshavare gällande pensionsbestämmelserna även inbegripa förmånerna av rörligt tillägg.

Reglementsbestämmelser.

De för statens tjänstemän gällande tjänste- och familjepensionsbestämmelserna ha upptagits i två reglementen, ett för tjänstepensioneringen och ett för familjepensioneringen. För de till SPA för närvarande anslutna befattningshavarna äro däremot pensionsbestämmelserna sammanförda i ett enda reglemente.

Pensionsutredningen anser, att det skulle vara fördelaktigt, om alla de pensionsbestämmelser som avses skola gälla för befattningshavare med anslutning till SPA kunde sammanföras i ett för dem gemensamt pensionsreglemente. För befattningshavarna och huvudmännen bör det vara en fördel, om de från en enda författning kunna utläsa vad som i samtliga pensionshänseenden skall gälla för dem. Utredningen föreställer sig också, att det för pensionsanstalten måste ha sitt värde att vid handläggningen av pensionsfrågorna kunna få begagna sig av ett enda reglemente. Genom sammanförningen vinnes vidare, att tjänste- och familjepensionsunderlagsskalorna kunna angivas i en enda tabell, varjämte uppkommande frågor om engångsavgifter för ökning av såväl tjänste- som familjepension kunna behandlas i ett sammanhang.

Även om ett sammanförande av tjänste- och familjepensionsbestämmelserna till ett reglemente skulle kunna tänkas bereda en eller annan befattningshavare, som för något fall måhända närmast kan ha intresse av exempelvis tjänstepensionsbestämmelserna, vissa svårigheter att överblicka vad som i dylikt hänseende gäller för honom, synes det dock utredningen att övervägande skäl tala för alternativet ett gemensamt tjänste- och familjepensionsreglemente.

Nu gällande reglemente för SPA innehåller ej blott tjänste- och familjepensionsbestämmelser för dem som vunnit delaktighet i pensionsanstalten utan även bestämmelser, som avse pensionsanstaltens organisation och det sätt varpå anstalten har att utöva vissa av sina förvaltningsbefogenheter. Såsom framgår av vad pensionsutredningen anför i Kap. I upptar utredningen icke i detta betänkande organisationsfrågan till behandling utan avser att först senare låta den frågan bli föremål för utredningens övervägande.

Utredningen har vid sådant förhållande nu icke anledning att föreslå någon ändring i de uti det nuvarande reglementet för SPA intagna organisationsbestämmelserna och ej heller andra ändringar i reglementets bestämmelser om pensionsanstaltens förvaltning än sådana, som föranledas av de utav utredningen förordade nya pensioneringsgrunderna.

En anpassning av pensioneringsgrunderna efter motsvarande bestämmelser enligt Atregl. och Afregl. leder till, att det nuvarande reglementet för SPA måste i avseende å de däri intagna pensionsbestämmelserna helt omarbetas. Pensionsutredningen har sammanfört de pensionsbestämmelser som nu förordas av utredningen i ett förslag till nytt pensionsreglemente. I förslaget upptager utredningen icke några bestämmelser om pensionsanstaltens orga-

nisation. Det förutsättes, att vad därom stadgas i det nuvarande reglementet för SPA tillsvidare alltfört skall vara gällande.

Åt det av pensionsutredningen nu föreslagna pensionsreglementet bör, synes det utredningen, givas en rubrik, som anger det tillämplighetsområde för vilket det avses skola gälla. Utredningen har stannat för att i sådant hänseende föreslå rubriken: Reglemente för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare.

Förslaget till det sålunda upprättade nya reglementet upptages som bilaga 1 till detta betänkande. Enligt förslaget uppdelas reglementet i tre avdelningar. Den första avdelningen med huvudbestämmelserna har indelats i nio kapitel: 1 kap. Allmänna bestämmelser, 2 kap. Om pensionsklasser, avgiftsunderlag och pensionsunderlag, 3 kap. Om avgifter, 4 kap. Om avgångsskyldighet, 5 kap. Om tjänstepension, 6 kap. Om familjepension, 7 kap. Om tjänstelivränta, 8 kap. Om familjelivränta och 9 kap. Om sammanträffande av förmåner. I andra avdelningen med tilläggs- och undantagsbestämmelser ha sammanförts de från huvudbestämmelserna avvikande stadganden som ansetts erforderliga för vissa befattningar. Tredje avdelningen, avseende reglementets tillämplighetsområde m. m., upptager de befattningar å vilka reglementet avses skola äga tillämpning, pensionsklasser för och pensionsåldrar vid vissa befattningar, å befattning tillämplig tilläggs- eller undantagsbestämmelse samt bestämmelse om skyldighet för befattningshavarna att underkasta sig ändringar i reglementet.

Det nya reglementet förutsättes kunna träda i kraft den 1 juli 1949.

Pensionsutredningen återkommer i Kap. VIII med en specialmotivering av reglementsförslagets bestämmelser och framlägger i Kap. IX förslag till övergångsbestämmelser m. m.

KAP. VII.

Finansieringen av SPA-pensioneringen.

Nuvarande förhållanden.

Det nuvarande reglementet för SPA innehåller i § 7 mom. 2 en bestämmelse om att staten skall erlägga den årliga avgift, som enligt försäkrings-teknisk beräkning erfordras för att tillsammans med befattningshavarens och huvudmannens årsavgifter bereda pension enligt reglementet. Den i samband med SPAs inrättande uppgjorda planen för finansieringen av pensioneringsverksamheten förutsatte härjämte, att av staten skulle erläggas ränta å då beräknad brist i den erforderliga försäkringsfonden. Anslaget till årsavgifter, vilket efter hand ökades på grund av stegring av antalet i pensioneringen delaktiga befattningshavare, uppgick för budgetåret 1932/33 till 4 700 000 kronor. Även anslaget till förräntning av fondbristen ökades till en början men bibehölls från och med år 1923 oförändrat vid 5 310 000 kronor för år, trots att sedermera företagna utredningar utvisat, att bristen och därmed anslagsbehovet under årens lopp ökats. Ökningen av bristen hade särskilt föranletts av att staten i samband med inordnande av nya befattningshavargrupper och i samband med löne- och pensionsregleringar för redan anslutna grupper åtagit sig att svara för vissa övergångskostnader men ej anvisat särskilda medel för dessas täckande.

Från och med budgetåret 1933/34, vid vars ingång SPAs kapitaltillgångar uppgingo till omkring 189 miljoner kronor, ha avsättningarna till pensionsfond upphört, och anvisningen av statsmedel har inskränkts till vad som beräknats åtgå, för att SPAs löpande utgifter skulle kunna bestridas utan anlitan av kapitaltillgångarna. För ändamålet har å riksstaten under benämning »Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt» uppförts ett särskilt förslagsanslag. De från anslaget anvisade beloppen ha under de gångna åren i stort sett ökats, dock icke regelbundet, utan av skilda anledningar har även nedgång i anslagsbehovet förekommit. Huru bidragen under åren varierat framgår av följande sammanställning (beloppen äro avrundade):

Budgetår	Erforderligt bidrag, kr.	Budgetår	Erforderligt bidrag, kr.
1933/34.....	80 000	1941/42	2 305 000
1934/35.....	364 000	1942/43	5 514 000
1935/36.....	286 000	1943/44	6 611 000
1936/37.....	1 102 000	1944/45	8 747 000
1937/38.....	2 199 000	1945/46	8 790 000
1938/39.....	3 212 000	1946/47	14 972 000
1939/40.....	1 043 000	1947/48	15 051 000
1940/41.....	766 000		

För budgetåret 1948/49 har det erforderliga bidraget å riksstaten upp-tagits till 59 miljoner kronor.

Den under de senare åren framträdde starka stegringen av anslagsbehovet är till stor del — men ej helt — föranledd av att SPAs medel anlitas för bestridande jämväl av utgifter för beslutade förbättringar av pensioner enligt äldre grunder samt för rörliga tilläggsförmåner, vilka utgifter tidigare avförts å särskilda riksstatsanslag. Det är att märka, att av SPAs medel bestridas ej blott utgifterna för pensioner som utgå enligt reglementet för SPA utan även utgifterna för pensioner enligt de särskilda tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och folkskolan. Den övergång till nettolönesystem (utan pensionsbidrag från befattningshavarna) som på sistone skett i fråga om lärare m. fl. med pensionsrätt enligt nu gällande pensionsreglementen av sistnämnda slag har medfört en betydande minskning i SPAs inkomster och en motsvarande ökning av belastningen å det nu ifrågavarande anslaget. Verkningarna av dessa förhållanden framträdde särskilt från och med budgetåret 1948/49.

1943 års utredning angående SPAs fondställning m. m.

Den i direktiven för pensionsutredningen omnämnda, den 30 december 1943 slutförda utredningen angående SPAs fondställning m. m. avsåg ej blott att giva en uppfattning om förefintlig fondbrist utan även att lämna hållpunkter för bedömande av spörsmålen om fondering, om utformning av SPAs verksamhet i försäkringsekonomiskt och budgetärt hänseende, om översyn av pensionsavgifterna från befattningshavare och huvudmän samt om ändring av de för SPA gällande beräkningsgrunderna m. m. Utredningen omfattade pensioneringen enligt reglementet för SPA samt enligt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och folkskolan men ej pensioneringen enligt reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt eller tjänste- och familjepensionsreglementena för arbetare.

De sakkunniga för utredning om SPAs fondställning m. m. hade utgått ifrån att utredningen borde syfta till att belysa pensioneringskostnaderna enligt s. k. självkostnadsgrunder, d. v. s. grunder, som kunde antagas icke giva upphov till vare sig vinst eller förlust på pensioneringsverksamheten.

I fråga om den framtida avkastningen å SPAs fonderade medel hade de sakkunniga ansett en genomsnittlig ränta av 3 procent vara vad man borde kunna förutsätta. För att belysa ränteantagandets inverkan på de beräknade pensioneringskostnaderna hade de sakkunniga emellertid funnit det lämpligt att i allmänhet verkställa beräkningarna jämväl med tillämpning av en annan räntefot. Till grund för dessa alternativa beräkningar lades en räntefot av 4 procent. De siffror från utredningen, som i det följande anföras, hänföra sig till beräkningarna enligt 3 procents räntefot.

Med avseende å den framtida dödligheten bland befattningshavare och pensionstagare hade de sakkunniga — efter en undersökning, som utvisat, att

dödligheten bland SPAs pensionstagare ej mera avsevärt avvikit från den allmänna befolkningsdödligheten — ansett sig kunna antaga, att denna kommer att förlöpa i enlighet med dödlighetstabellen R32 (se SOU 1932: 4).

De av de sakkunniga tillämpade antagandena rörande giftermåls- och barnfrekvens hade härletts ur en undersökning av familjestrukturen hos de befattningshavare som utredningen avsåg.

Beträffande vissa andra till grund för 1943 års fondutredning liggande antaganden torde få hänvisas till de sakkunnigas redogörelse härför.

Vid fondutredningen hade på grundval av insamlat uppgiftsmaterial rörande de av pensioneringen omfattade befattningshavarna gruppvis framräknats de årliga pensionsavgifter som skulle krävas, om kostnaderna för pensionernas grundbelopp helt bestredes genom sådana årsavgifter under vederbörande befattningshavares anställningstid. Med hänsyn till den ståndpunkt pensionsutredningen intagit i avgiftsfrågan skall här icke lämnas någon detaljerad redogörelse för de framkomna resultaten. Det må endast nämnas, att enligt de verkställda beräkningarna kostnaderna för pensioner — tilläggsförmånerna däri ej inräknade — för befattningshavare med pensionsrätt enligt reglementet för SPA till ungefär 37 procent täcktes genom de reglementsenliga avgifterna från huvudmän och befattningshavare. Resten av kostnaderna åvilade staten.

Utredningen rörande SPAs fondställning resulterade i dels en mera detaljerad beräkning rörande ställningen den 1 januari 1939 och dels en summarisk beräkning avseende fondställningen den 1 juli 1943. Utredningen omfattade ej blott pensioner enligt reglementet för SPA utan även pensioner enligt de särskilda pensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och för folkskolan.

Beräkningarna grundades i första hand på förutsättningen, att den för SPA ursprungligen uppgjorda finansieringsplanen i fortsättningen skulle följas och att alltså staten skulle erlægga dels försäkringstekniskt erforderliga årsavgifter för i tjänst varande befattningshavare och dels ränta å uppkommen fondbrist. Under sådan förutsättning beräknades fondbristen till ungefär 410 miljoner kronor den 1 januari 1939 och till ungefär 614 miljoner kronor den 1 juli 1943. Siffrorna avsågo endast pensionernas grundbelopp, och hänsyn hade alltså ej tagits till de å pensionerna utgående tilläggsförmånerna. Beräkningarna per den 1 juli 1943 utvisade, att statens årsavgift för budgetåret 1943/44 hade behövt utgöra ungefär 5,4 miljoner kronor för befattningshavare med pensionsrätt enligt reglementet för SPA och ungefär 9,8 miljoner kronor för befattningshavare, underkastade de nyssnämnda särskilda pensionsreglementena för lärare, eller sammanlagt ungefär 15,2 miljoner kronor. Det för fondbristens förräntning erforderliga anslaget uppskattades för samma budgetår till ungefär 18,4 miljoner kronor. Vid oförändrat befattningshavarbestånd och oförändrade pensionsvillkor skulle de nu angivna bidragen från staten, tillhopa 33,6 miljoner kronor, förbli konstanta för framtiden. Härjämte skulle emellertid staten ha att bestrida kostnaderna för utgående tilläggsförmåner.

Såsom tidigare berörts ha statens bidrag till pensioneringen sedan budgetåret 1933/34 inskränkts till att allenast utgöra vad som befunnits erforderligt för att utgifterna skulle kunna bestridas utan anlitande av SPAs fonderade medel. De sakkunniga ansågo sig därför böra söka belysa, huru utvecklingen i fråga om de från statens sida erforderliga bidragen kunde väntas te sig, om detta finansieringssystem skulle allt framgent komma att tillämpas.

Det ursprungliga finansieringssystemet utmärktes däruv, att en tillämpning av detsamma — under förutsättning av stabilitet i fråga om pensionsvillkoren och antalet i pensioneringen delaktiga befattningshavare m. m. — skulle för staten medföra konstanta årliga utgifter. Det numera praktiserade systemet däremot karakteriseras däruv, att, under samma förutsättningar, statens bidrag till en början hålla sig lägre än enligt det ursprungliga systemet men efter hand komma att stiga för att så småningom nå upp till och sedermera väsentligt överskrida nämnda anslag samt slutligen närma sig ett jämviktsläge, där statens årliga bidrag skulle vara konstant.

I fondutredningen redovisades resultaten av verkställda uppskattningar av det erforderliga statsbidraget i ett sådant jämviktsläge. Utgifterna för grundpensioner beräknades till ungefär 19,2 miljoner kronor för de enligt reglementet för SPA pensionsberättigade och till ungefär 44,1 miljoner kronor för de enligt lärarreglementena pensionsberättigade. Inkomsterna beräknades komma att utgöras av dels pensionsavgifter (pensionsavdrag) från befattningshavare och huvudmän — ungefär 3 miljoner kronor enligt reglementet för SPA och ungefär 8,9 miljoner kronor enligt lärarreglementena — och dels ränta å pensionsanstaltens för framtiden konstanta pensionsfond, vilken ränta vid 3 procents räntefot uppgick till 6 miljoner kronor. Skillnaden mellan de beräknade utgifterna, 63,3 miljoner kronor, och de beräknade inkomsterna, 17,9 miljoner kronor, utgjorde 45,4 miljoner kronor, som alltså skulle vara det enligt nuvarande finansieringssystem erforderliga årliga statsbidraget i det framtida jämviktsläget, då man bortser från utgående tilläggsförmåner, såväl fasta som rörliga. I detta läge beräknades bristen i SPAs försäkringsfond ha vuxit till i runt tal 1 000 miljoner kronor.

De sakkunniga framhöllo, att jämviktsläget ej kunde väntas bli uppnått förrän efter en avsevärd tidrymd; först efter ett 30-tal år kunde det behöfliga statsbidraget antagas börja komma i närheten av det angivna beloppet. Det erforderliga bidragets ökning upp emot jämviktsläget beräknades ej komma att ske likformigt, utan ökningen kunde förutsättas komma att under den första tiden försiggå i relativt snabbare takt.

Sammanfattningsvis hade alltså utredningen givit till resultat, att det för närvarande tillämpade finansieringssystemet för pensioneringen enligt SPAs reglemente samt pensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och för folkskolan kunde väntas kräva årliga bidrag från staten, vilka för budgetåret 1943/44 uppskattades till 7,3 miljoner kronor men sedan beräknades stiga för att efter ca 30 år nå ett sedermera konstant värde å ungefär 45,4 miljoner kronor, under det att enligt den ursprungliga finansierings-

planen staten skulle ha att från och med nämnda budgetår erlægga ett konstant årligt belopp å ungefär 33,6 miljoner kronor (härav ungefär 15,2 miljoner kronor såsom årsavgifter för i tjänst varande befattningshavare och ungefär 18,4 miljoner kronor såsom ränta å beräknad brist i SPAs försäkringsfond). Beräkningarna förutsatte för framtiden oförändrade pensionsvillkor och oförändrat antal i pensioneringen delaktiga befattningshavare samt voro utförda utan hänsynstagande till de vid sidan av pensionsreglementena beviljade fasta och rörliga tilläggsförmånerna.

Finansieringen av statligt anställdas pensionering.

För de statligt anställdas vidkommande ha de tillämpade grunderna för pensioneringens finansiering och för den därmed sammanhängande fonderingen för pensionsändamål ej varit enhetliga, och de ha även under årens lopp varit föremål för ändringar.

Vad de icke affärsdrivande verken angår ha vissa avsättningar till pensionsfonder tidigare skett men efter hand slopats. Från och med budgetåret 1938/39 ha de helt upphört. Förut avsatta pensionsfonder ha förvandlats till kapitalfonder, vilkas avkastning upptages såsom inkomst å riksstatens driftbudget. Utgifterna för pensioner bestridas från riksstatsanslag, särskilda sådana för tjänstemän och för arbetare och särskilda för tjänstepensioner respektive familjepensioner. Vissa specialanslag för särskilda grupper finnas härjämte.

Vid de affärsdrivande verken har en viss fondering länge bibehållits. Närmast före år 1944 fonderades där belopp som ungefärligen motsvarade tjänstemännens och arbetarnas pensionsavgifter (pensionsavdrag). Pensionsutgifterna bestredos då från pensionsfonderna, men dessa erhöles av affärsverksmedlen ersättning, motsvarande den del av de faktiska pensionsutgifterna som översteg det belopp varmed fonderna efter försäkringsteknisk beräkning kunde bidra med hänsyn till sina medelstillgångar och pensionsavgifternas respektive pensionsavdragens storlek. Sedan år 1944 har även vid affärsverken den direkta fonderingen för pensionsändamål upphört. Dock beräknas vid avsättningar till verkens värdeminskningsskonton vissa belopp jämväl för blivande pensionsutgifter, men avsättningarna bokföras ej särskilt såsom pensionsfond. Pensionsutgifterna bestridas direkt från driftskostnadsstaterna utom särskilda tillskott från avsatta medel.

Den framtida finansieringen av SPAs pensioneringsverksamhet.

Den av SPA bedrivna pensioneringsverksamheten för statsanställda omfattar huvudsakligen endast arbetare. Utgifterna för dessas pensionering bestridas ej av SPAs medel. Finansieringen sker i enlighet med vad som här förut anförts rörande statsanställda, således utan fondering och på så sätt att utgifterna för pensioner helt bestridas av särskilda riksstatsanslag.

Den pensionering som sker enligt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och för folkskolan överensstämmer mycket nära med pensioneringen enligt Atregl. och Afregl. Det är även att märka, att avlöningarna till befattningshavare underkastade de förstnämnda tjänste- och familjepensionsreglementena till det väsentliga utgå av statsmedel. Med hänsyn härtill synes det pensionsutredningen ligga närmast till hands, att finansieringen av denna pensionering sker på det sätt som tillämpas i fråga om pensioneringen av statstjänstemän.

Den pensionering som skall ske enligt det av pensionsutredningen framlagda reglementsförslaget avviker i finansiellt hänseende från pensioneringen enligt Atregl. och Afregl. särskilt genom den avgiftsplikt som förslaget upp-tager för huvudmännen. I den mån pensionsutgifterna ej täckas av huvudmansavgifterna, skola de bestridas medelst bidrag från staten.

Den uppbörd av pensionsavgifter från huvudmännen som enligt reglementsförslaget skall förekomma och den karaktär av försäkringsrörelse, delvis byggd på frivillig anslutning från huvudmännens sida, som pensioneringsverksamheten i någon mån får, skulle möjligen kunna anses utgöra skäl för viss fondering för denna pensionering. Enligt förslaget skall emellertid pensioneringen begränsas till att i princip avse allenast befattningshavare inom verksamhet, som är att betrakta såsom en på staten ankommande angelägenhet, ehuru den handhas av icke-statligt förvaltningsorgan. Pensioneringen enligt reglementsförslaget kommer därmed att vara mycket nära besläktad med pensioneringen enligt Atregl. och Afregl. och i betraktande härav anser pensionsutredningen det ej vara anledning att i fråga om finansieringen av densamma föreslå något annat system än det som tillämpas med avseende å pensionerna till statsanställda och dessas efterlevande.

Rörande de för SPA-pensioneringen erforderliga statsanslagen vid tillämpning av det för statsanställdas pensionering gällande finansieringssystemet får pensionsutredningen anföra följande.

Nämnda finansieringssystem förutsätter först och främst, att den hos SPA uppsamlade pensionsfonden, f. n. omkring 200 miljoner kronor, förvandlas till en kapitalfond, vars avkastning upptages såsom inkomst å riksstatens driftbudget. Detta kommer att minska SPAs inkomster med ett belopp motsvarande räntan å pensionsfonden, vilken ränta för budgetåret 1949/50 beräknats till 6,15 miljoner kronor. Pensionsutredningen utgår ifrån att pensionsfondens förvandling till kapitalfond skall kunna ske utan ändring av nu gällande reglemente för SPA.

SPAs inkomster påverkas vidare av de föreslagna ändringarna i fråga om pensionsavgifter. Summan av inflytande årliga pensionsavgifter från huvudmän och befattningshavare har för budgetåret 1949/50 uppskattats till 5 miljoner kronor enligt nu gällande pensionsreglemente. Enligt reglements-förslaget skola huvudmansavgifter men inga befattningshavaravgifter er-läggas. En förutberäkning av sammanlagda beloppet av dessa huvudmans-avgifter för första verksamhetsåret stöter på vissa svårigheter särskilt på

grund av att de med pensionsrätt förenade befattningarnas inplacering i reglementsförslagets pensionsklasser ej alltid kan förutses med tillräcklig noggrannhet. Pensionsutredningen har emellertid under hänsynstagande jämväl till föreslagna ändringar i omfattningen av pensioneringsverksamheten verkställt en approximativ uppskattning av de på första året belöpande huvudmansavgifternas summa och därvid, med inräknande av rörlig tilläggsavgift efter 12 procent, fått denna summa till 9 929 000 kronor (härav 2 794 000 kronor för manliga och 7 135 000 kronor för kvinnliga befattningshavare), under förutsättning att samtliga i pensioneringen delaktiga befattningshavare bliva underkastade de föreslagna nya bestämmelserna. Summan av de försäkringstekniskt erforderliga årsavgifterna har beräknats för manliga befattningshavare till 6 901 000 kronor (härav 4 877 000 kronor för tjänstepension och 2 024 000 kronor för familjepension) och för kvinnliga befattningshavare till 14 129 000 kronor (härav 13 989 000 kronor för tjänstepension och 140 000 kronor för familjepension) eller tillhoppa 21 030 000 kronor. Huvudmansavgifterna enligt reglementsförslaget beräknas alltså täcka för manliga befattningshavare ungefär 40,5 procent och för kvinnliga befattningshavare ungefär 50,5 procent av pensionskostnaderna. För manliga och kvinnliga befattningshavare tillsammansantagna blir täckningsprocenten ungefär 47,2. Därvid äro kostnaderna för tilläggsförmåner inräknade i pensionskostnaderna.

Årsavgifterna till SPA inbetalas för närvarande för flertalet befattningshavare kalenderårsvis i efterskott och för de övriga vanligen kvartalsvis eller budgetårsvis i efterskott. Om, såsom pensionsutredningen förutsätter, denna ordning för avgiftsleveranserna i huvudsak bibehålles och det föreslagna nya pensionsreglementet träder i tillämpning den 1 juli 1949, komma de till SPA under budgetåret 1949/50 inflytande pensionsavgifterna att vara beräknade delvis enligt det nuvarande och delvis enligt det nya reglementet. Avgiftsuppbörden under nämnda budgetår kan därför icke väntas stiga från det enligt nu gällande bestämmelser beräknade beloppet, 5 miljoner kronor, till det helt enligt de föreslagna bestämmelserna uppskattade beloppet 9,9 miljoner kronor. Pensionsutredningen har ansett sig böra räkna med att den inflytande årsavgiftssumman för budgetåret 1949/50 stannar vid i runt tal 6,5 miljoner kronor. Beloppet av de under året inkommande engångsavgifterna torde kunna förutsättas ej nämnvärt avvika från vad som under de närmast föregående åren influtit, nämligen ungefär 600 000 kronor årligen.

I utgiftshänseende kommer genomförandet av pensionsutredningens förslag till en början icke att medföra någon mera avsevärd förändring. Efter hand väntas de föreslagna nya bestämmelserna föranleda stegring av pensionsutgifterna — utöver den automatiska ökning som skulle uppkomma redan vid tillämpning av nuvarande pensionsordning — men kostnaderna för denna stegring beräknas bliva mer än väl täckta genom ökningen av de inflytande årsavgifterna. Med hänsyn till de föreslagna ändringarna i pensionsåldrarna för vissa befattningshavargrupper och ovissheten rörande

verkningarna av de med anledning härav föreslagna övergångsanordningarna i fråga om rätten att avgå med ålderspension är det svårt att med större säkerhet förutberäkna summorna av de under de närmaste åren nytillkommande pensionerna. Samspelet av flera olika, i skilda riktningar verkande faktorer synes närmast böra föranleda ett antagande, att pensionsutgifterna under budgetåret 1949/50 komma att rätt nära överensstämma med vad statens pensionsanstalt i petitaskrivelse beräknat vid tillämpning av nu gällande bestämmelser eller omkring 66 miljoner kronor.

Ett genomförande av pensionsutredningens förslag skulle alltså för budgetåret 1949/50 för SPA beräknas medföra ett bortfall av ränteinkomst, ungefär 6 miljoner kronor, samt en ökning av avgiftsinkomsten med ungefär 1,5 miljoner kronor. Anslaget »Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt» skulle därför behöva ökas från det av pensionsanstalten i petitaskrivelse begärda beloppet å 54,6 miljoner kronor till ungefär 59 miljoner kronor. Att märka är emellertid, att förslaget genomförande för statsverkets vidkommande beräknas medföra ej utgiftsökning utan utgiftsminskning. Nyssnämnda anslag behöver visserligen ökas, men om man tager hänsyn till att riksstaten tillföres en inkomst av ränta, ungefär 6 miljoner kronor, å SPAs till kapitalfond förvandlade pensionsfond, blir slutresultatet för statens del för budgetåret 1949/50 en utgiftsminskning å ungefär 1,5 miljoner kronor. För det därpå följande budgetåret, då verkningarna av den föreslagna höjningen av årsavgifterna komma mera fullständigt till synes, beräknas enligt förslaget uppstå en än större utgiftsminskning, om jämförelse sker med vad som från statens sida skulle krävas vid fortsatt pensionering enligt oförändrade grunder. Utgiftsminskningen kan för sistnämnda budgetår uppskattas till 4 å 5 miljoner kronor. I den mån emellertid höjningen av huvudmansavgifterna kan komma att föranleda ökning av vederbörande huvudmäns behov av statsbidrag till verksamheten, beskäres den för staten uppkommande nettominskningen i utgifterna för pensionsändamål.

För att ge en viss föreställning om de krav som i framtiden komma att ställas på statsverket i och för finansieringen av de direkta pensioneringskostnaderna för icke-statsanställda befattningshavare med pensionsrätt i SPA, har pensionsutredningen verkställt en summarisk uppskattning av de belopp till vilka vid oförändrad omfattning av pensioneringen och oförändrade pensionsvillkor m. m. de årliga utgifterna för pensioner kunna väntas ha vuxit, då efter några årtionden ett stabilt fortvarighetstillstånd nåtts. Utgifterna ha beräknats då ungefärligen uppgå till 75 miljoner kronor för pensioner enligt reglementena för de högre kommunala skolorna och för folkskolan samt 43 miljoner kronor enligt pensionsutredningens reglementsförslag eller tillhoppa 118 miljoner kronor. För att komma till statens kostnader för pensioneringen bör nämnda belopp minskas med det beräknade beloppet av inflytande avgifter från huvudmännen, ungefär 10 miljoner kronor, varvid såsom erforderligt årligt statsbidrag till pensione-

ringeen fås ett belopp av 108 miljoner kronor. Till jämförelse må nämnas, att under budgetåret 1947/48 motsvarande utgifter för pensioner utgjorde respektive 27,4 och 33,5¹ miljoner kronor eller sammanlagt 60,9 miljoner kronor.

Givet är, att de verkliga framtida pensionskostnaderna knappast kunna väntas komma att nära överensstämma med de här gjorda uppskattningarna, byggda som dessa senare äro på antagandet, att inga ändringar komma att inträda i fråga om pensionsvillkor m. m., vilket antagande sannolikt ej ärr hållbart. Uppskattningarna böra därför icke fattas såsom förutberäkningar i egentlig mening av de framtida verkliga pensionsutgifterna. Vad de framför allt avse att ge, är en belysning av hur det föreslagna finansieringssystemet i stort sett kan väntas verka.

För statsanställdas pensionering ha anvisats skilda anslag för tjänste- och familjepensioner. Detsamma kunde ifrågasättas för SPA-pensioneringen. I betraktande av att de huvudmansavgifter som enligt reglementsförslaget skola erläggas ej äro uppdelade på tjänste- och familjepension synes det emellertid vara lämpligt att för SPAs vidkommande bibehålla nuvarande anordning med ett gemensamt anslag.

Enligt vad hitintills gällt har för bestridande av SPAs förvaltningskostnader icke anvisats något särskilt anslag, utan det härför erforderliga beloppet har fått tagas från de för pensioneringsverksamheten avsedda medlen. Hänsyn till förvaltningskostnaderna har därför tagits vid beräkningen av det nyssnämnda anslaget »Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt». Efter en övergång till det av pensionsutredningen föreslagna systemet för finansiering av pensioneringen torde det vara lämpligt och med budgetuppställningen i övrigt mest överensstämmande att för förvaltningskostnaderna, vilka av pensionsanstalten beräknats till 375 300 kronor för budgetåret 1949/50, i riksstaten uppföra ett särskilt anslag.

I detta sammanhang får pensionsutredningen i avseende å de försäkringstekniska beräkningsgrunderna för SPA anföra följande. Såsom i det föregående anförts avsåg 1943 års fondutredning bland annat att lämna hållpunkter för bedömning av spörsmålet om ändring av de för SPA gällande beräkningsgrunderna. Dessa vilka faststälts genom kungörelse den 23 april 1920 (nr 167) äro numera, såsom fondutredningssakkunniga även framhållit, att anse såsom föråldrade. De böra enligt utredningens mening lämpligen ersättas med nya sådana, i huvudsak överensstämmande med de av nämnda sakkunniga valda, vilka innefattade en räntefot av tre procent, dödlighet enligt dödlighetstabellen R 32 samt vissa i bilaga till de sakkunnigas utredning intagna familjepensionsvärden. Med avseende å de av de sakkunniga angivna familjepensionsvärdena för kvinnliga befattningshavare vill dock pensionsutredningen — med hänsyn till den på senare tid alltmera framträdande tendensen till ökning av relativa antalet gifta så-

¹ Häri ingår ett betydande belopp för pensioner, som, om de beviljats nu, skulle ha utgått enligt de särskilda pensionsreglementena för lärare m. fl.

dana befattningshavare — föreslå en höjning med 100 procent. De försäkringstekniska grunderna skulle komma till användning huvudsakligen vid bestämmande av engångsavgifter; försäkringsteknisk beräkning av pension förutsättes ej vidare skola förekomma. Med avseende å beräkning av förtidslivräntas belopp böra tillämpas samma grunder som de för statstjänstemän gällande.

Bestämmelserna om beräkningsgrunder synas böra intagas i tillämpningsföreskrifterna till det nya reglementet.

KAP. VIII.

Specialmotivering till reglementsförslaget.**1 avd. Huvudbestämmelser.****1 kap. Allmänna bestämmelser.****1 §.**

1 mom. Detta moment anger, att reglementet endast skall äga tillämpning å befattning, som enligt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen må förenas med pensionsrätt enligt reglementet. Beträffande omfattningen av i detta moment omnämnda grupper befattningar hänvisas till vad därom anförts i Kap. VI avdelningen »Ordningen för icke-statliga befattningshavares anslutning till statens pensionsanstalt».

2 mom. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 1 § 3 mom. andra och tredje styckena i Atregl. samt 1 § 3 mom. i Afregl.

3 mom. Å Kungl. Maj:t bör i likhet med vad i sådant hänseende gäller enligt Atregl. och Afregl. ankomma att utfärda erforderliga föreskrifter för tillämpning av reglementet. Momentet har så utformats, att i den mån så finnes lämpligt dylika föreskrifter må efter Kungl. Maj:ts därom meddelade förordnanden kunna utfärdas av statens pensionsanstalt.

2 §.

1 mom. I de särskilda bestämmelserna i nu gällande reglemente för SPA stadgas i fråga om vissa grupper befattningar undantag från reglementets tillämpning för befattning, som är förenad med rätt till tjänstepension från annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond eller eljest av statsmedel. De befattningar för vilka sådant undantag gäller och kommer att erfordras jämväl efter övergång till det nya reglementet utgöras av vissa befattningar vid vanförestalter, sinnesslöskolor och hus-hållningssällskap med pensionsrätt enligt 1947 års tjänstepensionreglemente för folkskolan samt vissa befattningar vid lantbruksakademien med pensionsrätt enligt Atregl. Dylikt undantag kan tänkas bli erforderligt även för vissa av de av pensionsutredningen till nyanslutning till SPA föreslagna befattningarna. Det har med hänsyn härtill och av praktiska skäl ansetts lämpligt att som skett i a) av momentet ersätta alla dessa särskilda undantagsbestämmelser med en generell bestämmelse att gälla, för så vitt ej Kungl. Maj:t annat förordnar.

Momentet har i denna del så utformats, att också den som jämsides med innehav av i 3 avd. upptagen befattning innehar med tjänstepensionsrätt enligt andra tjänstepensionsbestämmelser förenad befattning blir undantagen från reglementets tillämpning även där sådant undantag icke följer av 1 mom c) eller 3 § 1 mom. andra stycket a). Detta kan exempelvis få tillämpning å läkarbefattningar vid Akademiska sjukhuset i Uppsala och lasarettet i Lund, vilkas innehavare i allmänhet tillika inneha med pensionsrätt förenad universitetsläraryrkesbefattning.

Enligt stadgande i statens allmänna avlöningsreglemente kunna ordinarie och extra ordinarie tjänster innehas endast av dem som uppnått en levnadsålder av 21 respektive 20 år. Dyligt villkor för anställning torde icke ha uppställts eller komma att uppställas för alla de befattningar, å vilka reglementet avses skola få tillämpning. Med hänsyn härtill har i b) föreslagits undantag från reglementets tillämpning för befattningshavare, som icke uppnått 20 års ålder. Pensionsutredningen har icke ansett det behöfligt att uppställa fordran på en högre levnadsålder för befattningshavare med sådan anställning, som kan anses jämförlig med anställning såsom ordinarie stats-tjänsteman.

I fråga om vissa slag av befattningar uppställer nuvarande reglementet för SPA för rätt till pension särskilda krav på tjänstgöringens omfattning. Beträffande läraryrkesbefattning vid fortsättningsskola eller vid läroanstalt för yrkesundervisning gäller sålunda att befattningen ej må förenas med pensionsrätt, om den icke är förenad med så omfattande tjänstgöring, att tjänstgöringen utgör befattningshavarens huvudsakliga sysselsättning under större delen av året. För överläkare vid vanförestånd, läkare vid fristående centraldispensär och sjukgymnast gäller som förutsättning för pensionsrätt, att befattningen utgör befattningshavarens huvudsakliga sysselsättning. I fråga om vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna stadgas undantag från pensionsrätt för den vilken allenast innehar anställning, som är att anse såsom bisyssla.

Enligt pensionsutredningens mening böra dylika villkor för pensionsrätt gälla i avseende å samtliga befattningar, som skola ha anslutning till SPA. Utredningen har därför ansett sig böra i c) föreslå, att från reglementets tillämpning skall undantagas den som allenast innehar befattning, vilken är att anse som bisyssla.

2 mom. Då tillsättning av befattning, varå reglementet skall vara tillämpligt, i regel ankommer å annan än statlig myndighet, kan det tänkas, att en befattning tillsättes med någon, som överskridit pensionsåldern för befattningen. Med hänsyn till bland annat den avgiftsplikt som åvilar hufvudmannen för befattningen och till att avgiftsskyldigheten icke, såvitt avser tid efter pensionsålderns inträde, motsvaras av någon rätt till tjänstårsberäkning, har i detta moment föreslagits undantag från reglementets tillämpning för befattningshavare, som anställts efter pensionsålderns uppnående samt i konsekvens härmed även för befattningshavare, som överskridit pensionsåldern då befattningen förenades med pensionsrätt.

3 mom. Det i reglementsförslaget förordade pensionsklasssystemet innebär bland annat, att de mot lägsta pensionsklassen svarande pensionsunderlagen bli att anse såsom minimiunderlag. Med hänsyn härtill har med förebild från 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare (2 § 3 mom.) i momentet inrymts bestämmelse om befogenhet för Kungl. Maj:t att från pensionsrätt undantaga befattningshavare, vilkens avlöning understiger av Kungl. Maj:t fastställt belopp. Vid bestämmande av detta belopp, vilket förutsättes kunna ske i tillämpningsföreskrifterna, synes böra tillses dels att den slutavlöning efter vilken pensionsklassen bestämmes ej avsevärt understiger avlöningen i lägsta löneklassen enligt löneplan 1 i statens löneplansförordning, dels ock att motsvarande begynnelseavlöning står i skäligt förhållande till slutavlöningen.

3 §.

1 mom. I detta moment anges att registrering av befattning skall ske efter beslut av statens pensionsanstalt på framställning av befattningens huvudman samt att befattning ej må registreras med mindre vissa villkor äro uppfyllda.

I fråga om vad som avses med huvudman hänvisas till vad därom av pensionsutredningen anförts i Kap. III avdelningen »Huvudmannaskapet».

I detta sammanhang vill utredningen dock framhålla, att enligt utredningens mening den som enligt särskilt avtal åtagit sig att tillhandahålla personal med sysselsättning i verksamhet, som bedrivs av annan, ej bör godtagas såsom huvudman för befattning, som bestrides av sålunda sysselsatt person.

Vad registreringen angår bör denna bestå i befattningens upptagande i ett av pensionsanstalten för ändamålet fört särskilt register, motsvarande de liggare som anstalten enligt gällande instruktion har att föra över reglerade befattningar.

I fråga om förutsättningar för registrering har i a) angivits att befattningen skall vara av stadigvarande beskaffenhet samt avsedd för tjänstgöring under så stor del av året och i sådan omfattning, som kan anses normal för den verksamhet vid vilken befattningen är inrättad.

Villkoret om varaktighet tillhör de av pensionsutredningen i Kap. IV uppställda allmänna förutsättningarna för pensionsrätt. Den myndighet som har att pröva fråga om tillstyrkande av registrering bör överväga, om villkoret kan anses uppfyllt. Vid dylik prövning bör bland annat beaktas om den ifrågakomna befattningen vid en verksamhet, som planerats skola nedläggas inom en nära framtid, avses komma att överflyttas till annan verksamhet inom reglementets tillämplighetsområde. Om så befinnes vara fallet, torde hinder ej böra möta för befattningens registrering.

Villkoret att tjänstgöringen skall vara av normal omfattning för att befattning skall kunna registreras torde i stort sett böra innebära detsamma som krav på hel sysselsättning.

Vad särskilt undervisningsväsendet angår torde i fråga om sådana läroanstalter, där även till grupp A hänförliga befattningar finnas, omfattning-

en av tjänstgöringen i dylik befattning böra vara i första hand vägledande vid bedömning av frågan, huruvida tjänstgöringen i viss B-befattning är av normal omfattning. Beträffande befattningar vid andra läroanstalter torde böra beaktas, huru tjänstgöringsförhållandena i allmänhet te sig vid läroanstalter av detta slag. För att kunna betraktas såsom normalt omfattande synes tjänstgöringen böra motsvara hel sysselsättning under viss minsta del, förslagsvis två tredjedelar, av den årliga tjänstgöringstiden vid likartade läroanstalter i allmänhet. Om exempelvis denna årliga tjänstgöringstid är 48 veckor och hel sysselsättning uppgår till 30 timmar per vecka, skulle sålunda en tjänstgöring av minst 960 timmar för år kunna betraktas vara av normal omfattning.

De förhållanden som en befattnings reglering skola avse böra enligt pensionsutredningens mening gälla, förutom avlöningsförmåner, ordningen för befattningshavarens antagande och entledigande, behörighetsvillkor för befattningshavaren, dennes tjänsteåligganden och omfattningen av hans tjänstgöringsskyldighet. Vidare böra finnas föreskrifter angående eventuell rätt för befattningshavaren att förena sin befattning med annan anställning och villkoren härför ävensom angående skyldighet för befattningshavaren att underkasta sig bestämmelserna i pensionsreglementet.

Avlöningsbestämmelserna böra avse den kontanta grundlönen och eventuella regler för densammes förhöjning med ålderstillägg samt de naturaförmåner som tillkomma befattningshavaren. Bestämmelserna böra även innefatta grunder för avlöningens beroende av ändringar i tjänstgöringsskyldighetens omfattning eller i ortsgrupperingen eller av växlingar i de allmänna levnadskostnaderna. Vidare böra regler givas för förfarande med avlöningen vid uppehåll i tjänstgöringen på grund av sjukdom eller andra orsaker och om förekommande ersättning för bostad eller annan av huvudmannen tillhandahållen naturaprestation samt befattningshavaren åliggande skyldighet att bidra till kostnaderna för pensioneringen, där sådan skyldighet i särskilt fall av huvudmannen ålagts befattningshavaren. Föreskrifter om semester eller annan därmed jämförlig ledighet böra meddelas, därest de icke inbegripas i bestämmelserna om tjänstgöringens omfattning.

Närmare bestämmelser om regleringen torde lämpligen böra intagas i tillämpningsföreskrifterna till pensionsreglementet. Andra stycket b) i momentet har utformats med hänsyn härtill.

Såsom i Kap. VI avdelningen »Ordningen för icke-statliga befattningshavares anslutning till statens pensionsanstalt» angivits bör befattnings registrering vara tillstyrkt av myndighet, som är tillsynsmyndighet i fråga om den verksamhet vid vilken befattningen är inrättad eller som eljest står verksamheten nära. Närmare bestämmelser härom synas böra meddelas i tillämpningsföreskrifterna.

Om huvudman nyinrättar befattning under samma regleringsbestämmelser som gälla för redan registrerad befattning hos huvudmannen, synes kravet på tillstyrkande av registrering för varje särskild ny befattning ej alltid behöva upprätthållas. Detsamma torde få gälla även beträffande så-

dan omregistrering av befattning, som föranledes av att huvudmannen vidtagit smärre ändringar av regleringsbestämmelserna. Det torde böra tillkomma pensionsanstalten att i varje särskilt fall avgöra, huruvida tillstyrkande av vederbörande myndighet skall inhämtas. Erforderliga närmare bestämmelser härom torde böra intagas i tillämpningsföreskrifterna.

Andra stycket c) i detta moment har utformats i anslutning till det nu anförda.

2 mom. Att upprätthållande av de regleringsbestämmelser som legat till grund för en befattnings registrering eller omregistrering bör utgöra villkor för att befattningen skall vara förenad med pensionsrätt torde få anses ligga i sakens natur. För att emellertid undanröja varje tvekan i detta hänseende har i momentet inrymmts stadgande om formlig befogenhet för pensionsanstalten att vid avvikelse från regleringsbestämmelserna besluta, att befattningen icke längre skall vara registrerad och sålunda icke vara förenad med pensionsrätt. Denna befogenhet har ansetts böra gälla även för det fall huvudmannen underlåter att behörigen fullgöra sina förpliktelser enligt reglementet eller i anslutning därtill utfärdade föreskrifter. Befogenheten bör givetvis ej utövas, där rättelse inom rimlig tid efter påminnelse sker.

Befattningshavare, som till följd av befattnings avregistrering upphör att vara underkastad reglementet, bör vid reglementets tillämpning anses ha avgått från befattningen. Någon uttrycklig föreskrift härom har icke ansetts behövlig.

4 §.

Denna paragraf innehåller en översikt av de förmåner — tjänstepension, tjänstelivränta, familjepension och familjelivränta — vartill reglementet berättigar befattningshavaren och dennes efterlevande. Där anges också, att i reglementet jämväl meddelas bestämmelser om huvudmannen åvilande avgifter och om befattningshavares avgångsskyldighet. Paragrafen utgör i huvudsak en motsvarighet till 4 § Atregl. och 2 § 1 mom. Afregl.

5 §.

I denna paragraf, som motsvarar 2 § 2 mom. Afregl., äro befattningshavares till familjepension eller familjelivränta berättigade efterlevande närmare angivna. Såsom angivits i Kap. VI avdelningen »Familjepension och familjelivränta» har pensionsutredningen föreslagit den avvikelser från Afregl., att familjepensionsrätt icke skall tillkomma änkring.

6 §.

1 mom. I första stycket av detta moment anges i vilka fall Kungl. Maj:t och i vilka fall statens pensionsanstalt har att pröva frågor om pension eller livränta. I anslutning till vad enligt 5 § 1 mom. Atregl. gäller har prövningen av frågor om rätt till förtidspension, förordnandepension och vissa frågor om sjukpension förbehållits Kungl. Maj:t.

Enligt andra stycket i det föreslagna momentet skall fastställande av pensions- eller livräntebelopp alltid ankomma på pensionsanstalten.

Tredje stycket motsvarar 4 § 1 mom. andra stycket i Afregl. Det har icke ansetts påkallat att såsom för statstjänstemännen skett begränsa där angivet åliggande att styrka vissa på pensionsfrågan inverkan omständigheter till att avse allenast sökande av familjepension eller familjelivränta.

2 mom. Detta moment motsvarar 5 § 2 mom. Atregl. och 4 § 2 mom. Afregl.

3 mom. Bestämmelserna om utbetalning av pensions- och livränteförmåner beträffande statens tjänstemän innehållas huvudsakligen i 12 § 4 mom. och 24 § 4 mom. Atregl., 6 § 4 mom. Afregl. samt 31 § tillämpningsföreskrifterna till reglementena. Dessa bestämmelser innebära bland annat, att pension och livränta utbetalas månadsvis i efterskott, dock att längre utbetalningsperiod än månad kan bestämmas för tjänste- och familjelivränta i vissa fall. Utbetalningsperioden för livränta kan sålunda bestämmas till högst ett år, om livräntebeloppet för år understiger 60 kr., högst ett halvt år, om beloppet uppgår till 60 men ej till 120 kronor, och högst ett fjärdedels år, om beloppet uppgår till 120 men ej till 360 kronor. Livränta, som tillkommer den som flyttat ur riket, må, oavsett beloppets storlek, kunna utbetalas årsvis.

Pensionsutredningen anser, att olika utbetalningsperioder böra i största möjliga mån undvikas. Där fråga är om förmånstagare, som flyttat ur riket, bör emellertid enligt utredningens mening med hänsyn till högre utbetalningskostnader m. m. längre betalningsperiod — högst ett år — kunna tillämpas, oberoende av om förmånen utgöres av pension eller livränta. Momentet har utformats i anslutning härtill.

2 kap. Om pensionsklasser, avgiftsunderlag och pensionsunderlag.

7 §.

1 mom. Här upptagas de i Kap. VI föreslagna pensionsklasserna samt skalorna för avgiftsunderlag, tjänstepensionsunderlag och familjepensionsunderlag.

2 mom. I fråga om motiveringen till de i detta moment föreslagna stadgandena om bestämmande av pensionsklass för befattningarna hänvisas till vad härom anförts i Kap. VI avdelningen »Tjänstepensionsunderlag och familjepensionsunderlag». Med hänsyn till möjligheten att bland de i 3 avd. upptagna ej särskilt nämnda slag av befattningar undantagsvis kan förekomma befattning, för vilken högre pensionsklass än 1:34 finnes motiverad, har i momentet inrymmts befogenhet för Kungl. Maj:t att medgiva, att sådan högre pensionsklass må bestämmas.

3 kap. Om avgifter.

8 §.

1 mom. Här fastslås — i överensstämmelse med vad i Kap. VI avdelningen »Pensionsavgifter» anförts — huvudmannens skyldighet att för befattningshavare erlægga fortlöpande avgift, bestående av grundavgift och i förekommande fall rörlig tilläggsavgift. I momentet föreslås vidare att avgifterna, där ej Kungl. Maj:t annat förordnar, skola inbetalas till pensionsanstalten i den ordning anstalten bestämmer. Pensionsutredningen avser icke att detta skall innebära någon avvikelse från vad som gäller enligt det nuvarande reglementet för SPA. Närmare bestämmelser härvidlag motsvarande de nu för vissa fall gällande synas sålunda böra intagas i tillämpningsföreskrifterna.

2 mom. Det har ansetts skäligt, att huvudmannen befrias från avgift för tid, under vilken befattningshavaren varit tjänstledig från sin befattning för offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring. Momentet har utformats med hänsyn härtill. Eventuellt erforderliga bestämmelser om avgiftsskyldigheten vid partiell sådan ledighet torde böra intagas i tillämpningsföreskrifterna.

Om befattningshavare är tjänstledig från sin befattning för att såsom *vikarie* uppehålla annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning, skall fortlöpande avgift erläggas vid förstnämnda befattning. Är han helt tjänstledig för att tjänstgöra i annan av honom *innehavd* med pensionsrätt enligt det föreslagna reglementet förenad befattning, skall fortlöpande avgift erläggas allenast vid denna befattning. Om sistnämnda befattning är förenad med pensionsrätt enligt andra tjänstepensionsbestämmelser, är han enligt 2 § 1 mom. a), undantagen från reglementets tillämpning under tiden för ledigheten. Fortlöpande avgift skall då ej erläggas.

3 mom. Här föreslagna stadganden om beräkning av grundavgift och tilläggsavgift synas icke tarva någon motivering utöver vad utredningen därom anför i Kap. VI avdelningen »Pensionsavgifter».

4 mom. Enligt vad utredningen i kap. VI förordat skall engångsavgift för den i detta moment avsedda tjänstårsberäkningen bestämmas med utgångspunkt från de pensionsökningar, som tjänstårsberäkningen medför. Med pensionsökningar ha härvid åsyftats de belopp, med vilka ålderspensionen och familjepensionen tack vare tjänstårsberäkningen kunna bringas att stiga under förutsättning, att befattningshavaren kvarstår i befattningen till pensionsålderns inträde. I vad tjänstårsberäkningen avser tid överskjutande ett helt antal fjärdedels tjänstår leder den icke alltid till dylika pensionsökningar. Tjänstårsberäkning för sådan överskjutande tid skulle följaktligen i vissa fall kunna äga rum utan engångsavgift. En sådan ordning har, ehuru i och för sig i kostnadshänseende och eljest av föga betydande verkningar, ansetts principiellt mindre tilltalande. Med hänsyn härtill föreslås i andra stycket av detta moment att engångsavgift skall motsvara hälften av värdet av dels den del av tjänstepensionen dels ock den del av famil-

jepensionen som beräknas hänföra sig till den särskilda tjänstårsberäkningen, beträffande vardera pensionen dock av lägst den pensionsökning vilken tjänstårsberäkningen beräknas medföra. För att något belysa den åsyftade innebörden härav må följande exempel anföras.

Exempel 1. Antag att en befattningshavare i pensionsklass 1:5 (tjänstepensionsunderlag 2 640 kronor, familjepensionsunderlag 1 200 kronor) och med en tjänstålder av 30 år har möjlighet att utan särskild tjänstårsberäkning till pensionsåldern uppnå 114 fjärdedels tjänstår samt att han genom dylik tjänstårsberäkning skulle kunna förvärva ytterligare 6 fjärdedeles tjänstår. Därigenom skulle befattningshavaren kunna antagas komma att erhålla hel ålderspension med årligen 2 640 kronor till 67 års ålder och därefter 1 848 kronor samt skulle hans efterlevande kunna erhålla familjepension i förhållande till ett familjepensionstal av 1 200 kronor. Dessa pensioner och familjepensionstal kunna till $\frac{6}{120}$, d. v. s. till delbelopp av 132 kronor, 92:40 kronor respektive 60 kronor, anses hänförliga till den särskilda tjänstårsberäkningen. Då de beräknade ökningarna av pensionerna och familjepensionstalet, vilka utgöra 132 kronor, 84 kronor respektive 60 kronor, icke överstiga nämnda delbelopp, bör engångsavgiften motsvara halva värdet av en årlig ålderspension å 132 kronor till 67 års ålder och 92:40 kronor därefter dels ock en familjepension bestämd i förhållande till ett familjepensionstal av 60 kronor. Rörligt tillägg har ej medräknats.

Exempel 2. Antag att befattningshavaren i förra exemplet utan särskild tjänstårsberäkning kunnat uppnå $113\frac{1}{2}$ i stället för 114 fjärdedels tjänstår och att han genom dylik tjänstårsberäkning skulle kunna förvärva ytterligare $6\frac{1}{2}$ i stället för 6 fjärdedels tjänstår. Då bör $6,5/120$ av de i exempel 1 angivna pensionerna anses hänföra sig till den särskilda tjänstårsberäkningen, detta ehuru pensionsökningarna ej skulle bli större än i förra fallet. Engångsavgiften bör således i detta exempel motsvara halva värdesumman av dels en årlig ålderspension å 143 kronor till 67 års ålder och 100:10 kronor därefter dels ock en familjepension bestämd i förhållande till ett familjepensionstal av 65 kronor.

Exempel 3. Om befattningshavaren i exempel 1 icke haft möjlighet att genom särskild tjänstårsberäkning uppnå mer än 114,1 fjärdedels tjänstår, skulle de till denna tjänstårsberäkning hänförliga pensionsdelarna motsvara $1/1141$ av pensions- och familjepensionstalsbeloppen eller 2:22 kronor, 1:56 kronor respektive 1:01 kronor. Som ökningsbelopp erhålles 24 kronor, 12 kronor och 10 kronor. Här bör engångsavgiften följaktligen motsvara halva värdet av dels en årlig ålderspension å 24 kronor till 67 års ålder och 12 kronor därefter dels ock en familjepension, bestämd i förhållande till ett familjepensionstal av 10 kronor.

4 kap. Om avgångsskyldighet.

9 §.

Beträffande de i denna paragraf intagna bestämmelserna, i huvudsak motsvarande stadgandena i 6 § 2—3 mom. Atregl., hänvisas till vad utredningen anført i Kap. VI avdelningen »Avgångsskyldighet. Pensionsåldrar». De föreslagna bestämmelserna torde därutöver endast i vissa hänseenden tarva motivering.

1 mom. De i detta moment föreslagna bestämmelserna om förutsättningar för avgångsskyldighet, vilka överensstämmer med 6 § 2 mom. första stycket Atregl., äro, bortsett från vad som gäller tidpunkten för avgångs-

skyldighetens inträdande i vissa fall, av i stort sett samma innebörd som bestämmelserna i § 18 mom. 1 gällande reglemente för SPA.

Enligt stadgande i 6 § 2 mom. andra stycket Atregl. skall under viss förutsättning i fall, varom i 6 § 2 mom. första stycket b) och c) samma reglemente förmåles, företagas prövning i fråga om tjänstemannens förflyttning till annan befattning, till vilken han är pliktig att låta förflytta sig. Med hänsyn till vad utredningen härom anfört i Kap. VI avdelningen »Tjänstepension och tjänstelivränta» har någon motsvarighet till förstnämnda stadgande i Atregl. icke här intagits.

2 mom. Enligt 6 § 3 mom. Atregl. kan anstånd med avsked medgivas, av avskedsbeviljande myndighet, där synnerliga skäl därtill äro, för sammanlagt högst ett år och av Kungl. Maj:t, där särskilda omständigheter därtill föranleda, för sammanlagt högst tre år efter pensionsålderns inträde.

I fråga om icke-statliga befattningshavare synes medgivande av anstånd i enlighet med vad utredningen i detta hänseende förordat i kap. VI i varje fall böra ankomma på den avskedsbeviljande statliga myndigheten eller där sådan myndighet ej finnes, på vederbörande huvudman. Med hänsyn härtill ha förenämnda i Atregl. stadgade olika förutsättningar för medgivande av anstånd i detta moment ansetts lämpligen kunna sammanfattningsvis angivas med »synnerliga skäl».

3 mom. Detta moment motsvarar bestämmelserna i 6 § 4 mom. Atregl., på grund av vilka Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar äger förklara ordinarie tjänsteman, även sådan som icke utnämnts eller förordnats av Kungl. Maj:t, skyldig att avgå från tjänsten och entlediga honom, ehuru han icke är avgångsskyldig enligt reglementets övriga bestämmelser.

Då emellertid entledigande av icke-statliga befattningshavare vanligen på grund av de för dem gällande anställningsvillkoren måste ankomma på huvudmännen eller i vissa fall någon statlig myndighet, har momentet så utformats, att, där entledigande ej ankommer å Kungl. Maj:t, entledigandet må meddelas av huvudmannen respektive vederbörande statliga myndighet efter erhållet medgivande av Kungl. Maj:t.

De befattningshavare som avses skola kunna anslutas till SPA och som med hänsyn till sin rättsliga ställning kunna anses jämförliga med ordinarie statstjänstemän kunna uppdelas dels i sådana, för vilka anställningsformen är fastställd i författning eller — såvitt angår befattningshavare som tillsatts av statlig myndighet — kan anses fastslagen i den handling medelst vilken tillsättningen skett, dels ock i sådana, för vilka anställningsformen fastställts av huvudmannen.

Med hänsyn till den med entledigande enligt detta moment följande rätten till sjukpension har inom pensionsutredningen förekommit viss tvekan, huruvida momentet bör tillämpas oavsett den ordning, i vilken beslutet om anställningsformen meddelats. Härvid har bland annat framhållits att en sådan oinskränkt tillämpning kunde föranleda huvudmännen att i större utsträckning än som av andra skäl kunde anses påkallat fastställa en med ordinarie anställning i statens tjänst jämförlig anställningsform. Det har

även pekats på möjligheten, att en huvudman i uteslutande syfte att bereda viss befattningshavare rätt till sjukpension kunde tänkas benägen ändra anställningsformen för att momentet må vinna tillämpning.

Prövning av fråga om entledigande skall enligt detta moment ankomma å Kungl. Maj:t. Vid sådant förhållande har pensionsutredningen funnit de anförda betänkligheterna icke böra föranleda annan avgränsning av momentets tillämplighet än den som utredningen förordat i Kap. VI avdelningen »Avgångsskyldighet. Pensionsåldrar».

10 §.

De levnadsåldrar som skola utgöra pensionsåldrar angivas i 3 avd. I denna paragraf har intagits den från 7 § 4 mom. andra stycket Atregl. hämtade huvudregeln för närmare precisering av dagen för pensionsålderns inträde. Angående undantag från denna regel stadgas i 2 och 3 avd.

11 §.

Denna paragraf, som motsvarar 8 § Atregl. och varigenom begreppet olycksfall i tjänsten bestämmes, torde icke påkalla någon särskild motivering.

12 §.

I denna paragraf föreslagna procedurföreskrifter överensstämman i huvudsak med motsvarande föreskrifter i 9 § Atregl.

5 kap. Om tjänstepension.

13—15 §§.

I dessa paragrafer angivas de förutsättningar under vilka befattningshavare äger rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension. I 13 § angivas förutsättningarna — vad angår befattningshavare tillhörande grupp A eller B — för ålders-, invalid-, sjuk- och förtidspension samt i 14 § förutsättningarna — vad angår befattningshavare tillhörande grupp C — för förordnandepension. I 15 § ha intagits bestämmelser överensstämmande med stadgandena i 11 § 3 mom. Atregl. om undantag från rätt till tjänstepension i vissa fall.

13 §.

1 mom. I första stycket angives i överensstämmelse med 11 § 1 mom. Atregl. när innehavare av befattning är berättigad att vid avgång från befattningen komma i åtnjutande av tjänstepension. Där de i 12 § 2 mom. första stycket stadgade föreskrifterna icke iakttagits och befattningshavaren sålunda kan ha avgått redan före prövningen, kunde formuleringen av förevarande bestämmelse möjligen leda till den uppfattningen, att befattningshavaren därigenom förlorat sin pensionsrätt och måhända till och med betagits rätten att få pensionsfrågan prövad. En sådan tolkning, vilken — bland annat med hänsyn till möjligheten av att vederbörande myndighet eller huvudman

kan I ha haft grundad anledning att för sin del anse, att fråga om befattningsshavarens rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension ej förelegat — uppenbarligen vore allt för sträng, har emellertid icke avsetts. I likhet med vad fallet är med motsvarande bestämmelse i Atregl. har det ansetts tillfyllest att utforma bestämmelsen med hänsyn uteslutande till de normala fallen, där prövningen av pensionsfrågan föregått avgången ur tjänst. Om i fall, där avgången ägt rum före prövningen, pensionsanstalten finner förutsättningarna för pensionsrätt ha varit uppfyllda vid avgångstillfället, bör tjänstepension kunna tillerkännas den avgångne på samma sätt som om pensionsfrågans prövning föregått avgången.

Såssom i Kap. VI angivits kunna de i nu gällande reglemente för SPA innefattade bestämmelserna om avgångsskyldighet och rätt till tjänstepension vid otjänstbarhet före pensionsåldern anses innebära viss garanti för att befattningsshavaren icke anställs i uteslutande syfte att bereda honom möjlighet att erhålla invalid- eller sjukpension. För att i någon mån erhålla en motsvarande garanti föreslås i andra stycket av momentet en bestämmelse, enligt vilken i vissa fall rätt till invalid- eller sjukpension ej tillkommer den som inom ett år efter tillträde av befattning eller efter framställning om registrering av befattning blivit avgångsskyldig på grund av otjänstbarhet. Om befattningsshavaren övergått till befattningen från annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning, synes han emellertid vid reglementets tillämpning böra anses kvarstå i sistnämnda befattning för att icke genom övergången lida förlust av rätt till tjänstepension. Vid utformandet av den föreslagna bestämmelsen har i det hänseende, varom nu är fråga, förutsatts, att det antagna kvarståendet icke leder till högre pensionsbelopp än det som kunnat beräknas för den vid avgången innehavda befattningen.

2 mom. De i första stycket av detta moment meddelade bestämmelserna om förutsättningar för förtidspension överensstämmer med de i 11 § 2 mom. första stycket Atregl. stadgade allmänna bestämmelserna.

14 §.

De i denna paragraf intagna bestämmelserna motsvara 22 § 1 mom. Atregl. med undantag av de delar som äro tillämpliga endast å vissa särskilda statstjänster.

Enligt 22 § 1 mom. första stycket c) Atregl. äger ordinarie tjänsteman, som tillsatts medelst förordnande för viss tid, rätt att vid avgång från befattningen komma i åtnjutande av förordnandepension, därest — utan att invalid- eller sjukpensionsfall är för handen — förordnandet utlöper och av annan anledning än av tjänstemannen därom uttryckt önskan icke efterföljts av förnyat förordnande. Den enligt reglementet för SPA för teatercheferna vid de kungl. teatrarna gällande motsvarande bestämmelsen innehåller dessutom såsom villkor för rätt till genast börjande tjänstepension i här avsett fall, att förordnanden skola ha innehafts under sammanlagt minst 6 år. Teaterpensionsutredningen anförde härom:

De befattningshavare som åtnjuta förordnandepension enligt allmänna tjänstepensionsreglementet tillsätts i regel medelst förordnande för sex år. Enär sålunda, om förordnandet icke skulle förnyas, befattningshavarna åtminstone i allmänhet skulle kunna tillgodoräkna sig sex tjänstår för pension såsom förordnandetjänsteman, föreligger beträffande dylika befattningshavare icke något behov av att såsom förutsättning för avkortad pension krav skulle uppställas på ett visst minsta antal tjänstår. För teatercheferna är emellertid förhållandet annorlunda, enär dessa befattningshavare brukar förordnas för allenast två eller tre år i sänder. Utredningen har därför beträffande teaterchef ansett sig böra föreslå, att genast börjande tjänstepension icke skall utgå, om teaterchef av annan anledning än olycksfall i tjänsten eller sjukdom avgått från förordnande av kortare varaktighet än sex år.

Vad av teaterpensionsutredningen sålunda anförts torde alltjämt äga giltighet. Med hänsyn härtill har i 1 mom. första stycket a) förevarande paragraf såsom förutsättning för rätt till förordnandepension föreslagits, att befattningshavaren vid förordnandets utlöpande skall under sammanlagt minst 6 år i oavbruten följd ha innehått med rätt till förordnandepension förenad befattning.

Förordnandepension i fall, som avses i 14 § 1 mom. andra och tredje styckena reglementsförslaget (22 § 1 mom. tredje och fjärde styckena Atregl.), kan betraktas såsom förtidspension. Förutsättning för egentlig förtidspension är enligt Atregl. i överensstämmelse med vad som gällde enligt 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente bland annat, att befattningshavaren skall inneha visst minsta antal tjänstår. Under det att tjänståren härvid enligt sistnämnda reglemente beräknas enligt vanliga regler, beräknas tjänståren enligt Atregl. däremot utan avdrag för tjänstledigheter eller avkortning i tjänstgöringen.

Pensionsutredningen anser, att bestämmelserna om beräkning av tjänstår i förevarande hänseende borde vara av samma innebörd i fråga om förordnandepension, vilken är att betrakta som förtidspension, som i fråga om egentlig förtidspension. Enligt utredningens mening bör emellertid en sådan anpassning beträffande förordnandepension för icke-statliga befattningshavare genomföras först i samband med eventuell ändring av Atregl.

15 §.

I denna paragraf stadgas i överensstämmelse med vad enligt 11 § 3 mom. Atregl. gäller i fråga om statstjänstemän hinder för befattningshavare att åtnjuta tjänstepension bl. a. för det fall han blivit avsatt. Nu gällande reglemente för SPA innehåller icke någon motsvarighet härtill.

16 §.

I denna paragraf, som motsvarar 12 § 1—3 mom. Atregl., angivas tjänstepensionens beståndsdelar och tiden för pensionens utgående. I sistnämnda hänseende må erinras att genast börjande tjänstepension enligt nuvarande reglementet för SPA utgår från och med månaden näst efter den under vilken avgången ägt rum till och med den månad under vilken pensionstagaren avlider.

17 §.

I denna paragrafs 1 mom. ha i likhet med vad är fallet i 13 § 1 mom. Atregl. de faktorer angivits, vilka bestämma storleken av tjänstepensionens grundbelopp. I momentet behandlas emellertid i motsats till vad som gäller i fråga om nämnda stadgande i Atregl. även förordnandepension.

I övriga delar överensstämmer paragrafen med 13 § 3 mom. första stycket, bortsett allenast från viss omformulering, och med 13 § 5 mom. Atregl. Bestämmelser motsvarande övriga delar av 13 § Atregl. ha ansetts obehövliga.

18 §.

Denna paragraf, vilken motsvarar vissa delar av 14 § Atregl. innehåller bestämmelser om det belopp som skall tillämpas såsom tjänstepensionsunderlag vid bestämmande av tjänstepensions grundbelopp.

2 mom. Enligt 14 § 2 mom. andra stycket a) Atregl. skall pensionsunderlaget för befattning med 50 års pensionsålder minskas med vissa löneklassvis bestämda belopp. Det nu föreslagna momentet utgör en motsvarighet därtill. De i Atregl. bestämda minskningsbeloppen ha ansetts böra tillämpas även för förekommande pensionsåldrar lägre än 50 år (41 och 45 år) ävensom för pensionsåldern 53 år.

3 mom. Detta moment överensstämmer med 14 § 1 mom. andra stycket Atregl. Av förarbetena till 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente framgår att vid här avsedd medeltalsberäkning i fråga om den som kvarstått efter pensionsålderns uppnående hänsyn icke skall tagas till tiden för kvarstående eller därunder gällande tjänstepensionsunderlag. Det har ansetts lämpligt att vid formuleringen av 3 momentet låta detta komma till klart uttryck.

Tillämpning av bestämmelsen i detta moment samtidigt med den i Kap. VI föreslagna, i 19 § 4 mom. innefattade reduktionsregeln för beräkning av tjänstår kan leda till ett obilligt resultat. Det skulle därför kunna ifrågasättas att låta förevarande bestämmelse utgå. Detta skulle emellertid i vissa fall kunna leda till att befattningshavaren erhöle högre pension än en statstjänsteman i ett jämförligt fall. Med hänsyn härtill har den i förevarande moment upptagna bestämmelsen ansetts icke kunna undvaras. I de fall, där bestämmelsen kommer att verka samtidigt med bestämmelsen i 19 § 4 mom., vilka fall icke torde bli särskilt vanliga, synes Kungl. Maj:t böra förordna om erforderlig modifikation i fråga om det belopp som skall tillämpas såsom tjänstepensionsunderlag.

19 §.

De i denna paragraf meddelade bestämmelserna om tjänstårsberäkning avses skola gälla för samtliga befattningshavare. För innehavare av befattningar, förenade med rätt till förordnandepension, få de dock som regel betydelse endast i familjepensionshänseende.

De föreslagna bestämmelserna avses till sitt innehåll skola i stort sett

utgöra en motsvarighet till de i 15 § Atregl. meddelade bestämmelserna. Av dessa ha emellertid ansetts kunna uteslutas bestämmelserna i 15 § 1 mom. tredje stycket om tjänstårsberäkning för icke-ordinarie tjänsteman med avkortad tjänstgöring, i 4 mom. första stycket om tjänstårsberäkning för tid, varunder mer än en med tjänstepensionsrätt förenad befattning innehafvs, samt i 5 mom. om viss jämkning av de totala tjänståren. De två första uteslutningarna ha ansetts kunna ske närmast med hänsyn till de i 2 och 3 §§ reglementsförslaget i fråga om tjänstgöringens omfattning stadgade villkoren för reglementets tillämpning. Uteslutningen av 5 mom. har vidtagits närmast av den anledningen, att där stadgad jämkning av tjänståren syntes med hänsyn till bestämmelserna om beräkning av avkortad pension sakna praktisk betydelse. Å andra sidan upptagas i 3 och 4 mom. förevarande paragraf bestämmelser i överensstämmelse med vad som i den allmänna motiveringen förordats om retroaktiv tjänstårsberäkning och om reducerad tjänstårsberäkning i vissa fall.

1 mom. Detta moment innehåller de grundläggande bestämmelserna om tillgodoräkning av tjänstår för tid, varunder befattningshavaren varit underkastad reglementet. Härvid är att märka att i motsats till vad för närvarande gäller tjänstår icke få räknas för tid efter pensionsålderns inträde. Motsvarande bestämmelser för statens tjänstemän återfinnas i 15 § 1 mom. första och andra styckena Atregl. För att åstadkomma full överensstämmelse mellan reglementsförslaget och Atregl. skulle erfordras att i ifrågasvarande moment göra en uppräknig av alla de orsaker till tjänstledighet eller andra tjänstgöringsavbrott vilka enligt statens allmänna avlöningsreglemente icke medföra minskning av lönen med C-avdrag och vilka alltså icke skola föranleda avdrag vid tjänstårsberäkning enligt Atregl. Då en sådan uppräknig ej lämpligen kan ifrågakomma, har det ansetts tillräckligt att endast angiva de mera betydelsefulla eller mera vanligen förekommande orsaker till ledighet eller tjänstgöringsavbrott, som enligt Atregl. icke föranleda avdrag vid tjänstårsberäkningen, samt att åt pensionsanstalten anförtro att efter prövning i varje särskilt fall medge befrielse från avdrag med hänsyn till vad för jämförligt fall gäller enligt Atregl.

Enligt Atregl. tillgodoräknas tid för tjänstgöringsavbrott i allmänhet icke såsom tjänstår, om befattningshavaren under tiden måst vidkännas C-avdrag å lönen. Såsom villkor för rätt till tjänstårsberäkning kan således anses gälla, att befattningshavaren ägt bibehålla minst så mycket av lönen som återstår, sedan densamma minskats med B-avdrag. I betraktande härav har ett motsvarande villkor ansetts böra upptagas i reglementsförslaget. Med hänsyn till att B-avdraget enligt statens löneplansförordning maximalt utgör omkring 55 procent av daglönen föreslås såsom villkor för tillgodoräkning av tjänstår att befattningshavaren skall äga bibehålla minst hälften av lönen.

I andra stycket a) av momentet anges till en början att tid för semester eller ferier ej skall avdragas vid beräkning av tjänstår. Härvid har förutsatts att sådan ledighet i likhet med vad som gäller för statens tjänstemän icke medför avdrag å lönen.

Det förekommer, att befattningshavare avgår från tjänsten utan att ha erhållit semester men tillerkänts semesterersättning. Härvid läres i något fall ha uppstått tvekan, huruvida befattningshavaren äger räkna tjänstår för ett mot semestersättningen svarande antal dagar. Med anledning härav har utredningen ansett sig här böra framhålla, att tjänstårsberäkningen avses skola upphöra med den dag, befattningen frånträdes. Något uttryckligt stadgande härom har icke ansetts behöfligt.

Andra stycket a) av momentet anger vidare, att tjänstledighet för offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring eller för vikarietjänstgöring å annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning ej skall föranleda avdrag vid tjänstårsberäkningen. Då enligt statens allmänna avlöningsreglemente av offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring förorsakad tjänstledighet i vissa fall medför C-avdrag från lönen men enligt Atregl. i intet fall föranleder avdrag vid tjänstårsberäkningen, har för sådan tjänstledighet icke ansetts böra uppställas något krav på bibehållande av någon del av avlöningen såsom villkor för rätt till tjänstårsberäkning. Vad angår bestämmelsen om tid för tjänstgöring såsom vikarie å annan med pensionsrätt förenad befattning avses därmed att främst sörja för bibehållande av rätten till tjänstårsberäkning för sådana fall som motsvara de fall där statstjänsteman förordnas att, med frånträddande av utövningen av sin tjänst, uppehålla ordinarie eller extra ordinarie tjänst.

Befattningshavare, som är tjänstledig från viss befattning på grund av att han innehar annan med pensionsrätt enligt reglementet förenad befattning, bör vid reglementets tillämpning anses ha tillsvidare frånträtt förstnämnda befattning. I fråga om tid, varunder befattningshavare är tjänstledig för att *inneha* med pensionsrätt enligt andra tjänstepensionsbestämmelser förenad befattning, gäller enligt den i 2 § 1 mom. a) föreslagna bestämmelsen, att han icke skall vara underkastad reglementet. För sådan tid förekommer följaktligen icke tjänstårsberäkning enligt detta moment.

I andra stycket b) av momentet föreslås att sådant tjänstgöringsavbrott med bibehållande av minst hälften av den kontanta avlöningen som förorsakats av olycksfall i tjänsten eller sjukdom m. m. ej skall föranleda avdrag vid tjänstårsberäkningen.

I den paragraf i nu gällande reglemente för SPA som närmast motsvarar förevarande moment meddelas föreskrift om skyldighet för huvudman att för befattningshavare med pensionsrätt föra erforderliga anteckningar i en liggare enligt formulär, som av pensionsanstalten fastställs. Motsvarande föreskrift torde böra intagas i tillämpningsföreskrifterna.

2 mom. I detta moment ha intagits bestämmelser motsvarande 15 § 2 mom. Atregl. ävensom om den inskränkning av där angiven tjänstårsberäkning, varom stadgas i 15 § 4 mom. andra stycket Atregl.

3 mom. Här angivas i första stycket de fall i vilka tjänstår må tillgodoräknas befattningshavare efter prövning av statens pensionsanstalt och under förutsättning att huvudmannen erlägger engångsavgift härför samt i andra stycket de fall då för dylik tillgodoräkning skall fordras att Kungl. Maj:t lämnat särskilt medgivande om tillämpning av första stycket.

Första stycket avser i huvudsak fall, där befattningshavaren innehåft befattning av sådant slag som i reglementet avses under tid, då befattningen icke varit förenad med pensionsrätt. I fråga om dylika fall förekommer att befattningshavaren under tiden genom huvudmannens försorg varit tillförsäkrad pensionsförmåner, som kunna anses likvärdiga eller jämförliga med tjänste- och familjepensionsrätt. För att undvika att befattningshavaren genom tjänstårsberäkning för sådan tid skulle komma i åtnjutande av dubbla pensionsförmåner skulle erfordras bestämmelser om hänsynstagande vid tjänstårsberäkningen på ett eller annat sätt till de honom av huvudmannen tillförsäkrade förmånerna. Då dessa förmåner från fall till fall kunna vara av synnerligen skiftande beskaffenhet, torde det icke vara möjligt att uppställa generella dylika bestämmelser. På grund härav har det synt utredningen, att Kungl. Maj:t bör bemyndigas att för varje särskilt fall fastställa de särskilda villkor under vilka tjänstårsberäkning här må äga rum. Vid sådant förhållande har det ansetts lämpligt att frånskilja här avsedda fall ur första stycket på så sätt, att tillämpningen därav göres beroende av Kungl. Maj:ts medgivande enligt andra stycket.

Vid medgivande av rätt till tjänstårsberäkning med tillämpning av första stycket synas de i 1 mom. stadgade grunderna böra analogivis tillämpas. Det där uppställda kravet på avlöning av viss minsta storlek under tjänstledighet m. m. synes dock skäligen icke alltid böra upprätthållas.

Den i andra stycket av momentet föreslagna bestämmelsen motsvarar i huvudsak 15 § 3 mom. Atregl. Den här avsedda tjänstårsberäkningen skall dock vara beroende av avgiftsbetalning. Med hänsyn härtill bör beslut om tjänstårsberäkning meddelas av pensionsanstalten i varje särskilt fall. Som grund för beslut om tillgodoräkning bör därvid ligga ett av Kungl. Maj:t lämnat medgivande. Sådant medgivande synes i allmänhet böra meddelas för varje särskilt fall men bör också kunna lämnas att generellt gälla i fråga om tjänstgöring av visst slag. Anledning till sådant generellt medgivande kan befinnas föreligga i fråga om exempelvis vikariat å pensionsberättigande befattning av viss minsta, förslagsvis minst sex månaders, sammanhängande varaktighet hos samma huvudman. Därvid bör hänsyn kunna få tagas jämväl till tid, varunder befattningshavare med tillstånd av vederbörande tillsynsmyndighet bestritt vikariat å befattning, för vilken han saknar föreskriven behörighet. Vidare kan ett generellt medgivande befinnas lämpligt i fråga om tid för innehav av anställning, som är att anse såsom normal rekryteringstjänst i förhållande till befattning med pensionsrätt. Som exempel härpå kan nämnas underläkaretjänster, från vilka lasaretts- m. fl. läkarebefattningar vanligen rekryteras. För fall, då första stycket skall tillämpas om befattningshavaren ej varit tillförsäkrad förmån av där omförmält slag, kan det också vara lämpligt, att det för viss enhetlig befattningshavaregrupp meddelas ett generellt medgivande med fastställande av de särskilda villkor som med hänsyn till nämnda förmån skola vara förknippade med den medgivna tillämpningen av första stycket.

Grunderna för bestämmande av avkortad tjänstepension äro sådana, att

medgivande av tjänstårsberäkning i fråga om tid av intill ett fjärdedels år endast under vissa förutsättningar påverkar pensionsbeloppet. I betraktande härav har utredningen övervägt att begränsa möjligheten av tjänstårsberäkning enligt detta moment såtillvida, att dylik tjänstårsberäkning ej skulle få omfatta tid utöver den som beräknas medföra ökning av blivande ålderspension. Det torde emellertid för en befattningshavare kunna vara av värde, att tjänstårsberäkningen med hänsyn bland annat till eventualiteten av förtidsavgång med sjukpension eller av framtida avbrott i tjänstårsberäkningen får omfatta längsta möjliga tid. Utredningen har därför stannat för att icke vilja förorda någon begränsning utöver den i första stycket föreslagna, enligt vilken tjänstårsberäkning må medgivas högst i den omfattning som erfordras för beredande av hel ålderspension eller med andra ord för uppnående vid pensionsåldern av det antal tjänstår som motsvarar tjänståldern.

4 mom. I detta moment har intagits den i den i Kap. VI avdelningen »Tjänstepension och tjänstelivränta» föreslagna regeln för reduktion av tjänståren för tid, under vilken tjänstepensionsunderlaget för befattningshavaren varit lägre än det vid avgången gällande, ävensom bestämmelse om tjänstårsberäkning motsvarande denna reduktion och om engångsavgift därför.

För tillämpning av reduktionsregeln är det nödvändigt att kunna avgöra vilket underlag som skall anses ha varit gällande under tid, då befattningshavaren ej varit underkastad reglementet. Bortsett huvudsakligen från tid, under vilken befattningshavaren varit underkastad nu gällande reglemente för SPA och för vilken särskild övergångsbestämmelse bör meddelas, ifrågakommer därvid dels tid, som befattningshavaren enligt 2 mom. äger tillgodoräkna enligt andra tjänstepensionsbestämmelser än de i reglementsförslaget innefattade, dels även tid, för vilken engångsavgift erlagts enligt 3 mom. eller enligt tredje stycket av 4 mom.

De i 2 mom. åsyftade andra tjänstepensionsbestämmelserna innehålla icke någon föreskrift om reducering av tjänståren motsvarande den i 4 mom. föreslagna. Vid sådant förhållande synes tjänstepensionsunderlaget under tid, som tillgodoräknas enligt 2 mom., böra anses ha varit det vilket vid inträdet i SPA-pensioneringen blir gällande för befattningshavaren.

Under tid, för vilken engångsavgift erlagts enligt 3 mom. eller sista stycket 4 mom., synes tjänstepensionsunderlaget lämpligen böra anses ha varit det som gällde för befattningshavaren, då engångsavgiften erlades. Om engångsavgift för tiden erlagts både enligt 3 mom. och 4 mom. eller mer än en gång enligt sistnämnda moment, bör tjänstepensionsunderlaget anses ha varit det vid senaste betalningstillfälle gällande.

Såsom i annat sammanhang angivits skall enligt nuvarande reglementet för SPA huvudmannen erlagga engångsavgift, när pensionsunderlagen för befattning höjas och höjningen skall gälla även för den som då innehar befattningen. Dock skall huvudmannen icke erlagga någon engångsavgift, där höjningen sker i följd av en av statsmakterna beslutad lönereglering. Angå-

ende detta undantag från bestämmelsen om engångsavgift vid höjning av pensionsunderlag anförde i proposition nr 336 till 1919 års riksdag vederbörande departementschef bland annat följande.

När statsmakterna besluta en löneroglering, bör givetvis tagas i öfvervägande vilken höjning av pensionsunderlagen som i samband därmed bör beviljas och villkoren därför bestämmas. För detta fall böra därför, som de sakkunniga även föreslå, reglementets bestämmelser angående engångsavgifter icke vara bindande.

Med hänsyn till vad som sålunda gäller enligt nuvarande reglemente för SPA har det syntts lämpligt att i andra stycket c) detta moment stadga, att där tjänstepensionsunderlaget höjts på grund av en av statsmakterna beslutad löne- eller pensionsreglering, det högre underlaget, om och i den mån därom förordnats, skall anses ha gällt under föregående tid, varunder befattningshavare innehåft befattning, som med regleringen avses.

20—24 §§.

De i dessa paragrafer föreslagna bestämmelserna om beräkning av tjänstepensions grundbelopp motsvara 16—18 §§, 19 § 1 mom. och 22 § 3 mom. Atregl., dock med vissa smärre, huvudsakligen redaktionella avvikelser.

20 §.

Med hänsyn till förekomsten även av andra tjänståldrar än 30 och 25 år har bestämmelsen i denna paragraf om beräkning av avkortad ålderspension utformats på så sätt, att den kan tillämpas vid varje förekommande sådan ålder. Det har vidare ansetts lämpligt att i ett andra stycke av paragrafen fastställa, att tjänståldern skall vara 30 år, där ej för befattning annan tjänstålder anges i 3 avd.

21—22 §§.

I de här föreslagna bestämmelserna om grundbelopp av invalid- och sjukpension anges, att grundbeloppet icke får överstiga grundbeloppet av den ålderspension som skulle tillkommit befattningshavaren, om han under oförändrade förhållanden kvarstått till pensionsåldern. Uttrycket »under oförändrade förhållanden» återfinnes i bestämmelserna i 18 § Atregl. om sjukpensions grundbelopp. Enligt motiveringen till sistnämnda paragraf åsyftas därmed oföränderlighet dels beträffande det vid avgången gällande pensionsunderlaget, dels ock, såvitt angår tjänsteman med avkortad tjänstgöring, beträffande den vid avgången gällande avkortningen av tjänstgöringen.

Befattningshavare, motsvarande statstjänstemän med avkortad tjänstgöring, ha förutsatts icke komma att omfattas av SPA-pensioneringen. Pensioneringen har emellertid förutsatts kunna omfatta vissa lärarbefattningar, vid vilka tjänstgöringen kan vara av mindre omfattning än den efter vilken pensionsklassen för befattningen bestämts. I fråga om dessa befattningar, vid vilka enligt det i 39 § intagna stadgandet 19 a tjänstären vid sådan mindre omfattande tjänstgöring skola minskas enligt vissa grunder, böra de vid avgången i förevarande avseende rådande förhållandena antagas för-

bli oförändrade för tiden fram till pensionsåldern. I fall av partiell tjänstledighet torde omständigheterna ibland kunna tänkas vara sådana, att vid beräkning av invalid- och sjukpension bör antagas att ledigheten skolat fortgå under tiden fram till pensionsåldern.

23 §.

Enligt 19 § 1 mom. Atregl. minskas förtidspension under tiden före pensionsåldern med $\frac{1}{150}$ eller, där för hel pension fordras 25 tjänstår, med $\frac{1}{170}$ för varje full eller påbörjad fjärdedel av år, som vid avgångstillfället återstått till sagda ålder. I de fall, där minskningen motsvarar $\frac{1}{150}$, är tjänståldern 30 år. Minskningen motsvarar således i båda fallen lika stor del, som antalet återstående fjärdedels år utgör av det i tjänståldern innehållna antalet sjättedels år. Utredningen, som anser, att samma regel för minskningen bör tillämpas vid övriga enligt reglementsförslaget förekommande tjänståldrar, har i förslaget utformat regeln på detta senare, mera allmänt hållna sätt.

24 §.

Denna paragraf har samma innehåll som 22 § 3 mom. 1—3 styckena Atregl. Endast i andra stycket har i förenklingssyfte vidtagits viss omformulering, varjämte där infogats viss ur tillämpningsföreskrifterna till Atregl. och Afregl. hämtad bestämmelse, om vad som i visst fall skall anses utgöra pensionsålder.

25 §.

I denna paragraf meddelas bestämmelser om rörligt tillägg å tjänstepensions grundbelopp. Bestämmelserna motsvara 20 § Atregl. Vissa smärre avvikelser ha dock ansetts böra vidtagas.

Då de fall, där mer än en tjänstepension enligt reglementsförslaget kan komma att åtnjutas, torde vara att hänföra till sällsynta undantagsfall, å vilka för övrigt reglementets bestämmelser om sammanträffande förmåner bli tillämpliga, har 1 mom. ansetts kunna utformas med hänsyn till de fall, där endast en tjänstepension åtnjutes.

I 20 § 2 mom. andra stycket Atregl. stadgas att rörligt tillägg ej beräknas å i grundbelopp ingående öretal, som överskjuter fullt krontal. Då tjänstepensionens grundbelopp för år räknat alltid skall vara delbart med tolv i helt krontal, har detta stadgande ansetts icke behöva medtagas i förevarande paragraf.

Bestämmelse motsvarande 20 § 3 mom. Atregl. har ansetts utan olägenhet kunna undvaras.

6 kap. Om familjepension.

Bortsett från de skiljaktigheter som betingas bland annat av att reglementsförslaget avser både tjänste- och familjepension samt att bestämmelserna såvitt möjligt gjorts gemensamma för befattningshavare med förord-

nandepensionsrätt och övriga befattningshavare, motsvara de i detta kapitel upptagna bestämmelserna de i 2 avd. 1 kap. Afregl. meddelade bestämmelserna. Endast beträffande några punkter har pensionsutredningen ansett sig böra göra vissa påpekanden.

28 §.

3 mom. För den händelse frånskild hustrus underlåtenhet att ansöka om pension föranlett utbetalning av för stort belopp till annan familjepensionsberättigad, skall enligt andra stycket detta moment därvid bero. Mot denna bestämmelse, vilken motsvarar 7 § 3 mom. andra stycket Afregl., kan erinras att den under vissa omständigheter genom avsiktlig underlåtenhet av den frånskilda hustrun synes kunna på ett obehörigt sätt utnyttjas. Till förbyggande härav kunde ifrågasättas en bestämmelse av innebörd, att pensionen till frånskild hustru i här avsett fall skulle utgå från och med månaden näst efter den varunder pensionen sökts, med rätt dock för pensionsanstalten att med hänsyn till omständigheterna medgiva utbetalning av hela eller viss del av pensionen från tidigare tidpunkt.

Enligt pensionsutredningens mening bör en bestämmelse av nu antydd art införas i reglementet först i samband med att en dylik bestämmelse upptages i Afregl. Om så sker synes samtidigt böra tagas under överbäggande, huruvida icke bestämmelsen borde gälla även utomäktenskapligt barn till manlig befattningshavare.

29 §.

1 mom. Enligt 13 § 1 mom. andra stycket skall befattningshavare i vissa fall av invalid- eller sjukpensionering anses kvarstå i den befattning från vilken han övergått till den befattning i vilken pensioneringen sker. Detta innebär bland annat, att tjänstepensionens grundbelopp bestämmas efter tjänstepensionsunderlaget för den tidigare befattningen. Med hänsyn härtill kunde ifrågasättas att familjepensionstalet beträffande en med tillämpning av nämnda stadgande pensionerad befattningshavare borde bestämmas efter familjepensionsunderlaget för den tidigare befattningen. Pensionsutredningen har emellertid icke velat föreslå en dylik skärpning.

30 §.

Enligt den i denna paragraf under a) upptagna bestämmelsen skola av de tjänstår som tillgodoräknas enligt 19 § icke medtagas tid, varunder befattningshavare varit underkastad tjänstepensionsbestämmelser men ej familjepensionsbestämmelser. Detta undantagsstadgande har införts närmast med tanke på befattningshavare vid polisväsendet, vilka före den 1 juli 1938 icke kunde erhålla familjepensionsrätt i SPA.

Den i bestämmelsen under b) gjorda avvikelser från motsvarande bestämmelse i 10 § första stycket b) Afregl. har föranletts av bestämmelsen i 19 § 4 mom. i reglementsförslaget.

I fråga om avliden befattningshavare, som åtnjöt förtidspension och som

sålunda frivilligt avgått ur tjänst, stadgas i 10 § första stycket c) Afregl. att tid, som från avgången återstod till pensionsålderns inträde, ej må räknas såsom tjänstår vid bestämmande av familjepension. Någon dylik inskränkning stadgas däremot icke i fråga om befattningshavare, som frivilligt avgått med förordnandepension. Det kan därför inträffa, att familjepensionen för änka med ett eller flera barn efter en med avkortad förordnandepension frivilligt avgången befattningshavare blir avsevärt större än förordnandepensionen. För att i någon mån mildra dessa enligt pensionsutredningens mening mindre önskvärda verkningar kunde ifrågasättas om icke förenämnda inskränkning borde givas giltighet även i fråga om sistnämnda befattningshavare. Utredningen har emellertid icke ansett sig böra framlägga förslag i ämnet. Den under 30 § c) upptagna bestämmelsen i förevarande hänseende har vid sådant förhållande utformats i anslutning till ovannämnda stadgande i Afregl.

Angående innebörden av de i c) i denna paragraf förekommande orden »under oförändrade förhållanden» hänvisas till vad därom anförts vid 21—22 §§.

7 kap. Om tjänstelivränta.

De i detta kapitel intagna bestämmelserna om tjänstelivränta motsvara bestämmelserna i 4 avdelningen Atregl. Vissa smärre avvikelser ha dock vidtagits. Härom och om bestämmelserna i övrigt må följande anföras.

32 §.

1 mom. Enligt första stycket av detta moment, vilket till innehållet motsvarar 24 § 1 mom. första och fjärde styckena Atregl., kan den som avgått från befattning utan rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension för den av honom vid avgångstillfället innehavda befattningen bli berättigad att erhålla tjänstelivränta. I 13 § 1 mom. andra stycket reglementsförslaget stadgas, att befattningshavare i vissa fall av invalid- och sjukpensionering skall anses ha kvarstått i en tidigare befattning. Detta bör emellertid — med hänsyn bland annat till att vid pensionens bestämmande tillgodoräknas även de under tiden för innehav av den befattning från vilken avgången sker förvärvade tjänståren — icke föranleda, att befattningshavaren vid tillämpning av förevarande stadgande skall anses ha avgått utan att komma i åtnjutande av pension för sistnämnda befattning. Någon uttrycklig bestämmelse här om har icke syntts behöfelig.

Såsom förutsättning för rätt till tjänstelivränta stadgas i 24 § 1 mom. andra stycket a) Atregl. att tjänsteman skall under minst tre år före avgången ha innehaft anställning, som vid nämnda tillfälle varit förenad med tjänstepensionsrätt enligt Atregl. eller andra tjänstepensionsbestämmelser. Med hänsyn bland annat till möjligheten enligt reglementsförslaget att engångsavgift kan ha blivit erlagd för tid, under vilken innehafts befattning, som icke vid avgångstillfället varit förenad med tjänstepensionsrätt, stadgas

i andra stycket a) i det föreslagna momentet i stället för nämnda förutsättning, att befattningshavaren skall under sammanlagt minst tre år före avgången ha varit underkastad reglementet eller ock äga tillgodoräkna minst tre tjänstår.

33 §.

1 mom. Enligt 18 § 2 mom. skall för befattning med lägre pensionsålder än 55 år vid bestämmande av tjänstepensions grundbelopp tillämpas lägre tjänstepensionsunderlag än för befattning med högre pensionsålder. Enligt pensionsutredningens mening föreligger ej anledning till dylik differentiering av tjänstepensionsunderlagen i fråga om uppskjuten tjänstelivränta, vilken oavsett den för befattning gällande högre eller lägre pensionsåldern alltid utgår från 65 års ålder. Förevarande moment har med avvikelse från motsvarande bestämmelse i Atregl. utformats med hänsyn härtill.

8 kap. Om familjelivränta.

De i detta kapitel upptagna bestämmelserna motsvara stadgandena i 3 avdelningen Afregl. Endast några smärre, av reglementsförslagets uppställning föranledda jämkningar, vilka icke torde tarva någon särskild motiveering, ha vidtagits.

9 kap. Om sammanträffande av förmåner.

Bestämmelser om sammanträffande av förmåner äro meddelade i 27 § Atregl. och 16 § Afregl. I den mån dessa bestämmelser endast avse militär eller civilmilitär beställning, är någon motsvarighet därtill icke påkallad i ett pensionsreglemente för icke-statliga befattningshavare.

37 §.

2 mom. Enligt 27 § 2 mom. andra stycket Atregl. beror på Kungl. Maj:ts prövning om och i vad mån tjänstepensionsförmåner för civil befattning skola minskas av den anledningen, att vederbörande erhåller avlöning i egenskap av beställningshavare på reservstat eller övergångsstat, anställningshavare i reserven eller officer i väg- och vattenbyggnadskåren. Däremot innehåller reglementet icke något stadgande om minskning av tjänstepension, som sammanträffar med avlöning i annat fall. Detta sammanhänger med en bestämmelse i 19 § 5 mom. statens allmänna avlöningsreglemente, enligt vilken det beror på beslut eller bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t, om och i vad mån av statsmedel utgående tjänstepension skall föranleda avdrag å lönen. Dylik avlöningsbestämmelse finnes i allmänhet ej för de icke-statliga befattningshavare som avses i reglementsförslaget. Vid sådant förhållande har i förevarande moment även stadgats möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna om minskning av tjänstepension eller tjänstelivränta, om förmånstagaren erhåller avlöning för befattning, som enligt regle-

mentet är förenad med tjänstepensionsrätt för innehavaren. Härvid bör med orden avlöning för befattning icke blott avses det fall, att förmånstagar-
 aren innehar befattningen, utan även det fall, att han såsom vikarie uppe-
 håller befattningen.

Bestämmelsen täcker icke det fall, där avlöning för befattning ansluten
 till SPA åtnjutes samtidigt med pension eller livränta enligt Atregl. eller
 1947 års tjänstepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna, för
 folkskolan eller för arbetare. Pensionsutredningen anser sig böra ifrågasätta,
 om icke sådan ändring av dessa reglementen borde vidtagas, som möjliggör
 minskning av pensionsförmånen för nu omnämnt fall.

3 mom. Den som enligt bestämmelserna i reglementsförslaget kommer i
 åtnjutande av invalidpension synes även vara berättigad att åtnjuta livränta
 enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete. 11 § nämnda lag inne-
 håller bestämmelse om avdrag från livräntan med hänsyn till invalidpen-
 sionen. Dylikt avdrag synes dock, såvitt angår annan huvudman än staten,
 ej få ske med mindre huvudmannen med hänsyn till rätten till invalid-
 pension begärt lindring i den enligt lagen utgående försäkringsavgiften. Det
 torde sålunda undantagsvis kunna uppkomma sådana fall, där en befatt-
 ningshavare jämsides med invalidpension äger uppbära oreducerad livränta.
 I dylikt fall skulle befattningshavaren komma att åtnjuta större samman-
 lagd pensions- och livränteinkomst än om han under eljest lika förhållanden
 varit anställd i statens tjänst. Till förebyggande härav föreslås i detta mo-
 ment att i sådant fall pensionen skall minskas med ett belopp, motsva-
 rande det avdrag som skulle ha gjorts å ersättningen enligt olycksfallsför-
 säkringslagen, om lagens bestämmelser om avdrag här varit tillämpliga.
 Pensionsutredningen vill dock erinra om, att frågan om sammanträffande
 av pension och ersättning enligt nämnda lag kan förväntas bli föremål för
 särskild utredning (se proposition nr 235/1948, sid. 53).

38 §.

4 mom. Vad som under 37 § 3 mom. sagts om sammanträffande av invalid-
 pension med livränta enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete äger
 motsvarande giltighet i fråga om sammanträffande av familjepension med
 livränta, som enligt lagen åtnjutes av efterlevande till den som avlidit till följd
 av olycksfall i tjänsten. Med hänsyn härtill har i förevarande moment in-
 tagits en bestämmelse, som möjliggör reducering av familjepension, som
 sammanträffar med dylik livränta.

2 avd. Tilläggs- och undantagsbestämmelser.

I denna avdelning ha under 39 § upptagits sådana särskilda stadganden,
 vilka befunnits böra — såsom tillägg till eller undantag från bestämmel-
 serna i 1 avdelningen — tillämpas i fråga om vissa grupper av befatt-
 ningar. De fall där dessa särskilda stadganden skola gälla angivas i 3 avd.

Såsom motivering till de särskilda stadgandena får pensionsutredningen anföra följande.

2 a. Enligt bestämmelse i 2 § 1 mom. b) reglements-förslaget är befattningshavare, som icke uppnått 20 års ålder, undantagen från reglementets tillämpning. I det nu gällande reglementet för SPA stadgas 20 år såsom lägsta ålder för rätt att räkna tjänstår. I fråga om den teaterpersonal, som avses i kap. XII samma reglemente och som kan erhålla pensionsrätt från ingången av spelåret näst efter det under vilket befattningshavaren fyllt 18 år, gäller dock att tjänstår kan tillgodoräknas även för tid före fyllda 20 år. Möjlighet till sådan tidigare pensionsrätt och tjänstårsberäkning har syntts alltjämt böra förefinnas för viss kategori av nämnda teaterpersonal. Med hänsyn härtill har i 2 a föreslagits en bestämmelse, enligt vilken, där detta för befattning angives i 3 avd., reglementet skall äga tillämpning från och med den juli månad som börjar närmast efter det befattningshavaren fyllt 18 år.

7 a. Enligt bestämmelse i nuvarande reglementet för SPA skall tjänstepensionsunderlaget för befattning, för vilken avlöningen växlar med tjänstgöringens omfattning, bestämmas efter den avlöning som svarar mot den omfattning av tjänstgöringen som kan väntas i medeltal komma att åligga befattningshavaren.

Pensionsutredningen anser, att tjänstepensionsunderlagen för här avsedda befattningar, vilka för närvarande huvudsakligen utgöras av övningslärare vid högre kommunala skolor och folkskolor samt lärare vid fortsättningsskolor, böra regleras med utgångspunkt från den avlöning som tillkommer befattningshavaren för full tjänstgöring. Detta bör enligt utredningens mening även gälla i fråga om enstaka befattning, där avlöningen fastställts för tjänstgöring, vilkens omfattning icke motsvarar vad som för vederbörande slag av befattning i allmänhet är att anse såsom full tjänstgöring. Det här föreslagna stadgandet har utformats i anslutning härtill. I fråga om avgifts- och tjänstårsberäkning för befattning, varå stadgandet enligt 3 avd. skall tillämpas, återkommer utredningen vid behandling av stadgandena 8 a och 19 a.

7 b. I fråga om vissa av de befattningar för vilka pensionsklassen är fastställd i 3 avd., nämligen distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor, förekommer att avlöningen för befattning med speciella tjänsteåligganden utgår efter en högre löneklass än den som normalt gäller för dessa befattningar. För dylika speciella fall bör enligt pensionsutredningens mening statens pensionsanstalt äga befogenhet att på sätt av stadgandet framgår bestämma högre pensionsklass än den för befattningarna i allmänhet gällande. Härvid böra bestämmelserna i 7 § 2 mom. iakttagas. Något uttryckligt stadgande därom har ej ansetts behövt.

7 c och 7 d. Beträffande dessa stadganden, som äro avsedda att tillämpas i fråga om viss teaterpersonal, får pensionsutredningen hänvisa till vad därom nedan med avseende å 3 avd. anföres om pensionsrätten för personalen vid de kungl. teatrarna.

8 a. Detta stadgande avses skola gälla endast för sådan befattning, för vilken stadgandet 7 a äger giltighet. Stadgandet innebär, att den fortlöpande avgiften för tid, under vilken tjänstgöringen varit av mindre omfattning än full tjänstgöring, skall beräknas efter ett avkortat avgiftsunderlag, som förhåller sig till pensionsklassens normala avgiftsunderlag på samma sätt som avlöningen vid den mindre omfattande tjänstgöringen förhåller sig till avlöningen vid full tjänstgöring.

10 a och 10 b. I fråga om här föreslagna stadganden om avvikelser beträffande tidpunkten för pensionsålderns inträde hänvisas till vad därom nedan anföres rörande 3 avd.

10 c. För de till grupperna A och B (se härom i 1 §) hänförliga befattningarna har den i 10 § såsom pensionsålder avsedda levnadsåldern i allmänhet angivits i 3 avd. Detta har emellertid icke låtit sig göra beträffande sådan verksamhet, vid vilken samtliga befattningar avses skola kunna förenas med pensionsrätt och beträffande vilken befattningarna därför icke specificerats i 3 avd. I stället har i 3 avd. hänvisats till stadgandet 10 c, enligt vilket i anslutning till vad som enligt Atregl. i allmänhet gäller i fråga om pensionsålder för civila statstjänstemän pensionsåldern skall vara 60 år för pensionsklasserna 1:1—1:19 och 65 år för pensionsklasserna 1:20—1:40, dock med rätt för statens pensionsanstalt att för viss befattning föreskriva, att pensionsåldern skall utgöra 63 eller 65 respektive 60 eller 63 år, där så med hänsyn till pensionsåldern för jämförlig statstjänst finnes påkallat.

18 a och 18 b. Beträffande dessa stadganden, som äro avsedda för tillämpning å viss teaterpersonal, hänvisas till vad därom vid motiveringen av 3 avd. anföres i fråga om de kungl. teatrarna.

19 a. Detta stadgande är avsett för tillämpning jämsides med stadgandena 7 a och 8 a.

Den reglering av pensionsrätten som avsetts med tillämpning av ifrågasvarande stadgande har bland annat tänkts som en ersättning för den bestämmelse i nuvarande reglementet för SPA, enligt vilken tjänstepensionsunderlaget i vissa fall skall bestämmas med hänsyn till avlöningen vid en antagen genomsnittlig omfattning av tjänstgöringen.

Innebörden av stadgandet synes lämpligen kunna belysas genom följande exempel.

Exempel 1. Antag att slutlönen för full tjänstgöring utgår efter 17 löneklassen i löneplan nr 1. Pensionsklass således 1:17. Antag vidare att den verkliga tjänstgöringen motsvarar 80 procent av full tjänstgöring. Har anställningen varat 30 år, skulle då enligt förevarande stadgande härför beräknas 24 tjänstår. Om tjänståldern är 30 år, skulle ålderspensionen sålunda motsvara $24/30 = 80$ procent av tjänstepensionsunderlaget för pensionsklass 1:17 (begynnelsepension 3 588 och slutpension 2 952 kronor).

Om vid tillämpning av regeln i nuvarande reglementet för SPA — med hänsyn till en antagen framtida omfattning av tjänstgöringen motsvarande 80 procent av full tjänstgöring — avlöningen antages motsvara 80 procent av slutlönen, skulle pensionsklassen bli 1:11. För en anställningstid av 30 år skulle beräknas lika många oavkortade tjänstår och skulle sålunda hel ålderspension (begynnelsepension 3 528 och slutpension 2 736 kronor) kunna utgå.

Skillnaden mellan begynnelsepensionerna enligt reglementsförslaget respektive enligt det nuvarande reglementet beror av att 80 procent av lönen i löneklass 17 icke exakt motsvarar lönebeloppet i viss annan löneklass, vid vilket förhållande pensionsklassen bestämts efter den löneklass vilkens lönebelopp närmast understiger det belopp som motsvarar nämnda 80 procent. I fråga om slutpensionerna har dessutom tillkommit att skillnaden mellan begynnelse- och slutunderlagen enligt förevarande stadgande endast verkat med 80 procent, medan den vid tillämpning av SPA-regeln skulle ha verkat med 100 procent.

Exempel 2. Antag under i övrigt samma förhållanden som i Exempel 1 att tjänstgöringen under de sista 15 anställningsåren motsvarat full tjänstgöring. Enligt förevarande stadgande skulle tjänståren bli 27 och ålderspensionen alltså $27/30$ eller 90 procent av tjänstepensionsunderlaget.

Enligt SPA-regeln skulle ökningen av tjänstgöringens omfattning påverka pensionen allenast under förutsättning, att densamma föranlett ändring av antagandet i fråga om tjänstgöringens framtida omfattning. Vid ett mot ökningen svarande ändrat antagande och sålunda en höjning av pensionsklassen till 1:17, skulle tjänståren enligt 19 § 4 mom. reglementsförslaget kunna beräknas till nära 27. Ålderspensionen skulle således kunna bli lika stor som vid en tillämpning av förevarande stadgande. Möjlighet skulle dock enligt 19 § 4 mom. föreligga att genom erläggande av viss engångsavgift uppbringa tjänstårens antal till 30, varigenom befattningshavaren skulle kunna berättigas till hel pension.

Exempel 3. Antag att anställningstiden i Exempel 1 omfattat ytterligare $7\frac{1}{2}$ år med tjänstgöring motsvarande 80 procent av full tjänstgöring. Enligt förevarande stadgande skulle tjänståren kunna beräknas till 30 ($= 0,80 \times 37,5$) och sålunda — trots underskottet i tjänstgöringens omfattning — berättiga till hel ålderspension för pensionsklass 1:17. Enligt SPA-regeln skulle tjänståren utgöra $37\frac{1}{2}$ och berättiga till hel ålderspension men endast för pensionsklass 1:11.

För sådana fall som de i exemplen 1 och 2 synes den pensionsberäkning som ifrågavarande stadgande innebär vara att föredraga framför en pensionsberäkning enligt nuvarande SPA-reglementet.

För fall sådana som det i exempel 3 synes saken mera tveksam. Här uppstår nämligen det principiella spørsmålet, huruvida underskott i tjänstgöringens omfattning bör få kompenseras genom tjänstår för anställningstid, som överskjuter tjänståldern, eller om dylik kompensationsmöjlighet bör — i viss överensstämmelse med SPA-regeln — förhindras.

Vid sina överväganden av det uppställda spørsmålet har pensionsutredningen — utan att detta innebär något ställningstagande till frågans principiella sida — funnit sig kunna godtaga den med stadgandet avsedda lösningen, vilken ansluter sig till vad som enligt Atregl. gäller i fråga om icke-ordinarie tjänsteman med avkortad tjänstgöring.

20 a—c. Enligt 20 § andra stycket skall tjänståldern, där ej annat angives i 3 avd., utgöra 30 år. I de föreslagna stadgandena angivas endast de andra tjänståldrar, vilka av skäl, som i motiveringen till 3 avd. anföres, böra tillämpas i vissa fall.

21 a, 22 a, 29 a, 33 a och 36 a. Beträffande dessa stadganden, vilka föreslagits med hänsyn till viss teaterpersonal, hänvisas till vad därom nedan i avseende å 3 avd. anföres.

3 avd. Tillämplighetsområdet m. m.

40 §.

Enligt 1 § i reglementsförslaget skall det ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen att bestämma, vilka icke-statliga befattningar som må förenas med pensionsrätt enligt reglementet. De befattningar som på grund av statsmakternas sålunda meddelade beslut kunna förenas med pensionsrätt torde lämpligen böra upptagas i en förteckning, som antingen intages i själva reglementet eller fogas som bilaga till detsamma. Pensionsutredningen har vid sina överväganden härom funnit det vara mest ändamålsenligt, att befattningarna förtecknas i reglementet. Förteckningen har ansetts böra ha sin plats i reglementets tredje avdelning.

Av skäl, som närmare framgå av vad ovan i Kap. IV och V anförts, har utredningen ansett, att anslutningen av befattningar till SPA bör begränsas till att avse vissa befattningar vid något av följande verksamhetsområden, nämligen undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården, socialvården, polisväsendet, jordbruket med binärningar, kyrkoväsendet, sjömanshusen samt de kungl. teatrarna. Förteckningen över de befattningar som kunna förenas med pensionsrätt enligt reglementet har på grund härav så uppställts, att befattningarna däri hänföras till något av de nu nämnda verksamhetsområdena. För varje verksamhetsområde upptagas samtliga de befattningar inom området, som enligt utredningens förslag i Kap. V avses skola kunna förenas med pensionsrätt enligt reglementet. Beträffande undervisningsväsendet ha dock de särskilda verksamhetsgrenarna ansetts lämpligen böra upptagas i förteckningen i annan ordningsföljd än den vari de omnämnts i Kap. V.

I fråga om de i förteckningen upptagna befattningarna inom de skilda verksamhetsområdena anser sig pensionsutredningen böra framhålla följande.

I. Undervisningsväsendet.

Befattningarna inom detta verksamhetsområde ha hänförts till någon av följande verksamhetsgrenar, nämligen A. Statsunderstödda institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning, B. Högre kommunal undervisning, folkundervisning m. m., C. Yrkesundervisning, D. Statsunderstödda skolor för lantbruket och närstående näringar, E. Viss statsunderstödd biblioteksverksamhet samt F. Viss statsunderstödd kulturminnesvårdande verksamhet.

För de under A. *Statsunderstödda institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning* hänförliga instituten gälla enligt kungl. brev den 30 juni 1947 såsom villkor för åtnjutande av statsbidrag bl. a.

att beslut rörande tillsättning av befattning såsom rektor (föreståndare) eller fast lärarbefattning skola underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse,

att fast anställda befattningshavare skola tillförsäkras den kontanta avlöning och de avlöningsförmåner i övrigt som enligt statens allmänna avlöningsreglemente skulle tillkomma dem, om de vore befattningshavare i statens tjänst i befattning med arbetsuppgifter, närmast motsvarande de arbetsuppgifter som vid institutet åligga dem, samt

att beslut rörande löneställningen för rektor, fast anställda lärare och övriga befattningshavare med lön enligt lönegraderna Ca eller Ce 13 eller högre lönegrad skola underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse.

Med hänsyn till vad sålunda gäller i fråga om befattningar i lönegraderna Ca eller Ce 13 eller högre lönegrad ha dessa befattningar ansetts böra tillhöra grupp A och hänföras till de mot lönegraderna svarande pensionsklasserna, alltså till pensionsklasser vilkas nummer med tre enheter överstiga lönegradernas nummer.

Beslut rörande löneställning för befattning i lägre lönegrad än Ca eller Ce 13 behöver icke underställas statlig myndighet. Vid sådant förhållande ha dylika befattningar synts böra hänföras till grupp B samt till pensionsklass, som bestämmes av statens pensionsanstalt. Prövningen av fråga om tillstyrkande av befattnings registrering synes lämpligen böra ankomma på statskontoret.

Vad beträffar pensionsåldrarna har pensionsutredningen ansett, att det lämpligen bör ankomma å statens pensionsanstalt att med tillämpning av stadgandet 10 c i 39 § reglementsförslaget bestämma desamma till 65, 63 eller 60 år.

Under *B. Högre kommunal undervisning, folkundervisning m. m.* ha upptagits lärarbefattningar vid vissa statsunderstödda läroanstalter, nämligen kommunala gymnasier, specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande, kommunala och enskilda seminarier för utbildning av lärare för yrkesundervisning m. m. samt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, fortsättningsskolor, folkhögskolor samt kombinerade vård- och undervisningsanstalter, ävensom lärarbefattningar vid läroanstalt tillhörande stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet.

Av de nämnda befattningarna ha inga andra än rektors- och ämneslärarbefattningar vid folkhögskolor, för vilka befattningar avlöningsbestämmelser äro meddelade i kungörelsen den 5 september 1942 (nr 801) angående avlöning åt lärare vid folkhögskola samt statsbidrag till sådan skola, ansetts böra hänföras till grupp A. Bestämmandet av pensionsklass för dessa befattningar har skett enligt följande grunder.

De nu utgående kontanta löneförmånerna — rörligt tillägg och kristilllägg, beräknade efter tillhoppa 39,4 procent, ävensom provisoriskt lönetillägg enligt kungörelsen den 30 januari 1948 (nr 30) angående provisoriska lönetillägg under budgetåret 1947/48 åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor m. m. däri inberäknade — ha betraktats såsom med motsvarande eller närmast lägre 3-ortslön i löneplan 1 statens löneplansförordning jämförbara grundlöner. Befattningshavare tillkommande förmån av bostad och bränsle har härvid — med hänsyn till bestämmelse i nuvarande reglemen-

tet för SPA angående värdering av dylik förmån, enligt vilken värdet av förmånen skall upptagas till $\frac{1}{3}$ (= $12\frac{1}{2}$ procent) av avlöningen i övrigt — beräknats motsvara nu utgående förhöjning med 12 procent av grundlön enligt nämnda förordning.

Beträffande befattningar som ämneslärare med anställning endast vid huvudkurs av mindre än 24 veckors varaktighet skulle nu angivna grunder leda till pensionsklasser, vilkas begynnelseunderlag jämte rörligt tillägg bleve något lägre än de med utjämningsstillägg ökade grundbeloppen av tekniskt omräknad hel tjänstepension enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. Med hänsyn härtill och då förenämnda värde av bostadsförmån kan anses lågt, hava pensionsklasserna för dessa befattningar föreslagits till 1:24 för fast anställda ämneslärare och till 1:13 för extra ordinarie ämneslärare i stället för till 1:23 respektive 1:12, vartill nyssnämnda beräkningsätt skulle leda.

Enligt övergångsbestämmelse till förenämnda kungörelse den 5 september 1942 äger kvinnlig befattningshavare tillsvidare icke uppbära sista ålderstillägget. Med anledning härav böra för dessa befattningshavare övergångsvis gälla lägre pensionsklasser.

Övriga befattningar ha hänförts till grupp B. I fråga om dessa befattningar torde det böra tillkomma skolöverstyrelsen eller, såvitt angår befattning vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården, socialstyrelsen att avgöra om tillstyrkande av befattnings registrering må lämnas. Pensionsklass för befattning bör bestämmas av statens pensionsanstalt.

Vad angår pensionsåldern, vilken för de befattningar som äro anslutna till SPA för närvarande är 60 år, har denna med hänsyn till gällande pensionsålder för jämförlig befattning, varå Atregl., 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna eller 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan äger tillämpning, ansetts böra utgöra:

65 år för ämneslärare vid kommunalt gymnasium eller vid specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande, lärare vid seminarier, lärare i slöjd eller hushållsgöromål vid Sunnerdahls hemskolor samt rektor och ämneslärare ävensom lärare i slöjd vid folkhögskola,

63 år för lärare vid fortsättningsskola, annan lärare vid Sunnerdahls hemskolor än i slöjd eller hushållsgöromål, lärare i gymnastik och sång eller hushållsgöromål vid folkhögskola ävensom husmoder vid sådan skolas elevhushåll, tillika lärarinna vid skolan, och lärare vid vanförestalt, samt

60 år för lärare vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården, senneslöskola, epileptikerskola eller förskola för dövstumma.

Vad särskilt angår pensionsåldern för lärare vid folkhögskola må i detta sammanhang nämnas att folkhögskoleinspektören i utlåtande över en till pensionsutredningen överlämnad framställning av Svenska folkhögskolans lärarförening om pensionsreglering för befattningshavare vid folkhögskola yttrat sig därom. Han har därvid uttalat, att alla skäl synas tala för att beträffande pensionsålder samma bestämmelser som gälla för lärare vid högre allmänna läroverk även bli gällande för folkhögskolans lärare.

I fråga om befattningar vid kommunalt gymnasium, specialgymnasiet, fortsättningsskola och sinnesslöskola m. fl. har pensionsåldern i anslutning till vad därutinnan gäller för jämförlig befattning med pensionsrätt enligt något av förenämnda reglementen ansetts böra inträda vid utgången av annan tidsperiod än kalendermånad. Detta har angivits genom hänvisning till stadgandet i 10 a eller 10 b i 39 § reglementsförslaget.

Beträffande lärare vid fortsättningsskola har det med hänsyn till de skiftande förhållanden, som råda vid sådana skolor i vad avser omfattningen av lärarnas tjänstgöring, ansetts påkallat att uttryckligen begränsa pensionsrätten till befattningar med ett visst lägsta antal undervisningstimmar för år. Detta antal har i anslutning till vad som enligt föreliggande förslag till stadga för övningslärare skall motsvara minimitjänstgöring för extra ordinarie övningslärare vid fortsättningsskola ansetts böra utgöra 720 undervisningstimmar för år, varav högst 30 per vecka eller sålunda minst 24 veckors undervisning.

Förenämnda förhållanden ha ansetts också böra föranleda, att pensionsklassen för befattning vid fortsättningsskola enligt stadgandet 7 a bestämmes efter den mot full tjänstgöring svarande avlöningen samt att sålunda även specialstadgandena 8 a och 19 a om avgiftsberäkning och tjänstårsberäkning erhålla tillämpning å dylik befattning.

Här må slutligen erinras att innehavare av sådan lärarbefattning vid fortsättningsskola eller kombinerad vård- och undervisningsanstalt, med vilken är eller blir förenad pensionsrätt enligt 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan eller annat tjänstepensionsreglemente, jämlikt 2 § 1 mom. a) i reglementsförslaget är undantagen från tillämpning av förslagens bestämmelser.

Under *C. Yrkesundervisning* ha upptagits lärarbefattningar vid statsunderstött handelsgymnasium, statsunderstödd kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning och vissa statsunderstödda särskilda anstalter för yrkesundervisning.

Av befattningarna vid handelsgymnasium ha rektors- och ordinarie ämneslärarbefattningarna hänförs till grupp A. Ordinarie ämneslärare skall enligt kungörelsen den 30 juni 1938 (nr 529) angående statsunderstödda handelsgymnasier avlönas med minst samma belopp, som för adjunkt vid rikets allmänna läroverk är eller kan bliva stadgat. För närvarande avlönas ordinarie ämneslärare lägst enligt lönegrad Ca 26 eller sålunda lägst enligt den lönegrad som är bestämd för ordinarie adjunkt. Med hänsyn härtill har ordinarie ämneslärarbefattning hänförs till pensionsklass 1: 29. Rektor, vilken enligt förenämnda kungörelse skall utöver avlöning såsom ordinarie ämneslärare åtnjuta arvode å minst 2 000 kronor om året, har hänförs till pensionsklass 1: 32, den högsta pensionsklass som med hänsyn till nämnda arvode syntts böra ifrågakomma.

Övriga befattningar ha hänförs till grupp B. Tillstyrkande av registrering av dessa befattningar torde böra ankomma på överstyrelsen för yrkesundervisning. Befattnings pensionsklass bör bestämmas av statens pensionsanstalt.

Pensionsåldern för befattningarna är för närvarande 60 år för befattning vid kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning och Lennings textiltekniska institut samt 65 år för övriga befattningar. Enligt pensionsutredningens mening bör pensionsåldern i allmänhet utgöra 65 år. För lärarbefattningar vid annan kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning än handelsskola har utredningen dock bland annat med hänsyn till önskemål, som framställts från personalhåll, ansett sig böra förorda, att pensionsåldern fastställas till 63 år.

Beträffande befattning vid handelsgymnasium synes pensionsåldern, i likhet med vad enligt Atregl. gäller i fråga om lärare vid allmänt läroverk, böra inträda vid utgången av det kalenderhalvår varunder stadgad levnadsålder uppnås. Detta har angivits genom hänvisning till stadgandet 10 a i 39 § reglementsförslaget.

Slutligen må framhållas att med rektorsbefattning vid handelsgymnasium, för vilken gäller att befattningen skall vara förenad med ordinarie ämneslärartjänst vid samma gymnasium, bör förstås dylik förenad befattning.

Under *D. Statsunderstödda skolor för lantbruket och närstående näringar* ha upptagits rektors- och lärarbefattningar vid lantushållningsseminariet å Rimforsa, lantmanna-, lantbruks-, trädgårds- och fruktodlingsskolor samt lantushållsskolor ävensom lärarbefattningar vid yrkesskolor för jordbruket.

För befattningar såsom rektor, ämneslärare och extra ordinarie ämneslärare vid lantmanna-, lantbruks- och lantushållsskolor äro avlöningsbestämmelser meddelade i kungörelsen den 5 september 1942 (nr 807) angående statsbidrag till lantbruksundervisningsanstalter m. m. Vad i denna kungörelse är stadgat beträffande lantbruksskola skall enligt särskild kungörelse (nr 671/1946) äga tillämpning jämväl i fråga om trädgårdsskola och fruktodlingsskola. De nämnda befattningarna böra, såvitt angår samtliga nu angivna skolor, hänföras till grupp A. Med hänsyn till att stadgan den 21 juni 1940 (nr 724) för statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter är tillämplig även för den statliga lantbruksskolan vid Ultuna, ha motsvarande befattningar vid denna skola ansetts böra tillsvidare liksom hittills vara anslutna till SPA och därvid hänföras till grupp A. Skolan har ansetts kunna inbegripas bland övriga lantbruksskolor utan att behöva särskilt nämnas i förteckningen.

Inplaceringen i pensionsklasser av de till grupp A hänfödda befattningarna har skett enligt grunder, motsvarande dem som tillämpats i fråga om folkhögskolornas lärare. För att undvika begynnelseunderlag av lägre belopp än som motsvarar summan av tekniskt omräknad tjänstepension och utjämningsstillägg har pensionsklassen därvid höjts en enhet för befattningarna vid lantmannaskola med vinterkurs om minst 125 dagar och för extra ordinarie ämneslärarinnebefattning vid lantushållsskola med halvårskurs.

Beträffande föreståndare och lärare vid lantmannaskola med enbart vinterkurs ävensom beträffande föreståndarinna och lärarinna vid lantushållsskola med enbart halvårskurs gäller enligt förenämnda kungörelse den 5

september 1942, att Kungl. Maj:t eller i vissa fall lantbruksstyrelsen må medgiva befattningshavare, som under tid, då kurs ej pågår, fullgör viss tjänstgöring, rätt att uppbära lön såsom befattningshavare av motsvarande slag vid lantmannaskola med vinterkurs och fortsättningskurs respektive vid lantbrukshållsskola med årskurs. Det skulle kunna ifrågasättas, att då giva befattningshavaren en mot den uppburna högre lönen svarande pensionsställning, vilket skulle kunna ske genom att stadgandet i 7 b i 39 § reglementsförslaget sattes i tillämpning å befattningarna. Förutsättning härför synes emellertid böra vara, att tjänstgöringen blir fast knuten till den med pensionsrätt förenade befattningen. Då bestämmelser härom icke synas ha meddelats, har pensionsutredningen stannat för att icke vilja föreslå någon dylik tillämpning.

Övriga befattningar — d. v. s. föreståndarinne- och ämneslärarinnebefattningar vid lantbrukshållningsseminariet å Rimforsa samt lärarbefattning vid yrkesskola för jordbruket — ha hänförts till grupp B. Det synes böra tillkomma lantbruksstyrelsen att pröva fråga om tillstyrkande av registrering av dessa befattningar. Befattnings pensionsklass bör bestämmas av statens pensionsanstalt.

Pensionsåldern är enligt det nuvarande reglementet för SPA i allmänhet 60 år för befattningshavare vid lantbrukshållsskolor och vid lantbrukshållningsseminariet å Rimforsa samt 65 år för befattningshavare vid övriga skolor. Enligt utredningens mening bör pensionsåldern för förstnämnda befattningshavare med hänsyn till den för lärare vid yrkesundervisningen föreslagna regelmässiga pensionsåldern fastställas till 63 år. För övriga befattningshavare torde pensionsåldern böra utgöra 65 år.

Under *E. Viss statsunderstödd biblioteksverksamhet* har upptagits befattningen som bibliotekarie vid huvudbiblioteket i Tornedalen och under *F. Viss statsunderstödd kulturminnesvårdande verksamhet* landsantikvariebefattningarna.

Dessa befattningar ha hänförts till grupp B. Tillstyrkande av registreringen torde böra ankomma å skolöverstyrelsen såvitt angår bibliotekariebefattningen och å riksantikvarien såvitt angår landsantikvariebefattningarna. Bestämmande av pensionsklass har synts böra ankomma på statens pensionsanstalt. Pensionsåldern bör bestämmas till 65 år.

För samtliga till undervisningsväsendet hörande befattningar, som skola kunna förenas med pensionsrätt enligt reglementet, bör tjänståldern utgöra 30 år. I fråga om de med pensionsrätt enligt det nu gällande reglementet för SPA förenade befattningarna innebär detta en nedsättning med 3 år med undantag allenast för befattningarna vid lantbrukshållningsseminariet å Rimforsa och vid lantbrukshållsskolorna, för vilka befattningar en tjänstålder av 30 år redan nu gäller.

II. Hälso- och sjukvården.

Under rubriken A. *Sluten vård* har här i enlighet med vad i Kap. V förordats upptagits läkar-, barnmorske-, husmoders-, sjukgymnast-, sjuksköterske- och kuratorsbefattningar vid de förekommande olika slagen av sjukvårdsanstalter samt vid vissa slag av dylika anstalter därjämte övriga ej särskilt nämnda befattningar.

Beträffande läkarbefattningarna ha lasarets- och sanatorieläkarbefattningarna samt överläkarbefattningarna vid kustsanatorier och vanförestanstalter, vilka befattningar — med undantag dock i fråga om akademiska sjukhuset i Uppsala och lasarettet i Lund — för närvarande äro obligatoriskt anslutna till SPA, hänförs till grupp A. I fråga om pensionsklassen för dessa befattningar får pensionsutredningen anföra följande.

De med lasaretsläkarbefattningarna följande inkomsterna utgöras av dels lön, vilken utgår enligt löneplan motsvarande löneplan 1 i statens löneplansförordning, dels ersättning från patienter, som vårdas å halv- eller helenskit rum, dels ock inkomst av mottagning för öppen sjukvård å vederbörande sjukhus. Vad angår lönen utgår denna — under förutsättning att befattningshavaren underkastat sig viss reglering i fråga om taxa för mottagning för öppen sjukvård — enligt lönegrad Ca 30 och eljest enligt lönegrad Ca 29.

Inkomst av mottagning för öppen sjukvård synes i förevarande sammanhang kunna anses i någon mån likartad med provinsialläkarnas praktikinkomst, vilken föranlett att för dessa i Atregl. fastställts högre tjänstepensionsunderlag än det som svarar mot löneställningen. Med hänsyn härtill och i betraktande av tjänstepensionsunderlaget för vissa läkare vid Karolinska sjukhuset anser pensionsutredningen skäligt, att lasaretsläkarbefattningarna hänföras till pensionsklass 1: 34.

Det för lasaretsläkarbefattning i det nu gällande reglementet för SPA fastställda tjänstepensionsunderlaget (6 000 kronor) gäller även för övriga här ovan till grupp A hänförda, till SPA anslutna läkarbefattningar. Pensionsutredningen har icke funnit anledning föreslå, att denna enhetlighet brytes, varför utredningen förordar, att även dessa befattningar liksom befattningarna vid sjukhusen i Uppsala och Lund hänföras till pensionsklass 1: 34.

Till grupp A ha vidare hänförs av Kungl. Maj:t utnämnda överläkare vid epidemisjukhus och sjukstugeläkare. Pensionsklassen för överläkare vid epidemisjukhus har ansetts böra vara densamma som den för lasaretsläkare föreslagna eller sålunda 1: 34. Sjukstugeläkare ha däremot vid samma jämförelse ansetts icke böra placeras i högre pensionsklass än 1: 30.

Övriga befattningar ha hänförs till grupp B. För befattnings registrering bör fördras tillstyrkande av medicinalstyrelsen. Pensionsklassen för överläkarbefattning vid kuranstalt, ansluten till pensionsstyrelsen, har i betraktande av nu rådande likställighet i fråga om tjänstepensionsunderlag mel-

lan dylik befattning och lasarettsläkarbefattning föreslagits till 1:34. För andra här avsedda befattningar har förutsatts, att pensionsklassen skall bestämmas av statens pensionsanstalt. Detta skulle bli fallet även i fråga om barnmorske-, sjukgymnast- och sjuksköterskebefattningar, för vilka för närvarande enligt reglementet för SPA gäller ett enhetligt tjänstepensionsunderlag (1 560 kronor). Med hänsyn till, bland annat, att enligt Atregl. tjänstepensionsunderlaget för dylika befattningar är beroende av lönegraden, har pensionsutredningen ansett lönen böra vara i första hand avgörande för pensionsklassen, varför den nu gällande ordningen med ett gemensamt tjänstepensionsunderlag ansetts icke lämpligen böra bibehållas.

Framhållas må att ett genomförande av en pensionsreglering av nu angiven innebörd icke torde behöva föranleda betänkligheter med hänsyn till de i 19 § 4 mom. reglementsförslaget upptagna bestämmelserna om tjänstårsberäkning vid förhöjning av tjänstepensionsunderlag. Därigenom försvagas väsentligen det skäl mot differentierade pensionsunderlag som skulle ligga däri, att då övergång till befattning med högre pensionsunderlag sker vid relativt hög ålder, en oproportionerligt stor del av den härvid i pensionshänseende uppkommande kostnadsökningen skulle falla på staten.

Vad angår pensionsåldern, vilken för de befattningar, som nu äro anslutna till SPA, är 65 år för läkarbefattning, 60 år för husmoders- och sjukgymnastbefattningar samt 55 år för barnmorske- och sjuksköterskebefattningar, har pensionsutredningen ej funnit anledning föreslå någon ändring i fråga om läkare, husmödrar och sjukgymnaster.

I särskilda framställningar av Svensk sjuksköterskeförening och Svenska stadsförbundet, vilka framställningar överlämnats till pensionsutredningen för att övervägas vid fullgörande av det utredningen meddelade uppdraget, har hemställts bland annat om höjning av pensionsåldern för barnmorskor och sjuksköterskor. Sjuksköterskeföreningen har därvid hemställt om höjning av sjuksköterskornas pensionsålder till 60 år, under det att stadsförbundet hemställt om höjning av pensionsåldern för barnmorskor och sjuksköterskor till 58 år.

Vad sjuksköterskorna angår ha som skäl för pensionsålderns höjning bl. a. åberopats arbetstidsregleringen på sjukvårdens område, den relativt stora omfattning i vilken sjuksköterskorna begagna sig av möjligheten att kvarstå i tjänst efter pensionsålderns uppnående samt det förhållandet att pensionerade sjuksköterskor i stor utsträckning fullgöra fulltidstjänst såsom vikarier.

Antalet till SPA anslutna sjuksköterskor är avsevärt större än antalet sjuksköterskor i statens tjänst med pensionsrätt enligt Atregl. Med hänsyn härtill och då förstnämnda antal är av betydande storlek såväl absolut (omkring 8300) som i förhållande till hela antalet av de för närvarande enligt SPAs reglemente pensionsberättigade befattningshavarna (omkring 19 000), bör, synes det pensionsutredningen, frågan om höjning av pensionsåldern för sjuksköterskor med pensionsrätt i SPA kunna lösas utan att avvakta en eventuell höjning av pensionsåldern för statens sjuksköterskor.

De skäl som åberopats för en höjning av sjuksköterskornas pensionsålder synas pensionsutredningen bärande.

Med hänsyn till vad sjuksköterskeföreningen föreslagit och i betraktande av att sjuksköterskorna som regel ha en sådan löneställning som enligt Atregl:s huvudregler skulle medföra en pensionsålder av 60 år, har utredningen ansett sig böra föreslå, att pensionsåldern för sjuksköterskorna fastställas till 60 år.

Vad angår pensionsåldern för barnmorskorna har denna enligt utredningens mening synts böra bli densamma som sjuksköterskornas.

Till ett av sjuksköterskeföreningen framfört spörsmål om införande under en övergångstid av valfri pensionsålder mellan 55 och 60 år återkommer utredningen i samband med behandlingen av övergångsbestämmelser till reglementsförslaget.

I fråga om pensionsåldern för de till nyanslutning förordade befattningarna har pensionsåldern synts böra utgöra 65 år för läkare samt efter pensionsanstaltens närmare bestämmande enligt stadgandet 10 c i 39 § reglementsförslaget 65, 63 eller 60 år för ej särskilt nämnda befattningar vid kuranstalter, kustsanatorier, vanförestalter och akademiska sjukhuset.

Vad angår pensionsåldern för befattning såsom social kurator har övervägts, huruvida icke denna borde bestämmas till 63 eventuellt 65 år. Detta skulle emellertid innebära en avvikelse från pensionsåldern för dylika befattningar med pensionsrätt enligt Atregl. Vid sådant förhållande har pensionsutredningen stannat för att föreslå 60 år som pensionsålder för social kurator.

För sjuksköterskor och barnmorskor gäller enligt det nuvarande reglementet för SPA en tjänstålder av 25 år. Med hänsyn till den föreslagna höjningen av pensionsåldern för dessa befattningshavare har pensionsutredningen ansett anledning icke föreligga att för dem föreslå undantag från den allmänna regeln om en tjänstålder av 30 år.

För övriga till A. Slutet vård hörande befattningar med pensionsrätt enligt nu gällande reglemente för SPA är tjänståldern för närvarande 30 år. Bortsett från läkarna har denna tjänstålder icke givit anledning till erinran.

För läkarna har den hittills tillämpade tjänståldern av 30 år medfört, att hel tjänstepension endast undantagsvis kunnat utgå. Med hänsyn härtill och då för provinsialläkarna gäller en tjänstålder av 25 år, har pensionsutredningen ansett, att tjänståldern för ifrågavarande läkare bör utgöra 25 år.

Av de under rubriken B. *Öppen vård* upptagna befattningarna ha extra provinsialläkar-, distriktsbarnmorske-, distriktsköterske-, centraldispensärläkar-, distriktstandläkar- och distriktstandsköterskebefattningar, vilka befattningar för närvarande äro obligatoriskt anslutna till SPA, hänförs till grupp A.

Vad angår pensionsklassen har denna föreslagits för extra provinsialläkare till 1: 31 eller två klasser lägre än som motsvarar begynnelseunderlaget enligt Atregl. för provinsialläkare samt för centraldispensärläkare till 1: 32 eller två klasser lägre än den som föreslagits för sanatorieläkare.

För distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor skall lönen motsvara minst lönen i lönegrad Ca 11 och löneklass 11 respektive Ca 13 och löneklass 13. Statsbidrag till avlöningen beräknas i förhållande till lönen i löneklass 13 respektive löneklass 15. Med hänsyn härtill har pensionsklassen föreslagits till 1: 14 respektive 1: 16. Dessa pensionsklasser motsvara den löneställning som befattningshavarna i allmänhet intaga enligt tjänstereglemente för landstingens befattningshavare. Detta reglemente förutsätter än högre löneställning för innehavare av kombinerad distriktsbarnmorske- och distriktssköterskebefattning och innehavare av första distriktssköterskebefattning. Vid sådant förhållande har stadgandet 7 b i 39 § reglementsförslaget ansetts böra erhålla tillämplighet, varigenom statens pensionsanstalt får befogenhet att för dylika särskilda befattningar bestämma högre pensionsklass än 1: 16.

Enligt förenämnda reglemente för landstingens befattningshavare avlönas distriktstandläkare i tandvård enbart för barn enligt lönegrad Ca 30 och annan distriktstandläkare enligt lönegrad Ca 24. Sistnämnda tandläkare äga emellertid rätt att å inarbetat taxebelopp uppbära tantiem enligt i tjänstereglementet angivna grunder. Detta tantiem har så avvägs att det kan anses motsvara skillnaden i lön mellan Ca 30 och Ca 24. Med hänsyn härtill och i betraktande av vad nedan anföres i fråga om pensionsklass för föreståndare vid centraltandpoliklinik, har pensionsklassen för distriktstandläkare föreslagits till 1: 32.

För distriktstandsköterska, vilken i allmänhet avlönas enligt lönegrad Ca 8, har pensionsklassen med hänsyn härtill föreslagits till 1: 11.

Övriga till B. Öppen vård hörande befattningar ha hänförts till grupp B. För befattnings registrering bör fordras tillstyrkande av medicinalstyrelsen. För de till gruppen hänförda tandläkar- och tandsköterskebefattningarna har det ansetts lämpligt, att pensionsklass fastställs i reglementet.

Vad särskilt angår föreståndare för centraltandpoliklinik, vilken enligt tjänstereglementet för landstingens befattningshavare avlönas enligt lönegrad Ca 32 med rätt till visst tantiem å inarbetat taxebelopp, har pensionsklassen med hänsyn härtill och i betraktande av den för lasarettsläkare m. fl. läkare föreslagna pensionsklassen föreslagits till 1: 34. För övriga tandläkare och tandsköterskor har pensionsklassen ansetts böra motsvara vad som i sådant hänseende förordats för distriktstandläkare respektive distriktstandsköterska.

Pensionsåldern är enligt nuvarande reglementet för SPA 65 år för extra provinsialläkare, dispensärläkare och tandläkare, 60 år för sjukgymnast och tandsköterska samt 55 år för barnmorska och sjuksköterska. Bortsett från barnmorske- och sjuksköterskebefattningar, för vilka pensionsåldern på skäl som anförts i fråga om den slutna vården ansetts böra höjas till 60 år, har pensionsåldern bibehållits oförändrad. För tandtekniker har pensionsåldern med hänsyn till befattningshavarnas arbetsuppgifter och löneställning synts böra utgöra 63 år.

Under rubriken *C. Utbildning av och arbetsförmedling för sjuksköterskor* ha upptagits befattningar såsom föreståndarinna och lärarinna (instruktionssköterska) vid godkänd sjuksköterskeskola samt föreståndarinna för

godkänd sjuksköterskebyrå. Befattningarna ha hänförts till grupp B. För registrering torde böra fordras tillstyrkande av medicinalstyrelsen. Bestämmande av pensionsklass har ansetts böra tillkomma statens pensionsanstalt.

Pensionsåldern har i anslutning till den för sjuksköterskor förordade höjningen av pensionsåldern till 60 år synts böra höjas från 60 till 63 år för föreståndarinna samt från 55 till 60 år för lärarinna (instruktions-sköterska).

Tjänståldern har ansetts böra höjas till 30 år för lärarinna (instruktions-sköterska).

I den ovan omnämnda, till pensionsutredningen överlämnade framställningen från Svensk sjuksköterskeförening har föreningen även anhållit, att utredning måtte verkställas om tillämpning för sjuksköterskorna av pensioneringsgrunder närmast överensstämmande med de inom Sveriges kommunalanställdas pensionskassa gällande. En pensionering, ordnad efter de av föreningen uppdragna riktlinjerna skulle i väsentliga delar innebära en avvikelse från de pensioneringsgrunder som gälla för statstjänstemännen och som pensionsutredningen föreslagit skola i princip tillämpas även för SPA-pensioneringen. Med hänsyn härtill och då några särskilda skäl för att bereda sjuksköterskorna en undantagsställning i pensionshänseende icke synts pensionsutredningen föreligga, har utredningen funnit föreningens framställning i denna del icke böra föranleda någon utredningens vidare åtgärd.

III. Socialvården.

Under rubriken *A. Anstaltsvård* ha här upptagits föreståndare eller föreståndarinna för vårdanstalt samt husmoder och sjuksköterska vid dylik anstalt ävensom biträdande föreståndarinna vid barnhem eller kommunalt ålderdomshem och lärarinna vid barnhem för meddelande av särskild utbildning i barnavård eller husligt arbete samt befattningshavare i allmänhet vid erkänd alkoholistanstalt.

Befattningshavarna ha ansetts böra tillhöra grupp B. För befattnings registrering torde böra fordras tillstyrkande såvitt angår sjuksköterskebefattning av medicinalstyrelsen, såvitt angår lärarinnebefattning av överstyrelsen för yrkesutbildning samt såvitt angår annan befattning av socialstyrelsen. Bestämmande av den pensionsklass, till vilken befattning skall vara hänförd, har synts böra tillkomma statens pensionsanstalt.

För dem av ifrågavarande befattningar, vilka omfattas av nuvarande reglementet för SPA, är pensionsåldern för närvarande 65 år för föreståndare, 60 år för föreståndarinna och husmoder samt 55 år för sjuksköterska. Härutinnan har föreslagits allenast den ändringen, att pensionsåldern för sjuksköterska höjes till 60 år. För biträdande föreståndarinna har föreslagits samma pensionsålder som föreståndarinnas, d. v. s. 60 år. Pensionsåldern för lärarinna har synts böra utgöra 63 år eller sålunda densamma, som enligt reglementsförslaget skulle komma att gälla för bl. a. lärarinna vid yrkesundervisningen tillhörande husmodersskola. Vad angår erkänd alkoholo-

listanstalt har det ifråga om annan befattningshavare än nu nämnts synts böra tillkomma statens pensionsanstalt att bestämma pensionsåldern enligt stadgandet 10 c i 39 § reglements-förslaget.

Under rubriken *B. Social hemhjälpssverksamhet* har upptagits befattning såsom heltidsanställd hemvårdarinna, till vilkens avlöning staten bidrager. Befattningen har synts böra tillhöra grupp A. Pensionsklassen har med hänsyn till de för befattningshavarna i författning fastställda löneförmånerna och i betraktande av att befattningshavarna därutöver i allmänhet erhålla fri kost ansetts kunna bestämmas till 1:8. Vad angår pensionsåldern har det icke synts föreligga anledning att frångå den nu enligt reglementet för SPA gällande pensionsåldern 60 år.

Under rubriken *C. Sjukförsäkring* har upptagits befattning såsom verkställande tjänsteman hos allmän sjukkassa. Sådan befattning har ansetts böra tillhöra grupp B. För registrering torde böra fordras tillstyrkande av pensionsstyrelsen. Bestämmande av pensionsklass har synts böra tillkomma statens pensionsanstalt. Pensionsåldern har med hänsyn till tjänstgöringens art föreslagits till 65 år.

IV. Polisväsendet.

Härunder ha upptagits ordinarie befattningshavare hos polisdistrikt, till vars polisväsen statsbidrag utgår jämlikt 15 § 2 mom. i lagen om polisväsendet i riket. I likhet med vad som gäller enligt nuvarande reglementet för SPA har anslutningen till SPA ansetts alltjämt böra vara beroende av framställning från vederbörande polisdistrikt. Befattningarna ha följaktligen hänförs till grupp B.

Befattningshavarnas anställnings- och avlöningsförhållanden äro i huvudsak reglerade i polislagstiftningen och i anslutning därtill av vederbörande polisdistrikt beslutade, av länsstyrelsen fastställda avlöningsbestämmelser. Någon särskild reglering för pensioneringsändamål torde sålunda icke erfordras. Där avlöningsbestämmelserna icke äro tillräckligt uttömmande, torde emellertid böra krävas att bestämmelserna behörigen kompletteras i erforderlig omfattning.

För befattnings registrering synes ej behöva fordras tillstyrkande av särskild myndighet.

Bestämmandet av pensionsklass för befattning har ansetts böra tillkomma statens pensionsanstalt. Pensionsåldern har bibehållits vid 60 år.

Enligt nuvarande reglementet för SPA intaga befattningshavarna vid polisväsendet i fråga om rätten till uppskjuten pension en särställning, såtillvida att dylik pension oberoende av anledningen till avgången alltid beräknas å såväl befattningshavarens tjänstepensionsavgift som å huvulmannens och statens pensionsbidrag. I avseende å denna särställning få pensionsutredningen erinra om följande.

Polisdistrikt är enligt polislagen skyldigt att förse hos detsamma anställd ordinarie polisman med skälig pension. Polisdistrikt, varom här är

fråga (landsbygdsdistrikt), äga att bereda polismannen delaktighet i SPA eller att ombesörja pensioneringen i egen regi eller att pensionsförsäkra personalen i enskild pensionsinrättning. I sistnämnda två fall bidrager staten till utgående tjänstepension med en tredjedel.

Distriktets pensioneringsskyldighet består även vid förtidsavgång ur distriktets tjänst. Där sådan avgång inträffat, är distriktet enligt bestämmelse i polislöneförordningen den 6 juni 1925 (nr 172) skyldigt att senast vid pensionsålderns inträde bereda den avgångne polismannen pension, som motsvarar den tid anställningen hos distriktet varat. Innehar den avgångne vid pensionsålderns inträde ordinarie anställning hos annat distrikt, inträder dock pensioneringsskyldigheten först efter avgången därifrån.

Anslutning till SPA innebär för närvarande, att SPA i allmänhet helt övertager polisdistriktets pensioneringsskyldighet. Med hänsyn till förenämnda bestämmelse i polislöneförordningen är i SPAs nuvarande reglemente föreskrivet, att polisman efter förtidsavgång, som innefattar utträde ur SPA, är berättigad att vid varaktig oförmåga till arbete, dock senast vid pensionsålderns inträde, komma i åtnjutande av uppskjuten pension, motsvarande fulla värdet av den pensionsrätt som anses intjänt.

Den särställning i fråga om pensionsrätt vid förtidsavgång som enligt bestämmelserna i polislöneförordningen tillkommer polispersonal har tillskapat huvudsakligen för att underlätta dess övergång från ett polisdistrikt till ett annat. Utan denna särställning skulle, då pensioneringen vid de olika distrikten icke sker i en och samma pensionsinrättning, vederbörande polisman vid dylik övergång, vilken kan vara ofrivillig och exempelvis förorsakad av ändrad distriktsindelning, icke bli skäligen tillgodosedd i pensionshänseende.

Vid tillämpning av de allmänna bestämmelserna i reglementsförslaget skulle pensioneringen i SPA — även med bortseende från fall, där tjänstelivränta enligt dessa bestämmelser icke utgår — ej alltid täcka de pensionsförpliktelser distriktet enligt polislöneförordningen har gentemot förtidsavgången polisman. Efter avgången skulle vederbörande från SPA komma i åtnjutande av tjänstelivränta, i allmänhet dock först från 65 års ålder. Då livräntan också kan tänkas vara lägre än den pension som enligt polislöneförordningen tillkommer polismannen och denna pension skall börja utgå senast från pensionsåldern, vilken i allmänhet ej är högre än 60 år, skulle polisdistriktet vara pliktigt att utgiva hela pensionen för tiden från pensionsåldern till 65 års ålder samt för tiden därefter skillnaden mellan pensionen och livräntan. Dock torde statsbidrag härtill med $\frac{1}{3}$ av kostnaderna vara att påräkna.

I betraktande härav har övervägts att i ett blivande pensionsreglemente i fråga om polisman föreskriva, att polismannen efter utträde i förtid ur SPA skall äga rätt att i stället för tjänstelivränta komma i åtnjutande av pension vid pensionsåldern eller vid dessförinnan inträffad varaktig oförmåga till arbete. Alternativt har ifrågasatts att rätt till sådan pension skulle tillkomma den avgångne allenast, om han i samband med avgången över-

gått till annan ordinarie polisbefattning, varmed pensionsrätt enligt reglementet ej är förenad.

En dylik, allenast för polispersonal avsedd pensionsform, har emellertid icke någon motsvarighet beträffande den polispersonal — marinens poliskår och poliskåren i Boden — å vilken Atregl. äger tillämpning. Med hänsyn bland annat härtill har det synts lämpligast att avstå från tanken på att låta polispersonalen få rätt till uppskjuten pension efter förtidsavgång och att i stället för sådant fall tillämpa de allmänna bestämmelserna om tjänstelivranta. Såsom av det föregående framgår skulle pensioneringen i SPA därvid ej alltid täcka polisdistriktens förpliktelser enligt polislöneförordningen gentemot förtidsavgångna befattningshavare. Ett polisdistrikt, som erlagt samtliga enligt reglementet ifrågakomna avgifter, bör emellertid i allmänhet ha grundad anledning att räkna med att icke för förtidsavgången befattningshavare behöva vidkännas pensionskostnader utöver dessa avgifter. Vid sådant förhållande synes det skäligt, att så länge nämnda förpliktelser bestå, polisdistriktet genom särskilda statsbidrag erhålla ersättning för pensionsfyllnad, som de nödgas utgiva till förtidsavgången befattningshavare utöver honom från SPA tillkommande livränteförmåner. Med lämpliga grunder för beräkning av denna ersättning skulle en sådan anordning icke medföra större statliga pensionskostnader än om personalen erhöle hela förmånsbeloppet från SPA.

Prövningen av frågor om eventuell dylik ersättning torde böra överlämnas till statens pensionsanstalt och synas ersättningsbeloppen kunna utgå av medel, som stå till pensionsanstaltens förfogande.

För den händelse — efter emotsedd utredning därom — principen om pensionernas oantastbarhet sedermera skulle vinna full tillämpning inom den statligt ordnade pensioneringen och i samband därmed polislöneförordningens hithörande bestämmelser ändras, torde den här förordade anordningen med särskilda ersättningar bli obehövlig och kunna slopas.

I fråga om befattningshavare vid polisväsendet ha bestämmelser om avgångsskyldighet meddelats i polislöneförordningen. Dessa bestämmelser överensstämna i huvudsak med motsvarande bestämmelser i gällande reglemente för SPA.

Till pensionsutredningen har av statsrådet och t. f. chefen för socialdepartementet den 18 februari 1947 för beaktande vid fullgörandet av utredningens uppdrag överlämnats vissa handlingar, avseende framställning om ändringar i polislöneförordningen i syfte att bringa bestämmelserna i förordningen om skyldighet för polisman att i vissa fall i förtid avgå från sin befattning i överensstämmelse med motsvarande regler i Atregl.

En dylik anpassning skulle innebära, att polislöneförordningens bestämmelser om avgångsskyldighet skulle komma att i huvudsak överensstämna med de i reglementsförslaget intagna bestämmelserna i sådant hänseende. Utan en sådan överensstämmelse lär det få anses, att pensionsreglementets bestämmelser i de fall, där bestämmelserna äro för nuvarande befattningshavare oförmånligare än polislöneförordningens bestämmelser, icke mot vederbörandes bestridande kunna äga tillämpning.

Det synes pensionsutredningen icke motiverat att bereda den till SPA anslutna polispersonalen en sådan särställning i förhållande till övriga till SPA anslutna befattningshavare. Det kan emellertid tänkas, att det för annan polispersonal än till SPA ansluten sådan personal kunde finnas påkallat att vid ändring av polislöneförordningen göra någon mer eller mindre väsentlig avvikelse från de i Atregl. stadgade bestämmelserna om avgångsskyldighet. Med hänsyn bland annat härtill synes det utredningen kunna ifrågasättas, huruvida det icke i polislöneförordningen beträffande den till SPA anslutna polispersonalen vad angår avgångsskyldigheten allenast borde hänvisas till bestämmelserna i det för befattningshavarna gällande pensionsreglementet.

V. Jordbruk med binäringar.

Härunder ha upptagits fast anställd befattningshavare i viss hushållningssällskapsverksamhet, med statsbidrag avlönad hemkonsulent hos hushållningssällskap samt specialkonsulent och distriktskonsulent hos mejerisammanslutning ävensom fast anställd befattningshavare hos lantbruksakademien, lokal frökontrollanstalt, lokal lantbrukskemisk kontrollstation, Sveriges utsädesförening eller Sveriges fjäderfäavelsförening.

Av de sålunda upptagna befattningarna ha de nämnda konsulentbefattningarna, vilka för närvarande äro obligatoriskt anslutna till SPA, hänförs till grupp A. Pensionsklassen har föreslagits till 1:17 för hemkonsulentbefattning, 1:27 för specialkonsulentbefattning och 1:25 för distriktskonsulentbefattning, varigenom begynnelseunderlagen bli något högre än de med utjämningsstillägg ökade grundbeloppen av tekniskt omräknad tjänstepension enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m.

För övriga befattningar, vilka hänförs till grupp B, bör för registrering fordras tillstyrkande av lantbruksstyrelsen eller, såvitt angår befattning i hushållningssällskapsverksamhet till främjande av fiske, fiskeristyrelsen. För befattning vid lantbruksakademien synes det dock böra tillkomma statskontoret att pröva fråga om tillstyrkande av registrering. Det har ansetts böra ankomma på statens pensionsanstalt att bestämma befattningspensionsklass.

Pensionsåldern är enligt gällande reglemente för SPA 65 år för manlig och 60 år för kvinnlig befattningshavare. I reglementsförslaget har pensionsåldern angivits till 63 år för hemkonsulent samt 65 år för special- och distriktskonsulent. För övriga befattningar har pensionsåldern ansetts böra bestämmas av statens pensionsanstalt till 65, 63 eller 60 år med tillämpning av stadgandet 10 c i 39 § reglementsförslaget. Vad sålunda föreslagits, innebär att pensionsåldern för hemkonsulent höjes från 60 till 63 år samt att pensionsåldern för annan kvinnlig befattningshavare i vissa fall kan höjas från 60 till 65 eller 63 år ävensom att pensionsåldern för manlig befattnings-

havare i vissa fall torde komma att sänkas från 65 till 63 år eller 60 år. I fråga om pensionsåldern för hemkonsulent har den föreslagna höjningen syntts motiverad med hänsyn bland annat till pensionsåldern för yrkesinspektris.

Slutligen må här erinras om att sådana befattningshavare hos hushållningssällskap och lantbruksakademien, som äro underkastade 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan respektive Atregl., enligt 2 § 1 mom. a) i reglementsförslaget ha undantagits från reglementets tillämpning.

VI. Kyrkoväsendet.

Härunder upptagna befattningar vid Svenska kyrkans diakonistyrelse m. fl. kyrkliga institutioner ha ansetts böra tillhöra grupp B. Prövningen av fråga om tillstyrkande av befattnings registrering torde lämpligen böra anförtros åt antingen kammarkollegiet eller statskontoret. Befattnings pensionsklass bör bestämmas av statens pensionsanstalt. Pensionåldern har angivits till 65 år eller samma ålder som enligt det nu gällande reglementet för SPA tillämpas i familjepensionshänseende för de av befattningarna som för närvarande äro anslutna till SPA.

VII. Sjömanshusen.

Sjömanshusens befattningar ha hänförts till grupp B. För befattnings registrering torde böra fordras tillstyrkande av kommerskollegium. Befattnings pensionsklass har förutsatts skola bestämmas av statens pensionsanstalt. Pensionsåldern har ansetts böra fastställas av statens pensionsanstalt till 65, 63 eller 60 år med tillämpning av stadgandet 10 c i 39 § reglementsförslaget. Detta innebär, att pensionsåldern i allmänhet blir oförändrad men att den för manlig befattningshavare i vissa fall kan komma att sänkas från 65 till 63, eventuellt till 60 år, samt att pensionsåldern för kvinnlig befattningshavare i vissa fall kan komma att höjas från 60 till 63, eventuellt till 65 år.

VIII. De kungl. teatrarna.

Härunder ha upptagits de befattningar vid de kungl. teatrarna (operan och dramatiska teatern), beträffande vilka för närvarande gälla de i kap. X och XII i det nuvarande reglementet för SPA meddelade särskilda bestämmelserna. Bestämmelserna i kap. X gälla för kapellmästare och hovkapellister samt bestämmelserna i kap. XII för teaterchef, regissör, chef för dekorationsateljé, solist, skådespelare, tjänsteman, kormästare, körist, balettmästare, balettmedlem och befattningshavare tillhörande den tekniska personalen.

Vad först angår teaterchefsbefattningarna är pensionsrätten såsom framgår av Kap. VI i detta betänkande reglerad med förordnandepensionsformen såsom förebild, dock med avvikelser i vissa hänseenden. Bland dessa avvikelser märkas att teaterchef, där fråga ej är om otjänstbarhetsfall, ej är berättigad till pension vid ofrivillig avgång före sex års förordnandetid samt att den möjlighet att erhålla förordnandepension, som enligt Atregl. förefinnes under vissa förutsättningar vid frivillig avgång efter fyllda 60 år med kortare förordnandetid än 12 år, ej har någon motsvarighet beträffande teaterchef. Vidare märkas vissa olikheter i fråga om förutsättningarna för rätt till hel förordnandepension vid frivillig avgång ävensom i fråga om grunderna för bestämmande av avkortad pension.

Det har icke syntts pensionsutredningen vara anledning att i fråga om pensionsrätten för teaterchefsbefattningarna bibehålla någon av de sålunda föreliggande avvikelserna med undantag dock i fråga om kravet på minst 6 års förordnandetid för pensionsrätt vid ofrivillig avgång i vissa fall, varom bestämmelse intagits i 14 § 1 mom. första stycket c) i reglementsförslaget.

Tjänstepensionsunderlaget för teaterchef är för närvarande fastställt till 8 000 kronor. Om till detta belopp lägges dyrtidstillägg, beräknat efter 12 procent och med vederbörlig maximering — varvid det uppkommande beloppet, med hänsyn till grunderna för beräkning av tilläggsförmåner å tjänstepension utgående enligt reglementet för SPA och 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente, kan anses jämförligt med tjänstepensionsunderlag enligt sistnämnda reglemente — erhålles ett belopp av 8 576 kronor. Detta belopp överensstämmer nära med tjänstepensionsunderlaget (8 520 kronor) enligt 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente för lönegrad C 9 i 1939 års civila avlöningsreglemente. Denna lönegrad motsvarar enligt statens allmänna avlöningsreglemente av år 1948 lönegrad Cp 15. Med hänsyn bland annat härtill och i betraktande av att teaterchefernas löneförmåner överstiga lönen i sistnämnda lönegrad, har pensionsutredningen funnit skäligt föreslå, att teaterchefsbefattningarna hänföras till pensionsklass 2: 16 eller sålunda den lägsta pensionsklass som medger minst samma pensionsförbättring som tillkommit befattningshavare i lönegrad C 9 vid övergång till Atregl.

Vad härefter angår teatrarnas övriga befattningshavare, vilkas befattningar syntts böra hänföras till grupp A, får pensionsutredningen till en början lämna en kortfattad redogörelse för denna personals pensions- anställnings- och avlöningsförhållanden.

Beträffande pensionsförhållandena gälla betydande olikheter mellan å ena sidan befattningshavare vid hovkapellet (kapellmästare och hovkapellister) samt å andra sidan teaterpersonalen i övrigt.

Pensioneringsgrunderna för befattningshavarna vid hovkapellet äro i allt väsentligt av samma innebörd som pensioneringsgrunderna för andra under reglementet för SPA inordnade, till teaterpersonal ej hänförliga befattningshavargrupper. Här må endast antecknas, att tjänstepensionsunderlaget är enhetligt fastställt till 6 000 kronor — eller sålunda till det enligt reglemen-

tets allmänna bestämmelser gällande maximibeloppet — för kapellmästare och till 3 300 kronor för annan befattningshavare, att pensionsåldern är 60 år, tjänståldern 30 år samt att avkortad tjänstepension i allmänhet beräknas försäkringstekniskt ävensom att genast börjande tjänstepension kan erhållas vid avgång tidigast 5 år före pensionsåldern i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga. Tjänstepensionsunderlaget för annan befattningshavare än hovkapellmästare har bestämts med utgångspunkt från medeltalet av de för befattningshavarna gällande slutavlöningarna vid tidpunkten för befattningarnas inordnande under reglementet för SPA.

I fråga om pensioneringsgrunderna för övrig teaterpersonal är att märka bland annat

att pensionsrätt ej tillkommer befattningshavare för tid före ingången av det spelår (1 juli—30 juni), som infaller närmast efter det befattningshavaren fyllt 18 år, och ej heller innan han varit fast anställd vid någon av teatrarna under ett sammanhängande spelår,

att befattningshavare vilkens verksamhet samtidigt omfattar båda teatrarna eller olika åligganden inom samma teater skall efter pensionsanstaltens bestämmande äga pensionsrätt i den egenskap de huvudsakliga arbetsuppgifterna åvila honom,

att tjänstepensionsunderlaget för varje spelår skall utgöra viss del av årsavlöningens grundbelopp, varmed i allmänhet förstås de under spelåret uppburna kontanta löneförmånerna, minskade med ett mot rörligt tillägg enligt civila avlöningsreglementet och kristillägg under kvartalet närmast före spelåret svarande belopp, dock högst 8 000 kronor,

att hel tjänstepension utgör medeltalet av tjänstepensionsunderlagen under de 10 spelår, då underlagen varit högst, eller under det mindre antalet förekommande spelår, dock att i fråga om sjuk- eller invalidpension hel tjänstepension icke må understiga medeltalet av tjänstepensionsunderlagen under de 3 spelår, som infallit närmast före det varunder avgång sker,

att pensionsåldern inträder vid utgången av det spelår, varunder stadgad levnadsålder uppnås,

att förenämnda levnadsålder samt tjänståldern äro följande:

	Levnads- ålder år	Tjänst- ålder år
Tjänsteman och befattningshavare tillhörande den tekniska personalen:		
man	65	30
kvinna	63	30
Chef för dekorationsateljé och kormästare	60	30
Regissör, manlig skådespelare	60	25
Balettmästare	55	25
Kvinnlig skådespelare	55	22
Manlig korist	53	25
Manlig solist	53	22
Kvinnlig korist	50	22
Kvinnlig solist	50	20
Manlig balettmedlem	45	20
Kvinnlig »	41	20

att Kungl. Maj:t kan medgiva befattningshavare, som tidigast 5 år före pensionsålderns inträde lämnar sin anställning, rätt till förtidspension under förutsättning bland annat, ifråga om tjänsteman eller befattningshavare tillhörande den tekniska personalen, att han kan räkna minst 30 tjänstår och, i fråga om annan befattningshavare, att tjänståren utgöra minst $\frac{2}{3}$ av tjänståldern, samt

att familjepension bestämmes efter ett familjepensionsunderlag, vilket beräknas på liknande sätt som hel tjänstepension.

Vad angår anställnings- och avlöningsförhållandena äro dessa, bortsett från vad som i sådant hänseende stadgas i vederbörande teaterreglementen, närmare reglerade genom individuella anställningskontrakt eller gällande kollektivavtal eller beträffande vissa befattningshavaregrupper genom såväl individuella kontrakt som kollektivavtal.

För närvarande tillämpas anställning utan individuellt kontrakt d. v. s. enbart enligt kollektivavtal i fråga om den tekniska personalen, anställning enligt såväl individuella kontrakt som kollektivavtal i fråga om orkesterpersonal med undantag av kapellmästare och konsertmästare, körpersonal med undantag av kormästare samt i fråga om balettpersonal med undantag av balettmästare och premiärsujetter. I fråga om övriga befattningshavare tillämpas enbart individuella kontrakt.

För den tekniska personalen utgöres avlöningen dels av vissa, för olika kategorier av personalen bestämda månatliga belopp dels ock av dyrtidstillägg. De månatliga lönebeloppen utgöra enligt kollektivavtal, gällande från och med den 1 juli 1948 för operans del för nyanställd personal lägst 245 och högst 480 kronor samt för personal med ett års tjänstgöring som ordinarie lägst 245 och högst 490 kronor. Viss personal, vilken delvis fullgör tjänstgöring såsom påklädare, erhåller för denna del av tjänstgöringen ersättning med visst belopp för tjänstgöringstillfälle. Vid dramatiska teatern är det månatliga lönebeloppet för kvinnlig personal lägst 282 och högst 310 kronor samt för manlig personal minst 430 kronor. Kristillägget utgår enligt nämnda avtal med 25,7 procent å de månatliga lönebeloppen och ersättningarna.

Kollektivavtalet för hovkapellet upptar fyra olika lönegrupper med begynnelselöner av lägst 6 612 kronor och högst 7 888 kronor samt slutlöner, vilka uppnås efter 12 års tjänstgöring, av lägst 7 812 kronor och högst 9 088 kronor, allt för år räknat. För hovkapellist, som enligt anställningskontraktet är fast engagerad även för spelande av biinstrument, utgår särskild ersättning med visst belopp, lägst 200 och högst 500 kronor för år. Å såväl lön som särskild ersättning utgår kristillägg, vilket för närvarande beräknas efter 25,7 procent.

Enligt kollektivavtalet för kör- och balettpersonalen utgå månadslönerna efter två särskilda löneskalor, en för manlig och en för kvinnlig personal. I dessa skalor är lönen för nyanställd bestämd till 240 kronor för månad samt slutlönen, vilken uppnås efter 5 års anställningstid till 470 kronor för manlig och 400 kronor för kvinnlig personal. För balettens sekonder utgår

såsom tillägg utöver dessa löner 25 kronor för månad. Som tjänstgöringspengar utgår utöver månadslönen viss ersättning vid tjänstgöring å föreställning. Denna ersättning utgår, för körpersonalen med 2: 25 kronor, för sekonder med 3: 50 kronor och för annan balettpersonal med 2: 50 kronor för tjänstgöringstillfälle. Den kvinnliga personalen erhåller som ersättning för viss beklädnadsdetalj tillägg till tjänstgöringspengarna med 75 öre för tjänstgöringstillfälle. Kristillägg utgår å månadslön och tjänstgöringspengar med för närvarande 25,7 procent.

För den enbart medelst individuella kontrakt anställda personalen gäller, att avlöningen utgår med i kontraktet fixerade årliga belopp samt beträffande vissa personalgrupper därutöver särskilda tjänstgöringspengar enligt i kontraktet närmare angivna grunder. Kristillägg, beräknat å fast lön och tjänstgöringspengar, utgår för närvarande med 25,7 procent å högst 900 kronor för månad. Att märka är att kontrakten i allmänhet ej innehålla någon föreskrift om ålderstillägg eller liknande löneförhöjningar.

De personalgrupper för vilka systemet med tjänstgöringspengar tillämpas utgöras av operans solistpersonal och den icke kollektivavtalsanställda balettpersonalen (premiärsujetter). I fråga om solistpersonalen kunna tjänstgöringspengarna utvisa högst betydande variationer från år till år. En med tjänstgöringspengar i viss mån jämförlig förmån utgöres av de särskilda ersättningar, som utgå till skådespelare vid dramatiska teatern när tjänstgöring fullgöres vid såväl matiné- som kvällsföreställning.

Pensionsutredningen övergår nu till att lämna en redogörelse för reglementsförslaget i vad det avser de för teaterpersonalen i allmänhet föreslagna särskilda bestämmelserna.

Vad först angår frågan om villkoren för pensionsrätt enligt reglementet har utredningen för de ifrågakomma befattningarna icke ansett det påkallat att föreslå några undantagsregler avvikande från vad i sådant hänseende föreslagits i 2 §. Reglementet bör sålunda, utan iakttagande av nu stadgad uppskovstid om ett sammanhängande spelår, träda i tillämpning å befattningshavaren i och med tillträdet av fast anställning, i allmänhet dock ej före fyllda 20 år. Endast i fråga om balettpersonalen har, med hänsyn till den för densamma gällande särskilt låga pensionsåldern, i 39 § reglementsförslaget upptagits ett undantagsstadgande härom, betecknat 2 a, enligt vilket dylik personal skall äga pensionsrätt från och med spelåret näst efter det varunder befattningshavaren fyllt 18 år.

Vad beträffar frågan i vilken egenskap befattningshavare skall äga pensionsrätt, om han vid samma teater eller båda teaternas fullgör sådana arbetsuppgifter som normalt äro att hänföra till olika slag av befattningar, har utredningen utgått från att avgörande härvidlag kan träffas av statens pensionsanstalt, detta utan att särskild bestämmelse härom meddelas.

Vad angår de pensionsklasser till vilka befattningarna skola vara hänfödda anser pensionsutredningen, att dessa för samtliga befattningar, d. v. s. även för befattningar vid hovkapellet, liksom för närvarande tjänstepen-

sionsunderlagen för den i kap. XII gällande reglemente för SPA inordnade personalen, böra fastställas av statens pensionsanstalt.

Fastställandet bör enligt utredningens mening ske efter årligen återkommande prövning i de fall där avlöningen delvis utgöres av tjänstgöringspengar eller annan ersättning, som på förhand svårligen låter sig beräknas. Där sådan årlig prövning icke skall ske, synes pensionsklassen böra fastställas att gälla tills vidare, till dess ändring av avlöningsavtalet eller av det procenttal efter vilket rörligt tillägg eller liknande tillägg beräknas å avlöning eller pension föranleder omprövning av den fastställda pensionsklassen. I de fall där pensionsklassen fastställles efter årligen återkommande prövning bör detta ske i slutet av spelåret näst före det, under vilket pensionsklassen skall gälla, eller i början av detta senare spelår eller i fråga om den, som anställts för tillträde vid annan tidpunkt än då spelår börjar, så fort ske kan.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen för pensioneringen för den i kap. XII gällande reglemente för SPA inordnade teaterpersonalen framgår bestämmes tjänstepensionsunderlaget individuellt för varje anställningshavare. Enligt utredningens mening bör ett dylikt förfarande vid fastställande av pensionsklass begränsas till att avse endast sådana befattningshavargrupper, där detta med hänsyn till arten av gällande avlöningsavtal är oundgängligt. För övriga befattningar bör pensionsklassen bestämmas gruppvis.

Fastställandet av pensionsklass efter årligen återkommande prövning har synts utredningen kunna begränsas till att avse solist- och skådespelarpersonal. Med hänsyn till här förekommande tjänstgöringspengar och därmed enligt utredningens mening i förevarande sammanhang jämförliga matinéersättningar erfordras en bestämmelse i fråga om det belopp med vilket dylik förmån skall upptagas vid pensionsklassens fastställande. I sådant hänseende föreslår utredningen, att det belopp upptages som utgått till befattningshavaren under senast förflutet spelår, eller såvitt angår nyanställd, det belopp som beräknas komma att utgå under första anställningsåret. Stadgandet 7 d i 39 § reglementsförslaget, som avses skola reglera nu behandlade spörsmål, har för tillämpning å solister och skådespelare utformats med hänsyn härtill. Tillämpningen av detta stadgande innebär, att för pensionsklassen under visst spelår i allmänhet blir avgörande dels den för spelåret kontrakterade fasta lönen jämte förekommande därå belöpande kristillägg eller dylikt, dels ock de tjänstgöringspengar jämte eventuellt kristillägg därå som befattningshavaren uppburit under föregående spelår, eller, såvitt angår nyanställd, som han beräknas komma att uppbära under första spelåret. För nyanställd med anställning från tidpunkt, som ej sammanfaller med början av spelår, böra tjänstgöringspengarna upptagas med ett beräknat belopp, avseende helt spelår. Vad angår kristillägget synes detta med avseende å såväl kontrakterad lön som tjänstgöringspengar böra beräknas med hänsyn till de förhållanden som råda då pensionsklassen bestämmes.

För teaterpersonalen i övrigt, d. v. s. regissörer, balett-, kör- och orkesterpersonal samt chef för dekorationsateljé ävensom teknisk personal och tjänstemannapersonal, synes pensionsklass kunna bestämmas att gälla tills vidare. Denna personal torde härvidlag icke intaga någon särställning i förhållande till vad som gäller i fråga om befattningshavare i allmänhet. Särskilt stadgande i ämnet torde följaktligen icke vara erforderligt.

Vad angår frågan huruvida pensionsklass för viss befattningshavargrupp skall bestämmas enhetligt eller för varje särskild befattningshavare har det närmare avgörandet härutinnan ansetts böra tillkomma pensionsanstalten. Särskild bestämmelse härom har ej synts behöflig.

Pensionsutredningen anser emellertid, att bestämmande av pensionsklass bör ske individuellt i fråga om solister, skådespelare, regissörer, premiärsujetter vid baletten, balettmästare, kormästare, kapellmästare, konsertmästare vid hovkapellet, chef för dekorationsateljé och tjänstemannapersonal.

I fråga om övrig personal — d. v. s. annan balettpersonal än balettmästare och premiärsujetter, annan körpersonal än kormästare samt annan orkesterpersonal än kapell- och konsertmästare ävensom teknisk personal — synes enligt utredningens mening kunna fastställas enhetlig pensionsklass för varje särskild i avlöningshänseende enhetlig befattningshavargrupp.

Utom för solister och skådespelare utgår avlöningen delvis i form av tjänstgöringspengar även i fråga om vissa andra befattningshavargrupper, nämligen annan balettpersonal än balettmästare och annan körpersonal än kormästare. I fråga om teknisk personal förekommer att befattningshavare fullgör en del av sin tjänstgöring såsom påklädare, varvid ersättning för denna deltjänstgöring utgår med visst belopp för tjänstgöringstillfälle. Vid bestämmande av pensionsklass i fråga om de nu angivna befattningshavargrupperna synas tjänstgöringspengarna och ersättningarna enligt pensionsutredningens mening böra få antagas motsvara det årsbelopp som kan väntas i medeltal komma att utgå till befattningshavaren. Ett med hänsyn härtill utformat stadgande 7 c i 39 § reglementsförslaget har föreslagits skola erhålla tillämpning å nämnda befattningshavargrupper. Beträffande grupp, för vilken med hänsyn till enhetlighet i avseende å avlöningen bestämmes enhetlig pensionsklass, bör medeltalet avse gruppen i sin helhet. Vad angår den tekniska personalen bör stadgandet givetvis endast tillämpas å de befattningshavare vilkas avlöningsförhållanden därtill föranleda.

I kap. XII gällande reglemente för SPA finnes såsom förut angivits en bestämmelse, enligt vilken hel tjänstepension i regel skall motsvara medeltalet av tjänstepensionsunderlagen under de tio spelår, då underlagen varit högst. Som motiv för bestämmelsen anförde teaterpensionsutredningen följande.

Vid beräkning av tjänstepensionens belopp brukar som regel utgångspunkten utgöras av det tjänstepensionsunderlag, som gäller vid tiden för avgången. En dylik regel är givetvis i allmänhet lämplig, enär slutlönen brukar utgöra den högsta lön, som vederbörande under sin tjänstetid erhållit. Enär emellertid, vad teaterns per-

sonal beträffar, lönekurvan för ett flertal befattningshavare starkt faller mot slutet av anställningstiden och en pension, beräknad efter det senaste pensionsunderlaget, därför skulle ställa sig mindre förmånlig, har utredningen i stället föreslagit, att beloppet av hel tjänstepension i princip skall utgöra medeltalet av de tio högsta tjänstepensionsunderlag, som vederbörande under sin tjänstetid uppnått.

Vad teaterpensionsutredningen sålunda anfört synes med hänsyn bland annat till de upplysningar vilka pensionsutredningen inhämtat om teaterpersonalens avlöningsförhållanden och för vilka utredningen tidigare i huvudsak redogjort närmast äga giltighet i fråga om solistpersonalen. Men även beträffande skådespelarpersonalen synas avlöningsförhållandena vara sådana, att förekomsten någon tid före pensionsåldern av en lönetopp utav längre eller kortare varaktighet kan te sig tämligen sannolik. Med hänsyn härtill har utredningen ansett sig böra föreslå för solister och skådespelare samt — vid det förhållandet att regissörsbefattningarna ofta rekryteras ur dessa befattningshavargrupper — regissörer underkastas tillämpning av ett särskilt stadgande 18 a i 39 § reglementsförslaget motsvarande förenämnda bestämmelse i gällande reglemente för SPA. För övrig teaterpersonal finnes enligt utredningens mening icke tillräcklig anledning att föreskriva tillämpning av detta stadgande.

Enligt 18 § 2 mom. i reglementsförslaget skall i fråga om befattning med lägre pensionsålder än 55 år såsom tjänstepensionsunderlag tillämpas för befattningen gällande tjänstepensionsunderlag, minskat med visst för pensionsklassen angivet belopp. I fråga om solist, för vilken dylik lägre pensionsålder förutsatts skola alltjämt gälla, bör sådan minskning ske av det medeltalsberäknade tjänstepensionsunderlaget. Där detta icke till beloppet sammanfaller med tjänstepensionsunderlaget för viss pensionsklass, bör minskning göras med det belopp som i 18 § 2 mom. anges för den pensionsklass vilkens tjänstepensionsunderlag närmast motsvarar det beräknade medeltalet. Ett med hänsyn härtill utformat stadgande, 18 b., bör följaktligen tillämpas i fråga om solisterna.

Vid bestämmande av tjänstepension för den för vilken stadgandet 18 a gäller böra tjänståren beräknas utan sådan reduktion som för vissa fall föreskrives i 19 § 4 mom. reglementsförslaget. Stadgandet 19 b, vilket anger att 19 § 4 mom. icke skall äga tillämpning, bör följaktligen gälla med avseende å solister, skådespelare och regissörer.

Enligt stadgandet 18 a skall, där fråga är om invalid- eller sjukpension, såsom tjänstepensionsunderlag tillämpas lägst medeltalet av pensionsunderlagen under tre år. Detta skulle under vissa förutsättningar kunna leda till tillämpning av ett högre tjänstepensionsunderlag än det som kunnat ifrågakomma, därest befattningshavaren kvarstått till pensionsåldern. Detta bör enligt pensionsutredningens mening förhindras. I sådant syfte föreslås i stadgandena 21 a och 22 a att vid tillämpning av 21 och 22 §§ skall antagas, att nämnda medeltal skulle gällt såsom pensionsunderlag under tiden efter avgången i fråga om dem för vilka stadgandet 18 a eller 18 b gäller, d. v. s. solister, skådespelare och regissörer.

De för tillämpning i fråga om dessa befattningshavare vid bestämmande av familjepension, tjänstelivränta och familjelivränta avsedda stadsgamdena 29 a, 33 a och 36 a torde icke tarva någon närmare motivering.

Vad angår pensionsåldrarna äro dessa för medlemmarna av baletten åtskilligt lägre än den lägsta pensionsålder som eljest förekommer inom den statliga pensioneringen. I fråga om vissa andra befattningshavare, såsom kvinnliga skådespelare och balettmästare, synes gällande pensionsålder låg i förhållande till pensionsåldern för befattningshavare, med vilka det kan finnas visst fog för att göra jämförelser i sådant hänseende. Med hänsyn till att införandet av nu gällande pensionsåldrar för teaterpersonalen skedde så nyligen som år 1943 och i fråga om flera personalgrupper innebar en avsevärd höjning, har pensionsutredningen ansett sig böra avstå från att framlägga förslag om höjning av pensionsåldern för någon personalgrupp. I fråga om kvinnlig tjänsteman i högre pensionsklass än 1:19 har utredningen dock med hänsyn till vad som i allmänhet gäller beträffande pensionsålder för befattningshavare i motsvarande löneställning med pensionsrätt enligt Atregl. funnit sig böra föreslå höjning av pensionsåldern från 63 till 65 år.

Vad angår tidpunkten för pensionsålderns inträde har inom pensionsutredningen ifrågasatts att för befattningshavare tillhörande tjänstemannapersonal eller teknisk personal fastställa denna tidpunkt till utgången av den månad varunder stadgad levnadsålder uppnås. Utredningen har emellertid icke funnit tillräckliga skäl föreligga för en dylik avvikelse från vad som i sådant hänseende enligt reglementsförslaget skulle bli gällande för övrig teaterpersonal. I detta sammanhang må erinras att pensionsåldern för befattningshavare vid hovkapellet enligt gällande reglemente för SPA inträder på 60-årsdagen, medan den enligt reglementsförslaget skulle komma att inträda först vid utgången av det spelår under vilket befattningshavaren uppnår 60 levnadsår.

Beträffande tjänståldrarna har pensionsutredningen icke ansett tillräckliga skäl föreligga för att föreslå någon ändring i vad som därutinnan gäller enligt nuvarande reglemente för SPA.

Enligt det nuvarande reglementet för SPA gäller i fråga om de personalgrupper vid de kungl. teatrarna, för vilka rätt till förtidspension för närvarande förekommer, att för vissa befattningshavare för sådan pension fordras ett antal tjänstår, allenast motsvarande $\frac{2}{3}$ av tjänståldern. Som motiv härför anförde 1941 års teaterpensionsutredning, på vilken utredningsförslag i ämnet nämnda undantagsregel infördes, bland annat följande.

Förtidspensionen har för teaterpersonalen — i likhet med vad som i viss utsträckning är fallet i fråga om statliga befattningshavare — huvudsakligen avsetts att bli tillämplig vid sådana fall av sjukdom, invaliditet eller arbetsoförmåga, där de för erhållande av vanlig sjuk- eller invalidpension uppställda, relativt stränga kraven på otjänstbarhet icke äro uppfyllda. Sålunda skulle förtidspension kunna tänkas förekomma exempelvis för solist vid partiell röstinvaliditet eller för skådespelare vid minnesdefekt, i vilka fall prestationsförmågan kan ha i hög grad nedgått, utan att likväl förutsättning för beviljande av sjukpension

föreligger. Framför allt torde man alltså kunna räkna med att förtidspension såsom ersättning för sjukpension kommer att tillämpas beträffande den personal vid de kungl. teatrarna, som på grund av uppträdande å scen eller eljest i särskilt hög grad måste besitta frisk fantasi och vitalitet.

De skäl som sålunda åberopats för den särställning som vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna intaga i förevarande hänseende synas kunna åberopas även i fråga om åtskilliga andra befattningshavaregrupper med ansittällning i statens tjänst eller som eljest äro underkastade statliga tjänstepensionsbestämmelser. Med hänsyn härtill och då något särskilt behov av en dylik särställning enligt hittills vunnen erfarenhet knappast synes föreligga i fråga om teaterpersonalen, har pensionsutredningen stannat för att icke föreslå några särskilda bestämmelser i fråga om förutsättningarna för förtidspension för teaterpersonal.

41 §.

I denna paragraf stadgas att sådan innehavare av befattning, å vilken reglementet erhåller tillämpning, så ock huvudman, som i reglementet avses, skola vara pliktiga att underkasta sig ändrade bestämmelser i de hänseenden om vilka i reglementet förmäles.

I fråga om huvudmannen har paragrafen ansetts behöflig närmast med tanke på framtida eventuella ändringar av bestämmelserna om pensionsavgifter.

I den del paragrafen avser befattningshavare, har den utformats i anslutning till 37 § första punkten Atregl. I andra punkten 37 § Atregl. stadgas vissa begränsningar i fråga om ordinarie tjänstemans skyldighet att underkasta sig ändrade tjänstepensionsbestämmelser. Sådan tjänsteman är sålunda ej skyldig underkasta sig ändring av vissa angivna föreskrifter i Atregl. om beloppet av tjänstepensionsunderlag, om bestämmande av tjänstepensions grundbelopp eller om rörligt tillägg. Han skall dock vara pliktig att, därest de allmänna levnadskostnaderna nedgå med tio procent eller mera i förhållande till $\frac{100}{110}$ av levnadskostnaderna i mars 1946, efter prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen vidkännas minskning med högst fem procent av grundbeloppet av tjänstepension eller beloppet av tjänstelivränta.

Endast för en mindre del av de i reglementsförslaget avsedda befattningarna tillämpas en med ordinarie statsanställning jämförlig anställningsform. Med hänsyn härtill och då varje ändring av pensionsbestämmelserna måste grundas på beslut av statsmakterna, har pensionsutredningen ansett, att någon motsvarighet till förenämnda begränsningsregel i Atregl. icke är behöflig i fråga om SPA-pensioneringen. Utredningen anser sig härvid kunna utgå ifrån att statsmakterna vid framtida eventuella ändringar av pensionsbestämmelserna — åtminstone i vad avser sådana med ordinarie statstjänstemän jämförliga befattningshavare, vilkas anställningsform icke varit uteslutande beroende av huvudmannens avgörande — i skälig utsträckning beaktar den för ordinarie tjänstemän enligt Atregl. i förevarande hänseende gällande begränsningen.

Någon motsvarighet till 37 § Atregl. finnes ej i Afregl. Enligt reglements-förslaget skulle emellertid skyldigheten för befattningshavare att underkasta sig ändrade pensionsbestämmelser kunna avse även familjepension. Detta skulle särskilt kunna få betydelse, om sådan nedgång i de allmänna levnadskostnaderna varom förmåles i 37 § Atregl. skulle föranleda minskning av tjänstepension. För dylikt fall kunde det enligt pensionsutredningens mening vara anledning att ifrågasätta minskning även av familjepensionen. Utredningen har därför ansett, att möjlighet bör hållas öppen för dylik minskning av familjepensionen.

Omfattningen av den i 41 § reglementsförslaget stadgade ändringsskyldigheten är i likhet med vad i sådant hänseende gäller enligt 37 § Atregl. inskränkt till att avse allenast den som är i tjänst vid ändringens ikraftträdande. Om en sådan begränsning anförde 1938 års pensionssakkunniga, på vilkas förslag motsvarande bestämmelse i 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente baserades, bland annat följande.

Det har icke synts alldeles självfallet, att ändringsskyldighet allenast bör föreligga för den, som är i tjänst vid ändringens ikraftträdande, utan det har ansetts kunna ifrågasättas, huruvida ej en motsvarande skyldighet borde i vissa bestämda hänseenden stadgas för den som åtnjuter enligt reglementet beviljad pension eller livränta. Onekligen kunde vissa skäl tala för att jämväl den åt vilken pensionsförmån redan beviljats göres skyldig att i följd av nedgång i den allmänna levnadskostnadsnivån underkasta sig en viss reduktion i den utgående förmånen. De sakkunniga ha emellertid icke ansett sig böra fullfölja tanken på en dylik anordning med hänsyn till de psykologiska verkningar och de praktiska konsekvenser som densamma kunde befaras medföra.

Även pensionsutredningen anser det kunna ifrågasättas, om icke ändringsskyldighet i avseende å reduktion av pensionsförmåner vid nedgående levnadskostnadsnivå borde föreskrivas jämväl i fråga om pensionstagare. Utredningen har emellertid icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att därutinnan föreslå en från Atregl. avvikande reglering i fråga om SPA-pensioneringen.

KAP. IX.

Övergångsanordningar.

Sådan omläggning av pensioneringsgrunderna som en övergång från nuvarande reglemente för SPA till det föreslagna reglementet skulle innebära kan icke ske utan att särskilda föreskrifter övergångsvis bli gällande.

Såsom i Kap. VI avd. »Reglementsbestämmelser» angivits har reglementet föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1949. Självfallet bör reglementet tillämpas å varje befattningshavare, som vid ikraftträdandet eller därefter tillträder befattning, som är förenad med pensionsrätt enligt reglementet. Detta förhållande regleras automatiskt genom bestämmelserna i 1 §. Pensionsutredningen förutsätter emellertid, att reglementet i och med ikraftträdandet i allmänhet skall erhålla tillämpning jämväl å befattningshavare som anställts före ikraftträdandet, däribland även de befattningshavare vilka efter ikraftträdandet kvarstå i sådana i reglementet avsedda befattningar som äro förenade med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA.

Tillämpning av det nya reglementet skulle i vissa hänseenden, såsom i fråga om avgångsskyldighet på grund av sjukdom, tvångspensionering m. m., kunna anses innebära en skärpning av tidigare gällande pensionsvillkor. Pensionsutredningen har med hänsyn härtill övervägt, huruvida icke — i likhet med vad som exempelvis skedde beträffande ordinarie tjänstemän vid ikraftträdandet av 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente — befattningshavare, vilken efter ikraftträdandet av det föreslagna reglementet kvarstår i befattning, som varit förenad med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA, borde erhålla möjlighet att på grund av därom inom viss tid anmäld önskan bli undantagen från det nya reglementets tillämpning och få kvarstå på nuvarande reglemente. Ifrågavarande befattningshavare äro emellertid jämlikt bestämmelsen i § 16 i nuvarande reglemente formellt skyldiga att underkasta sig de ändringar i pensionsrätten som kunna varda fastställda. Avsikten med denna bestämmelse torde dock icke ha varit att möjliggöra genomförande mot befattningshavarnas vilja av mera genomgripande skärpningar av pensionsvillkoren. Bestämmelsen bör ej heller enligt utredningens mening åberopas som stöd för sådana skärpningar. Men då de skärpningar av pensionsvillkoren varom här är fråga måste anses vara av underordnad betydelse, ej minst i jämförelse med de förbättringar av pensionsvillkoren i allmänhet, som en tillämpning av det nya reglementet skulle innebära, anser utredningen det ej påkallat att, såvitt angår befattningshavare med pensionsrätt enligt nuva-

rande reglemente för SPA, sagda tillämpning göres beroende av befattningshavarnas fria val.

De övergångsanordningar som påkallas av ikraftträdandet av reglements-förslaget äro dels sådana som sammanhänga med bestämmelserna i det nya reglementet dels ock sådana som äga samband med en fortsatt tillämpning för vissa befattningshavare av nuvarande reglemente för SPA. De bestämmelser som härvidlag synts utredningen erforderliga innefattas i de i bilagorna 2 och 3 till detta betänkande framlagda förslag till kungörelse *med övergångsbestämmelser till reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare* respektive kungörelse *angående begränsad tillämpning av reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt.*

Vad förstnämnda kungörelseförslag beträffar ha däri intagna bestämmelser uppdelats på två avdelningar, av vilka den första omfattar bestämmelser för befattningar i allmänhet och den andra bestämmelser för vissa särskilda grupper av befattningar.

Såsom motivering till de föreslagna övergångsbestämmelserna får utredningen anföra följande.

Allmänna övergångsbestämmelser.

1 punkten. Såsom här ovan angivits förutsätter pensionsutredningen, att det föreslagna reglementet i allmänhet redan från och med ikraftträdandet skall erhålla tillämpning å de befattningshavare vilka därefter kvarstå i sådana tidigare innehavda, i reglementet avsedda befattningar som varit förenade med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA. Någon svårighet för sådan tillämpning möter icke i fråga om innehavare av befattningar, för vilka anslutningen till pensioneringen skulle bli obligatorisk, d. v. s. befattningar, hänförliga till grupp A och C.

I fråga om innehavare av befattningar, beträffande vilka i det föreslagna reglementet registrering av befattningen uppställts såsom villkor för pensionsrätt, nämligen till grupp B hänförliga befattningar, utgör emellertid nämnda villkor hinder för omedelbar tillämpning av reglementet. Man kan nämligen ej räkna med att registrering av befattningarna hunnit ske vid reglementets ikraftträdande. Ej sällan torde det komma att dröja med registreringen så lång tid därefter, att en retroaktiv tillämpning av reglementet från tidpunkten för ikraftträdandet måste anses utesluten. Upprätthålles kravet på registrering, måste alltså tidpunkten för reglementets tillämpning i åtskilliga fall framskjutas. Då befattningshavarna därvid icke skäligen kunna ställas utanför all pensionsrätt, skulle man bli nödsakad att låta dem tillsvidare bibehålla pensionsrätten enligt nuvarande reglemente för SPA. Härav skulle bland annat följa, att man i fråga om en del befattningar under en kortare eller längre övergångstid finge tillämpa olika pensionsreglementen för samma slag av befattningar.

För att möjliggöra en omedelbar tillämpning av det föreslagna reglementet beträffande tidigare, efter framställning av huvudmannen med pensionsrätt förenade befattningar bör man därför, har det synts pensionsutredningen, tillsvidare avstå från kravet på registrering och i avvaktan på att sådan kommer till stånd provisoriskt låta befattningshavarna vara underkastade reglementet.

I överensstämmelse härmed har pensionsutredningen i denna punkt föreslagit, att till grupp B hänförd befattning, som den 30 juni 1949 var ansluten till SPA, skall, utan hinder av att befattningen ej registrerats, tillsvidare vara förenad med pensionsrätt från tidpunkten för det föreslagna reglementets ikraftträdande intill dess registrering sker.

Emellertid bör uppmärksammas, att anslutningen till pensioneringen av befattning av nyss nämnt slag tidigare varit och framdeles skulle förbli beroende av huvudmannens frivilliga åtagande. Vid sådant förhållande läser huvudmannen få anses vara oförhindrad att i fråga om i reglementsenslig ordning registrerad befattning få pensionsrätten indragen efter därom gjord anmälan. Uppenbarligen bör huvudmannen icke rimligen vara mera bunden vid pensionsrätten under tid, för vilken beviljandet av pensionsrätt före reglementets ikraftträdande provisoriskt godtagits såsom registrering. Den från ikraftträdandet tillsvidare gällande pensionsrätten har därför synts pensionsutredningen böra upphöra, om och när huvudmannen anmäler sig önska detta.

Någon valfrihet mellan tillämpning av det föreslagna reglementet och fortsatt tillämpning av nuvarande reglemente för SPA torde dock icke böra tillerkännas huvudmannen. Gör han anmälan, att han önskar få den från ikraftträdandet av förstnämnda reglemente gällande pensionsrätten indragen, bör följaktligen, har det synts pensionsutredningen, någon pensionsrätt därefter icke tillkomma befattningshavaren. På grund av bestämmelsen om reglementets ikraftträdande skulle detta automatiskt bli följden av en dylik anmälan. Emellertid kan det antagas, att huvudmännen, bland annat med hänsyn till vederbörande befattningshavare, allenast i enstaka undantagsfall — närmast sådana där fortsatt pensionsrätt överhuvudtaget icke önskas — komma att finna sig föranlåtna att vidtaga åtgärder för att få pensionsrätten enligt det nya reglementet upphävd.

2 punkten. Enligt vad i 2 § 2 mom. sägs skulle befattningshavare, som överskridit pensionsåldern då hans befattning förenas med pensionsrätt enligt reglementet, vara undantagen från reglementets tillämpning. Det har icke synts pensionsutredningen föreligga tillräckliga skäl för att låta detta undantag gälla även för den vilkens befattning omedelbart före ikraftträdandet är förenad med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA. En i enlighet härmed utformad bestämmelse har intagits i denna punkt.

3 punkten. Enligt nuvarande reglemente för SPA gäller, att änka äger rätt till familjepension, om befattningshavaren icke vid äktenskapets ingående överskridit 65 års ålder, och att arvsberättigat eget barn i allmänhet är

pensionsberättigat till fyllda 21 levnadsår. I reglementsförslaget äro motsvarande åldrar i överensstämmelse med vad i sådant hänseende gäller enligt Afregl. angivna till 60 respektive 19 år. Enligt övergångsbestämmelserna till sistnämnda reglemente tillämpas emellertid i sådant hänseende i fråga om befattningshavare, som ägt familjepensionsrätt enligt vissa äldre familjepensionsbestämmelser, de förmånligare grunder som gällt enligt dessa äldre pensionsbestämmelser. Motsvarande gäller i fråga om befattningshavare, som överförts från reglementet för statens pensionsanstalt till Afreglementet, familjepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna eller familjepensionsreglementet för folkskolan. I överensstämmelse härmed har i denna punkt föreslagits beträffande befattningshavare, som vid ikraftträdandet överföres till det nya reglementet och som då ägde familjepensionsrätt, att änka skall äga pensionsrätt även om äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren fyllt 60 men ej 65 år samt att arvsberättigat barn till befattningshavare skall vara pensionsberättigat till 21 års ålder.

4 punkten. För att reglementet redan från tidpunkten för ikraftträdandet skall kunna tillämpas å befattning, som i 1 punkten avses, utan hinder av att registrering icke skett, bör den pensionsklass vara bestämd till vilken befattningen från nämnda tidpunkt skall vara hänförd.

Särskilda bestämmelser rörande pensionsklassen erfordras uppenbarligen ej i fall, då denna är angiven i reglementet.

Vad åter angår befattning, för vilken statens pensionsanstalt skulle ha att bestämma pensionsklassen, kunna de för sådant fall i 7 § 2 mom. meddelade bestämmelserna ej lämpligen utan vidare tillämpas. Då de regleringsbestämmelser eller andra liknande bestämmelser, vilka legat till grund för pensionsrätten enligt nuvarande reglemente för SPA, i många fall äro föråldrade eller eljest mindre väl lämpa sig som grundval för bestämmande av pensionsklass, medför eftergivandet av kravet på registrering, att pensionsklassen övergångsvis bör bestämmas på annat sätt än efter de i regleringsbestämmelserna angivna lönerna. Lämpligast synes vara att bestämma pensionsklassen med utgångspunkt från storleken av de tjänstepensionsförmåner vilka befattningshavaren närmast före reglementets ikraftträdande haft att påräkna. I överensstämmelse härmed och med hänsyn till erforderlig samordning av tjänstepension med folkpension har pensionsutredningen i första stycket av denna punkt föreslagit, att befattning skall hänföras till den lägsta pensionsklass för vilken hel ålderspension före 67 års ålder icke kommer att understiga summan av dels grundbeloppet av enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. för befattningen beräknad förbättrad och tekniskt omräknad hel tjänstepension, dels ock utjämningsstillägget för den pensionsålder som enligt reglementsförslaget skulle bli gällande för befattningen.

Om befattningen, när den sedermera registreras, skulle komma att hänföras till en lägre pensionsklass än den ursprungligen tillsvidare fastställda, har det syns pensionsutredningen skäligt, att den gamla pensionsklas-

sen alltjämt får tillämpas i fråga om den som var anställd å befattningen vid registreringen. Föreskrift härom har intagits i andra stycket.

Den omständigheten, att för registrering av befattning erforderliga åtgärder icke kunna förutsättas ha medhunnits förr än någon tid efter reglementets ikraftträdande, synes ej skäligen böra föranleda, att befattningshavaren försättes i sämre ställning i pensionshänseende än som skulle kommit i fråga, därest registrering i reglementsenlig ordning skett, räknat från ikraftträdandet. Pensionsutredningen har därför ansett sig böra föreslå, att registrering av tidigare med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA förenad befattning, för vilken statens pensionsanstalt enligt 7 § 1 mom. skulle ha att bestämma pensionsklassen, må, om registrering begärts inom den närmaste tiden, förslagsvis sex månader, efter ikraftträdandet, beviljas med retroaktiv verkan räknat från ikraftträdandet. Tredje stycket innehåller föreskrift härom.

I detta sammanhang må framhållas att, då fråga är om registrering av sådan till grupp B hänförd befattning, vilken omedelbart före reglementets ikraftträdande varit förenad med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA, tillstyrkande enligt 3 § 1 mom. c) av registreringen icke torde, vare sig registrering begärts före utgången av år 1949 eller senare, böra fordras annat än i fall, då statens pensionsanstalt finner sådant vara påkallat. Bestämmelse härom synes emellertid lämpligen böra intagas i tillämpningsföreskrifterna till reglementet.

De angivna utjämningsstilläggen för pensionsåldrarna 65, 63, 60, 55 och 50 år äro så beräknade, att de jämte rörligt tillägg med tolv procent motsvara de i kap. VI »Tjänstepensionsunderlag och familjepensionsunderlag» omförmälda utjämningsstilläggen. Dessutom ha för pensionsåldrarna 53, 45 och 41 år upptagits beräknade utjämningsstillägg.

5 punkten. Enligt nuvarande reglemente för SPA är befattningshavare skyldig att vidkännas vissa pensionsavgifter. För dessa avgifter svarar huvudmannen med rätt för honom att avdraga mot avgifterna svarande belopp å befattningshavarens avlöning. I det föreslagna reglementet är däremot någon avgiftsplikt ej föreskriven för befattningshavaren.

Därest löneavdragen skulle upphöra i och med ikraftträdandet av det föreslagna reglementet, skulle befattningshavarna komma att erhålla en av pensionsregleringen i och för sig icke motiverad löneförbättring, motsvarande beloppet av tidigare verkställda avdrag. Intill dess i samband med lönereglering övergång till nettolönesystemet sker, bör enligt pensionsutredningens mening huvudmannen ha möjlighet att fortsätta med att göra dessa avdrag.

Såsom i Kap. VI avd. »Pensionsavgifter» angivits läser huvudmannen få anses vara oförhindrad att, i fall där bruttolönesystem tillämpas och så kan ske utan hinder av gällande lönebestämmelser, göra löneavdrag för pensionskostnader även efter det föreslagna reglementets ikraftträdande. I dylikt fall föreligger alltså sådan möjlighet som nyss sagts utan att särskild föreskrift därom behöver meddelas.

Där huvudmannen icke kan göra löneavdrag med stöd av gällande lönebestämmelser, torde emellertid särskild föreskrift härom erfordras. Så torde vara förhållandet beträffande bl. a. sådana till grupp A hänfödda befattningar för vilka lön eller minimilön är fastställd i författning.

Pensionsutredningen har övervägt, huruvida icke en eventuellt ej motiverad löneförbättring i sistberörda fall skulle kunna undvikas genom minskning av de å lönerna utgående tilläggsförmånerna (provisoriska lönetillägg m. m.). Härför skulle emellertid erfordras, i fråga om befattningar med författningsenligt fastställda löner beslut av statsmakterna, avseende varje särskild grupp av befattningar, och i fråga om andra befattningar av huvudmannen fattade lönebeslut för varje särskild befattning. Ett sådant förfaringssätt har syntts pensionsutredningen komma att bli alltför invecklat och har därför ej ansetts böra ifrågakomma.

Ändamålsenligast synes vara att i den mån huvudmannen finner detta vara skäligt fortsätta med nuvarande löneavdrag intill dess omreglering av lönerna sker. På liknande sätt har förfarit i fråga om sådana arbetare i statens tjänst vilka blivit underkastade 1947 års pensionsreglementen för arbetare. Den befogenhet att verkställa löneavdrag som enligt vad ovan sagts tillkommer huvudman i vissa fall utan att särskild föreskrift därom behöver meddelas synes med andra ord böra, intill dess lönereglering sker, tillkomma huvudmännen i samtliga fall. Detta synes böra gälla även med avseende å befattningar med i författning fastställda löner (minimilöner), som inrättas efter reglementets ikraftträdande. Uppenbarligen bör löneavdraget icke få överstiga vare sig beloppet av de pensionsavgifter som ålegat befattningshavaren omedelbart före det föreslagna reglementets ikraftträdande eller beloppet av fortlöpande avgift enligt sagda reglemente.

Av den engångsavgift, som huvudmannen enligt § 9 mom. 1 eller 4 i nuvarande reglemente för SPA haft att erlægga för att bereda befattningshavare rätt till s. k. retroaktiv tjänstårsberäkning respektive för att få beslutad höjning av pensionsunderlagen gällande för denne, har en viss del belöpt på befattningshavaren. Där denne ej till huvudmannen direkt inbetalt motsvarande belopp, för vilket han erhållit vederlag i form av förbättrad ställning i pensionshänseende, har huvudmannen enligt § 9 mom. 2 i nämnda reglemente ägt att genom löneavdrag, som beräknats av statens pensionsanstalt, uttaga ersättning av befattningshavaren för sagda del av engångsavgiften. På grund härav kunna vissa befattningshavare vid det nya reglementets ikraftträdande ha en skuld till sina huvudmän. Den rätt huvudmannen hittills haft att genom löneavdrag göra sig betald för dylik skuld synes ej skäpligen böra berövas honom. Huvudmännen böra därför — i överensstämmelse med vad som skett vid överförandet av befattningshavare vid skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap till folkskolans pensionsreglemente — bibehållas vid sagda rätt efter det nya reglementets ikraftträdande.

De i denna punkt intagna bestämmelserna ha utformats i enlighet med vad nu anförts.

Enligt bestämmelse i § 9 mom. 3 nuvarande reglemente för SPA må engångsavgift, där huvudman så önskar, erläggas genom lika annuiteter under den tid pensionsanstalten medger och beräknade efter den räntefot pensionsanstalten bestämmer. Pensionsutredningen förutsätter, att den betalningsförpliktelse som huvudmannen i sådant fall iklätt sig gentemot SPA och som i pensionshänseende haft samma verkan som en omedelbar betalning av engångsavgiften icke kommer att rubbas.

I detta sammanhang må framhållas att nämnda betalningssätt enligt vad utredningen inhämtat på senare tid kommit till användning endast i mycket ringa omfattning. Utredningen har därför utgått ifrån att någon motsvarighet därtill ej skulle införas i fråga om engångsavgift, som avses i reglementsförslaget. Skulle det emellertid med hänsyn till de engångskostnader som kunna uppkomma för huvudmännen i samband med övergång till det nya reglementet eller under tiden närmast därefter finnas önskvärt och lämpligt, att möjlighet till engångsavgiftsbetalning genom annuiteter hålles öppen även för framtiden, synas erforderliga bestämmelser därom kunna intagas i tillämpningsföreskrifterna.

6 punkten. Det har syntts pensionsutredningen skäligt och lämpligt att på sätt i denna punkt föreslagits låta enligt nuvarande reglemente för SPA lämnat tillstånd att kvarstå i tjänst efter pensionsålderns inträde gälla såsom anstånd enligt det nya reglementet, detta även för det fall befattningshavaren därigenom skulle komma att kvarstå längre tid än tre år efter pensionsålderns inträde.

7 punkten. I fråga om ett mindre antal med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA förenade befattningar kan reglementsförslaget komma att innebära en sänkning av pensionsåldern från 65 till 63 eller 60 år. Det har syntts pensionsutredningen skäligt, att befattningshavare, vilken före ikraftträdandet uppnått en levnadsålder, som endast med ett mindre antal år, förslagsvis fem år, understiger nu gällande pensionsålder, får möjlighet att bibehållas vid denna pensionsålder. För att detta skall kunna ske utan

Pensionsåldern sänkt från 65 år till					
63 år			60 år		
Befattningshavare född i	Pensionsålder, år	Pensionsåldern inträder med utgången av	Befattningshavare född i	Pensionsålder, år	Pensionsåldern inträder med utgången av
juli 1884...	65	juli 1949	juli 1884...	65	juli 1949
juni 1889...	65	juni 1954	juni 1889...	65	juni 1954
juli 1889...	64 ¹¹ / ₁₂	d:o	juli 1889...	64 ¹¹ / ₁₂	d:o
aug. 1889...	64 ¹⁰ / ₁₂	d:o	maj 1890...	64 ¹ / ₁₂	d:o
juni 1890...	64	d:o	juni 1890...	64	d:o
juni 1891...	63	d:o	juni 1891...	63	d:o
juli 1891...	63	juli 1954	juni 1892...	62	d:o
			juni 1893...	61	d:o
			juni 1894...	60	d:o
			juli 1894...	60	juli 1954

att pensionsåldern för yngre befattningshavare skall komma att inträda vid en tidigare tidpunkt än för äldre sådana erfordras, att pensionsåldrarna för vissa av de yngre åldersklasserna successivt sänkas på så sätt att pensionsåldern kommer att nedgå med $\frac{1}{12}$ år för varje hel eller påbörjad månad, varmed levnadsåldern dagen före ikraftträdandet understiger 60 år. Detta innebär, att pensionsåldern för dessa yngre åldersklasser skulle komma att inträda den 30 juni 1954. Verkningarna av de föreslagna reglerna belysas av den exemplifiering som innehålles i förestående sammanställning.

En i enlighet med vad nu sagts utformad bestämmelse har intagits i denna punkt.

8 punkten. Ett genomförande av reglementsförslaget skulle för åtskilliga befattningar medföra en höjning av pensionsåldern med upp till fem år. Sålunda skulle pensionsåldern för mer än 9 000 sjuksköterske- och barnmorskebefattningar komma att höjas från 55 till 60 år. För en befattningshavare, som vid ikraftträdandet uppnått en levnadsålder som med endast ett mindre antal år understiger den gamla pensionsåldern, skulle en höjning av densamma kunna innebära avsevärd olägenhet, därest befattningshavaren nödgades kvarstå i befattningen till den nya pensionsålderns inträde. Med hänsyn härtill anser pensionsutredningen, att befattningshavare, som före ikraftträdandet uppnått en levnadsålder, som med förslagsvis högst ett år understiger nu gällande pensionsålder, bör kunna erhålla ålderspension vid avgång tidigast med utgången av den månad under vilken nu gällande pensionsålder inträder. För de fyra närmast lägre åldersklasserna eller, där pensionsåldern höjts med tre år, de två närmast lägre åldersklasserna synes tidpunkten för avgång med rätt till ålderspension kunna successivt framskjutas med ett år i sänder. För de än lägre åldersklasserna skulle däremot rätt till ålderspension föreligga först efter avgång vid den nya pensionsålderns inträde. Utredningen har förutsatt att vid bestämmande av ålderspension i här avsedda fall den i det nya reglementet bestämda tjänståldern skall tillämpas.

De höjningar av pensionsåldern, som skulle kunna ifrågakomma, äro höjningar från 55 till 60 år, från 60 till 65 år samt från 60 till 63 år. Vid tillämpning av pensionsutredningens förslag skulle avgång före den reglementsenliga pensionsåldern vid nedan angivna födelsedata medföra rätt till ålderspension enligt följande:

Höjning av pensionsåldern					
55—60 år		60—65 år		60—63 år	
Födelsedag	Lägsta avgångsålder, år	Födelsedag	Lägsta avgångsålder, år	Födelsedag	Lägsta avgångsålder, år
före $\frac{1}{7}$ 1895	55	före $\frac{1}{7}$ 1890	60	före $\frac{1}{7}$ 1890	60
$\frac{1}{7}$ 1895— $\frac{30}{6}$ 96...	56	$\frac{1}{7}$ 1890— $\frac{30}{6}$ 91...	61	$\frac{1}{7}$ 1890— $\frac{30}{6}$ 91...	61
$\frac{1}{7}$ 1896— $\frac{30}{6}$ 97...	57	$\frac{1}{7}$ 1891— $\frac{30}{6}$ 92...	62	$\frac{1}{7}$ 1891— $\frac{30}{6}$ 92...	62
$\frac{1}{7}$ 1897— $\frac{30}{6}$ 98...	58	$\frac{1}{7}$ 1892— $\frac{30}{6}$ 93...	63		
$\frac{1}{7}$ 1898— $\frac{30}{6}$ 99...	59	$\frac{1}{7}$ 1893— $\frac{30}{6}$ 94...	64		

En i anslutning till det nu anförda formulerad övergångsbestämmelse har intagits i denna punkt.

9 punkten. Denna punkt, som avses skola utgöra en motsvarighet till 8 punkten i kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 683) med övergångsbestämmelser till Atregl., torde icke här tarva någon särskild motivering.

10 punkten. Enligt nuvarande reglemente för SPA äger befattningshavare erhålla befrielse från å honom belöpande andel i engångsavgift för retroaktiv tjänstårsberäkning. Denna andel motsvarar den försäkringsfond som skulle ha bildats av de årliga pensionsavgifter som befattningshavaren skulle haft att erlægga under den tid tjänstårsberäkningen avser, om reglementet då hade varit gällande. De årliga avgifterna enligt reglementet ha bestämts så, att de beräknats i stort sett täcka en tredjedel av kostnaden för tjänstepension och hela kostnaden för familjepension. Det har vid sådant förhållande ansetts, att vid beräkning av tjänstår för bestämmande av tjänstepension enligt det nya reglementet för här avsedd tid avdrag bör göras med en tredjedel av tiden.

En i enlighet med vad nu sagts utformad bestämmelse, vilken har sin motsvarighet i bestämmelser, som meddelats vid överförande av vissa befattningshavare hos skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap till de för folkskolans lärare gällande pensionsbestämmelserna, har föreslagits i första stycket av denna punkt.

I andra stycket har föreslagits en bestämmelse av motsvarande innebörd för det fall befattningshavaren erhållit befrielse från andel i engångsavgift för höjning av tjänstepensionsunderlag.

11 punkten. Under en avsevärd tid framåt kommer det nya reglementet att tillämpas å befattningshavare, vilka intill ikraftträdandet innehade befattningar, förenade med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA. Tid, då sådan pensionsrätt gällt, skulle enligt 19 § 2 mom. i reglementsförslaget komma att tillgodoräknas såsom tjänstår med den inskränkning som eventuellt följer av stadgandet i 19 § 4 mom. Vid tillämpning av sistnämnda stadgande skulle tjänstepensionsunderlaget under tiden anses ha varit det som blev gällande för befattningshavaren vid ikraftträdandet. Häremot synes intet vara att erinra, därest pensionsklassen för befattningen första gången bestämts enligt 4 punkten första stycket eller den för befattningen i reglementet angivna pensionsklassen icke är högre än den pensionsklass som skulle ha fastställts för befattningen, om nämnda övergångsbestämmelse varit å befattningen tillämplig. I andra fall däremot skulle en tjänstårsberäkning enligt de i 19 § meddelade bestämmelserna innebära, att de motiv som föranlett införandet av den i 19 § 4 mom. föreslagna inskränkningen skulle åsidosättas i fråga om sådan realhöjning av pensionsunderlag som blir en följd av övergången till det nya reglementet. Enligt pensionsutredningens mening föreligga i allmänhet icke tillräckliga skäl härför. Utredningen har därför utgått från att vid tillämpning i sistnämnda fall av stadgandet i 19 § 4 mom. tjänstepensionsunderlaget skall anses ha varit det, vilket motsvarar det som gällde för befattningshavaren närmast före det föreslagna reglementets ikraftträdande.

En i anslutning till det nu sagda formulerad bestämmelse har intagits i denna punkt.

12 punkten. I denna punkt har föreslagits att vid tjänstårsberäkning för familjepension avdrag skall göras för tid, för vilken engångsavgift erlagts för rätt till tjänstårsberäkning, medgiven enligt § 6 nuvarande reglemente för SPA eller för höjning av pensionsunderlag, om befattningshavaren erhållit befrielse från att bidra till engångsavgiften för familjepension. Denna bestämmelse har sin motsvarighet på tjänstepensionsområdet i 10 punkten. Där föreslagna avdrag vid beräkning av tjänstår för bestämmande av tjänstepension bör emellertid med hänsyn till innebörden av bestämmelsen i 30 § a) i reglementsförslaget uppenbarligen icke jämväl göras vid beräkning av tjänstår för bestämmande av familjepensionstal.

13 punkten. I 8 punkten har föreslagits att befattningshavare i vissa fall skall kunna avgå med rätt till ålderspension före pensionsåldern. Det har ansetts, att tjänstår för familjepension, ej böra få räknas för tid efter sådan avgång.

Särskilda övergångsbestämmelser beträffande vissa befattningshavare.

14 punkten. Beträffande fast anställd befattningshavare vid socialinstitut gällde under budgetåren 1945/46 och 1946/47 enligt därom meddelade särskilda föreskrifter att vid utbetalning av avlöning till befattningshavare, som enligt samma föreskrifter åtnjöt lön enligt löneplan A i 1939 års civila avlöningsreglemente eller enligt löneplan Eo enligt civila icke-ordinariereglementet, skulle innehållas ett belopp, motsvarande tjänste- och familjepensionsavdrag för statlig befattningshavare med samma lönegradsplacering som ifrågavarande befattningshavare vid institutet. För tiden från och med budgetåret 1947/48 har föreskrivits att avlöningarna för befattningshavarna skola utgå enligt de statliga nettolöneplanerna. Vid nu angivna förhållanden ha befattningshavarna synts böra för tiden från och med den 1 juli 1945 till och med den 30 juni 1949 tillerkännas samma rätt till tjänstårsberäkning som skulle tillkommit dem, därest de då varit underkastade det nya reglementet. Den i 14 punkten intagna bestämmelsen har utformats i anslutning härtill.

Förenämnda vid löneutbetalning innehållna belopp, vilka enligt de särskilda föreskrifterna skolat fonderas, synas lämpligen böra tillföras statens pensionsanstalt.

15 punkten. I fråga om lärarbefattningar vid fortsättningsskolor har i reglementsförslaget förutsatts, att pensionsklassen alltid skall bestämmas med hänsyn till den för full tjänstgöring utgående eller beräknade avlöningen samt att tjänståren för tid, under vilken avlöningen utgår med hänsyn till en mindre omfattande tjänstgöring, skola minskas i förhållande härtill. Detta påkallar särskild övergångsbestämmelse dels i vad avser pen-

sionsklass för tid innan registrering skett dels ock i vad avser beräkningen av tjänstår för tid före det nya reglementets ikraftträdande. Denna punkt innehåller förslag till sådana bestämmelser.

16 punkten. I övergångsbestämmelserna till kungörelsen den 5 september 1942 (nr 801) angående avlöning åt *lärare vid folkhögskola* samt statsbidrag till sådan skola stadgas bland annat, att kvinnlig befattningshavare tills vidare icke äger uppbära det sista av de i kungörelsen fastställda ålders-tilläggen. Så länge detta gäller, synas dessa befattningshavare böra vara hänfödda till särskilda pensionsklasser. Denna punkt innehåller förslag till sådana pensionsklasser.

17 punkten. Vad beträffar *barnmorskor* och *sjuksköterskor* skulle ett genomförande av reglementsförslaget komma att innebära bl. a., att pensionsåldern höjes med fem år från 55 till 60 år och att tjänståldern likaledes höjes med fem år från 25 till 30 tjänstår. Dessa ändringar komma att bidra till en sänkning av pensionskostnaderna. Med hänsyn härtill och i betraktande av att tjänstepensionsunderlaget för dessa befattningshavare i nuvarande reglemente för SPA sedan åtskilliga år varit fixerat till ett i förhållande till deras nuvarande löneställning så lågt belopp som 1 560 kronor, har det synts pensionsutredningen skäligt att för dem reglera tjänstårsberäkningen för tid före det nya reglementets ikraftträdande efter förmånligare grunder än de i 11 punkten föreslagna. Detta synes utredningen lämpligen kunna ske genom att tjänstepensionsunderlaget för sådan tid får anses ha varit högre än vad som följer av nämnda punkt.

Efter verkställda undersökningar har utredningen ansett sig vilja föreslå, att tjänstepensionsunderlaget för den föregående tiden i allmänhet skall få bestämmas som i 19 § 4 mom. andra stycket a) sägs, d. v. s. till det i det nya reglementet bestämda eller vid registrering fastställda, dock att underlaget ej skall få anses ha varit högre än det som gäller för pensionsklass 1:16, vilken pensionsklass i reglementsförslaget föreslagits för distriktsköterska.

I fråga om beräkning av tjänstepension för barnmorskor och sjuksköterskor med ett tjänstepensionsunderlag av 1 560 kronor gäller enligt mom. 11 och 15 i övergångsstadgandena till kap. VI i nuvarande reglemente för SPA, att för tid, under vilken tjänstepensionsunderlaget varit 1 000 kronor och för vilken i stadgandena omförmäld engångsavgift icke erlagts, skall tillämpas ett tjänstepensionsunderlag av 1 176 kronor. För här avsedd tid får pensionsutredningen föreslå, att tjänstepensionsunderlaget skall anses ha varit två pensionsklasser lägre än för den föregående tiden i övrigt, dock ej högre än tjänstepensionsunderlaget för pensionsklass 1:14.

Någon enstaka huvudman kvarstår alltjämt för vissa barnmorskor och sjuksköterskor vid ett tjänstepensionsunderlag av 1 000 kronor. För dessa befattningshavare synes tjänstepensionsunderlaget under den föregående tiden böra anses ha varit fyra pensionsklasser lägre än tjänstepensionsunderlaget för den pensionsklass som avses i 19 § 4 mom. andra stycket a), dock ej högre än tjänstepensionsunderlaget för pensionsklass 1:12.

Förutsättning för tillämpning av de nu föreslagna grunderna bör i fråga om befattning, som tillhör grupp B, enligt utredningens mening vara, att befattningen registreras så tidigt — före den 1 januari 1950 — att den därvid bestämda pensionsklassen enligt 4 punkten blir gällande från reglementets ikraftträdande.

Att märka är emellertid, att huvudmannen vid senare registrering alltid skulle ha möjlighet att genom erläggande av engångsavgift enligt 19 § 4 mom. tredje stycket i reglementsförslaget bereda befattningshavaren samma pensionsrätt som genom tidigare registrering.

18 punkten. Pensionsutredningen har i 8 punkten föreslagit, att befattningshavare, som med ikraftträdandet får sin pensionsålder höjd, under en övergångstid skall kunna avgå med rätt till ålderspension före inträdet av den nya pensionsåldern. Hit höra bl. a. *barnmorskor* och *sjuksköterskor* samt *lärarinnor* vid *sjuksköterskeskolor*. För dessa befattningshavare har utredningen på anförda skäl i 17 punkten föreslagit en för befattningshavarna förmånligare tjänstårsberäkning för tid före reglementets ikraftträdande än för befattningshavare i allmänhet. I den mån dessa skäl sammanhånga med höjningen av pensionsåldern bortfalla de i större eller mindre grad vid en ålderspensionering i förtid av den art varom här är fråga. Vid sådant förhållande har det ej syntts utredningen föreligga anledning att låta denna pensionering ske efter grunder, som även för den som avgår vid nu gällande pensionsålder skulle innebära en avsevärd pensionsförbättring utöver den som för närvarande utgår enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt m. m. utgående pensioner.

På grund av vad nu sagts har utredningen ansett sig böra föreslå, att ålderspension, som börjar utgå före tidpunkten för den nya pensionsålderns inträde, skall utgå med minskat belopp. Vad angår minskningen har utredningen föreslagit, att densamma för varje helt eller påbörjat fjärdedels år av den från avgången till pensionsålderns inträde återstående tiden skall utgöra $\frac{1}{200}$ av den enligt vanliga grunder bestämda ålderspensionen. Med denna regel, vilken överensstämmer med en bestämmelse i nuvarande reglemente för SPA om beräkning av förtidspension för viss teaterpersonal, kunna även de befattningshavare som avgå med ålderspension vid 55 års ålder så gott som alltid räkna med något högre pension än den som nu kan erhållas.

I detta sammanhang må framhållas, att någon mot den här föreslagna pensionsreduktionen svarande pensionsminskning icke ansetts påkallad i fråga om andra befattningshavargrupper, för vilka höjning av pensionsåldern förutsatts skola ske. För dessa befattningshavargrupper erfordras nämligen icke någon reduktion för att förhindra en ej motiverad pensionsförbättring vid avgång med ålderspension före den nya pensionsålderns inträde.

19 punkten. I vissa sådana undantagsfall, där huvudman för *barnmorske-* eller *sjuksköterskebefattning* uraktlåtitt att vidtaga åtgärder för befattningens registrering, kan det enbart på grund av tjänstålderns höjning från

25 till 30 år inträffa, att en enligt 18 punkten bestämd pension blir lägre än den som skulle kunnat erhållas enligt nuvarande bestämmelser. Detta kan bli händelsen även i fall av invalid- eller sjukpensionering i vissa åldrar. Oaktat här är fråga om verkningar, som närmast äro en följd av uraktlåtenhet eller försummelse från huvudmannens sida eller av en på befattningshavarens fria val beroende pensionsavgång, har det syns pensionsutredningen, att dessa verkningar skäligen böra förhindras. Med hänsyn härtill föreslås i denna punkt en bestämmelse, enligt vilken grundbeloppet av tjänstepension för barnmorska eller sjuksköterska vid pensionsavgång från den 30 juni 1949 innehavd befattning i här avsedda undantagsfall skall bestämmas med tillämpning av en tjänstålder av 25 år och, såvitt angår ålderspension, utan den i 18 punkten föreslagna minskningen.

20 punkten. För *lasarettsläkare*, utnämnd före den 1 januari 1927, gäller för närvarande enligt övergångsstadgande 6 d) till kap. VI i nuvarande reglemente för SPA bl. a., att han har rätt dels till pension enligt reglementet för lasarettsläkarnas pensionskassa och dels till pension enligt pensionsanstaltens reglemente, svarande mot ett tjänstepensionsunderlag av 2 000 kronor. Det har med hänsyn härtill ansetts behöfligt att, som i första stycket denna punkt skett, angiva det tjänstepensionsunderlag som vid tillämpning av 11 punkten skall anses ha varit gällande den 30 juni 1949.

I fråga om sådan lasarettsläkare som här ovan avses gäller, att pensionen — för det fall läkaren avstått från att inbetala tilläggsavgifter, som enligt kassans reglemente eventuellt skulle ha erlagts av honom efter den 1 januari 1927 — minskas med vad som beräknats motsvara dessa tilläggsavgifter. I andra stycket av denna punkt har föreslagits att samma minskning skall ske vid tillämpning av det nya reglementet.

21 punkten. Här intagna bestämmelse angående tjänstålder för *ombudsman vid sjömanshus* motsvarar tredje stycket av det genom kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 518) till kap. VII i nuvarande reglemente för SPA fogade övergångsstadgandet.

22 punkten. Enligt 30 § a) i reglementsförslaget räknas vid bestämmande av familjepensionstal icke tjänstår för tid, varunder befattningshavare varit underkastad allenast tjänstepensionsbestämmelser men ej familjepensionsbestämmelser. Denna bestämmelse är av särskild betydelse för *befattningshavare vid polisväsendet*. Dessa befattningshavare kunde nämligen icke före den 1 juli 1938 erhålla familjepensionsrätt i SPA och ha även efter nämnda tidpunkt övergångsvis kunnat vara anslutna till anstalten för enbart tjänstepension.

När familjepensionsrätt för polispersonal infördes i reglementet för SPA gällde i fråga om då anställda befattningshavare, att den föregående tiden kunde tillgodoräknas såsom tjänstår för familjepension under förutsättning att föreskriven engångsavgift erlades. Denna möjlighet, som alltjämt står öppen, är av betydelse ej blott för befattningshavare, som inträdde i familjepensioneringen den 1 juli 1938, utan även för sådana befattningshavare som sedermera i samband med övergång till annan befattning, för

vilken de icke kunnat erhålla enbart tjänstepensionsrätt, blivit delaktiga av familjepensionsrätt.

Enligt reglementsförslaget avses pensionsrätten alltid skola omfatta såväl tjänste- som familjepensionsrätt. Det har icke ansetts böra ifrågakomma, att befattningshavare, som enligt nuvarande reglemente för SPA icke äger familjepensionsrätt, skall kunna övergå till det nya reglementet i enbart tjänstepensionshänseende.

Det har synts pensionsutredningen, att möjligheten att mot erläggande av engångsavgift erhålla rätt till tjänstårsberäkning i familjepensionshänseende jämväl efter övergång till det nya reglementet bör hållas öppen ej endast för de befattningshavare som erhållit familjepensionsrätt enligt nuvarand reglemente för SPA utan även för övriga befattningshavare.

Engångsavgiften enligt nuvarande reglemente för SPA beräknas efter ett i förhållande till tjänstepensionsunderlaget lågt familjepensionsunderlag och utan hänsyn till gällande tilläggsförmåner. I betraktande härav har det ansetts, att engångsavgiften efter övergång till det nya reglementet bör få beräknas med utgångspunkt från ett familjepensionsunderlag som står i samma förhållande till tjänstepensionsunderlaget som under giltighetstiden för nuvarande reglemente för SPA varit fallet och utan att rörligt tillägg medräknas.

För befattningshavare vid polisväsendet kan det förekomma, att befattningshavaren enligt reglementet för SPA för viss tid medgiven rätt till retroaktiv tjänstårsberäkning gäller allenast med avseende å tjänstepension men ej med avseende å familjepension. Vid det förhållandet att befattningshavaren under sådan tid ej varit underkastad vare sig tjänste- eller familjepensionsbestämmelser skulle enligt 30 § a) reglementsförslaget ändock få räknas vid bestämmande av familjepensionstal. Detta bör emellertid, såsom i denna punkt angives, ej få ske med mindre engångsavgift där- för erlagts.

Bestämmelser till reglerande av nu behandlade spörsmål ha intagits i denna punkt.

23 punkten. För de med pensionsrätt enligt kap. XI i nuvarande reglemente för SPA förenade *befattningarna vid kyrkoväsendet*, för vilka pensionsrätten avser allenast familjepension, gälla icke några tjänstepensionsunderlag. Vid sådant förhållande erfordras en särskild bestämmelse beträffande fastställande av pensionsklass för tiden innan registrering sker. I denna punkt har under a) föreslagits att detta fastställande skall ske med utgångspunkt från det beräknade tjänstepensionsunderlag som enligt reglementet för SPA legat till grund för bestämmande av befattnings familjepensionsunderlag.

Vad angår tjänstårsberäkning för tid före ikraftträdandet skulle det nya reglementet för ifrågavarande befattningshavare innebära, att tjänstår för sådan tid i allmänhet endast skulle få beräknas för bestämmande av familjepensionstal och därvid allenast enligt 30 § b) i reglementsförslaget d. v. s. för tid, som må tillgodoräknas såsom tjänstår enligt familjepensionsreglementet för prästerskapet.

Bortsett från den sålunda enligt reglementsförslaget föreliggande tillgodoräkningsrätten skulle tjänstårsberäkningen för föregående tid alltså bli beroende av prövning enligt 19 § 3 mom. i reglementsförslaget och erläggande av engångsavgift. Tid som därvid skulle kunna ifrågakomma torde i allmänhet utgöras av tid, under vilken befattningshavarna innehaft tjänst, varå lagen den 9 december 1910 (nr 141) om emeritilöner för vissa präster äger tillämpning, eller tid, under vilken han innehaft med familjepensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA förenad befattning och för vilken tjänstår i familjepensionshänseende tillgodoräknas enligt § 100 mom. 1 eller mom. 2 i övergångsstadgandena till kap. XI i reglementet för SPA. I den sist avsedda tiden ingår beträffande vissa befattningshavare tid, under vilken befattningshavaren innehaft befattning, varå lagen den 28 juni 1935 (nr 445) om emeritilön för vissa prästmän i ledande ställning i missionens och diakoniens tjänst äger tillämpning.

Av vad nu sagts torde framgå, att tjänstårsberäkning enligt 19 § 3 mom. i allmänhet ej skulle kunna ske utan Kungl. Maj:ts medgivande och på de särskilda villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäligen fastställa. Det har emellertid synts pensionsutredningen, att ett dylikt tämligen omständligt förfarande helst bör undvikas. I sådant syfte har pensionsutredningen föreslagit, att här ovan angiven tid före ikraftträdandet tillgodoräknas såsom tjänstår enligt 19 § 2 mom., dock att vid beräkning av tjänstår för bestämmande av tjänstepension med avseende å tid, under vilken befattningshavare icke innehaft tjänst som avses i någon av förenämnda lagar, allenast två tredjedelar medräknas.

24 punkten. Med hänsyn bland annat till arten av de pensioneringsgrunder som enligt nuvarande reglemente för SPA i allmänhet gälla för *befattningshavare vid kungl. teatrar* har det synts utredningen, att för dessa befattningshavare bör få tillämpas 19 § 4 mom. andra stycket a) i reglementsförslaget med avseende å tid före det nya reglementets ikraftträdande. Det har synts utredningen, att så bör ske jämväl i fråga om befattningshavarna vid hovkapellet. Under a) i denna punkt har därför föreslagits, att 11 punkten ej skall tillämpas för den till grupp A hänförliga teaterpersonal som från reglementet för SPA övergår till det nya reglementet vid dettas ikraftträdande.

Enligt övergångsstadgandena till kap. XII i nuvarande reglemente för SPA gäller för vissa fall, att tid tillgodoräknas såsom tjänstår allenast för tjänstepension men ej för familjepension. Under b) i denna punkt har utredningen därför föreslagit, att sådan tid ej må tillgodoräknas vid bestämmande av familjepensionstal med mindre härför erlagts engångsavgift, beräknad enligt samma grunder som för vissa fall i 22 punkten föreslagits i fråga om befattningshavare vid polisväsendet.

För vissa teaterpersonalen tillhöriga befattningshavare förutsätter reglementsförslaget, att de enligt reglementet för SPA gällande reglerna för bestämmande av pension efter medeltalsberäknade pensionsunderlag skola i huvudsak bibehållas. Med hänsyn härtill har i c) föreslagits bestämmelser

om de pensionsunderlag som vid medeltalsberäkningen skola tillämpas för tiden före ikraftträdandet.

25 punkten. Vissa befattningshavare vid de kungl. teatrarna kvarstå vid för dem enligt stadgar för äldre, av SPA övertagna pensionsinrättningar gällande pensionsbestämmelser. Det har ansetts, att dessa befattningshavare böra få möjlighet att fortfarande kvarstå vid nämnda bestämmelser. I denna punkt har därför i första stycket föreslagits att befattningshavare skall vara undantagen från det nya reglementets tillämpning, om han före den 1 oktober 1949 anmäler sin önskan därom.

Beträffande befattningshavare, som icke gjort sådan anmälan, har i andra stycket under a) föreslagits att 5 punkten skall äga motsvarande tillämpning samt under b) och c) att vissa bestämmelser skola gälla rörande tjänstårsberäkningen. Sistnämnda bestämmelser avse att bibehålla ifrågavarande befattningshavare vid i stort sett samma rätt till tjänstårsberäkning som enligt övergångsstadgandena till kap. XII i nuvarande reglemente för SPA är medgiven.

Genom här föreslagna övergångsbestämmelser torde det, såvitt pensionsutredningen kunnat finna, bli sörjt för att befattningshavare, som övergår från nuvarande reglemente för SPA till det nya reglementet, i intet fall kommer att lida minskning i de pensionsförmåner han vid tillämpning av före sistnämnda reglementes ikraftträdande gällande bestämmelser haft att påräkna. Skulle det emellertid mot förmodan vid tillämpning av berörda övergångsbestämmelser komma att visa sig, att sådan minskning ändock i något fall skulle inträffa, synes det lämpligen böra ankomma på Kungl. Maj:t att, där så finnes skäligt, med stöd av riksdagens därtill lämnade bemyndigande besluta om för undvikande av minskningen erforderlig pensionsfyllnad.

Begränsad tillämpning av nuvarande reglemente för SPA.

Genom bestämmelserna rörande det föreslagna reglementets ikraftträdande skulle nuvarande reglemente för SPA upphävas allenast i den mån dess bestämmelser beträffande befattningshavare, som bli underkastade förstnämnda reglemente, strida mot däri meddelade bestämmelser.

Om ej annat särskilt föreskrives skulle alltså i nuvarande reglemente för SPA intagna organisationsbestämmelser och sådana förvaltningsbestämmelser, som ej strida mot den förordade nya pensionsordningen, alltjämt förbli gällande. På sätt framgår av vad som anförts i Kap. VI avdelningen »Reglementsbestämmelser» har pensionsutredningen icke funnit anledning föreslå någon ändring härutinnan.

Vidare skulle nuvarande reglemente för SPA förbli tillämpligt i fråga om all i reglementet avsedd personal, som ej skulle bli underkastad det föreslagna reglementet. Pensioneringen enligt nuvarande reglemente skulle allt-

så omfatta dels befattningshavare, som avgått — med eller utan rätt till genast börjande tjänstepension — före tidpunkten för ikraftträdande av det föreslagna reglementet, dels efterlevande till befattningshavare, som avlidit före nämnda tidpunkt, dels ock innehavare av befattning eller anställning, vilken icke skulle kunna förenas med pensionsrätt enligt sistnämnda reglemente.

För avgångna befattningshavare och efterlevande till avlidna befattningshavare läser ändring av nuvarande pensionsrätt icke böra ske i samband med det föreslagna reglementets ikraftträdande. Några särskilda pensionsbestämmelser ha därför ej föreslagits i fråga om dessa personalgrupper.

De innehavare av sådana med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA förenade befattningar eller anställningar som icke skulle kunna förenas med sådan rätt enligt det föreslagna reglementet äro i huvudsak följande:

övningslärare vid folkskolor,
vikarier å övningslärarbefattningar vid folkskolor,
övningslärare vid högre kommunala skolor,
lärare vid enskilda läroanstalter med undantag av stiftelsen Sunnerdahls
hemskolor på landet,
kommunalt anställda veterinärer,
besiktningsmän vid kontrollslakterier,
vissa biträdande överläkare,
vissa statligt anställda sjuksköterskor,
extra provinsialläkare, avlönade utan bidrag av staten,
brukssköterskor,
vissa befattningshavare vid den halvöppna barnavården,
befattningshavare vid Svenska smörprovningarna,
befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt samt
såsom assistenter anställda förutvarande mejerikonstuler.

Övningslärare vid folkskolor och högre kommunala skolor ha förutsatts skola kvarstå på nuvarande reglemente för SPA tillsvidare i avvaktan på lösning av den aktuella frågan om pensionsreglering för övningslärare i allmänhet. På grund härav har för dem pensionsrätten enligt nuvarande reglemente för SPA syntts böra bestå utan inskränkning och sålunda även gälla efterträdare å befattningarna samt innehavare av befattningar, som framtiden kunna komma att inrättas. Möjlighet till höjning av pensionsunderlagen i den i samma reglemente stadgade ordningen skulle även stå öppen. För reglering härav synas särskilda bestämmelser icke erforderliga.

Vad beträffar övriga förenämnda och med dem likställda befattnings- och anställningshavare har pensionsutredningen föreslagit, att pensionsrätten enligt nuvarande reglemente för SPA skall vara personlig. Vid vederbörandes avgång från innehavande anställning skulle pensionsrätten för anställningen sålunda upphöra. Huruvida höjning av pensionsunderlagen bör få ske under anställningstiden kan synas i viss mån tveksamt. Det har emellertid syntts utredningen skäligen att omreglering för vinnande av så-

dan höjning i förekommande fall medgives. I överensstämmelse härmed har synts böra föreskrivas, att med undantag i fråga om övningslärare vid folkskolor och högre kommunala skolor — nuvarande reglemente för SPA icke skall gälla för i reglementet avsedd befattning eller anställning, som tillträdes sedan det föreslagna reglementet trätt i kraft.

En särställning intaga de f. d. befattningshavare, för närvarande två, vilka efter avgång ur tjänst personligen fått bibehålla delaktighet i SPA jämlikt § 7 a i nuvarande reglemente. Den dessa personer tillerkända delaktigheten bör uppenbarligen bestå. Då emellertid liknande delaktighet förutsatts icke skola kunna medgivas efter avgång från befattning, varå det föreslagna reglementet skulle bliva tillämpligt, har den ej heller synts böra vidare få ifrågakomma vid avgång från någon av de fåtaliga befattningar, vilka för begränsad tid skulle vara förenade med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA. Stadgandet i § 7 a i sistnämnda reglemente har därför synts böra upphävas.

Förslaget till kungörelse angående begränsad tillämpning av reglementet för SPA har utformats i överensstämmelse med vad nu sagts.

KAP. X.

Sammanfattning.

Den översyn beträffande grunderna för den av statens pensionsanstalt (SPA) bedrivna pensioneringsverksamheten, för vars resultat pensionsutredningen ovan i detta betänkande redogjort, har i princip endast avsett den pensionering, som hittills reglerats genom reglementet för SPA. Den av SPA handhavda pensioneringen av vissa icke-statliga befattningshavare, vilka äro underkastade särskilda pensionsreglementena såsom pensionsreglementena för folkskolan och för de högre kommunala skolorna, har utredningen ansett falla utom ramen för utredningsuppdraget och därför ej upptagit den till behandling. Så är även förhållandet med den pensionering av vissa statligt anställda arbetare, vilka äro underkastade pensionsreglementena för arbetare i statens tjänst.

Utredningen har först till behandling upptagit frågan om avgränsning av pensioneringsverksamheten. Sedan i Kap. III redogjorts för pensioneringens nuvarande omfattning, ha i Kap. IV till behandling upptagits de allmänna riktlinjerna för en avgränsning av pensioneringsverksamheten.

I avseende å de allmänna förutsättningarna för anslutning av icke-statliga befattningshavare till pensioneringen har utredningen funnit sig böra föreslå, att pensioneringen i princip förbehålles befattningshavare inom sådan verksamhet eller gren av verksamhet, som står staten nära och som genom statsmakternas åtgärder av ena eller andra slaget särskilt utmärkts såsom en på staten ankommande angelägenhet, ehuru den handhas av icke-statligt förvaltningsorgan.

Med tillämpning av denna huvudregel och på skäl som i Kap. IV närmare utvecklats har utredningen ansett, att pensioneringen liksom hittills bör vara begränsad till att avse befattningshavare inom undervisningsväsendet, hälso- och sjukvården, socialvården, polisväsendet, jordbruket med binnärningar, kyrkoväsendet, sjömanshusen samt de kungl. teatrarna.

Som villkor för anslutning av befattningshavare inom dessa verksamhetsområden har utredningen vidare föreslagit, att pensionsrätt i allmänhet endast må tillkomma innehavare av befattning, som inrättats för stadigvarande behov och som avser tjänsteåligganden av mera direkt betydelse för sådan verksamhet eller gren av verksamhet, som staten genom särskilt vidtagna åtgärder visat sig vilja befrämja. Endast där en dylik verksamhet eller gren av verksamhet ekonomiskt och organisatoriskt står staten särskilt nära, har utredningen ansett att undantag härifrån må förekomma och pensionsrätt medgivas även för befattningshavare, som icke ha direkt betydelse för verksamhetens bedrivande.

Anställningshavare, som ej äro att anse som innehavare av *befattning*, bl. a. personal i arbetaranställning i egentlig mening, ha sålunda förutsatts ej kunna erhålla anslutning till pensioneringen. Behandlingen av avgränsningsfrågan har fullföljts i Kap. V med en genomgång av de inom olika verksamhetsområden förekommande verksamhetsformer, institutioner och inrättningar samt till dessa hörande befattningar, varvid prövats i vad mån de allmänna förutsättningar som utredningen föreslagit som villkor för anslutning till pensioneringen i SPA kunna anses vara uppfyllda i de särskilda fallen.

Utredningens överväganden i avgränsningsfrågan ha utmynnat i förslag om att följande befattningshavare må erhålla anslutning till pensioneringen.

Inom undervisningsväsendet.

- 1) vissa fast anställda befattningshavare vid institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning (socialinstitut),
- 2) ämneslärare vid statsunderstött med allmänt läroverk förenat kommunalt gymnasium,
- 3) ämneslärare vid specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande,
- 4) lärare vid kommunalt eller enskilt statsunderstött seminarium för utbildande av lärare för yrkesundervisning eller undervisning i hushållsgöromål eller kvinnlig slöjd samt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala,
- 5) lärare vid fortsättningsskola,
- 6) lärare vid stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet tillhörig läroanstalt, som tjänar samma ändamål som folkskola,
- 7) lärare samt sådan husmoder vid elevhushåll, som tillika är lärarinna, vid statsunderstödd folkhögskola,
- 8) lärare vid statsunderstödd skola tillhörande barna- och ungdomsvården, vissa lärare vid statsunderstödd sinnesslöskola eller epileptikerskola, lärare vid statsunderstödd förskola för dövstumma barn samt vissa lärare vid statsunderstödd vanförestalt,
- 9) lärare vid statsunderstött handelsgymnasium,
- 10) lärare vid statsunderstödd kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning,
- 11) lärare vid bergsskolan i Filipstad, Lennings textiltkniska institut i Norrköping och textilinstitutet i Borås.
- 12) föreståndare och lärare vid statsunderstödd lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskola, statsunderstödd trädgårdsskola (fruktodlingsskola), lanthushållningsseminariet å Rimforsa ävensom vid statsunderstödd yrkeskola för jordbruket,
- 13) bibliotekarie vid den statsunderstödda biblioteksverksamheten i Tornedalen (huvudbiblioteket), samt
- 14) landsantikvarie, till vilkens avlöande staten bidrager.

Inom hälso- och sjukvården.

I sluten vård.

1. Vid vårdanstalt, varå lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus äger tillämpning, med undantag av akademiska sjukhuset i Uppsala:

- a) av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid lasarett (lasarettsläkare), sanatorium (sanatorieläkare) och epidemisjukhus (epidemisjukhusläkare),
- b) av Kungl. Maj:t utnämnd läkare vid sjukstuga (sjukstugeläkare),
- c) barnmorska, husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator.

2. Vid kuranstalt, ansluten till pensionsstyrelsen, statsunderstödd enskild anstalt för kirurgisk tuberkulos (kustsanatorium) och statsunderstödd vanförestalt:

- a) av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid kustsanatorium och vanförestalt samt överläkare vid kuranstalt,
- b) husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator,
- c) annan till läkarpersonal ej hänförlig befattningshavare.

3. Vid sanatorium tillhörande Konung Oscar II:s jubileumsfond:

- a) överläkare,
- b) husmoder, sjuksköterska och social kurator.

4. Vid sinnessjukhus inrättat av stad, som åtnjuter statsbidrag för av staden ombesörjd sinnessjukvård, ävensom annan här ovan ej upptagen statsunderstödd kommunal eller enskild för hälso- eller sjukvård (förlossningsvård) avsedd vårdinrättning:

barnmorska, husmoder, sjuksköterska och social kurator.

5. Vid enskild icke statsunderstödd med vederbörligt tillstånd driven inrättning för förlossningsvård eller sjukvård:

barnmorska, husmoder och sjuksköterska.

6. Vid akademiska sjukhuset i Uppsala:

- a) överläkare,
- b) barnmorska, husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator samt
- c) annan till läkarpersonal ej hänförlig befattningshavare.

I öppen vård.

1. Vid allmän hälso- och sjukvård m. m.:

- a) extra provinsialläkare, distriktsbarnmorska och distriktssköterska, som avlönas med bidrag av staten,
- b) annan kommunalt anställd barnmorska eller sjuksköterska,
- c) sjukgymnast vid särskild poliklinik för sjukgymnastik och massage, som drives av landsting eller stad utanför landsting.

2. Vid statsunderstödd dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande:

a) av medicinalstyrelsen förordnad läkare vid fristående centraldispensär,

b) sjuksköterska.

3. I vård som bedrivs av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse: sjuksköterska.

4. Vid statsunderstödd folktandvård:

a) föreståndare för centraltandpoliklinik,

b) distriktstandläkare, distriktstandsköterska samt annan fast anställd tandläkare och tandköterska med tjänstgöring av viss omfattning.

c) tandtekniker.

I utbildning av och arbetsförmedling för sjuksköterskor.

1. Föreståndarinna och lärarinna (instruktionssköterska) vid godkänd sjuksköterskeskola.

2. Föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskebyrå.

Inom socialvården.

I anstaltsvård.

Vid av kommun, allmännyttig sammanslutning eller stiftelse bedriven vårdinrättning av följande slag, nämligen statsunderstött vårdhem för barn (barnhem), statsunderstödd skola tillhörande barna- och ungdomsvården, statsunderstödd erkänd eller enskild alkoholistanstalt, i fattigvårdslagen avsett statsunderstött arbetshem samt vårdhem för åldringar (ålderdomshem):

a) föreståndare för vårdanstalt,

b) föreståndarinna för vårdanstalt, biträdande föreståndarinna vid barnhem eller kommunalt ålderdomshem, husmoder och sjuksköterska,

c) lärarinna vid barnhem (mödrahem) för meddelande av särskild utbildning i barnavård eller husligt arbete under förutsättning att statsbidraget beräknats med hänsyn till utbildningen samt

d) annan befattningshavare vid erkänd alkoholistanstalt.

I social hemhjälpverksamhet.

Heltidsanställd hemvårdarinna, till vilkens avlöning staten bidrager.

I sjukförsäkringsverksamhet.

Verkställande tjänsteman hos sådan allmän sjukkassa, som omförmäles i lagen om allmän sjukförsäkring.

Inom polisväsendet.

Ordinarie befattningshavare i polisdistrikt, till vars polisväsen statsbidrag utgår jämlikt 15 § 2 mom. i lagen om polisväsendet i riket.

Inom jordbruket med binäringar.

1) vissa fast anställda befattningshavare hos hushållningssällskap i verksamhet till främjande av jordbruket och därtill hörande binäringar samt

fiske och hemslöjd ävensom vissa hemkonsulenter hos hushållningssällskapen;

- 2) vid mejerisammanslutning anställda special- och distriktskonsulenter, vilka avlönas med bidrag av statsmedel;
- 3) vissa fast anställda befattningshavare vid lantbruksakademien;
- 4) fast anställda befattningshavare vid statsunderstödda lokala frökontrollanstalter samt statsunderstödda lokala lantbrukskemiska kontrollstationer; samt
- 5) fast anställda befattningshavare hos Sveriges utsädesförening och Sveriges fjäderfäavelsförening.

Inom kyrkoväsendet.

1. Vid Svenska kyrkans diakonistyrelse:
förste sekreterare (direktor), annan sekreterare samt föreståndare för lekmannaskolan i Sigtuna.
2. Vid Svenska kyrkans missionsstyrelse:
svenska kyrkans missionsdirektor, sekreterare samt missionär.
3. Vid Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse:
sjömanspräst samt sekreterare.
4. Vid diakonissanstalterna vid Ersta, i Härnösand och Göteborg, diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala, Svenska diakonsällskapet anstalt å Sköndal samt Stockholms stadsmission:
föreståndare för eller biträdande pastor vid diakon- eller diakonissanstalt samt
föreståndare för Stockholms stadsmission.

Vid sjömanshusen.

Fast anställda befattningshavare.

Vid de kungl. teatrarna.

Teaterchef samt andra fast anställda befattningshavare.

Sedan utredningen fattat ställning till frågan om vilka befattningshavare som böra erhålla anslutning till pensioneringen, har utredningen övergått till att behandla de riktlinjer efter vilka pensioneringen för dessa befattningshavare bör ordnas. Det har därvid, med hänsyn till befattningshavarnas ställning i förhållande till staten och statsverksamheten, synts utredningen naturligt, att pensioneringsgrunderna, när icke särskilda förhållanden motivera en avvikelse, så nära som möjligt anpassas efter de för stats-tjänstemännen gällande allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena (Atregl. och Afregl.). Den särställning, som enligt reglementet för SPA för närvarande tillkommer flertalet befattningshavare vid de kungl. teatrarna, har ansetts kunna inskränkas till att väsentligen avse allenast aktörer och regissörer.

En redogörelse för de av utredningen uppdragna allmänna riktlinjerna

för pensioneringens ordnande har lämnats i Kap. VI i betänkandet. Till behandling ha där upptagits frågor rörande ordningen för befattningshavares anslutning till pensioneringen, avgångsskyldighet, pensionsålder, tjänste- och familjepensionsunderlag, tjänstepension och tjänstelivränta, familjepension och familjelivränta, pensionsavgifter samt rörligt tillägg.

I fråga om ordningen för befattningshavares anslutning till pensioneringen har utredningen icke funnit anledning frågå den i nu gällande reglemente för SPA genomförda uppdelningen av befattningarna i sådana med obligatorisk anslutning och sådana beträffande vilka anslutningen skall vara frivillig.

Frivillig anslutning av befattningar föreslås ske genom registrering av dessa hos statens pensionsanstalt efter framställning av vederbörande huvudman. För registrerings beviljande har utredningen uppställt villkor ifråga om befattningarnas reglering m. m.

Beträffande avgångsskyldighet och pensionsåldrar har utredningen funnit Atregl:s allmänna bestämmelser i princip böra göras tillämpliga. Som följd härav har pensionsåldern föreslagits skola höjas från 60 till 65 år för vissa befattningshavargrupper såsom lärare vid folkhögskolor m. fl. Där för jämförlig befattning med pensionsrätt enligt Atregl. gäller särskild pensionsålder har anpassning ansetts i allmänhet böra ske till denna pensionsålder. Pensionsåldern har sålunda föreslagits skola höjas från 60 till 63 år för vissa befattningshavare t. ex. vissa yrkeslärare och lärarinnor vid lanthushållsskolor. Ett betydelsefullt undantag från denna anpassning har dock gjorts för sjuksköterskor och barnmorskor, för vilka pensionsåldern föreslagits skola höjas till 60 år, fastän pensionsåldern för sådana befattningshavare med pensionsrätt enligt Atregl. är 55 år.

Anpassningen av pensioneringsgrunderna till de för statstjänstemän enligt Atregl. och Afregl. gällande har synts utredningen böra medföra, att befattningshavarna i princip böra erhålla tjänste- och familjepensionsförmåner motsvarande dem som tillkomma statstjänstemän i samma löneläge och jämförlig tjänsteställning.

För att möjliggöra sådan motsvarighet i fråga om pensionerna har utredningen förordat, att befattningarna vid pensionsunderlagens bestämmande skola hänföras till viss pensionsklass i ett pensionsklasssystem, som upp-gjorts på grundval av de för motsvarande statstjänstemän gällande pensionsunderlagsskalorna. Beträffande vissa befattningar föreslås att pensionsklassen fastställs i reglementet. För övriga befattningar har förutsatts att pensionsklassen skall bestämmas av statens pensionsanstalt. Härav följer att pensionsunderlagen för bl. a. sjuksköterskorna, till skillnad från vad nu är fallet, kunna komma att differentieras med hänsyn till avlöningen för skilda kategorier befattningar.

Även i fråga om förutsättningarna för rätt till pensionsförmån samt i fråga om sättet för pensionsförmåns beräkning i olika fall ha de föreslagna bestämmelserna i möjligaste mån utformats i anslutning till motsvarande bestämmelser i Atregl. och Afregl.

Vidare må nämnas att utredningen haft att taga viss hänsyn till de enligt lagen om folkpensionering den 29 juni 1946 utgående pensionerna och att utredningen jämväl med avseende å denna fråga förordat bestämmelser efter mönster av motsvarande bestämmelser i Atregl.

Beträffande familjepensioneringen har inom utredningen övervägts huruvida icke i överensstämmelse med vad som gäller enligt Afregl. s. k. änklingspension borde införas. Utredningen har dock på anförda skäl ansett sig icke böra föreslå en dylik utsträckning av pensionsrätten.

Anpassningen av pensioneringsgrunderna efter de för statens tjänstemän gällande pensionsbestämmelserna har ansetts även böra avse förmånen av rörligt tillägg.

I fråga om skyldigheten att erlagga pensionsavgifter innebär utredningens förslag, att avgiftsskyldigheten helt skall åvila huvudmannen. De föreslagna pensionsunderlagsskalorna förutsätta nämligen liksom motsvarande underlagsskalor i Atregl. och Afregl. tillämpningen av ett nettolönesystem.

Utredningens förslag om årliga avgifter upptager dels en grundavgift, dels ock en rörlig tilläggsavgift, beräknad å grundavgiften efter samma procenttal som gäller för motsvarande tillägg å statstjänstemännens löner.

Det av pensionsutredningen förordade avgiftssystemet innebär, att grundavgiften för samtliga befattningshavare, hänförda till en och samma pensionsklass, skall vara densamma. Vid avgifternas bestämmande har utredningen utgått från att staten i princip skall bidra till pensioneringen efter ungefär samma grunder som till pensioneringen av statens egna tjänstemän. Den del av pensionskostnaden som avses skola uttagas genom pensionsavgifter av huvudmannen kommer sålunda att i stort sett motsvara den del av pensionskostnaden som enligt grunderna för Atregl. och Afregl. synes ha beräknats åvila vederbörande tjänsteman.

Den ökning i pensionskostnaden, som uppkommer för det fall befattningshavarens pensionsunderlag höjts på grund av lönereglering, befordran eller dylikt, har ansetts böra delas mellan staten och huvudmannen, även i den mån kostnadsökningen icke täckes genom höjning av den årliga pensionsavgiften. Utredningen har därför föreslagit, att huvudmannen skall ha att erlagga viss engångsavgift, för att befattningshavarens pension i sådant fall skall få bestämmas med tillämpning av de allmänna reglerna härför. För den händelse att sådan engångsavgift ej erlägges, har utredningen föreslagit, att vid pensionens bestämmande skall företagas viss reduktion vid beräkning av tjänstår för tid före höjningen.

De pensionsbestämmelser som utredningen med utgångspunkt från de uppdragna allmänna riktlinjerna utarbetat innefattas i ett vid betänkandet som bilaga fogat förslag till pensionsreglemente.

I Kap. VII har pensionsutredningen behandlat frågan om finansieringen av SPA-pensioneringen. I avseende å den framtida finansieringen av denna pensionering har utredningen föreslagit, att såväl den pensionering som sker enligt pensionsreglementena för folkskolan och de högre kommunala skolorna

som pensioneringen enligt det föreslagna reglementet skall, i likhet med vad som är fallet beträffande pensioneringen av statsanställd personal, finansieras utan fondering. Nuvarande pensionsfond, omkring 200 miljoner kronor, har förutsatts skola förvandlas till en kapitalfond, vars avkastning upptages såsom inkomst å riksstatens driftsbudget.

Pensionsutgifterna ha antagits till en början icke komma att undergå någon mera avsevärd förändring. I den mån dessa utgifter icke täckas genom inflytande huvudmansavgifter ha de föreslagits skola bestridas av särskilt riksstatsanslag. Huvudmansavgifterna ha uppskattats till 9,9 miljoner kronor för år under den närmaste tiden och beräknats täcka ungefär 47 procent av pensionskostnaderna. Nämnade belopp överstiger med 4,9 miljoner kronor beloppet av de årsavgifter som vid tillämpning av nuvarande reglemente för SPA skulle ha influtit under budgetåret 1949/50. Efter hand väntas den föreslagna nya pensionsordningen föranleda stegring av pensionsutgifterna, men kostnaderna för denna stegring i och för sig väntas bli mer än väl täckt genom ökningen av de inflytande årsavgifterna. På grund av den automatiska ökning av pensionskostnaderna som skulle uppkomma redan vid tillämpning av nuvarande pensionsordning skulle emellertid pensionsutgifterna småningom stiga för att — efter 30 à 40 år — närma sig 118 miljoner kronor, under det att inflytande avgifter beräknas samtidigt uppgå till omkring 10 miljoner kronor.

Då emellertid under budgetåret 1949/50 inflytande avgiftsbelopp på grund av rådande uppördssystem ej kan förväntas bli större än 6,5 miljoner kronor och fondräntan, omkring 6 miljoner kronor, skulle bortfalla, har anslagsbehovet för sagda budgetår beräknats komma att överstiga det av pensionsanstalten i dess petitaskrivelse begärda beloppet, 54,6 miljoner kronor, med 4,5 miljoner kronor och sålunda utgöra omkring 59 miljoner kronor.

En närmare belysning av det föreslagna reglementets bestämmelser har lämnats i en i Kap. VIII intagen specialmotivering.

En redogörelse för erforderliga övergångsanordningar har lämnats i Kap. IX. I avseende å dylika anordningar har pensionsutredningen föreslagit dels vissa övergångsbestämmelser till det nya reglementet, dels även vissa bestämmelser rörande begränsad tillämpning av nuvarande reglemente för SPA. Förslag till sådana bestämmelser ha såsom bilagor fogats till betänkandet.

Av de föreslagna övergångsbestämmelserna må särskilt framhållas bestämmelser för möjliggörande av tillämpning omedelbart från ikraftträdandet av det nya reglementet å samtliga däri avsedda, med pensionsrätt enligt nuvarande reglemente för SPA förenade befattningar, bestämmelser om de pensionsklasser, till vilka de till pensioneringen för närvarande frivilligt anslutna befattningarna tillsvidare skola vara hänfödda samt bestämmelser om rätt för vissa äldre befattningshavare, som få pensionsåldern höjd med tre eller fem år, att vid avgång efter den nuvarande men före den nya pensionsåldern komma i åtnjutande av ålderspension.

Vad angår de föreslagna bestämmelserna om begränsad tillämpning av nuvarande reglemente för SPA rubbas genom dessa bestämmelser icke den pensionsrätt som enligt nämnda reglemente tillkommer före det nya reglementets ikraftträdande pensionerad eller eljest avgången personal. De föranleda ej heller ändring av pensionsanstaltens organisation och förvaltning. Innebörden av bestämmelserna är i huvudsak, att pensionsrätten enligt nuvarande reglemente skall vara personlig för den som ej innehar i det nya reglementet avsedd befattning, d. v. s. att nuvarande reglementet skall upphöra att gälla för vederbörande befattning vid befattningshavarens avgång.

Särskilda yttranden

1) av fröken *Andersson*

Utredningens majoritet har med erkännande av den betydelse Ericastiftelsens verksamhet haft och har, dock icke ansett sig böra föreslå, att dess läkepedagogiska institut nu upptages bland de anstalter, vilkas befattningshavare må anslutas till SPA. Anledningen härtill är, att utredningen ansett det kunna ifrågasättas, huruvida den av stiftelsen bedrivna verksamheten vunnit sådan stadga och fasthet, att pensionsrätt bör ifrågakomma. Det synes utredningen svårt att för närvarande bedöma, vilken omfattning och betydelse verksamheten kan komma att få.

Jag delar i princip den uppfattningen att en institution, vars verksamhet befinner sig på försöksstadiet, icke bör anslutas till SPA. Denna princip är emellertid enligt min mening icke tillämplig på Ericastiftelsens läkepedagogiska institut. Detta har bedrivit sin verksamhet sedan 1934. Såsom majoriteten framhåller, är det allmänt erkänt, att stiftelsens banbrytande verksamhet på läkepedagogikens område varit av stor betydelse. Verksamheten har otvivelaktigt numera lämnat försöksstadiet. Enligt vad jag har mig bekant har detta bekräftats av medicinalstyrelsen, som i yttrande över stiftelsens anslagsäskanden för 1947/48 den 7 oktober 1946 understrukt, att stiftelsen »kommit därhän, att försöksstadiet måste anses passerat».

Frågan är då om man oavsett detta förhållande skulle ha anledning räkna med att stiftelsens institut på grund av utvecklingen av offentliga institutioner, verksamma på den psykiska vårdens, utbildningens och forskningens område, inom överskådlig tid skulle kunna väntas bli överflödigt. Majoriteten har antytt att så skulle kunna bli förhållandet. I detta avseende bör framhållas, att den psykiska hälsovård bland barn och ungdom, som med stöd av statsmedel börjat komma till stånd i landstingens och de större städernas regi, på grund av bristen på personal utvecklas synnerligen långsamt. Det torde för närvarande knappast finnas någon, som vågar ens ungefärligt ange, när denna organisation kan antagas bli fullt utbyggd. Ännu viktigare är det emellertid att konstatera, att sagda institut har en sådan karaktär att det på intet sätt kan göras överflödigt genom nämnda offentliga verksamhet. Den värdefulla kombination av högt kvalificerad rådgivning och terapi å ena sidan, utbildning å den andra, som förekommer vid institutet, kommer även i fortsättningen att sakna motsvarighet i landet. Härtill kommer, att det finns all anledning att räkna med att institutet kommer att genom fortsatt forskning föra utvecklingen på den psykiska barnvårdens område ytterligare framåt. Vad beträffar utbildningen äro behoven så omfattande att det är omöjligt att se, hur eller

när det i institutet ingående seminariet skulle kunna upphöra utan att allvarlig skada vållas. Att staten eller Stockholms stad skulle genom in-
dragning eller beskärning av sina anslag vålla en dylik utgång kan sannolikt anses uteslutet.

I själva verket är frågan om institutets framtid oklar endast i ett avseende: Skall institutet fortsätta sin verksamhet i ungefär nuvarande omfattning eller skall det genom ökat stöd från staten eller Stockholms stad kunna utvidga sin rådgivning och behandling och bygga ut sitt seminarium till att omfatta även en högre, mera kvalificerad utbildning? Det är riktigt, att denna fråga hittills icke blivit avgjord. Förhållandet bör emellertid enligt min mening icke rimligen stå i vägen för att institutet anslutes till SPA. I motsatt fall skulle ju varje institution, som arbetar på ett område, där utvecklingen är livaktig, ställas utanför sagda förmån. En sådan ståndpunkt innebär, att man på viktiga områden försvårar och försenar ett ur samhällssynpunkt viktigt framåtskridande.

Enligt vad jag erfarit har saknaden av pensionsrätt för personalen börjat bereda stiftelsen vissa svårigheter, när det gäller att vid institutet binda högt kvalificerade personer och sålunda kunna upprätthålla en hög standard. Otvivelaktigt är det därför av stor betydelse, att pensionsfrågan kan ordnas utan avsevärt dröjsmål.

Med anmälan om avvikande mening får jag föreslå, att Ericastiftelsens läkepedagogiska institut upptages bland de anstalter, vilkas befattningshavare må anslutas till SPA.

2) av herr *Björn*

Pensionsutredningens majoritet har ansett att statens pensionsanstalts pensioneringsverksamhet på förevarande område bör avgränsas så att densamma endast omfattar sådana befattningshavare, vilkas verksamhet är av den art och den betydelse för det allmänna att staten har anledning att ekonomiskt bidra till pensioneringen. Detta skulle, såsom ock majoriteten framhåller, medföra att kommunala huvudmän måste vidtaga särskilda anordningar för att personal, som icke kan få pensionsrätt i SPA, på annat sätt skall få sin pensionsfråga ordnad. Detsamma gäller även andra huvudmän, som få en del av sina befattningshavare pensionerade genom anslutning till SPA.

Att begränsa statens pensionsanstalts fortsatta verksamhet på sätt majoriteten föreslagit innebär emellertid enligt min mening icke en efter tidsförhållandena lämpligt anpassad organisation. För de huvudmän vilka enligt förslaget skulle få endast vissa befattningshavare anslutna till pensioneringen måste det vara av väsentlig betydelse att ha pensioneringen för hela sin personal ordnad efter enhetliga grunder. För statens vidkommande framstår även såsom angeläget, att löne- och pensionsförhållandena bringas till överensstämmelse beträffande alla befattningshavare, som äro anställda i det allmännas tjänst eller eljest i samhällsnyttig verksamhet. Angelägenheten av en sådan samordning har i fråga om lönerna på senare tid be-

aktats vid utfärdandet av nya lönebestämmelser för kommunala tjänstemän, i det att dessa bestämmelser i stort sett bringats i överensstämmelse med de statliga. En motsvarande anpassning av pensioneringsvillkoren kan även ske i de få fall, kommunerna organiserat befattningshavarnas pensionering i egen regi, genom antagande av pensionsbestämmelser som överensstämmer med de statliga. För det stora flertalet av de huvudmän som skulle få vissa befattningshavare anslutna till SPA-pensioneringen och som i fråga om övriga befattningshavare vore hänvisade till privata försäkringsföretag, exempelvis SKP eller SPP, torde det emellertid knappast vara möjligt att erhålla fullt likvärdiga pensioneringsgrunder för personalen i sin helhet. De pensioneringsvillkor, som erbjudas av dessa försäkringsföretag, och som bl. a. betingas av angelägenheten för företagen att vid varje tillfälle hava full täckning för sina pensionsförpliktelser, skilja sig nämligen i väsentliga hänseenden från de statliga och torde svårigen kunna bringas i full överensstämmelse med dessa.

En gränsdragning enligt de av majoriteten föreslagna snäva linjerna leder vidare till en stelhet i tillämpningen, som omöjliggör att tillgodose vissa i och för sig välmotiverade krav på anslutning till SPA av vissa befattningshavargrupper.

Detta gäller exempelvis beträffande sjuksköterskor, som äro anställda hos privata företag, såsom bruk, industrier och affärsföretag. Möjlighet att ansluta dylika sjuksköterskor till SPA finnes för närvarande. Utredningen har emellertid varit enig om att anledning icke föreligger för staten att lämna bidrag till pensioneringen av dylika sjuksköterskor. Med den av majoriteten intagna ståndpunkten i fråga om pensioneringsverksamhetens allmänna begränsning betyder detta, att dessa sjuksköterskor icke kunna få sin pensionering ordnad genom SPA. Icke minst med hänsyn till den livliga omflyttningen tala emellertid skäl för att den nuvarande enhetligheten i pensionshänseende för sjuksköterskegruppen bibehålles. Genom att möjlighet öppnas för huvudmannen att helt på egen bekostnad ansluta dylika befattningshavare till pensionsanstalten, skulle detta önskemål utan svårighet kunna tillgodoses.

Ett annat exempel utgör de statliga bolagen. Dessa ha ej för närvarande och komma ej heller enligt föreliggande förslag att få möjlighet att ordna sina befattningshavares pensionering genom anslutning till statens pensionsanstalt utan äro hänvisade att ordna pensioneringen i egen regi eller genom en privat pensionskassa. Naturligt synes emellertid vara, att dessa statliga bolag beredas möjlighet att pensionera sina befattningshavare i statens pensionsanstalt. Då företagen drivas i aktiebolagsform, synes staten ej böra lämna direkta bidrag till denna pensionering, utan böra kostnaderna helt ankomma på vederbörande företag. Genom den av mig förordade SPA-verksamheten beredes möjlighet för företagen att ordna pensioneringen därstädes utan att direkta statsbidrag härtill komma ifråga.

Jag anser på här anförda skäl att pensionsutredningen bort framlägga förslag om att statens pensionsanstalts verksamhet i fortsättningen finge

omfatta icke blott en statsunderstödd pensionering, avseende till viss offentlig verksamhet knutna icke-statliga befattningshavare, utan även en pensionering, som gäller övriga hos samma eller andra huvudmän med likartad ställning anställda befattningshavare och som därvid helt bekostas av huvudmännen.

Betydelsen av en samordning av pensioneringen när det i allmänhet gäller anställda har framhållits i de direktiv som chefen för handelsdepartementet enligt statsrådsprotokollet den 24 januari 1947 meddelat för den anbefallda utredningen rörande ordnandet av en pensionering för anställda i privat tjänst. Departementschefen anförde efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, social- och finansdepartementen bland annat följande.

Ett mera enhetligt pensioneringssystem är ägnat att främja rörligheten på arbetsmarknaden. Det kan ifrågasättas huruvida icke härutinnan vissa fördelar skulle kunna vinnas om det visade sig möjligt att organisatoriskt samordna såväl den statliga och kommunala som den privata tjänstepensioneringen i en gemensam pensionsanstalt. Därest dessa fördelar befinnas vara av större betydelse, torde det böra övervägas, i vad mån en dylik samordning också är praktiskt realiserbar.

De betänkligheter utredningsmajoriteten anför mot en utvidgning av SPAs verksamhet på sätt ovan av mig förordats kan jag icke dela. Återverkningarna på verksamhetens organisation och administration torde få anses ha underordnad betydelse i förevarande sammanhang. Majoriteten hyser den uppfattningen, att pensionssystemet skulle i hög grad kompliceras genom att behovet av invecklade särbestämmelser för pensioneringen skulle öka. Detta behöver emellertid enligt min mening ej bliva förhållandet om för anslutning till den icke-statsunderstödda pensioneringen uppställes det villkoret att huvudmännen skola reglera befattningshavarnas löner i enlighet med statliga lönebestämmelserna samt att det statliga pensionssystemet — såsom ock pensionsutredningen nu föreslagit i fråga om den statsunderstödda pensioneringen — tillämpas med den utbyggnad, som erfordras för att reglera huvudmännens deltagande i bestridandet av pensionskostnaderna. Beträffande de uppgivna svårigheterna att beräkna de verkliga pensionskostnaderna för respektive befattningar och att bestämma de pensionsavgifter som erfordras för kostnadernas täckande föreställer jag mig, att med hänsyn till det klientel varom här är fråga det skall vara tillfyllest att beräkna avgifterna på sådant sätt att de i stort sett täcka kostnaderna för pensioneringen. Vidare torde den anordning pensionsutredningen nu föreslår för att möjliggöra huvudmännens deltagande i kostnaderna för de dyrtidskompenserande tilläggen å pensionerna kunna utan större svårighet utbyggas för en tillämpning å fallen där jämväl hela denna kostnad lägges å huvudmannen. Majoritetens farhågor för att oförutsedda kostnader skulle kunna uppstå för staten förefalla under här angivna förhållanden vara i stort sett ogrundade.

I fråga om den statsunderstödda pensioneringen, till vilken pensionsutredningens majoritet i förevarande sammanhang velat begränsa SPAs verksamhet, biträder jag den av utredningen i första hand uttalade uppfattning-

en att densamma bör i princip förbehållas befattningshavare inom sådan verksamhet eller gren av verksamhet, som står staten nära och som genom statsmakternas åtgärder av ena eller andra slaget utmärkts såsom en på staten ankommande angelägenhet, ehuru den handhas av icke-statligt förvaltningsorgan. Jag kan däremot icke helt följa majoriteten då den med utgångspunkt från denna uppfattning uttalar sig om en avgränsning av pensioneringsverksamheten inom de olika verksamhetsområden som i allmänhet skulle omfattas av pensioneringen och därvid utesluter från möjlighet till delaktighet i pensioneringen befattningshavare vid sådana organisationer som exempelvis Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Skytteförbundens överstyrelse och Riksidrottsförbundet. Då dessa organisationer äro underställda viss statlig kontroll samt årligen tillförsäkras betydande statsanslag, avsedda att täcka bl. a. kostnaderna för avlönande av viss förvaltningspersonal, har enligt mitt förmenande den verksamhet varom här i de skilda fallen är fråga blivit klart dokumenterad såsom en »på staten ankommande angelägenhet». Därmed är även ovannämnda av pensionsutredningen förordade villkor för en anslutning till den statsunderstödda pensioneringen uppfyllt beträffande sådan personal, som inom verksamheten avlönas av statsmedel.

Utredningens majoritet har vidare icke velat lämna tillträde till den förordade pensioneringen åt alla befattningshavare vid en verksamhet av ovan angivna art utan bl. a. förklarat att pensionsrätt i allmänhet endast bör tillkomma innehavare av befattning, som avser tjänsteåligganden av mera direkt betydelse för verksamheten i fråga. Därmed har majoriteten bl. a. velat motivera sitt förslag att, såsom hittills varit fallet, begränsa statens medverkan till pensionering av befattningshavare vid landstingens sjukvårdsinrättningar till personal, som har mera direkt betydelse för själva sjukvården, såsom vissa läkare, sjuksköterskor, sjukgymnaster, husmödrar och kuratorer. Ekonomi- och kontorspersonal vid dessa inrättningar skulle således lämnas utanför pensioneringen. Samtidigt har dock i fråga om värföreanstalterna och kustsanatorierna förordats, att alla befattningshavare, vilkas tjänster efter vederbörlig prövning finnas böra regleras för pension, böra erhålla pensionsrätt. Såsom skäl för den vidare omfattningen av pensioneringen vid dessa senare inrättningar har framhållits, att inrättningarna med hänsyn till att staten i sista hand ekonomiskt svarar för verksamheten närmast ha statlig karaktär. Jag kan emellertid under nuvarande förhållanden ej längre finna det hållbart att vid avgörande av frågan om pensioneringsvillkoren för personal, som är knuten till en och samma verksamhet, differentiera allt efter befattningarnas större eller mindre betydelse för verksamheten helst som en dylik differentiering ofta måste ske efter rätt godtyckliga grunder. Har verksamheten befunnits ha sådan karaktär att staten bör ekonomiskt medverka till pensionering av dess personal, bör enligt min mening pensioneringen omfatta alla befattningshavare, som eljest i fråga om anställningsförhållandena fylla uppställda fordringar.

Utredningen har med hänsyn till de för SPA-pensioneringen avsedda befattningshavarnas ställning i förhållande till staten och statsverksamheten

föreslagit, att pensioneringsgrunderna, därest icke särskilda förhållanden motivera en avvikelse, så nära som möjligt anpassas efter de för stats-tjänstemännen gällande allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena. En dylik anpassning i fråga om familjepensionsrättens omfattning skulle bland annat innebära att kvinnlig befattningshavares familjepensionsrätt — till skillnad mot vad hittills gällt inom SPA-pensioneringen — komme att inbegripa förutom barn även efterlevande make (änkling). Utredningens majoritet har emellertid icke ansett sig böra följa de statliga bestämmelserna i detta avseende. Jag kan emellertid icke finna de skäl majoriteten därvid anfört för sitt ståndpunkttagande (s. 186—187) bärande.

Såsom majoriteten framhållit infördes pensionsrätt för make till kvinnlig befattningshavare i statens tjänst med 1936 års allmänna familjepensionsreglemente. Härom anförde föredragande departementschefen i proposition till 1936 års riksdag nr 201 (s. 59) följande.

Den tveksamhet, som från vissa håll yppats angående lämpligheten av att låta familjepensioneringen omfatta även änkling efter kvinnlig befattningshavare, torde få ses mot bakgrunden av det relativt nya och för många måhända ännu främmande i tanken, att båda makarna och icke endast mannen äro pliktiga att »var efter sin förmåga, genom tillskott av penningar, verksamhet i hemmet eller annorledes bidra till att bereda familjen det underhåll som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt» (giftermålsbalken 5 kap. 2 §). Därtill kommer, att redan konsekvens och rättvisa synas bjuda, att staten, därest den ålägger de kvinnliga tjänstemännen att erlægga samma bidrag till familjepensioneringen som de manliga tjänstemännen, också tillförsäkrar dem motsvarande förmåner för efterlevande make och barn.

I anslutning härtill må framhållas, att bidrag till familjepensioneringen fastställdes till enhetliga belopp för man och kvinna i förenämnda statliga familjepensionsreglemente samt att någon ändring av denna bidragsavvägning sedermera icke kan anses ha inträffat. Enligt min mening innebär nämligen det nuvarande nettolönesystemet samma uppoffringar i såväl tjänste- som familjepensionshänseende för manlig och kvinnlig befattningshavare.

Vid bedömandet av denna fråga bör slutligen även beaktas, att den största befattningshavargruppen som skulle komma att omfattas av den statsunderstödda pensioneringen utgöres liksom hittills av icke statsanställda sjuksköterskor (för närvarande omkring 8 300). För såväl dessa befattningshavare som för deras huvudmän torde det vara av väsentlig betydelse att full motsvarighet till vad som gäller för de statliga sjuksköterskorna i fråga om pensioneringsvillkoren skapas.

På grund av det anförda finner jag övervägande skäl tala för att även på denna punkt bringa de för SPA-pensioneringen avsedda bestämmelserna i överensstämmelse med de statliga.

3) av herr *Dahlgren*

Till de av herr Björn i hans särskilda yttrande anförda synpunkterna beträffande omfattningen av SPAs verksamhet kan jag helt lämna min anslutning. Jag delar sålunda tanken på tillskapande av en ny pensioneringslinje

i SPA, enligt vilken huvudmännen ensamma svara för kostnaderna. Jag avsluter mig även till hans synpunkter på den statsunderstödda pensioneringens omfattning och anser sålunda bl. a., att beträffande verksamhetsområde, som här avses, den statsunderstödda pensioneringen bör omfatta samtliga befattningshavare, som eljest i fråga om anställningsförhållandena fylla uppställda fordringar. I enlighet härmed böra vid de kommunala sjukvårdsanstalterna icke blott överläkare, sjuksköterskor m. fl. utan även kontors- och ekonomipersonal kunna omfattas av den statsunderstödda pensioneringen. Detsamma bör enligt min mening gälla även samtliga heltidsanställda läkare, såsom sjukstugeläkare, biträdande lasarets- och sanatorieläkare samt underläkare.

Vad speciellt angår underläkarna har, som av betänkanDET framgår, utredningens majoritet icke ansett sig kunna förorda, att de erhålla pensionsrätt i SPA. Motivet härför är i huvudsak, att motsvarande statliga läkares pensionsfråga ännu är olöst och att det under sådana förhållanden icke föreligger skäl för staten att bidra till de kommunalt anställda underläkarnas pensionering.

Det är beklagligt, att en lösning av underläkarnas pensionsfråga i detta sammanhang ej kunnat ernås. Flertalet underläkare torde kvarstå såsom sådana till långt in i 40-årsåldern. Det kan icke anses skäligt, att dessa befattningshavare under så lång tid av sin verksamhet i det allmännas tjänst skola stå helt utanför det skydd för sig och sin familj, som en ordnad pensionering innebär och som man ansett självklart, att övriga befattningshavare i allmän tjänst, oavsett tjänsteställning, skola äga. Underläkarnas pensionsfråga har också varit aktuell under många år och i olika sammanhang har understrukits nödvändigheten, att den snarast löses. Den väg, som man därvid i första hand anvisat, är att underläkarna erhålla pensionsrätt i SPA.

De av utredningen angivna förutsättningarna för pensionering i SPA synas direkt tillämpliga å underläkarna. Därtill kommer, att staten i fråga om underläkarbefattningarna betingat sig väsentligt större inflytande än beträffande flertalet övriga befattningar, som utredningen ansett böra vara förenade med pensionsrätt i anstalten. Staten har sålunda icke blott förbehållit sig att pröva frågan om inrättande av underläkarbefattningar utan även funnit sig böra begränsa förordnandetiden å befattningarna till i regel tre år. Med hänsyn till den korta förordnandetiden och då underläkarna regelmässigt fullgöra sin tjänst växelvis hos staten, landsting eller andra kommuner, är det förenat med betydande svårigheter för de kommunala huvudmännen att själva ordna en tillfredsställande pensionering för underläkarna. Närmast till hands synes därför ligga, att de erhålla pensionsrätt i SPA. En stor del av underläkarna kommer ju senare att bekläda tjänster som sjukhusläkare, civila tjänsteläkare, militärläkare o. s. v., alltså tjänster, som äro förenade med statlig eller understödd pensionsrätt. Det är då angeläget, att de så tidigt som möjligt komma in under den statliga eller statsunderstödda pensioneringen och därigenom få möjlighet att räkna tjänst-år. Vid befordran till över- och tjänsteläkarbefattningar skulle de då kunna

påräkna full pension, vilket för närvarande, särskilt i fråga om lasarettsläkartjänster, ofta ej är möjligt och ej heller efter den sänkning av antalet tjänstär, som i betänkandet föreslås, torde bli fallet.

Ett visst antal underläkare kommer visserligen senare att ägna sig åt enskild praktik, men detta antal torde, i samma mån som samhällets sjukvårdsorganisation utbygges, bliva allt mindre. Denna omständighet, att en del underläkare sedermera övergå till enskild verksamhet, synes mig icke utgöra något skäl mot anslutning till SPA. Underläkarna böra nämligen liksom andra befattningshavare i liknande fall erhålla rätt till tjänstelivränta. Med den rörlighet, som för närvarande karakteriserar arbetsmarknaden, torde underläkarkåren i detta hänseende för övrigt icke komma att intaga någon mer markerad särställning.

Det är sålunda enligt min mening naturligt och riktigt, att de kommunala underläkarna, vilka ju ha en central vårduppgift, få anslutas till SPA på liknande villkor, som gälla i fråga om den övriga sjukvårdspersonal, som enligt föreliggande förslag skulle erhålla pensionsrätt i anstalten. Därest med hänsyn till den omständigheten, att de statliga underläkarna ännu icke fått sin pensionsfråga löst, denna väg icke anses framkomlig, vill jag alternativt förorda, att möjlighet beredes de kommunala huvudmännen att, med anlitan av den av herr Björn och mig skisserade vägen, på egen bekostnad få ansluta underläkarna till SPA.

Förslag
till
Reglemente för pensionering genom statens pensionsanstalt
av vissa icke-statliga befattningshavare.

1 avd. Huvudbestämmelser.

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

1 mom. Detta reglemente skall, där ej annat följer av vad i femte stycket här nedan eller i 2 § sägs, äga tillämpning å innehavare av icke-statlig befattning, som enligt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen må förenas med pensionsrätt enligt reglementet.

De befattningar för vilka reglementet sålunda må gälla upptagas i reglementets 3 avd. och hänföras där till grupp A, B eller C.

För befattning, hänförd till grupp A eller B, gäller viss pensionsålder.

Befattning, hänförd till grupp C, tillsättes av Kungl. Maj:t medelst förordnande på viss tid. För sådan befattning är pensionsålder icke bestämd.

Befattning, tillhörande grupp B, skall vara förenad med pensionsrätt allenast under förutsättning, att densamma är registrerad hos statens pensionsanstalt i enlighet med vad i 3 § sägs.

2 mom. Vad i detta reglemente sägs om befattningshavare skall gälla med avseende dels å den som på grund av innehav av befattning är underkastad reglementet, dels ock, där ej annat framgår, i tillämpliga delar å den som, efter att ha blivit underkastad reglementet, avgått från sin befattning och icke efter avgången innehaft anställning, förenad med tjänstepensionsrätt, varom här nedan förmäles.

Vad i reglementet sägs om tjänste- eller familjepensionsbestämmelser skall, där ej annat framgår, avse dels tjänste- eller familjepensionsbestämmelser, antagna av Kungl. Maj:t och riksdagen, dels ock tjänste- eller familjepensionsbestämmelser för riksdagens verk, vilka antagits av riksdagen eller med stöd av dess bemyndigande utfärdats av delegerade för riksdagens verk. Såsom tjänstepensionsbestämmelser anses icke bestämmelser om reservpension eller däremot svarande engångsbelopp.

Med tjänste- eller familjepensionsrätt, varom i reglementet förmäles, förstås pensionsrätt enligt i nästföregående stycke avsedda bestämmelser.

3 mom. De närmare föreskrifter som erfordras för tillämpning av reglementet utfärdas av Kungl. Maj:t eller, där Kungl. Maj:t så förordnar, av statens pensionsanstalt.

2 §.

1 mom. Från reglementets tillämpning är undantagen

a) innehavare av befattning, med vilken är förenad tjänstepensionsrätt enligt andra tjänstepensionsbestämmelser än de i reglementet innefattade, så framt ej Kungl. Maj:t annat förordnar;

b) befattningshavare, som icke uppnått 20 års ålder; samt

c) den som allenast innehar befattning, vilken är att anse som bisyssla.

2 mom. Befattningshavare, som vid tidpunkten för tillträde av sin befattning eller då befattningen förenades med pensionsrätt, överskridit pensionsåldern är ock, såvitt angår denna befattning, undantagen från reglementets tillämpning.

3 mom. Från reglementets tillämpning må genom beslut av Kungl. Maj:t undantagas innehavare av befattning, för vilken avlöningen, beräknad enligt av Kungl. Maj:t bestämda grunder, understiger av Kungl. Maj:t fastställt belopp.

3 §.

1 mom. Registrering av befattning, hänförd till grupp B, sker efter beslut av statens pensionsanstalt på framställning av befattningens huvudman.

Befattning må ej registreras med mindre

a) befattningen är av stadigvarande art och avsedd för tjänstgöring under så stor del av året och i sådan omfattning, som kan anses normal för den verksamhet vid vilken befattningen är inrättad;

b) huvudmannen i enlighet med därom av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter reglerat befattningen med avseende å befattningshavarens anställnings- och avlöningsförhållanden, i den mån dessa icke äro i författning reglerade; samt

c) registreringen enligt vad därom stadgats tillstyrkts av den myndighet Kungl. Maj:t förordnar.

2 mom. Sker avvikelse från regleringsbestämmelser, som gälla för registrerad befattning, eller underlåter huvudman för sådan befattning att behörigen fullgöra sina förpliktelser enligt reglementet eller enligt föreskrifter, utfärdade i anslutning till reglementet, äger statens pensionsanstalt besluta, att befattningen icke längre skall vara registrerad och sålunda icke vara förenad med pensionsrätt.

4 §.

Befattningshavare är berättigad att efter avgång från befattningen åtnjuta *tjänstepension* eller *tjänstelivränta*, och i 5 § 1 mom. angiven efterlevande till befattningshavare är berättigad att åtnjuta *familjepension* eller *familjelivränta*, allt enligt de bestämmelser och under de villkor som innehållas i reglementet.

I reglementet meddelas jämväl bestämmelser om huvudmannen åvilande *avgifter* samt om befattningshavares *avgångsskyldighet*.

5 §.

1 mom. Familjepension eller familjelivränta enligt detta reglemente tillkommer följande efterlevande till befattningshavare, nämligen änka, som ej ingått nytt äktenskap, fränskild hustru i fall som i 2 mom. sägs, samt barn och adoptivbarn, vilka ej uppnått 19 års ålder.

Såsom förutsättning härför skall dock gälla, i fråga om änka eller fränskild hustru, att äktenskapet icke ingåtts efter det befattningshavaren uppnått en levnadsålder av 60 år, och i fråga om adoptivbarn, att adoptionen ej ägt rum efter det befattningshavaren fyllt 50 år.

2 mom. Då befattningshavare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin hustru utgiva underhållsbidrag eller i skillnadsmålet visats föreligga avtal om sådant underhållsbidrag, äger domstolen, om makarna levt tillsammans under minst fem år och hustrun vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst 30 år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att hustrun skall vara berättigad till familjepension eller familjelivränta, som avses i detta reglemente.

Sålunda meddelat förordnande upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, vilket bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den bidragsberättigade trätt i nytt gifte.

Äger förordnande som nyss sagts giltighet, må sådant förordnande ej med laga verkan meddelas till förmån för befattningshavarens hustru i senare äktenskap.

6 §.

1 mom. Fråga om rätt att komma i åtnjutande av pension eller livränta enligt detta reglemente prövas

a) i fall, som avses i 9 § 3 mom., 13 § 2 mom. och 14 § 1 mom., av Kungl. Maj:t; samt

b) i andra fall av statens pensionsanstalt.

Pension eller livränta, vartill rätt föreligger, skall till sitt belopp (grundbelopp) fastställas av statens pensionsanstalt.

Sökande av pension eller livränta åligger att styrka sådana för pensionsanstalten icke kända omständigheter, som böra tagas i betraktande vid prövningen av pensionsfrågan.

2 mom. Då pension eller livränta fastställs, skall skriftligt bevis därom tillställas de till förmånen berättigade.

3 mom. Pension eller livränta utbetalas av statens pensionsanstalt månadsvis i efterskott. I fråga om förmån, som tillkommer den som flyttat ur riket, må längre betalningstermin än månad — dock ej längre än ett år — tillämpas. Utan hinder av vad sålunda stadgats äger pensionsanstalten efter förmånstagarens fränfalle förskottsvis utbetala återstående pensions- eller livräntebelopp.

2 kap. Om pensionsklasser, avgiftunderlag och pensionsunderlag.

7 §.

1 mom. För tillämpning av detta reglemente skall befattning vara hänförd till viss här nedan angiven *pensionsklass*, befattning, tillhörande grupp A eller B, någon av pensionsklasserna 1: 1—1: 40 och befattning, tillhörande grupp C, någon av pensionsklasserna 2: 1—2: 19. För befattningen skola därvid gälla de *avgiftsunderlag*, *tjänstepensionsunderlag* och *familjepensionsunderlag* som äro angivna för vederbörande pensionsklass.

Pensionsklass	Avgiftsunderlag	Tjänste-	Familje-	Pensionsklass	Avgiftsunderlag	Tjänste-	Familje-
		pensionsunderlag				pensionsunderlag	
k r o n o r				k r o n o r			
1: 1	225	2 292	1 008	1: 31	995	9 168	3 576
1: 2	232	2 352	1 056	1: 32	1 039	9 564	3 696
1: 3	242	2 436	1 104	1: 33	1 077	9 912	3 804
1: 4	252	2 520	1 152	1: 34	1 115	10 248	3 912
1: 5	265	2 640	1 200	1: 35	1 153	10 584	4 020
1: 6	280	2 772	1 248	1: 36	1 191	10 920	4 128
1: 7	297	2 904	1 296	1: 37	1 229	11 256	4 224
1: 8	313	3 048	1 356	1: 38	1 267	11 592	4 320
1: 9	331	3 204	1 404	1: 39	1 305	11 928	4 404
1: 10	350	3 372	1 464	1: 40	1 343	12 264	4 488
1: 11	368	3 528	1 524				
1: 12	386	3 696	1 584	2: 1	812	7 548	3 048
1: 13	403	3 852	1 632	2: 2	857	7 944	3 180
1: 14	420	4 008	1 692	2: 3	902	8 340	3 312
1: 15	438	4 152	1 764	2: 4	947	8 736	3 432
1: 16	455	4 308	1 836	2: 5	992	9 144	3 564
1: 17	474	4 476	1 908	2: 6	1 037	9 552	3 696
1: 18	493	4 644	1 980	2: 7	1 083	9 960	3 816
1: 19	515	4 860	2 064	2: 8	1 128	10 356	3 948
1: 20	540	5 112	2 148	2: 9	1 173	10 764	4 080
1: 21	572	5 412	2 232	2: 10	1 218	11 160	4 200
1: 22	606	5 712	2 340	2: 11	1 263	11 556	4 308
1: 23	642	6 024	2 484	2: 12	1 308	11 964	4 416
1: 24	679	6 360	2 628	2: 13	1 354	12 312	4 512
1: 25	721	6 744	2 772	2: 14	1 399	12 516	4 608
1: 26	765	7 128	2 916	2: 15	1 444	12 708	4 716
1: 27	811	7 536	3 048	2: 16	1 489	12 912	4 812
1: 28	857	7 944	3 180	2: 17	1 557	13 212	4 968
1: 29	904	8 364	3 312	2: 18	1 625	13 512	5 112
1: 30	951	8 772	3 444	2: 19	1 692	13 812	5 268

Pensionsklass, till vilken befattning skall vara hänförd, anges i 3 avd. eller bestämes, om pensionsklassen ej är där angiven, av statens pensionsanstalt.

2 mom. Då statens pensionsanstalt har att bestämma pensionsklass för befattning skall tillses att tjänstepensionsunderlaget för befattningen kommer att överensstämma med begynnelseunderlaget för annan i avlöningshänseende eller eljest jämförlig befattning, som är förenad med pensionsrätt enligt tjänstepensionsbestämmelser, likartade med de i detta reglemente innefattade. Pensionsunderlaget må dock icke överstiga vare sig sagda begynnelseunderlag eller, så framt Kungl. Maj:t ej annat medger, tjänstepensionsunderlaget för befattning hänförd till pensionsklass 1: 34.

Vid tillämpning av vad i nästföregående stycke sägs skall såsom med befattningen i avlöningshänseende närmast jämförlig anses tjänst i lönegrad, för vilken slutavlöningen utgår,

a) där fråga är om befattning, för vilken bestämts, att slutavlöningen skall motsvara den för viss löneklass i löneplan nr 1 i statens löneplansförordning utgående lönen, enligt denna löneklass, samt

b) där fråga är om annan befattning, enligt den högsta löneklass i löneplan nr 1 i statens löneplansförordning för vilken den högsta möjliga lönen icke överstiger motsvarande slutavlöning för befattningen.

I fråga om befattning, för vilken i andra stycket angiven slutavlöning understiger lönen eller, såvitt angår i andra stycket b) avsedd befattning, den högsta möjliga lönen enligt löneklass 4 i förenämnda löneplan, skall så anses, som om tjänst med slutavlöning enligt någon av löneklasserna 1, 2 eller 3 i löneplan nr 1 vore förenad med tjänstepensionsrätt och att begynnelseunderlaget därvid motsvarar tjänstepensionsunderlaget enligt 1 mom. för pensionsklasserna 1: 1, 1: 2 respektive 1: 3. Befattning, för vilken avlöningen understiger lönen respektive högsta möjliga lönen enligt löneklass 1 i löneplan nr 1, må dock hänföras till pensionsklass 1: 1.

3 kap. Om avgifter.

8 §.

1 mom. Huvudman är skyldig att för befattningshavare erlægga *fortlöpan-
de avgift*, bestående av *grundavgift* och, i förekommande fall, *rörlig tilläggs-
avgift*. Där ej Kungl. Maj:t annat förordnar, skola avgifterna inbetalas till statens pensionsanstalt i den ordning anstalten bestämmer.

2 mom. Fortlöpande avgift skall erläggas för tid från och med den dag, befattningshavaren blir underkastad detta reglemente intill dess avgång från befattningen äger rum, dock ej för tid, för vilken enligt 19 § 1 mom. 2—3 styckena avdrag skall göras vid beräkning av tjänstår, och ej heller för tid, under vilken befattningshavaren varit tjänstledig för offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring.

3 mom. Grundavgiftens belopp för år räknat motsvarar det avgiftsunderlag som gäller för vederbörande befattning eller, såvitt angår tid, då avdrag vid beräkning av tjänstår skall göras enligt 19 § 1 mom. fjärde stycket, avgiftsunderlaget minskat med ett mot nedsättningen av tjänstgöringstiden svarande belopp.

Rörlig tilläggsavgift beräknas å beloppet av den grundavgift som huvudmannen har att erlægga. Sådan tilläggsavgift skall utgå under samma förutsättningar och med beräkning enligt samma procenttal, som gälla angående höjning av månadslön, angiven i de i statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna. Härvid skall tillämpas det procenttal som gällde för kvartalet näst före det under vilket avgiften skall inbetalas.

4 mom. Angående erläggande av *engångsavgift* för beredande av rätt till särskild tjänstårsberäkning i vissa fall stadgas i 19 § 3 och 4 mom.

Engångsavgift skall motsvara hälften av det enligt försäkringstekniska, av Kungl. Maj:t fastställda grunder bestämda sammanlagda värdet vid betalningstillfället av dels den del av tjänstepensionen dels ock den del av familjepensionen som beräknas hänföra sig till den särskilda tjänstårsberäkningen, beträffande vardera pensionen dock lägst den pensionsökning som tjänstårsberäkningen beräknas medföra. Därvid skall i pension ingående rörligt tillägg beräknas med tillämpning av det vid betalningstillfället gällande procenttal som i 3 mom. andra stycket sägs.

4 kap. Om avgångsskyldighet.

9 §.

1 mom. Så framt ej annat följer av vad nedan i 2 mom. sägs, är befattningshavare skyldig att avgå från sin befattning, därest han

a) i fråga om innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, uppnått den för honom gällande pensionsåldern;

b) till följd av olycksfall i tjänsten befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin befattning; eller

c) till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i annat fall än under b) sägs eller till följd av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin befattning.

2 mom. I fråga om befattningshavare, som avses i 1 mom. a), må den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen, då synnerliga skäl därtill äro, medgiva anstånd med avgång efter pensionsålderns inträde, så länge befattningshavaren är fullt tjänstduglig, dock icke längre tid än sammanlagt tre år.

Medgivande, som i nästföregående stycke sägs, må dock i fråga om befattningshavare, för vilken meddelande av avsked eller entledigande ankommer på annan än statlig myndighet, lämnas allenast under förutsättning, att det tillstyrkts av den myndighet, Kungl. Maj:t förordnar.

3 mom. Befattningshavare, som icke kan från sin befattning uppsägas, må, där ej sådant fall är för handen, varom i 1 mom. förmåles efter medgivande av Kungl. Maj:t entledigas eller, där entledigandet ankommer på Kungl. Maj:t, av Kungl. Maj:t entledigas, därest han

a) där fråga är om befattningshavare, som avses i 1 mom. a), befinnes urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänstligganden och högst fem år återstå till pensionsålderns inträde; eller

b) genom lagakraftlägande dom befunnits skyldig till förfarande, varå avsättning kunnat följa, men jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen förklarats fri från ansvar.

10 §.

För innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, inträder pensionsåldern vid utgången av den kalendermånad under vilken befattningshavaren uppnår den för befattningen i 3 avd. angivna levnadsåldern.

11 §.

Med olycksfall i tjänsten förstås sådant vid utövande av befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt enligt detta reglemente eller andra tjänstepensionsbestämmelser, eller eljest vid fullgörande av uppdrag i statens tjänst inträffat olycksfall, som enligt allmän lag är att hänföra till olycksfall i arbete.

Vad i reglementet stadgas om olycksfall i tjänsten skall äga tillämpning jämväl där befattningshavaren på grund av befattning eller uppdrag, som i nästföregående stycke sägs, blivit utsatt för våld eller annan misshandel eller i befattningen eller uppdraget ådragit sig sådan yrkessjukdom, varom förmäles i gällande lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

12 §.

1 mom. Beträffande innehavare av befattning, hänförd till grupp C, skall frågan om befattningshavarens rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension, där sådan fråga förekommer, avgöras i sammanhang med beslut om förordnandes upphörande, så ock då meddelat förordnande utlöper utan att efterföljas av förnyat förordnande.

2 mom. Beträffande innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, må beslut om avsked eller entledigande icke meddelas utan att frågan om befattningshavarens rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension, där sådan fråga förekommer, dessförinnan avgjorts eller i samband med beslutet avgöres.

Underlåter befattningshavare, som i nästföregående stycke avses, att söka avsked eller entledigande, ändock att enligt vederbörande myndighets eller huvudmans beprövande förhållande föreligger, som enligt 9 § 1 mom. bör föranleda hans avgång, ankommer på myndigheten eller huvudmannen att föranstalta om prövning av frågan om befattningshavarens rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension samt att, därest pensionsrätt prövats föreligga, entlediga befattningshavaren eller hemställa om hans entledigande.

3 mom. I fall, varom förmäles i 9 § 3 mom., må beslut om entledigande eller medgivande av entledigande icke meddelas utan att befattningshavaren erhållit tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet.

5 kap. Om tjänstepension.

13 §.

1 mom. Innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, är, där ej annat följer av 15 § första stycket, vid avgång från befattningen berättigad att komma i åtnjutande av tjänstepension

a) därest han uppnått den för honom gällande pensionsåldern och sådant fall, som under b) eller c) sägs, icke föreligger (*ålderspension*);

b) i fall, som avses i 9 § 1 mom. b) (*invalidpension*); och

c) i fall, som avses i 9 § 1 mom. c), så ock då befattningshavaren entledigats med tillämpning av bestämmelserna i 9 § 3 mom. (*sjukpension*).

Härvid skall dock iakttagas, att befattningshavare icke må komma i åtnjutande av invalid- eller sjukpension för den befattning från vilken avgång sker, därest han inom ett år från tidpunkten för tillträde av befattningen eller för ingivande av framställning om befattningens registrering blivit avgångsskyldig enligt 9 § 1 mom. b) eller c), samt det förhållande som föranlett avgångsskyldigheten förelegat vid nämnda tidpunkt och då uppenbarligen varit känt för befattningshavaren eller huvudmannen. Befattningshavaren skall i här avsett fall anses ha vid avgången kvarstått i sådan med pensionsrätt enligt reglementet förenad befattning, från vilken han må ha övergått till förstnämnda befattning.

2 mom. I 1 mom. avsedd befattningshavare, som tidigast fem år före pensionsålderns inträde frivilligt avgår från sin befattning, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att därvid komma i åtnjutande av tjänstepension (*förtidspension*), därest avgången finnes icke vara stridande mot det allmännas intressen och under förutsättning tillika, att han innehar minst det antal tjänstår som erfordras för erhållande av hel pension.

Vid tjänstårsberäkning för det ändamål som i nästföregående stycke avses skola tjänståren beräknas utan iakttagande av bestämmelserna i 19 § 1 mom. andra stycket och 4 mom. eller de motsvarande bestämmelser som skola tillämpas vid beräkning av tjänstår enligt 19 § 2 mom.

14 §.

1 mom. Innehavare av befattning, hänförd till grupp C, äger, där ej annat följer av 2 mom. här nedan eller 15 § första stycket, rätt att vid avgång från befattningen komma i åtnjutande av tjänstepension (*förordnandepension*),

a) därest befattningen av honom innehafts minst 12 år i oavbruten följd;

b) i fall, som avses i 9 § 1 mom. b) eller c) eller 9 § 3 mom. b); samt

c) därest — utan att sådant fall är för handen, som avses i a) eller b) här ovan — förordnandet utlöper och av annan anledning än av befattningshavaren därom uttryckt önskan icke efterföljes av förnyat förordnande samt befattningshavaren vid förordnandets utlöpande under sammanlagt minst

6 år i oavbruten följd innehaft med rätt till förordnandepension förenad befattning.

I denna paragraf avsedd befattningshavare, vars förordnande efter det han uppnått en levnadsålder av 60 år på grund av därom av honom uttryckt önskan upphäves innan befattningen av honom innehafts 12 år i oavbruten följd, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att komma i åtnjutande av förordnandepension, därest avgången finnes icke vara stridande mot det allmännas intressen och under förutsättning tillika

a) att han samtidigt med frånträdande av anställning, som avses i 13 §, tillträdde och därefter i oavbruten följd innehaft befattning av det slag varom i denna paragraf är fråga; samt

b) att han vid frånträdet av nämnda anställning kunde tillgodoräkna så stort antal tjänstår, att detta utökad med den tid han innehaft befattning av det slag varom i denna paragraf är fråga uppgår till minst 30 år.

Bestämmelserna i nästföregående stycke skola äga tillämpning även i fall, då förnyat förordnande icke meddelas på grund av att befattningshavaren därom uttryckt önskan.

Jämväl i annat fall än ovan sagts äger befattningshavare, vilken samtidigt med frånträdande av tidigare innehavd, med rätt till förordnandepension förenad befattning tillträtt och därefter i oavbruten följd innehaft annan sådan befattning, vid avgång rätt att komma i åtnjutande av förordnandepension under förutsättning, att han skulle ha varit berättigad till dylik pension för den tidigare befattningen, om han kvarstått i denna intill tiden för avgången.

2 mom. Den som vid avgång från befattning, som i denna paragraf avses, kvarstår i eller övergår till annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning må ej komma i åtnjutande av förordnandepension för förstnämnda befattning.

15 §.

Har befattningshavare genom beslut, som vunnit laga kraft, blivit dömd till avsättning eller till följd av tjänstefel skild från befattning, som är förenad med pensionsrätt enligt detta reglemente, eller från befattning i statens tjänst eller från annan befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt, eller har han genom lagakraftägande beslut blivit för förbrytelse i tidigare innehavd befattning av sådant slag dömd, i stället för till avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen, må han ej komma i åtnjutande av tjänstepension.

Där beträffande befattningshavare beslut, som i nästföregående stycke avses, meddelats men ej vunnit laga kraft, eller befattningshavare hålles häktad för brott, vilket kan föranleda, att han dömes till avsättning eller i stället för avsättning till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen, eller befattningshavare av polismyndighet kvarhålles såsom misstänkt för sådant brott, må frågan om befattningshavarens rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension icke upptagas till prövning, så länge sådant förhållande föreligger.

16 §.

1 mom. Tjänstepension utgöres av *grundbelopp* samt, i förekommande fall, *rörligt tillägg*.

2 mom. Tjänstepension utgår från och med dagen näst efter den, då avgång från befattningen ägt rum, till och med den dag, då en månad förflutit efter pensionstagarens frånfälle.

Såsom undantag härifrån skall dock gälla, dels att den som dömts till mistning på viss tid av innehavd befattning icke må åtnjuta pension för befattningen före utgången av nämnda tid, dels ock att, där i fråga om pensionstagare sådant beslut föreligger, som i 15 § första stycket avses, pensionen skall upphöra att utgå från och med månaden näst efter den under vilken beslutet vunnit laga kraft.

Vid tillämpning av bestämmelsen i första stycket iakttages att för tiden efter frånfället utgående pensionsbelopp icke må sammanlagt överstiga 800 kronor.

3 mom. Pensionstagare, som undergår direkt ådömt frihetsstraff eller är föremål för åtgärd, som förklarats skola träda i stället för sådant straff, eller ock avtjänar ådömt tvångsarbete, må för den tiden uppbära allenast en tredjedel av den pension som eljest skolat till honom utgå.

Har pensionstagare anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av honom, må statens pensionsanstalt kunna medgiva sådan anhörig rätt att uppbära det förverkade pensionsbeloppet eller del därav.

17 §.

1 mom. Storleken för år räknat av tjänstepensionens grundbelopp bestämes, där ej annat föranledes av stadgandena i 2—3 mom. här nedan, dels av det tjänstepensionsunderlag som enligt föreskrifterna i 18 § skall för befattningshavaren tillämpas, dels ock av den tid befattningshavaren enligt 19 § äger tillgodoräkna såsom tjänstår eller, såvitt angår förordnandepension, av den tid befattningshavaren innehaft den med rätt till sådan pension förenade befattningen, allt enligt de närmare bestämmelser som meddelas i 20—24 §§.

2 mom. Har innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, tidigare under sammanlagt minst 12 år i oavbruten följd innehaft med rätt till förordnandepension enligt detta reglemente förenad befattning och åtnjuter han icke tjänstepension för sistnämnda befattning, skall vid bestämmande av tjänstepensionens grundbelopp iakttagas, att detsamma icke må understiga grundbeloppet av tjänstepension för den tidigare innehavda befattningen, beräknat enligt de grunder som för befattningshavaren gällde vid förordnandets upphörande.

3 mom. Beräknat grundbelopp, som icke utgöres av helt med 12 jämnt delbart krontal, jämkas till närmast högre sådant tal.

18 §.

1 mom. Såsom tjänstepensionsunderlag skall, där ej annat föranledes av stadgandena i 2—3 mom. här nedan, vid bestämmande av tjänstepension för

tiden intill den månad varunder pensionstagaren uppnår 67 års ålder tillämpas det belopp (*begynnelseunderlag*) som enligt 7 § 1 mom. gäller såsom tjänstepensionsunderlag för den befattning från vilken avgången sker samt för tiden därefter det belopp (*slutunderlag*) som erhålles genom minskning av begynnelseunderlaget med 792 kronor, så framt ej Kungl. Maj:t i särskilt fall förordnar om lägre avdrag.

2 mom. I fråga om sådan till grupp A eller B hänförd befattning, för vilken den i 10 § avsedda levnadsåldern understiger 55 år, skola såsom tjänstepensionsunderlag tillämpas de belopp som erhållas genom minskning av de i 1 mom. omförmälda underlagsbeloppen med det belopp som här nedan angives för den pensionsklass till vilken befattningen är hänförd.

Pensionsklass	Minskingsbelopp kronor
1: 1 —1: 15	108
1: 16—1: 19	120
1: 20—1: 23	168
1: 24—1: 28	192
1: 29—1: 40	204

3 mom. Har pensionsavgång skett från befattning, hänförd till grupp A eller B, och har befattningen innehafts under kortare tid än tre år före pensionsålderns inträde eller, i fråga om befattningshavare som avgår med rätt till förtidspension, tre år före avgången, må, där ej Kungl. Maj:t anordna förordnar, vid bestämmande av ålders- respektive förtidspension icke tillämpas högre begynnelse- eller slutunderlag än som motsvarar en tredjedel av sammanlagda beloppet av de högsta begynnelse- respektive slutunderlag vilka må ha varit för befattningshavaren gällande under vart och ett av de närmast före pensionsålderns inträde eller avgången med förtidspension förflutna tre åren på grund av därunder innehavd, med tjänstepensionsrätt förenad anställning.

19 §.

1 mom. Vid bestämmande av tjänstepension må, i den mån ej annat följer av vad nedan i detta moment eller 4 mom. sägs, såsom *tjänstår* tillgodoräknas tid före pensionsålderns inträde, under vilken befattningshavaren varit underkastad detta reglemente.

Vid tjänstårsberäkningen skall avdrag göras för tid, under vilken befattningshavaren varit tjänstledig eller eljest icke tjänstgjort å befattningen. Avdrag skall dock icke göras för tid, under vilken befattningshavaren

a) åtnjutit semester eller ferier eller ock varit tjänstledig för offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring eller för att som vikarie uppehålla annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning;

b) med bibehållande av minst hälften av de för befattningen bestämda kontanta avlöningsförmånerna varit tjänstledig till följd av olycksfall i

tjänsten eller behörigen styrkt sjukdom eller för enskild angelägenhet av vikt under högst 15 dagar av ett och samma kalenderår eller för havandeskap eller barnsbörd, i den mån tjänstledigheten därför icke omfattar mer än 120 dagar och icke infaller efter 120:e dagen från förlossningen, eller ock varit ledig till följd av tjänstgöringsförbud till förekommande av smittas spridande.

På prövning av statens pensionsanstalt beror, huruvida befattningshavare i andra fall av tjänstledighet än i nästföregående stycke sägs må med hänsyn till vad i fråga om jämförlig ledighet gäller enligt tjänstepensionsbestämmelser för statens tjänstemän befrias från avdrag vid tjänstårsberäkningen.

Där ledighet, som enligt vad här ovan stadgas skall föranleda avdrag vid tjänstårsberäkningen, icke omfattat all tjänstgöringstid under den kalendertid ledigheten varat, skall avdrag göras endast för så stor del av kalendertiden, som svarar mot nedsättningen i tjänstgöringstiden.

2 mom. Såsom tjänstår må jämväl, i den mån ej annat följer av vad i andra stycket eller 4 mom. sägs, tillgodoräknas dels tid, varunder befattningshavare varit underkastad andra tjänstepensionsbestämmelser än de i detta reglemente innefattade, i den omfattning sådan tid enligt berörda bestämmelser med därtill hörande övergångsstadganden fått tillgodoräknas, dels ock tid i övrigt, vilken befattningshavaren ägt räkna såsom tjänstår enligt de andra tjänstepensionsbestämmelser med övergångsstadganden vilka han sålunda varit senast underkastad, allt dock endast i den mån tiden ej tillgodoräknats enligt föreskrifterna i 1 och 3 mom.

Vid beräkning av tjänstår enligt nästföregående stycke skall iakttagas att av tid varunder befattningshavare innehaft beställning å reservstat må tillgodoräknas allenast tid för i beställningen fullgjord tjänstgöring, såframt ej Kungl. Maj:t annat medgiver.

3 mom. I fråga om innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, beror på prövning av statens pensionsanstalt huruvida tid, under vilken befattningshavaren innehaft i 3 avd. upptagen befattning men för vilken tjänstår ej tillgodoräknas enligt 1 eller 2 mom. och för vilken ej heller med tjänste- eller familjepensionsrätt enligt detta reglemente jämförlig förmån tillförsäkrats honom, skäligen må, under förutsättning att huvudmannen härför erlägger engångsavgift enligt 8 § 4 mom., tillgodoräknas såsom tjänstår. Dylig tjänstårsberäkning må dock medgivas högst i den omfattning som erfordras för beredande av hel ålderspension.

Under förutsättning av Kungl. Maj:ts medgivande och på de särskilda villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäligt fastställa, må vad i nästföregående stycke stadgas tillämpas även med avseende å tid, under vilken befattningshavare i annat fall fullgjort uppdrag eller arbete i eller utom statens tjänst.

4 mom. Har för innehavare av befattning, hänförd till grupp A eller B, tjänstepensionsunderlaget under någon del av den tid han enligt 1—3 mom. skulle ägt tillgodoräkna såsom tjänstår varit lägre än det vid avgången för honom gällande tjänstepensionsunderlaget, skall, där ej annat följer av vad i tredje stycket här nedan sägs, såsom inskränkning i tjänstårsberäknings-

rätten gälla, att varje sådan deltid må tillgodoräknas allenast till så stor del som det lägre tjänstepensionsunderlaget utgör av det vid avgången gällande.

Vid tillämpning av vad i nästföregående stycke stadgas skall iakttagas:

a) att under tid, som avses i 2 mom., tjänstepensionsunderlaget skall anses ha varit det vilket enligt detta reglemente blivit för befattningshavaren gällande närmast efter utgången av sådan tid;

b) att under tid, som tillgodoräknas enligt 3 mom., tjänstepensionsunderlaget skall anses ha varit det vilket gällde för befattningshavaren, då i sagda moment omförmäld engångsavgift erlades; samt

c) att där tjänstepensionsunderlaget för befattning höjts på grund av en av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutad löne- eller pensionsreglering, det högre underlaget skall, därest och i den mån i samband med beslutet därom förordnats, anses ha varit gällande under den föregående tid varunder befattningshavaren innehåft sådan befattning, som med löne- eller pensionsregleringen avses.

På prövning av statens pensionsanstalt beror, huruvida huvudman genom erläggande av engångsavgift, som i 8 § 4 mom. sägs, må bereda befattningshavare rätt att tillgodoräkna sig tjänstår för i första stycket avsedd tid, som om tjänstepensionsunderlaget under tiden varit det vilket gäller för befattningshavaren då engångsavgiften erlägges. I fråga om här avsedd tjänstårsberäkningsrätt skall vad i 3 mom. första stycket andra punkten sägs äga motsvarande tillämpning.

20 §.

Grundbeloppet av *ålderspension* bestämmes enligt följande grunder. Därest det för befattningshavaren enligt 19 § beräknade antalet tjänstår är minst så stort, som motsvarar den för befattningen gällande *tjänståldern*, utgår *hel* pension, vars grundbelopp är lika med begynnelse- respektive slutunderlaget. Är tjänstårens antal mindre än nu sagts, utgår *avkortad* pension, vars grundbelopp motsvarar så stor del av begynnelse- respektive slutunderlaget, som antalet fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår utgör av det antal fjärdedels år som innehålles i tjänståldern.

Med tjänstålder skall, där ej annat följer av vad i 3 avd. angives, förstås 30 tjänstår.

21 §.

Grundbeloppet av *invalidpension* motsvarar det för befattningshavaren tillämpliga begynnelse- respektive slutunderlaget, dock högst grundbeloppet av den ålderspension som skulle ha tillkommit befattningshavaren, därest han under oförändrade förhållanden kunnat kvarstå i sin befattning till pensionsålderns inträde.

22 §.

Grundbeloppet av *sjukpension* bestämmes enligt de i 20 § angivna grunderna. Grundbeloppet skall dock utgöra lägst 75 procent av begynnelse- respektive slutunderlaget, i den mån beloppet icke härigenom överstiger

grundbeloppet av den ålderspension som skulle ha tillkommit befattningshavaren, därest han under oförändrade förhållanden kunnat kvarstå i sin befattning till pensionsålderns inträde.

23 §.

Grundbeloppet av *förtidspension* bestämmes enligt de i 20 § angivna grunderna men skall för tiden intill den tidpunkt vid vilken pensionsåldern skulle ha inträtt vara minskat med så stor del, som antalet vid avgångstillfället till nämnda tidpunkt återstående fulla eller påbörjade fjärdedelar av år utgör av det antal sjättedels år som innehålles i tjänstaldern.

24 §.

Grundbeloppet av *förordnandepension* motsvarar

a) där befattningen innehafts minst 12 år och sådant fall ej är för handen, som nedan under b) sägs, ävensom där avgången är föranledd av olycksfall i tjänsten, det för befattningen gällande begynnelse- respektive slutunderlaget (grundbelopp av *hel pension*);

b) där befattningshavare, som innehaft befattningen minst 12 men icke 18 år och ej uppnått en levnadsålder av 55 år, på grund av därom av honom uttryckt önskan får förordnandet å befattningen upphävt eller vid utlöpande av förordnandet icke får detsamma förnyat, begynnelse- respektive slutunderlaget minskat med en sjättedel för varje påbörjat antal av fem år, varmed levnadsåldern vid avgången understiger 55 år, dock med högst tre sjättedelar (grundbelopp av *avkortad pension* vid frivillig avgång);

c) eljest begynnelse- respektive slutunderlaget minskat med $1/160$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstetiden understiger 12 år, dock med högst $24/160$ (grundbelopp av *avkortad pension*).

I fråga om den som vid befattningens tillträdande innehade annan med tjänstepensionsrätt förenad befattning skall iakttagas, att grundbeloppet ej må understiga det belopp vartill det skulle ha beräknats, om befattningshavaren intill tiden för avgången kvarstått i sin förra befattning och det för denna gällande tjänstepensionsunderlaget varit ökat med hälften av det belopp varmed detta underlag må understiga tjänstepensionsunderlaget för den befattning från vilken avgången sker. Härvid skall i fall, där den tidigare befattningen varit hänförd till grupp A eller B, pensionsåldern i den samma anses ha inträtt vid den tidpunkt, då befattningshavaren avgår med rätt till förordnandepension.

Där pensionsrätten är grundad på föreskriften i 14 § 1 mom. fjärde stycket, skall grundbeloppet, oavsett ovan meddelade bestämmelser, beräknas, som om befattningshavaren intill tiden för avgången kvarstått i den tidigare befattning som i nämnda författningsrum avses.

25 §.

1 mom. Å tjänstepensions grundbelopp utgår rörligt tillägg under samma förutsättningar och med beräkning enligt samma procenttal, som gälla an-

gående höjning av månadslön, angiven i de i statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna.

2 mom. Rörligt tillägg beräknas å det grundbelopp för månad, varmed pension utgår före 67 års ålder.

Härvid skall dock iakttagas, att tillägg ej beräknas å belopp, varmed grundbeloppet överstiger 800 kronor.

6 kap. Om familjepension.

26 §.

1 mom. Familjepension tillkommer i 5 § omförmäld efterlevande till den som vid sin död ägde pensionsrätt enligt reglementet på grund av då innehavd befattning eller åtnjöt eller ägde rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension enligt reglementet.

2 mom. Angående fördelning av familjepension mellan två eller flera familjepensionsberättigade stadgas i 28 § 3 mom.

27 §.

1 mom. Familjepension utgöres av *grundbelopp* samt, i förekommande fall, *rörligt tillägg*.

2 mom. Familjepension utgår till därtill berättigad från och med dagen näst efter den, då befattningshavaren avlidit, eller, i fråga om pension till barn, som födes efter faderns död, från och med den dag under vilken barnet fötts till och med utgången av månaden näst efter den under vilken pensionstagaren avlider eller, där pensionsrätten upphör av annan anledning, till och med utgången av den månad under vilken rätten upphört.

3 mom. Vad i 16 § 3 mom. stadgas om tjänstepension skall äga tillämpning även i fråga om familjepension.

28 §.

1 mom. Storleken för år räknat av familjepensionens grundbelopp bestämmes enligt grunder, som angivas i 2 mom. här nedan, i förhållande till ett vid befattningshavarens död för honom gällande familjepensionstal, varom stadgas i 29 §.

2 mom. Vid familjepensionens fastställande beräknas grundbeloppet sålunda, att det motsvarar,

a) då endast en familjepensionsberättigad finnes eller då de pensionsberättigade utgöras av änka och frånskild hustru: familjepensionstalet;

b) då de pensionsberättigade utgöras av änka eller frånskild hustru samt barn eller av änka och frånskild hustru samt barn: familjepensionstalet ökat med 50 procent, om endast ett barn finnes, och eljest därutöver med 20 procent för varje ytterligare barn; samt

c) då de pensionsberättigade utgöras av två eller flera barn: familjepensionstalet ökat med 50 procent, om barnen äro två, och eljest därutöver med 20 procent för varje ytterligare barn.

Sker efter familjepensionens fastställande ändring beträffande antalet familjepensionsberättigade, skall med tillämpning av de i nästföregående stycke angivna grunderna bestämmas nytt grundbelopp för familjepensionen att tillämpas från och med den i 27 § 2 mom. stadgade tidpunkt, då familjepensionsrätt inträtt eller upphört.

3 mom. Finnas två eller flera familjepensionsberättigade, skall det på varje tid belöpande grundbeloppet mellan dem fördelas sålunda,

att av grundbelopp, som är gemensamt för änka eller frånskild hustru samt barn eller för änka och frånskild hustru samt barn, änkan eller den frånskilda hustrun respektive änkan jämte den frånskilda hustrun äga åtnjuta så stor del, som motsvarar 80 procent av familjepensionstalet — dock att frånskild hustru, som äger pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte, icke må åtnjuta större del än som motsvarar 40 procent av familjepensionstalet — samt barnet eller barnen återstoden,

samt att av grundbelopp eller del därav, som är gemensamt för änka och frånskild hustru eller för två eller flera barn, änkan och den frånskilda hustrun respektive barnen äga taga lika del.

Har i följd därav, att frånskild hustru underlåtit att göra ansökning om pension, till annan familjepensionsberättigad utbetalts större belopp än han enligt här stadgade grunder bort erhålla, skall därvid bero.

29 §.

1 mom. Familjepensionstalet bestämmes, där ej annat föränledes av vad i 2—4 mom. sägs, dels av det familjepensionsunderlag som enligt 7 § 1 mom. var gällande för den befattning som befattningshavaren innehade vid sin död eller från vilken han dessförinnan avgått med rätt till tjänstepension enligt detta reglemente, dels ock av antalet tjänstår, varom förmäles i 30 §, allt enligt grunder, motsvarande dem som enligt 20 § gälla för beräkning av grundbeloppet av ålderspension i förhållande till tjänstepensionsunderlaget.

2 mom. Förelåg beträffande avliden befattningshavare sådant fall, som avses i 17 § 2 mom., skall vad i nämnda författningsrum föreskrives angående bestämmande av tjänstepensions grundbelopp äga motsvarande tillämpning vid fastställande av familjepensionstalet.

3 mom. Där fråga är om familjepension för befattning, hänförd till grupp C, skall vid bestämmande av familjepensionstal särskilt iakttagas

a) att tjänståldern skall anses utgöra 20 år;

b) att pensionsåldern skall anses inträda vid utgången av den månad under vilken befattningshavaren uppnått eller skulle ha uppnått en ålder av 65 år;

c) att, där den avlidne vid befattningens tillträdande innehade annan med familjepensionsrätt förenad befattning, familjepensionstalet ej må understiga det belopp vartill det skulle ha beräknats, om befattningshavaren intill dödsfallet eller avgången från förstnämnda befattning kvarstått i den tidigare befattningen; samt

d) att, där den avlidne åtnjöt tjänstepension enligt 14 § 1 mom. fjärde

stycket, familjepensionstalet skall, oavsett bestämmelserna i övrigt i denna paragraf, beräknas, som om befattningshavaren intill avgången kvarstått i den tidigare befattning som i nämnda författningsrum avses.

4 mom. Beräknat familjepensionstal, som icke utgör helt krontal, jämkas till närmast högre sådant tal.

30 §.

Vid bestämmande av familjepensionstal räknas såsom tjänstår

a) tid, som tillgodoräknas såsom tjänstår enligt 19 §, dock ej tid, varunder befattningshavare varit underkastad allenast tjänstepensionsbestämmelser men icke familjepensionsbestämmelser;

b) tid, som må tillgodoräknas såsom tjänstår enligt familjepensionsreglementet för prästerskapet, där icke tiden till någon del tillgodoräknats enligt stadgandet under a);

c) tid, som från dödsfallet eller avgången ur tjänst må ha återstått till pensionsålderns inträde, dock att sådan tid ej må räknas såsom tjänstår beträffande befattningshavare, som vid sin död åtnjöt förtidspension, och i intet fall till större del än som kunnat tillgodoräknas, därest den avlidne under oförändrade förhållanden kvarstått i sin befattning till nämnda ålder.

31 §.

1 mom. Å familjepensionens grundbelopp eller, där mer än en familjepension enligt reglementet åtnjutes, å de sammanlagda grundbeloppen utgår rörligt tillägg under samma förutsättningar och med beräkning enligt samma procenttal, som gälla angående höjning av månadslön, angiven i de i statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna.

Rörligt tillägg beräknas å grundbeloppet för månad, dock ej å däri ingående öretal, som överskjuter helt krontal.

2 mom. Angående fördelning av rörligt tillägg mellan två eller flera familjepensionsberättigade skall vad i 28 § 3 mom. stadgas om fördelning av grundbelopp äga motsvarande tillämpning.

7 kap. Om tjänstelivränta.

32 §.

1 mom. Den som, efter att ha blivit underkastad detta reglemente, avgått från befattning, vilken är förenad med tjänstepensionsrätt enligt reglementet, utan rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension för den av honom vid avgångstillfället innehavda befattningen, är berättigad att på därom gjord ansökning erhålla tjänstelivränta,

a) när han uppnått en levnadsålder av 65 år (*uppskjuten livränta*); eller

b) därest han före uppnåendet av 65 års ålder blivit varaktigt oförmögen till arbete och på grund därav erhållit folkpension enligt gällande lag om folkpensionering (*förtidslivränta*).

Såsom förutsättning för rätt till tjänstelivränta skall likväl gälla,

a) att befattningshavaren under sammanlagt minst tre år före avgången varit underkastad detta reglemente eller andra tjänstepensionsbestämmelser eller ock äger tillgodoräkna minst tre tjänstår; samt

b) att befattningshavaren icke efter avgången men före den i första stycket a) eller b) avsedda tidpunkten innehaft annan med tjänstepensionsrätt förenad anställning.

2 mom. Där tjänstepension upphör att utgå på grund av stadgandet i 16 § 2 mom. andra stycket, inträder i stället rätt till tjänstelivränta enligt bestämmelserna i 1 mom. här ovan.

3 mom. Tjänstelivränta utgår

a) uppskjuten livränta från och med månaden näst efter den under vilken vederbörande uppnått 65 års ålder eller, där nämnda ålder redan uppnått och livräntan träder i stället för tjänstepension, från och med dagen näst efter den, då tjänstepensionen upphört att utgå; dock att livränta i förstnämnda fall ej må utgå för längre tid tillbaka än sex månader före den månad under vilken ansökning därom gjorts; samt

b) förtidslivränta från och med den månad med vars ingång folkpensionen börjat löpa, dock tidigast från och med den månad, då ansökningen om tjänstelivränta gjorts.

Livräntan utgår till och med den månad varunder livräntetagaren avlider.

33 §.

1 mom. Beloppet för år räknat av tjänstelivränta bestämmes, där ej annat föranledes av vad nedan i 2 mom. stadgas, i förhållande till dels det för befattningshavaren vid avgången gällande tjänstepensionsunderlaget, dock utan tillämpning av bestämmelsen i 18 § 2 mom., dels antalet vid avgången enligt 19 § uppnådda tjänstår, dels ock nämnda antal tjänstår utökat med tid, som vid avgången må ha återstått till utgången av den månad varunder befattningshavaren uppnår 65 års ålder, allt på sätt närmare stadgas i 34 §.

Härvid iakttages

a) att i fall, där den befattning från vilken avgången ägt rum innehafts under kortare tid än tre år, tjänstepensionsunderlaget bestämmes på motsvarande sätt som i 18 § 3 mom. stadgas i fråga om förtidspension;

b) att tid, under vilken befattningshavare icke innehaft med tjänstepensionsrätt förenad befattning och för vilken han icke enligt vad därom särskilt stadgats bidragit till tjänstepensioneringen eller huvudmannen erlagt engångsavgift enligt 19 § 3 mom., vid tjänstårsberäkning i intet fall må tagas i betraktande till större del än två tredjedelar; samt

c) att såsom tjänstår för den som avgått från befattning, vilken avses i 14 §, må tagas i betraktande allenast tid, under vilken befattningshavaren i oavbruten följd före avgången innehaft nämnda befattning.

2 mom. Föreligger beträffande den som äger rätt till tjänstelivränta sådant fall, som avses i 17 § 2 mom., skall vad i nämnda författningsrum före-

skrivs om bestämmande av tjänstepensions grundbelopp iakttagas vid fastställande av livräntans belopp.

I övrigt skall vad i 16 § 3 mom. och 24 § andra stycket stadgas om tjänstepension eller tjänstepensions grundbelopp äga motsvarande tillämpning i fråga om tjänstelivränta.

3 mom. Tjänstelivräntas årsbelopp jämkas, där så erfordras, till närmast högre öretal, som är jämnt delbart med 120.

34 §.

1 mom. Uppskjuten livränta bestämmes, med iakttagande i förekommande fall av vad nedan i 3 mom. stadgas, till ett belopp, motsvarande så stor del av begynnelse- respektive slutunderlaget, som antalet vid avgången uppnådda fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår utgör av det på sätt i 33 § 1 mom. sägs utökade antalet sådana tjänstår, dock minst av 120. Om antalet vid avgången uppnådda fulla eller påbörjade men utan iakttagande av i 19 § 4 mom. stadgad inskränkning beräknade fjärdedels tjänstår är mindre än 120, skall likväl iakttagas, att det på nyssnämnda sätt beräknade beloppet skall minskas med $\frac{1}{10}$ procent för varje felande fjärdedels år.

2 mom. Förtidslivränta bestämmes enligt grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t, till sådant belopp, att livräntans värde vid den tidpunkt från och med vilken densamma utgår motsvarar värdet vid nämnda tidpunkt av den uppskjutna livräntan. Förtidslivräntans årsbelopp skall likväl lägst motsvara 10 procent av den uppskjutna livräntans före 67 års ålder gällande årsbelopp.

3 mom. Tjänstelivränta till den som, på sätt i 15 § första stycket närmare sägs, blivit dömd till avsättning eller till följd av tjänstefel skild från tjänsten eller för förbrytelse i tidigare innehavd befattning dömd, i stället för till avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen, utgör en tredjedel av det belopp varmed livräntan i annat fall skolat utgå, med rätt likväl för Kungl. Maj:t att tillerkänna livräntetagaren större del, dock ej mera än två tredjedelar.

8 kap. Om familjelivränta.

35 §.

Familjelivränta enligt detta reglemente tillkommer efterlevande till den som vid sin död åtnjöt tjänstelivränta eller då enligt 32 § var berättigad att på därom gjord ansökan framdeles erhålla sådan livränta.

36 §.

1 mom. Familjelivränta motsvarar familjepensionens grundbelopp, dock att vid beräkning av grundbeloppet familjepensionstalet skall fastställas på sätt här nedan i 2 mom. stadgas.

I övrigt skola bestämmelserna i 27 § 2—3 mom. och 28 § 3 mom. äga motsvarande tillämpning.

2 mom. Familjepensionstalet för familjelivränta bestämmes, där ej annat föranledes av vad här nedan stadgas, till ett belopp motsvarande så stor del av det för befattningshavaren senast gällande familjepensionsunderlaget, som antalet vid avgången uppnådda fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår, varom i 30 § a) och b) förmäles, utgör av 120 eller -- där vid avgången uppnådda tjänstår, utökade med tid som från avgången må ha återstått till pensionsålderns inträde, uppgå till mer än 120 fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår -- av det större tal som uppkommer genom berörda utökning.

Vid beräkning av tjänstår skall iakttagas att tid, under vilken den avlidne icke innehafvt med familjepensionsrätt förenad befattning och för vilken han icke enligt vad därom särskild stadgats bidragit till familjepensioneringen eller för vilken engångsavgift icke erlagts enligt 19 § 3 mom., i intet fall må tagas i betraktande till större del än två tredjedelar.

I övrigt skola beträffande familjepensionstalets bestämmande föreskrifterna i 29 § 2 mom., 3 mom. b) och c) samt 4 mom. äga motsvarande tillämpning.

9 kap. Om sammanträffande av förmåner.

37 §.

1 mom. Om den som kommer i åtnjutande av tjänstepension för i detta reglemente avsedd befattning vid avgång från den befattningen åtnjuter eller därvid eller sedermera erhåller annan tjänstepension antingen enligt detta reglemente eller enligt andra tjänstepensionsbestämmelser, beror på Kungl. Maj:ts prövning, om och i vad mån de till förstnämnda pension hörande förmånerna av sådan anledning skola minskas med de till sistnämnda pension hörande förmånerna. Utgå båda tjänstepensionerna enligt detta reglemente, må allenast en av dem minskas.

Vad i nästföregående stycke stadgas rörande sammanträffande av tjänstepensioner skall äga motsvarande tillämpning med avseende å sammanträffande av tjänstepension och tjänstelivränta eller av flera tjänstelivräntor.

2 mom. På Kungl. Maj:ts prövning beror, om och i vad mån tjänstepension eller tjänstelivränta för i detta reglemente avsedd befattning skall minskas av den anledningen, att förmånstagaren erhåller avlöning såsom innehavare av eller vikarie å befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt enligt detta reglemente, eller i egenskap av beställningshavare på reservstat eller övergångsstat, anställningshavare i reserven eller officer i väg- och vattenbyggnadskåren.

3 mom. Tjänstepension, som enligt detta reglemente utgår till följd av att pensionstagaren blivit skyldig att avgå på grund av olycksfall i tjänsten, skall, där tjänstepensionen icke förleder avdrag å den till pensionstagaren enligt allmän lag på grund av olycksfallet utgående ersättningen, minskas med beloppet av det avdrag som med hänsyn till pensionen skulle ha gjorts å nämnda ersättning, om lagens bestämmelser om sådant avdrag varit tillämpliga.

38 §.

1 mom. Innehade avliden befattningshavare vid frånfället familjepensionsrätt för mer än en befattning, antingen enligt detta reglemente eller enligt såväl detta reglemente som andra familjepensionsbestämmelser, beror på Kungl. Maj:ts prövning, om och i vad mån de förmåner vilka tillhöra endera respektive den enligt detta reglemente utgående familjepensionen eller familjelivräntan av sådan anledning skola minskas med de till den andra familjepensionen eller familjelivräntan hörande förmånerna.

2 mom. Innehar efterlevande till den å vilken detta reglemente äger tillämpning med tjänstepensionsrätt förenad anställning eller åtnjuter han antingen tjänstepension eller tjänstelivränta eller ock familjepension eller familjelivränta enligt detta reglemente eller andra familjepensionsbestämmelser såsom anhörig till annan anställningshavare, skall enligt detta reglemente utgående familjepension eller familjelivränta, där ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda förordnar, minskas med en fjärdedel, dock högst med beloppet av den förmån som föranleder minskningen.

3 mom. I den mån efterlevande till den å vilken detta reglemente äger tillämpning efter den avlidne erhåller förmåner enligt krigsavlöningsreglementet, må familjepensionsförmåner enligt detta reglemente icke utgå, med mindre Kungl. Maj:t sådant medgiver.

4 mom. Familjepension, som enligt detta reglemente utgår till efterlevande till den som avlidit till följd av olycksfall i tjänsten, skall, där familjepensionen icke föranleder avdrag å den till pensionstagaren enligt allmän lag på grund av dödsfallet utgående ersättningen, minskas med beloppet av det avdrag som med hänsyn till pensionen skulle ha gjorts å nämnda ersättning, om lagens bestämmelser om sådant avdrag varit tillämpliga.

2 avd. Tilläggs- och undantagsbestämmelser.

39 §.

Såsom tillägg till eller undantag från vad i här nedan upptagna paragrafer ur 1 avd. stadgas skall, där och i den mån detta i 3 avd. för viss befattning anges, för befattningen gälla,

till 2 §.

2 a. att reglementet utan hinder av vad i 2 § 1 mom. b) stadgas skall äga tillämpning från och med den juli månad som börjar närmast efter det befattningshavaren uppnått 18 levnadsår;

till 7 §.

7 a. att vid bestämmande av pensionsklass enligt 7 § 2 mom. för befattning, för vilken avlöningen växlar med tjänstgöringsskyldighetens omfattning eller för vilken fastställts en tjänstgöringsskyldighet av mindre omfattning än som motsvarar full tjänstgöring, avlöningen skall antagas utgå med det för full tjänstgöring gällande eller beräknade beloppet;

7 b. att statens pensionsanstalt, där arten av tjänsteåliggandena i viss befattning därtill föranleder och avlöningsförhållandena det medgiva, äger bestämma, att befattningen skall vara hänförd till högre pensionsklass än den i 3 avd. angivna;

7 c. att, där avlöningen för viss särskild tjänstgöring eller eljest delvis utgår i form av ersättning för tjänstgöringstillfälle, dylik ersättning vid pensionsklassens bestämmande må antagas motsvara det årsbelopp som kan väntas i medeltal komma att utgå till befattningshavaren;

7 d. att ersättning, som i 7 c. sägs, vid pensionsklassens bestämmande upptages till det belopp som utgått till befattningshavaren under senast förflutna period, varom i 10 b. förmåles, eller, såvitt angår nyanställd befattningshavare, det belopp för år som beräknas komma att utgå under första anställningsåret;

till 8 §.

8 a. att vid beräkning av fortlöpande avgift för tid, under vilken avlöningen till följd av mindre omfattande tjänstgöringsskyldighet än den mot full tjänstgöring svarande utgått efter ett minskat årsbelopp, skall tillämpas ett i motsvarande mån minskat, till närmaste hela krontal jämkade avgiftsunderlag;

till 10 §.

10 a. att pensionsåldern skall inträda vid utgången av det kalenderhalvår under vilket i 3 avd. angiven, i 10 § avsedd levnadsålder uppnås;

10 b. att pensionsåldern skall inträda vid utgången av den tolv månadersperiod, omfattande tiden från och med den 1 juli ett år till och med den 30 juni nästföljande år, under vilken i 3 avd. angiven, i 10 § avsedd levnadsålder uppnås;

10 c. att den i 10 § avsedda levnadsåldern skall utgöra 60 år för befattning, hänförd till någon av pensionsklasserna 1:1—1:19, och 65 år för annan befattning, dock med rätt för statens pensionsanstalt att för viss befattning bestämma levnadsåldern till 63 eller 65 respektive 60 eller 63 år, där så med hänsyn till pensionsåldern för jämförlig statlig befattning befinnes påkallat;

till 18 §.

18 a. att såsom begynnelseunderlag skall tillämpas medeltalet av de tjänstepensionsunderlag som gällt för befattningshavaren under de tio före pensionsålderns inträde förflutna tolv månadersperioder, då underlagen varit högst, eller under det mindre antal perioder för vilka tjänstepensionsunderlag varit för befattningshavaren gällande, dock, där fråga är om invalid- eller sjukpension, lägst medeltalet av tjänstepensionsunderlagen under de tre perioder som infallit närmast före den period varunder avgången sker;

18 b. att såsom begynnelseunderlag skall tillämpas det enligt 18 a. bestämda medeltalet, minskat med det belopp som i 18 § 2 mom. anges för den pensionsklass vilkens tjänstepensionsunderlag närmast motsvarar detta medeltal;

till 19 §.

19 a. att det enligt 19 § 1 mom. beräknade antalet tjänstår som belöper på tid, som avses i 8 a., skall minskas med så stor del, som svarar mot minskningen i tjänstgöringsskyldigheten;

19 b. att vad i 19 § 4 mom. stadgas icke skall äga tillämpning;

till 20 §.

20 a. att med tjänstålder skall förstås 25 tjänstår;

20 b. att med tjänstålder skall förstås 22 tjänstår;

20 c. att med tjänstålder skall förstås 20 tjänstår;

till 21 §.

21 a. att, där enligt 18 a. eller 18 b. såsom tjänstepensionsunderlag skall tillämpas medeltalet för tre tolv månadersperioder, vid tillämpning av 21 § skall så anses, som om detta medeltal varit gällande såsom tjänstepensionsunderlag vid befattningshavarens avgång;

till 22 §.

22 a. att vad i 21 a. sägs skall iakttagas jämväl vid tillämpning av 22 §;

till 29 §.

29 a. att familjepensionstalet, där ej annat följer av vad nedan i detta stadgande sägs, skall bestämmas efter medeltalet av de familjepensionsunderlag som gällt för befattningshavaren under de tio före pensionsålderns inträde förflutna tolv månadersperioder, då underlagen varit högst, eller under det mindre antal perioder för vilka familjepensionsunderlag varit för befattningshavaren gällande, samt

att familjepensionstalet i fråga om den som vid frånfället kvarstod i sin befattning och ej uppnått pensionsåldern eller ock åtnjöt invalid- eller sjukpension, skall bestämmas efter lägst medeltalet av familjepensionsunderlagen under de tre perioder före pensionsålderns uppnående som infallit närmast före den period varunder befattningshavaren avlidit eller avgått, dock att familjepensionstalet ej härigenom må bringas att överstiga det familjepensionstal som skolat beräknas, därest befattningshavaren kunnat kvarstå i sin befattning under tiden till inträdet i pensionsåldern och familjepensionsunderlaget under de efter den period varunder befattningshavaren avlidit eller avgått infallande perioderna motsvarat nämnda medeltal;

till 33 §.

33 a. att vid bestämmande av tjänstelivräntas belopp såsom tjänstepensionsunderlag skall tillämpas medeltalet av de tjänstepensionsunderlag som gällt för befattningshavaren under de tio tolv månadersperioder, då underlagen varit högst, eller under det mindre antal perioder för vilka tjänstepensionsunderlag varit för befattningshavaren gällande;

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	I 10 § avsedd levnadsålder, år	Bestämmelse ur 39 §, som skall å befattnings tillämpas
I. Undervisningsväsendet.				
A. Statsunderstödda institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning.				
Fast anställd befattningshavare, vilken enligt därom särskilt meddelade föreskrifter åtnjuter avlöning motsvarande den som tillkommer befattningshavare i statens tjänst i lönegrad med beteckningen Ca eller Ce. Befattningshavare med lön enligt lönegraderna Ca eller Ce 13 eller högre lönegrad	A	1)	65, 63 eller 60	10c.
Annan befattningshavare	B		65, 63 eller 60	10c.
B. Högre kommunal undervisning, folkundervisning m. m.				
1. Statsunderstött med allmänt läroverk förenat kommunalt gymnasium samt specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande.				
Ämneslärare	B		65	10a.
2. Kommunalt eller enskilt seminarium för utbildande av lärare för yrkesundervisning eller undervisning i hushållsgöromål eller kvinnlig slöjd samt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.				
Lärare vid statsunderstödd kurs eller avdelning	B		65	
3. Försättningsskola.				
Lärare, för vilken gäller en undervisningsskyldighet för redovisningsår av lägst 720 undervisningstimmar, varav högst 30 för vecka (full tjänstgöring: 1 080 undervisningstimmar för redovisningsår)....	B		63	7a., 8a., 10a., 19a.
4. Stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet tillhörig läroanstalt som tjänar samma ändamål som folkskola.				
Lärare i slöjd eller hushållsgöromål	B		65	
Annan lärare	B		63	
5. Statsunderstödd folkhögskola.				
Rektor				
vid folkhögskola med såväl huvudkurs som kvinnlig kurs	A	1: 30	65	
vid folkhögskola med endast huvudkurs	A	1: 27	65	
Ämneslärare med fast anställning				
vid såväl huvudkurs som kvinnlig kurs	A	1: 26	65	
vid endast huvudkurs				
av minst 24 veckors varaktighet	A	1: 25	65	
av mindre än 24 veckors varaktighet	A	1: 24	65	
Extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring				
vid huvudkurs				
av minst 24 veckors varaktighet	A	1: 15	65	
av mindre än 24 veckors varaktighet	A	1: 13	65	
Lärare i slöjd	B		65	
Lärare i gymnastik och i sång samt lärarinna i hushållsgöromål ävensom husmoder vid skolas elevhushåll, tillika lärarinna vid skolan				
	B		63	

1) Befattning hänföres till den pensionsklass vars nummer med tre enheter överstige befattnings lönegradsnummer.

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	I 10 § avsedd levnadsålder, år	Bestämmelse ur 39 §, som skall å befatning tillämpas
6. Statsunderstödda vård- och undervisningsanstalter.				
Lärare vid skola, tillhörande barna- och ungdomsvården.....	B		60	
Lärare vid sinnesslöskola, epileptikerskola eller förskola för dövstumma barn.....	B		60	10b.
Lärare vid vanförestalt.....	B		63	
C. Yrkesundervisning.				
1. Statsunderstött handelsgymnasium.				
Rektor.....	A	1: 32	65	10a.
Ordinarie ämneslärare.....	A	1: 29	65	10a.
Ordinarie övningslärare och extra ordinarie ämneslärare.....	B		65	10a.
2. Statsunderstödd kommunal eller enskild anstalt för yrkesundervisning.				
Lärare vid handelsskola.....	B		65	
Lärare vid annan skola.....	B		63	
3. Statsunderstödd särskild anstalt för yrkesundervisning.				
Lärare vid bergsskolan i Filipstad, Lennings tekniska institut i Norrköping och textilinstitutet i Borås.....	B		65	
D. Statsunderstödda skolor för lantbruket och närstående näringar.				
1. Lanthushållningsseminarieret å Rimforså.				
Föreståndarinna (rektor) och ämneslärarinna.....	B		63	
2. Lantmannaskola, lantbruksskola, trädgårdsskola och fruktodlingsskola.				
Lantmannaskola med vinterkurs om minst 125 arbetsdagar.				
Föreståndare (rektor).....	A	1: 26	65	
Ämneslärare.....	A	1: 24	65	
Extra ordinarie ämneslärare.....	A	1: 13	65	
Lantmannaskola med vinterkurs om minst 150 arbetsdagar.				
Föreståndare (rektor).....	A	1: 27	65	
Ämneslärare.....	A	1: 24	65	
Extra ordinarie ämneslärare.....	A	1: 14	65	
Lantmannaskola med helårskurs eller vinterkurs jämte fortsättningskurs eller (och) längre kurs, lantbruksskola, trädgårdsskola och fruktodlingsskola.				
Föreståndare (rektor).....	A	1: 30	65	
Ämneslärare.....	A	1: 27	65	
Extra ordinarie ämneslärare.....	A	1: 19	65	
3. Lanthushållsskola.				
Lanthushållsskola med halvårskurs.				
Föreståndarinna (rektor).....	A	1: 13	63	
Ämneslärarinna.....	A	1: 11	63	
Extra ordinarie ämneslärarinna.....	A	1: 2	63	

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	I 10 § avsedd levnadsålder, år	Bestämmelse ur 39 §, som skall å befattnings tillämpas
Lanthushållsskola med årskurs eller (och) två halvårskurser eller årskurs och en halvårskurs.				
Föreståndarinna (rektor).....	A	1: 22	63	
Ämneslärarinna	A	1: 19	63	
Extra ordinarie ämneslärarinna	A	1: 9	63	
4. Yrkeskolor för jordbruket.				
Lärare	B		65	
E. Viss statsunderstödd biblioteksverksamhet.				
Bibliotekarie vid huvudbiblioteket i Tornedalen....	B		65	
F. Viss kulturminnesvårdande verksamhet.				
Landsantikvarie, till vilkens avlönande staten bidrager	B		65	
II. Hälso- och sjukvården.				
A. Slutet vård.				
1. Vårdanstalt, varå lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus äger tillämpning, med undantag av akademiska sjukhuset i Uppsala.				
Läkarpersonal.				
Av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid lasarett (lasarettsläkare), sanatorium (sanatorieläkare), och epidemisjukhus (epidemisjukhusläkare)	A	1: 34	65	20a.
Av Kungl. Maj:t utnämnd läkare vid sjukstuga (sjukstugeläkare)	A	1: 30	65	20a.
Annan sjukvårdspersonal.				
Barnmorska, husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator	B		60	
2. Kuranstalt, ansluten till pensionsstyrelsen, statsunderstödd enskild anstalt för kirurgisk tuberkulos (kustsanatorium) och statsunderstödd vanförestalt.				
Läkarpersonal.				
Av Kungl. Maj:t utnämnd överläkare vid kustsanatorium eller vanförestalt	A	1: 34	65	20a.
Överläkare vid kuranstalt	B	1: 34	65	20a.
Övrig personal.				
Husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator	B		60	
Annan befattningshavare	B		65, 63 eller 60	10c.
3. Sanatorium, tillhörande Konung Oscar II:s jubileumsfond.				
Läkarpersonal.				
Överläkare	B		65	20a.
Annan sjukvårdspersonal.				
Husmoder, sjuksköterska och social kurator	B		60	
4. Sinnessjukhus, inrättat av stad, som åtnjuter statsbidrag för av staden ombesörjd sinnessjukvård, ävensom annan här ovan ej upptagen statsunderstödd kommu-				

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	I 10 § avsedd levnadsålder, år	Bestämmelse ur 39 §, som skall å befattnings tillämpas
<i>nal eller enskild för hälso- eller sjukvård (förlossningsvård) avsedd vårdinrättning.</i>				
Sjukvårdspersonal.				
Barnmorska, husmoder, sjuksköterska och social kurator	B		60	
5. <i>Enskild icke statsunderstödd med vederbörligt tillstånd driven inrättning för förlossningsvård eller sjukvård.</i>				
Sjukvårdspersonal.				
Barnmorska, husmoder och sjuksköterska	B		60	
6. <i>Akademiska sjukhuset i Uppsala.</i>				
Läkarpersonal.				
Överläkare	A	1: 34	65	20a.
Övrig personal.				
Barnmorska, husmoder, sjukgymnast, sjuksköterska och social kurator	B		60	
Annan befattningshavare	B		65, 63 eller 60	10c.
B. Öppen vård.				
1. <i>Allmän hälso- och sjukvård m. m.</i>				
Extra provinsialläkare	A	1: 31	65	20a.
Distriktsbarnmorska	A	1: 14	60	7b.
Distriktssköterska	A	1: 16	60	7b.
Annan kommunalt anställd barnmorska eller sjuksköterska	B		60	
Sjukgymnast vid sådan särskild poliklinik för sjukgymnastik och massage, som drives av landsting eller stad utanför landsting	B		60	
2. <i>Statsunderstödd dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande.</i>				
Av medicinalstyrelsen förordnad läkare vid fristående centraldispensär	A	1: 32	65	20a.
Sjuksköterska	B		60	
3. <i>Av allmännyttig sammanslutning eller stiftelse bedriven vård.</i>				
Sjuksköterska	B		60	
4. <i>Statsunderstödd folktandvård.</i>				
Föreståndare för centraltandpoliklinik	B	1: 34	65	
Distriktstandläkare	A	1: 32	65	
Annan fast anställd tandläkare ...	A	1: 32	65	
Distriktstandsköterska	B	1: 11	60	
Annan fast anställd tandsköterska	B	1: 11	60	
Tandtekniker	B		63	
C. Utbildning av och arbetsförmedling för sjuksköterskor.				
1. <i>Godkänd sjuksköterskeskola.</i>				
Föreståndarinna	B		63	
Lärlarinna (instruktionssköterska)	B		60	
2. <i>Godkänd sjuksköterskebyrå.</i>				
Föreståndarinna	B		63	

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	I 10 § avsedd levnadsålder, år	Bestämmelse ur 39 §, som skall å befattning tillämpas
III. Socialvården.				
A. Anstaltsvård.				
<i>Av kommun, allmännyttig sammanslutning eller stiftelse bedriven vårdinrättning av följande slag, nämligen statsunderstött vårdhem för barn (barnhem), statsunderstödd skola tillhörande barna- och ungdomsvården, statsunderstödd erkänd eller enskild alkoholistanstalt, i fattigvårdslagen avsett statsunderstött arbetshem samt vårdhem för äldre (ålderdomshem).</i>				
Föreståndare för vårdanstalt	B		65	
Föreståndarinna för vårdanstalt, biträdande föreståndarinna vid barnhem eller kommunalt ålderdomshem, husmoder och sjuksköterska	B		60	
Lärling vid barnhem (mödrahem) för meddelande av särskild utbildning i barnavård eller husligt arbete under förutsättning att statsbidraget beräknats med hänsyn till dylik utbildning	B		63	
Annan befattningshavare vid erkänd alkoholistanstalt	B		65, 63 eller 60	10c.
B. Social hemhjälpsverksamhet.				
Heltidsanställd hemvårdarinna, till vilkens avlöning staten bidrager	A	1:8	60	
C. Sjukförsäkring.				
Verkställande tjänsteman hos sådan allmän sjuk-kassa som omförmåles i lag om allmän sjukförsäkring	B		65	
IV. Polisväsendet.				
<i>Polisdistrikt, till vars polisväsen statsbidrag utgår jämlikt 15 § 2 mom. i lagen om polisväsendet i riket.</i>				
Ordinarie befattningshavare	B		60	
V. Jordbruk med binärningar.				
1. Hushållningssällskap.				
Fast anställd befattningshavare i verksamhet till främjande av jordbruket och därtill hörande binärningar ävensom fiske och hemslöjd	B		65, 63 eller 60	10c.
Hemkonsulent, till vilkens avlöning staten bidrager	A	1:17	63	
2. Mejerisammanslutning.				
Specialkonsulent	A	1:28	65	
Distriktskonsulent	A	1:25	65	
3. Lantbruksakademien, med statsmedel understödd lokal frökontrollanstalt, med statsmedel understödd lokal lantbrukskemisk kontrollstation, Sveriges utsädesförening och Sveriges fjäderjävelförening.				
Fast anställd befattningshavare	B		65, 63 eller 60	10c.

Verksamhetsområde, befattning m. m.	Grupp	Pensionsklass	I 10 § avsedd levnadsålder, år	Bestämmelse ur 39 §, som skall å befattning tillämpas
Teknisk personal.				
Kvinnlig befattningshavare	A		63	7c., 10b.
Manlig "	A		65	7c., 10b.
Tjänstemannapersonal.				
Kvinnlig befattningshavare i någon av pensionsklasserna 1:1—1:19	A		63	10b.
Annan befattningshavare	A		65	10b.

41 §.

Sådan innehavare av befattning, å vilken detta reglemente erhåller tillämpning, så ock huvudman, som i reglementet avses, skall vara pliktig att underkasta sig ändrade bestämmelser i de hänseenden om vilka i reglementet förmäles.

Detta reglementet träder i kraft den 1 juli 1949, från och med vilken dag vad i tidigare av Kungl. Maj:t utfärdad författning eller föreskrift finnes stridande mot reglementets föreskrifter upphör att gälla, såvitt angår den å vilken reglementet erhåller tillämpning.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse med övergångsbestämmelser till reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare.

Kungl. Maj:t har, med stöd av riksdagens beslut, funnit gott meddela följande övergångsbestämmelser till reglementet den 1949 (nr) för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare.

I. Allmänna övergångsbestämmelser.

1. Till grupp B hänförd befattning, vilken den 30 juni 1949 var förenad med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, skall, utan hinder av att befattningen icke jämlikt 1 § 1 mom. femte stycket blivit registrerad, från och med den 1 juli 1949 tillsvidare vara förenad med pensionsrätt enligt detta reglemente intill dess registrering skett eller huvudmannen dessförinnan till statens pensionsanstalt skriftligen anmält sig önska, att befattningen icke vidare skall vara förenad med sådan rätt. Under tid, då befattning sålunda är tillsvidare förenad med pensionsrätt, skall vid tillämpning av reglementet så anses, som om befattningen blivit registrerad.

2. Vad i 2 § 2 mom. stadgas om undantag från reglementets tillämpning för befattningshavare, som vid tidpunkten för befattningens förenande med pensionsrätt enligt reglementet överskridit pensionsåldern, skall ej gälla med avseende å den som den 30 juni 1949 var innehavare av befattningen och i sådan egenskap ägde pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt.

3. Beträffande befattningshavare, vilken omedelbart före reglementets ikraftträdande innehade med familjepensionsrätt för honom enligt reglementet för statens pensionsanstalt förenad befattning, skola gälla de avvikelser från bestämmelserna i 5 § 1 mom., att änka skall äga rätt till familjepension eller familjelivränta, även om äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren uppnått en levnadsålder av 60 men ej 65 år, samt att pensions- eller livränterätt skall för arvsberättigat barn upphöra först vid 21 års ålder.

4. Då statens pensionsanstalt enligt 7 § 1 mom. har att bestämma den

pensionsklass, till vilken i 1 punkten avsedd befattning tillsvidare skall vara hänförd, skall befattningen, där ej annat följer av vad i 15 punkten härneda sägs, hänföras till den lägsta pensionsklass för vilken tjänstepensionsunderlaget icke understiger summan av *dels* grundbeloppet av enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. för befattningen beräknad förbättrad eller tekniskt omräknad sådan hel pension som i § 24 mom. 1 a) reglementet för statens pensionsanstalt sägs, *dels ock* här nedan angivet utjämningsstillägg för den för befattningen enligt detta reglemente gällande pensionsåldern.

Pensions- ålder, levnadsår	Utjämnings- tillägg, kronor	Pensions- ålder, levnadsår	Utjämnings- tillägg, kronor
65	491	53	237
63	434	50	195
60	360	45	147
55	266	41	121

Om vid registrering av befattning, som i första stycket avses, för befattningen bestämmes lägre pensionsklass än den till vilken befattningen enligt första stycket blivit tillsvidare hänförd, skall sistnämnda pensionsklass fortfarande gälla, såvitt angår den som innehade befattningen vid registreringen.

Göres framställning om registrering av i första stycket avsedd befattning före 1949 års utgång och bestämmes vid registreringen en högre pensionsklass för befattningen än den till vilken befattningen enligt första stycket blivit tillsvidare hänförd, skall befattningen vid tillämpning av reglementet anses ha varit hänförd till den högre pensionsklassen från reglementets ikraftträdande.

5. I fråga om innehavare av befattning, som den 30 juni 1949 var förenad med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, må huvudmannen under tid, då avlöning för befattningen utgår enligt grunder, bestämda före den 1 juli 1949, utan hinder av reglementets bestämmelser verkställa avdrag å avlöningen med högst det belopp som han vid tillämpning av § 7 reglementet för statens pensionsanstalt haft rätt att avdraga, därest pensionsunderlagen varit de den 30 juni 1949 för befattningshavaren gällande, dock i intet fall med högre belopp än beloppet av den fortlöpande avgift som huvudmannen enligt 8 § har att erlägga.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning med avseende å sådan grupp A tillhörande, efter den 30 juni 1949 inrättad befattning som skulle blivit förenad med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, därest detsamma alltjämt varit gällande.

Huvudman, som den 30 juni 1949 jämlikt § 9 mom. 2 reglementet för statens pensionsanstalt ägt genom löneavdrag uttaga ersättning av befatt-

ningshavare för erlagd engångsavgift, må enligt oförändrade grunder uttaga ersättning för denna engångsavgift jämväl för tid efter nämnda dag.

6. Har med stöd av § 18 mom. 2 reglementet för statens pensionsanstalt tillstånd beviljats befattningshavare att kvarstå i befattningen under tid efter det pensionsåldern inträtt enligt sagda reglemente, må beträffande det sålunda medgivna anståndet så anses, som om detsamma medgivits i enlighet med bestämmelserna i 9 § 2 mom.

7. Har befattningshavare fått den för honom omedelbart före reglementets ikraftträdande gällande pensionsåldern nedsatt, skall, om den nya pensionsåldern skulle ha inträtt tidigare än vid utgången av juni 1954, pensionsåldern för honom i stället inträda med utgången av den månad under vilken han uppnår den för befattningen före ikraftträdandet gällande pensionsåldern, dock i intet fall senare än den 30 juni 1954. Såsom förutsättning härför gäller dock, att befattningshavaren icke före den 1 januari 1950 anmält sin önskan, att den nya pensionsåldern skall tillämpas å honom.

8. Har befattningshavare fått den för honom omedelbart före reglementets ikraftträdande gällande pensionsåldern höjd från 55 till 60, från 60 till 65 eller från 60 till 63 år, skall han, om han är född före den 1 juli 1899, den 1 juli 1894 respektive den 1 juli 1892, vara berättigad att, utan hinder av att han icke uppnått pensionsåldern, komma i åtnjutande av ålderspension för befattningen,

därest han vid ikraftträdandet uppnått den förra pensionsåldern: vid avgång efter ikraftträdandet,

därest han vid ikraftträdandet uppnått en levnadsålder, som med ett år eller mindre understiger den förra pensionsåldern: vid avgång tidigast vid utgången av den månad under vilken han uppnår denna pensionsålder, samt

i annat fall: vid avgång tidigast vid utgången av den månad, under vilken han uppnår en levnadsålder, som överstiger den förra pensionsåldern med det antal hela eller påbörjade år utöver ett, varmed levnadsåldern vid ikraftträdandet understiger denna pensionsålder.

Här avsedd rätt till ålderspension må ej föranleda utvidgning av den omfattning i vilken tjänstårsberäkning eljest kunnat medgivas enligt bestämmelserna i 19 § 3 mom.

9. Därest vid tillämpning av bestämmelserna i 18 § 3 mom. hänsyn skall tagas till tjänstepensionsunderlag för tid, under vilken befattningshavaren innehaft med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt förenad befattning, för vilken pensionsklassen är angiven i detta reglemente, skall därvid så anses, som om för befattningshavaren gällt tjänstepensionsunderlaget för denna pensionsklass. Är pensionsklassen ej angiven i reglementet, skall så anses, som om tjänstepensionsunderlaget varit lika med summan av *dels* det grundbelopp som enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. motsvarar det för befattningshavaren vid utgången från befattningen gällande tjänstepensionsunderlaget *dels ock* det utjämningsstillägg som i 4 punkten första styc-

ket angivits för den vid pensionsavgången för befattningshavaren gällande pensionsåldern.

10. Har befattningshavare, för vilken enligt § 6 reglementet för statens pensionsanstalt, medgivits rätt till tjänstårsberäkning, jämlikt § 9 mom. 2 andra stycket sagda reglemente befriats från löneavdrag svarande mot engångsavgift för tjänstepension, skall vid tjänstårsberäkning enligt 19 § 2 mom. avdrag göras med en tredjedel av den tid för vilken engångsavgiften beräknats.

Vad i nästföregående stycke stadgas skall äga motsvarande tillämpning, där huvudman enligt § 9 mom. 4 reglementet för statens pensionsanstalt erlagt engångsavgift för höjning av pensionsunderlag, skoland dock därvid avdrag allenast göras med en tredjedel av så stor del av den tid för vilken engångsavgiften beräknats, som höjningen av tjänstepensionsunderlaget utgjort av det efter höjningen gällande tjänstepensionsunderlaget. Med tjänstepensionsunderlag skall härvid i förekommande fall förstås det med förhöjning I enligt kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280) ökade reglements- enliga tjänstepensionsunderlaget.

11. Vid tillämpning av stadgandet i 19 § 4 mom. första stycket å den som före den tidpunkt, då reglementet blev å honom tillämpligt, senast varit underkastad reglementet för statens pensionsanstalt skall i stället för vad i 19 § 4 mom. andra stycket a) sägs gälla, att tjänstepensionsunderlaget, där ej annat följer av vad i 17, 20 eller 24 punkten här nedan sägs, under tid före nämnda tidpunkt skall anses ha varit det tjänstepensionsunderlag vilket gäller för den pensionsklass, som enligt 4 punkten första stycket bestämts för den senast innehavda med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt förenade befattningen eller skulle ha bestämts för denna befattning, om 4 punkten första stycket varit tillämpligt å densamma. Om, på grund av att engångsavgift enligt § 9 mom. 4 reglementet för statens pensionsanstalt för höjning av pensionsunderlag icke erlagts, det för befattningshavaren enligt nämnda reglemente senast gällande tjänstepensionsunderlaget var lägre än det för befattningen den 30 juni 1949 gällande, må dock tjänstepensionsunderlaget icke anses ha varit högre än det vilket gäller för den pensionsklass som skulle ha bestämts enligt 4 punkten första stycket med utgångspunkt från det för befattningshavaren enligt reglementet för statens pensionsanstalt senast gällande tjänstepensionsunderlaget.

12. Vid beräkning enligt 30 § a) av tjänstår för bestämmande av familjepensionstal skall i fall, som i 10 punkten avses, där omförmålt avdrag icke ske.

Har befattningshavare, för vilken enligt § 6 reglementet för statens pensionsanstalt medgivits rätt till tjänstårsberäkning, jämlikt § 9 mom. 2 andra stycket sagda reglemente befriats från löneavdrag svarande mot engångsavgift för familjepension, skall vid tjänstårsberäkning enligt 30 § a) avdrag göras med hela den tid för vilken engångsavgiften beräknats.

Vad i nästföregående stycke stadgas skall äga motsvarande tillämpning, där huvudmannen enligt § 9 mom. 4 reglementet för statens pensionsanstalt

erlagt engångsavgift för höjning av pensionsunderlag, skolande dock därvid avdrag allenast göras med så stor del av den tid för vilken engångsavgiften beräknats, som höjningen av familjepensionsunderlaget utgjort av det efter höjningen gällande familjepensionsunderlaget. Med familjepensionsunderlag skall härvid förstås hel änkepension enligt kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 508).

13. Vad i 30 § c) stadgas skall icke äga tillämpning i fråga om den som enligt 8 punkten avgått före pensionsåldern med rätt att komma i åtnjutande av ålderspension.

II. Särskilda övergångsbestämmelser beträffande vissa befattningshavare.

14. Befattningshavare vid *institut för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning* må, såvitt angår tid före den 1 juli 1949, för vilken befattningshavaren enligt därom särskilt meddelade föreskrifter vidkänts avdrag å lönen med belopp, motsvarande tjänste- och familjepensionsavdrag enligt allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena den 30 december 1941, eller under vilken han enligt dylika föreskrifter åtnjutit avlöning som för befattningen i 3 avd. sägs, räkna tjänstår enligt 19 och 30 §§, som om han under nämnda tid varit underkastad reglementet och hans befattning därvid varit hänförd till den pensionsklass som blivit för honom gällande den 1 juli 1949.

15. Beträffande *lärarbefattning vid fortsättningsskola*, som den 30 juni 1949 var förenad med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt, skall gälla

a) att vid bestämmande enligt 4 punkten första stycket av den pensionsklass, till vilken befattning tills vidare skall vara hänförd, såsom utgångspunkt skall tagas det tjänstepensionsunderlag som kan antagas skulle ha gällt den 30 juni 1949, därest detsamma hade bestämts i förhållande till avlöningen eller den beräknade avlöningen för full tjänstgöring; samt

b) att, där det enligt reglementet för statens pensionsanstalt den 30 juni 1949 gällande tjänstepensionsunderlaget ej varit bestämt i förhållande till avlöning för full tjänstgöring, de enligt 19 § 2 mom. för tid före den 1 juli 1949 beräknade tjänståren skola minskas med så stor del som skillnaden mellan å ena sidan tjänstepensionsunderlaget för den enligt a) fastställda pensionsklassen och å andra sidan tjänstepensionsunderlaget för den pensionsklass, som skolat fastställas vid tillämpning av bestämmelserna i 4 punkten första stycket, utgör av förstnämnda tjänstepensionsunderlag.

16. I fråga om *rektors- och ämneslärarbefattningar vid folkhögskola* skall gälla, att kvinnliga befattningshavare tills vidare skola vara hänfödda till här nedan angivna pensionsklasser:

Rektor

vid folkhögskola med såväl huvudkurs som kvinnlig kurs 1: 29

vid folkhögskola med endast huvudkurs 1: 27

Ämneslärare med fast anställning	
vid såväl huvudkurs som kvinnlig kurs	1: 25
vid endast huvudkurs	
av minst 24 veckors varaktighet	1: 24
av mindre än 24 veckors varaktighet	1: 22
Extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring vid huvudkurs	
av minst 24 veckors varaktighet	1: 13
av mindre än 24 veckors varaktighet	1: 11

17. Vad i 11 punkten sägs skall ej gälla med avseende å den som den 30 juni 1949 innehade med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt förenad *barnmorske- eller sjuksköterskebefattning* och som med detta reglementes ikraftträdande erhåller pensionsrätt enligt reglementet för befattningen eller för annan barnmorske- eller sjuksköterskebefattning eller för lärarinnebefattning vid sjuksköterskeskola. Om pensionsrätten enligt detta reglemente avser annan befattning än distriktsbarnmorske- eller distriktssköterskebefattning skall likväl såsom förutsättning härför gälla, att framställning om befattningens registrering gjorts före den 1 januari 1950.

Vid tillämpning av vad i 19 § 4 mom. första stycket stadgas skall, såvitt angår barnmorska, sjuksköterska eller lärarinna, för vilken enligt vad i nästföregående stycke sägs 11 punkten ej gäller, tjänstepensionsunderlaget ifråga om före ikraftträdandet förfluten tid anses ha motsvarat

a) beträffande befattningshavare, för vilken den 30 juni 1949 gällde ett tjänstepensionsunderlag av 1 560 kronor:

för tid, för vilken enligt mom. 11 eller 15 övergångsstadgandena till kap. VI reglementet för statens pensionsanstalt tjänstepensionsunderlaget skulle antagits ha varit 1 176 kronor, tjänstepensionsunderlaget för den pensionsklass, vars nummer med två enheter understiger den för befattningen i reglementet eller vid registreringen fastställda pensionsklassen, dock högst tjänstepensionsunderlaget för pensionsklassen 1: 14, och

för annan tid tjänstepensionsunderlaget för den pensionsklass som i reglementet eller vid registreringen fastställts för befattningen, dock högst tjänstepensionsunderlaget för pensionsklassen 1: 16; samt

b) beträffande befattningshavare, för vilken den 30 juni 1949 gällde ett tjänstepensionsunderlag av 1 000 kronor, tjänstepensionsunderlaget för den pensionsklass vars nummer med fyra enheter understiger den för befattningen i reglementet eller vid registreringen fastställda pensionsklassen, dock högst tjänstepensionsunderlaget för pensionsklassen 1: 12.

18. I fråga om *barnmorska* och *sjuksköterska* samt *lärarinna vid sjuksköterskeskola* skall, där ej annat följer av 19 punkten, grundbeloppet för år räknat av ålderspension i fall, som avses i 8 punkten, motsvara det enligt grunderna i 20 § beräknade grundbeloppet, minskat med 1/200 för varje full eller påbörjad fjärdedel av år, som vid avgångstillfället återstår till pensionsålderns inträde.

19. Där fråga är om avgång från den 30 juni 1949 innehavd *barnmorske-*

eller sjuksköterskebefattning, vilken enligt 1 punkten tillsvidare är förenad med pensionsrätt, skall vid bestämmande av grundbeloppet av ålders-, invalid- eller sjukpension tillämpas en tjänstålder av 25 år och skall ålderspension, varom i 18 punkten förmäles, bestämmas utan att minskas som där sägs. Härvid skall vid tillämpning av vad i 19 § 4 mom. första stycket stadgas beträffande befattningshavare, för vilken den 30 juni 1949 gällde ett tjänstepensionsunderlag av 1 560 kronor, tjänstepensionsunderlaget för tid, för vilken tjänstepensionsunderlaget enligt då gällande bestämmelser skulle antagits ha varit 1 176 kronor, anses ha varit lika med tjänstepensionsunderlaget för pensionsklassen 1: 6.

20. Vid tillämpning av 11 punkten i fråga om *lasarettsläkare*, som utnämnts före den 1 januari 1927, skall tjänstepensionsunderlaget enligt reglementet för staten pensionsanstalt anses ha varit 6 000 kronor.

Har i nästföregående stycke avsedd lasarettsläkare icke till statens pensionsanstalt inbetalat de tilläggsavgifter som enligt reglementet för lasarettsläkarnas pensionskassa efter den 1 januari 1927 skulle ålegat honom, därest sagda reglemente även därefter varit gällande, skall honom enligt detta reglemente tillkommande tjänstepension minskas med belopp, som beräknats motsvara nämnda tilläggsavgifter.

21. För innehavare av befattning såsom *ombudsman vid sjömanshus*, för vilken den 30 juni 1949 gällde att det antal tjänstår, som enligt reglementet för statens pensionsanstalt fordrats för hel tjänstepension utgjorde 25, skall, så länge han kvarstår i befattningen, med tjänstålder förstås 25 tjänstår.

22. Tid före den 1 juli 1949, vilken *befattningshavare vid polisväsendet* äger räkna som tjänstår enligt 19 § men ej enligt 30 § a), må räknas som tjänstår vid bestämmande av familjepensionstal under förutsättning, att huvudmannen härför erlagt engångsavgift, som här nedan sägs.

Engångsavgiften skall motsvara det enligt i 8 § 4 mom. angivna försäkringstekniska grunder bestämda värdet av den del av familjepensionens grundbelopp som beräknas hänföra sig till den i nästföregående stycke avsedda tjänstårsberäkningen. Härvid skall familjepensionsunderlaget anses utgöra det belopp som med 300 kronor överstiger 20 procent av det tjänstepensionsunderlag som, då engångsavgiften erlägges, vid tillämpning av 19 § 4 mom. skall anses ha varit gällande för befattningshavaren under den tid, tjänstårsberäkningen avser.

Tid, under vilken befattningshavare vid polisväsendet icke varit underkastad vare sig tjänstepensionsbestämmelser eller familjepensionsbestämmelser men för vilken engångsavgift enligt § 9 mom. 1 reglementet för statens pensionsanstalt erlagts för tjänstepension men ej för familjepension, må ej räknas såsom tjänstår vid bestämmande av familjepensionstal med mindre engångsavgift, bestämd med tillämpning av vad i nästföregående stycke sägs, blivit erlagd.

23. I fråga om den som den 30 juni 1949 innehade med familjepensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt förenad *befattning vid kyrkoväsendet* skall gälla,

a) att vid fastställande av pensionsklass enligt 4 punkten första stycket till utgångspunkt skall tagas det i § 102 reglementet för statens pensionsanstalt omförmälda tjänstepensionsunderlaget, tekniskt omräknat med tillämpning av bestämmelserna i kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m.;

b) att såsom tjänstår, som avses i 19 § 2 mom., må tillgodoräknas jämväl tid, under vilken befattningshavaren utan att vara underkastad tjänstepensionsbestämmelser innehaft tjänst, som avses i lagen den 9 december 1910 om emeritilöner för präster eller i lagen den 28 juni 1935 om emeritilöner för vissa prästmän i ledande ställning i missionens och diakoniens tjänst, ävensom två tredjedelar av annan tid, för vilken tjänstår beräknas enligt § 100 mom. 1 eller mom. 2 övergångsstadgandena till kap. XI reglementet för statens pensionsanstalt; samt

c) att såsom tjänstår för bestämmande av familjepensionstal må, utan hinder av stadgandet i 30 § a), tillgodoräknas all i b) här ovan avsedd tid.

24. I fråga om den som den 30 juni 1949 innehade med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt förenad, till grupp A hänförlig *befattning vid de kungl. teatrarna* skall iakttagas,

a) att vad i 11 punkten här ovan sägs ej skall äga tillämpning;

b) att tid, som enligt reglementet för statens pensionsanstalt skolat tillgodoräknas vid bestämmande av tjänstepension men icke vid bestämmande av familjepension, ej må tillgodoräknas vid bestämmande av familjepensionstal med mindre härför erlagts engångsavgift, beräknad enligt de grunder som i 22 punkten andra stycket angivits i fråga om befattningshavare vid polisväsendet; samt

c) att, om vid tillämpning av stadgandena 18 a., 29 a., 33 a. eller 36 a. i 39 § hänsyn skall tagas till tjänstepensionsunderlag under tolv månadersperiod före reglementets ikraftträdande, skall därvid så anses som om befattningen varit hänförd till den pensionsklass vilkens tjänstepensionsunderlag, efter minskning i förekommande fall enligt 18 § 2 mom., är lika med eller närmast överstiger summan av *dels* det enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 658) angående förbättring av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m. tekniskt omräknade, beträffande befattningshavaren för perioden enligt reglementet för statens pensionsanstalt tillämpliga tjänstepensionsunderlaget, *dels* ock det utjämningsstillägg som i 4 punkten första stycket angivits för den för befattningen gällande pensionsåldern.

25. *Befattningshavare vid de kungl. teatrarna*, som den 30 juni 1949 var bibehållen vid sina rättigheter och skyldigheter enligt stadgar för kungl. hovkapellet pensionsinrättning, de kungl. teatrarnas pensionsinrättning eller kungl. dramatiska teaterns arbetares pensionskassa, skall vara undantagen från reglementets tillämpning såvitt angår den av honom närnda dag innehavda befattningen, därest han före den 1 oktober 1949 till statens pensionsanstalt skriftligen anmält sin önskan därom.

I fråga om i nästföregående stycke avsedd befattningshavare, vilken icke gjort där omförmäld anmälan, skall vid reglementets tillämpning iakttagas,

a) att under tid, som i 5 punkten avses, huvudmannen må, utan hinder av reglementets bestämmelser, verkställa avdrag å avlöningen med högst det belopp som befattningshavaren omedelbart före reglementets ikraftträdande haft att erlägga såsom pensionsavgift enligt för honom då gällande stadgar;

b) att såsom tjänstår, som avses i 19 § 2 mom., må tillgodoräknas jämväl tid, för vilken befattningshavaren erlagt avgift enligt för honom gällande stadgar; samt

c) att vid tillämpning av 30 § a), såvitt angår sådan i b) här ovan omförmäld tid som infallit efter 1942 års utgång, tjänstår må räknas allenast för tid, för vilken befattningshavaren erlagt avgift enligt stadgarna för kungl. hovkapellet's pensionsinrättning.

Denna kungörelse länder till efterrättelse från och med den 1 juli 1949.

Förslag

till

**Kungl. Maj:ts kungörelse angående begränsad tillämpning av
reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens
pensionsanstalt m. m.**

Kungl. Maj:t har, med stöd av riksdagens beslut, beträffande reglementet den 31 december 1919 för statens pensionsanstalt funnit gott förordna, att reglementet icke skall, utom i fråga om övningslärarbefattning vid folkskola samt i § 41 c) omförmäld befattning, gälla för befattning, som tillträdades efter den 30 juni 1949, att reglementet ej heller skall gälla för sådan anställning som vikarie å med pensionsrätt förenad befattning som tillträdades efter samma dag, samt att § 7 a skall upphöra att gälla.

Denna kungörelse länder till efterrättelse från och med den 1 juli 1949.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. finansdepartementet ...	III
Kap. I. Utredningsuppdraget	1
Kap. II. Översikt av det svenska pensionsväsendets utveckling med huvudvikt på den statsunderstödda pensioneringen av icke- statliga befattningshavare m. m.	4
Pensioneringen av statens tjänstemän	4
Pensionering av icke-statliga befattningshavare	9
Folkpensioneringen	20
Statens pensionsanstalt	20
Kap. III. Omfattningen av pensionsverksamheten enligt det för statens pen- sionsanstalt nu gällande reglementet	25
Allmänt	25
Huvudmannaskapet	26
Undervisningsväsendet s. 26. — Hälso- och sjukvården s. 29. — Social- vården s. 32. — Polisväsendet s. 33. — Jordbruket med binärningar s. 33. — Kyrkoväsendet s. 33. — Sjömanshusen s. 34. — De kungl. teaternas s. 34.	
Statsbidragsförhållandena	35
Undervisningsväsendet s. 36. — Hälso- och sjukvården s. 37. — Social- vården s. 38. — Polisväsendet s. 39. — Jordbruket med binärningar s. 39. — Kyrkoväsendet s. 39. — Sjömanshusen s. 40. — De kungl. teaternas s. 40.	
Kap. IV. Allmänna riktlinjer för en avgränsning av pensionsverksamheten vid statens pensionsanstalt	41
Verksamhetsområdena	41
Befattningshavargrupperna inom verksamhetsområdena	47
Kap. V. Avgränsning av pensionsverksamheten inom de skilda verk- samhetsområdena	52
Undervisningsväsendet	52
Folkskolorna och fortsättningsskolorna s. 53. — Sunnerdahls praktiska ungdomsskola och Philipsenska skolan s. 54. — Kommunala flickskolor m. fl. högre kommunala skolor s. 55. — Folkhögskolorna s. 55. — Yrkes- undervisningen och handelsgymnasierna s. 56. — Skolor för utbildning inom lantbruket och närstående näringar s. 57. — Specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande s. 57. — August Abrahamsons stiftelse å Näås s. 57. — Sjuksköterskeutbildningen s. 60. — Undervis- ning för blinda, dövstumma, sinnesslöa samt epileptiker s. 60. — Skolorna tillhörande barna- och ungdomsvården s. 61. — Viss undervisning vid vanförestaltnerna s. 61. — Kommunala gymnasier s. 62. — Statsunder- stödda privatläroverk s. 64. — Institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning s. 66. — Stockholms och Göteborgs högskolor s. 67. — Ericastiftelsen i Stockholm s. 68. — Verksamhet för utbildning	

av personal till småbarnsinstitutioner s. 68. — Svenska röda korsets hem för gomdefekter (Lidingöhemmet) s. 69. — Svenska skolor i utlandet s. 69. — Folkbiblioteksväsendet s. 70. — Biblioteksverksamheten i Torne-dalen s. 72. — Populärvetenskaplig föreläsungsverksamhet s. 72. — Studiecirkelverksamhet s. 73. — Folkbildningskursverksamhet s. 74. — Folkliga Musikskolan i Arvika s. 75. — Centralförbundet för nykterhets-undervisning s. 76. — Nordiska museet m. fl. statsunderstödda museer s. 77. — Landsantikvarierna s. 79. — Vissa akademier och lärda samfund s. 80. — Sammanfattning s. 80.

Hälso- och sjukvården 81

Lasarett- och sanatorieläkare samt vissa läkare vid kustsanatorier, vanförestalter och till pensionsstyrelsen anslutna kuranstalter s. 83. — Överläkare vid vissa sjukhus i Stockholm, Uppsala och Lund s. 84. — Överläkare vid Oscar II:s jubileumsfonds sanatorier s. 85. — Läkare vid sjukstugor s. 85. — Underläkare s. 85. — Biträdande lasarett- och sanatorieläkare s. 87. — Epidemisjukhusläkare s. 89. — Sjuksköterskor och husmödrar m. fl. vid sjukvårdsinrättningar s. 89. — Barnmorskor i slutna förlossningsvård s. 91. — Sjukgymnaster anställda i slutna vård s. 91. — Sociala kuratorer s. 92. — Vissa befattningshavare vid landstingens vårdinrättningar s. 92. — Vissa befattningshavare vid akademiska sjukhuset i Uppsala s. 94. — Vissa befattningshavare vid allmänna barnbörds-huset i Stockholm s. 95. — Vissa befattningshavare vid kuranstalt-erna s. 95. — Vissa befattningshavare vid kustsanatorierna s. 96. — Vissa befattningshavare vid vanförestalterna s. 97. — Extra provinsial-läkare s. 98. — Läkare vid fristående centraldispensär s. 99. — Stadsläk-are m. fl. s. 99. — Sjuksköterskor i öppen sjukvård s. 100. — Vissa sjuk-sköterskor vid bruk och fabriker s. 101. — Sjuksköterskor i privatvård s. 101. — Sjuksköterskor anställda hos ömsesidiga försäkringsbolaget Pro-tektion och Indemnity i Göteborg s. 102. — Befattningshavare anställda i verksamhet för sjuksköterskeutbildning s. 102. — Föreståndarinnor för sjuksköterskebyråer s. 102. — Sjuksköterskor m. fl. i svenska försam-lingar i utländska städer s. 103. — Barnmorskor i öppen förlossnings-vård s. 103. — Sjukgymnaster å vissa polikliniker s. 103. — Psykisk barn- och ungdomsvård s. 103. — Ericastiftelsens läkepedagogiska in-stitut i Stockholm s. 104. — Folktandvården s. 105. — Besiktning-s-veterinärer m. fl. s. 106. — Sammanfattning s. 108.

Socialvården 110

Fattig- och ålderdomsvård s. 111. — Pensionärshem s. 113. — Arbetshem s. 113. — Barnavård (barnhem) s. 114. — Barnkolonier och anstalter för halvöppen barnavård s. 115. — Barnavårdslärarynnor s. 117. — Vissa lärarynnor i hushållsgöromål vid barnhem s. 118. — Skolor tillhörande barna- och ungdomsvården s. 118. — Barnavårdsombud m. fl. s. 118. — Alkoholistvård s. 119. — Hemvårdarynnor s. 120. — Vissa anstalter, där dom å ungdomsfångelse verkställs s. 120. — Viss verksamhet bland fri-gvna fångar s. 121. — Sjukkassorna s. 121. — Sammanfattning s. 122.

Polisväsendet 123

Jordbruket med binärningar m. m. 125

Hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna s. 126. — De lokala lantbrukskemiska kontrollstationerna s. 126. — Lokala frökontrollanstalter s. 127. — Lantbruksakademien s. 127. — Sveriges utsädesförening s. 128. — Svenska smörprovningarna s. 128. — Vissa mejerikonsulenter s. 129. — Weibullsholms växtförädlingsanstalt s. 130. — Sveriges fjäderfä-avelsförening s. 131. — Södra Sveriges fiskeriförening s. 133. — Semin-föreningarnas veterinärer s. 134. — Föreningen för växtförädling av frukt-träd s. 134. — Jordbrukarungdomens förbund s. 134. — Svenska jägarförbundet s. 136. — Svenska träforskningsinstitutet s. 136. — Svenska textiltforskningsinstitutet s. 138. — Jordbrukstekniska institutet s. 138. Institutet för konserveringsforskning s. 139. — Ingenjörsveten-skapsakademien s. 139. — Svenska spannmålsaktiebolaget s. 139. — Aktiebolaget Statens skogsindustrier s. 140. — Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet m. fl. monopolbolag s. 140. — Sammanfattning s. 140.

Kyrkoväsendet	Sid. 141
---------------------	-------------

Svenska kyrkans diakonistyrelse, Svenska kyrkans missionsstyrelse och Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse s. 143. — Diakoniss- och diakonanstalter samt Stockholms stadsmision s. 146. — Blasieholmskyrkan i Stockholm och S:t Johanneskyrkan i Göteborg s. 146. — Brukspräster s. 146. — Domkyrkosysslomän s. 146. — Israelsmissionen s. 147. — Sammanfattning s. 147. — Kyrkomusiker s. 147.

Sjömanshusen	148
--------------------	-----

De kungl. teatrarna	148
---------------------------	-----

Kungl. teatern (operan) och kungl. dramatiska teatern s. 148. — Göteborgs lyriska teater m. fl. teatrar i de större städerna s. 150.

Rättsväsendet	151
---------------------	-----

Städernas jurisdiktion s. 151. — De offentliga rättshjälpsanstalterna s. 151.

Verksamhet av ideell karaktär inom andra områden än de ovan behandlade	152
--	-----

Frivillig verksamhet inom försvaret s. 152. — Verksamhet för främjande av idrott och friluftsliv s. 155.

Kap. VI. Allmänna riktlinjer för ordnande av icke-statliga befattningshavares pensionering	157
--	-----

Allmänt	157
---------------	-----

Ordningen för icke-statliga befattningshavares anslutning till statens pensionsanstalt	161
--	-----

Avgångsskyldighet. Pensionsåldrar	164
---	-----

Tjänstepensionsunderlag och familjepensionsunderlag	167
---	-----

Tjänstepension och tjänstelivränta	174
--	-----

Familjepension och familjelivränta	184
--	-----

Pensionsavgifter	187
------------------------	-----

Rörligt tillägg	192
-----------------------	-----

Reglementsbestämmelser	193
------------------------------	-----

Kap. VII. Finansieringen av SPA-pensioneringen	195
--	-----

Nuvarande förhållanden	195
------------------------------	-----

1943 års utredning angående SPAs fondställning m. m.	196
---	-----

Finansieringen av statligt anställdas pensionering	199
--	-----

Den framtida finansieringen av SPAs pensioneringsverksamhet	199
---	-----

Kap. VIII. Specialmotivering till reglementsförslaget	205
---	-----

1 avd. Huvudbestämmelser	205
--------------------------------	-----

1 kap. Allmänna bestämmelser s. 205. — 2 kap. Om pensionsklasser, avgiftsunderlag och pensionsunderlag s. 210. — 3 kap. Om avgifter s. 211. — 4 kap. Om avgångsskyldighet s. 212. — 5 kap. Om tjänstepension s. 214. — 6 kap. Om familjepension s. 223. — 7 kap. Om tjänstelivränta s. 225. — 8 kap. Om familjelivränta s. 226. — 9 kap. Om sammanträffande av förmåner s. 226.

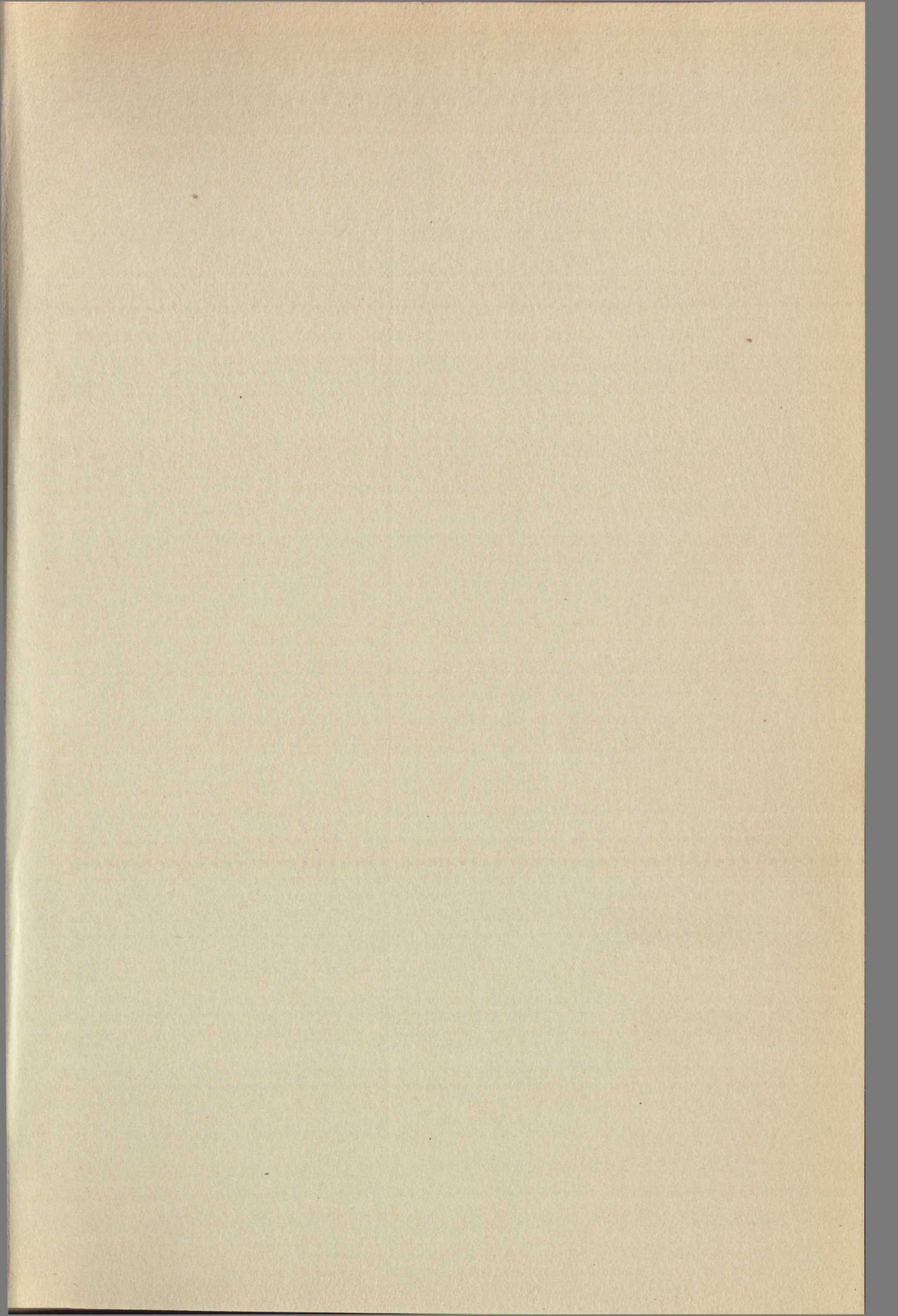
2 avd. Tilläggs- och undantagsbestämmelser	227
--	-----

3 avd. Tillämpningsområdet m. m.	231
---------------------------------------	-----

Undervisningsväsendet s. 231. — Hälso- och sjukvården s. 237. — Socialvården s. 241. — Polisväsendet s. 242. — Jordbruk med binäringar

s. 245. — Kyrkoväsendet s. 246. — Sjömanshusen s. 246. — De kungl. teatrarna s. 246. — Om skyldighet för huvudman och befattningshavare att underkasta sig ändrade pensionsbestämmelser s. 255.

Kap. IX.	Övergångsanordningar	257
	Allmänna övergångsbestämmelser	258
	Särskilda övergångsbestämmelser beträffande vissa befattningshavare	266
	Begränsad tillämpning av nuvarande reglemente för SPA	272
Kap. X.	Sammanfattning	275
	Särskilda yttranden	284
Bilaga 1.	Förslag till Reglemente för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare	292
Bilaga 2.	Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse med övergångsbestämmelser till reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare	323
Bilaga 3.	Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående begränsad tillämpning av reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt m. m.	332

Statens offentliga utredningar 1948

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till ändrad butikstängningslagstiftning. [3]
Markutredningen. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i expropriationslagstiftningen. [4]
Strafflagberedningens promemorior med förslag till lagstiftning om domstols rätt att nedsätta eller eftergiva påföljd för brott samt om eftergift av åtal. [40]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

1944 års allmänna skattekommitté. 2. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser ang. beskattning av livförsäkringsanstalter och livförsäkringstagare m. m. [22]

Politik.

Parlamentariska undersökningskommissionen ang. flyktingärenden och säkerhetstjänst. 3. Betänkande ang. säkerhetstjänstens verksamhet. [7]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 4. Förslag ang. partiellt arbetsföras anställning i allmän tjänst. [11]
Förslag till sjoarbetstidslag. [16]
Betänkande med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. [23]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 8. Tiden juli 1946—juni 1947. [26]
Socialvårdskommitténs betänkande. 16. Utredning och förslag ang. lag om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. [39]
Svenskt långtidsprogram 1947—1952/53. [45]

Hälso- och sjukvård.

Den öppna läkarvården i riket. [14] Bilagor. [24]
1943 års sockersjukutrednings betänkande ang. sockersjukvården i riket. [33]
Statens sjukhusutredning av år 1943. 4. Synpunkter och förslag rörande sinnessjukvården. [37]
Betänkande med utredning och förslag rörande ortoped- och vanförevårdens organisation. [41]

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 6—7. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Jönköpings län och Kronobergs län. [6] 2:16. Skaraborgs län. [15] 2:5. Östergötlands län. [25]
Den svenska spritfabrikationen och dess avsättningsförhållanden. [19]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag rörande organisation och avlöningsförhållanden m. m. vid lantmäteristyrelsen och länslantmäterikontoren. [1]
Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering. [2]
Betänkande med förslag ang. artificiell inseminationsverksamhet bland nötkreatur. [36]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Utredning rörande skogstillgångarna och skogsindustriernas råvaruförsörjning i övre och mellersta Norrland m. m. [32]

Industri.

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag till ny Kungl. Maj:ts förordning ang. explosiva varor m. m. [8]
Betänkande rörande vissa utrikeshandelsfrämjande åtgärder. [29]
Betänkande med förslag ang. isbrytningens ordnande längs Norrlandskusten m. m. [31]

Kommunikationsväsen.

Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 3. Smalspåriga järnvägar i Östra Småland och Östergötland. [9]
Betänkande ang. skärgårdstrafiken m. m. [10]
Betänkande ang. statens järnvägars organisation. Del 1. Den centrala ledningen. [13]
Betänkande rörande vägnämndernas och länsvägnämndernas arbetsuppgifter m. m. [18]
Betänkande med förslag till åtgärder för höjande av trafiksäkerheten. [20]
Betänkande med förslag till vägtrafikförordning m. m. [34]
Förslag rörande förbättring av statens järnvägars bestånd. [35]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med förslag ang. pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare. [47]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Trädgårdsundervisningen. [5]
Statens trädgårdsförsök. [12]
Betänkande ang. utbildning av sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal. [17]
Ungdomen och arbetet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 6. [21]
1946 års skolkommissionens betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. [27]
Betänkande med förslag till nya mellaninstanser för folkskolväsendet. [28]
Betänkande och förslag ang. det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Del 2. Estetiskt folkbildningsarbete. [30]
Betänkande med förslag till förordning ang. kollektör. [31]
Betänkande och förslag ang. studentsociala stödåtgärder. [42]
Betänkande med förslag till nya grunder för avlöning av präster, m. m. Del 1. [44]
Utredning och förslag rörande organisationen av de farmaceutiska undervisningen och därmed sammanhängande frågor. [46]

Försvarsväsen.

Bilraktorn. En undersökning rörande ett för jordbruk och försvaret gemensamt drag-, last- och personfordon. Del 1. [43]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.